

ชื่อเขียนภาษาไทยของ
นายพรทิตร์ ชัยงาม

09
13
1

Joseph Pan

১৯৬৬

۱۰

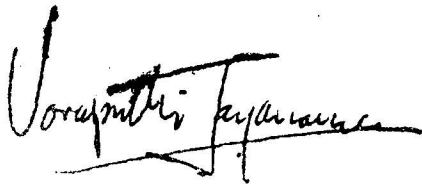

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายวรพุทธิ ชัยนาม

ณ เมรุวัดธาตุทอง กรุงเทพฯ

วันพุธที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๓

คำนำ

เนื่องในโอกาสพระราชทานเพลิงศพคุณวรพุทธิ ชัยนาม ณ เมรุวัด
ธาตุทอง ในวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๓ นี้ ดิฉันได้ปรึกษากับคุณ
แม่ ญาติผู้ใหญ่ และเพื่อน ๆ ในการที่จะจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์
แต่คุณวรพุทธิ ชัยนาม เห็นควรที่จะรวบรวมข้อเขียนและบทความต่าง ๆ
ซึ่งคุณวรพุทธิได้เขียนไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่มาจัดพิมพ์ พร้อมทั้งนำคำสอน
นาค ซึ่งท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนี ได้พิมพ์แจกเมื่อคราวที่คุณวรพุทธิได้
บวชเณรให้คุณชาย (คุณหญิงเนย รามราชเดช) เมื่อมีอายุได้ ๕ ขวบ
อีกทั้งพระธรรมเทศนา ซึ่งท่านเจ้าคุณพระเทพญาณกวี วัดธาตุทอง ได้
แสดงในงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร และสมเด็จพระญาณสังวร วัดบวร-
นิเวศวิหาร ได้แสดงเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ มารวบรวมไว้ใน
หนังสืออนุสรณ์ ๆ นด้วย

คุณวรพุทธิ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ รักการอ่านและการเขียนหนังสือเป็นอย่าง
ยิ่ง เมื่อมีโอกาสก็จะเขียนบทความ ๆ ล ๆ ไปลงในหนังสืออยู่เนือง ๆ
ได้เคยปรารภกับดิฉันว่า เมื่ออายุ ๕๕ ปีหรือเมื่อลูกทั้งสองสำเร็จการศึกษา
แล้ว จะขอลาออกจากราชการ อยากขึ้นไปอยู่ทางภาคเหนือและเขียน
หนังสือแต่เพียงอย่างเดียว โดยมีความตั้งใจอย่างยิ่งที่จะเขียนข้อเท็จจริง
เกี่ยวกับการถอนทหารอเมริกันออกจากประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ แต่
ก็มาถึงแก่กรรมก่อนที่จะได้เขียนตามที่ตั้งใจไว้

ในการจัดพิมพ์หนังสือ ดิฉันขอขอบพระคุณคุณสุลักษณ์ ศิวรักษ์
ผู้ซึ่งคุณวราพรุทธสนิทสนมรักใคร่ตั้งแต่ยังเยาว์วัย ได้กรุณาช่วยเหลือและ
แนะนำให้ออกคิดเห็นต่าง ๆ ตลอดจนเรียบเรียงประวัติของคุณวราพรุทธให้
อย่างสมบูรณ์และด้วยความเต็มใจ อีกทั้ง ดร. นิตริทิพย์ นาดสุภา
ดร. เศษ บุนนาค และคุณอนันต์ วิริยะพินิจ ที่กรุณาช่วยรวบรวมบทความ
ข้อเขียนต่าง ๆ ตลอดจนช่วยตรวจแก้เพื่อให้หนังสือเล่มนี้ออกมาอย่าง
สมบูรณ์

กุศลได้อันพึงมีจากการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ดิฉันขออุทิศแด่คุณวราพรุทธ
ชัชฌานาม สามัคคีขันธ์ ขอเธอจงประสบสุขในสัมปรายภพให้สมกับความคิด
ที่เธอได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิตของเธอ ทุกประการเทอญ

กฤษณา ใจงาม

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณ และขอบคุณท่านที่เคารพนับถือและ
ญาติมิตรทุกท่านทุกคน ที่กรุณาคุณวรพุทธิ ชัยนาม มาแต่เมื่อเธอแรก
เข้าโรงพยาบาลจนถึงกาลอวสานต้น หลายท่านเยี่ยมเยียนด้วยความห่วงใย
และช่วยเหลือเกื้อกูลในงานศพแทบทุกสิ่งทุกอย่าง บางท่านรับเป็นเจ้าภาพ
จัดการบำเพ็ญกุศลนับแต่วันรับพระราชทานน้ำมาอาบศพ จนถึงวันรับ
พระราชทานเพลิงมาเผาศพ บางท่าน บางสถาบันส่งพวงดอกไม้มา และ
ถามข่าวมาด้วยความห่วงใย ตลอดจนช่วยปลอบโยนด้วยประการต่าง ๆ

เพื่อน ๆ และพี่ ๆ ที่กระทรวง ๆ ได้มีส่วนช่วยในการจัดทำหนังสือที่
ระลึกนี้ นอกเหนือไปจากท่านที่กรุณาเขียนคำไว้อาลัยให้มา

ครอบครัวของผู้วายชนม์รู้สึกซาบซึ้งในความเอื้ออาทรเป็นพิเศษ จะ
จดจำไว้ไม่รู้ลืม

สารบัญ

	หน้า
ประวัติ	(๑) ถึง (๔๖)
คตินิยม	(๔๗) ถึง (๘๒)
คำอาลัย	(๘๓) ถึง (๑๕๐)
โทรเลข—หนังสือพิมพ์—ภาษาอังกฤษ	๑ ถึง ๓๘
ข้อเขียนภาษาไทยของนายวรพุทธิ ชัยนาม	๓๕ ถึง ๒๖๕

(โปรดดูรายละเอียดในแต่ละภาคนี้ ๆ)

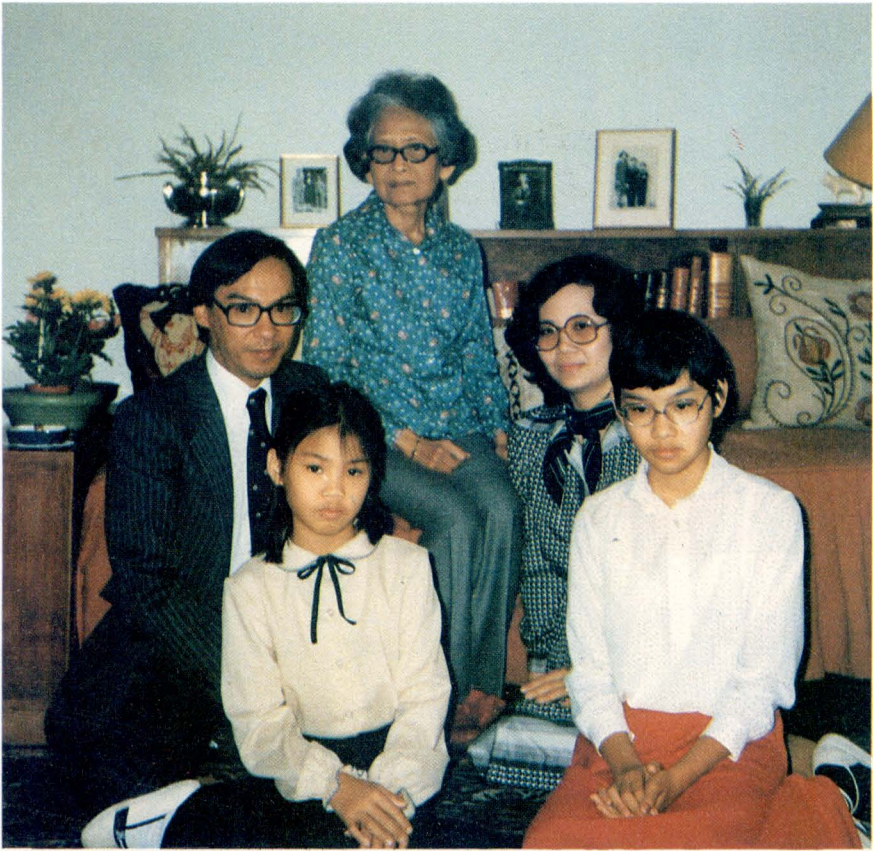
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

๑๐๐ ความระลึกไว้

๑๑๓ ๑๐๗๑๐ ๑๐๐

๒ ธันวาคม ๒๕๕๓

(ลายพระหัตถ์พระราชทานพร้อมกับดอกไม้เพื่อเยี่ยม นายวรพุทธิ ชัยนาม
ก่อนที่จะเสด็จฯ สวิสเซอร์แลนด์)

เนื่องในโอกาสเข้าเฝ้าสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
ณ พระตำหนักเมืองโลซานน์ เพื่อกราบถวายบังคมลากลับ
ประเทศไทย เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2523

บน

ถ่ายกับคุณแม่ ลูกปุย ลูกหนูที่ตำบล Cully สวิสเซอร์แลนด์ เมื่อเมษายน พ.ศ.2522

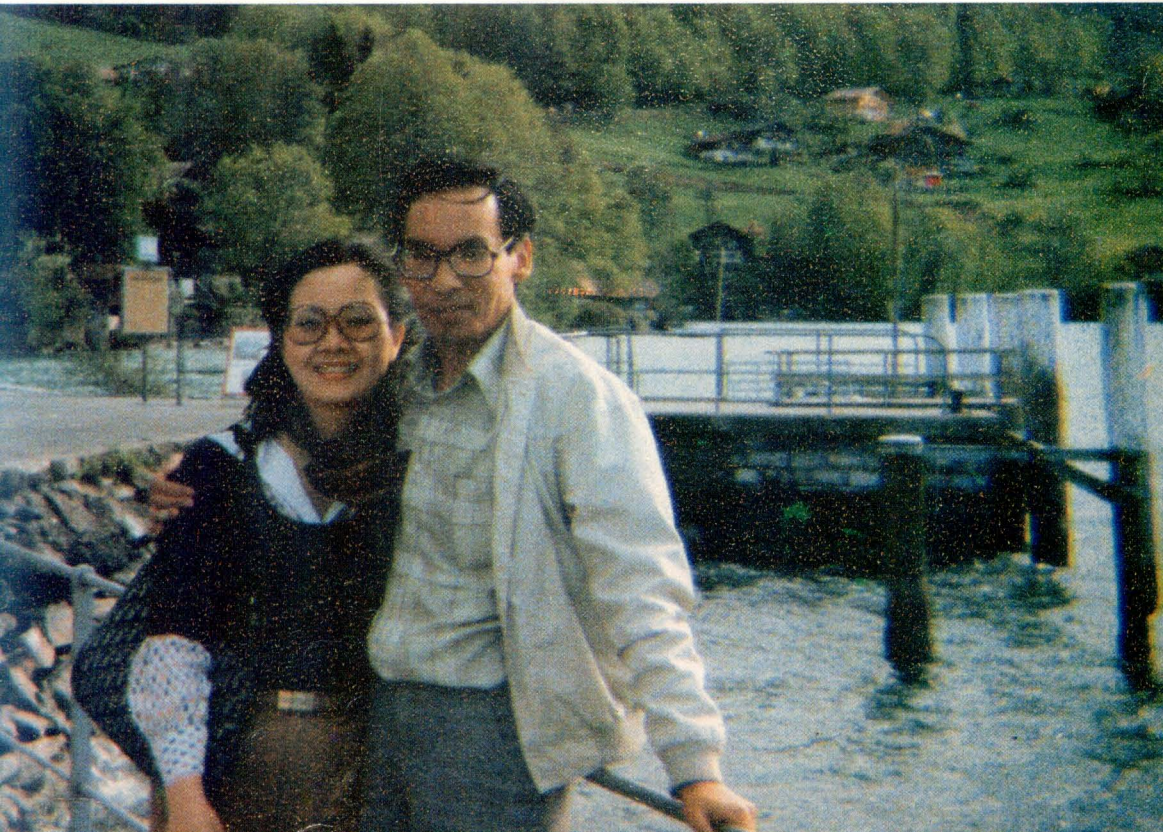
ล่าง

กับคุณแม่ที่ Montreux สวิสเซอร์แลนด์ เมื่อกันยายน 2520

ที่อัมสเตอร์ดัม พ.ศ. 2523

กับป้าอยู่ที่ Iseltwald am Brienersee, สวิตเซอร์แลนด์ พ.ศ.2521

หน้าซ้าย

กับลูกปุย ลูกนุ่น ที่ La Clusaz ฝรั่งเศส มกราคม 2521
บนขวา

กับลูกปุย 24 ธันวาคม พ.ศ.2520 บนซ้าย

ที่ Leysin มกราคม 2523 บนขวา

ถ่ายกับลูกที่ริมแม่น้ำไรน์ เยอรมัน พ.ศ. 2521 ล่างซ้าย

ถ่ายที่ทะเลสาปในสวิสเซอร์แลนด์ พ.ศ. 2521 ล่างขวา

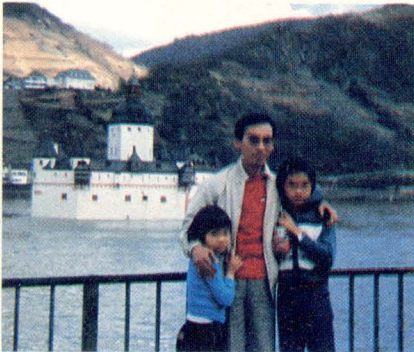
ล่าง

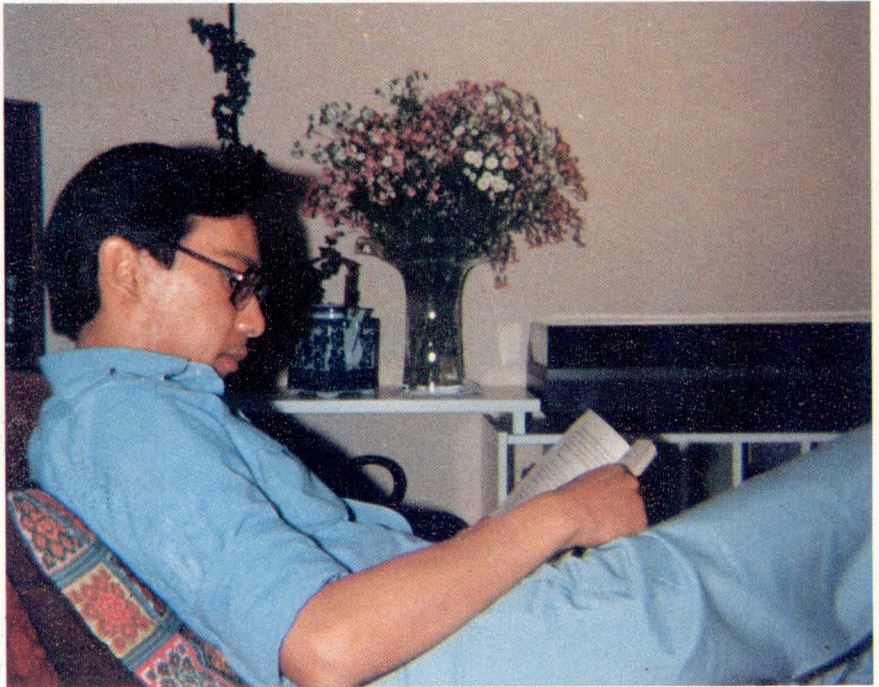
กับป้อมที่ Leysin มกราคม พ.ศ.2523 ซ้าย

กับป้อมและลูกปุยลูกนุ่น มกราคม พ.ศ. 2521

ที่ La Clusaz ฝรั่งเศส กลาง

กับป้อมที่ Stresa อิตาลี สิงหาคม พ.ศ.2522 ขวา

ณ บ้านพักนครเจนีวา พ.ศ. 2522

หน้าขวา

ถ่ายที่ป่าสนตำบล Grens สวีตเซอร์แลนด์ พ.ศ. 2522

ทุ่งหญ้าเทือกเขา Jura สวิตเซอร์แลนด์ 10 พฤษภาคม พ.ศ.2522

ประวัติ

พื้นฐาน	หน้า ๓
การศึกษา	หน้า ๗
รับราชการ	หน้า ๑๔
พัฒนาการด้านความคิดข้อเขียน	หน้า ๓๒
ชีวิตส่วนตัว	หน้า ๔๑

ประวัติ

พื้นฐาน

นายวรพุทธิ (ป้อ) ชัยนาม เป็นบุตรคนสุดท้องของนายติเรก และ ม.ล. บุษย์ (นพวงศ์) ชัยนาม เกิดที่ภูทอกหลังเก่า ในซอยสันติสุข ตำบลบ้านกล้วย อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๕ มีพี่ชาย ๓ คน คือ นายวัฒนา (ปู้) นายชูศักดิ์ (แป๊ะ) และนายเจษฎา (ปึก)

ในแง่หนึ่งย่อมกล่าวได้ว่า วรพุทธิมีบุญ ที่ได้กำเนิดมาแต่บิดามารดา ซึ่งทรงคุณธรรมความสามารถ โดยอุทิศตัวเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองและผู้คน อย่างเป็นมิตรไมตรีกับบุคคลทั่วไป ยามเมื่อปฏิบัติ คุณพ่อกำลังมีตำแหน่งหน้าที่ทางด้านการบริหารบ้านเมืองอยู่อย่างสำคัญ อีกทั้งญาติผู้ใหญ่ก็พร้อมหน้า คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยายล้วนยังดำรงชีวิตอยู่ทั้งสิ้น เจ้าคุณปู่เป็นผู้ตั้งนามให้ ตั้งท่านได้ตั้งชื่อให้ลูกและหลานของท่านทุกคน จนจบอายุขัยของท่าน คือหลังจากที่วรพุทธิเกิดมาได้สองขวบบริบูรณ์ (พระยาอุภัยพิพากษาถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๗) โดยที่วรพุทธิได้สูญเสียคุณย่าไปแต่เขาเกิดมาได้ยังไม่ครบขวบปีเสียซ้ำ (คุณหญิงจันท อภัยพิพากษา ถึงแก่อนิจกรรม วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕) ด้วยเหตุฉะนั้น วรพุทธิจึงสนิทสนมและเติบโตมากับคุณตา คุณยาย (พระยาและคุณหญิงรามราชเดช) เป็นพิเศษ เพราะเหตุว่า พ่อเขาเกิดมาได้เพียง

สองวัน คุณพ่อก็ต้องเดินทางไปราชการในตำแหน่งเอกอัครราชทูตที่กรุงโตเกียว ซึ่งเวลานั้นถือกันว่าเป็นตำแหน่งที่สำคัญที่สุดภายนอกประเทศ และมีเลศนัยทางการเมืองอยู่ในนั้นมาก ดังได้มีหนังสือเขียนถึงเหตุการณ์ตอนนั้นไว้หลายเล่มแล้ว ทั้งภาษาไทยและเทศ โดยที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีถึงกับกล่าวประชดกับนายดิเรก ชัยนามว่า ถ้านายดิเรกไม่ยอมไปเป็นทูตที่ญี่ปุ่น จอมพล ป. จะไปเอง ดังนั้นเป็นต้น การที่นายดิเรกไม่ไปก่อนหน้านั้น ก็เพื่อที่จะรออยู่จนกว่าภรรยาจะคลอดบุตรนั้นเอง พอคลอดได้ปลอดภัย ก็จำใจไปก่อน เพราะงานร้อนของราชการยามสงคราม ไม่อาจรอได้นานกว่านั้น ทั้ง ๆ ที่สามีภรรยาคู่นี้มักจะไปไหนด้วยกันอยู่เสมอ และแล้ว ม.ล. บัญก็ตามสามีไปภายในอีกห้าเดือนต่อมา วรพุทธิจึงเป็นหลานชนิδικที่เป็นลูกคุณตา คุณยาย โดยสมบูรณ์ จนถึงขนาดย้ายไปอยู่บ้านท่านและนอนกับท่าน

ถึงแม้ว่าการสูญเสียคุณย่าจะเป็นโชคร้าย แต่คุณพ่อก็ได้มีโอกาสกลับมาเยี่ยมลูก (คุณแม่ไม่ได้มาด้วย) เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพท่าน ซึ่งจัดเป็นงานใหญ่ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส ถึงขนาดประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เสด็จไปทรงจุดฝักแคพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๔๘๖ และแม้คุณพ่อจะกลับไปอยู่ญี่ปุ่นเพียงถึงเดือนตุลาคมศกนั้น พอกลับเข้ามา ก็ได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้เป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศอีก เมื่อกราบถวายบังคมลาออกพร้อมกับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แล้ว ก็ต้องรับงานทางด้านเสรีไทยอย่างเต็มมือ จนร่วมเป็นรัฐมนตรีกับรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ไม่ได้ เพราะต้องเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนเสรีไทย เดินทางเป็นการลับ ไปพบปะหารือกับเจ้าหน้าที่

ชั้นสูงของกองบัญชาการฝ่ายสัมพันธมิตรประจำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่เมืองแคนดี ประเทศศรีลังกา ฯลฯ ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นเครื่องกีดขวาง ไม่ให้คุณพ่อได้ใกล้ชิดกับลูกเล็ก ๆ มากนัก แต่คุณพ่อก็รักและห่วงใยลูก ๆ อยู่เสมอ และแม้คุณแม่ต้องมีภารกิจทางด้านสังคม เพื่อช่วยงานคุณพ่อ แต่ก็ให้เวลาลูก ๆ เป็นอย่างดี ทั้งคุณพ่อ คุณแม่รักลูกทุก ๆ คนเกือบจะเรียกได้ว่า เสมอกัน

เมื่อเสร็จสงครามแล้ว คุณพ่อก็ต้องเป็นรัฐมนตรีอีกกับทุกรัฐบาล สมัยนายทวี บุญเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรี คุณพ่อว่าการทั้งกระทรวงการคลังและกระทรวงยุติธรรม สมัย ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชเป็นนายกรัฐมนตรี คุณพ่อว่าการด้านคลังอย่างเดียว ยิ่งสมัย พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีด้วยแล้ว คุณพ่อเป็นทั้งรองนายกรัฐมนตรี และว่าการกระทรวงการต่างประเทศอีกด้วย ต่อสมัยนายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐมนตรีนั้นแหละ คุณพ่อจึงว่าการด้านต่างประเทศอย่างเดียว ทั้งยังมีข่าวที่เกรี้ยวกราดมากในระยะนั้น ว่าคุณพ่อเป็นคู่แข่งที่สำคัญ สำหรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกด้วย

งานการเมืองของคุณพ่อดังกล่าว ไม่ช่วยเกื้อกูลทางด้านชีวิตครอบครัวมากนัก ยิ่งรัฐมนตรีที่ซื่อสัตย์และใจใหญ่ ที่พร้อมจะเลี้ยงแขกต่างประเทศและมิตรสหายชาวไทย ในสมัยที่ยังไม่มีการใช้เงินแผ่นดินกันอย่างฟุ่มเฟือยด้วยแล้ว ก็ต้องซักเนื้อตัวเองตลอดเวลา ซ้ำต่อมาคุณพ่อยังสมัครผู้แทนราษฎร จนได้รับเลือกตั้งจากประชาชนชาวพระนคร เขต ๖ อันเป็นบริเวณที่รวมถึงที่ตั้งนิเวศสถานในอำเภอยะโยนงด้วยแล้ว ในไม่ช้าคุณพ่อก็ต้องจำนำและจำใจขายคฤหาสน์หลังใหญ่ในซอยสันติสุขไป โดยซื้อที่ทางข้างหลังมาปลูกตึกอยู่อย่างเล็กลงไปตามลำดับ

เหตุการณ์ทั้งหมดนั้น อาจสับสนเกินไปสำหรับเด็กชายวรพุทธิ แต่ก็เป็นข้อเท็จจริงอันเขามารับรู้ภายหลัง ด้วยความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตของบิดาเขา จำเค็มท่านเข้าร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองเรื่อยมา เขาเห็นคุณค่าของประชาธิปไตย เขาเห็นคุณค่าของการรับใช้ชาติ เห็นคุณค่าของการอุทิศตนเพื่องานโดยไม่หวังการตอบแทน และเห็นคุณค่าของความสุจริตมีตราบภาพ เพราะเขาเติบโตมาในบรรยากาศเช่นนั้น

พร้อม ๆ กันนั้น วรพุทธิก็มีคุณตาคุณยาย คอยถนอมกลม่อมเกลี้ยงเลี้ยงดู ให้ได้คุณค่าอย่างเก่า ๆ ของไทย ให้ได้ศาสนธรรมประจำใจ ผนวกเข้าไปอีกทางหนึ่งด้วย กล่าวกันว่าก่อนนอน คุณตาคุณยายย่อมนำสวดมนต์ไหว้พระ มักเล่านิทานและเรื่องราวเก่า ๆ ให้ฟังแทบทุกคืน โดยที่ทั้งสองท่านนี้ ไม่แต่เป็นผู้ดี ที่คุณตาเป็นสมาชิกอยู่ในราชสกุลเท่านั้น หากท่านทั้งสองยังเป็นพุทธมามกชน ที่มีอิทธิพลทางด้านคุณงามความดีมาถึงหลานรักคนนี้ ด้วยเหตุฉะนั้น วรพุทธิจึงรับปากคุณยายไว้แต่เนิ่นว่าจะบรรพชาสนองคุณท่านและก็ได้รักษาคำมั่นนั้นไว้ ด้วยการสมัครใจบวชหน้าไฟในงานฌาปนกิจศพท่านที่วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นอายุเพิ่งจะ ๗ ขวบ เป็นเหตุให้เจ้าคุณพรหมมุนี (ผิน สุวโจ) “รู้สึกมีกำลังใจเกิดขึ้น....เด็กท่าน มีความรู้สึกนึกคิดและพยายามชวนชววยจริงจังถึงเช่นนี้ หาได้ยาก ควรจักได้รับความสนับสนุนจากผู้ใหญ่โดยแท้” โดยที่พระคุณท่านรับเป็นพระอุปัชฌาย์ และเรียบเรียงคำสอนภาคให้เป็นพิเศษ เพื่อร่วมจัดพิมพ์แจกเป็นของชำร่วยในงานศพนั้นด้วย เมื่อบวชแล้ว สามเณรวรพุทธิ ชัยนาม ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอยู่ในสำนักเจ้าคุณพระญาณติลล (นพ อนุกรมโย) ที่วัดธาตุทอง (เจ้าคุณพระเทพญาณกวีในปัจจุบัน)

นั่นนับว่าเป็นการสร้างนิสัยบ้จ้ายในทางพระศาสนาให้ไว้แก่บรรพบุรุษอย่างลึกซึ้ง แม้จะไม่อาจกล่าวได้ว่าเขาเป็นคนธรรมะธรรมโม แต่ก็ถือได้ว่าเขาประพฤติปฏิบัติธรรมโดยอรรถ มีสัมมาปฏิบัติเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต และติดต่อกับเจ้าคุณอุปชฌาย์ เจ้าคุณอาจารย์เสมอมา ทั้งนี้โดยไม่ต้องกล่าวว่า สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ผู้ทรงเป็น “หลวงตา” ของบรรพบุรุษ ก็ได้ทรงพระเมตตาแก่เขาและพี่ ๆ มาแต่ไหนแต่ไร ดังที่ได้ทรงพระกรุณาฯ แก่คุณพ่อคุณแม่และคุณตาคุณยายโดยตลอด

การศึกษา

คุณแม่เล่าว่า ตั้งแต่บรรพบุรุษยังเล็ก ๆ พอขีดเขียนได้ พี่เลี้ยงจะต้องวางสมุดดินสอไว้ให้ เมื่อเข้านอนก็ขอให้ขีดเขียนสักสองสามตัว ขีดเป็นวงกลมเป็นเส้นอะไรก็ได้ แสดงว่าชอบเขียนรูปและเขียนหนังสือมาแต่เยาว์วัย

ครั้นพออ่านหนังสือออก ก็ชอบอ่านหนังสือวรรณคดีชิ้นสำคัญ ๆ ให้คุณตาคุณยายฟัง มี สามก๊ก รามเกียรติ์ ขุนช้างขุนแผน และ อิเหนา เป็นต้น หากไม่ก็ขอให้ท่านอ่านให้ฟัง

ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนกรุงเทพ ฯ คริสเตียน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ ก็ปรากฏว่าบรรพบุรุษรักการเรียน เอาใจใส่กับการไปโรงเรียนโดยไม่ต้องตักเตือน เวลาจะไปโรงเรียน มักตื่นนอนแต่เช้าเพื่อจะได้นั่งในรถของโรงเรียน โดยที่เวลานั้น คณะรัฐมนตรีก็ยังไม่นิยมใช้รถส่วนตัวไปรับส่งลูก

ระยะนั้น คุณพ่อกลับมาแล้ว จากการเป็นเอกอัครราชทูตคนแรก ประจำสำนักเซ็นต์เยมส์ โดยมาเป็นคนบตีคนแรกของคณะรัฐศาสตร์ อยู่ที่

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ซึ่งถูกตัดค่าว่าเมืองออกไปแล้ว)

การลาออกจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีก็ จากตำแหน่งเอกอัครราชทูตก็ คุณพ่อทำโดยรักหลักการและเกียรติยศชื่อเสียง ยิ่งกว่ายศศักดิ์อันสูงส่งทุกครั้ง ครั้งสุดท้ายที่ออกจากตำแหน่งคณบดีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ นั้น คุณพ่อมีข้ออ้างว่าได้รับเชิญจากกระทรวงการต่างประเทศอเมริกัน ให้ไปแสดงบรรยายทางวิชาการ ณ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในสหรัฐ ฯ แล้วบริติชเคาน์ซิลจึงได้ถือโอกาสเชิญให้ไปบรรยายที่มหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษด้วย แต่โดยส่วนลึกแล้ว คุณพ่อคงเอือมระอากับการเมืองไทย จนไม่เห็นความหวังกับระบอบประชาธิปไตยอีกแล้วก็ได้

การไปนอกคราวนี้ คุณพ่อคุณแม่ถือโอกาสเอวารพุทธ์และพี่ชายคนถัดไป ให้ได้ไปเรียนต่อที่ประเทศอังกฤษด้วย โดยที่พี่คนโตถัดขึ้นไป ได้ไปเรียนอยู่ที่นั่นแล้วทั้งสองคน และพี่น้องรุ่นเล็กทั้งสองนี้ ก็ยากไปเรียนอังกฤษเช่นพี่ ๆ ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นคุณพ่อจนลงไปถนัด แต่ก็ยอมกัดฟันเสียสละเพื่อลูก ทั้งยังพาลูกทั้งสองไปทางสหรัฐด้วย โดยต้องออกค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นด้วยตัวเอง ทั้งนี้เพราะเห็นเป็นการเปิดหูเปิดตาให้ลูก ซึ่งนับว่าเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง และจะได้มีโอกาสได้ใกล้ชิดกัน เพราะก่อนหน้านั้นและหลังจากนั้นจะต้องห่างกันไปอีก การเดินทางคราวนี้ของวรพุทธ์จึงเป็นความสุขอย่างยิ่ง เพราะได้ลงเรือข้ามสมุทรอย่างโอ้อ่า ไปทางแคลิฟอร์เนียร์และเดินทางข้ามประเทศสหรัฐมายังฝั่งตะวันออก โดยได้มีโอกาสเยี่ยมเมืองสำคัญ ๆ สถาบันสำคัญ ๆ และสถานที่อันสวยงามมากแห่ง แล้วลงเรือข้ามสมุทรมายังยุโรป เที่ยวเล่นกันหลายประเทศ ก่อนเข้าเรียนที่อังกฤษ

ความจริงคุณพ่อเคยคิดที่จะไปตั้งนิवासสถานอยู่ที่อังกฤษเป็นเวลานาน

ตลอดกาลที่ลูกเรียนอยู่เสียซ้ำ จนถึงกับเคยคิดที่จะลงทุนร่วมเข้าหุ้นเปิดร้านอาหารจีนที่ลอนดอนก็คราวหนึ่ง แต่เพราะความห่วงใยชาติบ้านเมือง แม้จะโดนมรสุมทางการเมือง และโดนขู่จากฝ่ายตรงกันข้ามอย่างไร ก็กลับเข้ามา โดยไม่ได้รับตำแหน่งใด ๆ ในทางราชการอยู่ประมาณ ๔ ปีเศษ จะอย่างไรก็ตาม ก่อนกลับเมืองไทยคุณพ่อคุณแม่ได้จัดการให้ลูก ๆ เข้าโรงเรียนจนเป็นที่เรียบร้อย และหากน้องอังกฤษเป็นผู้ดูแลแทนไว้พร้อมสรรพ โดยที่ครั้งนั้น ท่านยังไม่ได้ขอให้สำนักงาน ก.พ. ทางกรุงเทพ ฯ ดูแลแทน โดยผ่านสถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงลอนดอน ต่อเมื่อสมัยคุณหลวงประโมทย์จรรยาวิภาชไปเป็นผู้ดูแลนักเรียนที่อังกฤษแล้ว วรพุทธิจึงได้เป็นนักเรียนทุนส่วนตัวในความดูแลของ ก.พ. แต่ พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นต้นมา

โดยที่เมื่อแรกเรียนที่อังกฤษใน พ.ศ. ๒๔๙๗ นั้น วรพุทธิเพิ่งจะจบชั้นมัธยมปีที่ ๑ ไปจากกรุงเทพ ฯ อายุเพิ่งจะย่าง ๑๒ ภาษาอังกฤษยังอ่อน จึงต้องเริ่มไปเข้าเรียน ณ โรงเรียนชนิด Preparatory School หรือที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า Prep School เสียก่อน ที่ Street Court School เมือง Oxted มณฑล Surrey นอกลอนดอนออกไปไม่เท่าไร เรียนอยู่ที่โรงเรียนนี้สองปีครึ่ง จึงมีวิชาแก่กล้าพอที่จะสอบเข้าโรงเรียนมัธยมกินนอนประเภท Public School ได้ โดยวรพุทธิได้เข้าเรียน ณ Canford School เมือง Wimborne มณฑล Dorset เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙

พื้นฐานการศึกษาที่อังกฤษนั้น สำหรับชาวต่างประเทศ ถ้าได้เข้า Prep School แล้วเรียนต่อทาง Public School ย่อมถือว่าได้ลงรากมามั่น อย่างน้อยก็รู้ภาษาอังกฤษ ชนิดที่พวกที่ไปเรียนกันเมื่ออายุมากแล้ว ไม่มีทางจะสู้ได้ ถึงแม้ว่าวิชาการจะไม่จำเป็นต้องแข็งแกร่งนัก ก็ตาม แต่ที่สำคัญก็คือได้

ไปฝึกปรี้อมาทางด้านความมีน้ำใจนักกีฬา การเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อส่วนรวมและการไม่ประทุษร้ายมิตร เป็นต้น แต่ก็มีข้อเสีย ที่พวกนี้มักเห็นตนว่าเฉลียวฉลาดกว่าคนอื่น บางทีถึงกันฟังเพื่อเทอเหมิม จนติด สุรา นารี (หรือบุรุษ) ภาชี ก็พาบัตรไปก็มี

นับว่าวรพุทธได้รับการอบรมมาดีแต่น้อย หรือกุศลกรรมนำดีมาแต่บุพชาติ ที่ข้ามพ้นจุดอ่อนต่างๆ ของระบบโรงเรียนชั้นประถมและมัธยมของอังกฤษไปได้ ทางด้านคุณพ่อ ก่อนจากกันได้มอบหนังสือ สมบัติของผู้ดี ของเจ้าพระยาพระเสด็จ ฯ ให้ไว้อ่าน กับเขียนสั่งไว้ให้ลูกพยายามรักษาความเป็นผู้ดีแบบไทยไว้ด้วย

แม้โรงเรียน Canford จะเป็นโรงเรียนเก่าแก่มีชื่อเสียง แต่ก็ไม่ถึงกับเป็นชั้นนำในบรรดา Public School และการเรียนที่โรงเรียนนี้ วรพุทธก็ไม่ถึงกับอยู่ในผู้เรียนเลิศ แต่ก็เป็นที่สังเกตของครู ว่าวรพุทธเป็นคนสุภาพอ่อนโยน แม้จะออกซื่อๆ หรือเก็บตัวอยู่บ้างก็ตาม

วรพุทธอยู่ที่โรงเรียนนี้สี่ปีครึ่ง ความสนใจจะเน้นไปทางด้านศิลปะ ยิ่งกว่าจะหมกหมุ่นในการเรียนทางวิชาการ ถึงกับเคยตั้งความหวังไว้ว่าจะเรียนทางด้านจิตรกรรม มีเวลาว่างมักเขียนรูป มากกว่าเขียนหนังสือหรือดูหนังสือ

ระหว่างเรียนอยู่ที่โรงเรียนนี้ คุณพ่อได้กลับเข้ารับราชการ ออกไปเป็นเอกอัครราชทูตวิสามัญผู้มิอำนาจเต็ม ประจำสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๐๒ เป็นเหตุให้ได้ใกล้ชิดกับคุณพ่อคุณแม่อีก โดยที่ก่อนหน้านี้ วรพุทธก็ได้กลับมาเยี่ยมบ้านที่กรุงเทพฯ ฯ ครั้งหนึ่งด้วยแล้ว แต่ที่นี่เยอรมันไกลกว่าเมืองไทยยิ่งนัก ปีศาจก็ ก็มีเวลาไปอยู่กับคุณพ่อคุณแม่ ทั้งยังได้เรียนภาษาเยอรมันด้วย เพราะโรงเรียนที่อังกฤษ มักสอนแต่

ภาษาฝรั่งเศสและละติน เป็นพื้น นอกจากนี้คุณพ่อยังเคยเข้าไปเยี่ยมวรพุทธิ
ที่อังกฤษอีกด้วย

แม้จะสนใจทางศิลปะยิ่งกว่านิติศาสตร์ แต่เมื่อทราบว่าคุณพ่ออยากให้รู้
วิชากฎหมาย ดำเนินรอยตามคุณพ่อ คุณปู่และคุณตา เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษา
จากโรงเรียน Canford แล้ว วรพุทธิก็ไปสมัครเรียนที่เนติบัณฑิตยสภา ณ
สำนัก Middle Temple ในกรุงลอนดอน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ เรียนอยู่สามปี
ครึ่ง ก็สอบกฎหมายได้หมดทุกวิชา ทั้งภาคแรกและภาคหลัง ทั้งยังกิน
อาหารค่ำ ที่เรียกว่า Keep term ครบ ๑๒ ภาคตามกำหนด จึงได้รับ
“เรียก” ให้เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษ ในวันอังคารที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๐๗

ดูคุณพ่อจะปลื้มปีติมาก โดยที่บั้นนั้นท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นเอกอัคร
ราชทูตประจำฟินแลนด์อีกตำแหน่งหนึ่ง ถึงกระนั้นท่านก็ปลีกเวลาเข้าไป
เกาะอังกฤษ เพื่อไปร่วมพิธีรับปริญญาบัตรและได้ถ่ายรูปร่วมกันไว้เป็นที่
ระลึก โดยที่ต่างก็ใส่ชุดเนติบัณฑิต ดังที่ท่านได้ถ่ายไว้ร่วมกับคุณปู่เมื่อแรก
ท่านได้เป็นเนติบัณฑิตไทยนั่นเอง

ทั้ง ๆ ที่เมื่อแรก วรพุทธิจะไม่สนใจวิชากฎหมาย แต่ก็เรียนได้ไว เอา
ใจใส่ดูหนังสือดีกว่าพวกที่จบนิติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยในอังกฤษบางคนเสีย
อีก ทั้งยังมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้สมุดจดวิชาเรียนแก่เพื่อนฝูงทั้งไทยและ
อังกฤษตลอดด้วย

เมื่อสำเร็จการศึกษาถึงขั้นนี้แล้ว ความหวังขั้นต่อไปของคุณพ่อ ที่อยาก
จะมีลูกรับราชการสืบต่อจากตัวท่านที่กระทรวงการต่างประเทศย่อมมีทางที่จะ

เป็นจริงขึ้นได้ง่ายแล้ว เพราะในปลายปี ๒๕๐๘ ท่านก็จะเกษียณอายุ ออก
จากกระทรวงไป

มาถึงขั้นนี้แล้ว ก็ดูวรพุทธิเต็มใจที่จะเจริญรอยตามคุณพ่อทางกระทรวง
การต่างประเทศ ทั้งนี้เห็นจะเป็นเพราะความรัก ความกตัญญูต่อบุคคลและ
การได้เห็นคุณงามความดีของคุณพ่อนั่นเอง ทั้งนี้เพราะโดยปกติ วรพุทธิ
เป็นคนที่ยิ่งในศักดิ์ศรีของตัวเอง ไม่ต้องการจะให้ใครได้ชื่อว่าไปได้ดีเพราะ
บารมีของคุณพ่อ และใคร ๆ ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าคุณพ่อบรมมีอยู่ก่อนข้าง
เต็มเปี่ยมในกระทรวงการต่างประเทศ เพราะท่านใช้แต่พระคุณ ใช้ความ
ละมุนละม่อมอย่างสุภาพ ทั้งยังรับใช้ประเทศชาติอย่างเต็มภาคภูมิ อย่างมี
หลักการ อย่างกล้าหาญและเสียสละมามากอีกด้วย คนในกระทรวงแทบทุก
ระดับรัก เคารพ และเทิดทูนท่าน อย่างยากที่เจ้ากระทรวงคนอื่นใดจะได้
รับเช่นนี้

ทางกระทรวงเองก็เต็มใจที่อยากได้วรพุทธิไว้เป็นนักเรียนทุน เพราะ
อย่างน้อยทางบ้านก็ลงทุนไว้ให้มากมายนักแล้วด้วย ด้วยเหตุฉะนั้น วรพุทธิ
จึงเปลี่ยนสถานะจากนักเรียนทุนส่วนตัว มาเป็นนักเรียนรัฐบาล แต่วันที่
๒๗ ตุลาคม ๒๕๐๗ เป็นต้นมา (และโอนมาเป็นนักเรียนทุนของกระทรวง
การต่างประเทศในวันที่ได้เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษนั่นเอง) ทั้งนี้หมายความว่า
วรพุทธิจะต้องไปเรียนทางวิชาการทูตที่สหรัฐอเมริกา ตามความปรารถนา
ของคุณพ่อและกระทรวง ๆ ต่อไป ทั้ง ๆ ที่วรพุทธิไม่อยากจะไปเรียนต่อที่โลก
ใหม่เท่าไรนัก แต่ก็อยากเอาใจคุณพ่อให้ตลอด อย่างน้อยการไปเรียนที่
อเมริกา วรพุทธิก็ยังเห็นว่าเสียเวลาน้อยกว่าการไปตั้งถิ่นใหม่ที่ฝรั่งเศส

ด้วยเหตุฉะนั้น วรพุทธิจึงบินตรงจากอังกฤษไปสหรัฐ แต่ต้นปี ๒๕๐๘

หากเป็นกลางปีการศึกษา ยังไปเข้า Fletcher School of Law and Diplomacy ที่มหาวิทยาลัย Tufts เมือง Boston ไม่ได้ จึงไปเรียน ณ School of Foreign Service ที่มหาวิทยาลัย Georgetown ใกล้กรุงวอชิงตัน ไปพลางก่อน ต่อเปิดภาคเรียนในเดือนกันยายน จึงย้ายเข้าไปเรียนต่อที่ Fletcher

วรพุทธิเรียนต่ออยู่ที่ Fletcher ๒ ปี ได้ทั้งปริญญา M.A. และ M.A.L.D. ปรากฏว่าเขาเป็นที่รักของศาสตราจารย์กฎหมายระหว่างประเทศผู้มีชื่อเสียงที่สุดของสถาบันแห่งนั้น โดยถือกันว่าท่านผู้นี้มีความรู้มากและเข้มงวดกวดขันมาก ทั้งยังถือกันว่ามักให้นักศึกษาตกอีกด้วย แต่ปรากฏว่าวรพุทธิกลับได้คะแนนสูงสุดจากท่านผู้นั้น ยิ่งวิทยานิพนธ์ของเขาที่ว่าด้วยปรัชญาขององค์การระหว่างประเทศในเรื่องสิทธิมนุษยชน ก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นเยี่ยมในสถาบัน จนถึงกับศาสตราจารย์ผู้นั้นขอให้วรพุทธิอยู่ทำปริญญาเอกต่อ ซึ่งถือกันว่าเขาเป็นนักศึกษาจำนวนน้อยคนยิ่งนักที่ได้รับเกียรติถึงเพียงนี้ แต่สำหรับวรพุทธิ คุชกูบัตติทหรือเกียรติยศใด ๆ ไม่มีความหมายอะไรสำหรับเขา เขาไม่ต้องการเอาปริญญาบัตรไปใช้ในการไต่เต้าเอาศึกับทางราชการ และที่เขาได้รับการยกย่องต่าง ๆ นั้น เขาก็ไม่เห็นว่าเขาเก่งกาจสามารถอย่างพิเศษแต่ประการใด นักเรียนอังกฤษหลายต่อหลายคน ที่เมื่ออยู่โลกเก่าก็เรียนไปอย่างธรรมดาสามัญ ครั้นไปถึงโลกใหม่ กลับไปได้รับคำสรรเสริญเยินยอเป็นอันมากทางด้านวิชาการ สำหรับเขา เขาเห็นว่าเขาสนองคุณ คุณพ่อทางด้านการเรียนมาพอแล้ว และรู้วิชาพอตัวที่จะรับราชการด้านการทูตได้แล้ว ทั้งปีที่เขาเรียนจบนั้นเอง ก็เป็นปีที่คุณพ่อจากเขาไปอย่างไม่มีวันกลับ แต่วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๐ นั้นแล้ว

ไหนเขาจะต้องทุกข์กับการเจ็บไข้ของคุณพ่อ จนต้องกลับไปเยี่ยมท่านที่
กรุงเทพ ฯ ไหนท่านจะถึงอนิจกรรมล่วงลับไปในขณะที่เขาอยู่เมืองไกล แต่
เขาก็สอบได้ดีถึงเพียงนี้ แม้เขาจะไม่ตื่นตัวไปกับโลกธรรม เขาก็คงทำ
ฝีมือฝากไว้ เพื่อเป็นการสนองคุณคุณพ่ออยู่ด้วย เสียายที่ท่านอยู่ไม่ทันถึง
เขาเรียนจบชั้นนี้ แต่การจากไปของท่านก็เป็นอันจบกันที่สำหรับการเล่าเรียน
อย่างเป็นทางการ ภายในแวดวงแห่งระบบและสถาบันการศึกษา โดยที่เขา
เริ่มมีครอบครัวในปีนั้นด้วย

รับราชการ

เมื่อวรพุทธิทำวิทยานิพนธ์ของ M.A.L.D. จบ เขาได้ทราบจากภรรยา
ว่าคุณพ่อถึงแก่อนิจกรรม จึงได้รับเดินทางกลับทันที โดยมีที่อยู่ตาม
ที่ทางกระทรวงได้จัดให้ เพื่อให้ได้กลับมาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพคุณ
พ่อ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดเป็นงานเสด็จพระราชดำเนิน เมื่อ
วันอังคารที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

วรพุทธิกลับมาถึงกรุงเทพ ฯ ก็ได้รับการบรรจุ เป็นข้าราชการพลเรือน
สามัญชั่วคราว โดยทางราชการแต่งตั้งให้ทดลองปฏิบัติงานในตำแหน่งเลขาน
อนุการตรี กองการประชุมระหว่างประเทศ กรมองค์การระหว่างประเทศ
แต่เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๐ จนถึงวันที่ ๒๑ ธันวาคมศกนั้น จึง
ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเลขานอนุการตรี กองการประชุมระหว่างประเทศ
โดยได้รับอัตราเงินเดือนขั้นต้นเทียบเท่าชั้นโท อีก ๒ ปีต่อมา ได้รับเลื่อน
ขั้นเป็นเลขานอนุการโท และอีกประมาณสองปีหลังจากนั้น จึงได้ออกไปประจำ
อยู่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย เมื่อวันที่ ๒๑
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

ในอีกสองเดือนต่อมา วรพุทธิ จึงได้เลื่อนขั้นขึ้นเป็นชั้นเอก และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเลขานุการโท ชั้น ๑ เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ตลอดระยะเวลาที่อยู่กรุงเวียนนา เมื่อผู้บังคับบัญชาถามอบหมายงานอะไรให้ มากก็ทำไป เท่าที่จะมีสติปัญญาความสามารถไปในทางสร้างสรรค์ ในการกล้าเสนอแนะความคิดอย่างตรง ๆ ชนิดที่ไม่กลัวว่าจะขัดใจผู้ใหญ่

สมัยเมื่อยังอยู่ในกรุงเทพฯ มักรับหน้าที่การงานทางด้านองค์การ ส.ป.อ. มีกิจต้องประชุมกับตัวแทนประเทศภาคีสมาชิก อันได้แก่ อังกฤษ อเมริกา ฝรั่งเศส ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ทั้งยังต้องประชุมกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งด้านทหารและพลเรือน แม้บางครั้งจะไปขัดกับเขาอย่างแรง ๆ แต่ทุกคนก็เห็นใจในความซื่อและในความจริง กับความสามารถอย่างสุภาพของวรพุทธิ โดยเฉพาะกับองค์การ ส.ป.อ. นั้น ในสมัยที่ ม.ร.ว. เกษมสโมสร เกษมศรี เป็นผู้อำนวยการกอง วรพุทธิได้รับความสนับสนุนและเห็นอกเห็นใจมาก ทั้งวรพุทธิยังได้มีส่วนร่วมในกิจการรางวัลทางด้านวรรณกรรมแก่ประเทศภาคีสมาชิกในเอเชียเป็นประจำอีกด้วย คนไทยได้รางวัลวรรณกรรม ส.ป.อ. กันหลายคน และเป็นผลให้มีการให้รางวัลด้านวรรณกรรมในหมู่สถาบันต่าง ๆ ฝ่ายไทยในระยะเวลาต่อมา

ปรากฏเป็นเอกสารของทางกระทรวงว่าวรพุทธิได้ทำราชการพิเศษดังนี้คือ

- ๒๘ มกราคม ๒๕๑๒ เป็นผู้แทนสำรองในคณะกรรมการดำเนินงานประจำ ส.ป.อ. ฝ่ายไทย
- กรกฎาคม ๒๕๑๒ เป็นกรรมการฝ่ายติดต่อกับและประสานงาน ในคณะกรรมการคัดเลือกวรรณกรรมที่ดีเด่นที่สุด

ในรอบปี ๒๕๑๑ เพื่อรับรางวัลขององค์การ
ส.ป.อ.

๓๐ มิถุนายน-๓ กรกฎาคม ๒๕๑๓ เป็นผู้แทนและเลขานุการคณะ ฯ ผู้
แทนสำรองในคณะกรรมการดำเนินงานประจำ
ส.ป.อ.ฝ่ายไทยในการประชุมคณะมนตรี ส.ป.อ.
ครั้งที่ ๑๕ ณ กรุงมะนิลา และการประชุม
ประเทศที่ให้ความช่วยเหลือสาธารณรัฐเวียดนาม
นาม ณ ไช้จ๋อน

๘ สิงหาคม ๒๕๑๐ เป็นผู้แทนสำรองฝ่ายไทยในคณะกรรมการทำ
เนื้องานประจำ และในคณะกรรมการ
งบประมาณ ส.ป.อ.

๑๙ มีนาคม ๒๕๑๑ เป็นผู้แทนไทยในการประชุมคณะมนตรี ส.ป.อ.
ครั้งที่ ๑๓ ณ กรุงเวสต์ลิงตัน และในการประ
ชุมประเทศที่ให้ความช่วยเหลือสาธารณรัฐเวียดนาม

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๒ เป็นผู้แทนในคณะผู้แทนไทยในการประชุมเจ็ด
ชาติที่ให้ความช่วยเหลือเวียดนาม ณ กรุงเทพฯ

๑๖-๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓ เป็นที่ปรึกษาคณะผู้แทนไทย ในการประชุม
คณะผู้เชี่ยวชาญศึกษาโครงการทางเศรษฐกิจ
ของ ส.ป.อ. ณ กรุงเทพฯ ฯ

๒๖ มกราคม ๒๕๑๔ เป็นผู้แทนไทยในคณะกรรมการดำเนินงานประจำ
ของ ส.ป.อ.

ตารางตัวเลขต่าง ๆ เหล่านี้ คงไม่ช่วยให้เราเข้าใจอะไรได้มาก หากเราไม่นึกคิดว่าบรรพบุรุษไปร่วมงานต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่ได้ไปโดยตำแหน่งหน้าที่เท่านั้น หากไปเพราะความสามารถ และต้องไปทำงานหนักมาก ณ ที่ประชุม ยิ่งเป็นผู้ย่อย ยิ่งต้องคอยรับภาระสารพัด ไหนจะจัดเรื่องจีปาดะ ไหนจะต้องเตรียมเอกสาร หลักฐาน ทั้งยังต้องใช้ปฏิภาณในการโต้ตอบกันในที่ประชุม ต้องร่างหนังสือและสุนทรพจน์สำหรับผู้ใหญ่ ๆ ลว ๆ ฉะนั้น การที่เขาพ้นออกไปได้จากงานในกระทรวงช่วงนี้ จึงนับได้ว่า เป็นการพักผ่อนความตึงเครียดไปส่วนหนึ่งด้วย

ที่เวียนนา บรรพบุรุษอยู่กับครอบครัวพร้อมหน้า โดยที่เวลานั้น ลูกสาวทั้งสองได้ออกไปอยู่ด้วย จึงนับว่ามีความสุขตามสมควร ทั้งการงานก็ไม่หนักหนานัก ในระยะแรกก็ได้ ๆ พลน ๆ จรูญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นที่พึงพิงทางใจและรักใคร่ชอบพอกับครอบครัวนายศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ ซึ่งเป็นตจกัลยาณมิตร โดยที่ท่านผู้นี้เคยทำงานใกล้ชิดสนิทสนมกับคุณพ่อมาแต่แรกรับราชการ ยามเมื่อบรรพบุรุษเพิ่งเกิดได้ ๒ เดือน ทั้งตัวเขายังมีโอกาสได้เรียนภาษาเยอรมันเพิ่มเติมอีกด้วย

เมืองเวียนนาเป็นเมืองงาม เป็นศูนย์ของศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะกวีดนตรี มีภูมิประเทศรอบ ๆ น่าชื่นชม เวลาญาติมิตรไปเยี่ยม บรรพบุรุษมักต้อนรับอย่างเต็มที่ พากินอาหารอร่อย ๆ ต้มเหล้าอุ่น ๆ อย่างดี ยิ่งพวกที่ชอบเนยแข็ง ก็มักพาไปลิ้มรสแปลก ๆ นอกจากพาชมโบราณสถานต่าง ๆ แล้ว ยังมักขับรถออกนอกเมือง ไปดูป่าเขาลำเนาไพรอีกด้วย ถ้าปะเหมาะ

เป็นเวลาว่าง และแขกสนิทกันมาก ทั้งยังอยู่นาน จะขับรถพาไปต่างเมือง จนถึงต่างประเทศเลยด้วยซ้ำ

วรพุทธิ์อยากให้คุณแม่ออกไปพักด้วยนาน ๆ เผื่อช่วงนั้นมีข่าวการเปลี่ยนแปลงเครื่องบินกันบ่อย ๆ ท่านเลยไม่มีโอกาสออกไปอยู่กับลูกหลานได้ตั้งใจทำให้วรพุทธิ์รู้สึกเสียตายนมาก

ในบรรดาญาติมิตรที่ออกไปแวะพักที่ออสเตรเลียนั้น ในปลายปี ๒๕๑๕ วรพุทธิ์และภรรยาได้มีโอกาสต้อนรับ ม.ร.ว. เกษมสไมสร เกษมศรี และภรรยา ซึ่งได้เคารพนับถือและชอบพอกันมาก่อน โดยที่ท่านผู้นั้นเพิ่งได้รับแต่งตั้งให้ไปเป็นเอกอัครราชทูตที่อินโดนีเซีย จึงชวนวรพุทธิ์ไปร่วมงานด้วย วรพุทธิ์ก็รับปากทันที ทั้ง ๆ ที่เวียนนาสะดวกสบายกว่าจากการดำทุกประการ และวรพุทธิ์ได้กลับออกไปอยู่ยุโรปเพิ่งจะได้ปีเศษ ๆ ทั้งนี้ก็เพราะเขาพอใจจะทำงานกับผู้บังคับบัญชาที่รู้จักกันมากกว่า และเห็นว่างานที่จากรัฐเป็นงานที่บุกเบิกทางด้านอาเซียน ดังที่เขามีประสบการณ์ทางด้าน ส.ป.อ. มาก่อนแล้ว และเรื่องความร่วมมือระหว่างประชาชาติ ก็เป็นสิ่งที่เขาสนใจมานานแล้ว

ด้วยเหตุฉะนั้น วรพุทธิ์จึงย้ายตรงจากเวียนนาไปจากรัฐเลยเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๑๖ โดยที่ก่อนหน้านั้น มีเวลาแวะกรุงเทพฯ เพียงเพื่อจัดการด้านครอบครัว เยี่ยมญาติมิตรเท่านั้น เพราะไม่มีตำแหน่งหน้าที่ราชการในกระทรวงเลย

ที่จากรัฐ วรพุทธิ์เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงอย่างสำคัญของท่านเอกอัครราชทูต โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ทั้งต้องติดต่อกับนานาชาติในวงการอาเซียน ซึ่งก็ได้รับความสำเร็จพอสมควร เป็นที่น่าเสียดาย ที่ชีวิตคณะ

ทุกในนครหลวงของอินโดนีเซียได้รับความปลอดภัยกันน้อย โดยกระทรวง การต่างประเทศของเขาไม่ได้ให้ความเอาใจใส่ ในด้านอารักขาเลยก็ว่าได้ ปรากฏว่าบ้านทูตานุทูตหลายแห่ง ถูกปล้น ถูกจับ ถูกทำร้าย บ้านวรพุทธิก็ โดนชะตากรรมเช่นนี้ด้วยอย่างร้ายแรงพอสมควร เขาจึงเห็นเป็นกิจที่ต้อง เขียนจดหมาย “ไว้วาย” ร้องทุกข์ไปลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชาวต่างประเทศและชาวอินโดนีเซีย เอง ซึ่งควรได้รับสวัสดิการจากรัฐบาลดีกว่านี้ ทั้งนี้เพราะได้ยื่นบันทึกกัน ไปแล้ว เสรจจากันภายในก็แล้ว หากมีที่ท่าว่าจะดีขึ้นอย่างไรไม่ จะถือว่าเป็น ความฉุนเฉียวของเขาก็ได้ แต่เคราะห์ดีที่ผู้หลักผู้ใหญ่ในกระทรวง ฯ ของฝ่ายไทยเห็นใจ และห่วงใยในความปลอดภัยของเขา จึงย้ายเขากลับ กระทรวงตามที่ประสงค์ โดยให้เขามารักษาการในตำแหน่งหัวหน้ากองแอฟริกาและประเทศกลุ่มอาหรับ กรมการเมือง เมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

แม้เมื่อยังอยู่กองแอฟริกา ฯ เขาจะไม่มีบทบาทมากนักภายในกระทรวง แต่กรมการเมืองก็เป็นสถานที่ที่วรพุทธิพร้อมที่จะแสดงทัศนะของเขาให้ ปรากฏแก่เพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ยิ่งหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ด้วย แล้ว บรรยากาศแห่งเสรีภาพแพร่ขยายไปแทบทุกแห่งหน แม้กระทรวงการ ต่างประเทศก็รู้สึกมีความเป็นตัวเป็นตนมากยิ่งขึ้น วรพุทธิเองก็ออกไปสดับ ตรวจจับความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา ไปฟังการอภิปราย การสัมมนา บางทีก็ เอาเวลาราชการไป เพราะเขาถือว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนมีประโยชน์ในการรับใช้รัฐ และราษฎรทั้งสิ้น และไม่เคยเห็นเขาเอาเวลาราชการไปหาความสุขส่วนตัว เลย ระยะนี้ เขาเริ่มเขียนหนังสือมากขึ้น จนถึงกับออกหนังสือร่วมกับเพื่อน

ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในตอนข้างหน้า

ช่วงเวลาสำคัญที่สุดของวอร์พูทซ์ในการรับราชการ คือจำเดิมแต่เขาได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้ากองอเมริกา กรมการเมือง เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ.

๒๕๑๘

เล่ากันว่าแต่ก่อนนั้น อัยว่าแต่เอกอัครราชทูตเลย แม้เลขาธิการสถานทูตบางแห่ง หากต้องการพบเจ้ากระทรวงฝ่ายไทยแล้ว ก็นัดพบได้โดยตรง แต่ในช่วงที่วอร์พูทซ์เป็นหัวหน้ากองนั้น แม้เอกอัครราชทูต ก็ต้องผ่านมือหัวหน้ากองไปก่อน จึงจะพบข้าราชการผู้ใหญ่ที่เหนือจากนั้นขึ้นไปได้ หาไม่ไหนเลยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐในเวลานั้น จะรู้จักชื่อหัวหน้ากองเล็ก ๆ ในประเทศไทยได้เลย เพราะแม้แต่เอกอัครราชทูตไทย จะขอพบเพียงรัฐมนตรีช่วยว่าการของเขาเท่านั้นยังยากเย็นเสียแล้ว

ที่วอร์พูทซ์ทำงานได้ถึงเพียงนี้ ไม่เฉพาะเหตุการณ์หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เท่านั้น หากได้ นายแผน วรธนเมธี เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางตำแหน่งข้าราชการประจำของเขาอยู่อีกด้วย ที่ได้เห็นแนวความสามารถของเขา มาแต่เขายังเรียนอยู่อังกฤษ สมัยเมื่อท่านรับราชการอยู่ ณ กรุงลอนดอน ตอน พ.ศ. ๒๕๐๗ นั้นแล้ว

ครั้นต่อมา นายอานันท์ ปันยารชุน มาเป็นปลัดกระทรวง สืบต่อจากนายแผน วรธนเมธี เมื่อต้นปี ๒๕๑๘ แม้ท่านผู้นี้จะไม่รู้จักวอร์พูทซ์มาก่อน (ถึงจะเคยร่วมงานกับคุณพ่อมาบ้าง ก็เพียงเล็กน้อย ในระยะหลังของท่านเสียแล้ว) แต่ก็สนับสนุนเขาอย่างเต็มที่ โดยที่การทำงานในระยะนั้นละเอียดอ่อน ต้องการไหวพริบและสติปัญญามาก เพราะการบีบเค้นมาจากทั้งภายในและภายนอก ยังเจ้ากระทรวงก็เปลี่ยนกันอยู่เรื่อย ๆ หนังสือพิมพ์ก็มี

เสรีภาพเต็มที่ จนพร้อมที่จะลวงสิทธิ์เจ้าหน้าที่คนโตของรัฐก็ได้ ทั้งยังมี การให้ร้าย บ้ายสีกัน ทั้งทางสื่อสารมวลชนของรัฐเองด้วยซ้ำ

ในช่วงนั้น ปรากฏว่าเพื่อนร่วมงาน ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับ บัญชา ล้วนให้ความนับถือและสนับสนุนวรพุทธิ แม้พวกที่ชอบประจบ ประจบและไม่เห็นด้วย ก็สงบเงียบอยู่โดยมาก แทบทุกคนรับฟังความคิด ของเขา

ราชการที่สำคัญของวรพุทธิในช่วงนี้ก็คือ นอกจากดำรงตำแหน่งหัวหน้า กองอเมริกา ซึ่งงานอันสำคัญยิ่งในขณะนั้นคือ การเจรจาถอนกำลังทหาร สหรัฐออกจากประเทศไทยแล้วยัง ได้มีส่วนร่วมงานประจำของปลัดกระทรวง อีกด้วย โดยท่านได้ขอให้เขาช่วยกลั่นกรองเสนอความเห็นในเรื่องที่มีปัญหา เป็นพิเศษ และเรื่องทางด้านวิชาการ ราชการพิเศษประการหนึ่งก็คือ ได้ ร่วมไปกับคณะผู้แทน ในการเจรจาปัญหาประมงกับรัฐบาลเวียดนามใต้ที่ กรุงไซ่ง่อนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยมีปลัดกระทรวงเป็นหัวหน้าคณะ ท่าน ปลัดถือว่าวรพุทธิเป็นกำลังอย่างสำคัญในการเตรียมงานและลู่ทางในการเจรจา ยิ่งกรณีเรือยามาเกซในปี ๒๕๑๘ ด้วยแล้ว เป็นเรื่องที่ล่อแหลม ละเอียดย อ่อนมาก เพราะเกี่ยวพันโดยตรงกับปัญหาสงครามและสันติภาพ ตลอดจน เอกราชและอธิปไตย โดยที่ผู้หลักผู้ใหญ่ในกระทรวง ก็ไปประชุมรัฐมนตรี อาเซียนกันอยู่เสียที่กัวลาลัมเปอร์แทบทั้งสิ้น คนหนุ่ม ๆ จึงได้ร่วมกันแสดง ฝีมืออย่างเต็มที่ อย่างกระตือรือร้น เพื่อรักษาศักดิ์ศรีของไทยไว้ ในเรื่องนี้ วรพุทธิไม่ได้เดินตามระบบของราชการเท่านั้น ยังใช้เพื่อนฝูงทางสื่อมวลชน ภายนอกช่วยด้วยอีกมาก เป็นเหตุให้ได้รับคำชมเชยเป็นพิเศษ ไม่แต่จาก ผู้บังคับบัญชา แม้อุปทูตสหรัฐอเมริกาเวลานั้น ก็ก้มหัวให้

ในปี ๒๕๑๘ นั้นเอง (๒๗ พฤศจิกายน - ๔ ธันวาคม) วรพุทธิก็ต้องไปราชการกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ โดยที่เรียกว่าคณะผู้ติดตามสามคน ล้วนเป็นหัวหน้าของกระทรวง นับเป็นการเดินทางรอบโลกภายใน ๙ คืนกับ ๑๐ วัน โดยแวะลอนดอน วอชิงตัน ลอสแอนเจลิส โตเกียว โซล ฮังกิง ซึ่งนับว่าผิดกับการเดินทางไปเรียนอังกฤษของวรพุทธิกับคุณพ่อคุณแม่และพี่ชาย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ อย่างหน้ามือเป็นหลังมือ เพราะนั่นไปเรือ ข้ามไปสหรัฐอเมริกา แล้วย้อนจากสหรัฐมาลงเรือเดินสมุทรข้ามไปยุโรปอีก ทุกเมืองมีเวลาพักมีเวลาเที่ยว เวลาเล่น มีเวลาศึกษาหาความรู้ แต่คราวนี้วรพุทธิก็ได้รับความสนุกสนานไปอีกอย่างหนึ่ง เพราะอย่างน้อย เพื่อนร่วมเดินทางอีก ๒ คน ก็เป็นผู้รู้จักกัน มีสติปัญญาปาน ๆ กัน และมีอารมณ์ขันที่เข้ากันได้

ในต้นปี ๒๕๑๙ นั้น ผู้บังคับบัญชาของเขาคนหนึ่งได้เขียนถึงเขาไว้อย่างน่าจับใจ ดังนี้

ตลอดระยะเวลา ๑๐ เดือนที่ผมได้มีโอกาสได้ทำงานอย่างใกล้ชิดกับวรพุทธิ และได้มีความสนิทสนมรู้จักกันดียิ่งอย่างแท้จริง ทำให้ผมประจักษ์ชัดถึงความสามารถในการทำงานและซาบซึ้งในคุณธรรม ตลอดจนคุณงามความดีของวรพุทธิการทำงานในขณะนั้น เป็นระยะเวลาที่มีการปรับปรุงนโยบายต่างประเทศ จำต้องใช้ความละเอียดอ่อนและวิจรรณานตลอดจนความยืดหยุ่นในการพิจารณาปัญหาโดยไม่ทำให้เสียหลักการและนโยบายของรัฐบาล ขณะเดียวกันก็มุ่งมั่นที่จะรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติด้วย วรพุทธิผู้เป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโดยตรง ได้แสดงความสามารถ ความฉลาดเฉลียวและความแน่วแน่ตลอดมา ในบางครั้งก็เหตุการณ์ตึงเครียดหรือมีความสับสน วรพุทธิก็มีอารมณ์ขัน และใช้วาทะศิลป์

ทำให้บรรยากาศผ่อนคลายลงได้ เมื่อมรสุมทางการเมืองภายในเริ่มตั้งเค้าและ
กระทรวงการต่างประเทศ รวมทั้งข้าราชการถูกกล่าวหาอย่างไม่เป็นธรรมและไร้
ความจริง วรพุทธิ์และเพื่อนข้าราชการยังสามารถทนทานต่อการกล่าวร้ายป้ายสี
และไม่ทอดยถ้อยต่อหน้าที่การงาน โดยยังยึดถือในอุดมการณ์และผลประโยชน์ของ
รัฐเป็นที่ตั้ง และมีความเชื่อมั่นว่าวันหนึ่งข้อเท็จจริงต่าง ๆ ย่อมจะต้องเปิดเผย
ออกมาเพื่อให้ประชาชนได้ทราบ

และแล้วเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ก็ได้ผันแปรทุกสิ่งทุกอย่างไปสู่
นโยบายกระทรวงการต่างประเทศพลิกกลับไปสู่ยุคมืด ดังกิจกรรมอื่น ๆ ของ
รัฐ ปลัดกระทรวง อธิบดีกรมการเมือง ผู้รักษาการเลขาธิการอาเซียนและ
หัวหน้ากองอเมริกา ตลอดจนเพื่อน ๆ บางคนโดนป้ายสีแดงให้มากบ้างน้อย
บ้างตามส่วน

สำหรับวรพุทธิ์เขาถูกย้ายออกจากตำแหน่งหัวหน้ากองอเมริกา กรมการ
เมืองไปอยู่กรมองค์การระหว่างประเทศ เกือบจะเรียกว่าในทันที เมื่อวันที่
๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๙ และพอพ้นจากการโอนไปเข้ากรมองค์การระหว่างประ
เทศได้เพียงวันเดียว ก็มีคำสั่งแต่งตั้งให้เขาไปดำรงตำแหน่งเลขาธิการเอก
คณะทูตถาวรแห่งประเทศไทย ประจำสหประชาชาติ ณ นครเจนีวา

การที่วรพุทธิ์ออกไปรับราชการที่เจนีวาคราวนี้ แม้จะปลดปล่อยออกไป
ไปจากบรรยากาศอันคับแคบบีบคั้นภายในประเทศ แต่บุตรทั้งสองออกไป
อยู่ตัวไม่ได้ เพราะจะเสียการเรียนลงไปกลางคัน จึงต้องจำใจห่างกัน แต่
ก็พยายามรีบไปพบกันยามปิดภาคเรียน ได้เที่ยวเล่นกันอย่างมีความสุข และ
ที่สำคัญก็คือ คราวนี้วรพุทธิ์ไม่ยอมให้คุณแม่พลาดโอกาสออกไปเมืองนอก
อย่างเด็ดขาด ถึงกับหาตัวเรือบินส่งมาให้ รับท่านไปอยู่ด้วย พร้อมหน้าลูก

หลาน ข้างท่านก็ชนผลไม้ไทยๆ ไปเลี้ยงอย่างเต็มมือ จนวรพุทธิหวังว่า ท่านจะหิวติดมือมากเกินไป เกรงจะเป็นภัยต่อสุขภาพท่าน เพราะตอนนี้อายุ ท่านก็เกินเจ็ดสิบแล้ว

ช่วงที่คุณแม่และลูกๆ อยู่พร้อมหน้า เป็นระยะเวลาที่วรพุทธิและภรรยา มีความสุขที่สุด ยิ่งตอนนี้ตัวเขาเองขับรถไม่ได้ เพราะสายตาไม่อำนวย ภรรยาก็เลยต้องเป็นสารตีแทน ได้ไปเที่ยวหลายเมืองหลายประเทศ เป็นการระลึกชาติกลางๆ คล้ายกับครั้งเดียวกับคุณพ่อด้วย โดยมีโอกาสบอก ลูกๆ ว่า พ่อกับคุณปู่คุณย่า เคยไปเที่ยวเล่นที่ไหนมาบ้าง

นอกจากหิวพุทธิและครอบครัวยังมีโอกาสต้อนรับญาติมิตรอีกมากหน้า โดยไม่ต้องเอ่ยถึงการต้อนรับคณะผู้แทนต่าง ๆ โดยทางราชการ และที่สำคัญ ก็คือได้มีโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระบรมราชชนนี ที่โลซาน ปรากฏว่าพระองค์ท่านทรงพระเมตตา ปราณี พระราชทานความเป็นกันเอง มาก แม้แต่กับเด็ก ๆ อาจเป็นเพราะทรงคุ้นเคยมาแต่คุณพ่อก็ได้ ด้วยตรัส เรียกว่า “นายติเรก” อย่างสนิทสนมมาแต่ไหนแต่ไร เพราะทรงรู้จักมาแต่ คราวคุณพ่อไปเฝ้ากับเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์ ตอนปลายรัชกาลที่ ๗ เพื่อ อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ขึ้นเสวยราชย์นั้นแล้ว

ยังสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาและพระวรวงศ์เธอ พระ องค์เจ้าวรานนท์ธวัช ก็ทรงพระเมตตาครอบครัวนี้ ทั้งหิ้วรวมถึงท่านผู้คนที่ ผ่านไป ซึ่งรวมถึงเจ้านายองค์อื่น ๆ ตลอดจนผู้หลักผู้ใหญ่และพระเจ้า พระสงฆ์ เช่น สมเด็จพระญาณสังวร เป็นต้น ที่ผ่านไปด้วย

สำหรับหน้าที่ทางราชการระหว่างที่รับราชการอยู่ ณ นครเจนีวา ได้จด การทำงานที่สำคัญ ๆ มาลงไว้ให้เห็น ดังนี้

๔
ปี ๒๕๒๐

- ๑๖ มีนาคม ๒๕๒๐ - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะกรรมการสิ่งทอ (Textiles Committee)
- ๒๑ มีนาคม ๒๕๒๐ - เป็นผู้แทนในการประชุมการเจรจาการค้าหลายฝ่าย (MTN)
- ๒-๖ พฤษภาคม ๒๕๒๐ - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะกรรมการว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศกำลังพัฒนา สมัยที่ ๑ ครั้งที่ ๒
- ๙-๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๐ - เป็นผู้แทนในการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญระหว่างรัฐบาลว่าด้วยโอกาสทางการค้าอันมีผลมาจากระบบพหุภาคีของประเทศสมาชิกขององค์การCMEA
- ๑-๒๐ มิถุนายน ๒๕๒๐ - เป็นที่ปรึกษาในคณะผู้แทนไทยในการประชุมองค์การแรงงานระหว่างประเทศ สมัยที่ ๖๓
- ๔-๘ กรกฎาคม ๒๕๒๐ - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะกรรมการว่าด้วยสินค้าอุตสาหกรรม สมัยที่ ๘
- ๖ กรกฎาคม ๒๕๒๐ - เป็นผู้สังเกตการณ์ในการประชุมคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม
- ๑๕ สิงหาคม-๒ กันยายน ๒๕๒๐ - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะอนุกรรมการว่าด้วยการป้องกันการเลือกปฏิบัติและคุ้มครองชนส่วนน้อย
- ตุลาคม ๒๕๒๐ - เป็นผู้แทนในการประชุมการเจรจาการค้าหลายฝ่าย (MTN)

๔
ปี ๒๕๒๑

- ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ - เป็นผู้แทนในการประชุม World Adminis-

trative Radio Conference on Aeronautical
Mobile (R) Service

เมษายน ๒๕๒๑

- เป็นผู้แทนอาเซียนประจำคณะกรรมการตรวจ
ตรวจตราสิ่งทอประจำปี ๒๕๒๑

๑๑-๑๒ ธันวาคม ๒๕๒๑

- เป็นที่ปรึกษาในการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับ
ปัญหาผู้อพยพในอินโดจีน ณ นครเจนีวา

๒๗ ตุลาคม ๒๕๒๑

- เป็นผู้แทนในการประชุมคณะกรรมการตรวจตรา
สิ่งทอ (Textiles Committee)

ตุลาคม ๒๕๒๑

- เป็นผู้แทนในการประชุมการเจรจาการค้าหลาย
ฝ่าย (MTN)

ปี ๒๕๒๒

๑๙ มีนาคม-๑๒ เมษายน ๒๕๒๒

- เป็นผู้แทนในการประชุมเตรียมการ สมัยที่ ๒
สำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการห้าม
หรือจำกัดการใช้อาวุธธรรมดาบางชนิด

๒๘ มิถุนายน ๒๕๒๒

- เป็นผู้แทนในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยยา
เสพติด

๙-๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๒
(หัวหน้าคณะ)

- เป็นผู้แทนในการประชุมเตรียมการประชุมเพื่อ
ทบทวนการดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วยการ
ห้ามพัฒนา ผลิต และสะสมอาวุธбакเทรี (ชีวะ)
และอาวุธทอกซิน และว่าด้วยการทำลายอาวุธ
นั้น ๆ ณ นครเจนีวา

๒๐-๒๑ กรกฎาคม ๒๕๒๒

- เป็นผู้แทนในการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยผู้
ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ
นครเจนีวา

- กรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๒๒ - เป็นผู้สังเกตการณ์ ในการประชุมคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม สมัยที่ ๒
- ๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๑ (หัวหน้าคณะ) - เป็นผู้แทนในการประชุมเตรียมการทบทวนสนธิสัญญาไม่แพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ ครั้งที่ ๒ Preparatory Committee Meeting for the Second Non-Proliferation Treaty Review Conference
- ๓-๑๔ กันยายน ๒๕๒๒ - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะกรรมการเฉพาะกาลของสหประชาชาติว่าด้วยกองทุนร่วม สมัยที่ ๑
- ๑๐-๒๔ กันยายน ๒๕๒๒ - เป็นผู้แทนในการประชุมว่าด้วยกาห้าม หรือ ก้าจัดการใช้อาวุธธรรมดาบางชนิด ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายร้ายแรง
- ๒-๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๒ - เป็นผู้จัดทำรายงานการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการของสำนักงานข้าหลวงใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยผู้ลี้ภัย สมัยที่ ๓๐
- ๘-๑๙ ตุลาคม ๒๕๒๒ - เป็นผู้แทนในการประชุมสภาการค้า และการพัฒนา สมัยที่ ๑๙
- ๒๒ ตุลาคม-๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะกรรมการเฉพาะกาลสหประชาชาติว่าด้วยกองทุนร่วม
- ๒๕ ตุลาคม ๒๕๒๒ (หัวหน้าคณะ) - เป็นผู้แทนในการประชุมการขยายทางการค้าระหว่างประเทศกำลังพัฒนา
- ๑๙-๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ - เป็นผู้สังเกตการณ์ในการประชุมคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานยุโรป สมัยที่ ๔๔

- พฤศจิกายน ๒๕๒๒ - เป็นผู้สังเกตการณ์ในการประชุมประเทศภาคีแอกต์ สมัยที่ ๓๕
- ๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๒ (หัวหน้าคณะ) - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะกรรมการสิ่งทอ (Textiles Committee)
- ปี ๒๕๒๓
- ๑๘ กุมภาพันธ์-๗ มีนาคม ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะกรรมการเฉพาะกาล ว่าด้วยกองทุนร่วมภายใต้โครงการรวมโลกทัศน์ สมัยที่ ๔
- ๓-๒๑ มีนาคม ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนในการประชุมการทบทวนอนุสัญญาว่า ด้วยการค้าพัฒนา ผลิตภัณฑ์ และสะสมอาวุธบักเทรี (ชีววะ) และอาวุธตอกหิน และว่าด้วยการทำลาย อาวุธนั้น ๆ ณ นครเจนีวา
- ๕ มีนาคม ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนในการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญระดับสูง ระหว่างรัฐบาลในการเตรียมเพื่อช่วยเหลือของสห ประชาชาติว่าด้วยการค้า และการพัฒนาในการ วางกำหนดแผนพัฒนาระหว่างประเทศ
- ๗ มีนาคม ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะกรรมการเฉพาะกาล ว่าด้วยกองทุนร่วม
- ๑๐-๑๓ มีนาคม ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนกลุ่มผู้เชี่ยวชาญระดับสูงระดับสูงระหว่าง รัฐบาล เพื่อเตรียมการร่างในส่วนส่งเสริมของ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์แห่งการพัฒนาครั้งที่ ๓
- ๑๔ มีนาคม ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนในการประชุมสภาการค้าและการ พัฒนา สมัยพิเศษ ครั้งที่ ๑๑

- ๑๗-๒๑ มีนาคม ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนในการประชุมสภาการค้าและการพัฒนา สมัยที่ ๒๐
- ๑๗-มีนาคม-๓ เมษายน ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนในการประชุมเตรียมการของประเทศพัฒนาแล้วผู้ส่งออกในความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศกำลังพัฒนา
- ๒๔ มีนาคม- เมษายน ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนในการประชุมคณะเตรียมการเพื่อทบทวนการดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วยการห้ามพัฒนา ผลิตออาวุธนิวเคลียร์ (หัวหน้าคณะ)
- ๑๘ เมษายน ๒๕๒๓ - เป็นผู้แทนในคณะกรรมการเฉพาะกาลของสหประชาชาติว่าด้วยกองทุนร่วม

แม้คุณบัญญัติที่ลงไว้ ก็เห็นได้ว่า ถ้าไม่ใช่ผู้มีความสามารถแล้ว จักไม่อาจร่วมประชุมด้วยเรื่องต่างๆ ได้มากมายหลายสาขาถึงเพียงนั้น ใช่แต่เท่านั้น วรพุทธิยังมีอุตสาหะ ศึกษาทุกเรื่องที่ตนเกี่ยวข้องกับตัว ทั้งๆ ที่ไม่มีความรู้เรื่องนั้นมาก่อน แต่ก็อ่านเอกสารทุกชั้นในเพิ่ม จนกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ไป ดังประธานคณะกรรมการควบคุมสิ่งทอ ผู้ซึ่งเป็นเอกอัครราชทูตสวิส ได้เขียนถึงเอกอัครราชทูตไทยที่เจนีวา ว่าดังนี้

"I take this opportunity also to tell you how much I appreciated the presence of the member from Thailand on our Body. Mr. Jayanama has exercised his work with us great care and diligence; he has indeed shown also his independence, but as the same time a very cooperative and helpful spirit. He is also much appreciated by the other members of the Body. I can only regret that he is now leaving the Body after acquiring a year's valuable experience and

under circumstances which, as you know, are difficult in the textile sector.

If I could express a hope and that is that he could stay on as an alternate, at least for some time in 1979, in order to assist his successor as member from the Philippines who will be, no doubt, new to our activities. But this is, of course, a matter you will decide upon with the representatives of your textile constituency."

(เอกสารณลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๒๑)

ยังการประชุมระหว่างประเทศเกี่ยวกับปัญหาผู้อพยพจากอินโดจีน ณ สำนักงานข้าหลวงใหญ่สหประชาชาติในเรื่องผู้ลี้ภัย ในนครเจนีวา วรพุทธิก็ได้ รับความยกย่องจากหัวหน้าคณะฝ่ายไทยว่าเป็นคนหนุ่มที่มีความสามารถสูง มี ปฏิภาณดี และทำงานอย่างอุทิศตน ต่องานที่รับมอบหมายไปอย่างจริงจัง ใช้แต่เท่านั้น ในวงการนานาชาติก็แสดงความสามารถและความเป็นกลาง ของเขา จนถึงกับเลือกเขาเป็น Rapporteur ในการประชุมคณะกรรมการ บริหารแห่งโครงการสำนักงานข้าหลวงใหญ่ ในการประชุมระหว่างวันที่ ๘- ๑๖ ตุลาคม ๒๕๒๒

Rapporteur นั้น มีหน้าที่ที่ต้องรายงานสรุปการประชุมอย่างเที่ยงตรง ชนิดที่ทุกฝ่ายยอมรับ ว่าไม่เขียนเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ยิ่งการประชุมที่มี ข้อขัดแย้ง และไทยก็มีส่วนอยู่ในความขัดแย้งนั้นด้วย แต่ที่ประชุมกลับ เลือกคนไทยเป็นผู้เสนอรายงานนั้น ต้องถือว่าที่ประชุมเห็นความสามารถและ ความไม่ลำเอียงของบุคคลนั้นอย่างแน่นอน ดังคำของรองข้าหลวงใหญ่สห ประชาชาติ ที่เขียนเกี่ยวกับวรพุทธิก็ยกย่องอยู่มาก ดังว่า

“Voraputhi Jayanama,....had many friends at UNHCR. As distinguished rapporteur of the Executive Committee of the High Commissioner's Programme at its last session, he contributed greatly to the success of its deliberations.”

เมื่อแรกออกไปเจเนีว่า วรพุทธิดำรงตำแหน่งเลขานุการเอก ต่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๒๒ แล้ว วรพุทธิจึงได้เลื่อนขึ้นเป็นที่ปรึกษา ในคณะกรรมการแห่งประทศไทยประจำสำนักงานสหประชาชาติ ณ นครแห่งนั้น ครั้นถึงวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๒๓ ก็ได้รับโอนกลับเข้ารับราชการในกรุงเทพฯ

ตามที่ผู้หลักผู้ใหญ่ในกระทรวงการณ้กันไว้ จะให้วรพุทธิดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ อันเป็นสังกัดเดิมของเขา เมื่อเริ่มเข้ารับราชการ และองค์การระหว่างประเทศก็เป็นเรื่องที่เขาสนใจมาแต่สมัยศึกษาอยู่สหรัฐอเมริกาแล้ว หากรองอธิบดีคนเดิมยังต้องรอกการโยกย้ายไปเป็นเอกอัครราชทูตอยู่ จึงรั้งรอมา แต่วรพุทธิก็เข้าไปช่วยทำงาน ทั้งๆที่ยังไม่มีตำแหน่งหน้าที่โดยตรง โดยที่เหตุการณ์ด้านกัมพูชาและลาวก็สับสน ไม่แพ้คราวก่อนวรพุทธิออกไปต่างประเทศครั้งล่าสุด แต่เขาก็ช่วยงานอย่างแข็งขัน จนผู้หลักผู้ใหญ่และผู้ร่วมงานพากันหวังโย เพราะเขาต้องไปเข้าโรงพยาบาลในเร็ว ๆ วันนั้นแล้ว แต่ทุกคนก็เชื่อว่า เขาจะกลับออกมาโดยสวัสดิภาพ เพื่อรับงานด้านกรมองค์การระหว่างประเทศอย่างเต็มที่

ครั้นเมื่อรู้ว่าหมดหวังกันเสียแล้ว ที่เขาจะดำรงชีวิตอยู่ต่อไป ผู้หลักผู้ใหญ่ในกระทรวงก็สืบทอดส่าห์ เลื่อนตำแหน่งให้เขาเป็น กงสุลใหญ่ เจ้าหน้าที่การทูต ๙ สถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองฮ่องกง ลงคำสั่งแต่งตั้งวันพฤหัสบดีที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ก่อนการจากโลกนี้ไปของวรพุทธิเพียงสองวัน

ถ้าบรรพบุรุษทราบโดยญาณวิถีใด ถึงความปรารถนาดีของกระทรวงการต่างประเทศ เขาคงรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจไมตรี พร้อมกันนั้น เขาก็คงอดเสียมิได้ ที่จะแสดงความขบขันออกมาอย่างอารมณ์ดี เพราะตำแหน่งหน้าที่ ยศศักดิ์คือครุฑฐาน ไม่มีความหมายอะไรเลยสำหรับเขา ขอให้เขาได้ทำงานอย่างเต็มที่ เพื่อรับใช้ประเทศชาติและประชาชนเท่านั้น เขาก็จะพอใจยิ่งกว่าอะไรอื่น แม้การเข้าประชุมในองค์การสากลต่าง ๆ เขาก็นึกอยู่เสมอ ว่าเป็นการรับใช้ประชาชาติและมนุษยชาติเป็นประการสำคัญ

บรรพบุรุษเกือบจะไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่าเขาได้เหรียญตราอะไรมาบ้าง แต่จากประวัติทางราชการ เขาได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ดังนี้ คือ

๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

๕ ธันวาคม ๒๕๑๙ ตริตาภรณ์ช้างเผือก

๕ ธันวาคม ๒๕๒๒ ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย

วิวัฒนาการด้านความคิดข้อเขียน

ถ้าบรรพบุรุษรับราชการอยู่ต่อไป ย่อมได้เป็นอธิบดีและเอกอัครราชทูตอย่างไม่เป็นที่สงสัย เว้นไว้แต่จะเกิดวิกฤตการณ์อะไรขึ้นอีกเท่านั้น ดีไม่ดีอาจได้ดำรงตำแหน่งสูงส่งขึ้นไปกว่านี้ก็ได้ นั่นันใด ในทางความคิดข้อเขียนของเขา ก็ฉนั้นนั่น ถ้าเขามีเวลาคิด มีเวลาอ่าน มีเวลาเขียนอย่างจริงจัง เขาคงเป็นคนสำคัญในด้านเสนอแนวคิดที่ลึกซึ้งลงไปยิ่งกว่าที่แลแล้ว ๆ มากมาหนัก แต่ตัวเขาเองรู้ดีว่าระบบราชการไม่เปิดโอกาสให้ข้าราชการเป็นนักคิดนักเขียนได้อย่างเต็มที่ แม้เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง เขายังพูดกับเพื่อนสนิทมิตรสหายว่า “เมื่อเราแรกรับราชการ เคยถูกพวกแก่ ๆ ว่าไม่ได้เรื่อง ไม่ใช่ความคิด ไม่

อ่านหนังสือ เคียวเต้กรุ่นใหม่ มันคงคิดถึงเราเช่นนั้นเหมือนกันนะ” ทั้งนี้เป็นต้น ทั้งนี้นับว่าน่าเห็นใจ เพราะคนที่มีศักยภาพมาก อยากอ่านหนังสือที่ลึกซึ้ง อยากมีเวลาศึกษาชีวิตที่เป็นตัวของตัวเอง แต่ต้องมามัวแต่รับแขก เข้าประชุม ร่างจดหมาย และอ่านแฟ้มเรื่องสิ่งทอ ฯลฯ ด้วยเหตุฉะนั้น วรพุทธิจึงคิดอยากลาออกจากราชการอยู่เนือง ๆ แม้ในระยะหลัง ๆ นี้ จะเลิกความคิดที่จะเป็นเจตกรรแล้ว จนขนาดรูปภาพเก่า ๆ ที่เขียนทดลองวาดเอาไว้ เขียนเอาไว้ ก็ไม่ได้เก็บเอาไว้เลย ที่หลงเหลือมาให้ได้เห็นฝีมือรูป ๑ ซึ่งเขียนแต่เมื่อคุณพ่อแรกออกไปเป็นเอกอัครราชทูตที่เยอรมันใน พ.ศ. ๒๕๐๒ นั้น ก็เพราะ “นางแบบ” ผู้ที่ได้รับไปเก็บเอาไว้เป็นอย่างดี ต่างหาก

ถึงกระนั้น วรพุทธิ ก็รู้สึกว่าเขามีศักยภาพพอ ในด้านการเขียนหนังสือ ทั้ง ๆ ที่เมื่อเป็นเด็กได้เคยชอบอ่านภาษาไทยมาแต่เล็ก ๆ แต่เมื่อได้ไปเรียนที่โรงเรียนประถมและมัธยมเมืองอังกฤษ ไม่มีใครได้สังเกตว่าเขาเป็นนักอ่าน นักคิด นักเขียน เขาเลย แม้การมูมานะเรียนก็ยังมองไม่เห็นกันเท่าไร ดังที่เมื่อเขาสอบได้เนติบัณฑิตในปี ๒๕๐๗ ครูผู้กำกับคณะ Perkin House ของเขาที่ Canford ถึงกับแสดงความแปลกใจว่า

“I was delighted to hear of Voraputhi's success in his Law examinations. When I think back to his arrival at Canford when he knew so little and was so lacking in drive and self confidence, I find it difficult to believe he has now gone so far. He must have

worked very hard in London and deserves every praise for his success. We are indeed very pleased to hear of his attainments.”

อย่าว่าแต่ครูเลย แม้แต่เพื่อนนักเรียนอังกฤษด้วยกัน ก็เห็นกันแต่ว่า วรพุทธิ์เป็นเพื่อนที่ดี ชอบพูดตลกไปกษา เรียกเสียงหัวเราะจากเพื่อน ๆ มากกว่าจะเห็นว่าเขาเป็นนักคิด นักอ่าน โดยที่ช่วงเวลานั้น ดูเหมือนเขาไม่เคยเขียนอะไรเลยก็ได้ ทั้ง ๆ ที่มีเวทีทาง *สมาคมศิษร* ให้นักเรียนไทยได้ แสดงฝีมือ ทางภาษาไทยเทศ และหนังสือของสถาบันการศึกษา ก็ได้เปิดโอกาสให้ได้แสดงความคิดทางภาษาอังกฤษ

แต่โดยที่วรพุทธิ์เกิดมากับบ้านที่เป็นหนอนหนังสือ แม้เขาจะไปอังกฤษ เมื่อยังเล็กเกินไปกว่าจะอ่านหนังสือต่าง ๆ ในห้องสมุดของคุณพ่อได้ ยามเมื่อเขาเข้าไปเรียนในลอนดอน คงจะได้ช้่มอ่านหนังสือหนัก ๆ ที่ประเทืองความคิดขึ้นมากแล้ว นอกเหนือไปจากวิชากฎหมายอันแห่งแล้ง ยิ่งคุณพ่อไปอยู่ที่เยอรมัน พร้อมกับห้องสมุดขนาดใหญ่อีกเช่นเคย ยามวรพุทธิ์ข้ามไป ย่อมได้ไปล้มรสจากหนังสือของท่านอยู่มิใช่น้อย คงจะเห็นได้ว่าเขาติดใจหนังสือของท่านบางเล่ม พอเข้า Fletcher ได้ไม่ทันไร ก็เขียนไปขอหนังสือพวกนั้นไปอ่าน แสดงว่าทางห้องสมุดของมหาวิทยาลัยคงไม่มี คงจะเห็นได้จากจดหมายของคุณพ่อ ต่อไปนี้

23 มีนาคม 2508

วาทศิลป์

จากเอกสารฉบับที่ 19 มีนาคม
พ่อ: คน, แม่: คน, วิจัย: คน, รวบรวม: คน, เก็บ: คน
แม่: คน, วิจัย: คน, วิจัย: คน, วิจัย: คน, วิจัย: คน
รวบรวม: คน, วิจัย: คน, วิจัย: คน -

แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน

พ่อ: คน, แม่: คน, วิจัย: คน, รวบรวม: คน, เก็บ: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน

แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน
แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน, พ่อ: คน, แม่: คน

หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี

S. East Asia ๑๐๐ ปี The Diplomacy
of S. East Asia 1945-1958 Harper
Brother, New York 1958

หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี

หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี
หนังสือพิมพ์ กวี ๑๐๐ ปี

จดหมายฉบับนี้ แสดงว่าคุณพ่อคงแนะนำหนังสือให้ลูกคนไหนเรื่องๆ เป็นเหตุให้วรพุทธิรัฐจักเลือกอ่านหนังสือ ตามแนวที่คุณพ่อชอบ นับว่าได้กำไร รุดหน้าคนรุ่นเดียวกัน โดยเฉพาะก็หนังสือทางด้านการเมือง ที่ถือกฎหมาย เป็นใหญ่เหนืออำนาจผูกขาด ที่ยกย่องการกระจายอำนาจ ตลอดจนการทูต และการยกย่องนับถือองค์กรสากลต่าง ๆ แม้จะอ่อนเปลี้ยและมีจุดอ่อนเพียงใด ก็มีคุณค่าทางด้านกรการคนอำนาจ เพื่อขัดขวางสงครามเอาไว้

จากพื้นฐานที่ได้จากคุณพ่อ ซึ่งถือได้ว่าเป็นนักเสรีนิยมคนสำคัญของไทย วรพุทธิรัฐได้เคลื่อนย้ายความคิดไปในทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น โดยที่คุณพ่อไม่สู้จะสนใจสาขาวิชาไหนเท่าไรนัก จากแนวคิดทางด้านทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางการเมืองนั่นเอง ที่วรพุทธิรัฐศึกษาขบวนการทุนนิยม สังคมนิยม โดยเจาะลึกลงไปถึงมาร์กซ์และเลนินด้วย จนเป็นที่ยอมรับกันว่าเขามีความแม่นยำในเรื่องทฤษฎีของฝ่ายซ้าย และประวัติการต่อสู้ของขบวนการชนชั้นในยุโรป เขาอ่านงานของนักคิดที่สำคัญ ๆ อันเป็นศาสดาของฝ่ายซ้าย โดยเข้าใจอย่างแตกฉาน อย่างน้อยผู้ที่เขียนเรื่องพวกนี้ มักยอมรับกันว่า เวลาพวกเขามีปัญหาเกี่ยวกับการตีความ แนวความคิดของนักเขียนสำคัญแล้ว ลองสอบถามดูที่วรพุทธิรัฐ วรพุทธิรัฐอาจอธิบายความสลับซับซ้อนของข้อเขียนจากนักคิดนั้น ๆ ได้อย่างกระจ่าง

น่าเสียดายที่เขามีผลงานออกมาน้อยนัก ที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะ (๑) เขาไม่ค่อยมีเวลา (๒) ไม่ค่อยมีใครไปบีบ ไปเร่งให้เขียน (๓) บางเรื่องเขารู้สึกเกินไป รู้สึกมากเกินไป ก็เลยเขียนไม่ได้ แม้กระนั้น เรื่องที่เขาอยากเขียน จัง ๆ ยังต้องใช้นามปากกาว่า ปรีชา อารยะ

ความจริง สัปดาห์แรกของวรพุทธิรัฐ ชัยนามนั้น คือสังคมศาสตร์ปริทัศน์

เพราะถูกขอร้องแถมบังคับให้เก็บความมาเสนอ ในเรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับนโยบายของสหรัฐอเมริกาในเอเชียอาคเนย์” ทั้งนี้เพราะบรรณาธิการเห็นว่าเขาสนใจในเรื่องนี้ ซึ่งได้ตีพิมพ์แต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ ที่น่าสังเกตก็คือ หลังจากนั้นต่อมา เขาได้เขียนเรื่องพวกนี้ด้วยความคิดของตัวเอง โดยลงพิมพ์ในวารสารของสมาคมนักเรียนไทยในรัฐแมสซาชูเซต อันเป็นรัฐที่ตั้งของสถาบันศึกษาที่เขากำลังประจำอยู่ในขณะนั้น

นอกจาก *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* แล้ว วรพุทธิยังคงเขียนลงใน *วิทยาสารปริทัศน์* อีกด้วย จนต่อมา ได้ร่วมทุน ร่วมแรงกับเพื่อนๆ ที่สนใจในวงการพิมพ์ ออกหนังสือ *จตุรัส* รายเดือนขึ้น แต่เดือนสิงหาคม ๒๕๑๓ โดยเข้าหัวจากหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นชื่อ *ศาสนเพชร* มาดำเนินการ แต่โดยที่ *จตุรัส* เป็นหนังสือที่ก้าวหน้า ทำขายจนเกินไป เจ้าพนักงานการพิมพ์จึงสั่งปิด ด้วยข้อหาว่า หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจากจังหวัดเพชรบุรี จะนำมาตีพิมพ์จำหน่ายที่กรุงเทพฯ มิได้ *จตุรัส* ยุคแรกจึงถึงซึ่งกาลอวสานต์ลงเมื่อฉบับเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๓ ตีพิมพ์ออกมาได้เพียง ๔ ฉบับ

ครั้นต่อมา เพื่อนฝูงออก *จตุรัส* ยุคใหม่รายสัปดาห์ แม้วรพุทธิจะไม่ได้เขียนอะไรให้อย่างเป็นทางการเป็นอัน แต่ก็ได้ช่วยเหลือเกื้อกูล และนำประโยชน์จากวารสารฉบับนั้นมารับใช้นโยบายอันทันสมัยของกระทรวงการต่างประเทศอีกด้วย และแล้ว *จตุรัส* ก็ถูกปิด แล้วต่อมาบรรณาธิการก็ถูกจับไล่ๆ กับที่วรพุทธิถูกย้ายออกจากกองอเมริกันนั่นเอง

ทางด้านภาษาอังกฤษ วรพุทธิควรมีบทความมากมายหลายชิ้น แต่ดังได้กล่าวแล้วว่า ไม่มีใครจู้ ก็เลยเนือยไป ทั้งๆ ที่เขาเขียนภาษาอังกฤษได้ไพเราะและกระชับ ชำกัตรงที่เมื่อเขาเขียนเรื่องลงใน *Solidarity* ที่ออกใน

กรุงมนิลา ซึ่งจัดทำเป็นฉบับพิเศษ ที่ว่าด้วยเรื่องเมืองไทยในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เขาออกจะเขียนแรง จึงใช้นามปากกา ปรีชา อารยะ ครั้นวรพุทธิ ต้องวิจารณ์ *Solidarity* ฉบับพิเศษนี้ลงใน *วารสารของสยามสมาคม* ในปีต่อมา เขาพูดถึงข้อเขียนของปรีชา อารยะ อย่างที่เรียกว่าสอดแทรกอารมณ์ขันของเขาลงไปโดยแท้

ทางด้านกรเขียนลงหนังสือพิมพ์ ดูเขาก้าวไกลไปกว่าคุณพ่อเขาเสียอีก เมื่อคุณพ่อเขียนลง *อักษรสาส์น* ตอนที่ว่างจากราชการงานเมืองหลังเกิดรัฐประหาร ๒๔๙๐ แล้วนั้น ครั้นนิตยสารฉบับดังกล่าวมีหัวก้าวหน้าเกินกว่าท่านไป ท่านก็ถอนตัวออกมาอย่างเงียบๆ แม้บรรณาธิการจะเป็นศิษย์คนโปรดของท่านมาแต่ก่อนก็ตาม

แม้ทางด้านงานวิชาการ วรพุทธิแทบจะไม่ได้แสดงฝีมือ แต่นักวิชาการที่รู้จักเขาก็ยกย่องนับถือเขา จนถึงกับเพื่อนฝูงตามมหาวิทยาลัยชวนเขาไปเป็นอาจารย์ แต่เขากลับปฏิเสธ ดูเขาไม่ยอมดำเนินรอยตามคุณพ่อเขาในด้านนี้เอาเลย แต่เขาก็เคยเป็นอาจารย์พิเศษอยู่ภาคการศึกษาหนึ่ง โดยที่ได้ไปช่วยสอนวิชาของคณาจารย์ระหว่างประเทศให้หนังสือปริญาโทที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลปรากฏว่าลูกศิษย์พอใจกันมาก แต่เขาก็ไม่ยอมสอนต่อ โดยให้เหตุผลว่า เขามีเวลาเตรียมสอนไม่พอ แสดงว่าเขามีความรับผิดชอบสูงมาก หากเอาแต่ความรู้ที่เขามีอยู่แล้ว ไปสอนเท่านั้น เขาเห็นว่าไม่เป็นการให้เกียรติแก่ผู้เรียนอย่างเพียงพอ

สำหรับบทความทางวิชาการ คณะกรรมการโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ได้เคยเชิญให้เขาเขียนครั้งหนึ่ง เพื่อถวายพระเกียรติแด่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงษ์ประพันธ์ ในโอกาสพระชนม์ครบ

๘๐ ปี ทั้ง ๆ ที่เกณฑ์ในการเลือกผู้เขียนสำหรับหนังสือชุดนี้ นอกจากพิถีพิถันกันมาก มีคณะกรรมการสรรหาและมีคณะกรรมการบริหารออกเสียงลงคะแนน เชิญจำเพาะคนที่ได้รับความนิยมน้อยสูงเท่านั้น ก็ปรากฏว่าเขาเขียนเรื่อง “สันติภาพกับองค์การสหประชาชาติ” ซึ่งไม่แต่เหมาะแก่พระองค์ท่านเท่านั้น หากเป็นความเชื่อขั้นพื้นฐานของเขาคือด้วย โดยที่เขาได้พัฒนาความคิดแนวนี้มาแต่แรกเข้าศึกษาปริญญาโทเลยทีเดียว

บทความชิ้นนี้ได้รับความสำเร็จ จนเป็นเหตุให้คณะกรรมการ ผู้จัดพิมพ์ รักเมืองไทย เพื่อมอบให้นายบ๊วย อิงภากรณ์ ในโอกาสอายุครบ ๖๐ ปี ในอีก ๕ ปีต่อมาจากที่เคยจัดพิมพ์ วรรณไวทยากร แล้ว ได้ตกลงทาบทามให้วรพุทธิเขียนบทความทางวิชาการ เช่นนั้นอีก เป็นที่น่าเสียดายที่เขาได้รับเชิญไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เขารักและนับถือท่านผู้นั้นเป็นอย่างมาก นอกเหนือไปจากที่ท่านก็เป็นผู้ที่เคารพนับถือคุณพ่อคุณแม่เป็นอย่างสูง และท่านยังเป็นกรรมการคนสำคัญของมูลนิธิติเรก ชัยนาม ที่เขาเป็นเลขานุการอยู่ด้วย ทั้งนี้เพราะในช่วงปี ๒๕๑๕-๒๕๑๙ นั้น วรพุทธิแทบจะไม่มีเวลาหยุดคิด หยุดอ่านหนังสือหนัก ๆ เอาเลย มิใช่ต้องเฝ้าถึงการเขียน เพราะเหตุการณ์ด้านการเมือง ทางค่านโยบายต่างประเทศ กำลังคับขัน อันเขามีส่วนร่วมแก้ไขอยู่อย่างสำคัญ

แม้ข้อเขียนของเขาจะน้อย แต่ก็มีคุณภาพ แม้จะสะท้อนออกมาแต่เพียงบางส่วนแห่งแนวความคิดอันลุ่มลึกของเขา พวกเราก็ยังนับว่าโชคดี ที่มีโอกาสได้รับรู้ความคิดของเขาอยู่บ้าง โดยผ่านตัวอักษร ถ้าเขามีชีวิตอยู่นานกว่านี้ และมีเวลาอุทิศให้กับบรรณโลกอย่างจริงจัง เขาคงพิสูจน์ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าเขาเป็นนักวิชาตบukurของศาสตราจารย์ติเรก ชัยนาม โดย

แท้ แม้เขาจะจากไปแต่ในวัยมัธยม เขาก็ได้ฉายาแห่งความเป็นปราชญ์ไว้ ให้แลเห็นแล้ว ไม่แต่ตำนการคิดการเขียน หากรวมถึงคุณธรรมแห่งการ ดำรงชีวิตด้วย

ชีวิตส่วนตัว

ความจริง วรพุทธิเกิดมาในครอบครัวที่พรั่งพร้อมไปด้วยบริษัทบริวาร แต่เขาปราศจากความอหังการมาแต่เล็กแต่น้อย ญาติผู้ใหญ่ และพี่ ๆ ตลอดจน จนตึกในบ้าน และคนที่ไปมาหาสู่กับคุณพ่อคุณแม่ ล้วนเห็นพ้องต้องกันว่า เขาเป็นเด็กว่านอนสอนง่าย ไม่ถือตัว อวดตัว แม้จะเป็นคนเงียบๆ ซนิกเก็บตัว และขี้อายอยู่น้อยๆ แต่ก็ใจดี ถึงจะมีเพื่อนน้อย ก็พร้อมที่จะปัน ทรัพย์และสิ่งของให้พี่ชายนำไปเลี้ยงเพื่อนของพี่ ถึงจะเป็นคนโมโหร้าย แต่ ก็หายเร็ว คุณสมบัติดังกล่าวนี้ดูจะติดตัวมาจนโต

เมื่อเยาว์เคยหกล้ม ศีรษะฟาด ได้รับบาดเจ็บมาก เป็นเหตุให้พูดอยู่ เสมอว่าเลี้ยงเด็กให้ระวัง การหกล้มอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายได้ แต่โดย ทัว ๆ ไปวรพุทธิมีสุขภาพดีพอสมควร ชอบเล่นกีฬาประเภทกอล์ฟ และ ชอบคุยกับเพื่อนที่ถูกคอ ซึ่งคุยสนุกไปก้อก็ได้ คุยอย่างลึกซึ้งจริงจังก็ได้ ทั้งยังพูดอย่างตรง ๆ โดยไม่อ้อมค้อมอีกด้วย

เมื่อสมัยแตกเนื้อหนุ่ม ก้อออกจะเจ้าชู้อยู่พอตัว แม้จะผอมเกร็งและตา สั้น ใส่แว่นตาคิดตัวอยู่เสมอ แต่พอแต่งงานแล้วก็หล่อเหลาเอาการ ครั้น มาพบเนื้อคู่เข้า ก็ดูจะเป็นบุพเพสันนิวาสที่แท้ เพราะเป็นคู่ผัวตัวเมีย ที่ ดำเนินรอยตามแบบอย่างของคุณพ่อคุณแม่จริง ๆ คือไม่มีการกรู๋มกริมกับ

ใครอื่นอีกต่อไปเลย ได้เข้าพิธีสมรสกับ น.ส. กฤษณี (บ๋อม) โอวฒนา ที่เมือง Cambridge มลรัฐ Massachusettes เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๙ จัดเป็นการแต่งงานอย่างง่าย ๆ ที่ไม่มีญาติผู้ใหญ่ร่วมด้วย แต่ก็เป็นการตั้งต้นชีวิตที่มีความสุขสำหรับวรพุทธ์เป็นอย่างมาก เพราะกฤษณีเข้าใจสามี ทั้งเอาใจและกล้าซัดใจ แม้จะถูกสามีเกรี้ยวกราดใส่ ก็ยอม ยิ่งต่อมาได้ลูกสาวนฤติ (ปุ๋ย) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ และลูกสาววรรรณ (นุ่น) เมื่อ ๒๕๑๓ ยิ่งทำให้ทั้งคู่มีชีวิตชีวายิ่งขึ้น ทั้ง ๆ ที่ลูกทั้งคู่เป็นหญิง แต่ก็มีแววว่าผู้ชายหลายคนจะสู้ไม่ได้ในทางวิชาการเอาเสียซ้ำ นับว่าสืบสายทางสติปัญญาพากันได้หลายชั่วคนอย่างน่าอัศจรรย์ ทั้งยังเป็นการทันสมัยอีกด้วย ด้วยสมัยนี้ผู้ที่สืบทอดมรดกทางความรู้ เห็นที่จะต้องเป็นสตรียิ่งกว่าบุรุษเสียออกกระมัง

กับครอบครัว แม้จะต้องห่างกันบ้าง แยกกันบ้าง แต่วรพุทธ์ก็เป็นพ่อบ้านที่ดี แม้จะทำงานหนักแสนหนัก เมื่อกลับถึงบ้าน ก็จะมีเวลาเล่นกับลูกคุยกับลูกกับเมีย สอนลูกร้องเพลง ช่วยลูกทำการบ้าน เล่านิทานให้ลูกฟัง แต่ลูกก็คล้ายพ่อตรงที่ต้องอยู่กับคุณตาคุณยายมีใช้น้อย โดยมีคุณน้าคอยช่วยประคับประคองนอกเหนือไปอีกด้วย

กับคุณพ่อคุณแม่ วรพุทธ์ได้แสดงความรัก ความเคารพ ความกตัญญู กตเวทิตะเป็นอย่างดีเยี่ยม ตั้งได้กตเวทิตะมาแล้ว ยิ่งเมื่อสิ้นคุณพ่อแล้ว เขายังห่วงใยคุณแม่มากขึ้น ถ้าอยู่กรุงเทพฯ ก็ต้องหมั่นไปค้างด้วย และเวลาไปหาคุณแม่ก็จะทำตัวเป็นเด็กอีก ถึงกับนอนหน้าเตียงคุณแม่เลยทีเดียว คุณแม่ต้องการอะไร ก็ไม่เคยขัดใจ ยิ่งการทำบุญสุนทรทานด้วยแล้ว เขาสนับ

สนุนเต็มที เวลาอยู่ห่างไกลออกไป นอกจากจะหาโอกาสเชิญท่านออกไป
พักอยู่ด้วยแล้ว ยังมักส่งหลานไปหาและเขียนจดหมายถึงเนื่อง ๆ เช่นเมื่อต้น
ปี^{๕๕} เอง ก็ได้ส่ง ส.ค.ส. ถึงคุณแม่ตั้ง

*Meilleurs Voeux
et
Souhails sincères*

รวมทิวทัศน์เมืองเชียงใหม่
กรุงเทพฯ ๒๕๒๓
คุณและคุณพ่อคุณแม่
พร้อมครอบครัว
ขอแสดงความยินดี
และหวังดี
ขอแสดงความยินดี
ขอแสดงความยินดี
ขอแสดงความยินดี

กับญาติพี่น้องคนอื่น ๆ ตลอดจนเกี่ยวข้องกับ วรพุทธิก็แสดงความเคารพ
นับถือ ตามฐานานุกรม แม้จนเพื่อนๆ ของคุณพ่อคุณแม่ ก็ได้รับการปฏิ
สันถารจากวรพุทธิ ในทำนองเดียวกัน

แม้วรพุทธิจะทนคนกึ่งดิบกึ่งดี หน้าไหว้หลังหลอกไม่ค่อยได้ โดยที่
เขาต้องพบอยู่เนื่อง ๆ แม้ในหมู่ญาติ ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน
ตลอดจนในวงการชาวต่างประเทศ แต่เขาก็มักทำเป็นรู้ไม่เท่าทันเสีย หรือ
เลี้ยงไปเสียให้ห่าง หากไม่ก็ยอมเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ยิ่งกว่าจะเป็นฝ่ายได้
เปรียบ

แม้ญาติหรือมิตรสหาย ถ้าเป็นใหญ่เป็นโต วรพุทธิ์มักจะพยายามอยู่ห่างไว้ เขาไม่นิยมการประจบประแจง ไม่นิยมการเข้าไปสู่ศูนย์แห่งอำนาจ ถ้ามีกิจจะต้องพบผู้มีอำนาจ หรือผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ เขาก็จะเข้าพบได้ อย่างองอาจตามภาระหน้าที่และมารยาททางสังคม

กับน้อง ๆ หลาน ๆ และผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนลูกของเพื่อน แม้จนคนรับใช้ เขามักให้ความเมตตาเพิ่มขึ้น เห็นว่าใครมีแวทางโต มักส่งเสริมไปทางนั้น โดยทำตัวเป็นมิตรยิ่งกว่าตั้งตัวเป็นศัตรู

วิถีชีวิตของวรพุทธิ์และคำแนะนำเล็ก ๆ น้อย ๆ ของเขา มักมีค่าแก่คนที่เป็นผู้้น้อยกว่าเขาเสมอ หลายคนได้รับแรงบันดาลใจจากเขา โดยเขาไม่รู้ตัว เขาเองสร้างความมั่นใจให้แก่ตัวเอง โดยเฉพาะทางด้านความกล้าคิดและกล้าเขียน อย่างเป็นตัวของตัวเอง ชนิดไม่กลัวเกรงคำครหาในทา ถ้าเขาเห็นว่าถูกต้องแล้ว เขาจะกล้าทำเสมอ แต่ถ้ารู้ว่าผิด เขาจะรีบขอโทษขอโพยในทันที ที่สำคัญคือเขาเป็นคนเคารพตัวเอง ด้วยเหตุฉะนั้น เขาจึงเป็นคนเคารพผู้อื่นอยู่เสมอ และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือเขาเคารพคนเล็กคนน้อย คนที่ด้อยโอกาส คนที่ด้อยสติปัญญาความสามารถกว่าเขา ยิ่งกว่าจะก้มหัวให้กับหัวโชนอันสูงหรือยิ่งใหญ่

ทั้งหมดนี้เป็นเหตุให้เขารักความยุติธรรม รักสันติธรรม แม้จะโน้มนำไปทางสังคมนิยม แต่เขาก็รังเกียจเผด็จการโดยรัฐ โดยที่ลึก ๆ ลงไปแล้ว เขาออกจะนิยมอนาธิปไตย ยิ่งกว่ารูปแบบการปกครองชนิดใด ที่ปฏิเสธสิทธิเสรีภาพของราษฎรสามัญ

แม้วรพุทธิ์จะสุขุมบุหรี แต่ก็ไม่ได้ติดสุรา หากยามดื่มกับเพื่อนฝูงที่สนิทแล้ว ก็ดื่มได้ไม่น้อยเหมือนกัน อาหารการกินก็ชอบรสแปลก ๆ ทั้งรสไทยรสเทศ

นอกเหนือจากหนังสือหน้าๆ แล้ว ก็ชอบอ่านนวนิยายภาษาอังกฤษ ชอบฟังดนตรี ชอบดูภาพเขียนตามศิลปะสถานต่างๆ กับชอบธรรมชาติ นับได้ว่าเขาเป็นคนมีสุนทรียรสคนหนึ่ง แม้เขาจะมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ แต่ก็ไม่เคร่งครัดกับสมบัติของผู้ดี ถือว่าการรักษามารยาทที่ดี เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวัฒนธรรมของมนุษย์ที่เจริญแล้ว

วรพุทธินับถือพระพุทธศาสนาโดยเนื้อหาสาระ ประพฤติปฏิบัติตนตามประเพณีนิยมและพิธีกรรมเท่าที่จำเป็น ไม่เชื่อถือไสยศาสตร์หรือโหราศาสตร์อย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งเลื่อมใสในองค์คุณของพระรัตนตรัย

วรพุทธิเป็นโรคเนื้องอกในสมอง ซึ่งเป็นเหตุให้ปวดศีรษะเนือง ๆ และทำให้ตามีตมัวลง จนต้องเข้ารับการผ่าตัดสมองที่โรงพยาบาลรามาริบัติ เมื่อ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยนายแพทย์สิระ บุณยรัตเวช ซึ่งมีบิดาเป็นเพื่อนของคุณพ่อ ถือว่าวรพุทธิเป็นญาติยิ่งกว่าคนไข้ และก็ได้ได้รับความสำเร็จด้วยดี แม้คราวนั้นจะเป็นที่หวาดหวั่นพรันใจกันอยู่ไม่น้อยก็ตาม

นายแพทย์กำชับว่า ภายใน ๔-๕ ปีให้กลับไปตามตรวจใหม่ เพื่อเนื้อร้ายงอกขึ้นมาอีก จะได้จัดการแก้ไขให้ทันทั่วทั้งที่ แต่วรพุทธิไม่ชอบโรงพยาบาล และเกลียดกลัวการผ่าตัดคราวนั้นมาก เพราะยังความเจ็บปวดให้อย่างสาหัส ทั้งยังพอใจในการทุ่มเทชีวิตให้กับการทำงาน ยิ่งกว่าจะหวังสุขภาพอนามัย จึงละเลยคำสั่งแพทย์ ยิ่งไปอยู่ต่างประเทศ ก็ยิ่งไม่ยอมให้หมอฝรั่งมาเกี่ยวข้อง เพราะเชื่อมือแพทย์ไทยมากกว่า และเสียกันว่าพวกกันรู้เรื่องดีกว่า แต่เมื่อเกิดปวดศีรษะตึงขึ้นในระยะหลังที่อยู่เจนีวา ทั้งตาที่มีตมัวลง จนภรรยาต้องขับรถให้ จึงตัดสินใจกลับไปให้แพทย์ตรวจ หลังจากที่ย้ายกลับเข้ากรุงเทพ ฯ แล้ว เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยนายแพทย์คน

เดิม โรงพยาบาลเดิม ได้พยายามผ่าตัดให้ใหม่ แม้จะรู้สึกว่ารพพหุมีมหา
ช้าไปอย่างยิ่ง แต่ก็ยังเชื่อมั่นว่าจะรักษาให้หายได้ตั้งครั้งแรก โดยได้เข้า
รับการผ่าตัดครั้งนี้เมื่อ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๒๓ ครั้นผ่าตัดเสร็จแล้ว
ก็ออกมาอยู่ห้องคนไข้พิเศษได้ เพียงในเวลาไม่นาน ก็พูดคุยกับคนที่มา
เยี่ยม ใช้ได้ดังกับจะหายวันหายคืน แต่แล้วก็เริ่มอาการปวดศีรษะอย่างหนัก
ขึ้น ทั้งยังมีสสาวะอยู่เกือบตลอดเวลา เป็นเหตุให้ต้องย้ายเข้าห้องฉุกเฉิน
เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๗ กรกฎาคม โดยที่อาการมีแต่ทรงกับทรุดลงอย่างรวดเร็ว
พอล่วงวันเสาร์ที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๒๓ วรพหุ ชัยนาม ก็ละจากโลกนี้
ไปด้วยอาการอันสงบ

นั่นเป็นการจบชีวิตของชายหนุ่มคนหนึ่ง ซึ่งแม้จะไม่ใช่เป็นเป้าสายตาของ
มหาชน แต่ทุกคนที่รู้จักเขา ต้องร้องออกมาด้วยเสียงแห่งความเสียดาย
คล้าย ๆ กันทั้งสิ้น และถ้าใครได้ศึกษาชีวิตและผลงานของเขาย่างลึกซึ้งลงไป
ไปเท่าไร จะยิ่งเห็นคุณค่าของเขามากขึ้นเท่านั้น ไม่แต่คุณแม่และลูกเมีย
ตลอดจนญาติมิตรเท่านั้น ที่สูญเสียวรพหุไปในครั้งนี้ ประเทศชาติและ
มนุษยชาติได้สูญเสียบุรุษอาชาไนยไปผู้หนึ่งเลยทีเดียว คนอย่างนั้นาน ๆ จะ
มีมาเกิดสักทีหนึ่ง ที่หน้าเศร้าก็ตรงที่เขาดีเกินไป ที่จะอยู่กับเรานานกว่านี้

ทุลลโก ปุริสาชฌโย

น โส สพฺพตฺต ชายติ

ยตฺถ โส ชายตี ธีโร

คํ กุณํ สุขเมรติ

บุรุษอาชาไนย หาได้ยาก เขาไม่เกิดทั่วไป คนฉลาดเช่นนั้น
เกิดในตระกูลใด ตระกูลนั้นมักเจริญรุ่งเรืองด้วยความสุข

ว. ๑๓๕๖

กัตติกรรม

พระกรรมเทศนาของสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน)

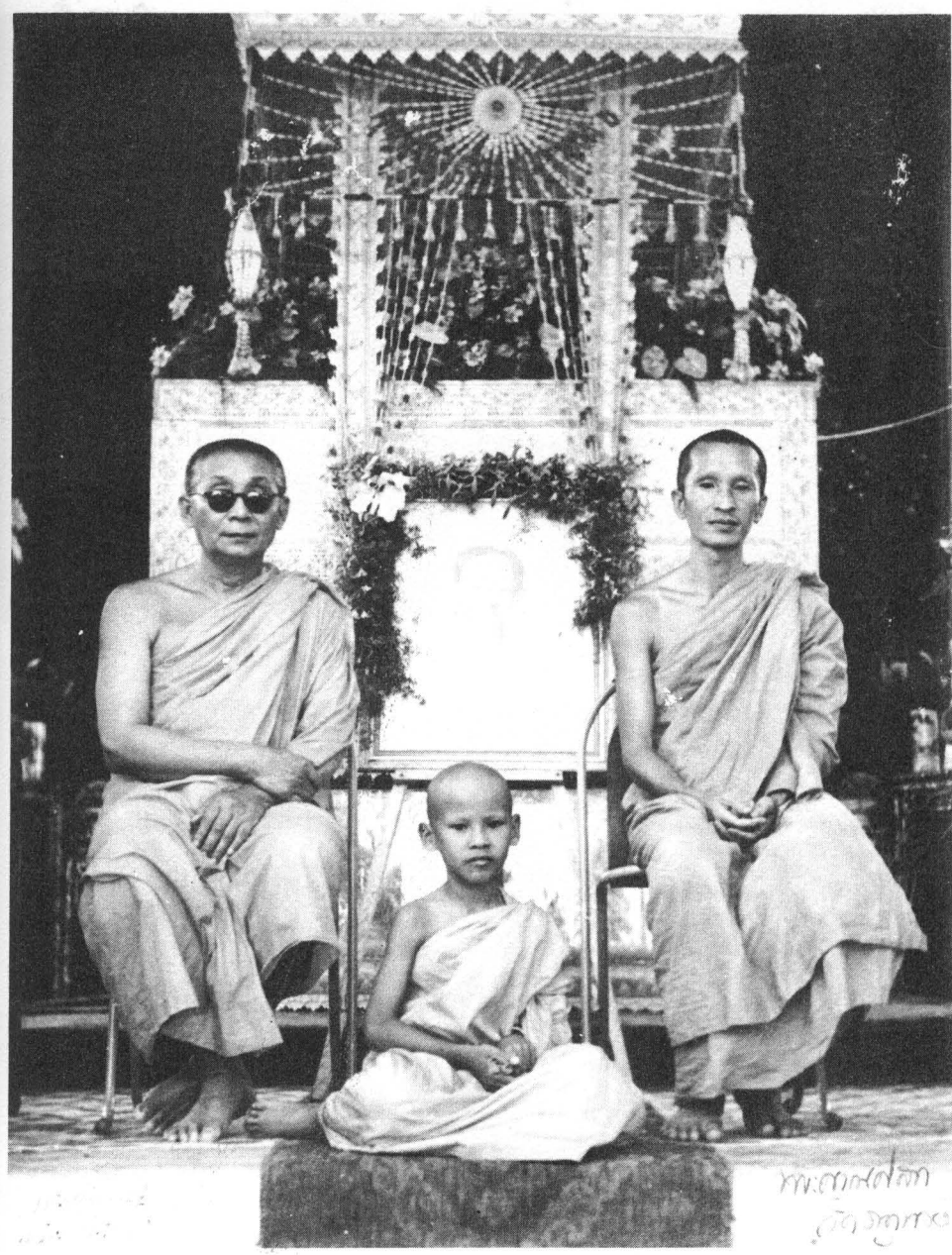
หน้า ๔๕

พระกรรมเทศนาของพระเทพญาณกวี (อังกุรปญฺโญ)

หน้า ๕๘

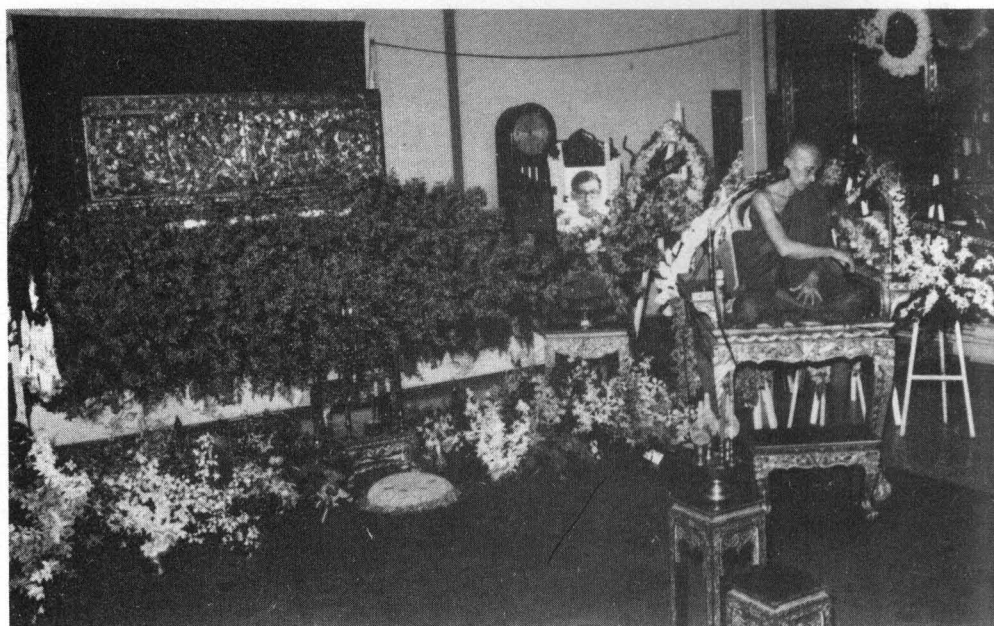
คำสอนนาคของพระพรหมมุนี (สุวโจ)

หน้า ๖๕

พระพรหมมณี วัดบวรนิเวศ
วัดธาตุทอง

พระพรหมมณี วัดบวรนิเวศ และพระญาณดิลก (ปัจจุบัน
พระเทพญาณกวี) วัดธาตุทอง ฉายภาพร่วมกับ(ตามแนว
วรพุทธี ชัยนาม หน้าสี่ศพ คุณหญิงรามราชเดช (เนย
นพวงศ์) ณ เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม

พระเทพญาณกวี ก่อนแสดงพระธรรมเทศนางานสัตตมวารศพ
นายวรพุทธิ ชัยนาม ณ วัดธาตุทอง 8 สิงหาคม 2523

ครอบครัวท่านปลัดกระทรวงการต่างประเทศ
กับครอบครัว วรพุทธิ ชัยนาม
ต่าง
ญาติ ๆ ถ่ายรูปร่วมกันเมื่อวันบำเพ็ญกุศล

ภรรยาและธิดา

พระธรรมเทศนา อัปมาทถา

ในการบำเพ็ญกุศลพระราชทานเพลิงศพ

นายวรพุทธิ ชัยนาม ท.ม.

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร แสดง

ณ วัดธาตุทอง วันอังคารที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

วชิรมุมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเตถาคิ

บัดนี้ จักวิสัชนาพระธรรมเทศนาในอัปมาทถา อนุโมทนากุศล
ทักษิณานุประทาน ที่คณะท่านเจ้าภาพมีหม่อมหลวงบุญ ชัยนาม มารดาเป็น
ประธาน พร้อมด้วยภริยาและญาติ บำเพ็ญอุทิศในการพระราชทานเพลิงศพ
นายวรพุทธิ ชัยนาม ตามทางพระพุทธศาสนา ตามจารีตประเพณี

นายวรพุทธิ ชัยนาม เป็นบุตรนายติเรก ชัยนามกับหม่อมหลวงบุญ
ชัยนาม เริ่มการศึกษาที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๑
แล้วเดินทางไปศึกษาต่อที่โรงเรียนในประเทศอังกฤษ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๗
จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้ปริญญาทางกฎหมาย ต่อจากนั้นได้ไปทำปริญญาโทที่
บอสตัน สหรัฐอเมริกา จนได้รับปริญญาโททางกฎหมายและทางการทูต
เริ่มเข้ารับราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นข้าราชการพลเรือนวิสามัญชั่วคราว
และได้รับแต่งตั้งให้ทดลองปฏิบัติราชการในตำแหน่งเลขานุการตรี กอง
การประชุมระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการโท

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเบอร์ลิน ในปีเดียวกันย้ายไปกรุงเวียนนา พ.ศ. ๒๕๑๖ ไปประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงจาการ์ต้า พ.ศ. ๒๕๑๗ รักษาการ ในตำแหน่งหัวหน้ากองแอฟริกาและประเทศกลุ่มอาหรับ กรมการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้เป็นหัวหน้ากองอเมริกา กรมการเมือง และต่อมาในปีเดียวกัน ได้เป็นหัวหน้ากองแอฟริกาและประเทศกลุ่มอาหรับ กรมการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้เป็นเลขานุการเอก คณะทูตถาวรแห่งประเทศไทยประจำสหประชาชาติ ณ นครเจนีวา พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้เลื่อนและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ที่ปรึกษาชั้นหนึ่ง คณะทูตถาวรแห่งประเทศไทย ประจำสำนักงานสหประชาชาติ ณ นครเจนีวา ครั้นสุดท้ายก่อนถึงแก่กรรมได้เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่ง กงสุลใหญ่ ประจำสถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองฮ่องกง แต่ได้ถึงแก่กรรมเสีย ก่อนเดินทางไปรับตำแหน่ง

จากประวัติของคุณวรพุทธิ ทั้งในค้ำราชการ การศึกษา และส่วนตัว นับได้ว่าว่างดงามมาโดยตลอด จุดเด่นที่สุดของคุณวรพุทธิเท่าที่ทราบคือเป็นผู้มีความกตัญญูทวดเวทีย่างยิ่งสม่ำเสมอตลอดชีวิต ตั้งแต่อายุน้อยจนถึงวาระสุดท้าย มีความกตัญญูทวดเวทิต่อมารดาบิดาบุพการี และมีความกตัญญูทวดเวทิต่อพระราชวงศ์ เมื่ออายุเพียง ๑๐ ขวบเศษก็ได้บวชเณรให้คุณยาย คุณพ่อ ต้องการให้เรียนกฎหมายก็พยายามศึกษากฎหมายได้ผลสำเร็จเป็นอันดี เมื่อคุณพ่อประสงค์ให้ดำเนินชีวิตทางการทูตเช่นเดียวกับคุณพ่อ ก็ไปศึกษาต่อในโรงเรียนการทูต จนสำเร็จ และได้เข้ารับตำแหน่งในกระทรวงการต่างประเทศตามความตั้งใจของคุณพ่อ ในการทำงานก็ตั้งหน้าทำอย่างคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติยิ่งกว่าส่วนตัว นับเป็นการแสดงความกตัญญูทวดเวทิต่อชาติ เมื่อรับราชการอยู่ที่เจนีวาได้มีโอกาสฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระ

บรมราชชนนีและสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธออย่างเต็มความสามารถ ก่อนจะเดินทางกลับเมืองไทยครั้งสุดท้ายได้เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมลา และได้แสดงความชื่นอกชื่นใจเป็นอย่างยิ่งในพระมหากรุณาที่พระราชทานแก่ครอบครัวทั่วถึง สำหรับความกตัญญูทศเวทิต่อท่านผู้เป็นมารดานั้นเป็นที่ปรากฏชัดเจนเช่นเดียวกัน ขณะอยู่ในต่างประเทศได้หวังโยนนำไปพักผ่อนด้วยทุกเวลาที่มีโอกาส

ความดีของคุณวรุฑฐ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความเศร้าเสียใจแก่ผู้อยู่หลังเป็นอันมากเมื่อคุณวรุฑฐ์ต้องมาจากไปในขณะยังไม่แก่เฒ่า แต่เมื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว ความเศร้าโศกเสียใจอาลัยถึงย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใด ไม่เป็นเหตุให้เกิดปัญญาอย่างไร ปัญญาเป็นความสำคัญ โดยเฉพาะปัญญาในธรรมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าได้มีตรัสไว้ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม” ดังนี้ ฉะนั้น ปัญญาในธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อได้ปัญญาในธรรมก็ย่อมจะเห็นธรรม และเมื่อเห็นธรรมก็ได้เห็นพระพุทธรูป คือพระผู้รู้ ปัญญาที่เห็นธรรมนั้นจะมีได้ก็ด้วยความตั้งใจฟังธรรม จึงได้ตรัสเอาไว้ว่า ตั้งใจฟังธรรมหรือว่าฟังด้วยดี อันหมายถึงตั้งใจฟังธรรม ย่อมได้ปัญญาอันเป็นความรู้ทั่วถึงในธรรมดังนี้ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนให้ตั้งสติพิจารณากาย เวทนา จิต ธรรมอันเป็นสติปัญญา หรือแม้ที่ได้ตรัสแสดงสั่งสอนโดยปริยายคือทางอื่นอื่น ก็เพื่อให้ได้ปัญญาในธรรมคือสัจจะอันเป็นของจริงของแท้ซึ่งมีอยู่ในตนของทุก ๆ คนนั่นเอง และเมื่อได้ปัญญาในธรรมที่ทรงสั่งสอน ได้ปัญญาในธรรมที่เป็นสัจจะ ก็เป็นของจริงของแท้ตามที่ทรงสั่งสอน ก็ย่อมจะได้อรรถจักพระพุทธเจ้าขึ้นทันทีว่า

พระองค์ได้เป็นผู้ตรัสรู้จริง ธรรมที่ทรงสั่งสอนไว้ได้ตรัสไว้ดีแล้วดังนี้ กลับกันกว่า ผู้ไม่ปฏิบัติดีแล้วก็มีไซ้สาวก.... จึงมีทางเดียวที่จะรู้จักพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ดังกล่าว ก็ด้วยปัญญาที่รู้เห็นธรรมที่ทรงสั่งสอนและที่เป็นสัจจะคือของจริงของแท้ดังกล่าว ถ้าไม่ตั้งใจฟังธรรมไม่ฟังด้วยดี ก็ย่อมจะไม่ได้ปัญญาเห็นธรรมรู้ธรรมดังนี้ จึงไม่รู้จักพระพุทธเจ้าพระธรรม พระสงฆ์ที่เป็นความรู้จักจริงแท้ มายาย่อมปกปิดสัจจะคือความจริงในจิตใจอันนี้และเมื่อมีมายามาปกปิด จึงทำให้รู้ผิดเห็นผิดจากความเป็นจริงต่างๆ จึงเกิดกิเลสทั้งหลายเป็นต้นว่า ราคะ ความติดใจยินดี โทสะ ความประทุษร้ายนับตั้งแต่ความกระทบกระทั่ง ความโกรธแค้นขัดเคืองจนถึงพยาบาลมุ่งร้าย และโมหะ คือความหลงต่างๆ เมื่อเป็นดังนี้ แม้จะปรารถนาสันติคือความสงบระงับ ก็ย่อมจะไม่ได้พบกับสันติคือความสงบระงับที่แท้

เพราะฉะนั้น จึงต้องทำความเข้าใจว่า ที่ชื่อว่าสันติคือความสงบระงับนั้น ต้องสงบระงับราคะ โทสะ โมหะในจิตใจของตนเองก่อน เมื่อเป็นดังนี้ จึงจะได้ความสงบระงับในภายนอกทั้งหลาย จึงต้องสงบระงับภายในจิตใจเสียก่อน สันติที่เป็นภายในดังนี้จึงเป็นข้อสำคัญ แต่เมื่อไม่มีสันติที่เป็นภายในจิตใจของบุคคล จึงไม่มีสันติที่เป็นภายนอก ปรากฏเป็นความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน หรือปรากฏเป็นความเบียดเบียนตนเองบ้างเบียดเบียนผู้อื่นบ้างมากหรือน้อย ซึ่งเรียกกันว่า ไม่สงบ ๆ เพราะฉะนั้นผู้นับถือพุทธศาสนาจึงต้องศึกษาให้รู้จักทำความสงบในภายใน คือความสงบจิตใจนี้แหละ อันหมายความว่าสงบราคะ โทสะ โมหะในจิตใจ พุทกัณพึงง่าย ๆ ว่าสงบใจหรือสงบจิต แต่โดยความหมายนั้นก็คือสงบราคะ โทสะ โมหะในจิต ดังนี้เป็นข้อที่ผู้ปฏิบัติธรรมพึงทราบและพึงปฏิบัติ

อนึ่ง แม้ว่าใครๆ จะไม่สงบ ที่ไหนจะไม่สงบ แต่ก็ต้องสงบจิตใจของ
ตนเอง สงบที่ภายในของตนเองเสียก่อน อันการปฏิบัติทำความสงบที่ตนเอง
ตั้งเป็นหน้าที่ของตนเองและเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ ส่วนการทำผู้อื่นให้สงบนั้น
ก็ทำได้บ้างทำไม่ได้บ้าง ส่วนการทำความสงบแก่ตนเองนั้นสามารถทำได้
และก็เป็นหน้าที่ของตนเองที่จะทำความสงบให้แก่ตนเองคือสงบจิตใจ สงบ
ราคะ สงบโทสะ สงบโมหะ แต่ว่าการที่จะทำความสงบตั้งนี้ได้ ก็จะต้อง
ละ ๒ สิ่งก่อน คือ “อุปาทานกับอุปธิ” ๒ คำนี้มีความหมายที่เนื่องกัน
เกี่ยวโยงกัน “อุปาทาน” นั่นคือ “ความยึดถือ” “อุปธิ” นั่นก็คือ “สิ่งที่
ยึดถือ” นั่นแหละ ที่เมื่อยึดถือเข้าแล้วก็ “เข้าทรงจิตใจ” เมื่อมีอุปาทาน
คือความยึดถืออยู่ในสิ่งใด สิ่งนั้นก็เป็อุปธิ คือเป็นเครื่องทรงใจของบุคคล
ขึ้นมาทันที จึงต้องให้รู้จักอุปาทานและอุปธิในจิตใจของตนเอง ก็โดยศึกษา
ให้รู้จักที่ตั้งของราคะ โทสะ โมหะดังกล่าวเหล่านั้นนี้แหละ ในเมื่อเกิดราคะ
โทสะ โมหะขึ้น ก็ทำสติกำหนดให้รู้จัก และทำปัญญาคือความรู้สอดส่อง
ดูว่าชอบในสิ่งอะไร ชังในสิ่งอะไร หลงในสิ่งอะไร เช่นว่าชอบชังหลงอยู่
ในทรัพย์อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ดูให้รู้จักว่า เพราะมีอุปาทานคือความยึดถือ
อยู่ในทรัพย์สิ่งนั้น ทรัพย์สิ่งนั้นก็เป็อุปธิคือเป็นสิ่งที่เข้าไปทรงใจของตน
เอง ทำให้ต้องคิดถึงทรัพย์สิ่งนั้น ทำให้เพิ่มความอยากได้ทรัพย์สิ่งนั้น ทำ
ให้เพิ่มความหวงแหนทรัพย์สิ่งนั้น เหล่านี้เป็นต้น ใจก็ต้องพะวักพะวนอยู่
กับทรัพย์สิ่งนั้นมากหรือน้อยก็สุดแต่ว่าจะมีความยึดถือมากหรือน้อยเพียงไร
ก็ทรงใจมากหรือน้อยเพียงนั้น ฉะนั้น ก็ให้รู้จักอุปาทานกับอุปธิในใจของ
ตนเองดังนี้

ทำไมจึงมีอุปาทานกับอุปติตังกล่าว ก็เพราะว่ามีความรู้ผิดเห็นผิดจากความเป็นจริงอยู่ในสิ่งนั้นๆ ก็ปรากฏเป็นมายาที่แปลกันว่า สิ่งที่หลอกลวงหรือแปลกันว่า ความที่เป็นเจ้าเล่ห์ ถ้าเป็นบุคคล บุคคลที่มีมายาหรือทำมายา ก็คือทำเจ้าเล่ห์ ไม่แสดงความจริง ทำให้หลงเข้าใจผิด เหล่านี้แหละเรียกว่าเป็นมายา มายานี้มันอันที่จริงบังเกิดขึ้นในจิตใจของบุคคลเองมากกว่าที่จะมีอยู่ที่วัตถุภายนอกหรือบุคคลภายนอก บุคคลภายนอกที่เป็นคนเจ้ามายานี้ก็เป็นบุคคลที่แสดงให้คนอื่นเข้าใจผิด แสดงสิ่งที่ปรากฏเป็นตัวอย่างหนึ่งแต่ว่าความจริงเป็นอีกอย่างหนึ่ง เป็นแบบเล่นกลซึ่งก็เป็นที่รู้กันว่าไม่เป็นความจริง แต่ตามที่ปรากฏกับตาที่เห็นนั้นเหมือนนักว่าเป็นความจริง แต่อันที่จริงไม่เป็นความจริง จึงเรียกว่าเล่นกล หรือว่ามายาก็เหมือนกัน ทำมายาก็คือว่า การที่แสดงให้เข้าใจผิด

อันบุคคลผู้ทำมายานี้ก็เป็นมายาที่ทำขึ้น แต่ถ้าบุคคลที่มีปัญญารู้ทัน ผู้ที่ทำมายาก็ไม่สามารถที่จะหลอกลวงได้ แต่ถ้าไม่รู้ทันก็หลอกลวงได้ เพราะฉะนั้น ความรู้ทันที่ที่เป็นตัวปัญญาที่แหละจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่ว่ารู้ทันก็คือว่า รู้สัจจะคือความจริง ว่าอันที่จริงสิ่งที่เห็นด้วยตาเป็นต้นนั้นเป็นมายาที่ทำขึ้น แต่ความจริงในจิตใจนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง ต้องการที่จะหลอกความที่มีปัญญาไม่พอไม่รู้ทัน หรือไม่มีปัญญาที่รู้ทันมายาดังกล่าวนี้ ก็ทำให้เชื่อว่าจะเป็นจริงตามมายาที่แสดงนั้นและก็ถือไปตามเชื่อที่ผิดนั้น อันความเชื่อที่ผิดและถือที่ผิดนั้นก็เป็นมายาในใจของตนเอง เพราะฉะนั้น มายาในใจของตนเองเป็นสิ่งสำคัญ บุคคลภายนอกสิ่งภายนอกจะแสดงมายาหรือเป็นมายา แต่หัวใจจิตใจของผู้ผู้ฟังเป็นต้นมีปัญญาแล้ว มายานี้ก็จะไม่เป็นมายาในใจ คือจะไม่รับมายาภายนอกนั้นเข้ามาเป็นมายาในใจ เมื่อเป็นดังนี้แล้วก็จะไม่หลง

ผิด การรับเอามายาภายนอกเข้ามาเป็นมายาในใจนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ปฏิบัติ
ธรรมต้องศึกษาให้รู้จักอยู่เสมอ ก็คือตัวความที่เชื่อผิดถือผิดรู้ผิดเหล่านี้
นี้แหละที่เป็นตัวมายาในจิตใจของตัวเอง ฉะนั้นก็ให้มีสติและมีปัญญา
พิจารณาตรวจสอบอยู่เสมอแล้วจะทำให้บุคคลผู้ทำมายาหรือสิ่งที่เป็นมายาใน
ภายนอกนั้นไม่เข้ามาเป็นมายาในใจครอบงำใจของบุคคลได้ ก็คือปัญญาที่รู้
สัจจะที่เป็นความจริงนั่นเองอันเป็นสิ่งสำคัญ ที่เกิดอุปาทานอุปธิดังกล่าวขึ้น
นั้น ก็บังเกิดขึ้นในสิ่งที่เป็นมายาเหล่านั้นแหละ ที่เป็นมายาภายนอกด้วย
ที่เป็นมายาในจิตใจดังกล่าวด้วย

ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจึงต้องศึกษาต่อไปให้รู้จักว่า อุปาทานอุปธินั้น
ก็ตั้งขึ้นในมายาดังกล่าว และมายาดังกล่าวนั้นก็เป็นสิ่งที่คู่กับสัจจะคือความจริง
สัจจะคือความจริง มายาคือสิ่งที่ไม่จริง เป็นสิ่งที่คู่กันอยู่ เมื่อมายายังบังอยู่
ก็ไม่เห็นสัจจะ และเมื่อสัจจะปรากฏขึ้นมายาก็หายไป ฉะนั้น จึงต้องศึกษา
ให้รู้จักว่าอะไรเป็นสัจจะ อะไรเป็นมายา และจะรู้จักได้ก็ด้วยปัญญาคือ
ความรู้ทั่วถึงสัจจะที่เป็นความจริงเท่านั้น ปัญญาอย่างเดียวเท่านั้นจึงจะทำให้
เข้าถึงสัจจะคือความจริงได้ ถ้าขาดปัญญาเสียแล้วสัจจะก็ไม่ปรากฏ สิ่ง
ที่ปรากฏล้วนเป็นมายาทั้งสิ้น แต่ว่าต้องเข้าใจว่าที่ว่าสัจจะไม่ปรากฏ ปรากฏ
แต่สิ่งที่เป็นมายาเท่านั้น ก็หมายความว่าตัวบุคคลเองที่ขาดปัญญาเข้าใจว่า
เป็นสัจจะคือความจริง ไม่รู้ว่าเป็นมายา แต่อันที่จริงเป็นมายา อันนี้แหละ
จึงเป็นสิ่งสำคัญ

มายานี้เกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และมโนคือใจเป็นต้นอยู่โดยมาก
ฉะนั้น จึงต้องใช้ปัญญาควบคุมกันไปกับสิ่งที่เห็นทั้งหลายสิ่งที่ได้ยินทั้งหลาย
ทางตาทางหูเป็นต้น เหล่านี้อยู่ตลอดเวลา คนเรานั้นได้อาศัยความรู้จากตา

จากหุเป็นต้น และตาหุเป็นต้น^{๕๓๓}ก็เป็นสุตามย์ ทางเกิดบัญญัติอย่างหนึ่งก็ตาม
แม้แต่เช่นนั้นก็จะต้องใช้บัญญัติมาแปลมาย่อยสิ่งที่ได้เห็นที่ไต่ยินเป็นต้นนั้น
อีกทีหนึ่ง จึงจะเข้าถึงสัจจะที่เป็นตัวความจริงได้ เหมือนอย่างว่า เมื่อยืน
อยู่กลางหนทางหรือกลางถนน เมื่อมองไปก็จะเห็นว่าถนนที่ตนยืนอยู่นั้นมี
ขนาดกว้างเท่านี้ แต่ถนนที่อยู่สุดลูกตามันเล็กลงไป ๆ จนถึงเล็กมาก สอง
ข้างทางถนนรวมเข้ามาเป็นเส้นเดียวกันดังนี้แปลว่าสิ่งที่ตาบอกเป็นอย่างไร
เพราะฉะนั้น อันนี้แหละเป็นมายา คือไม่ใช่เป็นความจริง แต่ความจริงนั้น
ถนนเท่ากันแต่ว่าตาเห็นไปอย่างนั้น ตื่นเช้าขึ้นมากก็เห็นดวงอาทิตย์ขึ้นทาง
ตะวันออก ตกทางตะวันตก ก็แปลว่าดวงอาทิตย์โคจร โลกของเราอยู่
เฉย ๆ แต่ว่าทางวิชาการแสดงอีกอย่างหนึ่ง ดังนี้ก็แสดงว่าสิ่งที่ตาเห็นนั้น
เป็นมายา แต่ว่าสัจจะคือความจริงนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งรู้ได้ด้วยบัญญัติ
เข้าถึงสัจจะที่เป็นตัวความจริง เพราะฉะนั้น ทุก ๆ อย่างที่ตาหุเป็นต้นบอกว่า
เที่ยง ว่าเป็นสุข ว่าเป็นตัวเราเป็นของเรา ว่าเป็นของงตงาม ก็เป็นมายา
ไม่ใช่เป็นสัจจะคือความจริง สัจจะคือความจริงนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่งคือไม่
เที่ยง เป็นทุกข์ ต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลง เป็นอนัตตามิใช่ตัวเราเป็น
ของเรา และเป็นของไม่สวยงาม เป็นสิ่งปฏิกูลน่าเกลียดต่าง ๆ ดังนี้เป็น
สัจจะคือความจริงซึ่งขัดแย้งกับลูกตาที่เห็น ฉะนั้น จึงต้องรู้จักว่าสัจจะคือ
ความจริงนั้นมักจะขัดแย้งกับสิ่งที่ตาเห็นสิ่งที่หุไต่ยินเป็นต้นนั้นอยู่เสมอ จะ
ต้องมีบัญญัติพิจารณาจึงจะเข้าถึงสัจจะที่เป็นตัวความจริงได้ เพราะฉะนั้น
จึงได้ตรัสสอนให้ไม่ประมาทในปัญญา ให้ใช้ปัญญาพิจารณาธาตุทั้ง ๕ ธาตุ
ดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ที่มีอยู่ในร่างกายอันนี้ที่เป็น
ภายใน และที่เป็นภายนอก ว่าเป็นอนิจจะ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ต้องแปร
ปรวนเปลี่ยนแปลงเป็นอนัตตา มิใช่เป็นอัตตาตัวตน ไม่ควรที่จะยึดถือว่า

เป็นตัวเราของเรา และเป็นของไม่คงามต่าง ๆ ต้องใช้ปัญญา สัจจะคือความจริงจึงจะปรากฏขึ้น เมื่อสัจจะคือความจริงปรากฏขึ้นนี้แหละ มายาก็จะหายไป เมื่อมายาหายไป อุปาทานอุปธิก็หายไป ราคะ โทสะ โมหะก็หายไป และเมื่อหายไปสิ้นเชิง ก็เป็นบรมสัจจะ ที่เรียกว่านิพพาน อันเป็นสัจจะอย่างยิ่ง ไม่มีมายาค้ำช่วยประการทั้งปวง แต่ว่าในขณะที่ปฏิบัตินั้นก็จะต้องปฏิบัติไปโดยลำดับด้วยความไม่ประมาท โดยมีสติพิจารณาให้เกิดญาณปัญญาเห็นว่าสังขารคือสิ่งผสมปรุงแต่งทั้งหลาย เป็นต้นว่าสกนธ์กายนี้ที่แยกออกได้เป็นธาตุต่าง ๆ มีวิยคือความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา จึงต้องเป็นอนิจจะ ทุกขะ อนัตตา ดังกล่าว ตามพระพุทธปัจฉิมโอวาทว่า *วชิระมฺหาสงขารว อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ* แปลความว่า สังขารทั้งหลายมีวิยคือความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา ทำนทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเกิดช่วยประการจะนี้

นายวรพุทธิ ชัยนาม ปรากฏว่าประกอบด้วยอัปมาทธรรม จึงเจริญด้วยธรรมคือความกตัญญูตเวที อันพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่าเป็นคุณธรรมของคนดีที่ทำได้ยาก ที่จะยังให้เกิดความสุขสถาพร

ขออำนาจกุศลทักษิณานุประทานที่คณะเจ้าภาพได้บำเพ็ญอุทิศทุกประการจงเป็นผลสัมฤทธิ์ เป็นวิบากสุขสมบัติ แก่นายวรพุทธิ ชัยนาม โดยฐานะนิยม

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์ทั้ง ๔ รูป จักสวดคาถาธรรมบรยายโดยสรภัญญวิธี เพิ่มพูนอัปมาทธรรม สืบต่อไป

วิสันหาพระธรรมเทศนาในอัปมาทกถา ยุติลง เอวก็มีด้วยประการจะนี้
ขออำนาจพร

พระธรรมเทศนาความประพฤติเป็นธรรม
พระเทพญาณกวี (นพ อนุรักษ์ โส) วัดธาตุทองแสดง
ในการบำเพ็ญกุศลสวดมนต์
วันศุกร์ที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสุมิ โลกํ ปรมฺหิชาติ
ผู้ประพฤติเป็นธรรม อยู่เป็นสุขในโลกนี้และโลกหน้า

คณะเจ้าภาพรารการบำเพ็ญกุศลในงานทักษิณานุประทาน ๗ วัน เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ แก่วิญญาณของ คุณวรพุทธิ ชัยนาม ผู้จากโลกนี้ไปแล้ว

การบำเพ็ญกุศลในงานศพ มีข้อที่ชวนคิดมากมายจากท่านผู้ทรงปัญญา แนะนำแนวความคิด ในทำนองว่า ควรทำอย่างประหยัดที่สุด ได้ประโยชน์มากที่สุด และอาจกำหนดผู้ที่กระทำงานพุ่มเพ็ญอย่างเสียหายก็มี

อะไรก็ตาม ควรค่อยเป็นค่อยไป อย่าหักค้ำพร้าด้วยหัวเข่า ยังคงใช้ได้เสมอ ไม่เพราะหักค้ำพร้าด้วยหัวเข่าหรือ จึงต้องประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างที่ไม่สมควรเลย หากรอบคอบประกอบด้วยเหตุผล และรู้จักรอคอยสักหน่อย ก็คงไม่ออกสั่นขวัญหายอย่างปัจจุบันนี้

ผู้ให้ความคิด และผู้กระทำต่างกัน จะทำอย่างไรให้เหมาะสม ก็ไม่มีอะไรเป็นเครื่องวัด แม้จะเห็นชัด ๆ ว่า สิ่งที่ไม่จำเป็นนั้นมีมากมาย นับตั้งแต่พวกพรรคที่ไม่สู้จำเป็นนัก ก็ควรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นที่เป็นประโยชน์

ดีกว่า แต่ก็ทำกันไม่ได้ ไม่ใช่ไม่รู้ แต่ต้องกระทำทั้งที่รู้ ๆ เพราะยังเป็น
ธรรมเนียมที่นิยมกระทำกันอยู่

จะให้ประหยัดที่สุดก็ไม่ยอมกระทำ เช่นพอสิ้นใจก็เผาไปแล้ว ไม่ต้อง
รอหรือเชิญใคร ก็ทำไม่ได้อีก เพราะเกินไป ทางที่ควรก็คือ ให้เหตุการณ์
ทุกอย่างปรับตัวเอง เมื่อทำไม่ไหวก็ต้องเลิกเอง สบายใจดีกว่า เพราะตน
ไม่ทำ คนอื่นก็ทำแทน ทำให้เสียหน้าอีก แม้แต่เครื่องประโคม ไม่จำเป็น
ต้องมี เพราะศพก็ไม่ต้องการฟัง ฟังมามากแล้ว แต่ก็มีเป็นประจำ

ข้อที่สมควรกระทำก็คือ ในงานศพ ช่วยกันรักษาความสงบ อย่าให้
เป็นงานสนุกสนานเฮฮา นับตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้าย รวมทั้งการรอกอัย
ขึ้นเผาศพด้วยความเรียบร้อยจนเดินลงจากเมรุกลับบ้าน หยุดความร่าเริง
ชั่วคราว พิจารณาให้เห็นเป็นความสลัดใจ ในการที่ต้องพลัดพรากจากกัน
และกัน เพื่อจะได้กระทำกิจอันเป็นหน้าที่ของตนให้สำเร็จบริบูรณ์ เป็นการ
เตรียมตัวเอาไว้ล่วงหน้า จะได้ไม่ต้องเสียใจภายหลัง หรือกระทำการอย่างใด
ก็พอให้เป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นกระทำตามได้

งานศพจึงเป็นงานแสดงน้ำใจ และความจริงใจ เห็นใจกันในวาระสุดท้าย
จึงเป็นงานที่ควรศึกษา สำรวมใจ อดทน และฉลาดเพียงพอที่จะทำงานได้
ไม่จำเป็นต้องเชื่อผู้อื่นเสมอไป เพราะจุดประสงค์ที่สำคัญคือ เชิดชูเกียรติคุณ
ของผู้จากไปแล้ว และเป็นการแสดงถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้มีชีวิตอยู่
ในฐานะเป็นมารดา ภรรยา บิดา และญาติมิตรสหาย

แม้จะเป็นงานที่เศร้าสลัดใจ เพราะต้องสูญเสียบุตรสามีและบิดา ก็ควร
ยอมรับความทุกข์เพียงครั้งแรก ต่อจากนั้น ก็ควรให้บรรเทาตนน้อยลง โดย
เหตุที่ไม่เกิดผลประโยชน์อะไรจากความเศร้าโศก และความเศร้าโศกที่เคย

ประสบมาแล้ว จึงน่าจะมีความคิดว่าชีวิตของคนเราคำรงอยู่ ก็เพื่อความ
พลัดพรากจากกัน ชีวิตเป็นทุกข์อย่างนี้

หรือจากคติธรรมที่พระพุทธองค์รับสั่งไว้ว่า หากจะรอน้ำตาของผู้ที่
ได้รับความทุกข์ ความเศร้าโศกระหว่างที่เวียนว่ายตายเกิดไว้ คงจะมากกว่าน้ำ
ในมหาสมุทร ๔ และโครงกระดูกคงจะกองสูงกว่าภูเขา

เมื่อมีชีวิตอยู่ จึงควรที่จะมีเมตตาปรานีต่อกัน ดำเนินกิจการด้วยความ
เป็นธรรม และเห็นอกเห็นใจกัน ไม่มุ่งเพียงเพื่อประโยชน์ส่วนตน โดย
คำนึงถึงความทุกข์ของผู้อื่นที่ได้รับบ้าง ก็จะได้ช่วยกันลดความเดือดร้อนลง

จะคิดแต่เพียงว่า คนดีตายง่าย คนร้ายตายยาก ก็ไม่ถูกเพราะใน ๑๐๐ คน
๑,๐๐๐ คน จะมีคนดีสักกี่คน เมื่อคนดีตายไปสักหนึ่งคน จึงทำให้เสียตาย
กัน ควรช่วยกันให้มีคนดีมากๆ ก็จะได้เห็นธรรมชาติของชีวิตที่ต้องเกิด แก่
เจ็บ ตาย ไม่ต้องถึงกับเป็นพระอรหันต์กันหมด ขอให้ได้เพียงบรรเทาความ
โศก โกรธหลงให้น้อยลง พอหลับนอนได้สบาย เดินทางไปไหนไม่เดือดร้อน
เพราะมีแต่อนุสรณ์ความดี ที่บุคคลผู้จากไปได้สร้างเอาไว้ เกียรติคุณ ความดี
นิสสัยใจคอ จึงเป็นของไม่ตาย เพราะชวนให้ระลึกถึงอยู่เสมอ จะได้เลิกกัน
ทำชั่ว ประพฤติชั่ว เพราะโลกไม่ใช่ที่แข่งกันทำชั่ว

ธรรมชาติของโลก ที่เรียกว่าโลกธรรม ย่อมครอบงำสัตว์โลกทั่วไป มี
ทั้งความเจริญ ความเสื่อม ความสุข ความทุกข์ ไม่หลงติดอยู่ในความ
เจริญและความสุข ไม่เศร้าโศกเสียใจในความเสื่อมและความทุกข์ พิจารณา
ให้เห็นเป็นความผันแปรอยู่เสมอ บังคับให้คงที่ไม่ได้ มีจิตมั่นคง ไม่หวั่น
ไหวไปตามอารมณ์เหล่านี้ ชื่อว่าเป็นผู้รู้เท่าทันชีวิต ย่อมไม่ตกอยู่ภายใต้
อำนาจของโลกธรรม

คณะเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่ออุทิศให้ผู้ที่ยากไปแล้ว
ในฐานะมารดา ซึ่งมีความเมตตากรุณาสม่ำเสมอตลอดมาจนลูกต้องจากไป
ก่อน ก็เท่ากับต้องสูญเสียดวงตาดวงใจ ภรรยาต้องสูญเสียพ่อบ้าน ซึ่งเป็น
กำลังสำคัญ ในอันที่จะต้องรับผิดชอบ สร้างฐานะความมั่นคงให้แก่ครอบครัว
และยังต้องรับหน้าที่เป็นทั้งมารดา-บิดา ลูกต้องว่าเหว่ ชาติที่พึง
ผู้อุปการะ ญาติมิตรสหาย ต้องพลัดพรากจากกัน

การบำเพ็ญกุศลในงานศพ จึงเป็นเหมือนงานประชุมญาติมิตรสหายให้
ได้มีโอกาสสนทนาปราศรัย รับฟังความสุขความทุกข์ และหาทางที่จะช่วย
เหลือเกื้อกูลอุปการะต่อกันในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ ละความเห็นแก่ตัว ได้
ก่อประโยชน์ให้เกิดขึ้นในเวลาเป็น ๆ เพียงการเยี่ยมเยียนถามข่าวคราวเรื่อง
สุขทุกข์แม้เวลาเดียว มีค่ายิ่งกว่าพวงหรีดงาม ๆ ทั้งหลายพวง เพราะทุกคน
นำเอาสมบัติอะไรไปไม่ได้ แม้แต่ร่างกายของตนก็ยังต้องแปรสภาพเหลือแต่
กระดูก

คุณวรพุทธิ ชัยนาม นับตั้งแต่เกิดมา ก็เรียกว่าเกิดมาดี เกิดมาในสกุล
ที่เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม ได้รับการอบรมอย่างดี ยิ่งเป็นบุตรชายคน
สุดท้อง ก็เป็นเหมือนดวงใจ รวมทั้งเป็นผู้มีอัธยาศัยงดงาม จึงทำให้มารดา
บิดา ญาติผู้ใหญ่ เพิ่มความเมตตาปรานียิ่งขึ้น

การศึกษา ในเบื้องต้นได้รับจากภายในประเทศ และไปเรียนต่อต่าง
ประเทศจนได้รับปริญญาทางกฎหมาย

การรับราชการ ได้ประจำอยู่ในกระทรวงต่างประเทศ นับตั้งแต่เสนา
นุกรวิสามัญ และเป็นเลขานุการประจำสถานเอกอัครราชทูตหลายประเทศ
เป็นผู้แทนประเทศไทย เป็นที่ปรึกษาของคณะผู้แทนไทยในสหประชาชาติ
จนกลับมาประเทศไทย เพื่อเตรียมตัวเป็นกงสุลใหญ่

ความสามารถ ได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้ผ่านมาในชีวิตอุทิศให้
ในวงราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อรักษานโยบายของชาติประเทศ
ไม่ต่างพร้อยในราชการ เป็นที่ไว้วางใจและเชื่อใจในการปฏิบัติงาน ได้รับความ
เมตตาจากท่านผู้ใหญ่ เต็มใจกระทำจนสุดความสามารถ

อริยาศัย เข้ากับคนได้ทั่วไป ก็คือรู้จักวางตัวได้เหมาะสมแก่กาลเทศะ
ในฐานะเป็นผู้ใหญ่ผู้น้อย ร่วมชาติร่วมภาษา หรือต่างชาติต่างภาษา เพราะ
ชนบประเพณีเชื้อชาติ ไม่ใช่เครื่องขัดขวาง แต่ทิวินามะต่างหากที่ทำให้
คนเราเข้ากันไม่ได้ อริยาศัยที่ติงาม จึงเปรียบเหมือนนยารักษาโรค ซึ่งเป็น
ประโยชน์แก่คนทั่วไป ใหญ่ก็ให้เป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทร เล็กก็อย่าเป็นกาฝาก
เกาะกระรุงรัง

อายุ น้อยหรือมากไม่สำคัญ อายุมากเป็นเพียงเกิดนาน ก็ไม่เป็นคุณ
อะไร อายุน้อยแต่ได้ทำประโยชน์ไว้มาก ก็น่าพอใจ ชนะอะไรพอนชนะได้
แต่โรคร้ายไข้เจ็บ คนเราต้องยอมแพ้ ด้วยโรคซึ่งเป็นศัตรูลับๆ และเปิดเผย
ก็ได้คร่าชีวิตไป ทั้งที่ยังมีอายุและความสามารถทำงานได้ นี่เป็นเพียงส่วน
หนึ่งของชีวิตในภพนี้ หากกลับมาเกิดอีก ก็ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ในภพ
ใหม่ต่อไป

พักรบในปัจจุบัน ยังต้องรบต่อไป หรือเลิกรบ ก็ต้องเกิดอีก หรือ
เลิกเกิด

ผู้ที่ประสบทุกข์มากที่สุด ก็คือพระพุทธเจ้า แต่ไม่ทรงเป็นทุกข์ เพราะ
ทรงทราบธรรมตามเป็นจริง ที่เรียกว่าสภาวะธรรม ทุกอย่างย่อมเป็นไปตาม
เหตุปัจจัย ความยึดถือเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เมื่อทรงตัดได้ขาด ความทุกข์
เกิดขึ้นก็เหมือนไม่เกิด น้ำท่วม ฝนแล้ง เป็นไปตามธรรมชาติของโลก เป็น

ทุกข์อยู่แล้ว หากเป็นทุกข์อีก จะหาใครแก้ ก็ต้องช่วยกันแก้ไข หาทาง
ขจัดสิ่งเหล่านั้นให้หมดไป เพื่อหาทางลดความเสียหายให้น้อยลง

พระเจ้าทูรณะ ปลงพระชนม์พระประยูรญาติและทำลายกรุงกบิลพัสดุ์
เพราะทรงผูกความอาฆาต ในคราวที่ทรงได้รับการต้อนรับอย่างลูกทาสี
เมื่อเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์ชำระล้างที่ประทับด้วยน้ำนม จึงตั้งพระทัยอาฆาต
หากทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดิน จะทรงล้างด้วยพระโลหิตในพระศอกของเจ้า
ศากยะ และก็ทรงกระทำจนเป็นการสร้างความพินาศแก่ศากยวงศ์รวมทั้งกรุง
กบิลพัสดุ์

หากคนธรรมดาต้องประสบทุกข์เช่นนี้ คนทนไม่ไหว แต่พระพุทธองค์
ทรงมีเหตุผลชัดเจนในเรื่องกรรมและผลของกรรม มีพระหฤทัยเหนือเหตุ
การณ์ของโลก ที่เรียกว่า ทรงบรรลุโลกุตตรธรรม

โลกุตตรธรรม คือความไม่หวั่นไหวในกระแสของโลก ซึ่งต้องเปลี่ยนแปลง
อยู่เสมอ เพราะโลกคือความไม่หยุดนิ่ง แม้จะเป็นธรรมชั้นสูง แต่ก็
เป็นธรรมของสาธุชนทั้งหลาย ที่จะต้องอบรมปฏิบัติให้เกิดขึ้น

ความประพฤติธรรม จึงเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งจะบรรเทาความทุกข์ให้ลด
น้อยลงได้ ดังธรรมภาษิต ณ เบื้องต้นนั้นว่า

ธมฺมจาร์ี สุขํ เสติ อสฺมี โลกเ ปรมฺหิจ

ผู้ประพฤติเป็นธรรม อยู่เป็นสุขในโลกนี้และในโลกหน้า

ธรรมะ แยกออกเป็น ๒ ประการ

๑. กุศลธรรม คือความดี ทำให้สบายใจ
๒. อกุศลธรรม คือความชั่ว ทำให้ร้อนใจ

ความดี ความชั่ว ไม่ใช่ของคู่กัน เช่นเส้นขนาน ๒ เส้น ซึ่งไม่มีโอกาสที่จะพบกันได้ ความดีมีไว้เพื่อละความชั่ว ความชั่วก็เพื่อละความดี ธรรมะอย่างแท้จริงคือความบริสุทธิ์

ผู้ประพฤติจึงต้องละความชั่วด้วยความประพฤติดี เมื่อทำได้แบบนี้ จึงเรียกว่าเป็นธรรม เพียงละความชั่ว แต่ยังไม่ได้กระทำดี หรือทำดีทั้งที่ยังไม่ละความชั่ว ความเป็นธรรม ย่อมไม่เกิดขึ้น เพราะจิตยังไม่สะอาดพอที่จะกระทำความดีด้วยความสุจริตใจ เป็นการกระทำที่บีบบังคับซ่อนเร้นความชั่วของตนไว้

จะกระทำด้วยวิธีอย่างไรก็ตาม อย่าก่อภัยเวรอันตรายให้เกิดขึ้น จะเป็นลัทธิหรือศาสนาอะไร ก็เรียกว่าเป็นธรรม ความเป็นธรรมจึงมีกระจายทั่วโลก

โลกต้องการความดี ความดีก็มีอยู่ในโลก แต่ยังมีขาดคนดี หรือจำนวนคนดียังไม่พอแก่โลก ทำอย่างไรจึงจะสร้างคนดีให้มามากขึ้น จึงเป็นปัญหาติดต่อกันมา ทั้งที่มีลัทธิศาสนามากมาย และการปกครองด้วยวิธีต่างๆ ก็ยังหาคนดีได้ยาก เพราะยังไม่เห็นโทษของความชั่ว จึงเลิกชั่วไม่ได้ หรือบูชาความชั่วเป็นความดีไป เห็นชั่วเป็นชอบ เห็นชอบเป็นชั่ว

ทุกคนต้องการเป็นคนดี แต่ความดีของคนให้ผลแคบไป คือให้เพียงเฉพาะตน แม้ลัทธิธรรมซึ่งมีประจำในลัทธินั้นๆ ก็จำกัดอยู่ในเขตคือพวกของตน จะยอมรับว่าเป็นความดีของโลกได้ไหม? ลัทธิธรรมต้องเป็นเหมือนแสงสว่างของดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ ให้แก่คนทั่วไป พรหมวิหาร ลัทธิธรรมของผู้ใหญ่ หรือผู้ที่ต้องการเป็นใหญ่ เมื่อแผ่ไปในวงจำกัดเป็นพวกเราพวกเขา ก็เป็นลัทธิธรรมเบื้องต้น มีประจำโลก เป็นธรรมของ

ครอบครัวยุคสังคมน พุทธศาสนาจึงมีอัมมัญญาธรรม คือเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขานั้นเอง แต่แผ่กระจายทั่วไปถึงสัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นเพื่อน แก่เจ็บตายด้วยกัน ตักพวกเรา พวกเขาออก เป็นการปกป้องโลกโดยตรง แม้จะทำได้ไม่เต็มที่ ก็ยังนับว่าเป็นผลดี เพราะไม่คับแคบ เห็นแก่ตัว พวกของตัว

อนึ่ง ผู้ประพฤติธรรม แต่เข้าไม่ถึงธรรม ความเป็นธรรมก็ไม่เกิด จึงต้องยึดพระพุทธดำรัสสอนหนึ่งว่า ต้องประพฤติธรรมให้สุจริต ก็คือประพฤติให้เป็นธรรมเสมอไป เวลาสุขอาจประพฤติได้ง่าย แต่เวลาทุกข์อาจทั้ง ธรรม เวลาอึดก็ทำดี พอหิวขึ้นมา ทำชั่วได้ ก็ความชั่วเพราะโลก โกรธ หลง ที่มีประจำใจ ไม่ได้ถูกละให้สิ้นไป ความเป็นคนดี จึงกลายเป็นคน ชั่วไป ในเวลากระทบอารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ อย่าเพิ่งไว้ใจตัวเองจนกว่าจะได้ ทดลองแล้วว่าเป็นคนดีแท้

ความประพฤติดี จึงไม่ใช่ง่าย ดังที่พูดกันทั่วไป เพราะไม่ต้องกลัว เกรงใคร ไม่ต้องปกปิดอำพราง เบียดเผยได้เสมอ แต่กลับตรงกันข้าม คน ดีทำดีได้ง่าย คนชั่วทำดีได้ยาก หากความดีทำได้ง่ายแล้ว โลกก็จะเต็มไปด้วยคนดี ไม่มีคนชั่วที่คอยแต่ก่อวุ่นสร้างภัยอันตราย เป็นศัตรูต่อความสุข แต่เพราะความดีทำได้ยาก ยิ่งกว่าเข็นครกขึ้นภูเขา เนื่องจากจิตมีสี่ตำครอบงำ มาตลอดกาลนานใน ๑๐๐ คน ลองหากคนที่มีศีลธรรมดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้สักกี่คน ลองถามตนดูว่า เป็นคนดีได้หรือยัง?

เมื่อทำดีแล้ว จึงต้องรู้จักรักษาความดีด้วย คนดีที่ไม่รู้จักรักษาความดี จึงเป็นบุคคลที่ถูกรำพึงว่า ไม่นึกเลยลองสังเกตการกระทำดี ในสมัยของคน ดีที่กำลังทำความดี หรือสมัยพัฒนา คนที่ยังพัฒนาตนไม่ได้ ก็พัฒนาบุคคล

และสิ่งอื่นไม่ได้ ได้แต่เป็นนักพัฒนา ซึ่งเป็นคำยินยอม ไม่ใช่เป็นคำสั่งสรรเสริญ เช่นเวลาปลูกต้นไม้ เพื่อให้บ้านเมืองเขียวชะอุ่ม ชุ่มชื้นจิตใจนั้น ผู้นั้น ปลูกต้นไม้ไว้ที่ใจแล้วหรือยัง เพราะการปลูกต้นไม้ไม่ใช่การประกวดกัน แต่เป็นการปลูกด้วยความมุ่งหวัง ที่จะให้เกิดเมตตาจิต เมื่อปลูกแล้วรดน้ำ จึง ตั้งใจว่า ขออุทิศให้เป็นสวนสาธารณะประโยชน์ให้ทุกคนได้รับผล และช่วย กันรักษาอย่าได้ทำลาย ไม่จำเป็นต้องเขียนชื่อติดเอาไว้ แต่ให้เป็นสมบัติ ของชาติ

ธรรมะจึงเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งบุคคลไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว ปลูกนิสัยดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต ความพากเพียรพยายาม ความฉลาด ความกล้าหาญ ให้เกิดขึ้น เพื่อป้องกันรักษาจิตให้มั่นคงอยู่ในความดีตลอดชีวิต

ผู้ประพฤติธรรม จึงต้องประพฤติให้เป็นธรรมทุกอิริยาบถ ด้วยลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. ตนเองประพฤติความดี
๒. ชักชวนให้ผู้อื่นประพฤติความดี
๓. สรรเสริญผู้ที่กระทำความดี
๔. พอใจในความดีที่ผู้อื่นกระทำ

ฉะนั้น ผู้ประพฤติธรรม จึงต้องมีธรรม ๗ ประการ ให้บริบูรณ์ในตน คือ

๑. ศรัทธา ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อในความเป็นไปของบุคคล ว่า ต่างกันเพราะการกระทำ ทำเช่นไร ได้อย่างนั้น

๒. หิริ ความละอายต่อความชั่ว เพราะไม่สมควรแก่ตน แก่วงศ์ ตระกูล

๓. โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป เพราะผลที่เกิดขึ้นย่อมเป็นไปตามกรรมที่กระทำหรือบางคนต่อหน้าคน ไม่กระทำชั่ว แต่ลับหลังกระทำพอมิหิริบ้าง แต่บางคนไม่กระทำบาป ทั้งต่อหน้าและลับหลังเรียกว่า มีโอตตปปะ

เมื่อพิจารณาในด้านการปฏิบัติ หิริเป็นความระอายแก่ใจ โอตตปปะเป็นความกลัวไม่กล้ากระทำ จึงต้องอาศัยกัน

๔. พาหุสัจจะ หมั่นเพียรหาความรู้ความเข้าใจ

๕. วิริยะ ความเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคขัดข้อง

๖. สติ ความเหนียวรั้ง ความรอบคอบ ตรวจตราให้ถี่ถ้วน ว่าควรหรือไม่? หรืออย่าเพิ่งทำ คิดดูก่อน

๗. ปัญญา ความรอบรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ตัดสินใจให้เด็ดขาดลงไป เป็นแสงสว่างให้มองเห็นความจริง

เมื่อประกอบด้วยธรรม ๗ ประการเหล่านี้ ย่อมทำให้ความประพฤติเป็นธรรม อย่าเห็นเป็นบางข้อสำคัญ ทุกข้อสำคัญหมด เพราะต้องนำไปใช้ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

ผู้ประพฤติเป็นธรรมจึงอยู่เป็นสุข เพราะไม่มีภัยและเวรจากโลกนี้ไปแล้ว ก็มีความสุขในสุคติสวรรค์ เพราะกระทำแต่กรรมดี

คุณวรพุทธิ ชัยนาม ได้รับราชการ และประพฤติในธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ จึงเรียกว่าเป็นธรรมทั้งส่วนตัวและสังคม เมื่อกาลโลกนี้ไปแล้ว จึงมีแต่ผู้อาศัย และก็ไปสู่สุคติสถาน

ขออนุภาพกุศลทักษิณานุประทานกิจ ที่คณะเจ้าภาพบำเพ็ญอุทิศตามลำดับมา จงเป็นพลวบัจจยบันดาลให้วิญญาณของคุณวรพุทธิ ชัยนาม จงสำเร็จผลอันเป็นส่วนวิบากสุขสมบัติตามควรแก่คติภพนั้น ๆ จงทุกประการ เทอญ

คำสอนนาค

ของ

พระพรหมมุนี (ฟื้น ธรรมประทีป)

วัดบวรนิเวศวิหาร

สามเณร วรพุทธิ ชัยนาม

พิมพ์อุทิศส่วนกุศลในการฉาปนกิจศพ

คุณหญิงเนย ธรรมราชเดช

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

๓๑ ธันวาคม ๒๔๕๒

คำนำ

หม่อมหลวงบุญและคุณติเรก ชัยนาม จัดการบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจศพ คุณหญิงเนย รามราชเดช ผู้มารดา กำหนดวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๒ นี้ เวลา ๑๕.๓๐ น. ประชุมเพลิง ที่เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

ในการนี้คุณวรพุทธิ ชัยนาม ผู้เป็นหลานยายของคุณหญิง ตั้งใจจะบวช เณร อุทิศกุศลหน้าไฟให้แก่คุณหญิงด้วยความรู้สึกของตนเอง ถ้าคุณหญิง ผู้ล่วงลับไปนั้นทราบแล้ว จักน้อมจิตต่อนุโมทนาสาธุการรับกุศลของสามเณร หลานรักด้วยปีติปลื้มใจมิใช่น้อย แม้แต่ข้าพเจ้า เมื่อได้ทราบก็รู้สึกมีกำลังใจเกิดขึ้น ที่จักช่วยเหลือทุกอย่าง เต็มเท่าที่มีความรู้สึคนึกคิด และพยายาม ขวนขวายจริงจนถึงเช่นนี้ หาได้ยาก ควรจักได้รับความสนับสนุนจากผู้ใหญ่ โดยแท้. ส่วนเจ้าภาพผู้เป็นมารดาบิดา เมื่อได้ทราบเจตนาของบุตรก็พลอย ปีติปราโมทย์เบิกบานใจ อนุโมทนาในเจตนาดีของบุตร และเอาเป็นธุระ ส่งเสริมจนบรรลุผลตามประสงค์.

เพื่อให้กุศลของสามเณรไพศาลยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าจึงแนะนำคำสอนนาค ซึ่งสอนสามเณรเมื่อคราวบวชนั้นมาพิมพ์แจกในงานนี้ด้วย เป็นธรรม บรรณการแก่ท่านผู้มีจิตศรัทธา อุทิศกุศลอันเกิดจากความพึงธรรม คือคำสั่ง สอนและธรรมทานนี้ แก่คุณหญิงผู้เป็นคุณยายอีกส่วนหนึ่ง. โยมทั้ง ๒ ของ สามเณรก็อนุโมทนายินดี.

หวังว่าท่านผู้ได้รับหนังสือนี้ อ่านทราบความตลอด จักอนุโมทนาใน กุศลจริยาของสามเณร และเอาใจช่วยส่งเสริมให้กุศลนั้นสำเร็จผลแก่คุณหญิง เนย รามราชเดชนั้น ตามเจตนาของสามเณรนั้นด้วย.

ขอกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติ ที่ท่านเจ้าภาพและสามเณรได้บำเพ็ญเป็นส่วน พิเศษนี้ จงทราบถึงคุณหญิงเนย รามราชเคศนั้น แล้วจงอนุโมทนา ด้วย อำนาจแห่งอนุโมทนานั้น ขอผลที่ปรารถนาทุกประการจงเกิดมีบริบูรณ์แก่ คุณหญิง และขอให้คุณหญิงตั้งใจประสิทธิ์ประสาทพรให้ท่านเจ้าภาพ และ สามเณรผู้หลานที่รัก มีความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

พระพรหมมณี

วัดบวรนิเวศวิหาร

๓๑ ธันวาคม ๒๔๕๒

คำสอนนาค

ของ

พระพรหมมุนี (ผิน ธรรมประทีป)

วัดบวรนิเวศวิหาร

บัดนี้ ท่านมาขอบรรพชา คือบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา. บรรพชาที่ท่านขออยู่นี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระพุทธศาสนาทรงบัญญัติไว้. เมื่อท่านมากล่าวคำขอด้วยความตั้งใจเช่นนี้ ก็ควรปลุกศรัทธาความเชื่อปลาทะความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้านั้น พร้อมด้วยพระธรรมและพระสงฆ์ก่อน. ศรัทธาปลาทะจักเกิดขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยความรู้. ความรู้จะมีขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยการศึกษา การศึกษาจึงเป็นมูลรากอันสำคัญของความเจริญในทางดี. พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมีทางที่ท่านจักศึกษาอยู่มาก แต่เมื่อกล่าวสั้นก็มีอยู่ ๓ ประการคือ ๑. ศึกษาเรื่องของพุทธะ ๒. ศึกษาคุณของพุทธะ ๓. ศึกษาองค์ของพุทธะ.

๑. ศึกษาเรื่องของพุทธะนั้นได้แก่ศึกษาพระประวัติของพระสัมมาสัมพุทธะที่เรียกว่าพุทธประวัติ. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมศาสดาของปวงเรานั้นมีพระประวัติเป็นหลักฐาน พระอาจารย์ได้รวบรวมไว้ปรากฏมาในพระคัมภีร์ เป็นที่รับรองของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก ตั้งที่คณะสงฆ์ประเทศไทยได้ยกเป็นหลักสูตรของนักธรรมวิชา ๑. เมื่อศึกษาไป ก็จักได้ความรู้ พระพุทธเจ้านั้น พระนามเดิมว่าสิทธัตถะ เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าสุทโธทนะ และเป็นพระราชโอรสองค์เดียวของพระนางเจ้า

สิริมหามายา ผู้พระราชินี. พระชนกของพระองค์เป็นพระราชาธิบดีปกครอง
สักกชนบท เป็นกษัตริย์ทั้งฝ่ายพระชนก ทั้งฝ่ายพระชนนี และเป็นกษัตริย์
สถิตย์อยู่ในราชสมบัติอุคตมสมบูรณ์ด้วยประการทั้งปวง. พระองค์ประสูติเมื่อ
วันเพ็ญวิสาขมาสที่สวนลุมพินี ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะต่อกัน
ก่อนพระพุทธศักราช ๘๐ ปี พระองค์มีพระรูปพระโฉมสวยงาม ต้องตาม
ตำรามหาปรีสติลักษณะมิได้ขาดตกบกพร่อง นักปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญในการทำ
นายพระลักษณะ ถวายคำพยากรณ์ว่ามีคติเป็น ๒ คือ ถ้าอยู่ครองฆราวาส
สมบัติ จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าเสด็จออกบรรพชาจักได้เป็นศาสดา
เอกในโลก. พระชนกทรงโสมนัสปลื้มพระหฤทัยมาก จึงถวายพระนามว่า
สิทธัตถะ แปลโดยความว่าสมดังใจนึก. พระชนกมีพระประสงค์จักให้
พระราชโอรสเป็นพระเจ้าจักรพรรดิมากกว่า จึงได้ทรงบำรุงบำเรอให้เปลติ
เปลติด้วยความสุข เมื่อเจริญวัยพอศึกษาได้ ก็โปรดให้ศึกษาศิลปวิทยา
ในสำนักของอาจารย์วิศวามิตรผู้เชี่ยวชาญ. พระสิทธัตถะราชกุมารก็ทรง
ศึกษาได้ชำนาญ แม้ในบัดนั้นการสอบไล่ไม่มีให้ใบประกาศนียบัตร
เหมือนอย่างในบัดนี้. แต่ก็มีวิธีอีกชนิดหนึ่งซึ่งเป็นการใหญ่ คือจัดให้มีการ
แสดงศิลปวิทยาที่ทรงศึกษานั้นในท้องสนามหลวง ท่ามกลางผู้รู้. พระราช
กุมารก็ทรงแสดงได้แคล่วคล่องว่องไว. ประชาชนที่ไปประชุม และผู้เชียว
ชาญก็รับรองสรรเสริญว่าเป็นผู้มีศิลปวิทยาอย่างเยี่ยม. อันนี้เป็นประเพณี
ของกษัตริย์ ที่ได้ปฏิบัติสืบมาแต่โบราณ เช่นพระรามในเรื่องรามายณะ เมื่อ
สำเร็จการศึกษา ก็ได้แสดงศิลปะในท่ามกลางประชุมชน. เมื่อพระสิทธัตถ
ราชกุมารสำเร็จการศึกษาแล้ว พระราชบิดาทรงจัดการอภิเษกสมรสด้วย
พระนางพิมพา พระราชธิดาของพระเจ้าสุปพพุทธะกรุงเทวทหะ และทรง

สร้างปราสาทให้เป็นที่ประทับ เหมาะแก่ฤดูทั้ง ๓ คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน มีผู้คนบำรุงบำเรอบริบูรณ์ทุกอย่าง. พระราชกุมารทรงตั้งพระทัยช่วยพระชนกปกครองประเทศชาติ ก็ปรากฏผลเป็นที่นิยมรักใคร่ของพระประยูรญาติ และราษฎรทั่วไป ทรงสำราญพระหฤทัยอยู่ในสุขสมบัติกับพระนางพิมพา จนถึง ๑๔ ปี มีพระโอรส ๑ พระนามว่า ราหุล อันนั้นก็แสดงว่าพระองค์บริบูรณ์ทุกอย่าง เป็นบุรุษเพศ ชายชาติที่สมบูรณ์ ไม่เป็นกะเทยเป็นหมัน ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่หลงคิดอยู่ในความสุข หยั่งเห็นคติของธรรมดาแล้ว และทรงละออกผนวช ทรงศึกษาเล่าเรียนและบำเพ็ญความเพียร ผลที่สุดได้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อวันเพ็ญวิสาขมาส ที่อุรุเวลาเสนานิคมแคว้นมคธ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี แล้วได้ทรงนำพระธรรมที่ตรัสรู้นั้น เสด็จออกจาริกสั่งสอนประชาชนอยู่ถึง ๔๕ พรรษา จึงดับขันธปรินิพพาน ที่สวนไม้สาละแห่งกรุงกสิณารว เมื่อวันเพ็ญวิสาขมาส รวมพระชนมายุได้ ๘๐ ปีบริบูรณ์,

ศึกษาเช่นว่ามานี้ ชื่อว่าศึกษาเรื่องของพุทธะให้ได้รับความรู้กว้างขวางไปในทางประวัติศาสตร์ เมื่อศึกษาไปก็ได้อะไร ๒ อย่าง คืออาจเห็นเป็นความไม่ตีไม่งามของพระพุทธเจ้าว่า พระองค์เป็นผู้มีพระทัยดำ ทั้งพระชนก พระชายา และพระราหุลปีโยรสเสียได้ เพราะพระองค์เสด็จออกบวรพชา พระราชสกุลศากยวงศ์ ไม่มีผู้สามารถสืบต่อ ก็ถึงซึ่งความขาดสูญล่มจมไป ซึ่งเรียกว่าเป็นพุทธโทษก็ได้ เห็นเป็นความดีความงามว่า พระองค์เป็นตัวอย่างที่ควรศึกษาตาม เช่น เมื่อยังเยาว์ก็รักใคร่ในการศึกษา และทรงเล่าเรียนดีจนสำเร็จศิลปวิทยาทุกอย่าง เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักศึกษา เมื่อเจริญวัยเสร็จการศึกษาก็ช่วยพระชนกบริหารประเทศชาติได้ผลดี ก็เป็น

ตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ทำงาน และได้ยังเห็นโทษแห่งความเป็นภคสิทธิ์อยู่ครองเรือน ได้เสด็จออกบรรพชาพยายามจนได้ตรัสรู้ แล้วตั้งศาสนาสอนประชาชนปรากฏมาจนทุกวันนี้ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้มุ่งทำประโยชน์ ซึ่งเป็นพุทธคุณก็ได้แล้วแต่จะคิดเห็น แต่ที่เห็นเป็นพุทธโทษนั้น ผู้คิดเห็นเอาเองไม่เป็นความจริง มีทางแก้ได้ง่าย เช่นที่ว่าพระองค์มีพระทัยดำ ทั้งพระชนกผู้ทรงพระชราและพระนางพิมพาผู้พระชายาให้ระทมใจ ทั้งพระราหุลผู้เยาว์วัยให้กำพร้า ก็ไม่เป็นความจริง พระองค์มิได้ทิ้งไปด้วยพระทัยดำเช่นนั้น เสด็จไปเพื่อแสวงหาธรรม และเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จไปเทศนาโปรดให้พระเจ้าสุทโธทนะพระนางพิมพาและพระราหุล ได้สำเร็จมรรคผลเป็นพระอรหันต์ชินาสพ พ้นจากความเป็นปุถุชน เป็นผลดีสูงสุดอย่างยิ่ง เพราะพระองค์ได้ตรัสรู้นั้นทำให้ศากยวงศ์เป็นที่เคารพนับถือ และเป็นที่ยกย่องของคนทั้งโลกมาจนบัดนี้ ถ้าพระองค์ไม่เสด็จออกบรรพชา ก็ไม่ได้ตรัสรู้ ศากยวงศ์ก็จักไม่ปรากฏในเกียรติคุณ เหมือนอย่างพระองค์ได้เป็นศาสดาเอกในโลก เพราะเป็นกษัตริย์ บุคคลบูชาที่เฉพาะในแคว้นแคว้น ส่วนความเป็นจอมปราชญ์ บุคคลบูชาทั่วทั้งโลก ย่อมแก่กันตกได้ด้วยตั้ง อันนั้นก็เป็นผู้ที่แท้จริง.

๒. ศึกษาคุณของพุทธะนั้น คือศึกษาให้เห็นคุณงามความดีที่แท้จริงของพระองค์ ดังที่แสดงมาข้างต้นเป็นตัวอย่างนั้น พระพุทธเจ้ามีพระคุณมาก ยากที่จักศึกษาให้ตลอดสิ้นได้ แต่เมื่อกล่าวที่เป็นหลัก ๆ ก็มีอยู่ ๓ ประการ คือพระคุณที่เป็นความฉลาดซึ่งมีอยู่ในพระองค์ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ตลอดถึงได้ตรัสรู้ธรรมแล้วและเทศนาสั่งสอนอย่าง ๑ เรียกว่าพระปัญญาคุณพระคุณคือความบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวงอย่าง ๑

เรียกว่า พระวิสุทธิคุณ พระคุณที่มีพระทัยอารี เผื่อแผ่ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ประชาชนทั่ว ๆ ไป ทรงแสดงธรรมสั่งสอนให้เขาเหล่านั้นรู้จัก ผิดรู้จักถูกให้เว้นจากทางที่ชั่วปฏิบัติในทางที่ดี และตั้งพระพุทธานุภาพปรากฏ จนทุกวันนี้อย่าง ๑ เรียกว่าพระกรุณาคุณ รวมลงเป็น ๒ คือ เป็นพระคุณ ที่มีอยู่ในพระองค์อย่างหนึ่ง ที่ทรงมีแก่คนอื่นอย่างหนึ่ง.

ศึกษาอย่างนี้ เรียกว่า ศึกษาคุณของพุทธะ สูงขึ้นมาอีกชั้น ๑ แต่ก็ยังไม่ใช่แท้ เพราะยังไม่รู้จักองค์ของพุทธะ เป็นแต่เพียงรู้จักคุณของพุทธะเท่านั้น ยังมีทางบกพร่องอยู่ เหมือนกับผู้ที่ศึกษารูจักสรรพคุณของยาว่า ยาอย่างนั้นมีสรรพคุณแก้โรคอย่างนั้น ๆ แต่ไม่รู้จักตัวยานี้ เมื่อยาหมดก็ไม่สามารถปรุงขึ้นได้หรืออาจใช้ยาผิด ให้เกิดโทษก็ได้ ทางที่ดีต้องรู้ถึงตัวยาคือ.

๓. ศึกษาองค์ของพุทธะนั้น ได้แก่ศึกษาให้รู้ว่าพุทธะเป็นอย่างไร ใครเป็นพุทธะ. พุทธะนั้นไม่ใช่พุทธะรูปที่ทำด้วยอิฐปูนและโลหะต่างชนิด ที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ และไม่ใช่พระสรีระร่างกาย ที่เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ที่ศึกษามาแล้วในข้อ ๑ เพราะพระองค์ได้ทรงปฏิเสธ แก่พระวักกกลิกษุ ผู้นั่งเฝ้าแลดูพระสรีระของพระองค์ว่า ประโยชน์อะไร ด้วยการมาเฝ้าแลดูร่างกาย ซึ่งเป็นของเปื่อยเน่าผุพังนี้ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้ นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้ นั้นเห็นธรรม และตรัสปฏิเสธนามรูปว่า เขา บัญญัติตถาคตด้วย นามรูปอันใด นามรูปอันนั้น ตถาคตละเสียได้แล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วนไม่เจริญอีกต่อไปแล้ว อันนี้ชี้ให้เห็นว่า พระสรีระ ร่างกายไม่ใช่พุทธะ พุทธะนั้นโดยตรงได้แก่ผู้รู้ซึ่งอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค รู้ทุกข์ ก็รู้ว่าร่างกายนี้เป็นตัวทุกข์ และเป็นที่ตั้งของ ทุกข์ คือเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็มีอยู่ที่ร่างกายนี้ เมื่อไปยึดถือซึ่งร่างกาย

อันมีทุกข์อยู่นั้น แล้วและฝันคติธรรมตา หลงไปแก้ร่างกายที่มีความเกิดแก่
เจ็บตายให้เป็นของไม่เกิดไม่แก่ไม่เจ็บไม่ตาย เมื่อแก้ไม่ได้ ก็เกิดโศก ความ
เหงใจ ปรีทเวะ ความระทมใจ โทมนัส ความเสียใจ อุปายาส ความ
คับใจ เพราะประสบกับสิ่งที่ข้ง พลัดพรากจากสิ่งที่รัก ไม่สมปรารถนามุ่ง
หมาย รุ้สมุทัย ก็คือหยิ่งเห็นว่า ทุกข์ทางใจเกิดขึ้น เพราะความไม่รู้ของ
จริงตามความเป็นจริงหลงออกไปยึดถือ เพราะทยานอยากนั่นเอง เมื่อทรง
พิจารณาอยู่ ก็ทรงรู้แจ้ง แต่่นั้นทุกข์ก็ตกไปจากพระทัย นั่นก็เป็นนิโรธ
ที่ทรงพิจารณาอยู่ นั่นก็เป็นมรรค ทรงประจักษ์แจ้งในทุกข์สมุทัยนิโรธ
มรรคดังนี้แล้ว ก็ทรงทราบได้ชัดว่า ร่างกายนั้นไม่ใช่เป็นพระองค์ เพราะ
ร่างกายมีเกิด มีแก่ มีเจ็บ มีตาย ส่วนพระองค์ ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ
ไม่ตาย นั่นแหละเป็นพุทธะ เมื่อรู้เอง ไม่มีผู้ใดสั่งสอนก็เป็นสัมพุทธะ
หรือสยัมภูพุทธะ, รู้เฉพาะตนไม่ได้สั่งสอนคนอื่น ก็เรียกว่า บั้จเจกพุทธะ,
รู้แล้วสั่งสอนคนอื่นได้จนสามารถตั้งเป็นศาสนา ก็เรียกว่า สัมมาสัมพุทธะ
หรือสัพพัญญูพุทธะ, ไม่สามารถจะรู้ขึ้นได้เอง ต้องอาศัยฟังคำสั่งสอนของ
พระสัมมาสัมพุทธะนั้น จึงรู้ขึ้นได้ ก็เรียกว่า อนุพุทธะ หรือสาวกะพุทธะ,
ดังนี้ นี่เป็นองค์ของพุทธะ. องค์ของพุทธะนี้เป็นอมตธรรม คือธรรมที่ไม่
ตาย อมตธรรมนี้ บุคคลจะได้จะถึง ก็ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคคือ ศีล
สมาธิ ปัญญา ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ นี้เรียกว่า ธรรมะ.
ธรรมะนี้แบ่งออกเป็น ๒ คือ เป็นอมตธรรม ธรรมที่ไม่ตายซึ่งเป็นหลัก ๑
ทางของอมตธรรม คือข้อปฏิบัติให้ถึงอมตธรรม ธรรมที่ไม่ตาย ๑. ผู้ได้ฟัง
คำสั่งสอนของพระพุทธะ แล้วรับมาปฏิบัติ จนเห็นอริยสัจ ๔ ได้ตรัสรู้ตาม
เข้าถึงซึ่งอมตธรรมนั้น กิริยาที่เข้าถึงและอยู่ชิดกันก็เป็นสังฆะ กิริยาที่รู้ตาม

ก็เป็นอนุพุทธะ กิริยาที่พ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ไม่ต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตายอีก ก็เป็นอมตธรรม. ธรรมะดังที่แสดงมานั้น ชื่อว่าปริยัติธรรม เพราะควรศึกษา ชื่อว่าปฏิบัติธรรม เพราะเป็นผลที่ปรากฏขึ้นจากการปฏิบัตินั้น.

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นหลักสำคัญในพระศาสนา ผู้มาบรรพชาควรศึกษาให้ทราบก่อน จึงควรได้รับบรรพชา ต่อมาจึงตั้งใจว่า ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะของข้าพเจ้าอยู่ ณ บัดนี้ ตั้งนี้แล้ว จึงควรแก่การบรรพชา.

อนึ่ง พึงรู้จักประโยชน์ของการบรรพชา การบรรพชานี้คือการบวช หมายความว่า ปลีกตัวออกจากเคหะสถาน มาประพฤติอยู่ในศีลในธรรม ละกิจกังวลห่วงใยอาลัยเสีย ตั้งใจเล่าเรียนศึกษา ปฏิบัติทำจิตใจให้สงบระงับ ปลอดโปร่งผ่องใส เพราะการเป็นคฤหัสถ์อยู่ครองเรือน มีกิจกังวลห่วงใยอาลัยมากมายกัที่จะหาความสงบได้ เมื่อปลีกตัวออกมาอยู่ในหมู่ ผู้ประพฤติด้วยกันแล้วก็มีโอกาสสะดวกคิดด้วยประการทั้งปวง เมื่อได้ศึกษาข้อธรรมะจนรู้แจ้งแล้วและปฏิบัติไป ธรรมะก็จะปรากฏขึ้นแก่ใจของตนเอง นั่นก็ได้เห็นธรรม ชื่อว่าได้เฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ชีวิตจักไม่เป็นหมันไร้ประโยชน์เสียเปล่า และได้บุญกุศลทั้งแก่ตนทั้งแก่ผู้ให้อุปการะ ถ้าอยู่ต่อไป ก็จะได้ช่วยกันบริหารพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เจริญถาวรต่อไปอีกตลอดกาลนาน.

อนึ่ง เมื่อเข้ามาบวช ก็เท่ากับได้เข้าเวรช่วยกันบริหารพระศาสนา ซึ่งเป็นสมบัติของชาติตามหน้าที่ของตน ที่เป็นลูกผู้ชาย ได้ทำกิจที่ควรทำ ได้สนองความตั้งใจของผู้อุปการะมาแต่แรกอีกด้วย เพราะธรรมค้ำจิตใจของ

มารดาบิดาย่อมรักลูก และมารดาบิดาที่นับถือศาสนาก็ต้องการให้ลูกบวช เมื่อลูกบวช ท่านคิดถึงลูก จิตใจของท่านก็เป็นไปในสังฆานุสสติ ระลึกถึงลูกผู้บวชในศาสนา เป็นโอรสของพระพุทธเจ้า ก็เป็นพุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ ชักจูงจิตใจของท่านให้ดำเนินน้อมไปในทางบุญทางกุศล ให้อยู่ในความดีและป้องกันไม่ให้เที่ยวไปในทางที่ชั่ว อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ทั้งการที่มารดาบิดาตั้งใจให้ลูกบวชนั้น จัดเป็นปุตตทาน คือการยกลูกถวายในพระศาสนาเป็นลูกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นปุตตทานที่ดี ให้คุณโดยส่วนเดียวไม่มีโทษที่จะติเตียนได้ เมื่อลูกบวชก็ชื่อว่า ช่วยยกปุตตทานของมารดาบิดาให้สำเร็จ เป็นบุตรที่ดี.

อนึ่งการบวชนั้น จะชื่อว่าบวชด้วยดีต้องบวชทั้งกายทั้งใจ ถ้าบวชแต่กายปลีกออกมาจากบ้าน ละเครื่องนุ่งห่มทางกฤหัสถ์ มาบวชอย่างภิกษุสามเณรเป็นบรรพชิตเฉพาะร่างกายอย่างเดียว ส่วนจิตใจยังเต็มไปด้วยกิเลสทั้งปวง ยังไม่ออกจากกิเลสด้วยแล้ว ก็ยังไม่ดีแท้ ที่ดีแท้ต้องบวชทั้งกายทั้งใจด้วย เมื่อกายออกมาถือเพศบรรพชิตแล้ว ใจก็ต้องออกมาด้วย ให้เป็นพระเป็นเณรทั้งกายทั้งใจ ดังนั้นจึงจักดี เพื่อให้ได้ผลดีแห่งการบรรพชาเต็มที และเพื่อกันจิตไม่ให้เที่ยวไปในทางที่ชั่ว และเพื่อไม่ให้กิเลสเข้าจงจำทำโทษได้ และเพื่อทำมรรคผลให้แจ้ง พระอาจารย์ในปางก่อนจึงสอนให้ศึกษาในกัมมัฏฐานแต่ย่อ ๆ สำหรับเป็นเครื่องมือไว้ ซึ่งเรียกว่า ตจปัญจกัมมัฏฐาน กัมมัฏฐานมีหนึ่งเป็นที่ ๕ จึงศึกษาไปตามชื่อก่อนดังนี้ เกสา โลมา นขา ทนตา ตโจ นี้ศึกษาตามชื่อที่เป็นพระบาลี ว่าไปตามลำดับจำชื่อได้จนคล่องขึ้นใจ อย่างนี้เรียกว่า ศึกษาเป็นอนุโลม คำว่าอนุโลมนั้นแยกออกเป็น อนุ ๑ โลมะ ๑ อนุ แปลว่า ตาม โลมะหรือ

โลมา แปลว่า ขน ศึกษาตั้งแต่เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มาตั้งนี้
เรียกว่า ศึกษาเป็นอนุโลมคือตามขนเป็นลำดับลงมา ที่ยกเอาเกสามาเป็น
อันดับที่ ๑ เพราะเป็นของอยู่ที่สูง และงอกพ้นออกจากร่างกายได้ไกล ที่
ยกโลมาเป็นลำดับที่สอง เพราะงอกยาวพ้นร่างกายออกมา เป็นอันดับที่ ๒
ของผม ที่ยกเล็บเป็นอันดับที่ ๓ เพราะงอกยาวยื่นพ้นจากร่างกายออกมา
เป็นอันดับที่ ๓ ที่ยกเอาฟันเป็นอันดับที่ ๔ เพราะงอกสูงกว่าร่างกายออกมา
เป็นอันดับที่ ๔ ที่ยกหนังเป็นอันดับที่ ๕ เพราะมีพื้นเสมอกับร่างกาย นี้
ศึกษาตามลำดับ เมื่อได้คล่องดีแล้วก็เป็นการดีส่วนหนึ่ง แต่ยังไม่ดีแท้ ต้อง
สามารถถอยหลังทวนขึ้นมาว่า ตโจ ทนฺตา นขา โลมา เกสา ให้ได้คล่อง
ด้วยจึงเป็นดีแท้. เหมือนยานพาหนะต่าง ๆ ที่จะเป็ยานพาหนะที่บริบูรณ์
ต้องเดินหน้าถอยหลังได้คล่องแคล่ว ถ้าได้แต่อย่างเดียวยังไม่ดีแท้ เมื่อถึง
คราวว่าทวนขึ้นมา ก็อาจจะสับลำดับกันหมด ไม่เป็นระเบียบที่ดีและไม่
คล่อง เหมือนกับลูปปลาทวนเกล็ดขึ้นมา ย่อมลูปได้ยาก เกล็ดปลาชั้น
ภาษาบาลีเรียกว่า โลมา หรือ โลมา เหมือนกัน แต่เราเรียกกันว่าเกล็ดปลา
ไม่เรียกว่าขนปลาเหมือนอย่างพระบาลี เมื่อศึกษาให้ได้ทั้งสองอย่าง ชื่อว่า
ศึกษาทั้งอนุโลมทั้งปฏิโลม และศึกษาเขยิบชั้นขึ้นไปอีก ให้รู้จักทั้งชื่อที่
เป็นภาษาไทยทั้งชื่อที่เป็นภาษาบาลี พร้อมทั้งรูปร่างลักษณะสี่สัณฐาน ตั้งนี้
เกสา ได้แก่ผม โลมา ได้แก่ขน นขา ได้แก่เล็บ ทนฺตา ได้แก่ฟัน ตโจ
ได้แก่หนัง นี้ชื่อว่าศึกษาให้รู้จักชื่อ แล้วพึงศึกษาให้รู้จักลักษณะของสิ่งทั้ง
๕ นั้นจนชำนาญ เมื่อศึกษาเข้าใจดีแล้ว จงหมั่นพิจารณาให้เป็นกัมมัฏฐาน
ถ้าพิจารณาเห็นว่าสวยงาม เกิดความรักใคร่หลงคิดอยู่ในรูป ก็ไม่เป็น
กัมมัฏฐาน ต้องพิจารณาให้เห็นว่า ไม่สวยไม่งาม ว่าสิ่งเหล่านี้เกิดอยู่ในที่

ชุ่มไปด้วยบุพโพ โลหิต มีกลิ่นโอบฏิกูล ต้องชำระล้างฟอกขจัดสีให้สะอาด
อยู่เสมอ เมื่อไม่ได้ชำระขจัดสี ก็แสดงกลิ่นโอบฏิกูลโสโครกให้เห็นปรากฏ
หมันแยกแยะเป็นอย่าง ๆ ออกไป ก็ขจัดหรือบรรเทาความติดความยึดถือว่า
สวยงามเสียได้ ที่เกิดสังเวชสลดจิต นั่นก็เป็นกัมมัญฐาน และเป็นเบื้องต้น
ของมรรค ถ้าปฏิบัติต่อไปก็จักเป็นบัจจยให้เข้าถึงธรรมได้ จงหมั่นพิจารณา
เรื่อย ๆ ไป อย่าทอดธุระ.

บัดนี้ จักให้ผ้ากาสาเยะ เพื่อให้สำเร็จการบรรพชาตามพระพุทธานุญาต
เป็นเบื้องต้น อัมเอาผ้ากาสาเยะนี้ออกไป แล้วคลี่สรงออกโอบตัวจับชายทั้ง
๒ ให้บรรจบกัน พับม้วนเข้ามาทางซ้าย เบื้องบนนั่งเพียงปิดหลุมสคือ
เบื้องล่างเพียงครึ่งแข้ง เอาประคดเอวคาด แล้วคลี่ผ้าจีวรจับชายทั้งสองให้
เสมอกัน ม้วนซ้ายเข้ามาห่มปิดบ่าซ้ายเปิดบ่าขวา เบื้องล่างเพียงเสมอสบง
(พาดสังฆาฏิ) แล้วเข้ามาราบเท้าพระสงฆ์ ขอสรณะและศีลให้สำเร็จบรรพ
ชาตามพระพุทธานุญาต.

คำอาลัย

๑. ดวงใจของแม่	ม.ล. ปีย์ ชัยนาม	หน้า ๘๔
๒. ระลึกถึงวรพุทธิหลานรัก	ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม	หน้า ๘๕
๓. คำไว้อาลัย	ฯพณฯ จรูญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	หน้า ๕๓
๔. คำไว้อาลัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ	หน้า ๕๔
๕. คำไว้อาลัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ	หน้า ๕๖
๖. แค่มิตรผู้จากไป	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	หน้า ๑๐๐
๗. แต่คุณวรพุทธิด้วยความอาลัยรัก เอกอัครราชทูต ณ พระราชสำนักเซนต์เจมส์		หน้า ๑๐๔
๘. คำไว้อาลัยแต่คุณวรพุทธิ ชัยนาม นายอานันท์ ปันยารชุน		หน้า ๑๐๘
๙. “วรพุทธิ ชัยนาม” นามนัยงอกอกนาน “เสนีย์ เสาวพงศ์”		หน้า ๑๑๐
๑๐. จากพลึงน้องป้อ	นายวัฒนา ชัยนาม	หน้า ๑๑๕
๑๑. แต่วรพุทธิ ชัยนาม	เอกอัครราชทูต ณ กรุงฮานอย	หน้า ๑๑๘
๑๒. แต่คุณวรพุทธิ ชัยนาม	เอกอัครราชทูต ณ กรุงเวียนนา	หน้า ๑๒๑
๑๓. ความทรงจำถึงคุณวรพุทธิ ชัยนาม		
	คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	หน้า ๑๒๕
๑๔. จากเพื่อน	เพื่อน ๆ นักเรียนอังกฤษ	หน้า ๑๓๓
๑๕. แต่ป้อ	ผู้อำนวยการกองนโยบายเศรษฐกิจและการคลัง สำนักงานอาเซียนแห่งประเทศไทย	หน้า ๑๓๗
๑๖. แต่....ป้อ	รองอธิบดีกรมการเมือง	หน้า ๑๔๒
๑๗. ป้อ	เลขาธิการกรม กรมเศรษฐกิจ	หน้า ๑๔๕
๑๘. พี่ป้อทรก	อุปทูต ณ กรุงโรม	หน้า ๑๔๖
๑๙. คุณพ่อขา....หนูรักและคิดถึง ด.ญ. นฤดี ชัยนาม		หน้า ๑๔๕
๒๐. แต่คุณพ่อที่จากไปด้วยใจรัก ด.ญ. วรวรรณ ชัยนาม		หน้า ๑๕๐

ดวงใจของแม่

ตั้งแต่ลูกวรุฑ์ยังเล็ก ๆ พ่อขีดเขียนได้ พี่เลี้ยงจะต้องวางสมุดและดินสอไว้ให้ เมื่อเข้ามานอนก็ขอให้ขีดเขียนสักสองสามตัว ขีดเป็นวงกลมเป็นเส้น ๆ อะไรก็ได้ทุกคืนก่อนจะลงนอน เมื่อเติบโตขึ้นไปโรงเรียนได้ ลูกรักการเรียนมากเอาใจใส่อย่างดี โดยมีต้องตักเตือนกันเลย เวลาไปโรงเรียนก็รีบตื่นแต่เช้าเพื่อจะได้ที่นั่งในรถของโรงเรียนสบายหน่อย การเรียนที่โรงเรียนคริสเตียนก็เรียนได้ดี

การไปเรียนต่างประเทศลูกก็สมัครใจไปเรียนเอง ทั้ง ๆ ที่คุณพ่อและแม่เห็นว่าลูกยังเล็กอายุไม่ถึง ๑๒ ปี อยากมีลูกเล็กคนสุดท้ายเอาไว้เล่นชมเชยกันบ้าง เมื่อพี่ ๆ ทั้งสามเขาไปกันแล้ว ลูกอยากไปบ้างก็เลยตามใจให้ไป ทั้งรักทั้งห่วงว่าลูกอายุยัง ๑๑ ปีกว่าเท่านั้น คุณพ่อและแม่จึงตามไปส่งถึงอังกฤษ และอยู่ด้วยที่อังกฤษประมาณหนึ่งปี เมื่อจัดการให้ลูกได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่พี่ชายกำลังเรียนอยู่ พ่อแม่ทราบดีว่าลูกได้อยู่สุขสบายเรียบร้อยแล้วทั้งสองคน คุณพ่อและแม่ก็จากมากลับกรุงเทพ ฯ เมื่ออยู่สามปีแล้ว คุณพ่อก็จัดให้ลูกทั้งสองได้กลับเข้ามาเยี่ยมบ้าน ให้ได้เข้ามาชมสภาพความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองเสียครั้งหนึ่ง เราได้พากันเที่ยวนมัสการตามวัด ได้ชมสถานที่สำคัญ ๆ ที่สวยงามอีกหลายแห่ง

เมื่อลูกกลับไปเรียนต่อที่ Canford School ซึ่งเป็น Public School ที่ Wimborne, Dorset จนจบแล้วจึงได้ศึกษากฎหมายต่อที่ Middle Temple ก็ได้รับทราบว่าคุณเรียนได้ดี เมื่อเข้าเรียนกฎหมายได้สำเร็จตามความหวังของ

คุณพ่อที่ตั้งใจไว้ คุณพ่อตั้งใจเป็นอันมาก ความหวังของคุณพ่ออีกประการหนึ่งอยากให้ลูกดำเนินชีวิตทางการทูตเหมือนคุณพ่อได้ปฏิบัติมา จึงได้ให้ลูกไปศึกษาต่อที่โรงเรียนการทูตที่ประเทศอเมริกา ลูกก็เรียนได้สำเร็จตั้งความประสงค์ของคุณพ่อ และได้เข้าปฏิบัติราชการในกระทรวงการต่างประเทศตามที่คุณพ่อได้ตั้งใจไว้ ได้รับตำแหน่งในหน้าที่ราชการด้วยควมมร้งานมาก เอาใจใส่มุ่งหน้าให้เป็นผลประโยชน์แก่ประเทศชาติจนถึงถึงสุขภาพของตัวเอง ซึ่งควรจะได้รับการตรวจรักษากับนายแพทย์ที่สามารถเร็วกว่านี้ เพราะท่านได้เคยรักษาหายดีเมื่อ ๑๐ ปีก่อนครั้งหนึ่งแล้ว ซึ่งเรายังระลึกถึงพระคุณของท่านอยู่ แต่ลูกส่วนมากรับราชการอยู่แต่ต่างประเทศ จึงห่างกับการตรวจรักษาพยาบาล

เมื่อลูกรับราชการอยู่ต่างประเทศที่เจนีวา ลูกได้ส่งตัวเรือบินมาให้แม่เพื่อให้ไปพักผ่อน ได้รับอากาศดีได้เที่ยวให้สบาย หลังจากคุณพ่อได้จากไปแล้วหลายปี แม่ก็ไปอยู่กับลูกนานพอสมควร ลูกได้พาแม่ไปทุกหนทุกแห่งที่แม่เคยไปเที่ยวกับคุณพ่อ ลูกได้พาแม่และแม่บ้อมกับลูกสาวทั้งสอง ให้ขึ้นไปเที่ยวบนเขาสูง ที่สวยงาม มีอากาศดี ๆ อาหารดี ๆ น้ารับประทาน การเดินขึ้นเขาลูกก็คอยพยุง เกาะแม่ไว้ ทั้งขึ้นและลง เพราะเกรงแม่จะล้ม วันไหนว่างงานมีหิมะตก ลูกจะพาแม่และหลาน ๆ กับแม่บ้อมภรรยาออกดีของลูกไปลุยหิมะเล่นกันบนภูเขา ได้ตีมนมสด รับประทานอาหารร้อน ๆ กันอย่างสุขสบาย

แม่ไปพักกับลูกครั้งที่สองที่เจนีวา รู้สึกว่าตาของลูกคงจะไม่ไคร่ดีแล้ว แม่บ้อมได้รับหน้าที่ขับรถให้ตลอดเวลา ได้ขับรถพาไปเที่ยวถึงปารีส ได้ซื้อของสวย ๆ ได้รับประทานอาหารฝรั่งเศสอร่อย ๆ อีกหลายอย่าง ขณะอยู่

ต่างประเทศ ลุกวรุฑฐ์ ได้มีโอกาสพากรรยาและบุตรสาวไปเที่ยวหลายประเทศ ทั้งตงามและน่าสนใจมาก หากมีเวลาว่างพอกก็จะพาครอบครัวไปเที่ยวชมอีกหลาย ๆ แห่ง เพื่อให้ทราบว่าเมื่อครั้งเป็นเด็กนักเรียน ได้เคยมาเกี่ยวกับคุณพ่อและแม่ ได้มาเล่นหิมะกันบนเขานี้เหมือนกัน

ขณะที่ลูกวรุฑฐ์รับราชการอยู่ที่เจนีวา ลุกได้มีโอกาสฉลองพระกรุณาธิคุณ ได้ต้อนรับเสด็จสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ และพระองค์ชายหลายครั้ง ด้วยความปิติยินดีเป็นอันมาก บางครั้งก็ได้เข้าเฝ้าที่ครอบครัว ตามเสด็จออกปิกนิกในป่า ข้าราชการที่เพินและเจนีวาพร้อมทั้งลูก ๆ หลาน ๆ ได้ตามเสด็จทำของแปลก ๆ มาจัดถวาย แล้วเลี้ยงดูกัน สมเด็จพระพรเจ้ารำถวย พอพระราชหฤทัยมาก พระราชทานพระเมตตาสนิทสนมแก่เด็ก ๆ และทุกคนที่เข้าเฝ้าโดยมิถือพระองค์เลย ลุกวรุฑฐ์และแม่บ้อมได้เล่าให้ฟังว่ายังคงประทับใจในพระเมตตากรุณาธิคุณมิรู้ลืม ก่อนจะเดินทางกลับ ลุกวรุฑฐ์ แม่บ้อมและลูกสาวทั้งสองได้ขนิกรกราบถวายบังคมลากลับกรุงเทพฯ ฯ ได้มีพระราชดำรัสด้วยพระเมตตาเป็นอันมาก

ก่อนเดินทางกลับกรุงเทพฯ ฯ ลุกวรุฑฐ์ได้พาครอบครัวผ่านประเทศอังกฤษอีกครั้ง ได้พาแม่บ้อมและลูก ๆ ไปเที่ยวดูนครและดูที่อื่น ๆ อีกหลายแห่ง ได้มีโอกาสไปเล่นกอล์ฟที่สนามเซินเอ็นครูที่ที่คุณพ่อชอบมาก ลุกและครอบครัวได้พักกับคุณประโยชน์และคุณแตัวด้วยสุขสบายมาก โดยได้รักนับถือกันมามากตลอดเวลาที่อยู่ต่างประเทศ ตั้งแต่ทราบวันเดินทางกลับของลูกแม่มีแต่ความนึกฝันจะได้พบ ได้กอดจูบลูกทั้งสองและหลาน ให้สมรัก เมื่อลูกมาถึง ทั้งยังเห็นตเห็นอ ลุกทั้งสองและหลานก็ไปพบ กราบแม่ถึงบ้าน

ต่อมา ๒ - ๓ วันลูกทั้งสองก็รับแม่ไปเที่ยวทะเล แม่ได้อาบน้ำกับลูกและ
หลาน ๆ เพื่อนของลูกก็ออกซื้ออาหารทะเลมาทำเลี้ยงกันอย่างเอร็ดอร่อย
มาก เมื่อเดินทางกลับบ้านลูกและเพื่อน ๆ ก็ได้พาแม่ส่งกลับบ้านด้วยความ
เรียบร้อย อีกไม่ช้านักลูกก็พาแม่ไปเที่ยวสวนสามพรานอย่างเงียบ ๆ เมื่อรับ
ประทานอาหารกลางวันกันแล้ว ลูกจูงมือแม่เดินผ่านสนามหญ้าเขียวสะอาดร่ม
เย็นดี ที่ได้ต้นไม้ใหญ่ เราชมกันว่าสุขสบายร่มเย็นดีเหมือนแดนสวรรค์ แม่
ไม่นึกว่าจะได้มาอยู่กับลูกอย่างเป็นสุขเช่นนี้เป็นครั้งสุดท้าย แม่มีลูกที่รักดัง
ดวงใจทั้งสองคน แล้วลูกก็มาตัวจากแม่ไปก่อนดังนี้ แม่สุดรักสุดเสียตายสุด
อาลัยถึงลูกยิ่งนัก ลูกเคยเป็นลูกที่เคารพรักบิดามารดา เชื่อฟังทุกอย่าง รัก
ภรรยาและลูกสาวทั้งสอง เอาใจใส่ห่วงใยครอบครัวของลูกมาก ลูกทำแต่
ความดี ความสามารถ นำความชื่นใจสุขใจให้แก่บิดามารดา ให้ความรักให้
ความสุขแก่ครอบครัวเป็นอย่างดียิ่ง ขอให้ลูกได้เกิดมาเป็นลูกที่รักของแม่
อีกทุก ๆชาติ ได้ร่วมประกอบการบุญกุศลกับแม่อีก

ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความกตัญญูตเวทีของลูกนั้น มีมาก
หลาย เมื่ออายุประมาณ ๑๐ ขวบก็ได้บวชเณรให้คุณยายตามที่ได้เรียนกับท่าน
ไว้ แม่ไปในการบวชพระเณรที่ใด ลูกจะติดตามไปด้วยเสมอ เมื่อรับราชการ
ได้รับพระราชทานเงินเดือนแล้ว ลูกก็ได้สมทบการบุญกุศลด้วยความบริสุทธิ์
ใจ ในครั้งสุดท้ายลูกवरพุทธและแม่บ๊อมก็ได้ไปร่วมทำบุญถวายสังฆทาน
ถวายเงินร่วมทำบุญกับแม่ด้วย ลูกเห็นของที่แม่ยกจะหนักเกินไป ก็ได้เข้า
มาช่วยยกของถวายกับแม่ ทำความชื่นใจแก่แม่เป็นอันมาก

วันก่อนเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล แม่ก็ไปนั่งเป็นเพื่อนอยู่กับลูก
เวลาอาหารเย็นยกมา อาหารคำแรกลูกได้บ้วนใส่ปากให้แม่รับประทานด้วย

แม่ก็ได้รับประทานด้วยอีกเล็กน้อยกับลูกที่รักของแม่ แม่ไม่นึกเลยว่าลูกจะ
จากแม่ไปรวดเร็วเช่นนี้ ลูกเพิ่งได้พบแม่เป็นเวลานาน้อยนัก แต่ก็ได้พบพื
ทั้งสาม ญาติ มิตรที่รักลูกมากทั้งนั้น

ด้วยศรัทธาธรรม ความกตัญญูทเวที ผลบุญกุศลทั้งหลายที่ลูกได้ประ
กอบไว้ในภพนี้ อีกทั้งผลบุญกุศลของ ญาติ มิตรของลูกได้ร่วมตั้งจิตอุทิศ
แต่ลูกนั้น ขอจงเป็นผลส่งเสริมวิญญาณอันใสสะอาดบริสุทธิ์ของลูก ได้ไปสู่
สุคติในสมปรายภพทุกประการ

แม่มีใจ
?

ระลอกถาวรพุทธหลานรัก

การจากไปของหลานโดยไม่มีวันกลับอย่างกะทันหันเช่นนี้ เป็นสิ่งที่เหลือจะคาดคะเนได้ อาไม่เคยมีความคิดแม้แต่จะน้อยว่า หลังจากที่ได้มีส่วนร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณพ่อของหลานเมื่อ ๑๓ ปีก่อนแล้ว อาจจะต้องมาเห็นงานเช่นเดียวกัน สำหรับหลานอีกในบัดนี้ ซึ่งนับว่าเป็นระยะเวลาที่ทั้งช่วงกันสั้นมาก หลานควรจะมีชีวิตอยู่อีกได้หลายสิบปี ยืนยาวนานเพียงพอที่จะได้ไปร่วมการระงับในงานศพของผู้ใหญ่ที่มีอายุมากกว่าหลาน ได้อีกเป็นอันมาก การที่โรคภัยได้คร่าชีวิตของหลานเอาไปเสียตั้งแต่ยังหนุ่มแน่นเช่นนี้ เป็นการชิงตัดโอกาสที่หลานจะได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่วงศ์สกุลและประเทศชาติของเราได้มาก ให้สมกับความปรารถนาของหลานเอง ตามที่อาได้ทราบที่อาต้องเสียใจเป็นอย่างมากในการจากไปอย่างรวดเร็วของหลาน มิใช่เพราะความเป็นญาติกันเท่านั้น แต่เป็นเพราะความรู้สึกรักที่เกิดจากการได้มีโอกาสใกล้ชิดสังเกตเห็นว่า หลานเป็นคนมีความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณ หรือผู้ที่ได้ทำความดีให้เสมอ หลานเป็นผู้ที่ผู้บังคับบัญชาในทางการงานหลายท่านได้ปรารภกับอาว่า หลานเป็นผู้ที่เชื่อถือและไว้วางใจได้ ในเมื่อได้รับมอบหมายการงานสิ่งใดให้ไปทำแล้ว ก็กระทำให้สำเร็จที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งด้วยความตั้งใจจริง ด้วยความเป็นห่วง และไม่ทอดทิ้ง เพื่อนฝูงของหลานเป็นอันมาก ตลอดจนญาติที่เป็นผู้ใหญ่กว่า และที่อายุน้อยกว่า คราวเดียวกันกับบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า หลานเป็นคนที่มีความตั้งใจดี ต่อทุกคนโดยทั่วไป ไม่มีจิตใจร้าย ไม่คิดพยายาบ ไม่ทำการตอบโต้ แม้กับผู้ที่ทำการไม่ดีต่อตน

อนึ่ง อาได้เห็นอยู่เสมอว่า หลานเป็นคนมีความกตัญญูทเวที และมีความรักใคร่ยกย่องเชิดชูบิดามารดาอยู่เสมอเป็นนิจสิน แม้เมื่อหลายปีมาแล้ว ขณะที่คุณพ่อของหลานป่วยมาก และมองเห็นแล้วว่าชีวิตจะไม่รอดแน่ หลานก็ได้ปฏิบัติหน้าที่รับใช้รักษาพยาบาลอยู่อย่างใกล้ชิด เมื่อกลับมาเยี่ยมจากต่างประเทศ ไม่ยอมห่างเหินทอดทิ้งไป ซึ่งญาติผู้ใหญ่หลายคนก็ได้สังเกตเห็นด้วยตนเอง ในขั้นนี้ว่า หลานได้ปฏิบัติหน้าที่ของลูกที่ดีต่อบิดามารดาโดยสม่ำเสมอ ไม่มีทางที่จะติได้เลย

อาจำได้คือว่า หลานเป็นคนที่ไม่ค่อยมีโชคดั้นกในชีวิตค้ำนี้ เพราะพอหลานเกิดได้เพียงสองวัน คุณพ่อของหลานก็ต้องจากไปรับราชการ ในต่างประเทศด้วยความไม่เต็มใจนัก เมื่อมหาสงครามโลกครั้งที่สองได้ระเบิดขึ้นทางภาคตะวันออกไกล และไทยเราก็ต้องเข้าสู่มหาสงครามนั้นด้วยความจำเป็นอย่างไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้ และก็เป็นเวลาเกือบสามปีที่คุณพ่อของหลานกว่าจะได้มีโอกาสกลับมาเห็นหลานที่กรุงเทพฯ อีก

หลานเป็นความหวังของคุณพ่อทั้งในด้านความเจริญทางการศึกษา และในด้านความก้าวหน้าทางรับราชการ คุณพ่อของหลานได้ยอมทุ่มเทลงทุนเพื่อการศึกษาของหลาน ทั้ง ๆ ที่ฐานะทางเงินทองของท่านก็ไม่สู้จะอำนวยนัก แต่หลานก็ได้สนองความปรารถนาของบิดาไม่ให้เกิดหวัง เพราะหลานได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ทั้งการศึกษาในประเทศไทย ในอังกฤษและในสหรัฐอเมริกา ซึ่งยังความปลาบปลื้มภาคภูมิใจให้แก่คุณพ่อเป็นอันมาก เมื่อหลานมารับราชการแล้ว ก็ได้ตั้งหน้าตั้งตาขยันหมั่นเพียรในการทำงานและทำด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ทำให้ผู้บังคับบัญชามีความพอใจและให้ความไว้วางใจเป็นอันมาก ทางราชการจึงได้ปูนบำเหน็จรางวัลให้ทั้งทางอัตรา

เงินเดือนและทางตำแหน่งหน้าที่ ด้วยความรวดเร็วตามความเหมาะสม ซึ่งก็ได้ทราบว่าการกำลังจะเลื่อนตำแหน่งให้อยู่แล้ว ขณะกลับมารับหน้าที่ทางกรุงเทพฯ ทำให้มองเห็นได้ว่า ถ้าหลานไม่ถึงแก่กรรมเสียก่อน แต่ขณะที่อายุยังน้อยเช่นนี้ อนาคตในทางราชการคงจะสดใสรุ่งเรืองมาก

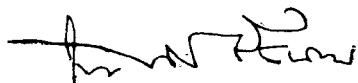
สำหรับชีวิตในทางครอบครัวนั้น ญาติทุกคนก็ได้สังเกตเห็นพร้อมตอกันว่า หลานเป็นลูกที่ดียิ่งของบิดามารดา เป็นผู้ที่จะนำความเจริญมาสู่วงศ์สกุล เป็นญาติที่พี่น้องจะพึ่งพาอาศัยได้ ไม่เอาเปรียบและมีนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พี่น้องทุกคน ทั้งยังเป็นสามีที่ดีของภรรยา และเป็นบิดาที่ดีของบุตรด้วย

อย่างจำได้ดีว่า เมื่อได้พบกับหลานที่สถานีรถไฟที่เมืองเจนีวาในต้นเดือนพฤษภาคมปีนั้น ทั้ง ๆ ที่หลานมีอาการเจ็บป่วย ปรากฏให้เห็นอยู่แล้ว ก็ยังอุตสาหัมมารับถึงสถานี ทั้งยังมีความรอบคอบกลัวว่าจะเหนื่อย จึงได้ตระเตรียมแม้กระทั่งล้อเลื่อนเล็ก ๆ สำหรับขนของมาด้วย เมื่อในกรณีที่ทำคอนงานแบกสัมภาระการเดินทางไม่ได้ ก็จะได้ใช้ในทันที หลานได้พาอาทั้งสองคนไปชมสถานที่หลายแห่งแล้วก็นำไปพักที่บ้านด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังได้มีน้ำใจไปส่งถึงกรุงเบิร์น และแม้หลานจะขบถรถยนต์ไม่ได้แล้วก็ดี เพราะเป็นเวลาเย็นมาก ก็ยังให้ภรรยาเป็นผู้ทำหน้าที่ขับแทน ไม่มีใครจะคิดถึงเลยว่า หลังจากนั้นเพียงสองเดือน เราก็จะไม่ได้พบกันอีก!

ในโอกาสนี้ ญาติพี่น้องทุกคน จะกล่าวได้อย่างเดียวกับอา และโดยจะอดกลั้นการหลังน้ำตามิได้ว่า เสียใจอย่างที่สุด ไม่สามารถจะสรรคร์หาถ้อยคำใด ๆ มาพรรณนาให้สมกับความรัก และความเสียสละในการจากไปอย่างไม่มีวันกลับมาของหลานครั้งนี้ได้ ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของหลานจง

ไปสู่สุคติ อัครแก้วศิษย์ในสัมปรายิกภพ สมกับคุณงามความดีที่ท่านได้
สร้างไว้ในโลกนี้อย่างสม่ำเสมอตลอดมา เทอญ

อา ล อร

วันพุธที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

คำไว้ศาลฎีกา

เมื่อที่พนักงานสอบสวนตรวจพยานหลักฐานอันมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดฐาน... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา...

ตุลาการพิพากษาว่า... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา...

ตุลาการพิพากษาว่า... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา...

พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา...

ด้วยอำนาจของ... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา...

จึงพิพากษาว่า... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา... พนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหา...

คำไว้อาลัย

ผมเพิ่งกลับมาจากไปราชการ ณ สาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อเย็นวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๒๓ พอวันที่ ๓ สิงหาคม ซึ่งเป็นวันอาทิตย์ขณะกำลังฟังข่าว และรายงานต่าง ๆ อยู่ที่บ้าน ก็ได้ทราบด้วยความสลดใจว่า คุณวรพุทธิ ชัยนาม ผู้ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของกระทรวงการต่างประเทศคนหนึ่ง และเพิ่งได้เลื่อนจากระดับ ๘ เป็นระดับ ๙ เพื่อเดินทางไปรับตำแหน่งกงสุลใหญ่ (ชั้นพิเศษ) ณ เมืองฮ่องกงซึ่งเป็นตำแหน่งที่สำคัญ ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว โดยกระทันหันเมื่อวานนี้ (๒ สิงหาคม ๒๕๒๓) ขณะที่ยังไม่ถึง ๔๐ ปี

ผมรู้จักคุณวรพุทธิ ชัยนาม ตั้งแต่สมัยผมเป็นเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติแต่เพียงตำแหน่งเดียว ได้เดินทางไปประชุมระหว่างประเทศเกี่ยวกับปัญหาผู้อพยพจากอินโดจีน ณ นครเจนีวา และเมื่อได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ก็ได้ไปประชุมเรื่องนี้ ณ ที่เดียวกันอีก ขณะนั้นคุณวรพุทธิ ฯ ดำรงตำแหน่งเลขานุการเอก และต่อมาได้เลื่อนเป็นที่ปรึกษาคณะทูตถาวรแห่งประเทศไทยประจำสำนักงานสหประชาชาติ ณ นครเจนีวา คุณวรพุทธิ ฯ ได้ไปต้อนรับผมและเข้าร่วมการประชุมด้วย ผมรู้สึกว่าคุณวรพุทธิ ฯ เป็นคนหนุ่มที่มีความสามารถสูง มีปฏิภาณดี และทำงานอย่างอุทิศตนต่องานที่รับมอบหมายอย่างจริงจัง ในสายตาของผม คุณวรพุทธิ ฯ มีแววที่จะก้าวหน้าในการงานอีกไกลทีเดียว ต่อมาเมื่อผมได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ คุณวรพุทธิ ฯ ได้ย้ายกลับเข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศแล้ว ก็ได้ร่วมงานกันอีก และผมก็ได้เห็นชอบตามที่

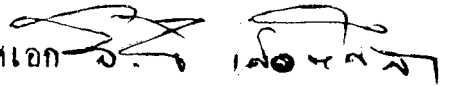
ท่านปลัดกระทรวง ฯ เสนอให้เลื่อนคุณวรพุทธิ ฯ จากระดับ ๘ เป็นระดับ ๙ และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกงสุลใหญ่ ณ เมืองฮ่องกง ก่อนที่ผมจะเดินทางไปราชการ ณ สาธารณรัฐประชาชนจีน

คุณวรพุทธิ ฯ ได้เริ่มเข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ ตั้งแต่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๐ ในตำแหน่งเลขานุการตรี กองการประชมระหว่างประเทศ กรมองค์การระหว่างประเทศ และด้วยความรู้ความสามารถสูง ตั้งใจปฏิบัติราชการด้วยความขยันขันแข็ง จึงได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นเป็นลำดับอย่างรวดเร็วจนถึงระดับ ๙ ซึ่งเป็นระดับรองอธิบดีภายในเวลาเพียง ๑๓ ปี และอายุยังไม่ถึง ๔๐ ปี

การที่คุณวรพุทธิ ฯ ต้องมาถึงแก่กรรมลงอย่างไม่คาดคิด ในขณะที่กำลังก้าวหน้าและอายุยังน้อยเช่นนั้น ทำให้กระทรวงการต่างประเทศต้องสูญเสียคนดีซึ่งมีอยู่ไม่มากนัก และหากไม่รีบด่วนจากไปเสียก็ยังคงจะเป็นกำลังสำคัญต่อไปได้อีกนานไปอีกคนหนึ่ง

ด้วยอุปนิสัยอันสุขุมเยือกเย็นและสุภาพเรียบร้อย จึงทำให้คุณวรพุทธิ ฯ เป็นที่รักใคร่ของผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานทั้งหลาย และผู้ที่รู้จักคุ้นเคย ทั้งไทยและต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากโทรเลขและจดหมายแสดงความเสียใจที่มีมา ผมในนามของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ทั้งในฐานะผู้บังคับบัญชา และผู้รู้จักคุ้นเคย (เพื่อนร่วมงาน) กับคุณวรพุทธิ ฯ ด้วยผู้หนึ่งขอร่วมแสดงความเสียใจและอาลัยต่อครอบครัวและญาติพี่น้องของคุณวรพุทธิ ชัยนาม ไว้ ณ ที่นี้อีกครั้งหนึ่ง และหวังว่าความประพตติ คุณสมบัติที่ดีของคุณวรพุทธิ ฯ จะเป็นตัวอย่างที่ควรระลึกถึงของผู้ร่วมงานในกระทรวงการต่างประเทศต่อไป

ขอให้คุณความดีที่คุณวรพุทธิ ชัยนาม ได้ประกอบมาเมื่อยังมีชีวิตอยู่
และบุญกุศลที่ญาติพี่น้องได้อุทิศให้ จงส่งเสริมให้วิญญาณของคุณวรพุทธิ
ชัยนาม ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

พลอากาศเอก

(สิทธิ เสวตศิลา)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

คำไว้อาลัย

ผมรู้จักวรพุทธิไม่เพียงแต่เฉพาะในฐานะบุตรชายของ วาสนา ศาสตราจารย์ ดิเรก ชัยนาม นักการทูตและนักวิชาการอันเป็นที่เคารพนับถือโดยทั่วไป แต่ยังได้รู้จักวรพุทธิในฐานะผู้ร่วมงานรุ่นหนุ่มซึ่งมีความน่ารักน่าคบ บุคคลที่มีความลึกซึ้งของพื้นฐานความรู้ ความเจ็บแสบแหลมและรอบคอบของปัญญา และการอุทิศตนต่อหน้าที่การงาน

เมื่อประมาณสิบห้าปีที่แล้ว ขณะที่วรพุทธิยังอยู่ในวัยยี่สิบเศษ ๆ เท่านั้น ผมได้รู้จักชื่อของวรพุทธิครั้งแรกจากบทความที่วรพุทธิเขียนแสดงความเห็นเกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในหนังสือที่ระลึกฉบับหนึ่ง มีการวิเคราะห์ การคาดการณ์ล่วงหน้า และการเสนอทางเลือกของการดำเนินนโยบายไว้อย่างน่าอ่าน ซึ่งสำหรับวัยนั้น ได้แสดงออกให้เห็นถึงความสนใจและความคิดอ่านที่น่านิยม

ในฐานะเพื่อนข้าราชการรุ่นพี่ ผมยินดีและภาคภูมิใจที่หน่วยงานของเรามีผู้ร่วมงานอย่างวรพุทธิ เราได้มีโอกาสทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดเมื่อวรพุทธิและผมอยู่ในกรมการเมืองด้วยกัน ก่อนที่วรพุทธิจะย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ราชการที่คณะผู้แทนถาวรของไทยประจำสหประชาชาติที่กรุงเจนีวา วรพุทธิเป็นคนรักงาน ทุ่มเทความคิดและเวลาให้กับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ผมไม่คลางแคลงใจเลยที่วรพุทธิจะไปทำงานกับใครที่ไหน จะพบกับความสำเร็จและความก้าวหน้า

ได้ยินมาเมื่อหลายปีมาแล้วว่าวรพุทธิมีปัญหาเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและต้องผ่าตัด แต่ก็หายเป็นปรกติ ทุกคนที่รักและชอบพอรพุทธิก็ตั้งใจวรพุทธิปฏิบัติงานมาอย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลภายนอกได้เห็นวรพุทธิที่กระฉับกระเฉงในการงานและรื่นเริงในอารมย์ เพราะวรพุทธิไม่เคยแสดงความคิดปรกติทางร่างกายหรือการขาดความเข้มแข็งของจิตใจออกมาให้เห็น มีแต่ผู้ที่สนิทเท่านั้น ที่ทราบว่ารพุทธิยังมีปัญหาที่ต้องอยู่ภายใต้ความควบคุมของแพทย์ ซึ่งชีวิตที่ต้องเร่ร่อนไปต่างแดนไม่อำนวยโอกาสให้วรพุทธิได้รับการตรวจตราอย่างสม่ำเสมอ

เมื่อครบวาระปฏิบัติหน้าที่ในต่างประเทศ ได้เป็นที่กำหนดไว้ว่าวรพุทธิจะกลับมาใช้ความสามารถและสติปัญญารับหน้าที่สำคัญและสูงขึ้นในระหว่างที่คอยกระบวนกรดำเนินงานด้านระเบียบการอยู่นั้น วรพุทธิได้มาช่วยงานอยู่ทางด้านการเมืองของกระทรวง ฯ อีก

ตอนทำงานของกระทรวง ฯ กำลังเคร่งเครียดจากเหตุการณ์โนนหมากมูนเมื่อปลายเดือนมิถุนายนที่แล้ว ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวง ฯ หลายคนได้ร่วมคณะไปกับ ฯ พณ ฯ รัฐมนตรีว่าการ ฯ ไปประชุมอาเซียนที่กัวลาลัมเปอร์ ผมซึ่งรับผิดชอบงานของกระทรวง ฯ อยู่ในขณะนั้น ได้อาศัยวรพุทธิเป็นผู้ช่วยงานอย่างแข็งขัน ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นวรพุทธิเองกำลังเผชิญกับการคุกคามของความเจ็บป่วย และต้องเข้ารับการผ่าตัดอีกครั้งหนึ่ง

วันนั้นเราทำงานกันอย่างคร่ำเคร่งตลอดวันจนค่ำมืด ผมให้คนไปซื้ออาหารมาสองสามอย่างเพื่อรับประทานยามท้องว่าง วรพุทธิได้ร่วมรับประทานอาหารกับผม ไม่คิดเลย วรพุทธิ ว่าจะเป็นผู้สุดท้ายที่เราจะมาร่วมทานอาหารด้วยกัน ได้พูดคุยจริงบ้างพูดเล่นบ้างและได้หัวเราะกัน วรพุทธิบอกผมเหมือนกันว่ากำลังจะเข้าโรงพยาบาลรับการผ่าตัด ด้วยน้ำเสียงและท่าทางที่มิได้

แสดงความกังวลใด ๆ ให้เห็น ผมคิดว่าคงไม่ใช่ปัญหาใหญ่ แต่ก็อดห่วงไม่ได้

“บ๊อ คุณจะต้องผ่าตัดจริงๆ หรือ” ผมถาม

“ครับ หมอบอกว่าถ้าไม่ผ่า ตาจะเสียครับ” วรพุทธิ์ตอบด้วย ท่าทางเรียบ ๆ

ผมได้แต่นึกให้วรพุทธิ์ปลอดภัยและหายเป็นปกติโดยเร็ว ยังจำได้ว่าวันนั้น ภรรยาและลูก ๆ ของวรพุทธิ์ที่ยังเล็กแต่งเครื่องแบบนักเรียนมากอยุ่ที่กระทรวง ๆ อยู่จนค่ำ วรพุทธิ์จึงเสร็จงานและกลับบ้านไปด้วยกัน

แล้วผมก็ไม่พบวรพุทธิ์อีก ทราบภายหลังว่าวรพุทธิ์เข้าโรงพยาบาลตามที่กำหนดไว้แล้ว

และด้วยความตกใจและไม่สบายใจอย่างยิ่งที่ทราบต่อมาว่า มีเหตุเป็นไปที่วรพุทธิ์เพียบหนัก และวรพุทธิ์คงจะอยู่กับเรานีกไม่กี่วัน

เพื่อน และผู้บังคับบัญชาต่างคิดและทำเท่าที่จะทำได้เพื่อทดแทนความดีของวรพุทธิ์ และแสดงน้ำใจต่อวรพุทธิ์

วรพุทธิ์ จะทราบหรือไม่ว่าเพื่อนร่วมงานทุกคนต่างรักวรพุทธิ์เป็นห่วงวรพุทธิ์

การจากไปของวรพุทธิ์ไม่ใช่เป็นการสูญเสียของครอบครัวอันเป็นที่รักของวรพุทธิ์เท่านั้นไม่ กระทรวงการต่างประเทศได้สูญเสียข้าราชการที่ดีมากไปอีกคนหนึ่ง จากพันธุ์บัวแก้วแท้ วรพุทธิ์กำลังเป็นบัวดอกหนึ่งที่กำลังจะเบ่งบานในสระน้ำสาธิตธรรมย์ บัวทุกต้นทุกดอกในสระนี้ต่างหุดหู่และอาลัยในการจากไปของวรพุทธิ์ด้วยใจจริง.

22 11 23

แต่มีตรู้อากไป

กลับจากจีนถึงคอนเมืองเย็นวันศุกร์ที่ ๑ สิงหาคม ณ ห้องรับรองสนามบินนั้น ได้ยินจากปากท่านผู้หนึ่งว่า คุณวรพุทธิ ชัยนาม เพื่อนข้าราชการในกระทรวง ฯ ซึ่งไปรับการผ่าตัดรักษาตัวที่โรงพยาบาล กำลังอยู่ในอาการที่นำวิตกยิ่ง แพทย์ลงความเห็นว่าจะไม่รอดแล้ว

ทั้งข้าพเจ้าและภรรยาตระหนกตกใจเป็นที่สุด ปฏิเสธที่จะไม่ยอมเชื่อว่าร้าย เพราะเมื่อก่อนไปต่างประเทศนั้น ภรรยาข้าพเจ้าก็ได้ไปเยี่ยมคุณวรพุทธิ ฯ หลังการผ่าตัด เห็นพูดจาได้ ทั้งปรารถถึงความปรารถนาที่จะรีบกลับมาร่วมงานที่กระทรวง ฯ กับข้าพเจ้า เราทั้งสองจึงได้มีความสบายใจเรื่อยมา ครั้นได้เลียงจนได้รับการยืนยันถึงความจริงแล้ว ความทุกข์ใจก็เกิดขึ้นโดยพลัน ที่เกิดทุกข์นั้นก็เพราะเราทั้งสองมีความรักใคร่นับถือและเอ็นดูคุณวรพุทธิ ฯ เป็นพิเศษ

นั่งรถกลับบ้านด้วยความกลุ้ม รำพึงได้แต่เพียงว่า เวรกรรมอะไรหนอที่ทำให้คุณวรพุทธิ ฯ ต้องประสบเคราะห์เช่นนี้ เมื่อถึงบ้านตอนค่ำก็รีบกราบพระจตุรศกครองคนดี หากกุศลกรรมที่เคยปฏิบัติมาจะมีส่วนช่วยให้คุณวรพุทธิ ฯ รอดพ้น ก็ขออน้อมให้ด้วยใจจริง แต่แล้วในเช้าวันเสาร์ต่อมานั้นเอง คุณวรพุทธิ ฯ ก็จากเราไปโดยไม่มีวันกลับ

ข้าพเจ้าร่วมงานกับคุณวรพุทธิ ฯ สามคราว คราวแรกนั้น เมื่อปี ๒๕๒๑ เป็นราชการเกี่ยวกับองค์การสนธิสัญญาป้องกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สองปีกว่าที่ได้ร่วมงานกันนั้น ได้ประจักษ์ในความสามารถพิเศษของคุณ

วรพุทธ์ ฯ ในฐานะนักการทูตในการเจรจาระหว่างประเทศทั้งที่อยู่ในเยาว์วัย และเพิ่งจะมารับราชการได้ไม่นาน และทั้งศรัทธาในความวิริยะ อุตสาหะ ไม่ย่อท้อในภาระหน้าที่แม้ว่าจะหนักหนา อุปนิสัยนั้นเห็นว่าคุณเฉียวบังในฐานะที่เป็นคนหนุ่ม แต่มารยาทและจิตใจนั้น เป็นคนที่มีคุณธรรม ความนิยมรักใคร่ที่คุณวรพุทธ์ ฯ ได้รับนั้น มิได้มาจากข้าพเจ้าผู้เดียว แต่จากเพื่อนร่วมงานทั้งไทยและเทศมากหลายด้วยกัน

คราวที่สองนั้นสืบเนื่องจากการที่ข้าพเจ้าและภรรยาแวะพักที่กรุงเวียนนา ปลายปี ๒๕๑๕ ขณะเดินทางไปรับหน้าที่เป็นเอกอัครราชทูตประจำอินโดนีเซีย ทั้งคุณวรพุทธ์ ฯ และคุณกฤษณี ผู้เป็นภรรยา ซึ่งเป็นเพื่อนรักเราทั้งสอง ได้ให้การต้อนรับเราทั้งสองด้วยความสนิทสนม คุณวรพุทธ์ ฯ เองก็เพิ่งไปรับราชการที่กรุงเวียนนาได้ไม่นานนัก แต่เมื่อข้าพเจ้าออกปากชวนไปร่วมงานด้วยกันที่อินโดนีเซีย คุณวรพุทธ์ก็กลับรับที่จะไปร่วมมือด้วย ทั้งนี้โดยไม่คำนึงเลยว่าเป็นการเสียสละส่วนตัวอย่างใหญ่หลวง เพราะชีวิตในเวียนนาที่สุขกายสบายใจสำหรับตนและครอบครัวนั้น ย่อมหาไม่ได้ในกรุงจาการ์ตาในสมัยนั้น

คุณวรพุทธ์ ฯ ได้มาประจำที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงจาการ์ตา เมื่อปี ๒๕๑๖ ในฐานะเลขานุการเอก ได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงที่สำคัญ และร่วมมืออย่างดีเยี่ยม โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากของการดำรงชีวิตในขณะนั้น ฉะนั้น จึงเป็นที่น่าเสียดายที่ในต่อมาได้มีอุบัติเหตุที่ทำให้คุณวรพุทธ์ จำต้องกลับไปรับราชการในกระทรวง ฯ ก่อนครบวาระ แต่ซึ่งก็เป็นที่น่าใจ และได้รับความเห็นอกเห็นใจจากเจ้ากระทรวง ฯ และผู้หลักผู้ใหญ่ในกระทรวง ฯ ในขณะนั้น

แม้จะแยกกัน แต่ข้าพเจ้าก็ได้ติดตามด้วยความสนใจในความก้าวหน้าทางราชการของคุณวรพุทธิเรื่อยมา แม้เมื่อคุณวรพุทธิ ฯ ไปรับราชการที่คณะทูตถาวรแห่งประเทศไทย ประจำสหประชาชาติ ณ นครเจนีวา และข้าพเจ้าไปประจำสาธารณรัฐประชาชนจีน ก็ยังมีการติดต่อเป็นครั้งคราว และเมื่อคุณวรพุทธิ ฯ ได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาที่คณะทูต ฯ ก็เป็นสิ่งที่เราร่วมปิติยินดีด้วย

ครึ่งสุดท้ายของการร่วมงานกันอีก ซึ่งสั้นอย่างน่าใจหาย ก็คือ เมื่อคุณวรพุทธิ ฯ กลับเข้ามารับราชการในกระทรวง ฯ เมื่อเดือนมิถุนายน ศกนี้ กระทรวง ฯ มีคำริอยู่แล้ว ที่จะให้คุณวรพุทธิ ดำรงตำแหน่งสำคัญคือ รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ เพียงแต่รอการโยกย้ายซึ่งกำลังดำเนินอยู่ในขณะนั้น แต่ทั้งที่ยังไม่ได้รับงานประจำ คุณวรพุทธิ ฯ ก็มีได้ทำตัวหนึ่งเฉยได้ปฏิบัติราชการอย่างเต็มมือช่วยดูแลงานกรมการเมือง ในขณะที่เกิดภาวะวิกฤติ มีการบุกกรุกรานราชอาณาจักรเมื่อวันที่ ๒๓-๒๔ มิถุนายน

และเมื่อก่อนคุณวรพุทธิ ฯ จำต้องเข้ารับการรักษาตัวที่นั่น ก็มีได้ละทิ้งงาน ทั้ง ๆ ที่การผ่าตัดนั้นเป็นเรื่องใหญ่ แม้ในวันศุกร์ก่อนสุดสัปดาห์ที่จะเข้าโรงพยาบาล ก็อุตส่าห์เข้ามาให้ความเห็นและมอบข้อเขียนเพื่อช่วยข้าพเจ้าในการเจรจากับองค์การระหว่างประเทศ

คุณวรพุทธิ ฯ ได้จบชีวิตไปในขณะที่ความรุ่งโรจน์ในทางราชการยังรออยู่ข้างหน้าอีกยาวนาน เป็นที่น่าเสียดายยิ่งสำหรับทางราชการและเพื่อนร่วมงานด้วยความอาลัยอาวรณ์ของผู้รู้จักมักคุ้นและมิตรสหาย ซึ่งมีข้าพเจ้าและภรรยา รวมอยู่ด้วย

ชีวิตนั้นย่อมมีสั้นมียาวสุดแต่กรรมลิขิต แต่สำหรับคุณวรพุทธิ ฯ นั้น แม้จะสั้นแต่ก็มีความหมาย คุณวรพุทธิ ฯ เป็นบุตรที่ดีของท่านบิดามารดา

มีการศึกษาดี เป็นสามที่ตีของภรรยาและพ่อที่ดีของลูก เป็นข้าราชการของ
ชาติที่ดี เป็นคนมีคุณธรรม และเป็นมิตรที่ประเสริฐสำหรับผู้ที่ได้มีโชคดี
มารู้จักมักคุ้น การจากไปของคุณวรพุทธิ ฯ จึงเป็นเรื่องเศร้าสลดใจ และ
อาลัยแก่เราผู้อยู่ในเบื้องหลัง.

ม.ร.ว. เกษมสโมสร เกษมศรี

แต่ คุณวรพุทธิ ด้วยความอาลัยรัก

ข้าพเจ้าได้รับข่าวมรณกรรมของคุณวรพุทธิ เป็นครั้งแรก จากคุณมนัส พาสน์ ซึ่งโทรศัพท์มาให้ทราบจากกรุงเทพฯ ในตอนบ่ายวันอาทิตย์ที่ ๓ สิงหาคม ข้าพเจ้าไม่นึก ไม่ฝัน และไม่เชื่อว่า จะเป็นจริงไปได้ ต้องขอให้คุณมนัสพาสน์ทวนคำพูดอีกครั้งหนึ่ง ยังไม่อยากจะเชื่อว่า คุณวรพุทธิ ถึงมรณกรรมไปแล้ว เพราะเพิ่งพบปะและคุยกันอย่างสนุกสนานที่กรุงลอนดอน ก่อนหน้าที่คุณวรพุทธิและครอบครัวจะเดินทางจากเจนีวากลับไปรับราชการที่กรุงเทพฯ ฯ เมื่อปลายเดือนพฤษภาคมนี้เอง เมื่อคิดย้อนหลังแล้ว ก็ยังคิดว่าที่คุณวรพุทธิอุตสาหะผ่านมาเยี่ยมที่ลอนดอนก่อนกลับกรุงเทพฯ ฯ ในเมื่อการพบกันครั้งนี้จะเป็นการพบกันครั้งสุดท้าย เมื่อคุณวรพุทธิกลับถึงกรุงเทพฯ ฯ แล้ว ได้เขียนจดหมายมาถึง และก็ยังไม่รู้สักในขณะนั้นว่าจะ เป็นกลาง เมื่อคุณวรพุทธิเขียนมาตอนหนึ่งว่า “คงจะไม่มีโอกาสพบกันอีกที่ ลอนดอน” ข้าพเจ้ายังเสียใจจนบัดนี้ที่ยังมิทันได้ตอบจดหมายฉบับนั้น ก็ได้ข่าวอันเศร้าสลดเสียก่อน

ข้าพเจ้ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดทั้งในทางราชการและส่วนตัวกับคุณ วรพุทธิมาตลอด เริ่มรู้จักกันเมื่อคุณวรพุทธิยังเป็นนักเรียน ศึกษากฎหมาย ที่กรุงลอนดอน ในขณะนั้นข้าพเจ้ารับราชการที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน ในราวปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้าพเจ้าเองมีความเคารพรักท่าน เอกอัครราชทูต จิเรก และคุณหญิง บั๊ยะ ชัยนาม อยู่แล้ว เมื่อได้มารู้จักและ เห็นนิสัยใจอกกันในครั้งนั้น ก็ยังมีความรักความเอ็นดูคุณวรพุทธิมากยิ่งขึ้น

และมีความปลื้มใจที่เห็นคุณวรพุทธิ เรียนหนังสือเก่ง จบวิชากฎหมาย เป็นเนติบัณฑิตอังกฤษตั้งแต่อายุน้อย และเมื่อคุณวรพุทธิออกจากอังกฤษ ไปศึกษาต่อในสหรัฐ เป็นนักเรียนทุนกระทรวงการต่างประเทศ ก็ยิ่งดีใจมากขึ้น เพราะหวังว่าเมื่อคุณวรพุทธิเรียนจบแล้ว คงจะมีโอกาสได้ทำราชการร่วมกันในภายหน้า

เมื่อกลับมารับราชการเป็นผู้อำนวยการกอง สปอ. เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ข้าพเจ้าโชคดีที่มีคุณวรพุทธิรับราชการในกองเดียวกัน ขณะนั้น คุณวรพุทธิเป็นผู้แทนในคณะกรรมการทำงานถาวรขององค์การ สปอ. ด้วย จึงเป็นกำลังช่วยข้าพเจ้าอย่างมาก แต่เสียดายที่ร่วมงานกันในระยะสั้น คุณวรพุทธิก็ถูกย้ายไปรับราชการในต่างประเทศ

โอกาสที่ได้ทำงานกันอย่างใกล้ชิดจริงๆ ก็เมื่อตอนคุณวรพุทธิกลับจากรับราชการที่กรุงจาการ์ต้า และข้าพเจ้าได้ขอให้อยู่ร่วมทำงานประจำข้าพเจ้าให้ช่วยงานทุกเรื่องที่มีขอบหมาย โดยเฉพาะเรื่องทางวิชาการ และช่วยถ่วงถ่วงความเห็นเรื่องที่มีปัญหาเป็นพิเศษ ได้ช่วยแบ่งเบาภาระงานของข้าพเจ้าไปได้มาก งานพิเศษที่สำคัญเรื่องหนึ่งคือร่วมไปกับคณะผู้แทนไทยในการเจรจาปัญหาประมงกับรัฐบาลเวียตนามใต้ที่กรุงไซ่ง่อนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ข้าพเจ้าในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทน ได้อาศัยคุณวรพุทธิเป็นกำลังสำคัญในการเตรียมงานและลู่ทางในการเจรจา ต่อมาโดยที่หัวหน้ากองอเมริกาในกรมการเมืองว่างลง และเมื่อคำนึงถึงปัญหาสำคัญ ๆ และยุ่งยาก ซึ่งเป็นภาระกิจของกองนั้นแล้ว ก็เห็นว่าคุณวรพุทธิ จะเป็นผู้เหมาะสมที่สุดที่ควรเป็นหัวหน้ากองอเมริกา ทั้ง ๆ ที่ในใจจริงแล้ว ก็ยังเสียดายอยากจะเก็บตัวไว้ช่วยราชการประจำข้าพเจ้าต่อไปอีก อย่างไรก็ดี โดยหน้าที่การ

งาน ทำให้ได้ปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดกับคุณวรพุทธ์ในปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาสำคัญเฉพาะหน้า ดังเช่น กรณีเรือมายาเกษ สำหรับเรื่องนี้ก็เป็นเรื่องที่ผ่านมาเป็นประวัติศาสตร์ไปแล้ว จึงจะไม่ขอนำมากเล่าอีก แต่ที่ข้าพเจ้ายกเรื่องนี้ขึ้นมา ก็เพื่อเป็นตัวอย่างถึงราชการพิเศษและสำคัญ ในขณะนั้น ที่คุณวรพุทธ์ได้แสดงให้เห็นถึงสติปัญญา ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ อันเป็นที่น่าชมเชยเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อข้าพเจ้าย้ายไปรับราชการ ณ กรุงเทพมหานคร ก็ยังแน่ใจว่าจะได้คุณวรพุทธ์ไปร่วมทำงานสถานเอกอัครราชทูตเดียวกัน แต่เหตุการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป และคุณวรพุทธ์ได้ถูกย้ายไปประจำเจนีวาแทน อย่างไรก็ตาม ก็ยังดีใจ ที่อยู่ใกล้กัน และได้ทราบจากผู้บังคับบัญชาว่า คุณวรพุทธ์ ได้ปฏิบัติราชการเป็นผลสำเร็จอย่างดีเป็นที่ชมเชยทั่วกัน ในระยะที่คุณวรพุทธ์อยู่ที่เจนีวา ได้มีโอกาสพบกันหลายครั้ง ทั้งที่กรุงเจนีวาและที่กรุงลอนดอน นอกจากคุณวรพุทธ์ได้ช่วยเหลือในราชการแล้ว ในทางส่วนตัวก็ได้เคยช่วยเหลือบุตรชายข้าพเจ้าระหว่างที่เขาไปเรียนภาษาฝรั่งเศสที่มหาวิทยาลัยเกรอนอบล์ และได้อาศัยไปพักที่บ้านคุณวรพุทธ์ที่เจนีวา เวลาสุดสัปดาห์หลายครั้ง ซึ่งบุตรชายข้าพเจ้ามีความนิยมนับถือคุณวรพุทธ์อย่างมาก

ความตายเป็นสภาวะธรรมชาติที่เกิดขึ้นแก่ทุกรูปทุกนาม ไม่มีผู้ใดจะหลีกเลี่ยงได้ แต่สำหรับคุณวรพุทธ์ ซึ่งอายุยังน้อย มีวิชาความรู้ความสามารถ สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีอนาคตที่กำลังจะก้าวหน้าไปไกลในทางราชการ และเป็นที่นิยมรักใคร่แก่มิตรสหายและเพื่อนร่วมงาน มรณกรรมของคุณวรพุทธ์ จึงย่อมเป็นที่เศร้าสลดอย่างยิ่ง สำหรับข้าพเจ้าผู้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคุณวรพุทธ์ มีความรู้สึกกระทบกระเทือนจิตใจอย่าง

มาก ทั้งด้วยความเศร้าสลด และด้วยความอาลัยรัก ที่ต้องสูญเสียเพื่อนที่
รักและสนิทกันไปในครั้งนี้

ขอวิญญานของคุณวรพุทธิ จงไปสู่สุคติในสัปปรายภพเทอญ.
จากเพื่อนที่จะระลึกถึง “ป้อ” อยู่โดยไม่มีวันลืม

แผน วรรณเมธี

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน

๒๕ กันยายน ๒๕๒๓

คำไว้อาลัยแด่ คุณวรวุฒิ ชัยนาม

ถึงแม้วรวุฒิได้เริ่มเข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ แต่วิถีทางในชีวิตราชการของเราทั้งสองก็ไม่ได้ชักนำให้วรวุฒิกับผมมีโอกาสร่วมงานกัน จนกระทั่งเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นเวลาที่ผมถูกเรียกตัวกลับมารับตำแหน่งในกระทรวงการต่างประเทศหลังจากที่ได้ประจำการในต่างประเทศเป็นเวลาติดต่อกันถึง ๑๒ ปี ฉะนั้น เมื่อกลับมาประจำกระทรวงในระยษนั้น และมาพบว่ามิใช่ข้าราชการระดับกลางที่มีพื้นฐานความรู้ดี มีความเจนจัด มีความขยันหมั่นเพียร และพร้อมที่จะอุทิศเวลาให้กับงานราชการอย่างสมบูรณ์ เช่นอย่างวรวุฒิ ชัยนามนั้น ผมก็รู้สึกว่ตัวเองโชคดี ที่ได้บุคคลประเภทนี้เป็นกำลังสำคัญของกระทรวงการต่างประเทศในยุคที่มีความผันแปรทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ตลอดระยะเวลา ๑๐ เดือนที่ผมได้มีโอกาสทำงานอย่างใกล้ชิดกับวรวุฒิ และได้มีความสนิทสนมรู้จักนิสัยอย่างแท้จริง ทำให้ผมประจักษ์ชัดถึงความสามารถในการทำงานและซาบซึ้งในคุณธรรม ตลอดจนคุณงามความดีของวรวุฒิ การทำงานในขณะนั้น เป็นระยะเวลาที่มีการปรับปรุงนโยบายต่างประเทศ จำต้องใช้ความละเอียดอ่อนและวิจารณ์ตลอดจนความยืดหยุ่นในการพิจารณาปัญหา โดยไม่ทำให้เสียหลักการและนโยบายของรัฐบาล ขณะเดียวกันก็มุ่งมั่นที่จะรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติด้วย วรวุฒิผู้เป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานโดยตรง ได้แสดงความสามารถ ความฉลาดเฉลียวและ

ความแน่วแน่ตลอดมา ในบางครั้งที่เกิดเหตุการณ์ตึงเครียดหรือมีความสับสน วรพุทธิก็มีอารมณ์ขัน และใช้วาทะศิลป์ทำให้บรรยากาศผ่อนคลายลงได้ เมื่อมรสุมทางการเมืองภายในเริ่มตั้งเค้าและกระทรวงการต่างประเทศ รวมทั้งข้าราชการถูกกล่าวหาอย่างไม่เป็นธรรมและไร้ความจริง วรพุทธิและเพื่อนข้าราชการยังสามารถทนทานต่อการกล่าวร้ายป้ายสี และไม่ทอดยถ้อยหน้าที่การทำงาน โดยยังยึดถือในอุดมการณ์และผลประโยชน์ของรัฐเป็นที่ตั้ง และมีความเชื่อมั่นว่าวันหนึ่งข้อเท็จจริงต่าง ๆ ย่อมจะต้องเปิดเผยออกมาเพื่อให้ประชาชนได้ทราบ

เนื่องจากวรพุทธิได้แสดงความตั้งใจแน่วแน่ว่าจะเป็นผู้ก่อการให้ข้อเท็จจริงนี้ได้แพร่หลายออกไปเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ทางการเมืองช่วงหนึ่ง จึงเป็นที่น่าเศร้าสลดใจยิ่งนักต่อการจากไปอย่างไม่มีวันกลับคืนมาของวรพุทธิ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสูญเสียบุคคลที่เพียบพร้อมด้วยจริยธรรมและคุณสมบัติอันดีงามแล้ว ยังเป็นการสูญเสียผู้รอบรู้ข้อมูลที่แท้จริงแห่งประวัติศาสตร์ทางการเมืองทั้งของกระทรวงการต่างประเทศและของประเทศไทยด้วย

โดยที่วรพุทธิได้ประกอบคุณงามความดีไว้มาก ผลงานสังคมนี้อย่อมเป็นปัจจัยลดบั่นกาลให้ดวงวิญญาณของวรพุทธิไปสู่สุคติในสัมปรายภพทุกประการเทอญ.

อานันท์ ปันยารชุน

๑๒ กันยายน ๒๕๒๓

“วรพจน์ ชัยนาม นามนัยยังอยู่อีกนาน

ผมรู้จักคุณป๋อตั้งแต่คุณป๋อเพิ่งสอนเดิน

ผมได้กล่าวประโยคนั้น เมื่อผมได้พบคุณป๋อเกือบสามสิบปีภายหลัง และได้บอกด้วยว่า ที่พุดนั้นไม่ใช่ตัวเจตนาอย่างเซอร์โจไซอาร์ ครอบสปี อัครราชทูตอังกฤษสมัยก่อนสงครามมหาเอเซียบูรพา คุณพ่อของคุณป๋อเคยเล่าให้ฟังว่า เมื่อท่านเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวลาพบเซอร์โจไซอาร์ ครอบสปี จะต้องเริ่มต้นพูดถึงคุณพ่อของท่านก่อนทุกครั้ง เพราะรู้จักกันดี เป็นทำนองการใช้จิตวิทยาแสดงความสำคัญของตนว่าเป็นคนรุ่นพ่อ

เมื่อคุณพ่อของคุณป๋อพ้นจากตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว และได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผมเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยในกระทรวงได้ย้ายมาอยู่ในสำนักเลขาธิการรัฐมนตรี ซึ่งมีเพื่อนข้าราชการในระดับใกล้เคียงกัน ๓-๔ คน เช่น คุณแหวด สุลีลาช คุณกันต์ชิต อินทุชาติ คุณขจร วงศาโรจน์ และคุณสละ ศิวรักษ์ เป็นต้น งานที่ทำก็คือ นำแฟ้มต่าง ๆ ที่กรมต่าง ๆ เสนอขึ้นมาเพื่อรัฐมนตรีทราบหรือลงนามที่ผ่านเลขาธิการรัฐมนตรีแล้วเสนอท่านรัฐมนตรีเป็นลำดับตามความเร่งด่วน นอกจากนั้นก็รับแขก รวมทั้งทูตต่างประเทศที่ต้องลงไปคอยรับที่เชิงบรรไดทางขึ้นหน้ากระทรวง และเดินตามไปส่งหลังจากพบกันแล้ว เนื่องจากว่า สมัยนั้นไม่มีโทรศัพท์ หรือเครื่องคมนาคมภายในอย่างสมัยนี้ ข้าราชการชั้นผู้น้อยในสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี ต้องเดินหรือวิ่งไปเชิญ

อธิบดีหรือปลัดกระทรวงที่ท่านรัฐมนตรีเชิญมาพบ การที่ข้าราชการชั้นผู้น้อยจะเรียนอธิบดีหรือปลัดกระทรวงทางโทรศัพท์เชิญมาพบท่านรัฐมนตรีนั้นคุณออกจะน่าเกลียดอยู่ ถึงแม้จะเป็นความประสงค์ของท่านรัฐมนตรีก็ตาม เว้นไว้แต่จะเรียนให้ท่านเลขานุการรัฐมนตรีเป็นผู้เชิญ แต่บางที่ท่านเลขานุการก็คิดธุระหรือมีงานอื่นอยู่ เพื่อความรวดเร็วเราจึงใช้การสื่อสารด้วยการใช้เท้าของเราเอง

งานอีกอย่างหนึ่งที่ข้าราชการสำนักเลขานุการต้องทำ คือ เมื่อท่านรัฐมนตรีไม่อยู่ เช่นไปประชุมตอนบ่าย จนเลยเวลาทำงานแล้ว ท่านก็จะกลับบ้านเลย ข้าราชการสำนักเลขานุการ จึงมีหน้าที่ต้องนำโทรเลขเข้าหรือออก และหนังสือออกที่ค่อนข้างไปเสนอเพื่อทราบหรือเพื่อลงนามที่บ้านหลังจากหมดเวลาราชการแล้ว เมื่อผ่านท่านรัฐมนตรีแล้วก็เอากลับมาลงทะเบียนหนังสือ ออกมอบให้เวรรับส่งดำเนินการต่อไป ส่วนโทรเลขออกก็มอบให้กองโทรเลขรับไป

การนำหนังสือไปเสนอท่านรัฐมนตรีที่บ้าน ข้าราชการในสำนักงานเลขานุการ ผลัดเปลี่ยนกันไป ยานพาหนะที่มีอยู่ในสมัยนั้น คือรถจักรยานพ่วงข้างสามล้อ คือข้าง ๆ คนขับมีที่นั่งเป็นรูปคล้ายเรือใบเล็ก ๆ พอสอดเท้าไปนั่งได้ รถประเภทนี้ บัดนี้ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว

ระยะเวลาปลายของสงครามกับหลังสงครามสงบแล้ว เป็นระยะเวลาที่ผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบต่อโชคชะตาของบ้านเมืองต้องทำงานหนักมาก บางครั้งก็มีเวลาอยู่ติดบ้านไม่กี่ชั่วโมง ทำให้ห่างเหินกับบุคคลภายในครอบครัว คุณพ่อของคุณพ่อพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไป เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๔๘๗ หลังสงครามสงบแล้วได้กลับมาดำรงตำแหน่งรัฐ

มนตรีต่างประเทศอีกครั้งเมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๘๙ ระหว่างนั้นท่านทำอะไร มีปรากฏอยู่ในเอกสารหลายเล่มอยู่แล้ว

ระยะเวลาที่ผมได้ใกล้ชิดกับที่บ้านของคุณป๋ออีกระยะหนึ่ง ก็ระยะที่มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพิ่มเติมตามรัฐธรรมนูญใหม่ที่ประกาศใช้ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙ คุณพ่อของคุณป๋อได้ลาออกจากสมาชิกภาพของพฤฒิสภาเพื่อสมัครเข้ารับเลือกตั้งในเขต ๖ ของจังหวัดพระนคร เขตนี้มีอำเภอพระโขนง พระประแดง อำเภอเมืองสมุทรปราการ บางพลี บางบ่อ ผมมีส่วนได้ติดตามไปในการหาเสียงด้วย แต่ก็ไม่ได้มีส่วนช่วยในการหาเสียงโดยตรง ระยะนี้เวลาผมพักอยู่ที่บ้านของคุณพ่อของคุณป๋อเป็นส่วนใหญ่ ทำให้รู้จักสนิทสนมกับพี่ ๆ ของคุณป๋อ และเห็นคุณป๋อเมื่อยังเล็ก

ผมได้เล่าเรื่องเหล่านี้ให้คุณป๋อฟังระหว่างที่ได้ทำงานอยู่ด้วยกันในกรุง เวียนนามีรายละเอียดมากกว่าที่ผมเขียนนี้มาก เรื่องเหล่านี้คุณป๋อย่อมจะได้ยินได้ฟังมาแล้ว แต่ที่ผมเล่าก็เป็นการสะท้อนออกมาในอีกแง่หนึ่ง แม้จะไม่ใช่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับคุณป๋อโดยตรง แต่ก็เกี่ยวกับบุคคลที่คุณป๋อรักและเคารพอย่างยิ่ง คุณป๋อเองเคยพูดว่า อยากจะเอาอย่างคุณพ่อในเรื่องของความขยัน แม้ท่านจะมีงานประจำอยู่มาก ท่านก็ยังได้ใช้เวลาว่างเขียนหนังสือหลายเล่ม บทความอีกมาก ไปปาฐกถาในที่ต่าง ๆ และบรรยายพิเศษ อยู่ไม่ได้ขาด คุณป๋อต้องการจะเขียนหนังสือให้มาก แต่เวลาไม่ให้โอกาสแก่คุณป๋อเสียแล้ว

ในระยะเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการในต่างประเทศนั้นมีความใกล้ชิดที่ทำให้รู้จักนิสัยใจคอ และสิ่งอื่น ๆ อีกหลายอย่างยิ่งกว่าระหว่างอยู่ในกระทรวง ความสนิทชิดชอบ รักนับถือนั้นเป็นสิ่งที่บังคับกันไม่ได้ หากเข้ากันไม่ได้

สนิท ก็ต่างคนต่างอยู่ ต่างทำงานไปตามหน้าที่ ไม่แสดงอาการอะไรออกมาให้เห็นภายนอก สำหรับผมและคุณป๋อนั้นมีความใกล้ชิดกัน รวมตลอดไปถึงบุคคลในครอบครัวทุกคน ลูก ๆ ของผมรักอาป๋อทุกคน บอกว่าอาป๋อ คุยสนุก น่าฟัง

ความมีจิตสำนึกต่อสังคม ความเป็นสุภาพบุรุษของคุณป๋อแสดงออกให้เห็นในสิ่งเล็กๆน้อยๆ ผมเคยนั่งรถไปกับคุณป๋อโดยคุณป๋อเป็นคนขับ ในถนนสายแคบๆ เมื่อจะเลี้ยวถนนซอยทางซ้าย แต่รถทางนั้นแล่นมาไม่ขาด แทนที่จะหยุดรถรอจังหวะที่จะเลี้ยว คุณป๋อขับเลยไปจนถึงที่อ้อมเลี้ยวกลับมาทางซ้ายแล้วจึงเลี้ยวเข้าถนนซอยที่ต้องการ แทนที่จะจอดแช่คอยจังหวะรอสว่าง ซึ่งในขณะเดียวกัน จะทำให้ขวางการหลังไหลของรถอื่นแล่นตามหลังมาในทางเดียวกัน

เพราะคุณป๋อมีจิตใจเช่นนี้ จึงได้รับความผิดหวังอยู่มากเพราะคนอื่นเขาไม่ทำกัน

เมื่อคุยกันถึงเรื่องหนังสือและการเขียนหนังสือ คุณป๋อก็เหมือนกับปัญญาชนส่วนมากที่เห็นว่า หนังสือในเมืองไทยยังขาดแคลนอยู่มาก มีอีกหลายเรื่องหลายปัญหาที่น่าจะได้นำมาเขียนและอภิปรายกัน คุณป๋อมีความตั้งใจจะเขียนหนังสือให้มากขึ้นต่างหากจากงานที่ทำ มีเสียงค้านว่า จะไม่มีเวลา เพราะงานประจำที่ทำอยู่มีมาก ซึ่งก็เป็นความจริง เพราะคุณป๋อไม่ใช่บุคคลที่สักแต่ทำงานให้ผ่าน ๆ ไปเท่านั้น คุณป๋อศึกษาเรื่องงานในมิติที่กว้างและลึก ทั้งพิจารณาหาเหตุผลและความถูกต้องด้วยเสมอไป แต่คุณป๋อก็ยกตัวอย่างคุณพ่อว่า ท่านก็มีงานประจำมาก แต่ท่านก็ยังเขียนหนังสือและบทความไว้เป็นอันมาก

แต่คุณป๋อไม่มีโอกาสจะทำสิ่งที่ตั้งใจไว้ ผู้ที่ใกล้ชิดและเพื่อนฝูงที่คุณป๋อ
มีอยู่มากเท่านั้นที่รู้และประเมินได้ว่า วงการทางปัญญาได้รับความกระทบ
กระเทือนเพียงไรจากการที่คุณป๋อต้องจากไปก่อนเวลาอันสมควร

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์

จากพี่น้องป้อ

คุณพ่อคุณแม่มีลูกผู้ชายล้วน ๔ คน คือ ปู่ เป๊ยะ บิ๊ก และป้อ พวกเราที่เป็นพี่ไม่แปลกใจเลยว่า ทำไมคุณพ่อคุณแม่จึงรักป้อมาก เพราะพวกเราเห็นอย่างถนัดชัดเจนว่า ตั้งแต่เล็กจนโต ป้อไม่เคยทำความผิดหวังให้แก่คุณพ่อและคุณแม่เลย ป้อนั้นเมื่อเล็ก ๆ เป็นเด็กเรียบร้อย ว่องไว

เมื่อป้อเข้าโรงเรียนป้อก็เรียนดีมาตลอด ตั้งแต่ชั้นประถม ชั้นมัธยม จนกระทั่งไปเรียนต่อยังต่างประเทศ เป็นที่ภูมิใจของคุณพ่อคุณแม่เป็นอย่างยิ่ง ที่มีป้อคนเดียวเท่านั้นที่จบเนติบัณฑิตอังกฤษ (Barrister-at-Law จาก Middle Temple ประเทศอังกฤษ และปริญญาโททางกฎหมาย และการทูต (M.A.L.D.) จาก Fletcher School of Law and Diplomacy, Boston, U.S.A. เมื่อจบการศึกษา ป้อก็ได้เข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นกระทรวงที่คุณพ่อรักเป็นชีวิตจิตใจ ป้อจึงเป็นลูกคนเดียวที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางที่คุณพ่อปรารถนา ใครเห็นชื่อ “วรพุทธิชัยนาม” รับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ และเมื่อทราบว่าเป็นบุตรคุณดิเรก ชัยนาม อธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นที่รักและเคารพของข้าราชการกระทรวงนี้ไม่รู้สึก ทุกคนต่างก็เกิดความรู้สึกไปในทางที่ชื่นชอชื่อว่า “เชื่อไม่ทิ้งแถว” เป็นความภาคภูมิใจของคุณพ่อคุณแม่และญาติพี่น้องทุกคน

เป็นที่ทราบกันดีในกระทรวงการต่างประเทศว่า ป๋อเป็นคนตั้งใจทำงาน เอาใจใส่ และมีความมานะมุ่งมั่นที่จะให้งานสำเร็จลุล่วงไปอย่างเรียบร้อย สิ่งเหล่านี้เป็นจุดเด่นที่ช่วยให้ป๋อค่อย ๆ แสดงความสามารถให้เห็น จนเป็นที่รักและไว้วางใจของผู้บังคับบัญชาทุกท่าน ความมีนิสัยดีและไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อผู้อื่น ทำให้ป๋อมีเพื่อนฝูงมากและเป็นที่รักของเพื่อน ดังจะเห็นได้จากการแสดงออกของน้ำใจเพื่อนที่มาช่วยเหลือและมาร่วมในงานศพของป๋อเป็นจำนวนมากมายทุกคืน

ป๋อรักคุณพ่อคุณแม่ และรักพี่ ๆ ทุกคน ป๋อพาภรรยาและบุตรไปเยี่ยมคุณแม่และรับประทานอาหารกับคุณแม่เป็นประจำ บางครั้งก็ค้างบ้านคุณแม่คุยกับคุณแม่ช่วยให้คุณแม่หายเหงา สำหรับกับพี่ ๆ ป๋อก็หาโอกาสไปเยี่ยมเยียนเป็นครั้งคราว ชีวิตครอบครัวของป๋อแสนจะราบรื่น “บ๋อม” เป็นภรรยาที่ดี ลูกสาวทั้งสองคือ “นุ่น” กับ “ปุย” ก็น่ารัก เรียนหนังสือเก่งเหมือนพ่อ ป๋อจึงรักลูกรักเมียมาก เป็นครอบครัวที่อยู่ด้วยกันด้วยความอบอุ่นและเข้าใจกันดี คุณแม่และพี่ ๆ ไม่ต้องห่วงป๋อเรื่องนี้เลย

ทุกคนอาลัยป๋ออย่างยิ่ง เสียหายที่ป๋อมาจากไปโดยอายุยังน้อย ป๋อควรจะอยู่ให้คุณแม่ได้ชื่นชมนานกว่านี้ ป๋อเป็นส่วนหนึ่งของหัวใจคุณแม่ พี่ได้เห็นความเสียใจอย่างมากของคุณแม่อีกครั้งหนึ่ง ตั้งแต่สิ้นคุณพ่อ ป๋อเป็นความหวังของคุณแม่และพี่ ๆ ที่อยากจะได้เห็นความก้าวหน้าในราชการไกลยิ่งกว่านี้ เพราะป๋ออายุยังน้อยอยู่ วันหนึ่งข้างหน้าป๋ออาจจะมีตำแหน่งราชการสูงสุดเท่าคุณพ่อก็ได้ ใครจะทราบ

คุณความดีที่ป้อได้สร้างสมมา ประกอบกับบุญกุศลที่คุณแม่และพี่ ๆ ได้
บำเพ็ญอุทิศให้แก่ป้อ ขอให้ป้อรับทราบไว้ด้วยว่า ทุกครั้งที่พิธีธรรมาภิบาล พี่
ตั้งใจว่าขอให้เราได้ไปเกิดเป็นลูกของคุณพ่อและคุณแม่ร่วมกันอีก ไม่ว่าจะ
ต้องรอนานสักเท่าไรก็ตาม

จากพี่ป้อ

แต่ วรพทุฑ์ ชัยนาม

“ไม่มีงานเลี้ยงใดที่ไม่เลิก
คนผู้หนึ่งถึงอย่างไร ก็ต้องตาย”

ใช่! แต่สำหรับบ้อ ทำไมถึงเร็วนัก
๓๘ ปี ชีวิตคุณเพิ่งจะ “เริ่ม”

ชีวิตคุณ เหมือนภาพที่วาดไม่เสร็จ
พู่กันเบือนสติตกอยู่ที่พื้น มองไม่เห็นศิลปิน
แต่ศิลปินคือตัวคุณเอง

ภาพนั้นยังไม่ชัด แต่ก็เด่น
สีเส้นยังมีได้ชัดเงลา กระนั้นก็สะทุดตา

มองอีกทีหนึ่ง ภาพสมบูรณ์แล้ว
ภาพเสร็จแล้ว นั่นคือชีวิต

บ้อม จะหวลให้ถึงคุณ
คุณหญิง จะกะนั่งถึงคุณ
ลูก จะครวญหาความอบอุ่นจากคุณ

ญาติ จะระลึกถึงคุณ

เพื่อน จะคิดถึงอารมณ์ขันของคุณ

ผู้บังคับบัญชา จะนึกถึงคุณ เพราะคุณทำงานเก่ง เร็ว และได้ตั้งใจ

จำได้ไหม “the Gang of Four” ของ กต. ครึ่งกระนั้น

คนหนึ่ง ลาออกไป

คนหนึ่ง ยังอยู่ข้างนอก

คนหนึ่ง เพิ่งกลับเข้ามา

คนหนึ่ง เพิ่งจากไป และไม่กลับมาอีก

คือคุณ

แต่จุดจบคือจุดเริ่มต้น

และจุดเริ่มต้นคือจุดจบ

ตราบไตที่ยังต้องเวียนว่าย

คุณอ่านภาษาเยอรมันได้มิใช่หรือ

เจอคุณครั้งแรกที่เยอรมัน

“Und solange du das nicht hast,

Dieses : Sirb und Werde !

Bist du nur ein trueber Gast

Auf der dunklen Erde.” (Goethe)

ถึงคุณอ่านไม่ได้ คุณก็คงเข้าใจ
เพราะภาวะของคุณ “transcend” ขอบเขตของโลกมนุษย์

คุณจะอยู่ที่ไหน ในภาวะใด
คุณจะเป็นอะไร เราไม่ทราบ
แต่เราไม่วิตก เพราะคุณเป็นคนดี

คนเราแก่ลง มิใช่ด้วยจำนวนวัน เดือน ปีที่ผ่านไป
แต่ด้วยจำนวนครั้งในชีวิตที่ต้อง “จาก” ญาติและมิตร
ด้วยจำนวนครั้งในชีวิตที่ญาติมิตรต้องพูด “ขอลาก่อน”

การจากไปของคุณ เราแก่ลงทันที

โกศล สีนขวานนท์

สิงหาคม ๒๕๒๓

แด่คุณวรพุทธิ ชัยนาม

เมื่อปลายปี ๒๕๒๑ เอกอัครราชทูตเวอร์ธ (Wurth) ประธานคณะกรรมการตรวจตราสิ่งทอ ณ นครเจนีวา ได้มีหนังสือถึงผมขอขอบคุณที่กระทรวงการต่างประเทศได้ให้คุณวรพุทธิ ชัยนาม ไปเป็นผู้แทนไทยในคณะกรรมการฯ สำหรับปี ๒๕๒๑ เพราะคุณวรพุทธิได้ทำหน้าที่ด้วยความตั้งใจและความปรีชาสามารถ ยังผลให้เป็นที่ยอมรับคุณค่าของการที่ไทยและประเทศอาเซียนจะคงสมาชิกภาพในคณะกรรมการอยู่ต่อไปได้ เอกอัครราชทูตเวอร์ธได้ขอให้คุณวรพุทธิอยู่ในตำแหน่งต่อไปอีก เนื่องจากได้พิสูจน์ความสามารถไว้ได้อย่างดียิ่ง ซึ่งผมได้ชี้แจงไปว่าเป็นไปได้ยากเพราะตำแหน่งนี้เราหมุนเวียนสับเปลี่ยนกันในระหว่างประเทศอาเซียนเป็นปี ๆ ไป

ในระยะใกล้เคียงกัน ผู้แทนระดับสูงสหรัฐ ฯ ในการเจรจาการค้าหลายฝ่ายได้แจ้งแก่ผมว่า คุณวรพุทธิได้ทำหน้าที่ดีมากในการปกป้องผลประโยชน์ของไทยอย่างเป็นชั้นเป็นอัน อุกฤษ์จิตใจและเวลาให้อย่างเต็มที่ ทำให้สหรัฐ ฯ เองเห็นใจและเข้าใจ แม้จะทราบว่าการเจรจาต่าง ๆ นี้ฝ่ายไทยมีปัญหาภายในพอสมควร แต่คุณวรพุทธิก็มีได้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ นั้นเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ และในแง่ของผมแล้วคุณวรพุทธิก็ได้ช่วยจัดทำสถานะของการเจรจา ข้อได้เปรียบเสียเปรียบต่าง ๆ โดยละเอียด ทำให้การเจรจาซึ่งแม้จะลำบากยากเข็ญนานปีการปรากฏผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจแม้จะไม่มากเกินไปนักก็ตาม ดังที่ทราบกันอยู่แล้ว

ในการประชุมคณะกรรมการบริหารของโครงการข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ เอกอัครราชทูตธอมสัน (Thomson) แห่งออสเตรเลีย และทูตอีกหลายประเทศได้ขอร้องผมหลายต่อหลายครั้งที่จะให้คุณวรพุทธิเป็นผู้เสนอรายงานการประชุม ซึ่งปัญหาผู้ลี้ภัยและผู้อพยพนั้นยุ่งยากประการใดไม่จำเป็นที่จะต้องนำมากล่าว ณ ที่นี้ ในที่สุดปรากฏว่าคุณวรพุทธิได้ทำหน้าที่ผู้เสนอรายงานอย่างดียิ่ง เป็นที่ประทับใจของบรรดาเจ้าหน้าที่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ และประเทศต่าง ๆ ในการประชุมสมัยที่แล้วเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๒๒

ขณะที่ผมเขียนข้อความเหล่านี้อยู่ คณะกรรมการบริหารเริ่มสมัยประชุมสำหรับปีปัจจุบันพอดี ผู้แทนหลายท่านก็ได้แสดงความสนใจในมรดกกรรมของผู้แทนไทย ซึ่งได้ทำชื่อเสียงไว้มาก เป็นที่ยอมรับนับถือกันทั่วไปภายในประชาคมระหว่างประเทศ ผู้รักษาการข้าหลวงใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยผู้ลี้ภัย ก็ได้มีโทรเลขถึงผมในทันทีที่ทราบข่าวมรดกกรรมของคุณวรพุทธิถึง

HER/3102

Greatly saddened by the news of the passing away of Voraputhi Jayanama, who had many friends at UNHCR. As the distinguished rapporteur of the Executive Committee of the High Commissioner's Programme at its last session he contributed greatly to the success of its deliberations. I have sent a cable to his family in Bangkok

expressing my heartfelt sympathy and that of my colleagues and wish to convey to you my sincere condolences for the untimely loss of a colleague for whom I know you had much affection and esteem.

best

Dale S. de Haan

ผมขอกล่าวเพียงสามเหตุการณ์ที่ผ่านพบมาที่นครเจนีวาเท่านั้น ซึ่งมีใช้เป็นแห่งเดียวที่คุณวรพุทธิ์ได้ร่วมงานกับผมมา คนเรานั้นเมื่อได้ทำงานให้เป็นประโยชน์ แสดงความสามารถให้เป็นທີ່ประจักษ์ด้วยความขยันหมั่นเพียร และวางตัวได้เหมาะสมแล้ว ก็ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือกันโดยทั่วไป เพราะฉะนั้นเมื่อผู้ที่รู้จักคุณวรพุทธิ์ ได้ทราบข่าวที่ได้ด่วนวายชนม์ไปนี้ ก็อดไม่ได้ที่จะมีความรู้สึกเศร้าสลดใจ และก็ได้แสดงความรู้สึกนี้มาถึงผมเองถึงความในโทรเลขข้างต้น เพราะเพื่อนร่วมงานในองค์การระหว่างประเทศทราบว่าคุณวรพุทธิ์กับผมนั้นผูกพันกันประการใด ความผูกพันดังกล่าวนี้มีใช้เพราะว่าได้อยู่ร่วมสถาบันเดียวกัน แต่เป็นความผูกพันของเพื่อนร่วมงานที่ต่างรักและนับถือซึ่งกันและกัน

คุณงามความดีของคนเรานั้นไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงกันมาก เพียงบางส่วนก็ย่อมสะท้อนให้เห็นอยู่แล้ว เสียหายที่ต้องมาจากกันโดยกระทันหันเช่นนี้ แต่ความทรงจำก็มีอยู่ และคงที่ได้กล่าวแล้ว ความทรงจำที่มีอยู่นั้นเป็น

ไปในทางที่ดีทั้งสิ้น ขอให้คุณ วรพุทธิ จงไปสู่สุคติสัมปรายภพและขอให้
ครอบครัวทั้งลูกทั้งภรรยา ผ่านพ้นจากช่วงเวลาอันหนักหน่วงในชีวิตนี้ไปได้
โดยดี เพื่อนรุ่นพี่ รุ่นน้อง รุ่นอาทงหลายพร้อมอยู่เสมอที่จะให้ความอบอุ่น
ช่วยเหลือกันที่คุณ วรพุทธิเองหากมีชีวิตอยู่ก็จะได้รับจากพวกเรา

มนัสพาสน์ ชูโต

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเวนิส

ความทรงจำถึงคุณวรพุทธิ ชัยนาม

ในฤดูใบไม้ร่วงแห่งปี ๒๕๐๘ ข้าพเจ้าได้รู้จักกับวรพุทธิ ชัยนาม ข้าพเจ้าพบเขาที่วิทยาลัยกฎหมายและการทูตเฟลตเซอร์ มหาวิทยาลัยทัฟส์ สหรัฐอเมริกา ในฐานะนักศึกษาร่วมวิทยาลัยเดียวกัน ข้าพเจ้ารู้สึกประทับใจในความสุภาพและความเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ข้าพเจ้าเล่าให้เขาฟังว่ากลุ่มวิชากฎหมายระหว่างประเทศที่วิทยาลัยเป็นนิเวศวิทยา และคนไทยที่มาเรียนก็ประสบปัญหากันอยู่หลายคน ศาสตราจารย์ ลีโอ โกรส ศาสตราจารย์กฎหมายระหว่างประเทศผู้มีชื่อเสียงที่สุดของวิทยาลัยเป็นนักปรัชญากฎหมายมีความรู้มากและเข้มงวดมาก ให้นักศึกษาตกมาหลายต่อหลายคนแล้ว คุณวรพุทธิไม่พุดอะไรมาก เขาพยักหน้ารับทราบและบอกข้าพเจ้าว่าเขาต้องพยายามให้มาก สองปีต่อมาข้าพเจ้าก็ได้ทราบด้วยความยินดีว่า คุณวรพุทธิเป็นศิษย์รักของศาสตราจารย์ โกรส เขาได้คะแนนสูงสุดในวิชากฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งวิทยานิพนธ์ของเขาที่ว่าด้วยปรัชญาขององค์การระหว่างประเทศเรื่องสิทธิมนุษยชนก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นเยี่ยมของวิทยาลัย ศาสตราจารย์ โกรส ขอให้เขาอยู่ทำปริญญาเอกต่อ ข้าพเจ้าทราบว่าคุณวรพุทธิเป็นนักศึกษาในจำนวนน้อยคนยิ่งที่ได้รับเกียรติจากศาสตราจารย์ โกรส ถึงเพียงนี้ ในฐานะนักศึกษาไทยร่วมวิทยาลัยข้าพเจ้าก็ใจและภูมิใจยิ่งในความสามารถของคุณวรพุทธิ เมื่อแรกเริ่มข้าพเจ้าตีค่าความสามารถของคุณวรพุทธิต่ำไปมาก จึงได้หาญไปแนะนำเขาเช่นนั้น แต่ด้วยความสุภาพของคุณวรพุทธิกลับฟังคำแนะนำของข้าพเจ้าอย่างขุขณี

ที่เฟลตเซอร์ คุณวรพุทธิเป็นที่ยกย่องและรักใคร่ในหมู่เพื่อนชาวต่างประเทศมาก ทุกคนทราบและนับถือความสามารถทางวิชาการของคุณวรพุทธิ ฉะนั้นแม้ว่าในปีหลังคุณวรพุทธิจะไม่ได้อยู่ในหอพัก เพราะแต่งงานแล้วไปเช่าอพาทเมนต์ที่ส่วนตัวอยู่ข้างนอก เพื่อน ๆ ก็ตามหาเขาอยู่เป็นประจำ สำหรับนักศึกษาไทยเวลานั้นเราก็มียู่ด้วยกัน ๓ คน คือคุณสุจิต บุญบงการ คุณวรพุทธิ และข้าพเจ้า เราจึงสนิทกันมาก ในช่วงปีที่สองคุณวรพุทธิเป็นที่พึงของข้าพเจ้าในการเลือกหนังสืออ่าน แม้ว่าข้าพเจ้าจะเข้าศึกษาที่วิทยาลัยก่อนเขา ๑ ปี แต่ในเรื่องหนังสือเขารู้มากกว่าข้าพเจ้า บ่ายบางวันคุณวรพุทธิจะพาข้าพเจ้าเดินไปตามตู้หนังสือต่าง ๆ ในห้องสมุดเอ็ดวินจินของวิทยาลัย ติดตามข้าพเจ้าว่าอ่านเล่มไหนหรือยังเล่มนี้หรือยัง และเมื่อข้าพเจ้าถามเขาก็แนะนำข้าพเจ้าได้ทันทีว่า เล่มไหนดีเล่มไหนควรอ่าน ทั้ง ๆ ที่คุณวรพุทธิศึกษามาทางกฎหมาย ตู้ที่เขาพาข้าพเจ้าไปบ่อยที่สุดกลับได้แก่ตู้ลัทธิเศรษฐกิจ ข้าพเจ้าเริ่มทราบว่าคุณวรพุทธิสนใจเรื่องลัทธิเศรษฐกิจและศึกษาเรื่องนี้จากการอ่านหนังสือด้วยตนเอง

คุณวรพุทธิและข้าพเจ้าพบกันอีกครั้งหนึ่งที่กรุงเทพในปี ๒๕๑๑ คุณวรพุทธิทำงานอยู่กอง ส.ป.อ. กระทรวงการต่างประเทศ ส่วนข้าพเจ้าสอนที่คณะรัฐศาสตร์จุฬาฯ เนื่องจากความสนใจของวรพุทธิและของข้าพเจ้าใกล้เคียงกันคือสนใจเรื่องเศรษฐกิจและการเมือง ทั้งบ้านคุณวรพุทธิกับบ้านข้าพเจ้าก็อยู่ใกล้กันมาก ทำให้เราไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ ในสมัยนั้นเราคุยกันแทบทุกอาทิตย์ เราคุยกันจนดึก บ่อยครั้งถึงเที่ยงคืน บางครั้งเราก็กินหมากจุกฝรั่งไปด้วยคุยไปคุยไป คุณบ่อเริ่มอธิบายลัทธิเศรษฐกิจสำนักต่าง ๆ ให้ผมฟังอย่างลึกซึ้งถึงต้นกำเนิดแห่งความคิดและแก่นทฤษฎี ทุนนิยม ฟาสซิสต์

มาร์กซีสต์ เลนินนิสต์ เฟเบียน อนาคิสต์ ชินติกัลลิสต์ ฯลฯ พร้อมทั้ง
เล่าประวัติวิวัฒนาการของขบวนการเมืองกลุ่มต่างๆ ในยุโรปพร้อมกันไปด้วย
คุณป้อมมีความรู้ดีเยี่ยมเป็นที่สูงที่สุดในเรื่องทฤษฎีของฝ่ายซ้ายและประวัติการ
ต่อสู้ของขบวนการฝ่ายซ้ายในยุโรป คุณป้อมทำให้ผมเปลี่ยนความสนใจจาก
เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศเป็นลัทธิเศรษฐกิจการเมือง คุณป้อมแนะนำ
หนังสือของมาร์ก โครพอกกิน เบินสไตน์ เฟเบียน และซอเว็ล ฯลฯ ให้
ผมอ่าน และเมื่ออ่านจบเล่มหนึ่งๆ คุณป้อมก็กับผมก็มีข้อถกเถียงกันมาก ส่วน
ใหญ่เป็นคำถามจากผม ขอให้คุณป้อมอธิบายตอนที่ยากซึ่งคุณป้อมก็ช่วยชี้แจง
จนกระจ่าง เราได้ใช้เวลาในวันหยุดในสมัยนั้น ไปในลักษณะเช่นนี้

กล่าวในทางวิชาการและประวัติความคิดทางสังคมแล้ว ต้องถือว่าคุณ
วรพุทธิเป็นนักคิดสำคัญคนหนึ่ง เขานำความคิดสังคมนิยมมาเผยแพร่ในประ
เทศไทยยุคหลังเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แม้ว่าคุณวรพุทธิจะ
เขียนบทความไว้ไม่มากนัก แต่ข้อเขียนของเขาแต่ละชิ้นมีค่า เขาเขียนแนะนำ
ให้ปัญญาชนไทยรู้จักความคิดสังคมนิยมสำนักต่าง ๆ หลังจากที่เขาไปใ
ยุคจอมพลสฤษดิ์ เขาเขียนต่อสู้ปกป้องให้ความยุติธรรมแก่คณะราษฎรเมื่อมี
ผู้เขียนวิจารณ์ เขาเป็นที่มาแห่งความคิดและแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งของนัก
คิดไทยคนสำคัญ คือ สุรพงษ์ ชัยนาม สุชาติ สวัสดิ์ศรี พันศักดิ์ วิญญรัตน์
และปัญญาชนหนุ่มสาวไทยอีกหลายคนสมัยเมื่อ๑๐ปีก่อนโน้น สำหรับข้าพเจ้า
คุณวรพุทธิมีความสำคัญต่อชีวิตการใช้ความคิดของข้าพเจ้ายิ่งกว่าอาจารย์หรือ
เพื่อนคนอื่นใดทั้งหมด นอกจากนั้นคุณวรพุทธิยังเป็นผู้เริ่มความคิดและลง
แรงด้วยตัวเองในการออกวารสารปัญญาชนจตุรัส เมื่อปี ๒๕๑๓ ซึ่งกลายมา
เป็นนิตยสารจตุรัสวิจารณ์ข่าวในระยะหลังอีกด้วย หลักทฤษฎีสังคมของคุณ

วรพจน์ คือระบบสังคมที่มนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (mutual aid) แทนการเอาตัวเอาเปรียบขูดรีด หากสังคมจะก่อตั้งขึ้นได้โดยเพียงยึดหลักการนี้ อย่างเดียวได้ คุณวรพจน์ก็คงจะพอใจยิ่ง คุณวรพจน์แนะนำให้ข้าพเจ้าอ่านหนังสือทฤษฎีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คือหนังสือ Mutual Aid, A Factor of Evolution ของ Peter Kropotkin (๑๘๔๗-๑๙๒๑) ซึ่งเป็นหนังสือของศาสตราจารย์ติเรก ชัยนาม คุณพ่อของคุณวรพจน์ หนังสือเก่ากว่าเพราะพิมพ์แต่ปี ๑๙๐๒ ข้าพเจ้ายังจำได้ดี วันหนึ่งคุณวรพจน์เอาหนังสือมาให้ข้าพเจ้ายืม พร้อมทั้งบอกข้าพเจ้าว่านี่คือสังคมในอุดมคติ หนังสือกล่าวว่าการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสัตว์ชนิดเดียวกันและระหว่างมนุษย์ เป็นธรรมชาติของสิ่งที่มีชีวิต โครพอตकिनเสนอข้อพิสูจน์จากข้อเท็จจริงของชีวิตสัตว์ประเภทต่าง ๆ ในไซบีเรียที่เขาได้ไปเห็นมา คุณวรพจน์และข้าพเจ้าได้คุยกันมากถึงชีวิตและงานของเจ้าชายโครพอตकिन นักทฤษฎีอนาธิปไตยนิยม (anarchism) และความเป็นไปได้ของสังคมนิยมที่ปราศจากรัฐบาล นอกจากนี้หนังสือ Mutual Aid คุณวรพจน์แนะนำหนังสือ Anarchism ของ George Woodcock ให้ข้าพเจ้าอ่าน รวมทั้งหนังสือ The Spanish Civil War ของ Hugh Thomas ซึ่งบรรยายบทบาทของขบวนการอนาธิปไตยนิยมในสมัยสงครามกลางเมืองสเปน อย่างไรก็ตามคุณวรพจน์ก็ทราบข้อเท็จจริงประวัติศาสตร์ว่าระบบแห่งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้นไม่ใช่ว่าจะเกิดขึ้นได้ลอยๆ ไม่เกี่ยวกับพัฒนาการในอดีต หรือไม่เกี่ยวกับการต่อสู้ระหว่างชนชั้น คุณวรพจน์จึงศึกษาความคิดสังคมนิยมมาร์กซิสม์ ซึ่งเน้นการผลิตชนชั้นและวิวัฒนาการแห่งประวัติศาสตร์ควบคู่ไปอย่างลึกซึ้ง คุณวรพจน์รับความคิดมาร์กซิสม์และผสมความคิดมาร์กซิสม์เข้ากับอนาธิปไตยนิยม เรื่องที่คุณ

วรพุทธิคุยกับข้าพเจ้ามากที่สุด คือการเผยแพร่ความคิดมาร์กซิสม์เข้าไปใน
รัสเซีย ในรัสเซียขณะนี้มีการต่อสู้ระหว่างความคิดมาร์กซิสม์กับความคิด
ปอปปุลิสม์ (อนาคิสม์) การต่อสู้นี้มีความสำคัญมากต่อพัฒนาการของพรรค
บอลเชวิคและความสัมพันธ์ของพรรคบอลเชวิคกับพรรคอื่น ข้าพเจ้าเข้าใจ
คุณวรพุทธิว่าเขาศึกษารัสเซีย เพราะเขาเห็นว่าสถานการณ์ของสังคมนิยม
ก่อนการปฏิวัติมีลักษณะหลายประการคล้ายกับสังคมนิยมไทย อีกทั้งคุณวรพุทธิ
ต้องการหาทฤษฎีสถานมาร์กซิสม์กับอนาคิสม์เข้าด้วยกัน ประสบการณ์จาก
การศึกษาประวัติศาสตร์รัสเซียอาจชี้แนวทางอันเป็นประโยชน์

จากที่ได้คุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคุณวรพุทธิเป็นเวลานาน ข้าพเจ้า
สรุปความคิดของคุณวรพุทธิได้ว่า แม้คุณวรพุทธิจะเชื่อในมโนภาพเรื่อง
ชนชั้นและการต่อสู้ระหว่างชนชั้น เขาก็ต้องการการเปลี่ยนสู่สังคมนิยมด้วย
วิถีทางประชาธิปไตยโดยสันติวิธี หลีกเลี่ยงการฆ่าละเลงเลือดหากเป็นไปได้
และหลังจากการเปลี่ยนเป็นสังคมนิยมแล้ว รัฐบาลยังคงเป็นสิ่งจำเป็น แต่
รัฐบาลนั้นก็จะต้องพยายามเชิดชูเสรีภาพและความเป็นมนุษย์ของแต่ละปัจเจก
ชนด้วย

เมื่อประยุกต์ทฤษฎีเข้ากับสถานการณ์ของประเทศไทย คุณวรพุทธิก็ต้องการ
ผลักดันให้เกิดระบบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทยให้ได้ เขาต้องการเห็น
กลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมืองมีความเข้มแข็งมากขึ้น ส่วนทางด้าน
เศรษฐกิจ เขาต้องการให้คนไทยลดความคิดที่จะแข่งขันเอาตัวเอาเปรียบกัน
เพื่อจะเป็นผู้ชนะ เขาเสนอให้ใช้ระบบสังคมนิยมที่ทุกคนช่วยเหลือซึ่งกันและ
กัน ในทางเกษตรกรรม ใช้ระบบสหกรณ์ ส่วนในทางอุตสาหกรรม ใช้
รัฐวิสาหกิจ คุณวรพุทธิชื่นชมในขบวนการปฏิวัติเพื่อประชาธิปไตยของไทย

นับแต่ขบวนการ ร.ศ. ๑๓๐ คณะราษฎร และศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย คุณวรพุทธ์ได้พูดคุยกับข้าพเจ้ามากเรื่องบทบาทของคณะราษฎร คุณวรพุทธ์เห็นว่าคณะราษฎรเป็นขบวนการเมืองที่ก้าวหน้า คุณวรพุทธ์ยกย่อง ดร. ปรีดี พนมยงค์ และเชื่อว่าหลวงพิบูลสงครามมีส่วนความคิดในทางก้าวหน้า สำหรับการเปลี่ยนแปลง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ คุณวรพุทธ์เห็นว่า เป็นอุบัติเหตุอยู่มาก เพราะการจัดองค์การ อุทมการ และกำลังของผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงยังไม่พอเพียง คุณวรพุทธ์เชื่อว่ากำลังฝ่ายขวาในสังคมไทยยังเข้มแข็งมาก ทั้งด้านเศรษฐกิจ กลไกรัฐและวัฒนธรรม จากที่ข้าพเจ้าคุยกับคุณวรพุทธ์อย่างใกล้ชิด ข้าพเจ้าจับความได้ว่า คุณวรพุทธ์เห็นว่าโอกาสที่เมืองไทยจะเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธีนี้น้อยมาก เพราะฝ่ายรัฐบาลไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ตรงข้าม กลับใช้วิธีปราบปรามทั้งในระยะหลัง คุณวรพุทธ์ได้มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับต่างประเทศของไทยระดับสำคัญ ทำให้เขามีประสบการณ์ด้วยตนเองว่ามหาอำนาจมักแทรกแซงถือหางฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กัน ในดินแดนด้อยพัฒนา ทำให้ความขัดแย้งในประเทศด้อยพัฒนายากที่จะประนีประนอมกันได้ ตรงข้าม กลับทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น เขาบ่นกับข้าพเจ้าบ่อยครั้ง ในเรื่องนี้ คุณวรพุทธ์ต้องการให้ไทยเป็นกลาง ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการขัดแย้งของมหาอำนาจ สลัดความผูกพันทางทหารที่เคยมีกับสหรัฐอเมริกาขณะที่รักษาความสัมพันธ์จีนที่มิตรอย่างเดิมไว้ ขณะเดียวกันกระชับสัมพันธ์ไมตรีกับจีนและกับโซเวียต

คุณบ่อรักความอิสระมาก เมื่อแรกเริ่ม เขาไม่ได้คิดอยากเป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ เขาอยากเป็นจิตรกรผู้วาดภาพป่าหรือชายทะเลทุกครั้งที่ครอบครัวของเราได้ออกไปเที่ยวด้วยกัน ทั้งที่เขาใหญ่และบางแสน คุณบ่อรักยอมอดไม่ได้ที่จะบ่นถึงธรรมชาติและสภาพปรารถนาของเขาที่จะบันทึก

ธรรมชาตินั้นไว้บนแผ่นผ้าด้วยสีน้ำมัน อีกอาชีพหนึ่งที่เขาสงใจคือนักหนังสือพิมพ์ ครั้นเมื่อจะทำธุรกิจเขาแทบอยากจะลาออกจากกระทรวงการต่างประเทศ แต่ก็เป็นเรื่องแปลกที่คุณบ่อไม่ยอมเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ข้าพเจ้าเคยชวนเขาหลายครั้ง ทั้งแผนกวิชาการต่างประเทศและการทูตที่คณะรัฐศาสตร์ก็สนใจเขามาก เขาเคยมาสอนวิชาองค์การระหว่างประเทศให้นิสิตปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อยู่หนึ่งภาคการศึกษา แต่เขาก็ไม่ติดใจอยากสอนต่อ เขามีความรับผิดชอบสูงเกินไป เขาบอกข้าพเจ้าว่าเตรียมตัวไม่ตีพ้อ เลยไม่ยอมสอน แต่ทั้ง ๆ ที่คุณบ่อไม่ได้อยากเป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศแต่ต้น ข้าพเจ้าก็ทราบว่าเขาทำหน้าที่ของเขาได้ดีมากในกระทรวง (ซึ่งความสำคัญของงานของเขา โดยเฉพาะสมัยที่เป็นหัวหน้ากองอเมริกา ในเรื่องการถอนกำลังทหารสหรัฐอเมริกาออกจากไทย จะต้องปรากฏอยู่ในเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์นโยบายต่างประเทศไทย ซึ่งคงจะมีการเปิดเผยต่อไป) คุณบ่อบอกข้าพเจ้าว่าเมื่อตกลงใจทำอะไรแล้วก็อยากทำให้ได้ดี ฉะนั้นในระยะหลังเมื่อข้าพเจ้าชวนเขาคุยเรื่องลัทธิเศรษฐกิจ บางครั้งคุณบ่อจะบอกข้าพเจ้าว่าเขาไม่ค่อยได้ติดตามมากพอ เพราะมีงานในหน้าที่มาก เราจึงชวนกลับมาคุยเรื่องนโยบายต่างประเทศของไทย

ข้าพเจ้าพบคุณวรพุทธิศรีครั้งสุดท้าย วันศุกร์ที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๓ ที่บ้านของเขาที่ซอยอารี ข้าพเจ้าได้คุยกับเขาจาก ๕ โมงเย็นถึงหนึ่งทุ่ม คุณบ่อมทำกัมพูหนึ่งเสียง กินกับเบียร์ คุณบ่อเพิ่งกลับจากเจนีวาหลังจากไปประจำอยู่ ๓ ปีเศษเขาวันขึ้น เราคุยกันเรื่องปัญหา นโยบายต่างประเทศไทย คุณบ่ออยากให้มีนโยบายต่างประเทศอิสระ ทั้งเป็นผู้นำกลุ่มประเทศอาเซียนในเรื่องนโยบายต่างประเทศ เขาถามข้าพเจ้าเรื่องความก้าวหน้าในการค้นคว้า

วิจัยเกี่ยวกับสังคมไทยและถามถึงความเคลื่อนไหวของนักศึกษา คุณบ่อตีใจ เมื่อทราบจากข้าพเจ้าว่า ขณะนี้มีกลุ่มอาจารย์และนิสิตผู้สนใจศึกษาแนวความคิดสังคมนิยมอย่างจริงจัง และพยายามวิเคราะห์ถึงผลต่าง ๆ หากมีการนำลัทธิสังคมนิยมมาใช้ในประเทศไทย ท้ายที่สุดคุณบ่อพูดถ้อยคำของเขาซึ่งเลวลงไปมาก เขาบอกผมว่าเขาอ่านหนังสือด้วยความยากลำบาก ตัวหนังสือลอยขึ้นมา อาทิษฐ์หน้านี้แหละเขาจะต้องไปหาหมอ ก่อนจากกัน คุณบ่อบอกผมว่าคราวหน้า เรานัดกันออกไปหาอะไรทานทั้งสองครอบครัวนะ

ในความทรงจำของข้าพเจ้า เกี่ยวกับคุณบ่อมีแต่ความรักในตัวเขา ความชื่นชมในความสามารถ และความชื่นใจในความปรารถนาดีแท้จริงที่เขามีต่อมิตร ในความทรงจำของผมเกี่ยวกับคุณบ่อไม่มีความรู้สึกไม่พอใจในเรื่องใดเลย เขาเป็นคนประเสริฐ ฉลาด ช่างคิด รักเพื่อนมนุษย์ มีชีวิตชีวา มีประสิทธิภาพ และสุขภาพ ผมเสียใจมากที่เขาต้องจากไปเร็วเช่นนี้ สำหรับคุณบ่อผมคิดว่าเขาคงพอใจถ้าจะได้ทราบว่าความคิดสังคมนิยมที่เขามีส่วนสร้างและเผยแพร่ในวันจะแผ่ขยายไปในหมู่ปัญญาชนไทย คงมีส่วนบ้างที่จะช่วยเป็นแนวทางออกหนึ่งของของสังคม เป็นทางออกที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่ดีขึ้น เป็นธรรมขึ้น เป็นไปได้โดยสันติภาพ ไม่ต้องผ่านยุคมโหฬารที่คุณบ่อเป็นห่วงมากกว่าจะเกิดขึ้น สำหรับคุณบ่อม ปุย และ นุ่น ผมและคุณจรรยาใครขอให้ทราบใจเราว่า เราชื่นชมคุณบ่อมาก ปุยและนุ่นมีพ่อซึ่งเป็นนักคิดคนสำคัญ ผู้มีคุณธรรมอันประเสริฐ เรารู้สึกสูญเสียอย่างมากในการจากไปของคุณบ่อ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๖ สิงหาคม ๒๕๒๓

จากเพื่อน

โชคชะตาผลักดันให้ป้อและพวกเราได้พบกัน ณ ต่างแดนในวัยเด็ก เติบโต
โตสู่วัยหนุ่มด้วยกัน และในปัจจุบันก็กำลังย่างเข้าสู่วัยกลางคนพร้อม ๆ กัน

ได้เคยเห็นเพื่อนคนนี้ทั้งสนุกสนานในยามว่าง และมุ่งมั่นดูหนังสืออย่าง
หนัก จนเป็นผู้ที่เปรี๊ยะปราชญ์ในวิชาที่ตนร่ำเรียนมา แล้วต่อมาก็ได้ใช้
วิชาความรู้ประกอบกับความรู้สึกรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ด้วยความสามารถ
อันสูง เป็นประโยชน์มากหลายต่อประเทศชาติสมกับเป็นผู้ที่เกิดมาในตระกูล
ของรัฐบุรุษ

ได้เคยร่วมยินดีกับป้อที่ลงเอยแต่งงานกับเพื่อนหญิงคนหนึ่ง ซึ่งสนิท
สนมกับพวกเรามาตลอดเหมือนกัน จนกระทั่งคุณนี้มีลูกสาวสองคน ซึ่งมิ
มีความฉลาดและความน่ารักเจริญรอยตามคุณพ่อ คุณแม่ทุกประการ

เพราะป้อรับราชการในกระทรวงต่างประเทศ จึงต้องจากกับเพื่อนฝูงไป
เป็นครั้งคราว แต่ความสัมพันธ์ระหว่างเราก็งงดำรงตลอดมา ไม่เคย
เสื่อมคลาย เพราะได้รับข่าวคราว และเมื่ออยู่ในกรุงเทพฯ ก็พบกันอยู่
เสมอ เมื่อสิบปีที่แล้ว พวกเราเสียวไส้และเอาใจช่วยป้อครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อ
ต้องผ่าตัดเอาเนื้องอกในสมองออก แต่ทุกอย่างก็ผ่านไปได้ด้วยดี พวกเราก้
ดีใจคิดว่าต่อไปนี้ ป้อคงจะสบายหายจากโรคปวดศีรษะเสียที เพราะในตำ
อื่น ๆ ป้อมีสุขภาพดีและแข็งแรง ซึ่งเห็นได้ชัดเวลาเล่นกีฬาด้วยกัน

ในช่วง ๓ ปีที่ผ่านมา ป๋อไปทำงานหนักอยู่ที่เจนีวา มีงานสำคัญ ๆ โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาผลประโยชน์ทางการค้าและเศรษฐกิจของประเทศไทยหลาย ๆ เรื่อง เจนีวาเป็นศูนย์กลางการประชุมนานาชาติ จึงมีงานต้องทำมาก ทั้งที่เป็นงานประจำ และงานพิเศษ คอยให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนคณะผู้แทนไทยซึ่งเดินทางไปประชุมเกือบตลอดเวลา งานนี้ต้องอ่านมาก เขียนมาก พบคนมาก และต้องชิงไหวชิงพริบให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ ฉะนั้นป๋อคงต้องทำงานหนักและเครียดมากทีเดียว

พวกเราเพิ่งทราบเมื่อป๋อกลับมาที่กรุงเทพฯ ได้ไม่กี่วันว่าจะต้องเข้าผ่าตัด เพราะเนื้องอกในสมองอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนทุกคนรู้สึกเป็นห่วงอยู่บ้างเพราะเป็นผ่าตัดใหญ่ แต่ก็สบายใจว่าทุกอย่างคงเรียบร้อย เพราะเคยผ่านมาแล้วครั้งหนึ่ง ทุกคนต่างให้กำลังใจ ป๋อมและป๋อเป็นอย่างดี จนกระทั่งวันเข้าโรงพยาบาล

เมื่อป๋อออกมาจากห้องผ่าตัด ป๋อยังสับสนลืออยู่ และเพื่อถึงงานที่กระทรวง แต่พวกเราที่รู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดาของผู้ที่พ้นจากยาเสพติด บ่นว่าป๋อน่าจะมาหาหมอเร็วกว่านี้ เพราะเนื้องอกใหญ่กว่าที่คิดไว้มาก พวกเรายังบอกเลยว่า ไม่เป็นไรหรอกน่า เพราะการผ่าตัดก็เสร็จเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นอีกสองสามวัน ป๋อก็ทำท่าหายวันหายคืน คนที่ไปเยี่ยมทุกคนหัวเราะและล้อเล่นกับป๋ออย่างสนุกสนาน แต่สิ่งที่ไม่น่าเกิดขึ้นก็เกิดขึ้น ป๋อมีอาการทรุดหนักลง ต้องเข้าไปอยู่ในห้องฉุกเฉิน พวกเราไปนั่งกันอยู่ที่โรงพยาบาลเกือบทุกวัน และได้แต่อาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ขอให้

ประทานผลกำลังให้กับร่างกายของป๊อที่จะปรับตัวเข้าสู่สภาพปกติอีกครั้งหนึ่ง แต่แล้วร่างกายของป๊อก็ไม่อาจสู้กับความวิปริตต่าง ๆ ได้ ในที่สุด ป๊อก็จากพวกเราไป หลังจากเข้าไปอยู่ในห้องไอซียู ๖ วันเต็ม ๆ

พวกเรายังไม่สามารถทำใจเชื่อได้เลยว่า ป๊อจากพวกเราไปแล้ว จะให้ทำใจได้อย่างไรในเมื่อยังพูดคุยกันอย่างสนุกสนานครั้นแครง เมื่อไม่กี่วันมานี้เอง แต่ในขณะที่จิตของพวกเรากำลังค่อย ๆ ยอมรับความจริงนี้ ป๊อก็ช่วยให้พวกเราได้คิดว่า ชีวิตนี้มีค่ายิ่งนัก พวกเราซึ่งยังมีชีวิตอยู่ไม่ควรประมาทไม่ควรใช้เวลาที่เรามีอยู่โดยเปล่าประโยชน์ ขณะที่ยังทำได้ ควรใช้ชีวิตอย่างสมบูรณ์ เพื่อมิให้เสียดายตอนตายว่า ไม่ได้ใช้ชีวิตอย่างเต็มที่ สำหรับป๊อนั้น ไม่ต้องเสียดายแน่ หากพรหมลิขิตชีวิตป๊อมาเพียงแค่นี้ ป๊อก็ได้ใช้ชีวิตของป๊ออย่างสมบูรณ์ โดยการทำประโยชน์ให้กับงานของประเทศชาติ จนวินาทีสุดท้าย โดยการสร้างครอบครัวที่เป็นปึกแผ่น ด้วยการสนับสนุนให้ลูก ๆ ได้รับความศึกษาและได้รับการอบรมเป็นคนดี โดยการสร้างความดีงามซึ่งนำความชื่นใจมาสู่คุณแม่, ญาติพี่น้อง, และเพื่อนฝูง และโดยการให้ความรักและความอบอุ่นต่อครอบครัว จงภูมิใจเถิดป๊อว่าน้อยคนได้ทำสิ่งเหล่านี้ก่อนตายเท่าที่ป๊อทำ

หากป๊อสามารถรู้จิตใจของพวกเราด้วยญาณวิเศษ ป๊อคงจะเข้าใจดีว่า พวกเราอาลัยเพื่อนแค่ไหน การนัดกินข้าวประจำปีต่อไปนี่คงจะไม่มีใครมาสร้างความสนุกสนานและเรียกเสียงหัวเราะ ด้วยการพูดภาษาอังกฤษเสีย่น สำเนียงแขกอีกแล้ว อย่างไรก็ตาม เราจะต้องมองไปข้างหน้า ฉะนั้นพวก

เราจะขอรักษาสายสัมพันธ์กับป๊อต่อไป โดยผ่านบ็อมและลูกทั้งสองของป๊อ ในท้ายที่สุดนี้ พวกเราขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกจงลด บันดาลให้ดวงวิญญาณของป๊อไปสู่สุคติในสัมปรายภพ หากชาติหน้ามีจริง ขอให้ได้เป็นเพื่อนกันอีก แต่ขอให้อยู่นานปีกว่าในชาตินี้

เพื่อน ๆ นักเรียนอังกฤษ

แต่ป้อ

การที่ป้อจากเราไปทำให้เรารู้สึกเศร้าและว่าเหว้อย่างยิ่ง ป้อเป็นเพื่อนที่เรารักที่สุดในกระทรวง และเป็นเพื่อนร่วมรุ่นในกระทรวงที่เรานับถือที่สุด นับแต่วันนั้น เมื่อสิบกว่าปีมาแล้วที่คุณสุลักษณ์ให้ป้อมาชวนเราไปเข้าสยามสมาคม เรารู้สึกถูกชะตากับป้อ เราเห็นว่าป้อสนุก ตลก เก่ง เราเห็นด้วยกับป้อไปหมด เรารักนับถือป้อและหวาดหวั่นเป็นห่วงเวลาป้อไปโกรธเกรี้ยวกับใครเขามา เวลาป้ออยู่เรารู้สึกมั่นใจขึ้นเพราะเรารู้ว่าป้อก็สนับสนุนเรา

ป้อเป็นขวัญใจสำหรับเราในกระทรวง ป้อไม่เคยวิ่งเต้นประจบประแจงใคร หรือตะเกียกตะกายทะเลาะทะเลาะยานทีจะเป็นโน่นเป็นนี่ ป้อไม่เคยพลอยพยักหรือช่วยเป็นกระบอกเสียงให้แก่ผู้มีอำนาจไม่ว่าในยุคนสมัยใด ตรงกันข้ามป้อทำงานอย่างมีหลักการและอุดมคติ พร้อมเสมอที่จะแสดงความคิดเห็นต่อผู้บังคับบัญชา ถึงแม้ว่าผู้บังคับบัญชียบางคนจะไม่ยอมฟังความคิดเห็นของผู้อื่นก็ตาม แต่เมื่อมีการตัดสินใจแล้ว ป้อก็จะปฏิบัติตามหน้าที่อย่างเคร่งครัด และจะอุทิศเวลาและความคิดให้แก่ราชการมากกว่าคนอื่น และเกินกว่าหน้าที่เสียด้วยซ้ำไปโดยไม่คำนึงถึงสุขภาพ ป้อทำงานอย่างไม่เห็นแก่ตัว มีข้อมูลหรือความคิดเห็นใหม่อันใดก็จะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แก่เพื่อนร่วมงานและลูกน้อง ทำให้เราเป็นหนี้ความคิดป้ออยู่เสมอ

เมื่อเราเข้ากระทรวงใหม่ ๆ นั้น เรารู้สึกอีกตั้งใจในบางสิ่งบางอย่างมาก
ทีเดียว แต่โชคก็ที่ได้ป้อเป็นเพื่อนที่มีความรู้สึกเหมือนกัน ว่าเป็นคนที่ไป
ระบายความในใจด้วยได้ ป้อแยกความคิดและความรู้สึกส่วนตัวออกจากการ
ปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดี และดำเนินชีวิตส่วนตัวนอกกระทรวงที่ค่อนข้าง
จะตื่นเต้น ป้อเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมริเริ่มก่อตั้งนิตยสาร “จตุรัส” ขึ้น และชัก
ชวนเพื่อน ๆ ให้ร่วมลงทุนกันคนละเล็กคนละน้อย แต่ “จตุรัส” (ยุคแรก)
ออกได้เพียง ๔ ฉบับก็มีอันเป็นไป เรายังจำได้วันที่ “จตุรัส” ถูกปิด
เรากับป้อไปที่สำนักงานซึ่งว่างเปล่าและถูกคนในตึกจ้องมองยังกับว่าเราเป็น
สัตว์ประหลาดหรือมนุษย์ต่างดาว แต่การที่ได้กวาดโทษะมนุษย์นิดหน่อยสมัย
นั้นแก้ขัดความเบื่อหน่ายไปได้พักใหญ่ และทำให้พวกเราสำราญใจมาก
เพราะอย่างน้อยก็ได้มีโอกาสช่วยเพื่อนฝูงเขย่าโครงสร้างเก่า ๆ ให้อะไรตก
หล่นลงมาเสียบ้าง ถึงแม้ว่าจะตกลงมาบนหัวตัวเองก็ตาม นอกจากผลงาน
ใน “จตุรัส” แล้ว ป้อได้เขียนบทความและบทวิจารณ์ลงนิตยสารอื่นด้วย
ซึ่งพวกเราได้รวบรวมมาตีพิมพ์ไว้ ณ ที่นี้ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ป้อ และ
เพราะเห็นว่าผลงานเหล่านี้มีความสำคัญไม่น้อย ต่อวิวัฒนาการของความคิด
เกี่ยวกับการเมืองและนโยบายการต่างประเทศของไทยในยุคต่อมา

ป้อกลับมาจากจากราชการอย่างโด่งดัง เมื่อเราเองไปรับราชการที่จากร์ตา
ผู้คนในคณะทูตยังพูดถึงป้ออย่างทึ่งและชื่นชมอยู่ ตอนป้อกลับมา นั้น บรรยา
กาทางการเมืองได้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นมากแล้ว และเราสามารถทำงาน
กันได้อย่างเต็มที่โดยไม่รู้สึกลำบากใจ ยิ่งป้อลงมาจากสำนักปลัด กรมการ

เมืองยอร์กนครนครมากขึ้นอีก ยุคนั้นเป็นยุคที่ไทยกำลังปรับปรุงความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาควบคู่ไปกับการปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีน การที่ป๋อได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้ากองอเมริกา จึงเป็นการแต่งตั้งที่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐนั้นป๋อติดใจมานานแล้ว ในช่วงนั้นป๋อทำงานหนักหน่วงอย่างเต็มใจและสุจริตความสามารถ และงานที่ทำก็แสนที่จะลำบากยากเข็ญ เพราะจะต้องสืบสาวราวเรื่องวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐย้อนหลังกลับไป ๒๕ ปี • ขุดหาพันธะที่สร้างสมทับถมไว้จนไม่ทราบว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใดแน่ การขุดหานี้เป็นงานที่เรียกร้องความเค็ดเคียวมาก เพราะกว่าจะไปถึงที่ก็ต้องฝ่าฟันขวากหนามเข้าไป บางทีก็หลงทาง ขุดลงไปแล้วบางทีเจอของแข็งจนข้อมือชันไปก็มี แต่ป๋อก็เพียรพยายามค้นค้นไปจนถึงที่สุด โดยมีผู้บังคับบัญชาบางคน และเพื่อนฝูงสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทุกขั้นตอนที่ป๋อประสบความสำเร็จ เราก็พลอยดีใจไปด้วย มีตอนหนึ่งที่หวาดเสียวเป็นพิเศษ คือกรณีมายาเกซซึ่งเกิดขึ้นเมื่อผู้ใหญ่ในกระทรวงส่วนใหญ่ไปประชุมรัฐมนตรีอาเซียนประจำปีอยู่ที่กัวลาลัมเปอร์ พวกเราที่เหลืออยู่ที่กรุงเทพฯ ต้องช่วยกันทำงานเพื่อแก้สถานการณ์อย่างกระชั้นชิด และป๋อมีบทบาทสำคัญในการช่วยพิทักษ์รักษาศักดิ์ศรีของไทยไว้เท่าที่จะทำได้ แม้จนกระทั่งปัจจุบันอุปทูตสหรัฐประจำประเทศไทยขณะนั้น ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตสหรัฐประจำอินโดนีเซียก็ยังพูดถึงป๋ออยู่ด้วยความเคารพ และเล่ากันว่าสมัยที่ป๋อเป็นหัวหน้ากองอเมริกานั้น สถานทูตอเมริกาในรายงานความคิดเห็นของป๋อกลับไปกรุงวอชิงตัน โดยอ้างชื่อป๋อครั้งเดียวจนรัฐมนตรีต่างประเทศคิสซิงเจอร์เคยอุทานถามถึงว่าเป็นใคร

แต่เมื่อป๊อเป็นหัวหน้ากองอเมริกาอยู่นั้น ใช้ว่าจะเคร่งเครียดกับงานอยู่ทุกวินาที ป๊อเดินเล่นขึ้นลงไปมาอยู่เป็นนิจ โดยมีที่พักผ่อนคือห้องหัวหน้ากองยุโรปสุขุม รัศมิทัต ซึ่งรับเป็นธุระชงกาแฟให้เพื่อนฝูงรับประทานวันละหลายถ้วย จนมีชื่อเสียงว่าเสีฟกาแฟเก่งไม่แพ้เจ้าของร้านกาแฟที่กรุงโรม ตอนกลางวันเราก็อานข้าวด้วยกันและกับพวกพี ๆ แต่ตอนที่สนุกที่สุด เห็นจะเป็นตอนที่เรากับพีโกศลติดตามท่านรัฐมนตรีชาติชายเดินทางรอบโลกภายใน ๙ คืน ๑๐ วัน เมื่อปลายปี ๒๕๑๘ โดยแวะลอนดอน - วอชิงตัน - ลอสแอนเจลิส - โตเกียว - โซล - ชองกง และโดยที่เบี่ยเลี้ยงและค่าที่พักไม่พอตามเคย เราก็บ๊อเลยอยู่ห้องเดียวกัน ซึ่งหมายความว่าต่างคนต่างนอนอยู่บนเตียงของตัวแล้วคุณุโทรทัศน์ ผลัดกันวิพากษ์วิจารณ์รายการโทรทัศน์รอบโลกจนหลับโดยบางทีลืมปิดโทรทัศน์ ตื่นขึ้นมาก็ก่่าวหาซัดกันว่าเป็นความรับผิดชอบของใครกันแน่ที่เหลวไหลถึงเพียงนี้ หลังจากนั้นไม่นานเราก็ไปรับราชการที่จากร์ตา ซึ่งเป็นโชคคิของเรา เพราะป๊อยังอยู่ที่กระทรวงตอน “ ๖ ตุลา ” ป๊อต้องทนอยู่อีกหลายเดือนหลังจากนั้น ก่อนที่กระทรวงจะส่งไปเป็นผู้เชี่ยวชาญสิ่งทอที่เจนีวา แต่เราก็กลับมาร่วมเลี้ยงส่งป๊อและคืนหมวกชนสัตว์ที่ป๊อให้ยืมไปใช้ตั้งแต่การเดินทางไปเมืองจีนครั้งแรกของท่านรัฐมนตรีชาติชายเมื่อปลายปี ๒๕๑๖

ป๊อกลับมาจากเจนีวาราวนี้ เราดีใจมาก โดยเฉพาะเมื่อป๊อจะมานั่งทำงานตึกเดียวกับเรา ซึ่งหมายความว่าพวกเราจะได้เปิดชมรมเสวนาเฮฮากันได้อีกครั้งหนึ่ง แต่แล้วป๊อก็จากเราไปอย่างกระทันหัน วันอาทิตย์ก่อนเข้าโรงพยาบาลป๊อกับม้อมและคุณุบ้ายังมาทานน้ำชาที่บ้านอยู่เลย และผ่าตัดเสร็จแล้วเราก้เตรียมบทความสนุก ๆ ไว้มาอ่านให้ป๊อฟัง ซึ่งจะต้องถูกใจป๊อ

แน่ ๆ เมื่อคืนก่อนที่เราจะเขียนถึงป๋อนั้น เราก็ฝันถึงป๋อ เรานั่งคุยกันอยู่
เหมือนแต่ก่อน เฮฮาเรื่องอะไรไม่ทราบ แต่มีเสียงพระท่านสวดอยู่ด้วย
เราสะดุ้งตื่นและรุ่งขึ้นเช้ารีบเขียนถึงป๋อ เราอยากให้ป๋อรู้ว่า เราจะไม่มีวัน
ลืมป๋อ ป๋อจะมีชีวิตอยู่ในความทรงจำของเราตลอดไป

เดช บุนนาค

แต่...ป้อ

ป้อได้จากพวกเราไปแล้ว ซึ่งสำหรับผมเท่ากับได้สูญเสียเพื่อนที่รักและ
คนที่สุดคนหนึ่งไปอย่างไม่มีวันกลับ

ป้อได้จากพวกเราไปในขณะที่เขาได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว ทั้ง
ในด้านความคิดและปัญญา และยังคงทำประโยชน์ให้แก่กระทรวงและชาติ
บ้านเมืองได้อีกมากมายนัก เขาเพียงจะได้เริ่มมีโอกาสได้รับการตอบแทนจาก
ผลงานที่เขาได้สร้างสมมาด้วยตัวของเขาเอง ที่สำคัญที่สุดก็คือเขาได้ก้าวไปสู่
ตำแหน่งหน้าที่ที่เขาจะสามารถเป็นตัวของตัวเอง และใช้ความรู้ความสามารถ
อย่างเต็มที่ยิ่งขึ้น

ผมยังจำได้ถึงความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นของป้อ และจำได้
ถึงความเฉลียวฉลาดของเขา ความมีอารมณ์ขันที่น่าสุนทรีย์ของเขา ความ
ไวใจที่ผู้ใหญ่ให้แก่เขา ความรักเคารพที่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ต่อเขา

ผมยังจำได้ถึงกลุ่มเพื่อนข้าราชการรุ่นเดียวกันที่เราตั้งกันขึ้น เพื่อพบปะ
แลกเปลี่ยนความเห็นในเรื่องที่เราเห็นว่ามีความสำคัญทั้งหลาย ซึ่งเขาจะเตรียม
พร้อม และอธิบายความคิดอ่านของเขาได้ชัดเจนแหลมคมกว่าคนอื่น ๆ อยู่
เสมอ

ผมยังจำได้ถึงความเพียรพยายามของพวกเรา โดยเฉพาะของเขาในการ
ออกหนังสือ “จตุรัส” ได้เพียงไม่กี่ฉบับก็ถูกสั่งปิด

ผมยังจำได้ถึงความรักเพื่อนของป้อ ที่อุทิศส่วนานั่งฟังและให้กำลังใจแก่
ผมกับคุณนิตย์ พิบูลสงคราม ก่อนการแสดงดนตรีของเราทั้งสองในงาน

กระทรวง ๆ ซึ่งผลการแสดงครั้งนั้น ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี
และเขาก็คงสังเกตเห็นอยู่แล้วแต่แรก

สิ่งที่บ่อเกลียดที่สุดในชีวิตคือคนที่ขาดความซื่อสัตย์สุจริตไม่ว่าทางคำ
จิตใจ บัญญาหรือการกระทำ เขาไม่เคยร้องหรือเกรงใจใครที่จะแสดงความ
เหยียดหยามดูถูกบุคคลประเภทนี้

สิ่งที่บ่อรักที่สุดในชีวิตก็คือความเป็นไทย คุณพ่อ คุณแม่ เมีย และลูก
ของเขา เขาเป็นลูกที่ดีของคุณแม่อยู่เสมอ เป็นสามีที่ดีของภรรยา และเป็น
พ่อที่ดีของลูก ๒ ปีหลังของชีวิตบ่อ เขาต้องทนทุกข์ไม่น้อยที่ต้องแยกกัน
อยู่กับลูกรักทั้งสองของเขา

คงมีคนในเมืองไทยอีกไม่มากคนนักที่จะรักความเป็นไทยเท่าบ่อ เขาเป็น
คนไทยที่รักความเป็นไทยด้วยสติปัญญา และด้วยเหตุด้วยผล เมื่อตอนหนุ่ม
กว่านี้ บางคนอาจจะกล่าวว่าเขาหัวรุนแรง แต่ก็มีความรุนแรงด้วยความ
หวังอย่างจริงใจที่จะแก้ไขสังคมและระบบต่างๆ ที่ไม่เกื้อกูลต่อความเจริญก้าวหน้า
ของคนไทยและประเทศเราเองเป็นส่วนรวม

จะอย่างไร เขาก็ควรภูมิใจได้อย่างยิ่งว่า เขาได้มีส่วนสำคัญในการดำเนิน
การรื้อถอนทหารสหรัฐออกจากประเทศไทยในฐานะที่เขาเป็นหัวหน้ากอง
อเมริกา ในกรมการเมืองสมัยนั้น เขาได้ปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบ
ของเขาด้วยความเชื่อมั่นที่ไม่คลอนแคลน ท่ามกลางบรรยากาศและสถาน
การณ์ที่จะเป็นการยากลำบากอย่างยิ่งสำหรับบุคคลซึ่งปราศจากคุณสมบัติเช่น
เขาจะปฏิบัติงานได้ เรื่องสำคัญนี้ก็ได้กลายเป็นประวัติศาสตร์ไปแล้ว และ
วันหนึ่งหากเราไม่ตายเสียก่อนก็อาจจะได้มีโอกาสได้อ่านเกร็ดรายละเอียดเกี่ยว
กับเรื่องนี้ก็อาจเป็นได้

แต่ปีอกลับต้องมาจากพวกเราไปเสียก่อน และแม้เขาจะจากพวกเราไป
แล้ว เขาก็ยังเป็นตัวอย่างของพวกเราในด้านของความซื่อสัตย์ ของสติปัญญา
ความกล้าหาญของความคิด และความบริสุทธิ์ของจิตใจ เช่นเดียวกับเมื่อ
เขายังอยู่กับพวกเรา

ไม่ว่าปีจะอยู่หรือจากไปแล้ว เขาก็จะยังเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดคนหนึ่งของ
ผมตลอดไป

สตโรจน์ ชวนะวิรัช

กรมการเมือง
กระทรวงการต่างประเทศ

ป้อ

รู้จักกับลือที่ Georgetown เมื่อลือแวมมาเรียนเตรียมตัวไป Fletcher เราถูกชะตาและมีความสนิทสนมรักใคร่กันฉันท์พี่น้อง ทั้งทางด้านความเป็นเพื่อนมนุษย์ และอุดมการณ์ความคิดเห็น แต่บัดนั้นมาโดยตลอดไม่เปลี่ยนแปลง แต่กลับกระชั้นยิ่งขึ้น

ลือเป็นบุคคลที่ว้าวเฒ่าพ่นน้ำดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะลือเป็นคนมีสัจจะ ลือทำในสิ่งที่พูด ที่คิด ที่ตั้งมั่นไว้ ลือไม่ละทิ้งอุดมการณ์และอุดมคติที่ลือมี ตั้งแต่สมัยยังเรียนหนังสืออยู่

ลือมีความรักชาติ รักสังคมไทยอย่างแท้จริง ลือคิดถึงและทำเพื่อส่วนรวม และเพื่อนมนุษย์เสมอมา ลือทำงานด้วยฝีมือ ด้วยความอุตสาหะ และด้วยความปราดเปรื่อง

ลือเป็นคนแหลมคม คุยสนุก มีอารมณ์ขัน มีเมตตาจิต มีข้อคิดเห็นที่เป็นวิพากษานับเป็นเกียรติที่ได้รู้จัก ได้คบหาสมาคม และได้ร่วมทำงาน และได้ร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ กับลือ

ไม่ยากเชื่อว่าลือได้จากไปแล้ว ใจมันคัดค้านว่าไม่ถึงเวลา ไม่ยุติธรรมเลย ที่โลกต้องสูญเสียคนดี ๆ อย่างลือไป อยากให้ลือได้ทำงานที่ได้ตั้งใจ และเริ่มกระทำไว้บ้างแล้ว เพื่อประโยชน์แก่สังคมต่อไปให้แล้วเสร็จ เสียคายลือป้อ เสียคายจริง ๆ

กษิต

กรมเศรษฐกิจ

กระทรวงการต่างประเทศ

“VILLA THAI”

VIA NOMENTANA, 130

00162 ROME

วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๒๓

พี่ป้อที่รัก

ถึงแม้พี่ป้อจะจากเราไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับมา แต่ผมขอเขียนจดหมายฉบับสุดท้ายนี้ ถึงพี่ป้อที่ผมรักเหมือนกับพี่ผมแท้ ๆ ผมอยากให้พี่ป้อรู้ว่าผม แต้ว ลูกมด และลูกมิก เรามีความรู้สึกเศร้าและเสียใจที่สุด ผมอยากบอกพี่ป้อว่าเราทุกคนร้องไห้น้ำตาไหล เมื่อได้ทราบข่าวการจากไปอย่างกระทันหันของพี่ป้อ อยากให้พี่ป้อรู้ว่าหลานมดและหลานมิกรักและคิดถึงพี่ป้อมาก ทุกคนยังจำได้ดี ทุกวันที่พี่ป้อ พี่ป้อม คุณตา และหลานปุยกับหลานนุ่นมาพักอยู่ที่บ้านเรา เมื่อเดือนเมษายนศกนี้ มันเป็นความสุขที่ทุกคนจะไม่มีวันลืม เป็นเหตุการณ์ที่จะอยู่ในความทรงจำของเราทุกคนตลอดไป

ผมไม่แน่ใจเลยว่าจะไม่ได้เห็นหน้าพี่ป้ออีกต่อไป ผมยังจำได้ว่าพี่ป้อกอดคอผมวันที่ไปส่งพี่ที่สถานีรถไฟกรุงโรม และว่าเราจะได้พบกันที่กรุงเทพ ฯ อีกไม่กี่เดือนข้างหน้า

ผมมีความเศร้าสุดเหลือเกิน ตั้งแต่ผมเรียนหนังสือมาจนกระทั่งรับราชการ พี่ป้อเป็นทั้งพี่ เพื่อน และผู้ให้ความรู้คำแนะนำและความรักแก่ผมตลอดมา เป็นบุญคุณซึ่งผมจะไม่มีวันลืม พี่ป้อเป็นตัวอย่างของความดีทุกอย่าง ซึ่งผมพยายามยึดทั้งที่รู้ดีว่า ผมไม่มีทาง

ที่จะทำได้อย่างพี่ป้อ แต่ด้วยความรักและเลื่อมใสในตัวพี่ป้อ แม้จะ
กระทำได้เพียงส่วนน้อยนิดของพี่ป้อ ผมก็จะรู้สึกภูมิใจมากแล้ว ผม
พูดกับลูกมดและมิกเสมอว่าให้ตั้งใจเล่าเรียน เมื่อโตขึ้นจะได้เก่ง
เหมือนพี่ป้อและเหมือนพี่ปุยและพี่นุ่น พี่ป้อเป็นคนที่สอนให้ผมเข้าใจ
ได้ดีว่า หากเราทำงานปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ ตามกำลังสติ
ปัญญาเท่าที่เรามี และถ้าคนอื่นเขาเห็นความดีของเราก็คือได้ว่าเราได้
ทำถูกต้องแล้ว เป็นความก้าวหน้าในชีวิตที่เราได้สร้างด้วยตัวของเรา
เอง ไม่จำเป็นต้องขอร้องให้ใครมาเห็นดีด้วย พี่ป้อเป็นผู้ซึ่งได้ให้
ผมเกิดความมั่นใจในตัวเอง ให้ผมเป็นคนกล้าพูดกล้าคิด และกล้า
เขียนในสิ่งที่เบ็นความจริง ให้เป็นคนที่มีความเคารพในตัวเอง ซึ่ง
เป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญที่สุดของความเป็นมนุษย์โดยแท้ ผมจะจด
จำและจะไม่วันลืมทุกสิ่งทุกอย่างที่พี่ป้อได้พูดคุยกับผมตลอดมา

พี่ป้อเป็นคนที่ยึดมั่นในศีลธรรม รักความยุติธรรมและได้พิสูจน์
ให้เห็นมาโดยตลอดทั้งด้วยวาจาและการกระทำ ผมรู้ว่าพี่ป้อไม่เคย
ปรารถนาให้ผู้ใดยกย่องสรรเสริญชมเชยพี่ป้อ เพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้
หาใช้มีความสำคัญอันใด เพราะพี่ป้อตลอดชีวิตได้ยืนหยัดเคียงข้าง
หลักการและศีลธรรมมาเสมอ ซึ่งสำคัญกว่าสิ่งอื่นใดหมด แม้ศัตรู
ก็ไม่อาจลบล้างทำลายความดีของพี่ป้อ พี่ป้อเป็นคนซึ่งเอาจริงเอาจัง
กับงานการในหน้าที่รับผิดชอบอย่างหาคนเทียบได้ยาก แต่ขณะเดียว
กันในยามว่าง ก็เป็นคนมีอารมณ์ขันร่าเริงอย่างมาก พี่ป้อเป็นมิตรที่
แท้ ที่ดี ที่ซื่อสัตย์จริงใจต่อผู้ที่เป็นมิตรกับพี่ ไม่เคยคิดอิจฉาริษยา

ใส่ร้ายป้ายสีใครเลย หากไม่พอใจอะไรพีกก็จะพูดออกมาอย่างตรงไปตรงมาและต่อหน้าต่อตา

ผมเขียนมาทั้งหมดนี้ ไม่ได้ต้องการให้ใครรู้หรือเห็นด้วย เพียงขอให้พี่ป้อที่ผมรักได้รู้ว่าผมรักพี่ป้อ เพราะความดีทุกอย่างที่พี่ได้สร้างไว้ระหว่างมีชีวิตอยู่ในโลกนี้

ขอให้คุณงามความดีที่พี่ป้อได้บำเพ็ญไว้ระหว่างมีชีวิตอยู่ จงเป็นบัจจัยส่งเสริมให้พี่ป้อไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ และหากชาติหน้ามีจริง ขอให้เราได้เกิดมาเป็นพี่น้องกันอีก และหากความยุติธรรมยังมีจริง ขอให้พี่ป้อได้มีโอกาสมีชีวิตอยู่ร่วมกับพวกเราได้ยาวนานกว่าโลกนี้

เพราะคุณงามความดีที่พี่ได้กระทำไว้น่าจะให้โอกาสแก่พี่มากกว่า
น

ด้วยความรักพี่และมิตรแท้

สุรพงษ์ ชัยนาม

“.. คุณพ่อขา .. ลูกรักและคิดถึง”

วันที่ ๒ สิงหาคม คุณพ่อได้จากเราไป สร้างความเศร้าโศกเสียใจให้แก่แม่ป้อม ลูกปุย น้องนุ่น รวมทั้งครอบครัวชยันนามและโอวิธมา เป็นอันมาก แม้จะทราบว่าคุณเราทุกคนจะต้องตาย ไม่มีใครหนีความตายไปได้พ้น เพียงแต่ว่าเหตุการณ์นี้จะเกิดขึ้นเร็วหรือช้าเท่านั้น ไม่มีใครคิดถึงเรื่องนี้เลย เมื่อคุณพ่อเข้าโรงพยาบาล เพราะทุกคนคิดว่าคุณพ่อยังหนุ่ม ยังทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองได้อีกนาน ๆ

วันแรกที่คุณพ่อเข้า ร.พ. ตอนกลางคืนคุณพ่อยังขอลอกมาหาลูกที่บ้าน ยังคุยโทรศัพท์ ยังคุยด้วยกัน เมื่อผ่าตัดเสร็จ พอลูก ๆ ไปเยี่ยมคุณพ่อก็กุ๊กขึ้นมาคุยมาเล่าให้ฟัง ลูกปุยไม่นึกเลยว่าคุณพ่อจะจากเราไปเร็วถึงเพียงนี้ ลูก ๆ ของคุณพ่อจะเป็นเด็กดีไม่ต้องให้แม่ป้อมลำบากใจ จะเรียนหนังสือให้เก่ง ๆ ให้สมกับที่เป็นลูกพ่อ

ลูกปุยรักและคิดถึงคุณพ่ออยู่เสมอ และขอให้คุณพ่อมีความสุขในสัมปรายภพ เป็นที่เคารพรักสังสติกอยู่ ในหัวใจลูกปุยตลอดกาลเทอญ ฯ

จากลูกปุยของคุณพ่อ

Pui

your eldest daughter

แต่คุณพ่อที่จากไปด้วยใจรัก

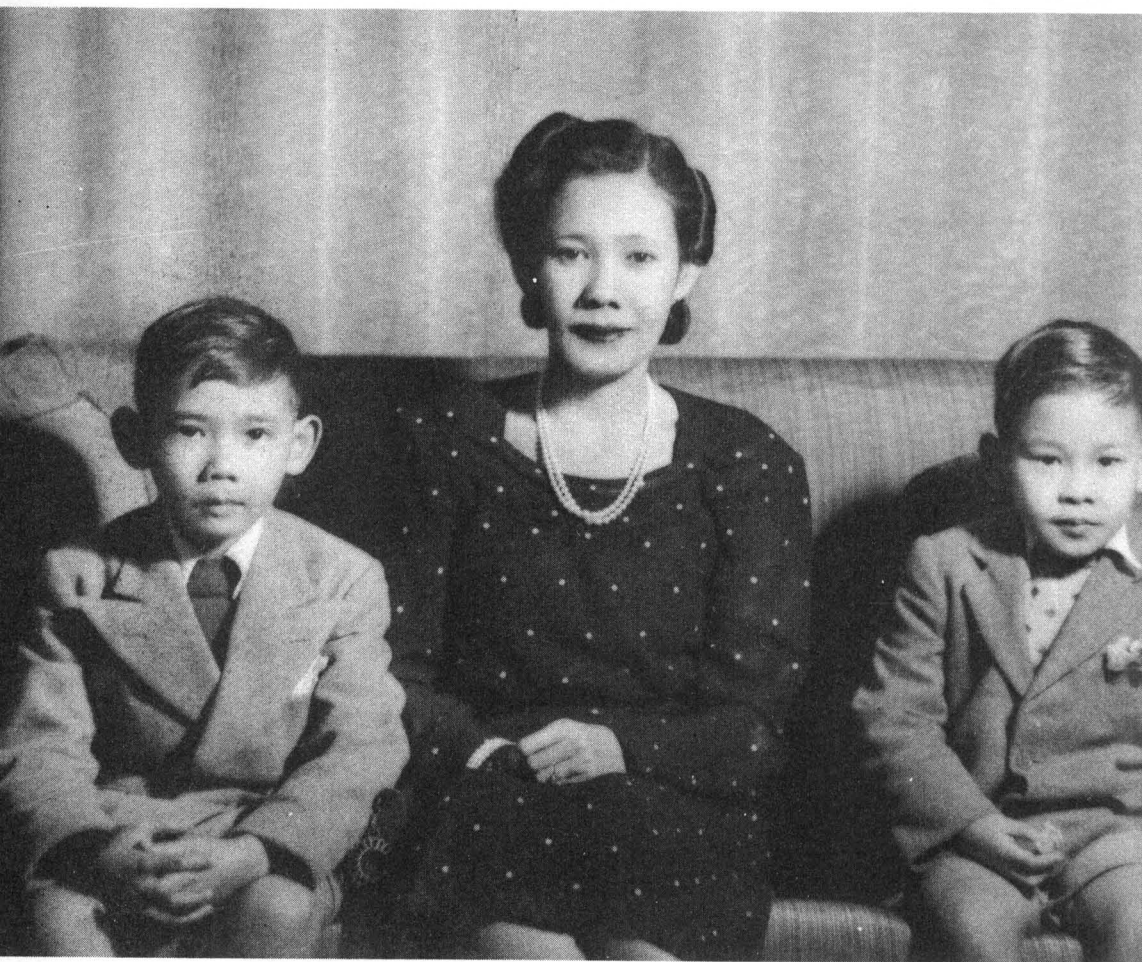
คุณพ่อเป็นคนดีมากและคุณพ่อก็ไม่ได้ทำความดีแต่ที่อื่น หรือทำเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเปล่า เปล่า คุณพ่อทำเพื่อชาติและเรา คุณพ่อต้องทำงานหนัก เมื่อกลับบ้านคุณพ่อกลับเล่นและคุยกับลูกอยู่เสมอ ตอนนั้นยังเด็กคุณพ่อก็สอนร้องเพลงเราร้องไปก็หัวเราะกันไป การที่คุณพ่อจากพวกเราไปทุกคนย่อมเสียใจ คุณพ่อเคยบอกว่ามีหลายคนที่ไม่ชอบคุณพ่อ ใครเล่าคุณพ่อเป็นพ่อที่ดีคอยสอนภาษาอังกฤษให้ลูกอยู่เสมอ ทุกครั้งที่มิวซาเขียนภาษาอังกฤษแล้วนั้นเขียนผิดนั้นมักแอบร้องไห้คิดถึงคุณพ่อ นั้นนอยากรู้ว่าคุณพ่ออยู่ที่ไหน เพราะอะไรจึงเป็นเช่นนี้ วันสุดท้ายที่นั้นไปเยี่ยมคุณพ่อ ๆ ยังคุยกับนั้นหัวเราะกับนั้น

บัดนี้คุณพ่อได้จากไปแล้ว นั้นขอให้คุณพ่อไปยังสุขคติโลกเทอญ

จากนั้นลูกคนเล็กของคุณพ่อ
ด้วยความเคารพอย่างสูง
รักและคิดถึงคุณพ่อมาก
วรวรรณ ชัยนาม (นั้น)

ด.ช.วรพุทธิ ชัยนาม ถ่ายภาพนี้เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2485 อายุ 3 เดือนครึ่ง

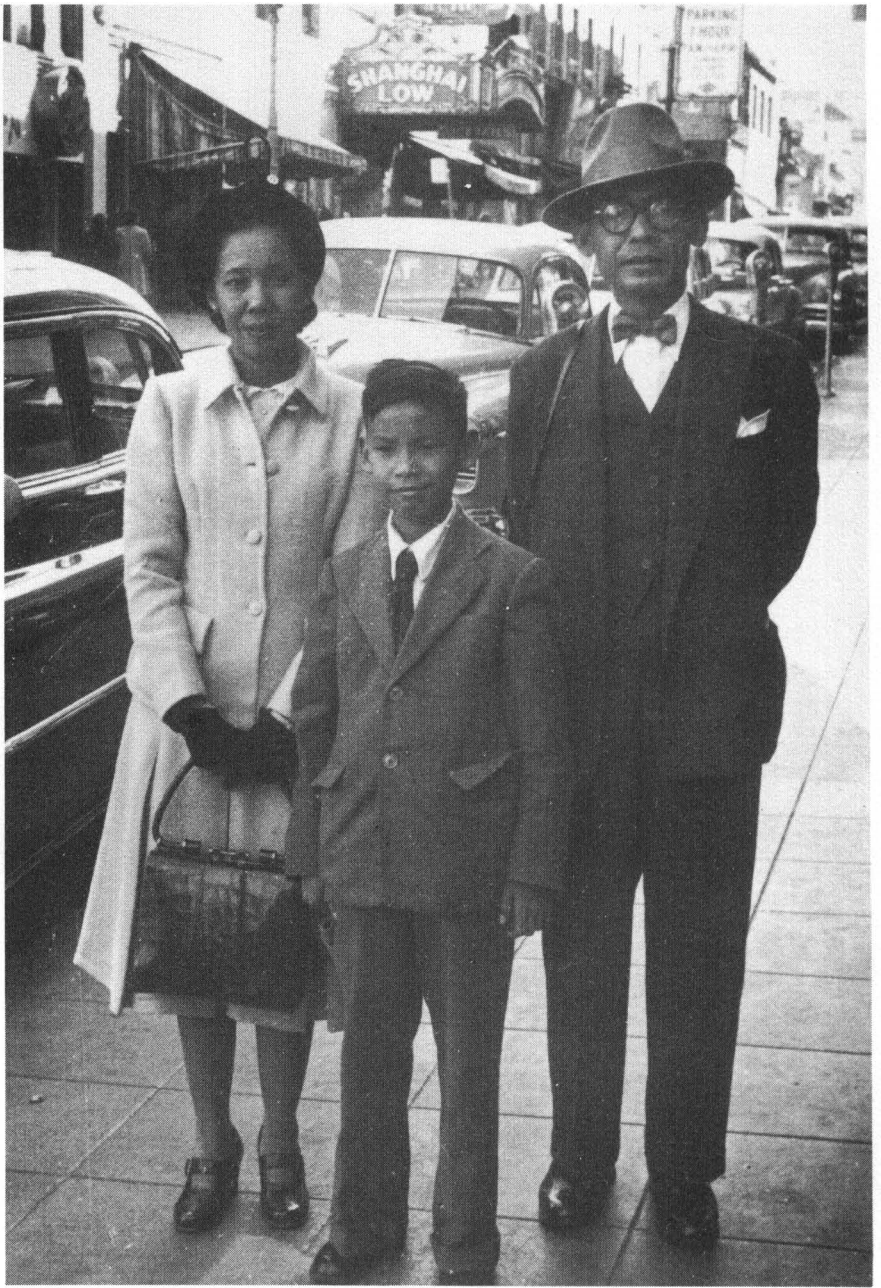
กับคุณแม่และปิก (เจษฏา) เมื่ออายุ 6 ขวบครึ่ง พ.ศ.2491

พ่อคุณแม่และปิกเมื่อคุณพ่อเดินทางไปรับราชการเป็น เอกอัครราชทูต ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ.2490

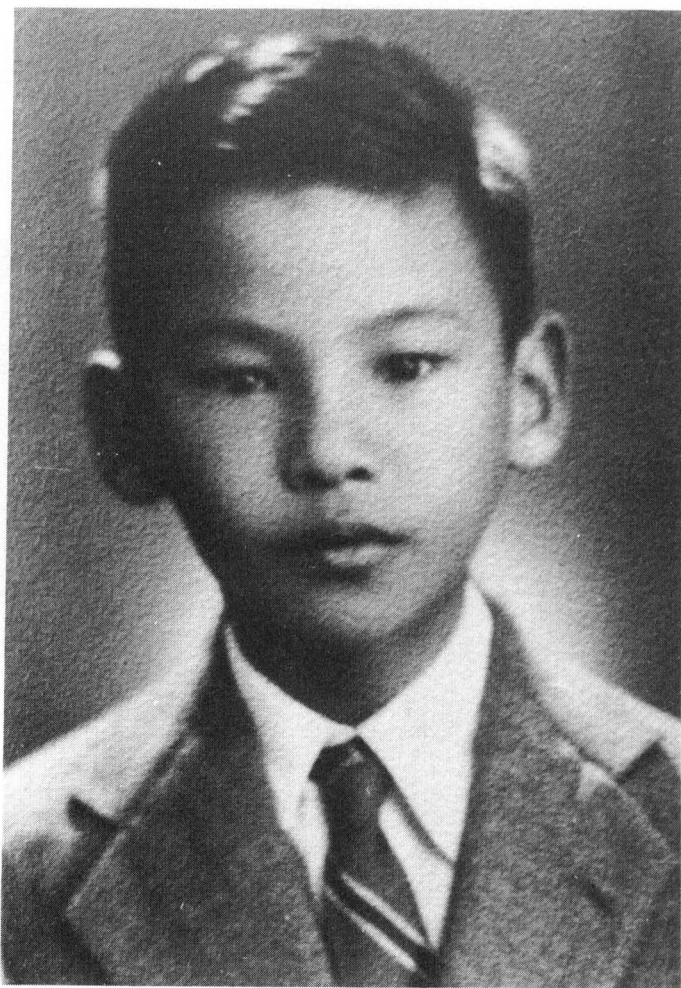
gelberg สวิสเซอร์แลนด์ กับคุณแม่และปิกเมื่อ พ.ศ. 2497

ที่ซานฟรานซิสโกกับคุณพ่อคุณแม่ ก่อนไปเรียนอังกฤษเมื่อ พ.ศ.2496

เล่นสกีกับป้าที่ Engelberg เมื่อ พ.ศ. 2497

เมื่อเป็นนักเรียน อายุ 10 ขวบ พ.ศ. 2495

กับคุณหลวงสุขุมน้อยประคตชรูและคุณสุโข สุวรรณศิริ ที่ประสาธ เมืองบัวโกเดสเบิก
สมัยเมื่อคุณพ่อเป็นเอกอัครราชทูตนครนั้น

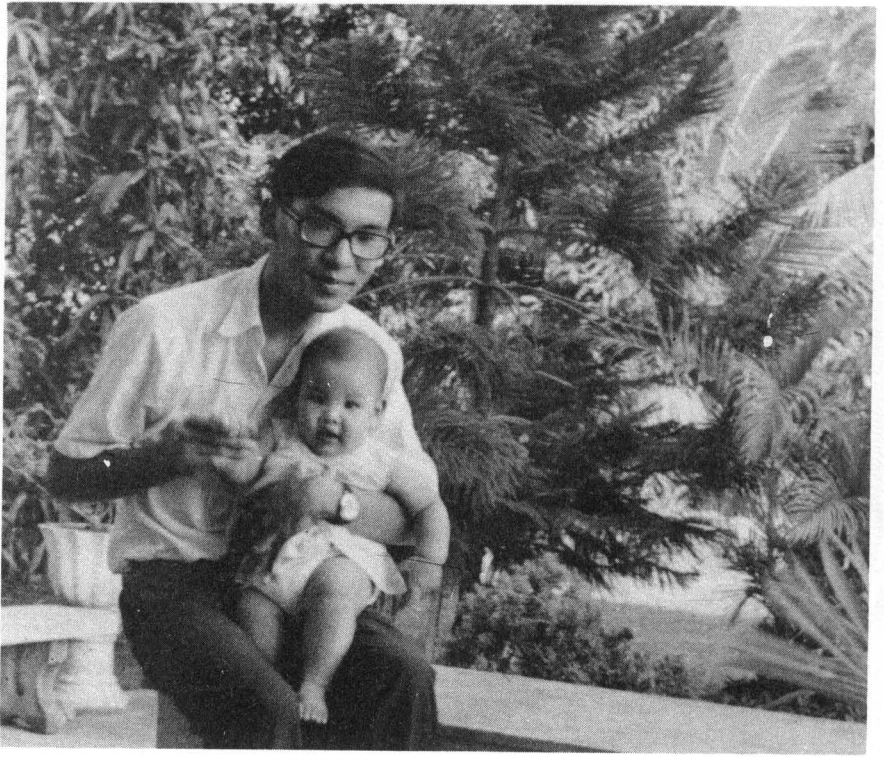
เมื่อกลับมาร่วมงานวันเกิดคุณพ่อ มกราคม 2510

เนติบัณฑิตอังกฤษ เมื่อ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2507

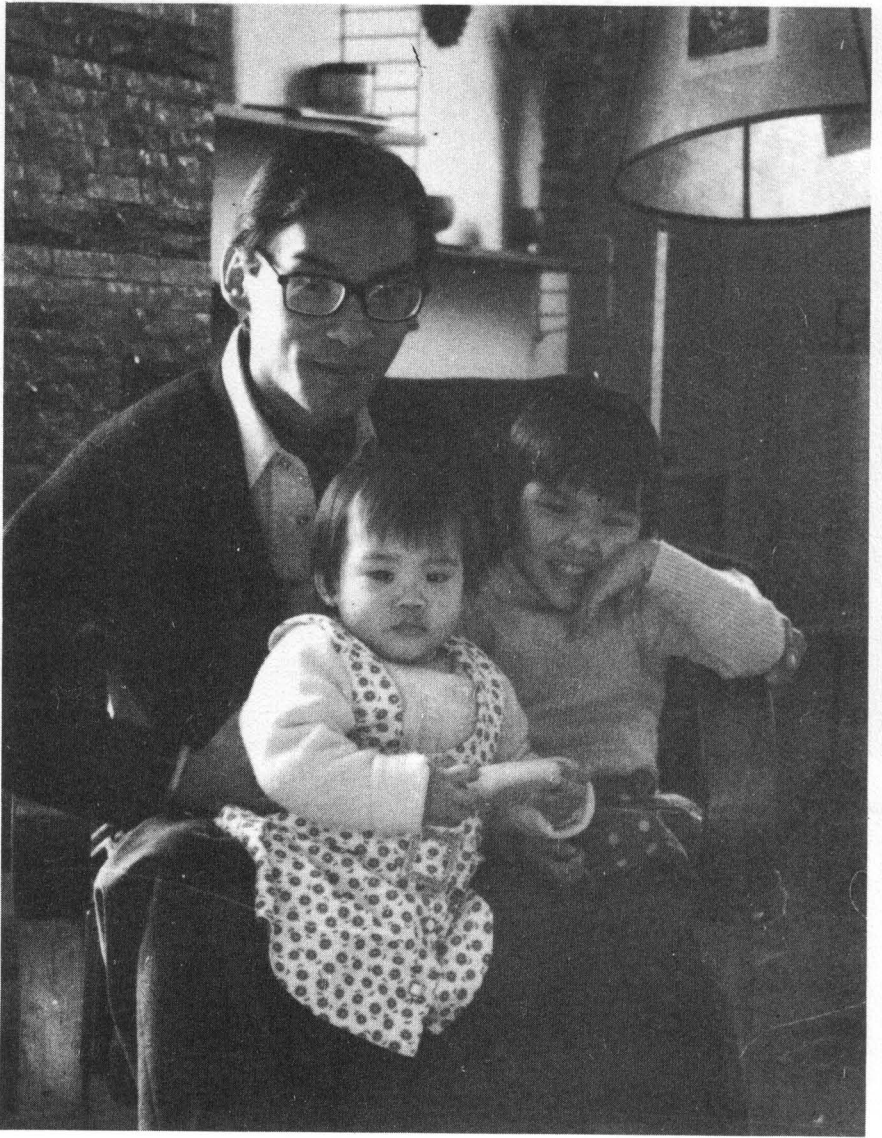
อมเมื่อแรกไปรับราชการที่ยาการ์ต้า พ.ศ.2516

กับลูกปุยที่บ้าน พ.ศ.2510

ลูกหนูที่เวียงนา พ.ศ.2514

กับลูกปยุตุนุ่นที่เวียนนา พ.ศ.2514.

โทรเลข - หนังสือพิมพ์ - ภาษาอังกฤษ

๑. โทรเลขจากเอกอัครราชทูต ณ กรุงมาดริด	หน้า ๓
๒. การระแคะ	หน้า ๔
๓. โลกหนังสือ	หน้า ๔
๔. “ความตื้นอันประเสริฐ” จาก มติชน	หน้า ๕
๕. โทรเลขจากรองข้าหลวงใหญ่สหประชาชาติสำหรับผู้ลี้ภัย ณ นครเจนีวา	หน้า ๑๐
๖. โทรเลขจากเอกอัครราชทูตฟิลิปปินส์ ประธานคณะกรรมการอาเซียน ณ นครเจนีวา	หน้า ๑๐
๗. <i>The Nation</i>	หน้า ๑๑
๘. <i>Voraputhi Jayanama....Didi Vinyaratn</i>	หน้า ๑๔
๙. <i>Biographical Statement....Voraputhi Jayanama</i>	หน้า ๑๗
๑๐. <i>Whither Goes the Orphan?.... Preecha Araya</i>	หน้า ๒๐
๑๑. <i>Reviews : Special Supplement on Siam</i> <i>Voraputhi Jayanama</i>	หน้า ๓๐

โน้ต เลขที่ ๒๑๐๔

บอนนี่ ๔/๘/๒๓ ๑๓๓๐

จากออท. สละ ศิวะรักษ์ มาคริด

ถึง ผอก. โอภาส ชัยนาม

เริ่ม

คุณโอภาส ทันทถ

ศิริ และผมได้ข่าวคุณป้อถึงแก่กรรมด้วยความตกใจและเสียใจอย่างที่สุด

ฉะนั้นขอความกรุณาได้โปรด ๑. นำความกราบเรียนคุณหญิงป้อด้วยว่า

ศิริและผมรู้สึกเศร้าใจและเสียใจและอาลัยรักการจากไปของคุณป้ออย่างที่สุด

จึงขอกราบแสดงความเสียใจอย่างจริงใจมา ณ ที่นี้ด้วย

๒. โปรดบอกคุณป้อมภรรยาคุณป้อด้วยว่าศิริและผมขอแสดงความเสียใจอย่างสุดซึ้ง

ต่อคุณป้อมและหลานทั้งสองในการจากไปของคุณป้อ ผู้ซึ่งศิริและผมรักเหมือนญาติ

สนิท.

สละ ศิวะรักษ์

ข่าวจากหนังสือพิมพ์

ขอแสดงความเสียใจ

ยังไม่ทันเดินทางไปรับตำแหน่ง ต้องเข้ารับการรักษาโรคสมองเสียก่อน วรพุทธิ ชัยนาม กงศุลใหญ่ ณ เมืองฮ่องกง เพิ่งได้รับแต่งตั้งตำแหน่งนี้ ถึงแก่กรรมด้วยโรคทางสมอง เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม

กระแศ

๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๓

อาลัยเพื่อนรัก

วรพุทธิ ชัยนาม นักการทูตแห่งกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งถึงแก่กรรมทั้ง ๆ ที่อยู่ในวัยหนุ่มแน่น ด้วยโรคเนื้องอกในสมอง...ประเทศเสียคนหนุ่มดีมีฝีมือไปอีกคนหนึ่ง ในเวลาได้เสียดกับ อารมณ์ พงศ์พจน์.... วรพุทธิ ชัยนาม เป็นลูกชายของศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม ในอดีตวรพุทธิ เป็นนักคิด นักเขียน เขียนเรื่องเกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศที่เฉียบคม เป็นตัวของตัวเอง และไม่ยอมตกเป็นทาสความคิดของนโยบายระดับสูงในกระทรวงการต่างประเทศยุคเผด็จการครองอำนาจ เขาเป็นหนึ่งในคณะผู้ร่วมก่อตั้งนิตยสาร จตุรัส ยุคแรก ซึ่งถูกอำนาจเผด็จการสั่งปิด ในยุคก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม และเป็นนักเขียนประจำกองบรรณาธิการหนังสือ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ทั้งในยุคผ้าม่วงและในยุคเกรงาม โดยใช้นามปากกา เวลาเขียนวิจารณ์ชนิดดูเด็ดว่า ปรีชา อารยะ

โลกหนังสือ

กันยายน ๒๕๒๓

ความตื้นอันประเสริฐ

การตายของนายวรพุทธิ ชัยนาม เมื่อต้นเดือนสิงหาคมนี้ ใครที่ได้อ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์คงรู้สึกเสียดายที่ชายหนุ่มอายุ ๓๘ ผู้จะมีอนาคตก้าวหน้าไปอีกไกลในกระทรวงการต่างประเทศ ต้องมาสิ้นชีวิตลงอย่างกะทันหัน ถ้าใครคนนั้นรู้ต่อไปว่าผู้ตายเป็นบุตรคนสุดท้องของ ศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม ก็ยิ่งต้องเพิ่มความเศร้า เพราะท่านผู้นั้นได้รับใช้ประเทศชาติมาด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อย่างสามารถและอย่างน่าภาคภูมิใจ ยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ และวรพุทธิเป็นบุตรคนเดียวในจำนวนทั้งหมด ๔ คนที่สืบสายสกุลขึ้นไปถึงเจ้าคุณปู่ (พระยาอุภัยพิพากษา) ที่เรียนเป็นเนติบัณฑิต สืบทอดกันมาถึง ๓ ชั่วคน และเป็นคนเดียวของคุณดิเรกที่รับราชการทางด้านกรทูต ใช้แต่ท่านั้น มารดาของนายวรพุทธินี้คือ ม.ล. บุษย์ (นพวงศ์) ธิดาพระยารามราชเทษ ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ซึ่งสืบเชื้อสายขึ้นไปทางพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งยังโยงไปถึงสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และเกี่ยวกับฝ่ายสกุลคชเสนีอีกด้วย เพื่อนฝูงจึงมักล้อวรพุทธิว่าเป็นทั้งสายฝ่าย “ก้อการ” และเป็นทั้งสายฝ่าย “ศักดินา” ไม่ว่าจะ ไทย จีน หรือมอญ

แม้วรพุทธิจะเกิดมาจากบิดา มารดา ที่มีชาติมีตระกูล และมีคุณธรรมความสามารถ แต่ก็อาจกล่าวได้อย่างเต็มปากว่า วรพุทธิเป็นอภิชาตบุตร กล่าวคือเป็นผู้ที่มีสติปัญญาและการศึกษาดี แต่กลับทุ่มเทกำลังกาย กำลังความคิด เพื่อรับใช้ชาติบ้านเมือง อย่างสุจริต ยุติธรรม โดยไม่เห็นแก่

ตัวเลยก็ได้ทั้ง ๆ ที่การบริหารการในสมัยนี้ ถ้าจะเป็นคนดีพร้อม ๆ กัน
 ไปด้วยแล้ว ต้องอดทนอย่างเข้มข้นกว่าแต่ก่อนยิ่งนัก ความซื่อสัตย์
 และผู้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและทุกด้านทุก ย่อมประจักษ์
 อยู่แก่ใจโดยทั่ว ๆ ไป เพื่อนร่วมรุ่นกับเขาที่ในกระทรวง มักยอมยกให้ว่า
 เขาเฉลียวฉลาดน่าชื่นชม และการมองปัญหาต่าง ๆ ในทางต่างประเทศนั้น
 วรพุทธิมองได้กว้าง ได้ไกล และมุ่งไปที่ความชอบธรรม อันจะมีผลมาถึง
 คนส่วนใหญ่ในประเทศและมวลมนุษยชาติเสมอ การมองปัญหาเช่นนี้และ
 การอุทิศชีวิตอย่างนี้ มีผลให้วรพุทธิคับแค้นแน่นใจหลายต่อหลายครั้ง
 โดยเฉพาะก็เวลาที่ต้องเผชิญกับพวกหน้าไหว้หลังหลอก กิ่งคืบกิ่งคืบทั้งใน
 วงการทูตและในหมู่ผู้ร่วมงาน

สมัยที่เขาเป็นหัวหน้ากองอเมริกา นั้น เขาทำงานอย่างมีหลักการอย่าง
 เอาการเอางาน อย่างไม่กลัวเกรงอภิมาหาอำนาจ จนขนาดนายเฮนรี คิส-
 ชิงเยอ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ รู้จักชื่อและอยาก
 รู้จักตัว ผลได้จากงานชิ้นนี้ของวรพุทธิและของกระทรวงการต่างประเทศ
 ระยะนั้น ต้องยกไว้ให้นักประวัติศาสตร์ประเมินกันในอนาคตข้างหน้า

ในแง่นี้ ย่อมถือได้ว่าวรพุทธิไม่ใช่ นักการทูตที่เดินตามแบบ ถ้าเขา
 เดินตามแบบเขาคงไม่กล้าเขียนจดหมายไปลงพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น
 เล่นงานเจ้าของบ้าน ขณะที่เขาอยู่จากัวร์ค้ำ ในข้อหาที่ว่ารัฐบาลประเทศนั้น
 คุกคามนักการทูตจากต่างประเทศอย่างเลวร้ายเพียงใด เขาเป็นนักการทูตที่มี
 ความเป็นตัวของตัวเอง ที่เห็นแก่ประโยชน์ของบ้านเมืองในระยะยาว ยิ่ง
 กว่าที่จะเอาใจนักการเมืองในระยะสั้น คนที่เชื่อมั่นในสุจริตธรรมและวิชา
 การนั้น ย่อมต้องเผชิญกับความกดดันรอบ ๆ ข้างอยู่เสมอ แต่วรพุทธิโชคดี

ที่ได้ผู้ใหญ่และเพื่อนร่วมงานที่เข้าใจเขาเป็นระยะ ๆ อย่างน้อยก็มีปลัดกระทรวงถึง ๒-๓ คนที่เห็นคุณค่าของเขา นอกไปจากนี้แล้ววรวุฑฒียังหาทางออกได้อีก ทางหน้าวารสารต่าง ๆ แม้ “ปริษา อารยะ” จะไม่ใช่นามปากกาที่มีชื่อเช่น เสนีย์ เสาวพงษ์ แต่คนทั้งสองก็เคยร่วมงานกันที่เวียนนา และเคารพนับถือซึ่งกันและกันมาแต่สมัยบิดาของวรวุฑฒิ์แล้ว และปริษา อารยะกับนามปากกาอื่น ๆ อีกบางการม ได้ปรากฏตัวในสิ่งเวียนหนังสืออยู่เนื่อง ๆ ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ วิทยาสารปริทัศน์ จตุรัส วารสารของสยามสมาคม และ *Solidarity* (ที่ฟิลิปปินส์ ซึ่งบรรณาธิการเพิ่งได้รับรางวัลแมกซายชายทางวรรณกรรมประจำปีนี้) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือถ้าวรวุฑฒิ์จะเอาดีทางหนังสือก็คงไปได้ไกล แต่เขาเขียนเพื่อระบายความอัดอั้นตันใจที่มีต่อนโยบายอันผิดพลาด หรือเขียนเพื่อเตือนสติไม่ให้มีการมองข้ามประเด็นสำคัญ ๆ ทางด้านมนุษยธรรมเสียหุละมากกว่าอะไรอื่น ทั้ง ๆ ที่วรวุฑฒิ์มีความสามารถมาก ทั้งด้านวรรณคดีและจิตรกรรม เขาเคยคิดจะอุทิศชีวิตเพื่อการเป็นศิลปินเสียช้่า นี้หากความกตัญญูตเวทีที่ต้องการสนองเจตนารมย์ของท่านบิดานั้นเอง ที่เขาหันมาเรียนกฎหมายและการทูตจนเข้ามารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ และกั้ทุ่มเทชีวิตให้กับกระทรวงนี้อย่างแท้จริง

เมื่อสนับบิดา วรวุฑฒิ์เพิ่งจะจบปริญญาโทจากสหรัฐ หลังจากที่ได้เป็นเนติบัณฑิตให้ไ้สมหวังคุณติแรกแล้ว แต่นั้นมาเขาก็พยายามปฏิบัติมารดาอย่างยากที่จะหาคนรุ่นใหม่ทำได้เหมือน หมั่นไปเยี่ยมเยียนท่าน นอนค้างอ้างแรมด้วยกับท่านที่บ้าน พาท่านไปเที่ยวต่างประเทศ และทำตัวเป็นเด็กเล็ก ๆ สมกับที่เป็นลูกคนสุดท้าย กับบุตรภรรยาของวรวุฑฒิ์ก็เป็นหัวหน้า

ครอบครัวที่ดี มีเวลาเล่นหัว ดูแล และนับเป็นโชคดีของวรพุทธ์ที่ได้คุณกฤษฎีเป็นศรีภริยา ที่ยอมเสียสละเวลาเพื่อสามีแทบทุกสิ่งทุกอย่าง ยิ่งในระยะหลัง ๆ มาเนี้ วรพุทธ์ทาสั้นเอามาก ๆ จนขับรถไม่ได้ คุณกฤษฎีต้องเป็นสารดีให้ตลอด ไม่ว่าจะที่เย็นวิวาหรือที่ในกรุงเทพ ฯ กับญาติมิตรหม่มาก คงจะไม่มีใครได้สังเกตกันนัก ว่าวรพุทธ์เป็นคนเอาจริงเอาจังกับชีวิตที่อุทิศตัวเพื่อความถูกต้องถึงงาม และเพื่อประชากรราษฎรส่วนใหญ่ เพราะเขามักพุดจาเล่นหัวอย่างมีอารมณ์ขันกับเพื่อน ๆ ดังที่เขาจัดทำตัวเป็นเด็ก ๆ กับบรรดาญาติผู้ใหญ่ แต่กับเพื่อนสนิทไม่กี่คน วรพุทธ์เป็นกัลยาณมิตรที่สะอาด บริสุทธิ์ ที่ห่วงใย อุ่มชูเพื่อนฝูงอยู่ลับหลังโดยไม่หวังอะไรตอบแทน ทั้งยังเกรงใจว่าจะทำอะไรให้เกินเลย หรือกินแรงเพื่อนฝูงไปอยู่เนื่อง ๆ ถ้าเขาจะช่วยเพื่อนฝูงอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เขาจะไม่ร้องรอย แม้การกระทำนั้น ๆ จะเป็นการเสี่ยงมาถึงเขาเพียงไรหรือไม่ก็ตาม เวลาคุยกันในเรื่องปัญหาของบ้านเมือง แม้จะโต้แย้งกันก็จะสังเกตได้ว่าเขาเอาจริงเอาจังอย่างห่วงใย และในหลายต่อหลายครั้งจะเห็นได้ว่าเขามองดูสภาพต่าง ๆ ของบ้านเมือง และผู้คนที่ยกมุขตากรมไว้อย่างทุกข์ร้อนใจ และดูเขาเศร้าใจมากที่บุคคลนั้น ๆ ใช้วิธีแก้ปัญหอย่างสุกเอาเผากิน และอย่างเห็นแก่ตัวในระยะสั้น

แม้วรพุทธ์จะอยู่ต่อไป ถึงเขาจะเจริญในหน้าที่ราชการจากกงสุลใหญ่ไปเป็นรองอธิบดีและเอกอัครราชทูต ฯลฯ ก็ไม่แน่ว่าเขาจะหาความสุขได้ เพราะเขาขอมรู้ดีว่าใครว่านั่นคือหัวโขน อันเขาให้ความสำคัญแก่มันน้อยมาก ทั้งนี้เพราะเขาฉลาดเกินไป เขาดีเกินไป และอ่อนไหวเกินไป สำหรับสภาพแวดล้อมทางสังคม การเมือง และนิเวศวิทยาในเวลานี้ จริงอยู่ถ้า

วรพุทธิยังอยู่ต่อไป เขาย่อมจะมีคุณค่าเป็นอย่างมากสำหรับมารดาและครอบครัว ตลอดจนมิตรสหาย แต่ก็ไม่แน่ใจว่าเขาจะรับใช้ชาติบ้านเมืองได้คุ้มกับศักยภาพที่เขามี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้าวรพุทธิมีชีวิตอยู่ต่อไป เขาจะให้ประโยชน์แก่คนข้างเคียงได้มากกว่า แต่เกรงว่าเขาจะหาสาระจากชีวิตได้น้อย เมื่อคิดได้ดังนี้จึงตั้งใจได้ว่าการที่เขาจากเราไปแต่ยังเยาว์วัยเช่นนี้ เขาย่อมต้องไปดี ไปสู่สุคติ และคงไปแสวงหาสาระจากชีวิตได้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปในโลกหน้า เพื่อเข้าถึง *ความดีอันประเสริฐ* ให้สมกับนามของเขา ปล่อยให้พวกเราเผชิญอยู่กับ ความหลับ ความสับสนหลอกลวงของสังคมในบัดนี้ อยู่ต่อไป สำหรับพวกเราบางคนที่ยพยายามมองให้พ้นสภาพที่วุ่นออกไปก็ไม่มี ความโยติ ในอันที่จะมีชีวิตอยู่กับสังคมเช่นนี้อีกเท่าใดนักดอก

ว. ๘๖๕

มติชน

๑๘ สิงหาคม ๒๕๒๓

โทรเลขแสดงความเสียใจ

๑. จากรองข้าหลวงใหญ่สหประชาชาติสำหรับผู้พลัดถิ่น นครเจนีวา
FOREIGN OFFICE, BANGKOK.

URGENT 279/2523

Please forward following message to Voraputhi's family :

“My colleagues were deeply grieved to learn of the sad loss of Voraputhi Jayanama a valued colleague and friend whose services in the cause of refugees will not be forgotten as the distinguished rapporteur of the High Commissioner's Executive Committee at its last session, he greatly assisted in its success. Please accept in my name as well as that of my colleagues our heartfelt condolence in this sad time”

*(Signed) Dale de Hann.
Deputy High Commissioner of UNHCR*

๒. จากเอกอัครราชทูตฟิลิปปินส์ ประธานคณะกรรมการอาเซียน ณ นครเจนีวา

“Please convey to the widow and his other loved ones left behind the very profound condolences and sympathies of all the members of the ASEAN Geneva Committee.”

From Chairman of AGC, Ambassador Brillantes.

PROMINENT YOUNG DIPLOMAT DIES

THE FOREIGN MINISTRY has lost one of its ablest diplomats following the premature death of Voraputhi Jayanama of a brain tumour. He died at Rama Hospital on August 2 at the age of 38 years after being treated at the hospital for one week.

The youngest son of the late Dr. Direk Jayanama, himself a diplomat of long standing and one of Thailand's capable foreign ministers, Voraputhi held the post of Consul General in Hong Kong at the time of his demise, and sources at the Foreign Ministry revealed that he was to be promoted to the rank of a deputy director general.

Born on January 3, 1942 Voraputhi was a government scholarship student who graduated in law at an English university. He furthered his study in diplomacy at a United States university where he obtained a masters degree in the subject.

He began to serve as a third secretary, an equivalent to a second-grade official under the former civil service system, at the Foreign Ministry on June 21, 1967. He was then transferred to serve as an official attached to various embassies. But the period when he earned his good reputation was in 1975 during which he assumed

the post of Chief of the American Division in the M.R. Kukrit Pramoj government. In that position Voraputhi was required to negotiate directly with the American Government for the withdrawal of American bases from Thailand, and he also had to tackle the notorious Mayaguez incident.

After serving in that post for about one year, he was appointed first secretary of the International Organizations Department, a tour of duty calling for his attachment to the office of the Thai Permanent Representative to the United Nations in Geneva. He was transferred back to Bangkok a little over a month ago and was then made Consul General in Hong Kong succeeding Sukri Khochaseni who was appointed as ambassador in Cairo.

His close colleagues said he was one of the best officials in the Foreign Ministry, and he stood in the forefront among his contemporaries. He had excellent human relations and good humour, and he was frank and loved by all his friends.

Voraputhi had undergone an operation for his tumour once nine years ago. Upon returning from Geneva, he had an acute headache and had a medical checkup which discovered that his condition had taken a turn for the worse.

He is survived by his widow Krisnee and two daughters, ages 13 and 10.

His record of duty was as follows:

June 21, 1967 – Third secretary attached to the Foreign Ministry

May 28, 1971 – An official attached to the Embassy in Bern

July 21, 1971 – An official attached to the Embassy in Vienna

September 30, 1971 – Became a first grade official

April 12, 1973 – Transferred to Jakarta

January 27, 1975 – Became Chief of the American Division, Political Affairs Department

October 28, 1976 – Became First Secretary of the Thai UN Permanent Representative Office, Geneva

July 31, 1980 – Appointed Consul General to Hong Kong.

၁၇၈ *The Nation Review* 9th August 1980.

VORAPUTHI JAYANAMA

He was one of those special people, rare people who you meet so seldom in a lifetime. He had a kind of twinkling smile that came from his eyes and sparked fun into the most sombre situation.

My husband knew him longer than I did – as his colleague, contributor and friend during the first *Chaturas* magazine in 1970, and later as an important contributor to the second *Chaturas* in 1974. At the same time, Voraputhi gave vital understanding and competent knowledge to Thai foreign policy during his years in the Foreign Ministry.

As a child he grew up in a household where politics was the normal and natural dinner table conversation with his Ambassador father. His mother, Khunying Pui, is one of the softest and genuine ladies I have ever known, and she gave Por, as he was known to his friends, a sense of roots and self confidence in a family structure that increased his ability to create innovative ideas, and deal with justice and fair play towards his fellow workers. His wife, Pom, his greatest support and loyal companion, added to the confidence and security that made Voraputhi one of the truly great men in Thai-

land's international affairs. Voraputhi assumed a major role in foreign policy in 1975 that has returned integrity, self respect and national pride to the Thai people.

On the personal side, Por's humor and the ability to not take himself too seriously were character traits that made him beloved by his family and friends. In his small, humble apartment in Geneva, Switzerland, his last Foreign Ministry post abroad, he and Pom lived on the third floor directly under a group of Soviet diplomats. Por assumed it must have been quite a large group, because every night after drinking themselves into oblivion, they began beating their wives – screaming curses, jumping up and down and throwing things. Just as Voraputhi and Pom would be lying down to sleep the noise would begin.

For almost two years they lived in this non-peace, non-war situation, because Vorahuthi reasoned that neutrality was better than a total state of war, which could have occurred if he'd made a fuss to the building management. Several times he tried banging on the ceiling with a broom – he even phoned the Soviet revelers once and suggested in diplomat – ese that it was quite a late hour for partying – but to no avail. So the banging and crashing continued, but the Thais and the Soviets remained friends.

It is this understanding of human relations, and the maturity to be able to laugh at the humor of a humorless situation that will be deeply missed and mourned by his friends and family – a softness, a sweetness and a loyalty that will remind those of us who are left to make our lives a little better.

Didi Vinyaratn

BIOGRAPHICAL STATEMENT

VORAPUTHI JAYANAMA

I was born in Bangkok, Thailand, on the 3rd January, 1942 and had my preliminary education at the Bangkok Christian College. In 1953, I went to continue my studies at Streets Court School, Surrey, England, for two years, after which I entered Canford School, a public school on the South coast of England for five years. In September 1960, I began my legal studies at the Middle Temple, one of the four Inns of Court in London, and passed my final examinations in May 1964. I was called to the Bar in November of the same year.

Having studied domestic laws for almost three years, I had an opportunity in the latter part of my last year of studies to acquaint myself with International Law, having chosen it as one of my optional subjects. I found myself more and more interested in the law, the scope of its employment and its enforcement. With the increased interdependency among States in trade and other forms of common interests, there are bound to be some conflicts of interests which in their turns could be detrimental to international good-will and friendship, or worse still they might aggravate existing breaches and

tensions, unless International Law can be employed effectively to regulate international intercourse.

I firmly believe in the establishment of the United Nations as the guide towards World Peace. Its foundation was the most significant step towards international co-operation and the establishment of World Peace. Without international co-operation, International Law is as useless as any other impractical ideals. This international institution is truly the embodiment of man's hopes and last resort in saving humanity from self destruction.

I feel that the lack of interest and understanding of world problems on the part of the individual is as much to be blamed as any governmental follies, for the past and present day tragedies culminating in the two World Wars and the present day threat of total annihilation by nuclear weapons. The individuals, at least in a Democratic State, collectively can indirectly influence the policy of their government to a greater or lesser extent, and for the better or for the worse, according to the degree of their understanding of the problems facing their country in its relationship to other members of the Family of Nations. More responsible still are those individuals who, by virtue of their office and profession, are called upon to make vital decisions and exercise discretions in matters of international significance. They are the people who require proper training

so as to be able to understand the issues and problems and to be able to deal with them, having in mind not only their national interest but also the interest of World Peace.

My interests and convictions concerning international relations and international law are such that I wish to increase my knowledge in this field of studies. Further, I have obtained a scholarship given by the Thai Civil Service Commission for further studies in the United States of America in the field stated above, with a view to my future service in the Ministry of Foreign Affairs. Having seen the prospectus and the scheme of work of the Fletcher School of Law and Diplomacy, I am sure that this educational establishment is the most suitable place where I can acquire knowledge and training beneficial to my future service in the Thai Ministry of Foreign Affairs.

เข้าใจว่าเขียนขึ้นเมื่อสมัครเข้าเฟลตเชอร์ แต่ก็ได้แสดงจุดยืนของผู้เขียนอย่างชัดเจน

Siam on the threshold of modernization, looks back to her past

Whither Goes the Orphan?

Preecha Araya

“The Cat said: ‘Why don’t you go bark at the moon?’
The Dog nodded and the mice held their councils.”

F.A. Fantasies Bk. I, p. 1.

The Vietnam trauma has accelerated the break-up of the marriage of convenience between the US and Siam. This realization has disturbed the cool of our government leaders who are faced with the prospect of having to take the arduous road ahead without the confidence of having Uncle Sam close at hand. However, they can take solace in the saying: “loneliness is best for reflection”. And indeed, at no other time does our government need to engage in serious introspection than now when the challenges of progress, development and security will have to be met with the rallying cry of “Self-Help.”

The pressure of having to look for alternatives has produced different reactions from within government circles. Some, with levity of mind peculiar to those averse to intellectual efforts, sought to dispel the problems by adopting the negative aspect of the attitude that “it’s all in the mind”; that there has never been any significant

benefit from US presence directly, in Thailand, or indirectly, in Vietnam and, therefore, their withering away cannot and will not adversely affect our future position. The more adept among our leaders have cushioned the fall somewhat by dabbling in the philosophy and politics of regionalism as a possible alternative, should the mainstay of our current policy, US power and influence in this region, disappear. But, here again, the degree of conviction in the idea of regional co-operation appears to be as vague and remote as the realities of US disengagement were from their minds. [To support this contention, we only have to sift through the empty words of exhortations for mutual assistance and cooperation among the regional countries; words taken simply to express adherence to a progressive and fashionable credo.]

None of our leading proponents on regionalism have bothered to look into the implications, problems and difficult stages which will have to be resolved before a cohesive political, economic and social entity could evolve to serve the common and several interests of countries in this area. The stop-go progress of ASA and ASEAN marked by the red lights of Confrontasi and Sabah, and the deliberate cautiousness of ASPAC ought to put an end, once and for all, to the euphoric nonsense being cast about. Undeniably the principle of functional and political cooperation as a living reality requires mutual help certainly, but first self-help.

Self-help, here, means the conscious effort of each of the regional countries to contrive the proper admixture of progress and well-being on the one hand, and a national cultural identity on the other, to give rise to a healthy kind of nationalism based on pride of national achievements. Only on such a basis can the fragile plant of regional mutualism grow and gather strength without being subjected to the deliberate assaults of destructive nationalism launched by desperate demagogues and their likes. Moreover, societies composed of relatively satisfied members, uninhibited by the less desirable complexes of nationalism, would encourage non-regional countries, in a position to do so, to lend a helping hand in their development with greater conviction in the sense of a common cause.

For years and years our various governments have taken to the policy of self-help with enthusiasm, but, unfortunately, the wrong kind of self-help. Throughout these past years a few people, quite a few, have been getting fat through their position and power — and through denial of the greater requirements to uplift the livelihood and welfare of the people. When affairs of state become secondary to personal motives, chronic maladministration sets in. The governments until the present time have been able to function practically without being accountable to the critical review of institutions which could claim to effectively represent the will, the

hopes and expectations of the people. And with occasional tit – bit concessions to still remote and unorganized public outcries, inefficiency, incompetence and corruption have prolonged their existence. The latest concessions – the new constitution, elections and National Assembly – are still to be proven effective challenges to the system.

The accumulated evils of abuse of power maladministration and neglect have been seized by the aggressive and militant opposition to fuel the fire of discontent against the government. Thus the subversion and insurgency rampant in the North, Northeast and South. The dissidents there having no adequate recourse to draw the attention of the central government to their social, economic or political grievances or needs have been successfully exploited by agents of disorder to resort to a form of self – help too !

These activities have certainly been going on for more than seven years, but barriers of lies and ignorance built up by incompetent administration have delayed recognition of their significance until the condition has advanced close to the critical point. It is profound testimony to the degree of neglect and lack of comprehension, when recent increases in criminal and terroristic activities in the South prompted top government leaders to declare the determination to crush the perpetrators of disorder – with tanks if necessary ! There was no attempt to understand the issues involved, the whys and

๒๔

wherefores of unrests. Talking without thinking has brought about a threatening spectre. Secessionists down south certainly contribute to the turmoil and unrest there, but they form only part of the whole complex problem. To single out one particular issue and give it prominence over and above others equally, if not more, fundamental to the problem is to dangerously simplify the problem and delude ourselves, and consequently permit unfriendly forces to exploit our ineptitude for their sinister political ends.

Thus, recently, when secessionists were headlined as being most actively responsible for disturbing the peace, from across the border, the extremist Partai Rakyat seized hold of the issue of "the persecuted minority" and declared its unequivocal support to the liberation movement. From an internal question it has been taken into the political forum of another country and is likely to become more than just an embarrassing issue for a government hitherto friendly to us. Simplification of the issues to the detriment of effective remedials is an everyday thing. Current favourite scapegoats are the phantom evil local administrators. Without doubt the culprits do exist for the local administrators themselves, everywhere, from the lowliest to the highest admit to this. But who are they and, if identifiable, why have they not been removed? It further raises the question of who or what is responsible for their training

and selection. Another indication of the lack of comprehension lies in the fallacies evident in the national morale boosting and psychological operations. We are urged to maintain unswerving loyalty and make sacrifices even of life for the "triple gems" —the nation, religion and King. Now these elements obviously have intrinsic value in themselves. But they ring hollow when used to express or construct the general ideology, because while revered, they are too remote from the everyday experiences of the people. The key-word of successful propaganda or psychological operations is "experiences." It would require serious study and analysis of the realities and everyday life experiences of the people to find out what they hold dear and close to their hearts. And from the several basic factors so determined a more meaningful programme can be constructed to mobilize and lead the people to protect what they hold and cherish, and for their progressive improvement in all aspects: political, economic and social.

The foregoing observations touch upon what we may call the symptoms of the disease. It would be charitable to acknowledge that the disease was inherited from the past. The distance between the government and the people cultivated by long years of incubation in an authoritarian atmosphere has produced a government based on a kind of spoils-system, whereby active political leaders are

accorded certain realms of administration to run more or less according to the dictates of their interests and ingenuity. Ministerial fiefdoms have inhibited effective coordination of policies and activities resulting in wasteful duplications and absurd contradictions. The pronouncements of ministers receive but cursory comments from the press and of late from some of the more active members of the House of Representatives. And that is as far as it goes. There has been no real challenge as to the validity or the reasonableness of policy statements in relation to the national policy as a whole. This is not surprising because, generally, the press and the public are not given all the relevant facts, and the representatives have no staff facilities to undertake serious studies of the issues — so we will have to be satisfied with superficial common-sense type of inquiry or review of government or ministerial policies. And this condition appears to be self-perpetuating; meanwhile the country is being led through darkness by the blind. So we get dislocations and hotch-pot attempts at implementing counter-subversion programmes; ineffectual gestures to meet commitments to improve the welfare of the people; unwillingness to mitigate the extremes flowing from “private enterprise”; crude, dogmatic, economic nationalism contradictory to our need to get along with friendly countries, etc.

In the given context, we must view the problem as how to maintain the security of our country and to progressively develop it into a society of the people mainly through our efforts and with our own limited resources. The threat of communist subversion and insurgency has helped to stimulate deeper thoughts on this. But within the legitimate political framework of our society we have no alternative but to look to the representative process and a politically conscious and responsible press to prepare the government and the people for difficult times ahead. These two political and social organs through their constructive reviews, commentaries and initiatives on matters of public interests could help bring about a government more responsive to changing circumstances and needs of the country, and to build constructive viewpoints of non-governmental parties and individuals. Of course it means hard work because they cannot hope for the government to feed them with the raw materials — the facts.

By the standard of the majority of the countries of the world, our country is not a very poor one. But leakages, waste and unproductive surpluses have left little in circulation for development and other needs for social and political stability. To meet the first of these problems it is not sufficient to draft laws (e.g. the late Anti - Corruption Bill). What is needed is a determined effort to

educate the people on the concept of public interests and rights through courageous exposures by the press and conscientious attempts by the representatives to establish the facts, the causes and initiate counter-measures. In other words, before we can institute effective means to safeguard public interests, we must generate general concern for the collective whole to back it. In regard to the other two, it requires equally determined effort by all those in a position to influence public opinion to give further substance to the need for progressive taxation to stem wasteful indulgences in luxuries (particular imports), and sufficiently heavy land tax to make speculative landholdings unprofitable. If some were to object to these "harsh" measures, then it's about time the government admitted the harsh realities to the public. Most people would accept that it is more courageous and honourable to live austere within our means than to go for the "beggar the rich" policy evident in the current dispute between the Economic Affairs Ministry and the Japanese Government.

To increase the limited resources at our disposal, to meet what appears to be unlimited needs of national development, we would have to make some readjustments in our policy towards foreign countries. We must not let what began as short-term expedients obliterate our view of long-term interests. After all, foreign policy,

like other national policies, is a function of the interests and needs of the country and, as such, it must be made to serve us, and not to be as it is now — a sterile wall against productive cooperation or relations with all countries likely to be able to contribute directly or indirectly to our vital task of national development.

With attitudes more accurately adjusted (voluntarily or under public pressure), the government would be in a position to better serve the country.

Hopefully, we look ahead to a time when the contradictions, weakness, maladministration, etc., will have been minimized to make our national self-help effort more fruitful, and assuming other regional countries will have done the same, then, perhaps, a harmonious and productive cooperation between those countries and ours could be pursued more realistically and with greater confidence.

REVIEWS

Sulak Sivaraksa, ed., *Special Supplement on Siam (Solidarity, Manila, April, 1970)*

The April 1970 issue of *Solidarity*, a Manila-based English language monthly, offered its readers present-day Thailand in a capsule. With the co-operation of Sulak Sivaraksa, who is also one of its editorial advisers, *Solidarity* presents a series of eight articles by Thai and foreign commentators on the manifold problems and possibilities faced by Thailand at her coming of age. Some poems and a short story were also thrown in to give the readers a balanced diet. Sulak Sivaraksa, well known for his calculated, reasoned and dispassionate conservative views, attempts to set the pace with the lead article "Siam versus the West". The theme is a familiar one: Thailand should make whatever social, political and other adjustments to meet the needs of the times; but proper discretion should control the process of modernization lest the very soul of Thailand — of Siam — be sacrificed to superficial progress and modernity transplanted from their western context. There is no denying the truth in the warning quoted by Sulak Sivaraksa, "To watch an elephant defecate and then try to do the same is dangerous." Even so, it is possible to observe that the problem with Thailand as with many other un-

derdeveloped lands, is that very often the pressures for change do not permit the time-lag necessary for the perfecting and blending of the art and the science of social transformation. Fortunately or unfortunately, depending on whether one would be inside or outside the test tube, it is not possible to maintain a laboratory over the process of change. The degree and amount of imperfections and artificialities inflicted upon Thai society are as much a reflection of mounting impatience as of the scarcity of intellectual and technical competence to absorb and apply the wealth of knowledge and know-how to the Thai situation.

The succeeding articles are not natural follow-ups to that theme, but one gets an uncomfortable feeling of intimidation and an unjustifiable abandonment to a crusading zeal on the part of the editorial body. The reader is subjected to a mental association game: Siam equals Thailand; Thailand equals a comical hybrid produced by a mad-dog fascist regime; Siam, therefore, equals homeland to a toylike, child-like and sometimes comical people called the Siamese. For some strange reason too, an editorial introduction to the most topical and forward-looking article ("Whither Goes the Orphan?") reads "Siam, on the threshold of modernization, looks back to her past." It is inconceivable that the editorial body did not read the article or did not understand its

meaning, so it must be concluded that *Solidarity* is giving a free I.Q. test to their readers.

Minor afflictions aside, the reader can readily take in some informative observations contained in the main body of the writings. Laurence Stifel's "Problems and Prospects for the Economy of Siam" offers a useful generalization on the economic situation. Reviewing the trend over the decades since the Second World War, it is noted that Thailand has made satisfactory advances without "the conventional" difficulties of population growth eating up all the economic gains (or so it seemed); without having to resort to restrictive trade practices or financial strait-jackets; without unemployment worth speaking of; without any inflationary crisis. What blessings! — and still more. The American involvement in Vietnam, particularly since the escalation of the war in 1966, brought benefits to the Thai economy in the form of an annual windfall amounting to some \$200 million. But, now, the balloon has punctured. The recent balance of payments difficulties, the slackening of American aid and Vietnam-related expenditures, and the contracting market for Thai exports have given cause for a more critical look at the account book and statistical successes. Dr. Stifel sees five major problem areas in need of priority consideration by the Government in the 1970's. First, the need for more effective rural development programmes to close the widening

disparities between incomes in the rural areas and the urban centres, as well as between the different regions of the country, partly, to eliminate the disincentives to greater productivity and partly to halt the trend towards a complete breakdown of economic, social and, very likely too, political order in rural areas. On this very point, Kamsing Srinawk's "The Village Situation" gives a brief but cogent explanation of the disintegration of rural life in Northeast Thailand. Traditional landholdings in the face of population pressures, continued dependence on the vagaries of nature for one's livelihood, enforced indolence due to lack of security (personal as well as economic), the pull of urban progress, the general rise in the level of expectation, and the lack of understanding of the basic needs of the rural people on the part of the Government and its local officials – these are some of the reasons given in relation to the Northeast problem but much of it is equally applicable to other remote regions of the country. While on the subject of rural areas and the agricultural population, it is a great pity to note that M.C. Siddhiporn Kridakorn, with his enviable wealth of knowledge and experience, should have chosen to write about the "Historical Background of Siamese Farmers", which in effect is a minor and for that reason an unnecessary extension of his more comprehensive polemics against the NEDB agricultural policy and the rice premium given elsewhere. This particular

piece in any event does justice neither to the author of *Some Aspects of Siamese Rice Farmers* nor to the champion of the agricultural workers. Coming back to Dr. Stifel's second point, the Government is urged to continue diversification of the economy, a need imposed on the one hand by a growing demand for foreign exchange earnings to sustain national development, and, on the other hand, by the tightening of the market for Thailand's traditional and few export crops, particularly so at a time when momentum is gathering for the Green Revolution. Third, there is the need for more investment in the development of human resources to meet the requirements of a modern and technologically oriented society. Fourth, the need to mitigate, and ultimately eliminate, the economic and social problems of urban concentration, particularly in the case of Bangkok, which seems to act as the sole magnet drawing in the assets as well as the liabilities from the vast rural reserves. Fifth, and finally, there is the urgent need to launch a family-planning programme on a national scale. Whether we begin now or continue the policy of procrastination could mean the difference between greater well-being and starvation. And like any good economist who is on tap rather than on top, Stifel places his hopes for Thailand on her past showings of economic pragmatism and a fair amount of political sensibility.

In "Whither Goes the Orphan?" the whimsical question mark belies Preecha Araya's serious attempt to formulate a broad view of the Thai political context. Taking the American general withdrawal from Southeast Asia as the starting point for an essay on the need for self-help on the part of Thailand to maintain her internal and external security, he lambasts the Government's panacea-seeking policy of regional co-operation. The failure of an irrational shift from a too long-standing vertical external relationship (donor-recipient) to a lateral one (among co-equals) is emphasised, particularly since the latter would involve co-operation among those who are equal only in the degree of poverty, political instability and unlimited want. It is urged, therefore, that Thailand and other countries of Southeast Asia put their houses in order before any meaningful and lasting regional mutualism can be expected to emerge. To this end, in the case of Thailand, Preecha Araya sees the need for greater public participation in the political process, greater constructive efforts by the representatives in the National Assembly, and a more courageous stand by the hitherto subservient or altogether irrelevant local press. Thus, it is hoped, the generated political groundswell would be powerful enough to pressure the Government into rechannelling their thinking and efforts towards the proper priorities.

Of the other articles, they each give a glimpse of what Thailand is about. Pataya Saihoo's reminiscences "Sathien Koses As I Knew Him" make little impact except on those who are acquainted with Sathien Koses personally or through his works. But, still, to the Philippine and other non-Thai readers the article does serve to underline the fact that in Thailand we are given to extreme adulations of the "father-master figure", so much so that the essence or the soul of the subject is often obliterated by the very panegyric outpourings. Vidyakorn Chiengkul's "At A Work Camp" gives a touching expression of youthful spirit in search of a meaningful place in society. As with the youth of many other countries, the urge to meet with nature and to experience elements and environments different from their own proves irresistible.

All in all, *Solidarity* has done what it claims to be doing, that is to bring new insights to its readers, particularly those in the Philippines. How deep an insight cannot be gauged without knowing how much basic information is known or how many necessary presuppositions about Thailand have been made by *Solidarity's* readers. But one certain thing is that the magazine has begun a valuable and long overdue service of bringing out the problems, the achievements, the failures and the weaknesses of countries in Southeast Asia into open discussion. This information, whatever its shortcomings, will

undoubtedly contribute to better understanding and the creation of a sympathetic milieu among the countries who have set their sights on the lofty goal of regional solidarity. For this, the editorial body of *Solidarity* is to be congratulated.

Voraputhi Jayanama

Journal of the Siam Society

Vol. 59 Part I January 1971

ข้อเขียนภาษาไทย ของนายบรรพต ชัยนาม

ปัญหาเกี่ยวกับนโยบายของสหรัฐอเมริกาในเอเชียอาคเนย์	หน้า ๔๑
ข้อคิดเกี่ยวกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์	หน้า ๕๘
เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ	หน้า ๗๔
วิจารณ์หนังสือ	หน้า ๘๒
แต่หายนะและอิสรภาพ	หน้า ๙๐
ได้ว่าที่ประเทศไทยควรดำเนินนโยบายเป็นกลาง	หน้า ๙๗
หนังสือตวรรษของเลนิน	หน้า ๑๐๔
เค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์	หน้า ๑๑๕
คนหนุ่มสาวกับการปฏิวัติ	หน้า ๑๔๑
การเมืองท่าจำเป็น	หน้า ๑๔๖
การเมืองเศรษฐกิจแคะระ	หน้า ๑๕๘
สัมมนา : อุดมการณ์การเมืองและเศรษฐกิจ	หน้า ๑๖๖
สันติภาพกับองค์การสหประชาชาติ	หน้า ๒๑๐
อุบัติเหตุ ๒๕๑๖	หน้า ๒๕๘

ปัญหาเกี่ยวกับนโยบายของสหรัฐอเมริกา ในเอเชียอาคเนย์

ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง บทบาทการเมืองของสหรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเพียงผู้และผู้วิจารณ์เท่านั้น แต่เมื่อสงครามได้สิ้นสุดลง สหรัฐได้เผชิญกับความรับผิดชอบซึ่งมิได้เตรียมไว้ ความรับผิดชอบซึ่งมีต่ออาณาเขตซึ่งสหรัฐมีความรู้และความเชี่ยวชาญอย่างมาก บทความนี้จะได้พิจารณาเหตุการณ์ที่มีความสำคัญในสงครามการเมือง (สงครามเย็น) ในภาคแปซิฟิก และวิเคราะห์แผนการของฝ่ายคอมมิวนิสต์และนโยบายของสหรัฐพร้อมทั้งปัญหาสำคัญซึ่งสหรัฐจำต้องเผชิญในปัจจุบัน

การขยายอำนาจของญี่ปุ่น ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ทำลายความยั่งยืนของอาณานิคม ซึ่งเหล่าประเทศยุโรปได้ปกครองอยู่ในเอเชียอาคเนย์ เมื่อสงครามได้ยุติลงบรรดาประชาชนในเอเชียอาคเนย์ (ซึ่งอยู่ภายใต้อาณานิคม) ได้พยายามแสวงหาอิสรภาพและฝ่ายประเทศตะวันตก (ซึ่งมีอาณานิคม) จำต้องเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการเลือกระบบการปกครองใหม่ เพื่อที่จะให้แทนระบบอาณานิคม ซึ่งใกล้จะถึงที่สุดแล้ว และที่สามารถบั้นให้เหล่าประเทศในเอเชียอาคเนย์เป็นส่วนหนึ่งของโลกซึ่งมีสันติภาพ ความมั่นคงและอิสรภาพ

ภายหลังสงคราม ในฐานะที่เป็นมหาอำนาจในภาคแปซิฟิก สหรัฐจึงต้องรับผิดชอบเป็นส่วนใหญ่ในหน้าที่รักษาสันติภาพและความมั่นคงในภาคนี้

แต่สหรัฐมิได้เป็นประเทศเดียวที่มีความรับผิดชอบและมีอิทธิพลที่จะผันแปรเหตุการณ์ได้ เพราะยังมีเหล่าประเทศซึ่งมีอาณานิคม เช่น ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสและฮอลันดา มีอินเดียซึ่งในอดีตได้เคยเผยแพร่ทั้งลัทธิและวัฒนธรรมมาเป็นเวลาช้านาน และอยู่ในระหว่างขั้นที่จะได้รับอิสรภาพ มีประเทศญี่ปุ่นซึ่งภายหลังความพ่ายแพ้ไม่นานนักก็ได้เริ่มฟื้นฟูการค้าขายซึ่งเคยรุ่งเรืองมาในอดีต ยังมีประเทศจีนซึ่งได้เคยอ้างว่าเป็นเจ้าประเทศของอาณาเขตส่วนใหญ่ในทวีปเอเชียอาคเนย์ และภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้ถูกกระตุ้นให้ฟื้นฟูอำนาจและความทะเยอทะยานที่เคยมีในอดีต ส่วนเหล่าประเทศในเอเชียอาคเนย์นั้นแล้ว ต่างก็มีความสนใจในผลประโยชน์และความมุ่งหมายของตนเอง ความกระทบกระทั่งอื่น ซึ่งต่อมาได้เกิดขึ้นระหว่างสหรัฐกับจีนและรัฐเซียเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญ แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นของความยุ่งเหยิงซึ่งเนื่องมาจากความสนใจในผลประโยชน์ซึ่งตรงกันแต่ขัดแย้งกัน จะได้พิจารณาเหตุสำคัญซึ่งนำความกระทบกระทั่งอื่นมาดังต่อไปนี้

นโยบายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ผลประโยชน์ซึ่งขัดกันในฐานะ

ทันทีที่ญี่ปุ่นยอมแพ้สงคราม ญวนก็เป็นปัญหาที่รัสเซียจำต้องขบรัสเซียจำเป็นที่จะต้องเลือกตามลำดับความสำคัญ ระหว่างความมุ่งหมายในเอเชียและความมุ่งหมายในยุโรป ในขณะเดียวกันพรรคเวียดมิน หรือพรรคการเมืองผสมประกอบด้วยพรรคชาตินิยมต่าง ๆ ซึ่งนำโดยโฮจิมินและพรรคคอมมิวนิสต์ ได้แต่งตั้งรัฐบาลขึ้น และประกาศความเป็นอิสระของญวน แต่รัสเซียมิได้สนับสนุนรัฐบาลของโฮจิมิน และไม่รับรองเป็นทางการถึง

อิสรภาพของญวน รัสเซียกลับสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในฝรั่งเศส ซึ่งกำลังหาเสียงอยู่ และนโยบายของพรรคการเมืองในฝรั่งเศสจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนนโยบายอาณานิคมในอินโดจีน

ส่วนจีนคอมมิวนิสต์นั้น เมื่อได้เข้าครองอำนาจแล้ว ได้เห็นสงครามในญวนเป็นโอกาสที่จะสนองความทะเยอทะยานที่จะแผ่อำนาจซึ่งเคยมีในอดีต และที่จะบรรลุสู่ความมุ่งหมายของลัทธิใหม่ ประเทศจีนมิได้รือร้อในเมื่อพรรคเวียตมินขอความช่วยเหลือ และในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ จีนคอมมิวนิสต์ก็เป็นประเทศแรก ที่รับรองรัฐบาลของโฮจิมินเป็นทางการ ต่อมารัสเซียและประเทศเครือบริวารได้กระทำตามเช่นกัน ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ความช่วยเหลือจากจีนเบาบางลง ด้วยในขณะนั้นจีนคอมมิวนิสต์ยังกระทำสงครามอยู่ในเกาหลี แต่ในเมื่อสงครามเกาหลียุติลงด้วยการพักรบ จีนคอมมิวนิสต์ก็ได้เพิ่มความช่วยเหลือขึ้นอีก

ด้วยความช่วยเหลือจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งอยู่ภายนอกประเทศ และการสนับสนุนจากประชาชนส่วนมาก ซึ่งต้องการอิสรภาพจากฝรั่งเศส โฮจิมินจึงอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบแต่ในขณะนั้นรัสเซียยังถือว่าความมุ่งหมายในยุโรปสำคัญกว่า และได้นำความมั่งงันมาสู่ฝ่ายเวียตมิน ในเมื่อรัสเซียสนับสนุนความพยายามที่จะยุติสงคราม

นอกจากความสนใจในผลประโยชน์ทางยุโรปแล้ว รัสเซียยังมีเหตุผลอื่นอีก ซึ่งบังคับให้สนับสนุนการตกลงที่เยนีวา ซึ่งได้ยุติสงครามในอินโดจีน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๗ หากการสู้รบได้ลุกลามต่อไป รัสเซียอาจจำเป็นที่จะต้องต่อสู้กับสหรัฐในสงครามนิวเคลียร์ เนื่องจากข้อผูกมัดในสัญญาพันธมิตรกับจีนคอมมิวนิสต์

การจลาจลต่าง ๆ ของฝ่ายคอมมิวนิสต์

ด้วยความหวังที่จะได้รับผลตอบแทนมีมากนัก เหล่านักการเมืองที่คิดจะเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง ซึ่งยังไร้อำนาจอยู่ เช่น พวกคอมมิวนิสต์ในประเทศพม่า มลายู และฟิลิปปินส์ ได้คิดเริ่มการจลาจลขึ้นโดยที่มิได้รับคำสั่ง (?) จากรัสเซีย ครั้น พ.ศ. ๒๔๙๘ พรรคคอมมิวนิสต์ (ทรอทสกี) ในประเทศพม่า และพรรคคอมมิวนิสต์ (ฮักบาลาฮัน) ในประเทศฟิลิปปินส์ ต่างก็ได้เริ่มการจลาจลขึ้นแล้ว และภายหลังการประชุมยุวชนชาวเอเชียอาคเนย์ที่เมืองกัลลาคาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๑ การจลาจลหยุดยั้งโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ก็ได้เพิ่มขึ้นอีกในพม่า อินโดนีเซีย และมลายู เว้นเมืองญวน ซึ่งฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ผลประโยชน์มากจากการต่อต้านลัทธิอาณานิคม พรรคคอมมิวนิสต์พื้นเมืองอื่น ๆ มิสามารถที่จะรวบรวมอำนาจทางการเมืองหรือกำลังทางการทหารเพื่อที่จะบรรลุความมุ่งหมายการจลาจลเหล่านี้จึงถูกปราบได้อย่างราบคาบ

แผนการภายหลังการประชุมที่เยนีวา

การตกลงที่เยนีวาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้คลายความตึงเครียดระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์และฝ่ายตะวันตกในภาคเอเชีย และในปีนั้นฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้นำนโยบายใหม่ออกมา ซึ่งได้เคยร่างไว้แล้วในแผนการของสมัชชาคอมมิวนิสต์สากล ในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ และซึ่งได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม นายครุสชอฟ ในการประชุมครั้งที่สี่และสี่เอ็ดของพรรคคอมมิวนิสต์

สาระสำคัญซึ่งนายครุสชอฟ และบรรดาผู้นำอื่น ๆ ของรัสเซีย ได้คาดฝันไว้ก็คือ การสร้างแนวแห่งความสามัคคีทั่วโลก เชื่อมกันโดยทาง

เศรษฐกิจและการเมือง หรือ *ค่ายแห่งสันติภาพ* ซึ่งบรรดาประเทศใน เอเชีย ออฟริกา และอเมริกาใต้ อาจสมัครเข้าเป็นสมาชิกและร่วมมือกันต่อต้าน *ลัทธิเผด็จการ* (ของฝ่ายตะวันตก) ในการที่จะบรรลุสู่ความมุ่งหมาย แผนการนี้ได้บังถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเจรจาขึ้นทั่วทุกประเทศซึ่งยัง ค่อยพัฒนาอยู่ หากเหล่ารัฐบาลพรรคชาตินิยม (และในสายตาของฝ่าย คอมมิวนิสต์ รัฐบาลจำพวกนี้คือรัฐบาลของพวกกรรมกรหรือพวกชนชั้นกลาง โดยที่ลัทธิสังคมนิยมที่แท้จริง ไม่รับรองอาณาเขตของแต่ละประเทศ แต่ถือ ว่าลัทธินี้เป็นลัทธิสากลซึ่งขอบเขตใด ๆ มีอาจขวางกั้นได้) ของประเทศใน เอเชียและภาคอื่น ๆ ให้ความสนับสนุนแก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ การสนับสนุนนี้ แหละ จะเป็นสิ่งที่ช่วยนำความยุ่งเหยิงทางการเมือง และเศรษฐกิจ และใน ที่สุดความพิเนาศมาสู่เหล่าประเทศนายทุน

แผนการเช่นนี้มีผลประโยชน์ที่สำคัญคือ แทนที่รัสเซียจะผูกมัดตนเอง ในการสนับสนุนพรรคการเมืองคอมมิวนิสต์พื้นเมือง ซึ่งตามปกติอ่อนแอมาก รัสเซียสามารถที่จะแสวงหาความใกล้ชิดกับรัฐบาลต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งไม่ใช่รัฐบาลคอมมิวนิสต์ และถ้าหากพรรคคอมมิวนิสต์พื้นเมืองสามารถที่จะ เข้าครองอำนาจ ด้วยความสามารถของตนเองในทางการเมือง รัสเซียก็จะ ไม่เสียหายเลย

นโยบายของสหรัฐในเอเชียอาคเนย์

ผลของการวิเคราะห์ทางการเมือง ซึ่งเป็นแนวของนโยบายของรัฐบาล โรสเวลท์ เกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์นั้น นายฮัล รัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศสหรัฐได้วิจารณ์ว่า "เราจำเป็นที่จะต้องเชื่อว่าการที่อาณานิคม

ในภาคตะวันออกเฉียงของอังกฤษ ฮอลันดาและฝรั่งเศสจะอยู่ยั่งยืนโดยไม่มีที่สิ้นสุดนั้น จะเป็นศูนย์แห่งความวุ่นวาย หรือสงครามในภายหน้า สันติภาพจะไม่ยั่งยืน นอกจากอาณาณิคมเหล่านี้จะได้รับการส่งเสริมลู่ทางที่จะนำไปยังความเป็นอิสระ เช่นเดียวกับฟิลิปปินส์”

สหรัฐเองก็มีข้อผูกมัดในการที่จะให้ความเป็นอิสระแก่ฟิลิปปินส์ และได้กระทำตามข้อผูกมัดนี้ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ แต่ในกรณีอาณานิคมของบรรดาพันธมิตร (ตะวันตก) ของสหรัฐนั้น นโยบายของโรสเวลท์และฮัลได้ถูกยกเลิก ในเมื่อนายทรูแมนและคณะได้เข้าเป็นรัฐบาล

ในกรณีสาธารณรัฐอินโดนีเซียเท่านั้น ซึ่งได้ประกาศความเป็นอิสระในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ที่สหรัฐสนับสนุนและใช้อิทธิพลในการให้มีการตกลงยกเลิกอาณานิคม (ของฮอลันดา)

นโยบายเกี่ยวกับญวน

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ เหล่าประเทศคอมมิวนิสต์ได้รับรองรัฐบาลของโฮจิมินเป็นทางการ ส่วนฝรั่งเศสนั้นตั้งญวนใต้ขึ้น มีจักรพรรดิเบาใต้เป็นประมุข ให้เป็นประเทศภาคีสมาชิกในสหภาพของฝรั่งเศส สหรัฐก็ได้รับรองเบาใต้เป็นทางการ และต่อมาได้ส่งเสริมฝรั่งเศสและประเทศภาคีสมาชิกในอินโดจีน ด้วยความช่วยเหลือทางการทหาร และเศรษฐกิจ ความช่วยเหลือจากสหรัฐนั้นมีค่าประมาณ ๕๐๐ ล้านดอลลาร์ต่อปี จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๙๖ และได้ส่งตรงไปยังกองทหารของสหภาพฝรั่งเศส ในขณะที่นั้น เจ้าหน้าที่ของฝรั่งเศสยังคงควบคุม ทั้งในการทหารและการปกครองฝ่ายพลเรือนอย่างเต็มที่ ฉะนั้นถึงแม้ความเป็นอิสระจะได้รับการรับรองเป็นทางการจากสหรัฐ และประ

เทศอื่น ๆ รัฐบาลเขาได้ก็เป็นเพียงม่านบังความครอบงำของฝรั่งเศสซึ่งยังคงมีอยู่

เมื่อรัฐบาลไอเซ็นเฮอว์ได้เข้ารับหน้าที่ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๙๖ รัฐบาลนี้ก็มีได้เปลี่ยนแปลงนโยบาย แต่พยายามที่จะให้นโยบายเก่าบรรลุความมุ่งหมาย แต่นโยบายของรัฐบาลไอเซ็นเฮอว์ก็เช่นเดียวกับนโยบายของคณะที่อยู่ในตำแหน่งมาก่อน คือไม่สามารถที่จะบรรลุความมุ่งหมายได้ ในเมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์ทางการเมืองและการทหาร ซึ่งประจัญอยู่ในอินโดจีน สหรัฐนั้นสนับสนุนสงครามซึ่งเป็นสงครามต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่ฝรั่งเศสทำสงครามซึ่งมีจุดมุ่งหมายต่างกัน คือสงครามเพื่อที่จะรักษาอินโดจีนไว้เป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิฝรั่งเศส ในสงครามชนิดนี้ ชาวญวนส่วนมากสนับสนุนฝ่ายเวียตมิน มิได้สนับสนุนฝ่ายฝรั่งเศส

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ ในขณะที่ฝ่ายเวียตมินกำลังโจมตีที่ยึดมั่นของฝรั่งเศส ณ หมู่บ้านเดียนเบียนฟู นายทิลเลต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกัน ได้เสนอให้อังกฤษ ฝรั่งเศสและสหรัฐ ร่วมกันปราบปรามจากคอมมิวนิสต์ในอาเซียอาคเนย์ แต่อังกฤษแย้งข้อเสนอนี้

ในการเจรจาเกี่ยวกับอินโดจีน ซึ่งต่อมาได้มีขึ้นที่นครเยนีวา ณ วันที่ ๘ เดือนพฤษภาคม ๒๔๙๗ ก็วันเดียวกับการพ่ายแพ้ (ของฝรั่งเศส) ที่เดียนเบียนฟู สหรัฐปล่อยหน้าที่ส่วนใหญ่ (ในการเจรจาและการตกลง) ให้อยู่ในความรับผิดชอบของคณะผู้แทนฝรั่งเศสอังกฤษ รัสเซียและจีนคอมมิวนิสต์ ส่วนสหรัฐเองไม่ยอมลงนามรับการตกลง

องค์การ ส.ป.อ. แม้ว่าการตกลงที่เยนีวาจะได้รับความหมายอย่างไรก็ตาม สหรัฐก็ยังคงเดินแผนการสร้างองค์การ ส.ป.อ. ขึ้น ซึ่งมีสมาชิกแปดประเทศ

และได้ลงนามกัน ณ กรุงมนิลา เมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๗ ส.ป.อ. มิได้รับมอบกำลังทหารและสนธิสัญญามิได้ผูกมัดแต่ประการใด สมาชิกเพียง ๖ ปรองที่จะต่อต้านการรุกรานในอาณาเขตของเหล่าสมาชิก ส.ป.อ. ตามพิธีกรรมของแต่ละรัฐธรรมนูญ สนธิสัญญานี้มีข้อตกลงพิเศษรวมอยู่ด้วย ซึ่งยื่นความคุ้มครองให้แก่ประเทศลาว กัมพูชาและญวนใต้ หากประเทศเหล่านี้ต้องการหรือยินดีกับความช่วยเหลือ

ตั้งแต่นั้น นายคัลเลส ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่าจุดประสงค์ของ ส.ป.อ. คือ การที่จะแสดงให้เห็นชัดว่า “การรุกรานในอาณาเขตซึ่งอยู่ภายใต้การคุ้มครองของสนธิสัญญา จะได้รับการโต้ตอบที่รุนแรงอย่างสามัคคี และเหมาะสมที่สุด ซึ่งจะทำให้ฝ่ายรุกรานสูญเสียมากกว่าผลประโยชน์ที่คาดคะเนว่าจะได้รับ” จะเห็นการสร้าง ส.ป.อ. ขึ้นก็เป็นการเตรียมพร้อมของสหรัฐในการที่จะต่อต้านการรุกรานโดยทางยุทธศาสตร์ แต่การเตรียมต่อต้านนี้ก็ตรงกับขณะที่รัสเซียได้เปลี่ยนแปลงแผนการมุ่งไปในทางผ่อนทำลายทางเศรษฐกิจและการเมือง

การต่อสู้ในประเทศลาว

การตกลงที่เยนีวา ได้บัญญัติให้ลาวเป็นประเทศชนิดตั้งตัวเป็นกลาง และเป็นประเทศกันชนระหว่างผลประโยชน์ของเหล่ามหาประเทศทั้งสองฝ่าย แต่ฝ่ายสหรัฐพิจารณาว่าทบัญญัตินี้มีเพียงพอที่จะป้องกันอาชญากรรมส่วนที่มีได้เป็นคอมมิวนิสต์ ฉะนั้นจึงได้พยายามที่จะให้ลาวโน้มเอียงมาทางฝ่ายตะวันตก โดยมีแผนการใหญ่หลวงในการที่จะช่วยส่งเสริมลาว มากกว่า ๘๐%

ของการช่วยเหลือจากสหรัฐ (ซึ่งตกประมาณ ๕๐ ล้านเหรียญ) ได้นำไปบำรุงกองทัพลาว

ในวงการเมืองของลาว มีพรรคการเมืองที่มีอิทธิพลอยู่สามพรรค คือ หนึ่งพรรคประเทศลาว ซึ่งมีความใกล้ชิดกับฝ่ายเวียดมินมาก สองพรรคกลาง นำโดยเจ้าสุววรรณภุมมา สามพรรคซึ่งสนับสนุนฝ่ายตะวันตก มีนายทหารชั้นผู้ใหญ่หลายนายรวมอยู่ด้วยตั้งแต่ต้นมา บทบาทในอนาคตของพรรคประเทศลาว เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดในการเมืองภายในของลาว เจ้าสุววรรณภุมมามีแผนการเบื้องต้น ที่จะนำความสามัคคีปรองคองมาสู่ประเทศลาว ด้วยการจัดตั้งรัฐบาลร่วม ซึ่งมีผู้แทนจากพรรคการเมืองทั้งสามรวมอยู่ด้วยกัน แต่แผนการนี้ทำให้เกิดการขัดแย้งขึ้นระหว่างเจ้าสุววรรณภุมมาและพรรคกลางกับสหรัฐ ซึ่งมีนโยบายสนับสนุนพรรคฝ่ายขวา ซึ่งพยายามที่จะปราบปรามพรรคประเทศลาว เพื่อที่จะให้อำนาจตกอยู่ในมือของฝ่ายที่สนับสนุนฝ่ายตะวันตก

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ด้วยเหตุที่พรรคของประเทศลาวอาจได้รับการเลือกตั้งขึ้นเป็นรัฐบาล เจ้าสุววรรณภุมมาจึงถูกรัฐประหารโดยฝ่ายขวา ซึ่งแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีซึ่งนิยมฝ่ายตะวันตก และมีได้มีผู้แทนพรรคประเทศลาวรวมอยู่ด้วย ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๒ พรรคฝ่ายขวายกเลิกการตกลงที่เยนีวา ซึ่งก็เป็นกรเปิดช่องทางให้สหรัฐเพิ่มความช่วยเหลือทางการทหาร

ความพยายามของรัฐบาลฝ่ายขวา ที่จะบรรลุความมุ่งหมายในทางยุทธศาสตร์ เป็นผลให้เกิดการต่อสู้กันขึ้นอีกในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ และสหประชาชาติก็ได้ส่งผู้แทนมาสืบสวนและสังเกตการณ์ เหตุการณ์ดังกล่าวสิ้นสุดลงในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อนายพันตรีกองแล ซึ่งเป็น

ทหารพลร่มที่ได้รับการฝึกหัดโดยฝ่ายสหรัฐ ได้กระทำรัฐประหาร และขับไล่ฝ่ายขวาออกจากตำแหน่ง รัฐบาลคณะใหม่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นภายใต้การนำของเจ้าสุวรรณหงษ์อีกครั้งหนึ่ง คณะรัฐมนตรีของเจ้าสุวรรณหงษ์มี นายพลภูมิ หน่อสุวรรณ ผู้แทนฝ่ายขวารวมอยู่ด้วย ในตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมหาดไทย และอย่างน้อย ครั้งหนึ่งของรัฐบาลนี้ ประกอบด้วยผู้แทนพรรคฝ่ายขวา ส่วนพรรคที่สนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์มิได้มีส่วนร่วมอยู่ด้วยเลย เจ้าสุวรรณหงษ์ประกาศว่ารัฐบาลของท่านจะยึดมั่นนโยบายเป็นกลาง และได้เสนอให้มีการเจรจากับพรรคประเทศลาวเพื่อสันติภาพ แต่เจ้าสุวรรณหงษ์มิได้ยินยอมต่อข้อเรียกร้องจากพรรคประเทศลาว ในการที่จะให้ปลดเหล่ารัฐมนตรีซึ่งมีความนิยมฝ่ายตะวันตกออกจากตำแหน่ง

นายพลภูมิ หน่อสุวรรณ มิได้เข้าครองตำแหน่งในรัฐบาลนั้น แต่ได้ลงไปทางภาคใต้ของประเทศลาว ถึงเมืองสุวรรณเขตก็ได้เริ่มเกณฑ์กองทัพซึ่งในที่สุดสามารถขับไล่เจ้าสุวรรณหงษ์ออกไปจากเวียงจันทน์ ในกลางเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ตั้งรัฐบาลใหม่ภายใต้เจ้าบุญอุ้มขึ้นแทนและก็ได้รับการรับรองเป็นทางการจากสหรัฐโดยทันที ว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย

แม้กระนั้นการต่อสู้ก็ได้สิ้นสุดลงไม่ ตามความขอรับรองความช่วยเหลือจากรัฐบาลฝ่ายกลาง รัสเซียได้ขนส่งอาวุธไปให้โดยทางอากาศ และผลเนื่องมาจากเหตุการณ์เหล่านี้ก็คือ รัสเซียสามารถที่จะแพ้อิทธิพลซึ่งมิได้มีมาก่อน เข้าไปในประเทศลาว นอกจากนั้นการรัฐประหาร (โดยฝ่ายขวา) ได้ผลักดันให้พรรคฝ่ายกลางเข้าร่วมมือกับพรรคประเทศลาว ซึ่งเป็นผลที่แม้การกระทำฝ่ายประเทศลาวเองก็ไม่สามารถที่จะทำได้สำเร็จ

สองสามวันภายหลังการทำพิธีเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดี นาย

เคนเนดี ได้พยายามวางหลักหรือรากฐานเบื้องต้น สำหรับการกลับคืนสู่สัมพันธไมตรีกับลาว แต่แผนการของเคนเนดีที่จะให้ลาวเป็นประเทศเอกราช มีสันติภาพและไร้ข้อผูกมัดต่าง ๆ นั้น ได้ถูกโยกกับการรับรองรัฐบาลของเจ้าบุญอุ้ม ซึ่งนิยมฝ่ายตะวันตก เจื่อนไซในแผนการนี้ทั้งเหล่าประเทศคอมมิวนิสต์และพันธมิตรฝ่ายกลาง และประเทศลาว มิได้ยอมรับรองในปลายเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔ ในขณะที่กองทัพของแต่ละฝ่ายได้ยึดครองอาณาเขตประมาณใกล้เคียงกัน อังกฤษและรัสเซียได้เสนอให้มีการเจรจาสงบศึก และได้เชิญสมาชิกจากสิบสี่ประเทศไปประชุมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศลาว ณ นครยีนัว แม้กระนั้นก็ตาม ภายหลังการโต้แย้งกันเป็นเวลานานปี เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๐๕ รัฐบาลผสม นำโดยเจ้าสุวรรณภุมมา ซึ่งประกอบทั้งฝ่ายประเทศลาวและฝ่ายขวา จึงได้รับการแต่งตั้งขึ้น ซึ่งก็เนื่องมาจากการตกลงระหว่างมหาประเทศ

การตกลง (ที่ยีนัว) นั้น เป็นขั้นที่สำคัญที่จะนำความเป็นกลางและความมั่นคงมายังประเทศลาว แต่ยังมีปัญหาอีกมากมาย ซึ่งยังมีได้รับการพิจารณา ฝ่ายพรรคประเทศลาวได้มีผู้แทนสี่คน ร่วมอยู่ในคณะรัฐมนตรี ซึ่งมีอยู่สิบเก้าตำแหน่ง ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายประเทศลาวจึงได้มีอิทธิพลในคณะรัฐบาลมากขึ้นกว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๑ และรากฐานย่อย ๆ ของพรรคก็ได้ขยายตัวขึ้นอีก ถึงแม้จะได้มีการประนีประนอมกันเป็นทางการแล้วก็ตาม พรรคการเมืองลาวทั้งสาม ต่างก็ยังคงพยายามหาโอกาสที่จะยึดครองอำนาจทางการเมืองอยู่

ในเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองและการเมืองไม่อำนวย การตกลงเกี่ยวกับลาวนั้นอาจจะเป็นผลดีที่สุดสำหรับสหรัฐเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยที่ไม่ต้อง

เสี่ยงต่อการกระทำสงครามกับญวนเหนือและจีนคอมมิวนิสต์ หรือรัสเซียด้วยก็ได้ ผลของการที่สหรัฐได้พัวพันกับการแสวงหาอำนาจทางการเมืองของฝ่ายขวานั้น ทำให้ลาวได้รับความมั่นคงเพิ่มขึ้น แต่ก็เท่ากับเป็นการบั่นทอนความมั่นคงของสองประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งสนับสนุนฝ่ายตะวันตก

การต่อสู้ในญวนใต้ ภายหลังการตกลงที่เฮนรีวา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ อนาคตของญวนใต้ดูไร้ความมั่นคงเหลือเกิน รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีนงคินเดียม ผู้มีหัวในทางลัทธิชาตินิยมแรงกล้า และเป็นผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ ได้รับการแต่งตั้งขึ้น แต่โดยที่นายงคินเดียมได้ไปอยู่ต่างถิ่นมาเป็นเวลานาน ก่อนที่จะกลับมาสวมชุดภูมิเขาจึงไม่ได้รับการสนับสนุนที่พร้อมเพรียงหรือสามัคคี ฉะนั้นอำนาจ (ในการปกครอง) ของนายเดียมจึงถูกจำกัด ฝ่ายเวียดมินนั้น ได้ถอนกองทัพข้ามกลับไปเหนือเส้นขนานที่ ๑๗ แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีบรรดาสมาชิกของกองโจรเวียดมิน ที่ได้กลับไปยังหมู่บ้านภูมิลำเนาเดิมในญวนใต้ และโดยเหตุที่พรรคเวียดมินเคยเป็นพรรคที่นำการต่อสู้กับฝรั่งเศส ฝ่ายเวียดมินจึงมีท่าทีว่าจะมีอิทธิพลเหนือชาวญวนได้มากกว่ารัฐบาล (ญวนใต้เอง) เสียอีก

สหรัฐได้พยายามอย่างสุดความสามารถ ในการที่จะค้ำจุนรัฐบาลของนายเดียม และได้เริ่มให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลโดยตรง ในด้านเศรษฐกิจและการทหาร และยังได้รับผิดชอบในหน้าที่ฝึกหัดกองทหารของญวนใต้อีกด้วย ในที่สุด นายเดียมก็สามารถคุมกำลังทหารและการปกครองฝ่ายพลเรือนและบรรดูลูกในการชิงสิทธิ์และอิทธิพลต่าง ๆ ของฝรั่งเศสซึ่งยังมีอยู่ในญวนใต้ และได้สามารถปราบปรามกลุ่มจลาจลต่าง ๆ ที่ได้ยึดครองส่วนใหญ่ของอาณาเขตญวนใต้ ยิ่งกว่านั้น นายเดียมยังสามารถชิงตำแหน่งประมุขประเทศจาก

จักรพรรดิเบาได้อีกในวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ ญวนได้แยกออกเป็นรัฐอิสระ หรือสาธารณรัฐแห่งเวียตนัม โดยมีนายโงกินเจียม เป็นประธานาธิบดี ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๙๙ รัฐบาลของนายเจียมได้พินัยต่าง ๆ จากการต่อต้านทั้งหลายและได้สามารถปกครองญวนได้ และในขณะนั้นรัฐบาลก็อยู่ในระหว่างการตั้งรากฐานให้แก่บรรดาผู้ลี้ภัยมาจากญวนเหนือ (ซึ่งส่วนมากเป็นพวกที่นับถือศาสนาคริสต์) และได้เริ่มฟื้นฟูการเศรษฐกิจซึ่งได้ตกต่ำไปเพราะสงคราม

ถึงกระนั้นก็ตาม ยังมีปัญหาทางการเมืองที่คงตกค้างอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือการสร้างรากฐานการเมืองที่มั่นคงสำหรับชาวญวน รัฐบาลที่นายเจียมได้แต่งตั้งขึ้นนั้นจำเป็นต้องพึ่งบรรดาญาติพี่น้องของนายเจียมมาก และได้ใช้หัวใจของกลุ่มผู้ที่มีความรู้ ส่วนสมาชิกผู้แทนราษฎรของญวนใต้นั้นมีแต่สมาชิกที่สนับสนุนนายเจียมทั้งนั้น บรรดาพรรคฝ่ายค้านได้ถูกกำจัดเสีย หรือไม่ก็อยู่ได้โดยได้รับอนุญาตให้ติเตียนรัฐบาลภายในขอบเขต ซึ่งรัฐบาลได้จำกัดไว้ การเลือกตั้งนั้น ก็ด้อยกว่ามาตรฐานของการเลือกตั้งในประเทศอาเซียอื่น ๆ เช่นอินเดียน พม่า ฟิลิปปินส์ และมลายู ฉะนั้นความไม่พอใจจึงได้เพิ่มพูนขึ้น (ภายในประเทศ)

การที่มีความไม่พึงพอใจทั่ว ๆ ไปนั้น เท่ากับเป็นการส่งเสริมการจลาจลของเวียดกงซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ และซึ่งสามารถได้ยึดครองอาณาเขตหลายส่วนของญวนไว้ ครั้นรัฐบาลเคนเนดีได้เข้ารับหน้าที่ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๔ รัฐบาลใหม่ได้เพิ่มความช่วยเหลือขึ้น ปีละ ๔๐๐ ล้านดอลลาร์ และได้ตั้งฐานใหม่สำหรับการช่วยเหลือทางยุทธศาสตร์

ครั้นถึงกลางเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕ หน่วยช่วยเหลือทางยุทธศาสตร์ของ สหรัฐก็ได้รับการเพิ่มกำลังขึ้นเป็นจำนวน ๕,๐๐๐ คน

วิธีปราบปรามคอมมิวนิสต์ซึ่งได้เริ่มขึ้นในปลายเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นแผนการขั้นแรกในความพยายามที่จะให้บรรลุความสามัคคีในญวนใต้ โดยใช้วิธีซึ่งอังกฤษเคยใช้มาแล้วในการต่อต้านการบ่อนทำลายของพวกคอมมิวนิสต์ ไนมลายู บรรดาชาวบ้านที่อยู่ในเขตซึ่งมีกองโจรชุกชุมได้ถูกย้ายไปอยู่ในค่าย บ้างก็กันภัย บางครั้งการโยกย้ายจำเป็นที่จะต้องทำไปโดยที่ไม่ได้รับความเต็มใจ (จากชาวบ้าน) ทั้งนี้เพื่อจะป้องกันและแยกราษฎรเหล่านี้จากพวกเวียดกง สหรัฐได้รับการระในการชดใช้ครอบครัวเหล่านี้ ในการที่จะต้องอพยพจาก บ้านช่องหรือที่บ้านเรือนถูกทำลายลงไป และได้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการอีกด้วย

ในด้านกรยุทธศาสตร์นั้น ภายในไม่ช้า ความสามารถในการประสานงานก็ได้บรรลุผล แต่แทนที่จะเป็นการเจือจุนความอ่อนแอในทางการเมืองของรัฐบาลนายเดียม ความช่วยเหลือของสหรัฐในการรักษาความมั่นคงกลับยิ่งบั่นทอนการสนับสนุนความมุ่งหมายของนายเดียม และการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายเวียดกงได้ผลมากที่สุด ในเมื่อมีสาระสำคัญซึ่งเตือนถึงภัยจากอิทธิพลและการยึดครองโดยอำนาจทางการทหารของสหรัฐ ข้อบกพร่องที่สำคัญที่สุดในแผนการของสหรัฐนั้น อยู่ที่การยึดเอากำลังทหารเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาการเมือง และด้วยเหตุนี้ สหรัฐจึงมิได้ยอมเสียพลแต่ต่อผลทางการเมืองซึ่งเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวทางการทหาร ในฐานะที่เป็นต่าง ค้าว สหรัฐจึงตกอยู่ในหลุมของนักการเมืองในญวน ซึ่งได้เคยช่วยฝ่ายเวียดมินมาแล้วในการต่อสู้กับฝรั่งเศส ถึงแม้ชัยชนะทางยุทธศาสตร์จะเกิดขึ้น

ในขณะนั้นก็ตาม สหรัฐก็ต้องเผชิญกับความยุ่งยากเกี่ยวกับบรรดาประชาชน
ในชนบท ซึ่งมีความเกลียดชังสหรัฐเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังที่ได้เคยเกลียดฝรั่ง
เศสมาแล้วเมื่อสิบปีก่อน และในที่สุดสหรัฐอาจประสบผลร้ายเช่นเดียวกับ
ฝรั่งเศสก็ได้

สรุปแล้ว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๗ ไม่มีประเทศในเอเชียอาคเนย์ที่ได้สูญเสีย
ความเป็นอิสระให้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ และกองทัพของฝ่ายคอมมิวนิสต์ก็มีได้
ล้ำเขตแดนเข้าไป แต่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้สร้างความก้าวหน้ามากพอสมควร
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศลาว อินโดนีเซีย และญวนใต้ และการที่สหรัฐ
พลาตหลังลงบางอย่างในเอเชียภาคใต้และเอเชียอาคเนย์ ได้บดบังความ
สำเร็จบางประการของสหรัฐเสียสิ้น

ประเด็นและแผนการต่าง ๆ ที่จะเลือกได้

ในจำนวนปัญหาสำคัญซึ่งสหรัฐจำต้องเผชิญในเอเชียอาคเนย์มีหลาย
ประเด็น และแผนการที่ (สหรัฐ) อาจเลือกได้มีดังต่อไปนี้

๑. ส.ป.อ. ซึ่งมีสมาชิกประเทศเอเชียเพียงสามประเทศเท่านั้น สมควรหรือ
ที่อยู่ต่อไปในฐานะโครงนโยบายของสหรัฐในเอเชียอาคเนย์ หรือว่าควร
จะมีโครงการใหม่มุ่งไปในการสร้างอาณาเขต ที่จะกั้นการกระทบกระ-
เทือนระหว่างมหาประเทศหรือสร้างอาณาเขตที่เป็นกลางขึ้น สหประชา
ชาติหรือญี่ปุ่นและอินเดียควรจะได้รับบทบาทและภาวะมากขึ้นไหม
๒. นโยบายของสหรัฐเกี่ยวกับประเทศซึ่งไม่ยอมมีข้อผูกมัดควรจะเป็นอย่าง
ไร เช่นในกรณีพม่า อินโดนีเซีย และอินเดีย ควรจะลดหรือถอน
ความช่วยเหลือหรือไม่ ? ควรหรือไม่ที่จะดัดแปลงนโยบายเกี่ยวกับความ

มั่นคง เพื่อที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเหล่านี้? หรือว่าควรจะสนับสนุนความพยายามของประเทศเหล่านี้ ที่จะแสวงหาความมั่นคงและอิสรภาพ?

๓. สหรัฐสมควรที่จะให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ สังคมและวิชาการโดยฝ่ายเดียวหรือร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ ที่มีได้เป็นประเทศคอมมิวนิสต์ หรือควรที่จะผ่านสหประชาชาติ
๔. ทำอย่างไรสหรัฐจึงจะสามารถต่อต้านการบั่นทอนโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ และสมควรหรือไม่ที่จะช่วยเหลือรัฐบาลพันธมิตร ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์เช่นใด และมีอิทธิพลทางการเมืองภายในสักแค่ไหน? หรือสมควรที่จะพยายามเปลี่ยนรัฐบาลที่อ่อนแอ โดยสนับสนุนรัฐบาลซึ่งมีความมั่นคงมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นครณะรัฐบาล ประกอบด้วยพลเรือน หรือทหารก็ตาม ปัญหาเหล่านี้เป็นส่วนที่สำคัญของปริศนา และจำเป็นที่จะต้องพิจารณารวมกัน มิใช่แยกกันบอกหากความต้องการคือการวางนโยบายที่เหมาะสม

ยั้งดีที่มีหลักฐานว่าบทเรียนที่ได้ประสบในอาเซียอาคเนย์ ได้ทำให้สหรัฐเข้าใจความต้องการและความจำเป็นสำหรับนโยบายที่มีทางที่จะบรรลุความมุ่งหมาย ในกรณีลาวกับอินโดนีเซีย นโยบายเก่า ซึ่งไม่สามารถที่จะกระทำตามได้ ได้ถูกยกเลิกแล้ว สหรัฐสำนึกถึงความอ่อนแอของ ส.ป.อ. และในบางโอกาสถึงเหตุการณ์ซึ่งบีบบังคับให้ถอนหนีออกจากจุดประสงค์ เนื่องมาจากความแก่งแย่งแข่งขันภายในบางอาณาเขต

นโยบายเก่า ๆ ได้รับการพิจารณาใหม่ และมีที่ท่าแสดงให้เห็นว่าขณะนี้สหรัฐกำลังพยายามแสวงหาวิธีที่เหมาะสม ในการที่จะขบปัญหาในอาเซียอาคเนย์

ในฐานะที่เป็นประเทศตะวันออก สหรัฐสามารถที่จะเป็นผู้ช่วยสร้างความมั่นคงมากกว่าที่จะเป็นผู้นำในเอเชียอาคเนย์ สหรัฐสามารถที่จะชกแจง แต่ไม่สามารถที่จะตัดสินอนาคตของเอเชียอาคเนย์ สิ่งซึ่งประเทศในแถบนี้มีอยู่คือลัทธิชาตินิยม ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ ประเทศเหล่านี้ไม่ต้องการประชาธิปไตยอย่างที่เข้าใจกันในวันนี้ และก็ไม่ต้องการคอมมิวนิสต์ เพราะต่างก็หวงแหนเอกราชของตนซึ่งส่วนมากเพิ่งได้รับมา ประเทศในเอเชียอาคเนย์ (ซึ่งเคยอยู่ภายใต้อาณานิคม) จะไม่ยอมอยู่ภายใต้การปกครองของต่างชาติ และจะถือว่า การปกครองหรือชกแจงนี้เป็นภัยต่อสิทธิพิเศษของตนเสียอีก ฉะนั้นสหรัฐจำเป็นที่จะต้องเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชียและแสดงความเห็นใจต่อความมุ่งหมายของประเทศเหล่านั้น และเพื่อที่จะบรรลุความมุ่งหมายในที่สุด นโยบายของสหรัฐเกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์จำเป็นที่จะต้องสอดคล้องกับพื้นฐานแห่งความมุ่งหมายของประชาชนของประเทศเหล่านั้น ไม่ใช่แต่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของนักการเมืองพื้นเมือง ซึ่งเปลี่ยนมือกันคุ่มอำนาจอยู่เนื่อง ๆ

(วรพุทธิ ชัยนาม เก็บความจากเอกสารของสถาบันโบรกิง ในกรุงวอชิงตัน)

สังคมศาสตร์ปริทัศน์

ฉบับที่ ๒ ปีที่ ๓ กันยายน ๒๕๐๘

ข้อคิดเกี่ยวกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ในเอเชียอาคเนย์

ปัจจุบันภัยคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์ ได้ขยายตัวขึ้นทุกวัน ความกลัวภัยนี้ทำให้ประเทศในเอเชียอาคเนย์บางประเทศ หันไปพึ่งและผูกมิตรตนเองกับสหรัฐมากขึ้น โดยถือว่าสหรัฐเป็นพันธมิตรที่มีอำนาจมากที่สุด และเป็นผู้นำของฝ่ายต่อต้านคอมมิวนิสต์ การพึ่งสหรัฐเป็นที่คุ้มครองนั้นมีผลเสียที่สำคัญ คือบรรดาประเทศที่หันมาพึ่งสหรัฐมักจะหลงอยู่อาณาภาพสหรัฐ และคิดว่าอาณาภาพนี้เท่านั้นที่จะสามารถต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้ และด้วยเหตุนี้จึงไม่คำนึงถึงหรือพึ่งจะคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของความสำเร็จในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ปัจจัยอื่น ๆ ที่ว่านี้สำคัญคือความมั่นคงและความเป็นไปทางการเมืองภายในประเทศสหรัฐและประเทศที่ตกเป็นเป้าหมายของการคุกคามของฝ่ายคอมมิวนิสต์

ความมั่นคงและความเป็นไปทางการเมืองภายในประเทศสหรัฐ ย่อมมีความสำคัญต่อการต่อต้านคอมมิวนิสต์ จริงอยู่ตราบใจที่สหรัฐยังมีฐานะและความเชื่อมั่นในลัทธิประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงของรัฐบาลย่อมไม่ทำให้สหรัฐเสื่อมความขัดแย้งระหว่างลัทธิประชาธิปไตยและลัทธิคอมมิวนิสต์ นโยบายต่อต้านการรุกรานโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ไม่เปลี่ยนไป แต่วิธีการดำเนินนโยบายนั้นอาจเปลี่ยนไปจากการดำเนินนโยบายปัจจุบัน แบบต่อต้านด้วยพลังพลและอาวุธที่จำกัด เช่นในกรณีญวนได้เป็นการต่อต้านแบบไม่จำกัดพลัง หรืออาจเป็นการต่อต้านซึ่งไม่มีจุดประสงค์ในชัยชนะในสมรรถภูมิ แต่มีจุดประสงค์

ที่จะยุติการรบ ถึงแม้จะต้องยินยอมต่อข้อเรียกร้องโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่การเปลี่ยนวิธีดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ จะเกิดขึ้นได้ก็ในเมื่อประชาคมติเลกสนับสนุนวิธีดำเนินนโยบายนี้ของรัฐบาลปัจจุบัน และหันไปสนับสนุนวิธีดำเนินนโยบายซึ่งฝ่ายที่ต่อต้านรัฐบาลเสนอขึ้นมา เมื่อครั้งที่สหรัฐเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งที่สองและสงครามเกาหลี นักการเมืองทั้งสองพรรคและประชาชนส่วนใหญ่ได้สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลอย่างเต็มที่ ส่วนน้อยที่ไม่เห็นด้วยก็มี แต่ก็มีได้ แสดงตัวอย่างออกหน้าออกตาในเมื่อสหรัฐได้เข้าร่วมรบด้วย เหตุที่สำคัญที่สุดที่รัฐบาลสหรัฐได้รับการสนับสนุนอย่างเข้มแข็ง ในการเข้าร่วมรบสงครามทั้งสามครั้งที่กล่าวมานั้น เพราะสังคมอเมริกันยังพึงการหึงความผิดหรือถูกในศีลธรรมพอกับการหึงผลประโยชน์ส่วนตัวของสหรัฐเอง ในการวิเคราะห์เหตุผลของสงคราม และในกรณีของสงครามทั้งสามคราวที่กล่าวข้างต้น ประชาคมได้สนับสนุนรัฐบาล เพราะพึงพอใจในเหตุผลทั้งทางศีลธรรมและผลประโยชน์ส่วนตัว เหตุผลเหล่านี้คือความต้องการที่จะรักษาความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตยทั่วโลก ให้พ้นจากการแผ่อำนาจและความกดขี่ของศัตรู ซึ่งนิยมลัทธิเผด็จการชนิดหนึ่ง อีกเหตุผลหนึ่งซึ่งเป็นเหตุผลในด้านผลประโยชน์ส่วนตัวของสหรัฐคือ ความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกับพันธมิตรอื่นๆ ปราบปรามศัตรู ซึ่งมีนโยบายรุกรานประเทศอื่น ๆ ซึ่งในที่สุด ก็อาจจะมารุกรานสหรัฐเอง ความเชื่อมั่นในความสุจริต ความยุติธรรม และความจำเป็นของการเข้าร่วมรบจึงรวมตัวเป็นประชาคมที่สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล

ปัจจุบันนโยบายของสหรัฐ ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในญวนใต้ มิได้รับความสนับสนุนจากประชาคมตัวอย่างเข้ม

แข็งดั่งที่เคยได้รับ ในการต่อต้านศัตรูของสหรัฐในอดีต ในการที่จะวิจารณ์ถึงเหตุถึงผลต่าง ๆ ของต้งข้อสังเกตเกี่ยวกับนโยบายของสหรัฐในญวนใต้ ซึ่งนโยบายนี้ปัจจุบันก็ถูกวิจารณ์หนักขึ้นทุกวันในสหรัฐเอง นโยบายของสหรัฐในการช่วยเหลือญวนใต้มิได้จำกัดอยู่เฉพาะการช่วยเหลือทางการทหารเท่านั้น แต่ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการปรับปรุงสังคมและเศรษฐกิจด้วย แต่ที่เด่นที่สุดคือการช่วยเหลือในการทหาร ซึ่งได้เริ่มด้วยการส่งหน่วยผู้เชี่ยวชาญเพื่อฝึกหัดทหารญวนใต้พร้อมทั้งการส่งอาวุธทันสมัยให้ด้วย ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ การช่วยเหลือและความผูกมัดก็ได้เพิ่มขึ้นตลอดเวลา จนกระทั่งปัจจุบันสหรัฐตกอยู่ในฐานะพันธมิตรของญวนใต้ในการรบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ และได้ทุ่มเททหารเข้าร่วมแรงด้วยจนบัดนี้ มีประมาณกว่าสามแสนคนประจำอยู่ในญวนใต้ การสู้รบปัจจุบันในอินโดจีน มีลักษณะเป็นสงครามที่แท้จริงทั้ง ๆ ที่เดิมนั้นสหรัฐยืนยันว่าเป็นการช่วยเหลือญวนใต้ปราบการจลาจลคอมมิวนิสต์ภายในประเทศเท่านั้น ลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าสงครามจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่เป็นการต่อสู้กับกองโจร หรือผู้ก่อการจลาจล แสดงตัวชัดขึ้นในปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เมื่อสหรัฐขยายการรบด้วยการใช้เครื่องบินรบโจมตีจุดยุทธศาสตร์ในญวนเหนือ และกลางปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เมื่อสหรัฐเพิ่มกำลังพลในญวนใต้จากจำนวนไม่ถึงแสนเป็นสองแสนและสามแสนตามลำดับมา และยังคงจะเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต สหรัฐได้อ้างเหตุผลของการขยายสมรภูมิและการทุ่มกำลังพลขึ้นว่า เพราะญวนเหนือมีนโยบายรุกรานญวนใต้และได้ส่งเสริมการจลาจลในญวนใต้ โดยการส่งพลและอาวุธมาช่วยเหลือผู้ก่อการจลาจลต่อต้านรัฐบาลญวนใต้ ฉะนั้น บทบาทของสหรัฐจึงได้ขยายตัวออกไปจากการช่วยเหลือญวนใต้ปราบปรามจลาจลภายใน เป็นการต่อต้านและ

โจมตีประเทศที่รุกรานญวนได้ แต่ถึงแม้การรบในอินโดจีนจะมีลักษณะเป็น สงครามแล้ว สหรัฐก็ยังมิได้ประกาศสงคราม และยังไม่ยอมใช้อานุภาพและ ความสามารถที่จะทำร้ายศัตรูผู้รุกรานญวนได้ ความไม่แน่นอนของนโยบาย รัฐบาล ยิ่งนานวันยิ่งสร้างความข้องใจให้แก่ประชาชนชาวอเมริกัน นโยบาย ที่ไม่ยอมใช้กำลังซึ่งมีอยู่เพื่อทำลายผู้รุกราน ก็เปรียบเสมือนนโยบายที่ผ่อนผัน ให้แก่ศัตรูนั้น และเป็นการยี่คิดการรบออกไปจนทำให้การสิ้นสุดของการรบ ตูไกลออกไปทุกที การยี่คิดเวลาของการรบออกไปนี้ก็เท่ากับการส่งเสริมให้ ความข้องใจทวีคูณ และเหตุผลของความผูกมัดของสหรัฐในอินโดจีนและใน เอเชียอาคเนย์ได้ถูกวิจารณ์และติเตียน โดยชนกลุ่มใหญ่ๆ สามกลุ่ม ซึ่งอ้าง ว่าเหตุผลที่รัฐบาลยกขึ้นมา ไม่เพียงพอที่จะเรียกร้องประชามติให้สนับสนุน นโยบายของรัฐบาลได้ ที่แยกออกเป็นสามกลุ่มนั้นก็เพื่อความสะดวกในการ วิจารณ์ อันที่จริงแล้วยังมีกลุ่มเล็กๆ อีกหลายกลุ่ม และแต่ละกลุ่มอาจเป็น ไปกับกลุ่มอื่นๆ ด้วย

กลุ่มที่หนึ่งแสดงความข้องใจในสิทธิทางกฎหมายระหว่างประเทศ และ เหตุผลทางศีลธรรมในการที่สหรัฐไปร่วมรบในอินโดจีน รัฐบาลตั้งแต่สมัย ประธานาธิบดีไอเซนเฮอว์ จนกระทั่งสมัยประธานาธิบดีจอห์นสัน ได้อ้าง ว่าการที่สหรัฐเข้าไปช่วยปราบปรามการจลาจลในญวนได้นั้น ทำไปตามความ ขอร้องรัฐบาลญวนได้สมัยนายโงคินเคียม กลุ่มผู้ที่ตั้งข้อสงสัยแย้งว่าการตกลง ที่เจนีวา ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้บ่งไว้ว่า รัฐบาลของประเทศญวนที่ชอบ ด้วยกฎหมาย คือรัฐบาลที่จะได้รับเลือกตั้งขึ้นโดยประชาชน ทั้งในเขตเหนือ และใต้ของประเทศญวน ยิ่งกว่านั้นยังมีข้อตกลงซึ่งได้กำหนดให้มีการเลือก ตั้ง ภายในสองปีหลังจากการตกลงที่เจนีวา นายโงคินเคียมมิได้รับเลือกตั้ง

ตามบทบัญญัตินั้น ฉะนั้น รัฐบาลซึ่งขาดคุณสมบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย จึงไม่มีสิทธิเชื่อเชิญเป็นทางการให้สหรัฐเข้าไปช่วย แต่ในกรณีนี้รัฐบาลสหรัฐก็ได้ตอบมา หลายครั้งหลายหนแล้วว่าญวนใต้และสหรัฐมิได้เห็นชอบด้วยกับผลของการตกลงที่เจนีวาเป็นทางการ ฉะนั้น จึงไม่ผูกมัดโดยประการใดทั้งสิ้นในการที่จะตั้งรัฐบาลขึ้นมา หรือในการที่จะรับรองรัฐบาลนั้นว่าชอบด้วยกฎหมาย แม้คำแถลงของรัฐบาลจะมีเหตุผลตามกฎหมาย (ในสายตาของพวกเขา Poritinis) รัฐบาลก็ยังต้องเผชิญต่อข้อประท้วงในแง่ศีลธรรมซึ่งตอบลำบากว่า ข้อประท้วงมีใจความสำคัญที่ว่า หากสหรัฐเป็นประเทศที่รักสันติภาพ และสนับสนุนระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจริง และมีความประสงค์ที่สุจริตที่จะช่วยให้ญวนใต้เป็นสังคมประชาธิปไตย รวมทั้งหากชาวญวนนิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ภายใต้นายโงกินเดียมมากกว่าระบอบคอมมิวนิสต์ตั้งที่รัฐบาลสหรัฐเคยอ้างแล้ว เหตุใดรัฐบาลสหรัฐจึงไม่ยอมเซ็นสัญญารับรองการตกลงที่เจนีวา ซึ่งอาจสามารถนำสันติภาพมาสู่ประเทศญวนใต้ ยิ่งกว่านั้นเหตุใดสหรัฐจึงได้ยุยงให้โงกินเดียมและคณะเพิกเฉยต่อการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย คำตอบของรัฐบาลสหรัฐประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ คือ เมื่อที่ประชุม ณ กรุงเจนีวา ได้ตกลงกันนั้นฝ่ายคอมมิวนิสต์อยู่ในฐานะที่ได้เปรียบทั้งทางการทหารและการเมือง เพราะมีเวลาเตรียมนานกว่าฝ่ายญวนใต้ ซึ่งฝรั่งเศสเพิ่งคลายอำนาจครอบครองญวนใต้ได้ง่ายดาย และเพิ่มฐานของการขยายอำนาจให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ขึ้นอีกฐานหนึ่ง ส่วนการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยนั้นมิได้เกิดขึ้นในขณะนั้น เพราะฝ่ายคอมมิวนิสต์สามารถที่จะขู่เชิญให้ประชาชนทั้งในเขตเหนือและเขตใต้สนับสนุนฝ่าย

คอมมิวนิสต์* สำหรับรัฐบาลปัจจุบันซึ่งได้รับช่วงนโยบายช่วยเหลือญวนใต้ ต่อต้านคอมมิวนิสต์จากรัฐบาลรุ่นเก่าๆ (คือสมัยไอเซนเฮาว์และต่อมาสมัยเคนเนดี) ถูกประท้วง อีกประการหนึ่งว่าหากสหรัฐอเมริกาที่จะต่อต้านการขยายอำนาจของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในญวนใต้ สหรัฐมีอะไรดีและเหนือกว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่จะให้ประชาชนชาวญวนหรือ เพราะเท่าที่สังเกตดูคณะรัฐบาลของนายโกลด์เวอเตอร์และรัฐบาลชุดต่อๆ มา ซึ่งสหรัฐสนับสนุนส่วนมากมีลักษณะเป็นเผด็จการ และมีคุณสมบัติหลายประการซึ่งไม่ดีกว่าระบอบคอมมิวนิสต์ คำตอบของรัฐบาลซึ่งก็มีเหตุผลอยู่บ้าง คือญวนใต้อยู่ในภาวะฉุกเฉิน อุทกมการณ์ของการปกครองแบบประชาธิปไตย จำเป็นที่จะถูกละเว้นบ้าง ส่วนสหรัฐก็กำลังช่วยกำจัดความยุ่งเหยิงและการจลาจล เพื่อที่จะให้โอกาสแก่ประชาชนชาวญวนใต้สร้างสังคมประชาธิปไตยขึ้น อย่างไรก็ตามถึงแม้คำตอบของรัฐบาลจะมีเหตุผลดีในด้านการเมือง แต่ก็ไม่สามารถที่จะลบล้างความข้องใจในเหตุผลด้านศีลธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพราะรัฐบาลไม่สามารถที่จะแสดงให้ประชาชนเห็นว่าการละเว้นอุทกมการณ์ของระบอบประชาธิปไตย โดยรัฐบาลญวนใต้นั้นไม่เกินไปกว่าความจำเป็น เนื่องจากภาวะฉุกเฉิน

กลุ่มที่สองประกอบด้วยบุคคลซึ่งมีส่วนได้เสียโดยตรง จากความกระทบกระเทือนของการรบในอินโดจีน คนในกลุ่มนี้อาจจะแยกออกเป็นพวกๆ ก็ได้ พวกแรกบุคคลในวัยที่จะถูกเกณฑ์เป็นทหารและบรรดาญาติที่ใกล้ชิด บุคคลในจำพวกนี้บ้างก็ใช้เหตุผลที่ว่าสังคมของสหรัฐเองยังมีข้อบกพร่องมาก

* ขณะเดียวกันฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้กล่าวหาว่าสหรัฐและโกลด์เวอเตอร์ ไม่ยอมให้มีการเลือกตั้งขึ้นตามที่การตกลงที่เจนีวาได้บัญญัติไว้ เพราะเกรงว่าประชาชนจะสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์มากกว่า เพราะโงจิมินห์มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของประชาชนมานานในฐานะที่เป็นผู้นำของชาติ ในการต่อต้านระบอบอาณานิคมของฝรั่งเศส

มาย ฉะนั้น รัฐบาลควรจะทำจัดข้อบกพร่องภายในประเทศเสียก่อนที่จะไปสร้างสังคมในฝันให้ประเทศอื่น ข้อแย้งนี้หนาหูมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในระยะสองปีที่แล้วมา และปัจจุบันในขณะที่ความกระทบกระเทือนระหว่างชาวอเมริกันผิวขาวกับผิวดำมีบ่อยครั้ง เนื่องมาจากความพยายามของคนผิวดำที่จะได้รับสิทธิเท่าเทียมกับคนผิวขาวอย่างเต็มที่ อีกพวกหนึ่งคือพวกที่มีรายได้อาจกัดและคัดค้านนโยบายของรัฐบาล เพราะกังวลว่าการปรับในรูปอินโกลเงิน (ซึ่งเฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ กินเงินค่าใช้จ่ายประมาณเดือนละกว่า ๒,๐๐๐ ล้านดอลลาร์) จะนำความลำบากมาให้แก่เขา เนื่องจากการขึ้นภาษีหรือความขาดแคลนในตลาด (เพราะส่วนประกอบผลิตภัณฑ์มวลรวมถูกแบ่งไปเป็นส่วนประกอบผลิตภัณฑ์ซึ่งกำลังต้องใช้ในสงคราม)

ทั้งกลุ่มที่หนึ่งและกลุ่มที่สองคัดค้านนโยบายของรัฐบาล ในการที่จะขยายการรบบออกไปในวงวนเหนือ และเรียกร้องให้รัฐบาลเจรจากับฝ่ายคอมมิวนิสต์เพื่อยุติการรบ แม้ว่าสหรัฐจะต้องล้มเลิกความคิดที่จะเอาชัยชนะฝ่ายคอมมิวนิสต์ในสมรภูมิ ทั้งสอง * กลุ่มอาจยกเหตุผลซึ่งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยึดเป็นเหตุผลสำคัญมาเป็นเหตุผลสนับสนุนของกลุ่มตนเอง เช่นกลุ่มที่สองซึ่งเหตุผลของการคัดค้านไปในด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม แต่ก็ยังหาเหตุผลในด้านศีลธรรมขึ้นมาด้วย แต่ละกลุ่มก็มีเหตุผลส่วนตัวต่างกัน แต่ข้ออ้างและ

* ประกอบด้วยนักศึกษาและอาจารย์ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ถึงแม้ยังเป็นส่วนน้อยอยู่ก็ตาม แต่ก็ได้ขยายตัวขึ้นทุกวัน มีพวกที่คัดค้านอย่างรุนแรงรวมอยู่ด้วย เช่น Students for a Democratic Society (SDS) และ Sncc ซึ่งเป็นองค์กรของชาวผิวดำ มีนักการเมือง เช่น Swator William Eulbight, Senator Robert Kennedy และ Senetor Wayne Morse เข้ามารวมอยู่ด้วย และเป็นปากเป็นเสียงให้แก่พวกที่เรียกร้องให้รัฐบาลเจรจากับฝ่ายคอมมิวนิสต์เพื่อยุติการรบ

เหตุผลซึ่งถูกยกขึ้นมา คำนำรัฐบาลมักจะมีส่วนคล้ายคลึงกันเพราะเป็นการ
ปนประหว่งชนในกลุ่มทั้งสองที่ได้กล่าวมานี้

กลุ่มที่สาม* สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ใน
เอเชียอาคเนย์ แต่คัดค้านวิธีดำเนินนโยบายนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณี
ญวนใต้ ชนในกลุ่มที่สามนี้มีความเห็นว่า ในเมื่อรัฐบาลตั้งใจที่จะต่อต้านคอม
มิวนิสต์แล้วไม่ควรยังมีมือในการรบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ สหรัฐควรใช้อานุภาพ
อันใหญ่หลวงทุกประการ (นายโกลวอเตอร์ถึงกับรวมการใช้อาวุธปรมาณูด้วย)
เพื่อจะบรรลุสู่จุดประสงค์ในการกำจัดการรุกรานของฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เร็วที่
สุด ข้อติเตียนบ่งถึงแผนการดำเนินนโยบายโดยรัฐบาลปัจจุบัน ซึ่งอนุญาต
ให้มีการโจมตียุทธศาสตร์ในญวนเหนือเป็นบางแห่งเท่านั้น ยิ่งกว่านั้นการ
โจมตีนั้นได้ตกเป็นหน้าที่ของเครื่องบินรบเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการโจมตีโดย
ทางบกนั้นมิได้รับอนุญาตเป็นทางการ ซึ่งชนในกลุ่มที่สามได้แย้งว่าในเมื่อ
รัฐบาลได้แสดงว่าการโจมตีญวนเหนือ เป็นการตอบแทนการรุกรานของญวน
เหนือ แล้วรัฐบาลก็ไม่ควรผูกมัดฝ่ายทหารในการดำเนินแผนยุทธศาสตร์
ซึ่งสามารถที่จะนำชัยชนะมาให้สหรัฐได้เร็วที่สุด

ถ้ารัฐบาลสหรัฐปัจจุบันยังคงดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน
แบบผูกมือตัวเอง ความไม่พึงพอใจในนโยบายของรัฐบาลย่อมเพิ่มขึ้นเรื่อย
ตราบไต่ที่การรบยังไม่วิ้วว่าจะยุติ ความไม่พึงพอใจเนื่องมาจากความ
ไม่พอใจในเหตุผลทางศีลธรรม หรือเพราะเหตุผลส่วนตัว หรือเพราะความ
ไม่พึงพอใจในนโยบายบ่อนทำลายภคทรัพย์ของชาติและชีวิตของชาวอเมริกัน
วัยรุ่นโดยใช่เหตุ และความไม่พึงพอใจในนโยบายของรัฐบาลนี้ อาจเป็น

* มีบุคคลเช่น Barry Goldwater และพวก Conservatives รวมอยู่ด้วย

สาเหตุที่จะเพิ่มจำนวนผู้ที่สนับสนุนฝ่ายค้านของรัฐบาลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันยังเป็นส่วนน้อยของประชาชนอยู่ หากในอนาคตประชาธิปไตยเปลี่ยนไป นิยมแผนการดำเนินนโยบายของฝ่ายค้านกลุ่มที่หนึ่งและสอง นโยบายหรือการดำเนินนโยบายของรัฐบาลใหม่ที่จะได้รับการเลือกตั้งมาย่อมเปลี่ยนตาม ซึ่งคงจะมุ่งหาวิธีที่จะยุติการรบได้อย่างเร็วที่สุด โดยไม่ต้องการชั้ยชนะฝ่ายคอมมิวนิสต์ในสมรภูมิ ซึ่งหมายความว่า สหรัฐจะยินยอมเจรจากับฝ่ายคอมมิวนิสต์ และคงจะต้องยินยอมต่อเงื่อนไขและข้อเรียกร้องโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ อาทิ สหรัฐจะต้องถอนกำลังทหารออกจากญวนใต้ให้หมด ให้ญวนใต้เป็นรัฐซึ่งมีนโยบายเป็นกลาง ให้พรรคคอมมิวนิสต์เป็นพรรคการเมืองที่ชอบด้วยกฎหมายในญวนใต้ ฯลฯ สหรัฐคงสามารถยุติการรบในอินโดจีนได้ โดยการยินยอมตามเงื่อนไขของฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่ถึงแม้การเจรจาและการตกลงกับฝ่ายคอมมิวนิสต์จะสามารถนำสันติภาพมาสู่ญวนใต้ได้ (ซึ่งก็ไม่แน่ว่าถึงจะเห็นได้จากตัวอย่างความล้มเหลวของการตกลงที่เจนีวาให้ลาวเป็นประเทศที่มีนโยบายเป็นกลางในปี พ.ศ. ๒๕๐๔) สหรัฐก็ยังมีภาระที่จะช่วยเหลือพันธมิตรอื่น ๆ ในภาคเอเชียอาคเนย์ ซึ่งเป็นเป้าของการรุกรานโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ ตามข้อผูกมัดสนธิสัญญาต่าง ๆ ซึ่งสหรัฐเป็นสมาชิกรวมอยู่ด้วย อาทิ สนธิสัญญาที่สร้างองค์การ ส.ป.อ. ขึ้นมา ฉะนั้นผลของการเจรจายุติการรบจะไม่มี ความหมายสำหรับสหรัฐ นอกจากสหรัฐจะตัดหางปล่อยวัดพันธมิตรในเอเชียอาคเนย์ด้วยการเลิกสนธิสัญญาผูกมัดต่าง ๆ และสังเวทพันธมิตรเหล่านั้นให้เป็นเหยื่อของคอมมิวนิสต์ แต่หากประชาธิปไตยเปลี่ยนไปนิยมแผนการดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของกลุ่มที่สาม เพราะต้องการชั้ยชนะและความสิ้นสุดโดยเร็วของการรบในอินโดจีน รัฐบาลใหม่ที่จะเลือกตั้งขึ้นมา

ต้องพยายามใช้อาณัติภาพโดยทุกวิถีทางเพื่อบรรลุสู่จุดประสงค์นั้น เพื่อจะแสดงให้เห็นฝ่ายศัตรูอย่างแน่นอนว่า สหรัฐจะไม่ยอมเพิกเฉยต่อการรุกรานที่คอมมิวนิสต์กระทำต่อพันธมิตรของสหรัฐ ตั้งแต่วันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๙ รัฐบาลปัจจุบันได้ดำเนินนโยบายรุนแรงขึ้นคือ อนุญาตให้เครื่องบินรบโจมตี จุกยทุทศาสตร์ ซึ่งเคยเป็นจุดต้องห้าม อาทิเช่น แหล่งเก็บน้ำมันใกล้เมือง ฮานอยและไซฟอง ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงนโยบายนี้จะแสดงให้เห็นว่ามีความโน้มเอียงไปในทางที่จะเพิ่มความรุนแรงในนโยบายของสหรัฐก็ตาม ในขณะที่เดียวกันสหรัฐก็ได้เพิ่มความพยายามที่จะทำความเข้าใจและตกลงยุติ การรบกับญวนเหนือเรื่อยมา จนกระทั่งได้แถลงถึงการประชุมสุดยอด ๗ ประเทศที่กรุงมนิลาในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ การกระทำต่าง ๆ สำหรับการตกลงยุติการรบและการถอนทหารจากญวนได้ หากสังเกตดูเผิน ๆ พฤติกรรมทั้งสองดูขัดแย้งกัน แต่พิจารณาให้ดีแล้วจะสังเกตได้ว่าทั้งสองเป็นส่วนประกอบของนโยบายเดียวกันคือเพิ่มความรุนแรงนั้น มิใช่เพื่อบรรลุสู่ชัยชนะ (ซึ่งต้องการความรุนแรงมากกว่าปัจจุบันเสียอีก) แต่เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับที่จะใช้ในการเจรจาต่อรองกับศัตรู ที่รัฐบาลยังดำเนินนโยบายที่ไม่เฉียบขาดและมีฝีมือตัวเอง ก็มีเหตุผลอยู่ในความกลัวว่าหากการโจมตีญวนเหนือหนักขึ้นกว่าปัจจุบัน และเป็น การรบชนิดไม่ยังมีมือ ถึงแม้จะไม่ใช้อาวุธปรมาณู จีนคอมมิวนิสต์และสหภาพโซเวียตอาจจะเข้าร่วมรบเพื่อช่วยญวนเหนือ และนำภัยจากสงครามปรมาณูใกล้เข้ามาอีก อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตที่สำคัญอยู่ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นที่น่าพิจารณาคือ เมื่อเดือน ตุลาคม ๒๕๐๕ สหรัฐและสหภาพโซเวียตได้เผชิญกันในตลาดอเมริกา และเกือบจะแสดงสงครามปรมาณูให้โลกชม ทั้งนี้ก็เพราะสหรัฐยืนกรานไม่ยอมให้สหภาพ

โซเวียตตั้งฐานทัพจรวดปรมาณูในประเทศคิวบา แต่แล้วในที่สุดสหภาพโซเวียตก็ยอมถอนจรวดกลับไป ข้อสังเกตคือ ในขณะที่นั้นสหรัฐอเมริกาเตรียมพร้อมที่จะผจญภัยสงครามปรมาณู เพราะถือว่าการจัดตั้งจรวดเหล่านั้นขึ้นในคิวบาเป็นการทำลายความมั่นคงและความปลอดภัยของสหรัฐ แต่ทำไมกรณีการรบในอินโดจีน สหรัฐจึงไม่แสดงอำนาจภาพของประเทศที่เป็นผู้นำต่อต้านคอมมิวนิสต์และใช้นโยบายที่เฉียบขาด ซึ่งทั้งฝ่ายศัตรูและพันธมิตรเชื่อถือได้ ทั้งๆ ปัจจุบันสภาพโซเวียตและจีนคอมมิวนิสต์กำลังแตกแยกกัน และจีนคอมมิวนิสต์ก็ยังไม่สามารถผลิตอาวุธปรมาณูมาใช้ในสงครามได้ (แต่ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ จีนคอมมิวนิสต์ได้ประกาศว่าการทดลองจรวดปรมาณูในระยะสั้นเป็นผลสำเร็จ ซึ่งลดความสามารถของสหรัฐที่จะป้องกันประเทศเพื่อนบ้านของจีนได้) และสหรัฐก็มีเหตุผลดีในการที่จะโจมตีญวนเหนืออย่างเต็มที่หากข้อกล่าวหาของสหรัฐที่ว่าญวนเหนือรุกรานญวนใต้เป็นความจริง การที่สหรัฐยังคงยังมีมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ หมายความว่าสหรัฐวิเคราะห์ว่าอาเซียนนั้นไม่มีความหมาย และไม่มีค่าพอสำหรับสหรัฐที่จะเสี่ยงต่อการเผชิญกับจีนแดง หรือถ้าเช่นนั้นพันธมิตรของสหรัฐในอาเซียนก็จะได้หลวมตัวยอมเป็นลูกมือของนโยบายหาผลประโยชน์ส่วนตัวของสหรัฐ (ซึ่งล้มเหลว) โดยใช่เหตุ หากปัจจุบันสหรัฐไม่สามารถกำจัดการรุกรานโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในอนาคตเมื่อจีนแดงมีอาวุธปรมาณูแล้วสัมพันธมิตรกับสหรัฐจะช่วยเหลือในเอเซียอาเนย์ให้พ้นจากการรุกรานได้อย่างไร อีกประการหนึ่ง ในเมื่อสหรัฐเป็นประเทศซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย และในเมื่อการเมืองภายในประเทศเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งซึ่งคัดค้านรัฐบาล ได้รับความนิยมาจากประชาชนมากขึ้น มาก

พอที่จะล้มรัฐบาล และนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันได้ (ในการเลือกตั้งคราวหน้า) ประเทศต่างๆ ซึ่งผูกมัดนโยบายของตนเองกับสหรัฐเพราะมั่นใจในความแน่วแน่และความของรัฐบาลหรือนโยบายปัจจุบันของสหรัฐ อาจประสบต่อความผิดหวังที่ใหญ่หลวง

อีกปัจจัยหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงในการวิจัยความสำเร็จของการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์คือ ความมั่นคงและความเป็นไปของการเมืองภายในประเทศซึ่งตกอยู่ในฐานะเป็นเป้าของการจลาจล และการรุกรานของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ประเทศเหล่านี้ล้วนแต่เป็นประเทศซึ่งยังคงพัฒนา ความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำมาก ความแตกต่างระหว่างการกินอยู่ของคนจนกับคนรวยก็ใกล้เคียงกันมาก อำนาจในการปกครองก็มักจะตกอยู่ในมือของกลุ่มคนมีเงินหรือพวกทหาร (มีประเทศฟิลิปปินส์และมาเลเซียเท่านั้น ซึ่งมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมั่นคงพอใช้) ในสถานะการณ์เช่นนี้ ถึงแม้ความสงบยังคงมีอยู่ ความสงบมีอยู่ได้เพราะอำนาจของกลุ่มผู้ปกครอง แต่ไม่ใช่ความต้องการของประชาชนย่อมไม่มีความมั่นคงยั่งยืน การจลาจลและการแทรกแซงโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์มีโอกาสที่จะสำเร็จได้ง่าย ตราบใดที่ยังมีข้อบกพร่องสำคัญๆ ในสังคมหรือระบอบการปกครองของประเทศเหล่านี้ ซึ่งฝ่ายคอมมิวนิสต์สามารถที่จะนำไปใช้ในการโฆษณาชวนเชื่อและชักจูงประชาชนให้หันไปนิยมฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้

ข้อบกพร่องข้อสำคัญที่สุดข้อแรกคือ ความล้มลาภยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ ในกรณีนี้ เป็นที่น่าเชื่อถือ ที่ปัจจุบันรัฐบาลของประเทศเหล่านี้ก็ได้พยายามปรับปรุงด้วยการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ และส่งเสริมการสร้างอุตสาหกรรมต่างๆ ขึ้น เพื่อที่จะหางานให้พวกที่ว่างงานและไร้รายได้

สำหรับพวกที่ไม่มีวิชาชีพลูกก็ได้รับการฝึกหัด พวกที่มีอาชีพอยู่แล้วก็ได้รับการแนะนำและการสอนวิธีใหม่ๆ เพื่อที่จะเพิ่มคุณภาพหรือปริมาณของผลของการทำงาน แต่ถึงแม้รัฐบาลของประเทศเหล่านี้จะพยายามปรับปรุงอย่างเต็มที่ผลเสียหายก็ได้เกิดขึ้นเสียแล้ว เพราะส่วนมากเพิ่งจะมาปรับปรุงกันจริงๆ เมื่อได้เกิดการจลาจลและการก่อกวนขึ้นแล้ว แต่อย่างไรก็ตามหากรัฐบาลเหล่านี้สามารถแปรสภาพอันน่าอนาถในด้านการสังคมและเศรษฐกิจได้ยิ่งเร็วเท่าไรก็ยิ่งมีกำลังมากขึ้นที่จะต่อต้านการแทรกแซงโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์

ข้อที่สองคือ การโกงเงินและการเอาเปรียบประชาชนโดยบุคคลที่มีอำนาจและบรรดาผู้ที่ใกล้ชิด ข้อบกพร่องเหล่านี้แก้ลำบาก เพราะประเทศเหล่านี้มักจะมีระบอบการปกครองแบบเผด็จการ และผู้สามารถจะกำจัดการกระทำซึ่งบ่อนทำลายชาติก็มักจะเป็นผู้ที่ร่วมมือในการกระทำของกลุ่มนักบ่อนทำลายนี้ด้วย การที่จะแก้ข้อบกพร่องนี้ได้ก็ต่อเมื่อบุคคลเหล่านี้สำนึกตัวว่าการทำของตนเป็นการช่วยเหลือฝ่ายคอมมิวนิสต์ในการที่ชักจูงประชาชนให้หันไปพึ่งฝ่ายคอมมิวนิสต์ และพยายามกำจัดการกระทำเหล่านี้โดยพลการ

ข้อที่สามคือ รัฐบาลของประเทศที่ตกอยู่ในฐานะเป็นเป้าของการจลาจลและการรุกรานโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์มีลักษณะเป็นเผด็จการเสียมาก แน่นอโนในบางกรณี เช่นในประเทศซึ่งมีภาวะฉุกเฉินมาก เนื่องมาจากการก่อกวนโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ รัฐบาลย่อมมีเหตุผลที่จะจำกัดสิทธิของประชาชน ซึ่งควรจะมีภายใต้ระบอบประชาธิปไตย แต่ก็มีบางประเทศที่รัฐบาลจำกัดสิทธิเหล่านี้โดยที่ไม่มีเหตุผลดีพอ และก่อนที่จะมีการจลาจลและก่อเสียอีก และอ้างว่ามีภาวะฉุกเฉินขึ้นมา เพื่อที่จะจำกัดสิทธิต่างๆ ของประชาชน เพื่อไม่ให้มีเสียงคัดค้านรัฐบาลและเพื่อรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของตนเอง ผลร้าย

คือยิ่งนานวันขึ้นประชาชนก็ต้องการเสรีภาพภายใต้ระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น และในขณะที่เดียวกันฝ่ายคอมมิวนิสต์อาจอาจแทรกซึมเข้ามาค่อนข้างจริง ๆ แต่เช่นเดียวกับเด็กเลี้ยงแกะ รัฐบาลจะต้องอ้างภาวะฉุกเฉินขึ้นมาอีกก็จะมีผู้ ที่ข้องใจในความสุจริตของรัฐบาลมากขึ้น รัฐบาลจึงตกเป็นเหยื่อของความ หลงอำนาจและการหลอกลวงของตนเอง และการที่ไม่สามารถให้สิทธิและ เสรีภาพต่อประชาชนตามคำเรียกร้อง ย่อมทำให้ประชาชนยิ่งคลายความนิยม ในรัฐบาลทั้ง ๆ ที่มีภาวะฉุกเฉินขึ้นมาจริง ๆ ผลร้ายจากการปกครองแบบ เผด็จการซึ่งกดขี่และบีบบังคับประชาชน ยังมีอีก อาทิเช่น เป็นเครื่องมือ ที่ดีสำหรับการโฆษณาชวนเชื่อสำหรับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งสามารถทำให้ประ ชาชนเห็นว่าไม่มีเหตุผลที่จะต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์ เพื่อที่จะรักษาระบอบ การปกครองซึ่งกดขี่และไร้ความยุติธรรม และเป็นทีเกลียดชังของประชาชน แต่ผลที่ร้ายแรงอีกประการหนึ่ง เนื่องมาจากการจำกัด (หรือจำกัดก็ตาม) สิทธิของประชาชนที่จะออกความคิดเห็นหรือประท้วงนโยบายของรัฐบาลใน บางเหล่านี้ ชนกลุ่มน้อยซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้หรือความคิด และมี ความพยายามที่จะเสนอความคิดเห็นในการที่จะช่วยสร้างบ้านเมืองให้เจริญ และบรรลुरूสสังคมนประชาธิปไตย แต่โดยเหตุที่ตนไม่ได้อยู่ในกลุ่มของผู้ที่มี อำนาจและโดยที่ความคิดเห็นอาจไม่ตรงกับนโยบายของรัฐบาล จึงถูกจำกัด เสียโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ในที่สุดชนกลุ่มนี้ซึ่งมีความสามารถที่จะช่วยสร้าง ความ เจริญให้แก่ประเทศชาติ เมื่อถูกบีบบังคับโดยสถานการณ์ไม่ให้มีปากเสียง ความคิดเห็นแต่ประการใด บ้างก็ยินยอมต่อการบีบบังคับ แต่บางส่วนก็ไม่ ยอมซึ่งยังผลให้ถูกจำกัดเสีย ที่เอาตัวรอดไปได้ก็ต้องหันไปพึ่งฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งในสายตาของเขาอาจมีความสุจริตมากกว่ารัฐบาลเสียอีกในการที่จะสร้าง

ประเทศชาติให้เจริญ เป็นที่สังเกตได้ง่ายกว่าผลร้ายนี้สำคัญมาก เพราะประเทศเหล่านี้ส่วนมากยังค่อยพัฒนาอยู่ ฉะนั้นจึงต้องการความช่วยเหลือจากผู้ที่มีความรู้ความคิด และความสามารถในการที่จะช่วยกันสร้างประเทศให้เจริญ ไม่ใช่เฉพาะแต่ในด้านเศรษฐกิจ แต่ทั้งในด้านการสังคมและในด้านเมืองด้วย รัฐบาลของประเทศเหล่านี้จำเป็นต้องยินยอมให้ผู้ที่มีความคิดเห็นและความรู้ออกความคิดของเขาบ้าง ถึงแม้ว่าจะเป็นความคิดที่ขัดแย้งต่อนโยบายของรัฐบาลก็ตามเพราะอาจเป็นความคิดที่ดีก็ได้ และรัฐบาลจำเป็นต้องวินิจฉัยว่า เสียงค้านนั้นมาจากฝ่ายใด ไม่ใช่สรุปเอาว่า ผู้ที่ค้านนโยบายของรัฐบาลเป็นผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ก็เพราะผู้ที่ค้านนโยบายของรัฐบาลอาจเป็นผู้ที่มีความสุจริตใจและความหวังดีต่อประเทศชาติจริงๆ

เมื่อได้พิจารณาปัจจัยทั้งสองที่ได้กล่าวไว้ว่าเป็นส่วนประกอบของความสำเร็จในด้านการต่อต้านคอมมิวนิสต์แล้ว จะเป็นที่สังเกตได้ว่าทั้งสองมีความสำคัญมาก แต่ที่ได้วิจารณ์มานี้ได้หมายความว่า ผู้เขียนสนับสนุนให้ประเทศในเอเชียอาคเนย์ตัดสัมพันธ์ไมตรีกับสหรัฐ ตรงกันข้าม ผู้เขียนเห็นว่าการที่ประเทศเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลือจากสหรัฐนั้นเป็นผลดี หากปัจจัยอื่นที่สำคัญไม่ถูกลืมเสีย การช่วยเหลือของสหรัฐก็เปรียบเสมือนการสร้างกำแพงให้ประเทศเหล่านี้ ซึ่งเมื่อมีกำแพงกันภัยจากภายนอก ก็ควรใช้โอกาสซ่อมแซมและส่งเสริมการภายในให้เข้มแข็ง เพราะจะหวังว่ากำแพงนั้นจะอยู่ตลอดกาลไม่ได้ และไม่ควรรจะหวังเช่นนั้นหากยังรักเกียรติของชาติอยู่ ประเทศในเอเชียอาคเนย์ซึ่งเป็นเป้าของการจลาจลและการรุกราน โดยฝ่ายคอมมิวนิสต์จะหวังพึ่งสหรัฐอย่างมกมายไม่ได้ แต่จะต้องคอยสังเกตการเปลี่ยนแปลงของการ

เมืองภายในประเทศของสหรัฐ ซึ่งมีความกระทบกระเทือนต่่อนโยบายของ
 สหรัฐที่จะให้ความช่วยเหลือประเทศเหล่านั้น ยิ่งกว่านั้นยังจะต้องตัดแปลง
 นโยบายต่างประเทศของตนให้เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงสถานะการณ์ ใน
 ขณะเดียวกันประเทศเหล่านี้จำเป็นที่จะต้องเพิ่มความพยายามมากขึ้นในการ
 แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ภายในประเทศ เพื่อที่จะสร้างความหวังถึงอนาคต
 ซึ่งจะรุ่งเรืองและความเจริญของประเทศชาติให้แก่ประชาชน ทั้งนี้ก็เพราะ
 สิ่งที่จะสามารถต่อต้านภัยจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ดีที่สุดก็คือ ประชาชนที่มี
 ความพึงพอใจในสังคมและความเป็นอยู่ของเขาและมีความรักชาติ

“ปาถกฐา”

ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๙

วารสาร ส.น.ท.ม. ประจำปี ๒๕๑๐
 (สมาคมนักเรียนไทยในรัฐแมสซาชูเซต)

เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ

ปัจจุบันนี้ ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ กำลังเป็นปัญหาหลักใหญ่ ซึ่งเรียกร้องความสนใจ มิใช่แต่เฉพาะจากคณะผู้บริหารประเทศ หรือ บรรดา “ปัญญาชน” เท่านั้น แต่เป็นเรื่องซึ่งทำให้บุคคลทั่วไปตื่นตัวต่อสภาพการณ์ ซึ่งกำลังจะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้ก็ไม่น่าประหลาดใจเลย เพราะมันเป็นเรื่องของ การกำหนดอนาคตและวิถีชีวิตของสังคมโดยแท้จริง ฉะนั้นการเลือกหลักการและวิธีการพัฒนาการประเทศย่อมต้องได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนเป็นที่สุด เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดพลาดซึ่งมีอาจแก้ไขได้และมีความกระทบกระเทือนวิถีชีวิตของบุคคลเป็นสิบ ๆ ล้าน

การพิจารณาของเราอาจเริ่มด้วยเหตุผลของการพัฒนาประเทศ หรืออีกนัยหนึ่งจุดมุ่งประสงค์ของสังคม อันจุดมุ่งประสงค์ของสังคมนั้น ในทรรศนะของแต่ละคนอาจมีความหมายแตกต่างกันไป แต่ระหว่างผู้ที่มีปัญญาและสามารถใช้ความคิดคำนึงถึงเหตุผลต่าง ๆ ด้วยกันแล้ว หลักการใหญ่ ๆ ย่อมไม่ต่างกันมากนัก สิ่งที่สำคัญที่สุดที่เราอาจพิจารณาว่าเป็นความต้องการของสังคมก็คือ “ความเจริญ” ซึ่งความเจริญนี้เราจะต้องให้ความหมายว่าเจริญอย่างไรและอะไรคือความเจริญในทรรศนะของผู้เขียน ความเจริญ คือระบบการเมืองเศรษฐกิจและสังคม ที่สามารถขจัดหรือลดความขัดแย้งระหว่างสิทธิกับผลประโยชน์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล หรือส่วนน้อยกับส่วนใหญ่ให้ มีน้อยที่สุด นั่นแหละคือความเจริญของสังคมซึ่งควรจะเป็นจุดมุ่งหมายของ

การพัฒนาประเทศ หากขาดความเจริญเช่นกล่าวมานี้ สังคมของเราจะไร้เสถียรภาพและความมั่นคง ซึ่งก็จะหมายความว่าไม่สามารถกำหนดแนวชีวิตของเราเองหรือของสังคมในระยะยาวได้ และเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วประเทศของเราก็จะไม่สามารถก้าวไปสู่ความเจริญลำดับที่สูงขึ้นไปกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เราสามารถเพียงแต่ดำเนินชีวิตตามแบบฉบับเฉพาะการ โดยไม่มีหลักการหรืออุดมการณ์ชิ้นใดทั้งสิ้น ชีวิตของสังคมเราก็จะเป็นการแสดงออกถึงผลประโยชน์ของกลุ่มชนส่วนน้อยซึ่งครองอำนาจอยู่เท่านั้นเอง และสภาพการณ์เช่นนี้แหละเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ความไร้เสถียรภาพและความมั่นคงยังคงเป็นสิ่งสร้างความก้าวหน้าของประเทศชาติต่อไปอีก

ในเมื่อเรารับว่าความสงบภายในสังคมของเราเป็นปัจจัยที่สำคัญอันหนึ่งที่จะช่วยให้เราสามารถกำหนดวางแผนระยะยาวเพื่อดำเนินนโยบายที่จะนำมาซึ่งผลประโยชน์และความก้าวหน้าให้แก่ประเทศได้ เราก็ต้องมองต่อไปว่าอะไรคืออุปสรรคที่สำคัญซึ่งกีดขวางแนวทางนั้น และเมื่อพิจารณาแล้วก็จะเห็นได้ว่าบ่อเกิดหรือจุดเริ่มของความไม่สงบคือ “ความต้องการ” นั่นเอง ในแต่ละสังคมความต้องการเป็นแรงผลักดันให้เกิดความแข่งขัน การแก่งแย่ง และในบางกรณีการล้างผลาญขึ้นได้ ทั้งนี้ ก็ด้วยเหตุที่ความต้องการไม่สมคูลย์กับสิ่งที่ตอบสนองความต้องการได้

อันความต้องการนั้นเป็นสิ่งที่ยากแก่การนิยามให้ความหมายอย่างจำกัดรัดกุม เพราะความต้องการเป็นสภาพทางจิตใจของบุคคล เป็นผลล้าหน้าที่ได้มาจากสิ่งแวดล้อมและสภาพการณ์แห่งสังคมของเราซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่มากนักน้อย เวลาเท่านั้นที่จำกัดขอบเขตของความต้องการ ในสังคมของเราบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งอยู่ในขั้นสุดท้ายใกล้สุดของบันไดสังคมย่อมมีความ

ต้องการเท่าเทียมกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งอยู่สุกย่อยของบันไดสังคมนี้ได้ โดยเฉพาะในยุคแห่งความเฟื่องฟูของวัฒนธรรม ความก้าวหน้าในการสื่อสาร คมนาคม และการเผยแพร่โฆษณาชวนเชื่อ เหล่านี้ทำให้ทุกคนไม่ว่าเป็น ยากหรือกรรมกรหรือข้าราชการ มีความทะเยอทะยานที่จะได้ครองในสิ่งซึ่งเป็นส่วนประกอบของการอยู่ดีกินดีของผู้มีฐานะดีเหนือตนขึ้นไป ทั้งนี้ ก็หมายความว่าในสังคมของเรานั้นมี “ความเสมอภาคในด้านความต้องการ” แต่อย่างไรก็ดี ในขณะที่ขณะหนึ่งบุคคลในสังคมย่อมมีลำดับความต้องการแตกต่างกันไปตามแต่สถานะของตนในสังคมเป็นต้นว่า วันนี้นายก. นักกวาดถนนมีเมียและลูกต้องเลี้ยงมากมายอาจประสงค์อยู่สิ่งเดียวคือ ให้เทศบาลจ่ายค่าจ้างเพียงพอสำหรับตนกับครอบครัวรอดพ้นจากการอดตายไปวันหนึ่ง ๆ นาย ข. ชาวนาอาจต้องการมากที่สุดที่จะได้ราคาข้าวสูงขึ้นเพื่อมีเงินสะสมมากขึ้น เพื่อลงทุนปรับปรุงการทำนาของตนให้ได้ประสิทธิผลมากขึ้น โดยหวังจะลดหนี้สินที่ได้พอกพูนขึ้นมาทุกปี นาย ค. ผู้ซึ่งพร้อมไปด้วยศรัทธาบรรดาศักดิ์ก็อาจมีความต้องการมุ่งไปสู่การบำรุงสุขให้มากขึ้นไปอีก ฉะนั้นในขณะที่ขณะหนึ่งบุคคลผู้ซึ่งในขั้นบันไดของสังคมยิ่งต่ำลงไปเท่าใดยังมีความต้องการที่ใกล้เคียงต่อ “ความจำเป็น” มากเท่านั้น ตรงกันข้ามยังมีฐานะสูงขึ้นมากเท่าใด ลำดับความต้องการของบุคคลก็จะยิ่งห่างไปจาก “ความจำเป็น” และมีความโน้มเอียงไปในทางบำรุงบำเรอ (มากกว่าเลี้ยงท้อง)

ที่เราได้กล่าวมาเกี่ยวกับความต้องการนั้น ยังไม่ถึงจุดสำคัญที่แท้จริงเราเพียงแต่พิจารณาลักษณะของ “ความต้องการธรรมดา” เท่านั้น คือความต้องการในวัตถุหรือสิ่งที่เป็นส่วนประกอบของการดำรงชีพ การบำรุงสุขและการ

สร้างฐานะทางสังคม ที่จะต้องพิจารณากันต่อไปก็คือความต้องการซึ่งพิสดาร
 ไปกว่าธรรมดา คือความต้องการหรือความหวังว่าสิ่งที่ตนหรือกลุ่มของตน
 เรียกร้องจะได้รับตอบสนอง และความต้องการนี้เองเป็นสิ่งชักจูงการแข่งขัน
 เพื่อที่จะได้มาซึ่งอำนาจในการวางนโยบายและการดำเนินนโยบาย เพื่อผล
 ประโยชน์ของแต่ละฝ่ายแต่ละกลุ่ม

ความรุนแรงของการแข่งขันหรือความขัดแย้งนั้น ขึ้นอยู่กับ อิทธิพล ของ
 กลุ่มบุคคลซึ่งต่างเรียกร้องสิ่งตอบสนองต่อความต้องการของตนกับ อุปสรรค
 ต่อการเรียกร้องนั้น ๆ หากในขณะใดขณะหนึ่งกลุ่มอิทธิพลหนึ่งใดเข้าครอง
 อำนาจและปลูกฝังตนเอง จนกลายเป็นสถาบันเหนือสังคมทั่วไป จนกลุ่ม
 อิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ร่วมกันอื่น ๆ มองเห็นว่าฝ่ายครองอำนาจเป็น
 อุปสรรค แทนที่จะเป็นจักรกลอำนวยความสะดวกต่อความก้าวหน้าของตน
 ในกรณีนี้ความไม่พอใจของกลุ่มผู้ที่มีความต้องการ อาจแสดงออกผ่านทางใด
 ทางหนึ่ง ซึ่งจะมีผลกระทบกระเทือนทางการเมืองไม่มากนักน้อย

โดยทั่วไปนั้น การแสดงออกถึงความไม่พอใจ แสดงออกได้หลาย
 ประการ ซึ่งมีความรุนแรงต่างกัน แล้วแต่ว่าฝ่ายก่อกองอุปสรรคจะใช้วิธีใดขจัด
 หรือกดดันการเรียกร้อง หากใช้อำนาจเข้าว่าปฏิกริยาที่จะได้รับมีอยู่สอง
 ประการ ประการแรกก็คือการสลายตัวของฝ่ายที่เรียกร้อง เรื่องก็จะสงบไป
 ชั่วคราว อีกประการหนึ่งก็คือฝ่ายตรงข้ามยึดมั่นในอุดมการณ์ของตนก่อตัว
 เป็นกลุ่มและเป็นปฏิปักษ์ต่อไป อันเป็นไปตามระบบธรรมชาติของสังคมนั้น
 เอง หากการเรียกร้องที่จะได้มาซึ่งการแบ่งปันส่วนผลประโยชน์จากการ
 บริหารประเทศไม่ได้โดยกระบวนการหรือวิถีทางที่ชอบด้วยกฎหมาย ในขั้น
 ปลายหรือขั้นร้ายแรงที่สุดก็คือการใช้ผลการแก่งแย่งอำนาจจากผู้ที่ครองอยู่

อันเป็นการเรียกร้องโดยวิธีทางนอกระบบกฎหมาย และเป็นจุดเริ่มของการปลดปล่อยแรงผลักดันไปในทางทำลายผลาญ

การที่เราจะหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงนั้นเราจะต้องสรรหามาใช้ ระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นระบบเปิดเผยไม่ส่งเสริมให้บุคคลหรือกลุ่มอิทธิพลปลูกฝังตนเองเป็นอภิสิทธิ์ชนหรือกลุ่มอภิสิทธิ์ชนเหนือสังคมทั่วไป มิฉะนั้นก็จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้บริหารห่างเหินจากสภาพความเป็นจริง ไม่เข้าใจถึงปัญหาและความต้องการของส่วนรวมด้วย เราจะต้องส่งเสริมให้ส่วนรวมมีความหวังที่จะได้สมความต้องการหรือใกล้เคียงความต้องการ ไม่ในวั้นนี้กันวันหน้า ซึ่งจะทำให้ได้โดยสร้างความเชื่อมั่นในความยุติธรรมแห่งระบบต่าง ๆ ของสังคมเรานั้นเอง

เพื่อที่จะเริ่มแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้น ก่อนอื่นจะต้องรู้ว่าความต้องการอันใดมีอิทธิพลมากที่สุด เป็นความต้องการที่มีชื่อเสียงเรียกร้อง และสนับสนุนมากที่สุด ในระยะเวลาหนึ่งใด เมื่อรู้แล้วก็จะต้องหาวิถีทางที่จะตอบสนองและส่วนรวมควรจะได้รับ การตอบสนองจากสิ่งตอบสนองที่มีอยู่ในจำนวนหรือขอบเขตที่จำกัด ก่อนที่จะดำเนินการส่งเสริมความต้องการพิเศษของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยเฉพาะ ทั้งนี้ได้หมายความว่าควรที่จะเพิกเฉยต่อความรู้สึก และสิทธิของชนส่วนน้อย ที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการและและทรรศนะของตนเพราะในวั้นนี้บุคคลดังกล่าวอาจเป็นส่วนน้อย แต่ในวันข้างหน้าความคิดเห็น ฯลฯ ที่เขาแสดงออกและเรียกร้อง อาจได้รับความเข้าใจเห็นชอบจากบุคคลอื่น ๆ ได้มากขึ้นเรื่อย จนกลายเป็นกลุ่มอิทธิพลที่เป็นตัวแทนของผลประโยชน์ส่วนรวมขึ้นมา และสมควรได้รับตอบสนองความต้องการมากที่สุดในระยะต่อไป อนึ่งบทบาทของชนส่วนน้อยนั้น เรา

ต้องยอมรับว่ามีความสำคัญต่อความก้าวหน้าของสังคมมาก เพราะความคิดริเริ่มต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าย่อมมีจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ แล้วจึงขยายตัวกว้างออกเป็นธรรมชาติ ฉะนั้นในระบบสังคมของเรา ควรที่จะสนับสนุนให้คนส่วนน้อยแสดงความคิดริเริ่มในทางสร้างสรรค์ได้โดยอิสระ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมนั่นเอง

ปัจจุบันนี้ เรามักจะได้ยินเสียงพร่ำอยู่เสมอว่าประเทศของเราพัฒนาก้าวหน้าไปด้วยความรวดเร็ว และบ่อยครั้งเราได้ยินการบรรยายต่าง ๆ คือผลิตภัณฑ์ส่วนรวมประชาชาติของเราขยายตัวเพิ่มขึ้นปีละ ๗ % ถนนสายใหญ่ ๆ มากขึ้น โรงงาน ฯลฯ มากขึ้น ซึ่งเหล่านี้เมื่อสนับสนุนข้ออ้างดังกล่าวทั้งสิ้นแต่เราต้องมองดูและพิจารณาให้ลึกซึ้งว่า รายได้ของส่วนรวมจากการดำเนินของเศรษฐกิจนั้นมีความสำคัญต่อส่วนรวมมากเท่าใดทั้งในด้านรายรับแต่ละบุคคลและผลประโยชน์ของส่วนรวมในระยะยาว เราจะเห็นว่าการแจกจ่ายรายได้ยังมีความแตกต่างกันมาก ส่วนใหญ่ยังเป็นก้อนเป็นผลประโยชน์เฉพาะส่วนน้อย และรายจ่ายส่วนสาธารณะนั้นเล่าทั้งในด้านการลงทุนและด้านการใช้จ่ายเพื่อสาธารณูปโภคส่วนใหญ่ มิได้แสดงออกเลยว่าต้องกับความจำเป็นหรือความต้องการส่วนรวม เช่น การให้เงินช่วยเหลือสหกรณ์ชาวนาและกรรมกรชีพ เอกชนควรได้รับการสนับสนุนให้มีความริเริ่มจัดตั้งหน่วยผลิตขึ้นมาใหม่ให้ขยายการผลิตออกไปเรื่อย ๆ โดยไม่ต้องกังวลว่ารัฐจะเข้าไปรังควาน ผู้เขียนมีความเห็นว่าจะทำเช่นนั้นได้ก็โดยอาศัยความสุจริตใจและความรับผิดชอบของนายทุนเอกชนที่มีต่อสังคม หากผลประโยชน์ที่ได้รับมาได้รับการแบ่งปันโดยความยุติธรรม หากการใช้เงินที่ได้รับ (กำไร) ให้นำ

ไปใช้เพื่อลงทุนขยายกิจการจริง ๆ แล้วปัญหาที่จะไม่เกิดขึ้น แต่ตรงกันข้าม ผลกลับกลายเป็นเพื่อการบำรุงสุขของกลุ่มชนเหล่านี้ แทนที่จะช่วยยกระดับความเป็นอยู่และส่งเสริมให้ผู้ที่ตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถช่วยตัวเอง ได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงวิถีทางในการดำรงชีพได้อย่างมีความมั่นคง อันเป็นการช่วยให้ทุกคนในสังคมเริ่มพึ่งตัวเองได้มีศักดิ์ศรีในตนเอง มีความเป็นมนุษย์มากกว่าปัจจุบัน

สรุปแล้วปัญหาในปัจจุบันนี้เนื่องมาจากการที่เราขาดอุดมการณ์ที่จะให้ความยุติธรรมแก่บุคคลในสังคมเรา เราจึงได้เพิกเฉยต่อความต้องการของส่วนรวม ปล่อยให้ส่วนน้อยกอบโกยผลประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว การที่เราขาดอุดมการณ์ดังกล่าวเราจึงไม่ยอมรับว่าตัวแทนของประชาชนส่วนรวมมีความสำคัญต่อการดำเนินนโยบายของประเทศ เราดูถูกว่าพวกนี้โกง พวกนี้โกง พวกนี้หลอกลวง และอ้างเหตุเหล่านี้เป็นเหตุผลที่จะกำจัดระบบการที่มีความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับผู้บริหาร

การเลือกตั้งในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ เราต้องหวังเป็นอย่างยิ่งว่า กระบวนการที่จะนำเราไปสู่ระบบสังคมเปิดเผยจะได้เริ่มกันเสียที แม้ว่าเราจะได้ผู้แทนที่โกงเขลาเบาปัญญาอาจมีส่วนในการดำเนินนโยบายประเทศก็ตาม อย่างน้อยเราก็ได้เริ่ม ให้ประชาชนใช้สิทธิของตนเอง ให้ประชาชนมีความรู้สึกว่ามีส่วนได้เสียในการเลือกผู้นำของตนเอง (หากเขาเลือกครั้งหนึ่งผิดครั้งหน้าเขาก็ไม่เลือกผู้แทนคนเดิม) การเลือกตั้งครั้งนี้อาจเป็นครั้งสำคัญที่สุดสำหรับประเทศไทย หากเรามองดูสถานการณ์อย่างถึถ้วนแล้ว มันเป็นการทดสอบเจตนาของผู้นำในปัจจุบันของเราว่า จริงใจเท่าใดที่จะให้ส่วน

แสดงออกถึงความต้องการขั้นเบื้องต้น ที่จะได้บุคคลและระบบซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับประชาชนอย่างใกล้ชิด รู้ถึงปัญหา รู้ถึงความต้องการของส่วนรวม เพื่อดำเนินการแก้ไขอำนาจช่วยเหลือต่อไปได้ โดยจะต้องยึดถือในอุดมการณ์ซึ่งอำนาจและส่งเสริมความยุติธรรมให้แก่บุคคลในสังคมของเราทุกคน

“วรุฑฐ ชัยนาม”

วารสาร ส.น.ท.ม. ประจำปี ๒๕๑๑

วิจารณ์หนังสือ

ปัญญาชนสยาม เฮอเบิร์ต ฟิลลิปส์ ฯลฯ

(กรุงสยาม) ๑๔๒ หน้า ๕ บาท

นอกจากความแตกต่างทางกายแล้ว มนุษย์เรายังมีความแตกต่างจากสัตว์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ สัตว์นั้นอาศัยสัญชาตญาณในการดำเนินชีวิต สัญชาตญาณช่วยให้สัตว์ปรับตัวเองเข้ากับสิ่งแวดล้อมและภาวะการณ์ต่าง ๆ ซึ่งธรรมชาติกำหนดไว้ให้ แต่มนุษย์นั้นนอกจากจะมีสัญชาตญาณ เช่น การป้องกันตนเองและรักษาชีวิตแล้วยังสามารถใช้สติปัญญากำหนดวิถีชีวิตให้แก่มนุษย์ด้วยการตัดแปลงปรับปรุงธรรมชาติ ผืนธรรมชาติ และแม้แต่ปลอมแปลงธรรมชาติ และสามารถปฏิรูประบ่มเป็นหมู่เป็นกลุ่ม เป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้นเรื่อย ๆ สร้างสรรจินตนาการศิลปวัฒนธรรม และก่อความเจริญขึ้นมาได้เป็นลำดับ

ในแต่ละสังคม ย่อมมีบุคคลที่มีบทบาทต่างกันมากบ้างน้อยบ้างในวงการปกครอง การบริหาร การส่งเสริมความก้าวหน้าความรู้ต่าง ๆ มีบทบาทที่จะรักษาหรือปฏิรูปหรือสร้างอารยธรรมของสังคมอันได้แก่ศีลธรรม ศิลปวัฒนธรรม มีบทบาทที่จะผลิตสิ่งที่เป็นที่ต้องการของสังคม หรือมีบทบาทเพียงแต่เป็นส่วนประกอบของสังคมนั้น ๆ เหล่านี้เป็นกลไกของสังคมที่ต้องพึ่งซึ่งกันและกัน เมื่อใดที่กลไกขัดข้องหรือใช้ไม่ได้ ก็จะก่อคลื่นความไม่ราบรื่นขึ้นมา หากไม่มีลู่ทางแก้ไขได้ถูกต้องแล้ว ส่วนใหญ่ของสังคมที่ว่าไม่มี

บทบาทอะไรมากนัก จะกลับมีบทบาทสำคัญขึ้น เนื่องจากปกติไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ปัญญามากนักอยู่แล้ว จึงตกเป็นทาสของสัญชาตญาณที่คิดจะแก้ไข หรือขจัดปัญหาโดยวิธีที่ง่ายที่สุด คือการทำลาย และเมื่อเหตุผลถูกลบเลื่อนไปโดยอารมณ์แล้ว ก็ไม่มีอะไรเหนี่ยวรั้ง ไม่ให้การทำลายลุกลามไปถึงสิ่งที่พึงรักษาไว้ ด้วยเหตุนี้แต่ละสังคมจึงจำเป็นต้องมีบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ในการที่จะช่วยหาลู่ทางหรือป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งภายในสังคมรุนแรงเกินกว่าจำเป็น บุคคลประเภทนี้จะเป็นชนชั้นใดฐานะใดไม่สำคัญ แต่จะต้องมีคุณลักษณะพิเศษ เป็นผู้มีความคิดอิสระ ไม่ผูกมัดกับปัจจุบันกับผลประโยชน์ส่วนตัวและอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้งหรือบั่นทอนพลังทางปัญญาที่จะนำมาใช้วิเคราะห์สังคม และจักรกลของสังคม ทั้งนี้บางคนอาจพิสูจน์หลักการเพื่อแจ้งให้ซึ่งถึงความบกพร่อง บ้างเสนอแนะแก้ไขคัดแปลง บ้างสร้างอุดมการณ์อันสูงส่งขึ้นเพื่อชักนำให้สังคมก้าวไปสู่ความเจริญในขั้นต่อไป สิ่งเหล่านี้ต้องการความเสียสละ ความมานะบากบั่นที่จะสร้างพลังทางปัญญา ความกล้าที่จะเผชิญกับอุปสรรคที่มีอำนาจจารีตประเพณีและความเคยชินเป็นเดิมพัน บุคคลประเภทนี้แล ที่อาจจัดอยู่ในข่ายของความเป็น *ปัญญาชน*

หากเราตระหนักถึงข้อสังเกตอย่างคร่าว ๆ เช่นที่กล่าวข้างต้น ก็จะทำให้อ่านหนังสือ *ปัญญาชนสยาม* เข้าใจได้ง่ายและเห็นความสำคัญมากขึ้น หนังสือเล่มนี้รวบรวมบทเขียน บทวิจารณ์ต่าง ๆ ในเรื่องดังกล่าว ส่วนใหญ่เคยตีพิมพ์แล้วยกเว้นบทแปล และเคยได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มาแล้ว ทั้งที่คัดค้านและสนับสนุน

(๑)

ลักษณะและปัญหาของปัญญาชนไทย ของกมล สมวิเชียร ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรก ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ปีที่ ๖ ฉบับ ๑ ออกจะสร้างปัญหาไว้ไม่น้อย คำนิยามสั้น ๆ ว่า “ปัญญาชนคือนักคิด ผู้มีปัญญา มีกิจกรรมทางปัญญาที่สังคมเห็นได้ และเป็นผู้ใช้ปัญญาและวิจารณ์อย่างอิสระ” (หน้า ๔) ซึ่งผู้เขียนอ้างไว้ท้ายบทว่าจะขอยกข้อถกเถียงของ *Shils, Fisher* และ *Phillips* มาช่วยอธิบายให้กระจ่างเพิ่มขึ้นนั้น ปรากฏว่ามีกรณีแผ่เรื่องกว้างขวางออกไปในรายละเอียด แต่ไม่ช่วยโยงความให้ติดต่อกันเป็นหลักที่จะสนับสนุนคำนิยามนั้นได้โดยสมบูรณ์ ในเรื่องปัญญาชนหัวเก่าหัวใหม่ ฝ่ายหนึ่งรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม อีกฝ่ายหนึ่งเปลี่ยนแปลงสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นับเป็นการแสดงถึงบทบาทของผู้มีความคิดในการที่จะนำโน้มน้าวความเห็นให้เป็นไปตามเหตุผล ที่ตนเองมีความเชื่อมั่นว่าดีกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง พิจารณาอีกที่ผู้เขียนก็เอ่ยถึงคนโน้นคนนี้ว่าเป็นปัญญาชนไทยโดยไม่ได้พยายามเทียบคุณลักษณะของบุคคลเหล่านั้นว่าเข้ากับหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ที่วางไว้ประการใดบ้าง และในการวิจารณ์ลักษณะของปัญญาชนไทย ก็ไม่ได้บ่งอะไรเป็นพิเศษ มีเปรียบเทียบปัญญาชนอินเดีย ญี่ปุ่น กับไทย แล้วลงเอยว่าปัญญาของเราส่วนมากเป็นชนชั้นกลางและชนชั้นสูง (ทางเศรษฐกิจ) โดยปกติแล้ว คนที่มีอันจะกินหรือไม่ต้องกังวลในกิจกรรมเลี้ยงปากเลี้ยงท้องในวันหนึ่ง ๆ ย่อมมีโอกาสที่จะใช้เวลาศึกษาหาความรู้ และใช้ปัญญาขบคิดเรื่องที่กว้างขวางมากกว่าเรื่องส่วนตัว ทั้งนี้ ถ้าบุคคลเหล่านั้นเลือกที่จะใช้เวลาเพื่อออกกำลังทางปัญญา (แต่ในที่สุกก็เป็นที่ปรากฏว่า จะเป็นคนรวยหรือคนจนไม่สำคัญเท่ากับตัวบุคคลคนนั้นว่ามีคุณลักษณะพิเศษ

คติที่ผู้วิจารณ์ได้กล่าวไว้คร่าว ๆ ในตอนต้น) สำหรับชนชั้นปัญญาชนนั้น ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า พวกนี้คงทนอยู่แบบตัวใครตัวมัน ทำให้ขาดอุดมการที่แน่ชัด (หน้า ๑๗-๑๘) ประการนี้มีทั้งส่วนจริงและไม่จริงรวมกัน การที่ปัญญาชนไม่รวมกันเป็นหมู่เป็นกลุ่ม ทำให้ยากที่จะสร้างอุดมการให้สำเร็จได้ในระยะสั้นแต่ตรงกันข้ามอุดมการที่แน่ชัดที่สุด ย่อมเกิดจากการที่บุคคลซาบซึ้งในเหตุผลของหลักการทางความคิดเห็นของตนเอง ยังมีการก่อตั้งเป็นกลุ่มก้อน ความแน่ชัดของอุดมการก็มักจะสลายตัวไปด้วยการต่อเติมบ้างหรือหักลบจากของเดิมบ้าง เป็นต้น คำว่าอุดมคติ นั้นน่าจะฝังอยู่ในลำคอของกมล สมวิเชียร ซึ่งยกตัวอย่างการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ว่าขาดอุดมคติ อนิจจาเมืองไทยเรานี้คงจะเป็นสังคมที่มีความชั่วช้าป่าเถื่อนไปอีกหลายแสนนาน หากเราเฝ้ารอให้ผีบุญหรือผู้เฒ่าอื่น ๆ มาเสนออุดมการ หรือแผนสำเร็จรูป ใช้นั้นสำเร็จพวกรุ่นนี้ อุดมการที่พยายามเปลี่ยนนิคมสัตว์เลี้ยงมาเป็นสังคมของเพื่อนมนุษย์นั้นไม่มีคุณค่าเลยหรือเงิน จริงอยู่ สังคมประชาธิปไตยที่ล่อใจเรานั้นยังไม่สมบูรณ์ แต่ก้าวแรกที่ข้ามแดนหลักการมาก็ได้ดำเนินไปแล้ว ต่อจากนั้นก็เป็นที่หน้าของชุมชนรุ่นหลัง ที่จะพยายามให้อุดมการนั้นเป็นไปได้โดยสมบูรณ์หรือใกล้เคียงยิ่งขึ้น การปลุกใจให้คนไทยเริ่มรู้สึกในความเป็นมนุษย์และเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ อันเป็นส่วนประกอบของความเป็นมนุษย์ คือความสำเร็จขั้นแรก เกี่ยวกับบทบาทและปัญหาของปัญญาชนไทย ผู้เขียนได้กล่าวถึงสถานการณ์บางอย่างในสังคมปัจจุบันของเราที่ยังเป็นอุปสรรคต่อกิจกรรมทางปัญญา และบทบาทของปัญญาชน ซึ่งก็เป็นข้อสรุปที่ดีสำหรับความเข้าใจในการที่วงการปัญญาชนไทยไม่ขยายตัว

(๒)

บทความ ๔ เรื่อง ของ ส. ศิวรักษ์ บัณฑิตของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ บกบาทของบัณฑิตวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัยแห่งประเทศไทย และหัวข้อสัมมนาและการอภิปราย เรื่อง บัณฑิตวิทยาลัยแห่งประเทศไทย (ซึ่งเป็นบทสรุปการสัมมนาที่คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) เมื่อรวมกันแล้วมีความสำคัญในทางชี้แนะว่าลักษณะและบทบาทของบัณฑิตวิทยาลัยไทย น่าจะมีรูปร่างมีเค้าเป็นอย่างไร ผู้เขียนเน้นถึงองค์ประกอบที่สำคัญสามประการของผู้ที่เป็นบัณฑิตวิทยาลัย คือ

๑. สนใจในทางปรับปรุงสังคมและบ้านเมือง
๒. รู้จักพิจารณาปัญหาหลัก ๓-๔ ประการให้แจ่มแจ้งให้ตลอด ว่าปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับปัญหาอื่นอย่างไรบ้าง ไม่ใช่สักแต่ว่ารู้เรื่องรายละเอียดปลีกย่อย... (ซึ่ง) ย่อมอาจหาผู้เชี่ยวชาญในกิจนั้น ๆ มาทำการโดยเฉพาะให้ได้
๓. สนใจในทางคุณธรรม ความดี ความงาม ความรู้อันได้แก่ศิลปวัฒนธรรมและวิทยาการ

สำหรับข้อสามนั้น ผู้เขียนได้กล่าวต่อไปว่าแต่ละคนจะต้องมีทัศนคติที่แท้จริงของตนเอง ยิ่งทำให้คิดได้ว่า การที่ผู้ใดจะเป็นบัณฑิตวิทยาลัยหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับภารกิจส่วนตัวของผู้คน ไม่ใช่ว่าสังคมยกย่องว่าเป็นบัณฑิตวิทยาลัยแล้วก็เป็นขึ้นมา อุดมคติที่ดี ความคิดเห็นที่ดี ความบริสุทธิ์ใจที่ดี เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้อื่นยังไม่ถึง การแสดงออกภายนอก ซึ่งอาจพอเพียงสำหรับมวลชนทั่วไป ในการจัดระเบียบง่าย ๆ ว่านี่ดีนี่งามตามวิสัยปุถุชน ที่ประสงค์จะเลี่ยงปัญหาอันสับสนนั้นก็เป็นเพียงการแสดงออกถึงค่านิยมของสังคมในระยะหนึ่ง ๆ เท่านั้น

บทแปลตอนหนึ่งของเรื่อง *ไหมอีสาน* ของ เจรด์ทีน ฮอลล์ ซึ่ง ส. ศิวรักษ์ ได้นำมากล่าวถึงในเรื่อง *ปัญญาชนกับการสร้างสรรค์ประเทศ* ช่วยยกประเด็นความขัดแย้งระหว่างการเปลี่ยนแปลง ในยุคพัฒนา กับวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นไทยขึ้นมาแสดงให้เห็นชัด ว่าปัญญาชนนั้นมีภาระหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือเพื่อนไม่ให้ความเปลี่ยนแปลงมาทำลายสิ่งที่เป็นมรดกตกทอดมาแต่เดิม อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นไทยของเรา แน่نون การเปลี่ยนแปลงย่อมจะต้องลบเลือนสิ่งเก่าไปบ้าง แต่สิ่งซึ่งให้เป็นไปเท่าที่จำเป็น ในเรื่องนี้จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า กาลเวลาย่อมทำให้ความสำนึก ความเชื่อ ความนิยมของคนเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ อาจจะคล้ายเดิม แต่จะคงเดิมอยู่ไม่ได้ พวกที่จะรักษาไว้เสียหายทุกอย่างเลย ก็น่าจะไปตั้งนิคมสงวนสิ่งที่น่ารักน่าถนอม ดังเช่นที่พวกอเมริกันจัดนิคมสงวนชาวอินเดียนแดงเผ่าต่างๆ ไว้เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับทางปฏิบัติของปัญญาชนนั้น ส. ศิวรักษ์ มีคุณแก่ผู้คิดผู้หวังดีต่อประเทศชาติมากที่สุดทีเดียว โดยช่วยเตือนสติ (หน้า ๘๓-๘๔) ให้ตระหนักถึงภัยจากการใช้กำลังเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปตามอุดมการณ์ของตน ภัยจากการทอดอาลัยปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินไปเช่นเดิมแต่เงินอยู่นอก และท้ายสุดได้เสนอและให้เข้าไปอยู่ในระบบ ฯ เพื่อช่วยหาทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นทางเดียวที่จะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ในปัจจุบัน แม้จะยอมรับในบท *ปัญญาชน* ว่ายังปัญญาชนที่กระโดดเข้าไปเป็นปฏิบัติชนด้วยแล้ว ระบบการงานนั้นแลจะฆ่าปัญญาชนเสียก่อน... อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งประการนี้ไม่สำคัญนัก สำหรับผู้เขียนซึ่งเห็นว่า บทบาทเพียงเป็นเพื่อนมนุษย์ในสังคม ที่จะช่วยยกระดับของ

สังคมชั้นบ้างเท่านั้น และการ ยกระดับของสังคมนั้นก็คือ เริ่มด้วยยกระดับทัศนคติคุณค่าและจิตใจของตัวเราเองพร้อม ๆ ไปด้วย.... นั่นก็คุ้มค่ากับความเสียสละ ความนิยมยกย่องว่าเป็นปัญญาชนอยู่ในวงนอก

ในเรื่องนี้ การที่จะพยายามประนีประนอมกับระบบ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของความเข้าใจในเหตุผลนั้นก็น่าสรรเสริญอยู่แต่กาลเวลาและสภาพการณ์ย่อมมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจ ว่าเหตุผลของการเข้าไปในระบบนี้ยังมีอยู่หรือไม่ กระบวนการหรือวิธีการอื่นที่อาจจะต้องนำมาใช้อาจปรากฏขึ้นมาแทนต่อไปก็ได้

(๓)

วัฒนธรรมของปัญญาชนสยาม ของ เฮอเบิร์ต ฟิลลิปส์ ซึ่ง นิธิ เอียวศรีวงศ์ แปลนั้น (ผู้วิจารณ์ยังไม่มีโอกาสอ่านจากฉบับภาษาอังกฤษ) พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าปัญญาชนไทยและบทบาทของปัญญาชนไทยนั้น ถูกวัฒนธรรมและจารีตประเพณีจำกัดเสรีภาพทางปัญญา ทำให้ปัญญาชนไทย มักจะสนใจกับประเด็นอันเป็นที่คุ้นเคยและเป็นที่ยอมรับทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว มากกว่าที่จะสนใจเผชิญกับการท้าทายที่ยังไม่มีใครรู้ นายฟิลลิปส์กล่าวว่า ข้อบังคับทางวัฒนธรรม ข้อจำกัดอันเป็นผลจากความรู้สึกรับผิดชอบของคนหนึ่งต่อสัจจะและต่อจารีตของเพื่อนของตน ครูของตน ศิษย์ของตน และต่อตนเอง เหล่านี้มีอิทธิพลที่จะจำกัดกิจการทางปัญญามากกว่าข้อบังคับทางการเมืองประการนี้จะจริงเท็จประการใด เห็นจะต้องขอไปศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยให้ลึกซึ้งกว่าและกว้างไปกว่าที่ นายฟิลลิปส์วิเคราะห์เสียก่อน แต่ก็น่าเห็นใจผู้เขียนซึ่งคงมีเวลาจำกัดในการค้นคว้าเรื่องอันซับซ้อนเช่นนี้จึงได้

อาศัยวิธีการที่ค่อนข้างจะสะดวกสำหรับเขา นายฟีลิปส์ได้ส่งแบบสอบถามให้แก่นักศึกษาสองแห่ง (เข้าใจว่าธรรมศาสตร์กับจุฬา ฯ) เพื่อกรอกความเห็นระบุว่าใครเป็นปัญญาชนชั้นนำของเมืองไทย ๑๓๕ คน หลังจากนั้นก็มี การเลือกกัน ไปเลือกกันมาในกลุ่มผู้ที่มีชื่ออยู่ในบัญชีนั้น จนปรากฏว่าออกมา ได้ ๒๐ คนที่เด่นที่สุดทางปัญญา และจากการศึกษาพฤติกรรมและผลงาน ของบุคคลเหล่านี้ ผู้เขียนก็เสนอความเห็นเกี่ยวกับลักษณะและบทบาทของ ปัญญาชนไทย ข้อสังเกตต่าง ๆ ของผู้เขียนน่าสนใจ แต่จะถูกต้องหรือไม่ ขอให้ผู้อ่านวินิจฉัยเอาเอง

ผู้วิจารณ์ขอออกความเห็นว่ หนังสือเรื่อง *ปัญญาชนสยาม* นี้ แม้จะไม่ ตอบคำถามว่า *อะไรเอ๋ยคือปัญญาชนชาวไทย* แต่ก็ช่วยทำให้เข้าใจถึงลักษณะ และบทบาทของคนทีอาจเป็นปัญญาชน นอกจากนั้นแต่ละบทบาท แต่ละ เรื่องได้กล่าวถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคมเรา ซึ่งเมื่อรวมกันแล้ว สามารถ ช่วยสร้างความเข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการที่จะเป็นปัญญาชนและการ ปฏิบัติในบทบาทของปัญญาชนได้พอควร เหล่านี้ถือเป็นอาหารทางปัญญา สำหรับผู้อ่านที่สนใจจะต้องคบเคี้ยว ไปอีกนาน

วรพจน์ ชัยนาม

แต่ หายนะและอิสรภาพ

เพื่อนเอ๋ย ขณะนี้ยากที่จะรู้ได้ว่า บ้านเมืองของเรามีความบักดีหรือความบักชบมากกว่ากัน ต่างชาติ (ทั้งฝ่ายที่ว่าเป็นมิตรและฝ่ายที่เป็นศัตรู) ปรารถนามว่าไทยเป็นชาติรับสินจ้าง ทำงานสกปรก หรือไม่ก็คยิว ปากว่าจะบังคับให้เขาทำโน้นทำนี้ตามอำเภอใจเราได้ แต่แล้วก็ต้องไม่คุกเข่ากราบขอแบ่งบุญเขา ดูซีเสียค่าเครื่องบินไปโตเกียวตั้งกี่คณะ นั่นก็ค้ำหนึ่งละ อีกค้ำหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่เป็นที่รู้จักกันอยู่ว่าเงินทองของแผ่นดินมีน้อย ความต้องการมีมาก จะต้องใช้จ่ายมากหลายในการพัฒนาให้บ้านเมืองผาสุกทั่วถึงกัน ระบบภาษีอากรก็กลับให้โทษแก่ผู้สุจริต แต่เป็นประโยชน์แก่พวกใจคด ถ้าไม่คคยอยู่แล้ว ก็พลอยคคไปค้วย แล้วก็ตูลิเขาใช้ไปทำอะไรกันบ้าง เทียวนี้เราจะมีโทรทัศน์ถึงหกสถานี ซึ่งก็มีประโยชน์ เพียงให้พี่น้องชาวไทยซาบซึ้งในชีวิตประวัติเก้ ๆ ของความมีป็นทั้งหลาย นอกจากนั้น ก็มีการสร้างซุ้มพฤษชาติตามทางจากสนามบินเข้ากรุงให้ระรื่นตา แก่แขกบ้านแขกเมืองเขาอีกค้วย ฯลฯ ล่าสุคก็เห็นว่าสร้างอนุสาวรีย์อะไรกันขึ้นอีก คนเสนอที่อยู่ใรรัฐสภาก็ดูเหมือนไม่เข้าใจหลักการของประชาธิปไตยเอาเสียเลย ในเมื่ออำนาจและอธิปไตยของรัฐนั้นมาจากประชาชน ถ้าจะว่ามีคนที่มีสิทธิที่จะมอบสิ่งที่เป็นของเราให้กับเรา ก็ยังมีคนเชื่อในผู้พิเศษผีสางนางไม้อีกมากมาย และที่ร้าย คนเหล่านี้ยังเหนียวรังให้คนส่วนใหญ่ งามงายในสิ่งเหลวไหลนั้นต่อไปอีก พระสยามเทวาริราชย์ท่านช่วยให้คนเลิกฆ่ากันได้ไหม ท่านช่วย

ให้คนเล็กโงงได้ใหม่ ท่านช่วยให้คนไม่อดตายได้ใหม่ ท่านช่วยให้ชาติไทย มีสง่าราศรีขึ้นมาได้ใหม่ พระสยามเทวาธิราชย์ บัญญาต่างหาก บัญญาของคนไทยนี้แหละที่จะช่วยได้ กำลังทางปัญญาของคนเรานี้ หากใช้ให้เป็นประโยชน์แล้ว ไม่ว่าจะในวันหนึ่ง ก็ต้องเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้

เอกชนพลเมืองผู้พอมิภูมิปัญญา นักคิด นักเขียน และแม้กระทั่ง ข้าราชการ ต่างก็กระทำตนให้เป็นประโยชน์ เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้ หากมีความเชื่อมั่นในอุดมการณ์อันหนึ่งอันใดก็ได้ (จะผิดหรือถูกไม่สำคัญ หากอยู่ในสังคมที่เปิดเผย เพราะว่าเป็นเรื่องที่จะต้องทดสอบ พิสูจน์กับเหตุผลของฝ่ายอื่น ๆ ด้วย และกล้าพอที่จะแสดงออกถึงความคิดเห็นของคน ซึ่งเป็นขั้นแรกที่จะช่วยให้เราหลุดพ้นจากความลุ่มหลง ในสิ่งไร้เหตุผล ที่ต้องมีอุดมการณ์ ก็เพื่อความคิดเห็นต่าง ๆ ที่แสดงออกมานั้นมีพื้นฐานพอที่จะปฏิรูป ดัดแปลงหรือแก้ไขให้ใช้เป็นประโยชน์ได้ ยิ่งช่วยกันคิด ยิ่งมีเหตุผล ที่จะช่วยทั้งอุดมการณ์และการปฏิบัติให้ก้าวไปสูงขึ้นเป็นลำดับ ที่ต้องแสดงออกถึงความคิดเห็นของตนเอง ชักซ้อมไตร่ตรองถึงเหตุและผลในอุดมการณ์ต่าง ๆ ร่วมทั้งของเราเอง ก็ด้วยเหตุที่ว่าความเชื่ออย่างไม่ลืมหูลืมตาก็คือความลุ่มหลง ซึ่งเป็นที่มาของความเบิ่นทาส ต่ออดีตและปัจจุบัน ข้าราชการในปัจจุบันน่าจะมีบทบาทที่สำคัญยิ่ง แต่ก็กลับปรากฏว่าพวกหนุ่ม ๆ หัวกระทิงทั้งหลายกลายเป็นกะทิบูดเสียส่วนใหญ่ โดยถูกรอบงำด้วยหลักการ เช่น อย่าขัดผู้ใหญ่ หรือฟังผู้ใหญ่แล้วไม่ต้องออกความเห็น หรือทำงานโดยไม่ต้องคิดหรือเปิดประตูใจ ๆ โกงสวย ๆ (ต่ำ ๆ) หรือออกความเห็นให้ตรงกับนโยบาย หรือนำน้อยไหลตามลำน้ำใหญ่ ฯลฯ ปฏิบัติครบถ้วนแล้วเป็นจริงแท้แน่เทียว

ครูบาอาจารย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ย่อมมีส่วนที่จะช่วยเสริมสร้างให้มีคนรุ่นใหม่ มีความคิดเป็นอิสระ มีความสำนึกในภาระความรับผิดชอบต่อสังคม ออกมาเป็นกำลังเกื้อกูลความก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติต่อเนื่องกันไป แต่จะทำได้อย่างไรเล่า ในเมื่อส่วนใหญ่มีวาทสาธยาย ถึงสรรพคุณวิทยานิพนธ์ หรือหลักทฤษฎีของตนตั้งแต่วันแรกที่สอนจนวันตาย นั้นย่อมไม่ใช่วิธีการที่จะกระตุ้นให้นักศึกษามีความสนใจ หรืออยากจะใช้ความคิด ดังนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจ ที่มีเรื่องตักตัวเองบ่อยครั้ง ไม่มีอะไรที่จะมากระตุ้นให้นักศึกษาแสดงความเห็นโต้เถียง และหันมารับภาระหน้าที่ของผู้ใหญ่ เพราะความรู้ความเข้าใจก็ไม่ได้รับ อีกทั้งตัวอย่างของผู้ใหญ่ก็ดี ก็แทบจะไม่มีให้ชม ทางที่จะช่วยแก้สภาพดังกล่าวนี้ ก็เห็นจะต้องให้พวกครูบาอาจารย์พิจารณาตัวเอง และวิธีการสอนของตนนั้น หากลู่ทางให้มันน่าสนใจยิ่งขึ้นโยงให้ทฤษฎี มาเข้ากับเรื่องของความเป็นจริงในปัจจุบันเสียบ้าง นับเป็นสิ่งที่ยากที่จะเรียกร้องความสนใจของนักศึกษาจำนวนมากมาย่ออาจารย์หนึ่งคน แต่ไม่สุดวิสัย หากจะใช้วิธีการนอกเวลาเรียนด้วย เช่นปัจจุบันเห็นมีความหวังอยู่บ้างที่มหาวิทยาลัยบางแห่ง (ความจริงบางคณะเท่านั้น) มีอาจารย์ที่พยายามชักจูงให้นักศึกษา หันมาสนใจโครงการบปประสังสรรค์ สนทนาปราศรัย หรือสัมพันธ์ย่อย ๆ อะไรทำนองนั้น ซึ่งหากมหาวิทยาลัยทุกแห่งสนับสนุน ต่อไปก็อาจกลายเป็นจุดเริ่มที่ดีสำหรับการปลุกเพาะความสนใจ ในเรื่องทีนอกเหนือไปจากวงแคบของแต่ละหมู่แต่ละคณะ การที่ช่วยให้มีความสำนึกในความสัมพันธ์ ระหว่างตนเองกับสังคม สังคมจริง ๆ (ไม่ใช่สังคมที่ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากพวกนั้นถือเงินเป็นพระเจ้า) จะทำให้นักศึกษาเหล่านั้นเข้าใจเสียที่ว่า วิชาความรู้ความ

เข้าใจนั้นสำคัญแค่ไหน มีปัญหาหรืออุปสรรคที่จะต้องช่วยคิดค้นแก้ไข แล้วจะโยกย้ายกับการแก่งแย่งการถือธง หรือเบาะแสแว้งกันในเรื่องควรรยืนโค้ง หรือหมอบกราบกันทำไม (เรื่องไม่น่าเชื่อ ทั้งๆที่เรามีการสอนชีววิทยา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และรัฐศาสตร์มานาน แต่ก็ยังมีคนที่ไม่เข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างสภาพความเป็นคนกับสัตว์) ประโยชน์ที่จะตามมานั้นมีใช้แต่เฉพาะแก่นักศึกษา แต่กับอาจารย์ด้วย ในเมื่อลูกศิษย์เริ่มมีความสนใจมากขึ้น ก็ย่อมอยากรู้มากขึ้น เมื่อรู้มากขึ้น ก็เริ่มจะสงสัยข้องใจในสิ่งที่อาจารย์เองเคยคิดว่าถูกต้องเสมอมา เมื่อมีคำถามที่ประกอบด้วยเหตุผลดี ผู้สอนก็ต้องทดสอบความคิดทฤษฎีของตนเอง ว่ายังถูกต้องหรือไม่อยู่เสมอเหมือนกัน ต่อให้เก่งกาจปราชญ์เปรี๊ยะอย่างไร ก็ต้องยอมรับความคิดใหม่ๆ คำถามใหม่ ๆ เข้ามาประกอบการพิจารณา ทบทวนหลักการของตนอยู่เสมอ และนี่ก็เป็นทางเดียวที่จะช่วยให้มีคนที่มีความรู้แน่นแฟ้นคงและก้าวหน้าอยู่เสมอ

หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือของสังคม ที่จะสามารถให้ความกระจ่างแก่ประชาชน ในเรื่องของสาธารณประโยชน์ ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นต่างๆ ทั้งนี้โดยมีบทบาทที่จะแปลความหมายของหลักการ ยุทธการณ หรือนโยบายต่างๆ ให้เป็นที่เข้าใจของคนทั่วไป และเพื่อการนี้ก็ควรที่จะมีหลักการ ที่จะช่วยกระตุ้นให้คนใช้ปัญญา และความนึกคิดของตน อย่างน้อยก็ในระดับมาตรฐาน แทนที่จะเน้นหนักไปในด้านส่งเสริมธรรมเนียมที่ต่ำ ปัจจุบันข่าวครึกโครมพิสดาร ฆาตกรรม ช่มชู้ ฯลฯ ก็คงจะต้องมีต่อไปหากจะไม่ล่มจม ชาติไหน แต่ถ้าเสนอตั้งกล่าวเป็นหลักอยู่บ่อย ๆ แล้วละก็ย่อมเป็นการถ่วงความก้าวหน้าของสังคม และเป็นการปฏิเสธความรับผิดชอบ

ชอบ ที่จะช่วยกันชักนำให้ความคิดของคนสูงขึ้นเป็นลำดับ ชำร่วยยังเป็น การตุฎกคนไทยโดยทั่วไปอีกด้วย ประหนึ่งว่าไม่สามารถที่จะคิดถึงเรื่องของ ส่วนรวม พอใจที่จะหลงอยู่กับสิ่งไรสาระตลอดไป

พรรคการเมืองนั้นอยู่ในฐานะที่ประเสริฐยิ่งในการที่จะช่วยให้การดำเนิน นโยบายของรัฐเป็นไปโดยมีหลักการเพื่อส่วนรวม แม้ว่าปัจจุบันไม่มีอำนาจ ที่จะบังคับให้รัฐบาลดำเนินนโยบายตามที่ฝ่ายตนต้องการก็จริง แต่โดยที่มี ส.ส. เข้าไปเป็นผู้แทนอยู่ในรัฐสถานนั้น ก็เป็นโอกาสที่จะเสนอความคิดความเห็น ซึ่งถ้าหากว่าประกอบด้วยเหตุผลอันสมบูรณ์ รัฐบาลจะเพิกเฉยเสียก็ ลำบาก จึงยอมต้องนำไปประกอบการพิจารณาวางนโยบายด้วย ยิ่งมีการออก ความเห็น การซักถาม การวิพากษ์วิจารณ์ ก็ยิ่งทำให้นโยบายของรัฐบาลต้องมีหลักการแน่นแฟ้นสมเหตุสมผล มิฉะนั้นก็จะเป็นเป้าหมายของการต่อว่า โจมตีต่อไป แต่ทั้งนี้หากจะให้เป็นประโยชน์ดังนี้แล้ว พรรคการเมืองต่างๆ ก็จะต้องจัดตั้งหน่วยงาน สำหรับรวบรวมข้อมูลของปัญหาและเรื่องต่างๆ นำ มาวิพากษ์วิจารณ์ให้ละเอียดถี่ถ้วน เพื่อที่จะช่วยให้ ส.ส. ของแต่ละพรรค รู้ถึงปัญหาและเรื่องนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ จะได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีภูมิฐาน และเหตุผลออกมาได้โดยลำพัง ส.ส. แต่ละคนจะไม่มีเวลาและความสามารถ อะไรที่จะมานั่งขบคิดวิจัยด้วยตนเอง จึงปรากฏอยู่ทุกวันนี้ว่าเรามี ส.ส. ประเภท คาวตี่ คาวร้าย คาวเต๋น ซึ่งเรียกร้องความสนใจแก่ตนเอง ได้ก็ด้วยความ สามารถที่จะบรรยายถึงปัญหาต่าง ๆ อย่างผิวเผินแต่มีรสชาติในฝีปาก ผล ร้ายก็คือมีแต่กล่าวขวัญถึงอาการต่าง ๆ ของโรค ซึ่งก็เป็นที่ประจักษ์แก่ สามัญชนอยู่แล้ว แต่ไม่มีใครพิสูจนโรคของสังคมได้

หากแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่ม แต่ละพวกต่างบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ เช่นที่เราพูดถึงกันนี้ จะทำให้ประเทศชาติก้าวหน้าไปด้วยความราบรื่นไม่น้อย

จะต้องไปเกรงกลัวอะไรกับลัทธิคอมมิวนิสต์และอื่น ๆ พลังหรือภูมิปัญญาที่เราส่งเสริมให้มีขึ้น ก็จะช่วยให้เราใช้เหตุผลเลือกแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์มาใช้ และปฏิเสธต่อสิ่งที่เป็นภัยแก่เราได้ ในปัจจุบันที่เรากลัวภัยจาก “ลัทธิอุบาทว์” ก็เพราะเรารู้กันอยู่แก่ใจว่า ความนึกคิดของชาวไทย ไม่ว่าจะชั้นใด ชูานะ หรืออาชีพใด แทบจะไม่ได้รับการฝึกฝนหรือเสริมสร้างให้พร้อมที่ใช้การได้เสมอ ฉะนั้นเมื่อเผชิญกับปัญหา แทนที่จะใช้ความรู้และวิจารณญาณช่วยตัดสินใจทางใดทางหนึ่ง กลับต้องพึ่งความรู้สึกและสามัญสำนึกเป็นเอก และเมื่อเป็นเช่นนั้น ในภาวะที่มีสงครามทางจิตวิทยาระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์กับฝ่ายเรา เราก็เป็นรองเสมอมา เพราะการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายนั้นมุ่งเข้าถึงความรู้สึกของคน มิใช่ที่เหตุผลของปัญหาและฝ่ายนั้นยังไม่ต้องรับผิดชอบต่อภาวะ และความผิดพลาดของการดำเนินนโยบายของรัฐ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่สุดที่เราจะต้องช่วยให้คนไทยโดยทั่วไปมีระดับภูมิปัญญาสูงขึ้นให้ปัญญามีอำนาจเหนือความรู้สึก ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยอิสระ เป็นการฝึกฝนการใช้เหตุผลขบปัญหา ซึ่งก็เป็นทางที่จะหลีกเลี่ยงภัยด้านหนึ่งของลัทธิ หรือความคิดเห็นที่เป็นภัยต่อประเทศชาติได้

เพื่อนเอ๋ย เรื่องที่เราพูดกันมานี้ก็มีใช้ว่าจะเป็นเรื่องใหม่เสียเมื่อไร แต่เราลืมหรือพยายามกลบเกลื่อนอุดมการณ์ และหลักการที่เคยมีผู้ยอมเสียสละแม้แต่ชีวิต เสียงที่ค่อย ๆ ลบเลือน และอ่อนเปลี้ยจากความพยายามมาเป็นเวลานานที่จะสอน ที่จะกระตุ้นให้เป็นที่เข้าใจและยอมรับทั่วกัน ว่าความก้าวหน้าหมายถึงทั้งในอุดมการณ์ นโยบาย และการปฏิบัติขึ้นอยู่กับความคิดของคนที่ไม่ยอมให้อัตถิ ปัจจุบัน หรืออำนาจจำกัดขอบเขตจะไปสู้กับคำหวานล่อม วาทะศิลป์ คำคม และโวหารของเหล่าปราชญ์ ที่ทำให้คน

หลุมหลงใน “ความรุ่งเรือง” ของอดีตและมมงายต่อประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นมา เสนอความประสงค์ที่จะให้คนไทยเป็นชาติปัญญาอ่อนไหวหรือ เรากำลัง ยินยอมเผื่ออดีตซึ่งปราศจากความหมาย สำหรับความสำเร็จในอนาคต ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในอนาคตด้วยซ้ำ ขณะที่เราก้าวไปข้างหน้า เรายังมีแว้งมองคืนหลังอยู่ หลุมบ่อเหว หรือความยากลำบากข้างหน้าดูไม่มีความหมายเสียเลย

ไม่ใช่ความผิดของรัฐบาล หรือผู้บริหารประเทศหรือที่สภาพการณ์เป็นไปเช่นนี้ รัฐบาลเป็นเพียงสิ่งแสดงออกถึงคุณภาพ และระดับความคิดของคน ความผิดความรับผิดชอบเหล่านี้อยู่ที่เหล่านักคิด นักเขียน ผู้มีปัญญาวิชา ความรู้ ซึ่งขายอุดมการณ์และตนเอง เพื่อความมั่นคงของตนเอง เพื่อความปลอดภัยเฉพาะหน้า เพื่อเกียรติยศ (ซึ่งซื้อกันได้ จนหมดความหมายไปแล้ว) และเพื่อเงิน

เรามาคิดแต่ความหายนะของปีศาจเหล่านี้เถิด เพื่ออิสระภาพความก้าวหน้าทางปัญญาในอนาคต สักวันหนึ่งข้างหน้าปัญญาอาจช่วยนำเราไปสู่อารยสังคม ซึ่งคนจะรู้ จะเข้าใจถึงเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกัน แทนที่จะแก่งแย่งกัน มีความรับผิดชอบต่อกัน โดยไม่ต้องมีหลักเกณฑ์ของการบังคับและพึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แทนที่จะต้องพึ่งบารมีของผู้มีบุญแต่ถ้อยเดียว

วรพุทธิ ชัยนาม

สังกมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ ๓ ปีที่ ๗

ธันวาคม ๒๕๑๒

ไต่वाที่ ประเทศไทยควรดำเนินนโยบายเป็นกลาง

เมื่อบ่ายวันพุธที่ ๒๗ มกราคม ศกนี้ มีรายการไต่वाที่กันที่หอประชุมราชแพทยาลัย โรงพยาบาลศิริราช การไต่वाที่กันนี้ เป็นรอบสุดท้ายของการแข่งขัน ระหว่างห้ามหาวิทยาลัยเพื่อชิงถ้วยจอมพลถนอม กิตติขจร คู่แข่งในรอบนี้ได้แก่มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นฝ่ายเสนอญัตติ “ประเทศไทยควรดำเนินนโยบายเป็นกลาง” โดยมีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นฝ่ายค้าน

แม้ว่าจะได้มีการเลื่อนกำหนดไต่वाที่มาครั้งหนึ่งแล้ว และได้มีการเปลี่ยนสถานที่อย่างกะทันหันในวันสำคัญ แต่ก็น่าพอใจที่มีผู้สนใจไปร่วมฟังถึงกว่า ๒๐๐ คน ทั้ง ๆ ที่ไม่มีวงดนตรีชาโตว์ประกอบดังกี่แล้ว ๆ มา

สำหรับการไต่वाที่ครั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า คู่แข่งมีความสามารถต่างกันมาก ฝ่ายมหิดลแสดงออกมามากว่า ได้เตรียมตัวมาอย่างพร้อมเพรียง มีเหตุมีผลและข้อมูลมาประกอบข้อเสนอของตน มีความสำรวมและเข้มแข็ง แม้จะต้องเสียเวลาซักเรื่องที่ถูกฝ่ายค้านตั้งออกนอกกลุ่มนอกทาง ให้กลับเข้าสู่ประเด็นครั้งแล้วครั้งเล่า ฝ่ายธรรมศาสตร์นั้น ก็เก่งกล้าในโวหารดีดออก หากจะวัดด้วยมาตรฐานของการไต่वाที่ที่ระบาคอยู่ทั่วไป ซึ่งหมายถึงการเล่นลิ้น และการวิงวอนต่อความรู้สึก (ไม่ใช่ความนึกคิด) ของผู้ฟัง เสียหายที่ฝ่ายธรรมศาสตร์ดูหมิ่นความสามารถของคู่ต่อสู้ จึงมิได้ศึกษาหาเหตุผลมาเป็นหลักการสำหรับทดสอบความคิดกันครั้งนี้ จึงต้องหันไปใช้เล่ห์กลตื้น ๆ ที่มีอยู่มากเกินไปในการไต่वाที่แบบไทย ๆ ของเรา และที่น่าเศร้าใจที่สุด ก็คือ

ใช้โหวตชู้กรรโชกเป็นการปิดบังความเสียเปรียบในด้านความรู้ความนึกคิด
 ของตน

ที่म्मหิตลสนับสนุนญาติโดยอ้างถึงสถานการณ์ของโลก ซึ่งปรากฏว่ามี
 ความขัดแย้งกันระหว่างหลายฝ่าย และในสภาพเช่นนี้ จึงเสนอความเห็นว่
 ไทยเราจะไปเข้ากับฝ่ายใดก็มีแต่ทางเสียผลประโยชน์ทั้งนั้น ในปัจจุบันหลัง
 จากที่เราได้ร่วมมือร่วมใจกันฝ่ายสหรัฐ ฯ มาเป็นเวลานาน ก็เป็นที่ประจักษ์
 ว่า ความช่วยเหลือไม่มีค่าในระยะยาว แต่กลับเป็นภัยต่อเราเสียอีก คือ
 ๑. ความช่วยเหลือทางทหารจากฝ่ายสหรัฐ ฯ นั้น มิได้ทำให้เราปลอดภัย
 ภัยสำคัญ คือการก่อควนบ่อนทำลาย ซึ่งโดยแท้จริงก็เป็นปัญหาชั้นพื้นฐาน
 ภายในประเทศ ๒. ความช่วยเหลือที่ได้รับโดยตรงหรือโดยอ้อม อันเป็น
 รายได้ผิดปรกติ ที่มีมาเกือบหนุนเศรษฐกิจของเรา ทำให้เราเพิกเฉยต่อปัญหา
 หลักใหญ่ ๆ จนใกล้จะสายเกินไปกว่าที่จะแก้ไข เติ้งซันปัจจุบันก็เพิ่งจะมา
 สำนึกในปัญหาดุลการค้าซึ่งมีค่ามานาน แต่ก็มีมามองเห็นกันได้ชัด ในเมื่อ
 ม่านบังตา (ความผูกพันของสหรัฐ ฯ) ได้เริ่มสลายตัวไป ๓. ความช่วย
 เหลือที่ได้รับ (แม้แต่อาวุธทันสมัยเช่นจรวดขอสคค์) ก็ไม่สามารถคุ้มกันเรา
 ให้รอดพ้นจากการรุกรานได้ แต่กลับผูกมัดเราให้เป็นลูกมืออเมริกัน ดังที่
 ปรากฏเรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้ โดยเฉพาะกรณีในเวียดนาม และข้อนี้ก็เป็น
 เหตุสำคัญอันก่อให้เกิดความเกลียดชังที่จีนแดงมีต่อไทย และในเมื่อความ
 เกลียดชังบังเกิดขึ้น ก็มีความจำเป็นนานาประการ ที่จะต้องสร้างเสริมอนุ
 ภาพทางการทหารขึ้นมา และก็ปรากฏว่าค่าใช้จ่ายในกิจกรรมทางทหารของ
 เราสูงมาก เป็นการลิดรอนทรัพยากรที่เรามีอยู่น้อย ที่ควรจะนำไปใช้พัฒนา
 ประเทศชาติได้มากยิ่งขึ้น ๔. อันที่จริงจีนแดงนั้น แม้จะมีแสนยานุภาพ

ใหญ่หลวง แต่หากพิจารณาอย่างแท้จริงแล้ว ก็ปรากฏว่า กำลังส่วนใหญ่ จะต้องไว้ใช้รักษาความสงบภายในประเทศ และป้องกันการรุกรานของศัตรูที่ จีนเกรง อีกประการหนึ่ง แม้แต่ทิเบตซึ่งเป็นประเทศเล็กนิดเดียว จีนยัง ต้องใช้กำลังเป็นแสน ๆ เข้ายึดครอง และจับตัวนักโทษที่มีความสงบไม่ จีน คงจะไม่บังอาจเข้ามาถึงรังมคตะนอย ที่มีจำนวนสมาชิกถึง ๓๕ ล้าน

ด้วยประการฉะนี้ ทีมมหិតจึงเสนอต่อไปว่า ในเมื่อสหรัฐ ฯ เริ่มจะ ถอนตัวออกจากบริเวณนี้ ก็เป็นโอกาสอันดีที่เราจะมาพิจารณาบทบาทของ ไช นโยบายของเรา ให้เข้ากับสถานการณ์ที่ผันแปรไป ควรหันมาดำเนินนโยบาย เป็นกลาง ที่ว่าเป็นกลางนี้ ก็โดยให้ความหมายว่าไม่เข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะคบค้าสมาคมกับทุกฝ่าย ประโยชน์ที่จะได้มากก็คือ เราจะไม่ต้องกังวลถึง ภัยคุกคามจากภายนอกจะได้มีเวลา มีกำลัง ทั้งทุนทรัพย์และด้านอื่น ๆ ที่ จะนำมาใช้ปรับปรุงบ้านเมืองให้ก้าวหน้าผาสุกอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และ เพื่อให้ความเป็นกลางของเราบรรลุผลจึงได้เสนอให้ดำเนินตามวิธีการดังต่อไปนี้ ๑. ชักนำให้ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้ให้หันมานิยมในหลักการของ ความเป็นกลาง เพื่อแต่ละฝ่ายต่างจะได้ทุ่มกำลังเข้าแก้ปัญหาที่มีอยู่มากหลาย ในประเทศของตน ๒. เพื่อเป็นการแสดงเจตนาที่บริสุทธิ์ซึ่งกันและกัน จึงควรชักนำให้เลิกการสะสมอาวุธ และการทุ่มเทเงินไปในการสร้างอาวุธ ทางทหาร ซึ่งมีผลเพียงเป็นคลังระเบิดที่รอจุดชนวนให้บังเกิดการทำลายขึ้น ในหมู่กันเอง ๓. เสนอให้ทางสหประชาชาติ ซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งรวม ประชาคมของโลก ที่มีความหวังอยู่ในสันติภาพ สนับสนุนความเป็นกลาง ของบริเวณนี้ โดยขอให้ประเทศมหาอำนาจทุกฝ่าย รวมทั้งจีนบนผืนแผ่นดิน ใหญ่ รับรองสถานะของเราและประเทศในบริเวณนี้ เป็นเขตปลอดพ้น จากการคุกคามทางการเมือง หรือการรุกรานทางทหาร สำหรับข้อนี้ ฝ่าย

เสนอได้ให้เหตุผลว่า เหล่ามหาประเทศย่อมยินดีที่จะสนับสนุนหลักการนี้ เพราะต่างก็ประสงค์ที่จะลดภาวะความขัดแย้งต่าง ๆ ให้น้อยลง เป็นการลดโอกาสที่สงครามปรมาณูอาจเกิดขึ้นได้ไปในตัว เกี่ยวกับภัยจากสงครามปรมาณูนี้ มีข้อเท็จจริงที่น่าสพึงกลัวมาเจลย คือ รายงานของคณะวิทยาศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยพิตส์เบิร์กในสหรัฐฯ เสนอผลของการวิจัยการทดลองระเบิดปรมาณูแสดงให้เห็นว่า ในกรณีที่มีการทดลองระเบิดขนาด ๒,๐๐๐ เมกกาทัน ในสหรัฐฯ เด็ก ๑ คน ในจำนวน ๑๐๐ คน ที่เกิดใหม่ จะต้องตายไป ฉะนั้นในกรณีที่มีการโจมตีด้วยอาวุธปรมาณู ซึ่งฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะต้องใช้พลัง อย่างน้อย ๒๐๐,๐๐๐ เมกกาทัน มนุษย์ก็จะกลายเป็นสัตว์สูญพันธุ์เช่นเดียวกับไดโนเสาร์ (ทั้งนี้เป็นเพียงด้วยฤทธิ์ของธาตุ Strontium 90) ๔. ชักจูงให้ประเทศในเครือกลุ่มที่เป็นกลางของเรารับความช่วยเหลือผ่านองค์การระหว่างประเทศ หรือองค์การร่วมมือในส่วนภูมิภาค ซึ่งมีเค้ามีโครงอยู่แล้ว ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ให้ความช่วยเหลือมา มีอิทธิพลเหนือประเทศเราและอื่น ๆ ในบริเวณนี้ มิฉะนั้นอาจเป็นสาเหตุให้เกิดกรณีความขัดแย้งรุนแรงถึงขั้นที่จีนโจมตีอินเดียอีกได้ ในข้อนี้ ฝ่ายเสนอได้ให้เหตุผลว่า บรรดามหาประเทศย่อมสนับสนุนเพราะการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ การเงินนั้น ถูกกว่าที่จะทุ่มเงินส่งเสริมการทหาร ซึ่งไม่ได้ผลในระยะยาว และจะให้ผ่านองค์การระหว่างประเทศ ก็สะดวกและปลอดภัยกว่า เพราะไม่มีความผูกพันที่อาจทำให้เกิดภาวะความขัดแย้งอย่างรุนแรงเกิดขึ้น

ทั้งหมดที่เสนอมานี้ ทีมมติดยอมรับว่าจะกระทำให้บังเกิดผลทันทีทันใดไม่ได้ แต่ก็จะต้องเริ่มพิจารณา ความเหมาะสมเสียแต่บัดนี้ ก่อนที่สายเกินไปที่จะดำเนินการให้ถูกต้องต่อไป

ทางฝ่ายธรรมศาสตร์นั้น ดูเหมือนจะไม่ได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสถานการณ์ของโลก ที่ได้เปลี่ยนแปลงไป นอกจากเอ่ยถึงข้อความในหนังสือวิชาการ ที่ล้าสมัย และสภาพการทางการเมืองที่ผันแปรไปจากที่ปรากฏในระยะแรก ๆ หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จึงได้ชุกคั่นทฤษฎี Geopolitics มาเป็นหลักโต้แย้ง ซึ่งเป็นการมองภาวะแบบยอมรับว่าอดีตเป็นอย่างไร ปัจจุบันและอนาคตก็จะเป็นอย่างนั้น (ทั้ง ๆ ที่เป็นที่รู้จักกันอยู่ว่าสำหรับยุทธศาสตร์สมัยปัจจุบันนั้น ภูมิศาสตร์หรือภูมิประเทศมีความสำคัญน้อยลงไปหลายเท่า) อีกประการหนึ่งฝ่ายค้านไม่ยอมมองปัญหาให้ลึกซึ้งถึงประเด็นว่าเหตุใด จึงมีความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝ่ายศัตรู แต่กลับยกเหตุผลที่ผิวเผินที่สดชื่นมาอ้าง ว่าไทยเรามีสถาบันพระมหากษัตริย์ มีศาสนา มีอิสรภาพ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์เกลียดชังหวังทำลายทิ้งสิ้น จึงไม่ควรคบค้าสมาคมกับคอมมิวนิสต์ จะกลายเป็นชกภัยเข้าสู่บ้าน และตามนัยนี้ฝ่ายค้านจึงประจานฝ่ายเสนอว่าเป็นบุคคลที่เป็นภัยต่อชาติบ้านเมือง (ธรรมศาสตร์จะสิ้นชื่อว่าเป็นสถาบันตัวแทนสิทธิและเสรีภาพแล้วหรือนี้) ทั้ง ๆ ที่ฝ่ายเสนอก็ก่อกรณีที่สหรัฐ ฯ กับจีนได้มีการพบปะเจรจากัน และพยายามผ่อนปรนซึ่งกันและกัน ในปัจจุบันเป็นตัวอย่างของความจำเป็น ที่ศัตรูคู่อริจะต้องพูดจากันให้เข้าใจ ถึงเจตนาของฝ่ายตรงข้าม เป็นการป้องกันมิให้เกิดกรณีวิวาทขึ้นด้วยความเข้าใจผิด สภาพความแตกต่างระหว่างระบบสังคมนิยมจะแตกต่างมากไปกว่าของคู่กรณีนี้แล้ว อีกประการหนึ่งฝ่ายค้านประท้วงว่า การเป็นกลางจะนำเราไปสู่ความเป็นทาสของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้โดยยกเอกสารอันศักดิ์สิทธิ์ของกรมประชาสัมพันธ์มาอ้างอิงว่า ประเทศใดบ้างในปัจจุบันมีนโยบายเป็นกลาง โดยสรุปว่าล้วนเป็นแดงหรือ

ชมพูแก่ทั้งสน ในข้อนี้ ฝ่ายเสนอก็ตีชี้แจงไว้แล้วว่าความเป็นกลางมิได้ หมายถึงว่า เราสละความเป็นมิตรกับสหรัฐ ฯ เพื่อเข้าไปอยู่ในเครือของ คอมมิวนิสต์ นอกจากนั้น ความเป็นกลางที่เป็นจุดมุ่งหมาย ย่อมมีวิธีการ ที่จะนำไปสู่จุดนั้นได้หลายทาง ซึ่งบางประเทศดำเนินไปผิดพลาด เพราะ ไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมอย่างถาวร ด้วยเหตุนี้ จึงได้เสนอแนวทางใหม่ ซึ่ง จะรวมประเทศในบริเวณเดียวกัน ให้เป็นกลุ่มอิสระขึ้นมา ไม่ใช่ว่าไทยจะ ทำไปโดยเอกเทศ ในที่สุด ฝ่ายค้านมีความเห็นเพียงแต่ว่า ไทยควรจะ ดำเนินนโยบายเป็นอิสระ ดังที่ได้ดำเนินตลอดมา โดยมีได้ให้ความหมายว่า อิสระอย่างไร จึงทำให้เข้าใจไปว่า นโยบายของเราควรเป็นไปตามยถากรรม ดังนี้ จึงชอบแล้วที่คณะจำลองเรือพายแพ้วแก่ที่มมหิดล ด้วยเหตุผลอันเดียวกับที่หมอมือทั้งหลายต้องปราศรัยต่ออิทธิพล และความสามารถของหมอแก่

ความสำคัญของการไต่สวนครั้งนี้ มิได้อยู่ที่ชัยชนะของฝ่ายเสนอนิติ แต่อยู่ที่ว่า บัดนี้ มีหนุ่มสาวที่มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง และความรู้พอที่จะ แสดงความคิดเห็นออกมาให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนอย่างมีภูมิฐาน ซึ่ง ก็เป็นนิมิตอันดีสำหรับบ้านเมืองของเรา ต่อไปความหวังในชัยชนะของ เหตุผลเหนืออารมณ์กับความรู้สึก คงจะเป็นความจริงขึ้นมาได้ หากฝ่ายค้าน มีความสามารถ และออกมคติประจำตัว มากกว่าที่แสดงออกมา ผลของการ ไต่สวนก็จะมีค่าสำคัญไปกว่านี้อีกหลายเท่า เพราะจะเป็นการทดสอบ เหตุผลของทั้งสองฝ่ายอย่างแท้จริง

วรพุทธิ ชัยนาม

- ถ่ายเสนอ นายวิชย์ โชควิวัฒน์
 น.ส. ลีนา สึงขวงศรี
 นายดาวฤกษ์ สันทรวิชัย
 นายอภิชาติ นีราพรพงศ์พร
 ถ่ายค่าน มล. ไกรฤกษ์ เกษมสันต์
 นายนพดล เจริญไทยทวี
 นายภิรมย์ ภักดี
 นายวีระ มุสิกพงษ์
 กรรมการ นายเดช ตาละภักดิ์ (รองอธิบดีกรมพิธีการทูต) ให้คะแนน มหิดล
 ๑๘๗ ธรรมศาสตร์ ๒๑๓
 ศาสตราจารย์ คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร (คณะอักษรศาสตร์จุฬาฯ)
 ให้คะแนน มหิดล ๑๕๒ ธรรมศาสตร์ ๑๘๑
 อาจารย์วิภาวรรณ ตูยานนท์ (คณะรัฐศาสตร์จุฬาฯ)
 ให้คะแนนมหิดล ๑๖๕ ธรรมศาสตร์ ๑๖๕

วิทยาสารปริทัศน์ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

หนังสือตววรรษของเลนิน

หากกาลมากที่สุดเป็นบิดาของลัทธิคอมมิวนิสต์ เลนินย่อมเป็นนักปฏิบัติที่มีความสำคัญทัดเทียมกัน หนังสือปีมานี้ ในวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๑๓ ที่เมืองซิมบิสต์ ประเทศรัสเซีย ภรรยาของผู้ตรวจราชการการศึกษาของมณฑลซิมบิสต์ ให้กำเนิดบุตรคนที่สาม ชื่อ วลัคติเมียร์ อิลลิก อุลทานอฟ ใครเล่าจะคาดฝันว่าเด็กชายคนนี้ วันหนึ่งจะกลายเป็นนักปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลก ชีวิตของเขาในระยะแรกเริ่มก็ดูจะไม่คืบคั้นอะไรนัก วลัคติเมียร์ได้รับการศึกษาขั้นต้นและเตรียมอุดมศึกษาในโรงเรียนของท้องถิ่นนั่นเอง มาตอนใกล้จะจบเตรียมอุดมศึกษา จึงได้เกิดเหตุการณ์บางอย่างซึ่งมีส่วนสำคัญต่อความคิดเห็นและวิถีชีวิตของवलัคติเมียร์ คือในวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๐ อเล็กซานเดอร์ พี่ชายของเขาถูกประหารชีวิตโทษฐานคบคิดกับเพื่อนอีกสี่คนที่มหาวิทยาลัยเซ็นต์ปีเตอร์เบอร์ก จะปลงพระชนม์พระเจ้าซาร์ อเล็กซานเดอร์ที่สาม

เหตุการณ์ครั้งนี้อ่อมมีความกระทบกระเทือนต่อวัยรุ่นอายุสิบเจ็ดปีมากอยู่แล้ว แต่ความกระทบกระเทือนย่อมทวีคูณขึ้น ในเมื่อเขาต้องมาขบคิดว่าเหตุใดพี่ชาย ผู้รักความสงบ ผู้ซึ่งหมกมุ่นอยู่แต่งานวิจัย (ใต้เดือนแอนนิลิก) ที่มหาวิทยาลัย จนไม่ได้กลับมาเยี่ยมพ่อที่กำลังจะตาย (ตายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙) จึงได้มุ่งที่จะกระทำการอันรุนแรงถึงที่สุดเช่นนั้น ในคำให้การต่อศาล อเล็กซานเดอร์ย่อมรับผิดชอบแต่ผู้เดียว ไม่ยอมแม้กระทั่งที่จะขอพระราชทานลดโทษจากการประหารชีวิต ส่วนเหตุผลของการกระทำของเขาก็คือ เพียงแต่จะ

เปลี่ยนแปลงสังคมล้าหลังป่าเถื่อนของรัสเซียให้ดีขึ้น ชั่วร้ายป่าเถื่อนอย่างไร และจะเปลี่ยนแปลงไปสู่อะไร ในตอนนั้น วลาดิมีร์ไม่มีทางรู้ได้

ในปีเดียวกันนั้นเอง วลาดิมีร์สำเร็จการศึกษาชั้นเตรียมอุดม ฯ ด้วยคะแนนยอดเยี่ยมที่สุด และได้รับเหรียญสรรเสริญความสามารถ (อเล็กซานเดอร์พี่ชายก็ได้รับเกียรติอันนั้นมาแล้ว) ปัญหาต่อไปคือ จะเข้าเรียนมหาวิทยาลัยใด มอสโก หรือ เซนต์ปีเตอร์เบิร์ก ออกจะลำบากสักหน่อยสำหรับน้องชายอาชญากร (การเมือง) ตามคำแนะนำของพี่ดอร์ เคอเรนสกี อาจารย์ใหญ่และพ่อของคูปริบในอนาคต วลาดิมีร์ได้เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยแห่งมณฑลคาซาน ในขณะนิติศาสตร์ แต่เพียงไม่กี่เดือนก็ถูกพักการศึกษา โทษฐาน (ได้รับเชิญ) ไปร่วมในการประชุมของนักศึกษาซึ่งกำลังประท้วงการจับกุมหัวหน้านักศึกษามหาวิทยาลัยมอสโก วลาดิมีร์จึงได้มีโอกาสนอนพักอ่านหนังสือเป็นเวลาสามปี จนกระทั่งทางการยินยอมต่อคำร้องขอให้กลับไปเรียนต่อที่คาซานในปี ๒๔๓๓ และสำเร็จในปีต่อมา เมื่อสำเร็จแล้วก็ได้ไปเป็นหมอกความที่มณฑลซามารา ได้ว่าความเพียง ๑๓ คดี ขณะอยู่คดีเดียว ซึ่งตนเองเป็นผู้ฟ้องเจ้าของกิจการเรือจ้างข้ามแม่น้ำ (บังคับให้คนขึ้นแต่เฉพาะเรือของตนเท่านั้น) ระหว่างที่อยู่ในซามารา วลาดิมีร์ได้พบปะกับนักคิดนักเขียน และมีผู้พิพากษาทางการเมืองที่ไม่เรียบร้อย ถูกเนรเทศออกจากเมืองหลวง และเมืองใหญ่อื่น ๆ มากอีกที ได้ซักถามถึงความเป็นมาของกระบวนการทางการเมืองในอดีต ซึ่งล้มเหลวมาแล้ว เหล่านี้ประกอบกับความรู้ที่ตนได้รับจากการอ่านทฤษฎีของคาลมาสต์ (คาแคปีตาล) กับงานของเกรีกกอรี เบลิงกานอฟ ซึ่งแปลความหมายของมาร์กส์ต่อสถานะของรัสเซีย ทำให้วลาดิมีร์มุ่งหน้าเข้าสู่นครหลวง เซนต์ปีเตอร์เบิร์ก เพื่อเข้าถึงวงการของนักคิดนักวางแผนปฏิรูปสังคมใหม่ของรัสเซีย

ที่เซ็นต์ปีเตอร์เบอร์ก ระหว่างปี ๒๔๓๖-๒๔๓๘ วลัดติเมียร์ได้พบกับ บุคคลรุ่นใหม่ ซึ่งมีความรู้สึกอันตื่นตัวต่อสถานการณ์ในรัสเซียเป็นอย่างมาก คนที่สำคัญที่สุดที่เห็นจะได้แก่ ยูเลียส มาร์ทอฟ ซึ่งจะเป็นคู่แข่งที่สำคัญ คนหนึ่งในอนาคต วงการของคนหนุ่มเหล่านี้เผชิญกับปัญหาว่าจะทำอย่างไรที่จะให้รัสเซียเป็นสังคมที่มีอิสรภาพ และเสรีภาพมากขึ้น ทั้งมีความสมบูรณ์ พูนสุขมากขึ้น และเป็นสังคมของประชาชนโดยแท้จริง จะรอให้พระเจ้าซาร์ (และบริวารบ่าวไพร่ผู้ใกล้ชิด) เกิดอารมณ์ดีประทานพรหรือก็ไม่มีทาง จะใช้วิธีการของพวกนิชิตส ซึ่งมุ่งแต่จะทำลาย ก็เปล่าประโยชน์ เหมือนโยน ก้อนหินเล็ก ๆ ลงในมหาสมุทร อเล็กซานเดอร์ อุลยานอฟ (และคนอื่น ๆ อีกมากมาย) สละชีวิตของตนไปโดยไม่มีผลในทางดีเกิดขึ้นเลย กลับทำให้ ทางการมีเหตุผลที่จะนำมาตราการบีบบังคับและกดขี่มาใช้มากขึ้นอีก ปัญหา ของการเปลี่ยนแปลงสังคมลึกซึ้งและกว้างขวางไปกว่านั้นมาก และโดยที่ คำนี้ถึงขั้นนี้ จึงไม่น่าประหลาดใจที่วลาดีเมียร์และบุคคลอื่น ๆ ซึ่งหวังที่จะ กระทำอะไรให้บังเกิดผล จึงหันไปหาลัทธิของมากส์ ซึ่งขณะนั้น (และ ปัจจุบันในวงการของพรรคคอมมิวนิสต์สากล) รัลือกันว่าเป็นหลักทำนาย รูปการณ์ของอนาคตได้อย่างถูกต้อง ถือว่าเป็นศาสตร์ทางหนึ่งทีเดียว กลุ่ม หนุ่มของวลาดีเมียร์เริ่มพิจารณาตนเองเป็นผู้สอนความหมายของลัทธิมากส์ ให้แก่ชนชั้นกรรมาชีพกลุ่มเล็ก ๆ ที่สนใจที่จะปรับสถานะของตนเอง และ ของบ้านเมืองให้ดีขึ้นแต่ก็แค่นั้นเอง วงการก็มีได้ขยายออกไปเร็วเท่าที่หวัง มีกรรมกรน้อยคนที่ทันฟังความหมายของมากส์ ต่อสถานการณ์ของรัสเซีย แม้ว่าคณะผู้สอนจะพยายามชี้แจงว่า ความรู้ที่ถ่ายทอดให้ นั้น ก็เพื่อประโยชน์ ของชนชั้นกรรมาชีพเอง ซึ่งตามทฤษฎีของมากส์จะเป็นผู้ชนะในวาระสุดท้าย

ของการปฏิวัติ มาในปี ๒๔๓๗ คณะกลุ่มหนุ่มจึงได้พยายามหาวิธีการอื่นที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่กรรมกรมีความกระตือรือร้น สนับสนุนหลักการของตนมากขึ้น จึงหันมาใช้แผนการผสมโรง กรรมกรกลุ่มใดมีปัญหาความไม่พอใจอย่างไร ก็พูดสนับสนุน เขียนสนับสนุน ยุแหย่ไปพร้อม ๆ กับเสียมสอนแนวทางแก้ไขด้วยวิธีการตามแบบฉบับของมาร์กส์ แต่ก่อนที่จะสัมฤทธิ์ผลในกรณีกรรมกรโรงงานทอผ้าจะนัดหยุดงานกันครั้งใหญ่ กลุ่มหนุ่มก็ถูกรวบตัวเสียก่อน ไปนอนอยู่ในตารางเป็นเวลาปีกว่า ต่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ ศาลจึงตัดสินลงโทษเนรเทศตัวการเหล่านี้ไปอยู่ในแคว้นแคนไกลไซบีเรีย (สำหรับวลัดดิเมียร์เป็นเวลาสามปี)

ระยะเวลาที่ถูกเนรเทศไปนี้ วลาดดิเมียร์ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับทฤษฎีของมาร์กส์ การเคลื่อนไหวของวงการผู้นิยมลัทธิของมาร์กส์ ทั้งในยุโรปและในรัสเซียเอง ซึ่งก็ไม่ยากนัก เพราะว่าการถูกเนรเทศนั้นมิได้หมายความว่าถูกจองจำคุมขัง ฎุกริตรอนสิทธิที่จะรับอ่าน เขียน หรือติดต่อกับที่สำคัญก็คือ ได้พบกับพวกที่ถูกเนรเทศมาด้วยเหตุผลอันเดียวกัน เพียงแต่มาก่อนหรือหลังกันเท่านั้นเอง (วลัดดิเมียร์แต่งงานกับ นาเอสตา ครุปสกายา หลังจากที่เธอถูกเนรเทศตามหลังมา) สภาพการณ์ดังนี้ ทำให้วลัดดิเมียร์สามารถกำหนดแผนสำหรับการดำเนินงานสำคัญในกาลข้างหน้าได้ ที่แน่ที่สุด เขาเห็นแล้วว่าขบวนการผู้นิยมลัทธิมาร์กส์ไม่สามารถที่จะดำเนินงานปลุกปั่นชักนำให้ชนชั้นกรรมาชีพตื่นตัวเร็วทันการณ์ เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องกระทำทุกสิ่งทุกอย่าง แบบงานใต้ดินลับ ๆ ล่อ ๆ ที่จำเป็นที่สุดคือ การจัดตั้งแหล่ง หรือศูนย์กลางสำคัญที่ปลอดภัยจากเงื้อมมือทางการเมือง โดยไม่ต้องพะว้าพะวังต่อความปลอดภัยเฉพาะหน้า จะได้ตั้ง

หน้าตั้งดาววางแผน และดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เมื่อหลุดพ้นจากโทษแล้ว จึงได้อพยพไปยังยุโรปตะวันตก

วลัดคิเมียร์ ได้ร่วมกับบรมครูแห่งลัทธิมากส์ในหมู่ชาวยุโรป ผู้ลี้ภัยการเมืองอยู่ในยุโรป คือ เปลิ่งคานอฟ และ แอ็กเซลโรด กับสหายมาร์ทอฟ และอีกสองคน จัดทำหนังสือพิมพ์การเมืองชื่อว่า อีสกระ (ประกายไฟ) ซึ่งตีพิมพ์ออกมาฉบับแรกปลายปี ๒๔๕๓ เจตนารมณ์สำคัญในระยะแรกเริ่มก็เพื่อใช้เป็นปากเสียงของพรรคโซเชี่ยลเดโมแครต (สังคมนิยม-ประชาธิปไตย) ซึ่งตั้งขึ้นก่อนหน้านั้นปีหนึ่ง ที่เมืองมินสค์ ในรัสเซียเอง) เหตุผลที่สำคัญยิ่งอันหนึ่งก็คือ ในขณะนั้นพวกนิยมลัทธิมากส์ของรัสเซียกระจัดกระจายมาก ไม่มีองค์การหรือการรวมกลุ่มกันอย่างแน่นแฟ้น จึงมีอยู่บ่อยครั้งที่มีการแปลความหมายทำนายนายความเกี่ยวกับลัทธิมากส์บิดเบือนไป (คือไม่ตรงต่อเจตนาของฝ่ายที่กำลังวางโครงการสำหรับการปฏิวัติ) กระทบกระเทือนบนขั้นตอนความพยายามที่จะสร้างความเชื่อมั่นในความถูกต้องของมากส์ เมื่อปี ๒๔๕๑ ก็ที่หนึ่งแล้ว เอ็ดวาร์ด เบิร์นสไตน์ นักคิดชั้นนำในวงการโซเชี่ยลเดโมแครตของเยอรมนี ได้พิมพ์เผยแพร่หนังสือเกี่ยวกับวิวัฒนาการสู่ระบบโซเชี่ยลลิสต์ ซึ่งร้ายแรงมาก เพราะเบิร์นสไตน์เริ่มก่อความลังเลใจในความถูกต้องของลัทธิมากส์ โดยอ้างถึงตัวอย่างกรณีเยอรมนี ซึ่งความต้องการและปัญหาของชนชั้นกรรมาชีพมีทางแก้ไขโดยทางสันติ ผ่านกระบวนการและระบบการของรัฐบาลได้บ้างเป็นลำดับเรื่อยไป ค่อย ๆ ตีขึ้น อีกนัยหนึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ แทนที่จะต้องเป็นไปในรูปปฏิวัติรัฐประหาร ซึ่งมากส์ทำนายไว้ ที่อันตรายที่สุดก็คือความเห็นของเบิร์นสไตน์ที่มีมูลความจริงในตำแหน่งที่ว่าพวกชนชั้นกรรมาชีพนั้นมักจะมองถึงปัญหาหรือ

เรื่องเฉพาะหน้า หากได้รับขมหวานเป็นครั้งเป็นคราว ก็ไม่ถึงกับคิดวางแผนจอบ้างจงผลาญระบบของสังคม การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการจึงอาจเป็นไปได้หากรัฐบาลฉลาดพอ ในรัสเซียเอง ไม่ช้าไม่นานหลังจากนั้นก็เริ่มมีกระบวนการต่าง ๆ เรียกร้องสิทธิเฉพาะเรื่องเฉพาะกรณีให้แก่ชนชั้นกรรมาชีพ สถานการณ์ดังนี้เป็นสัญญาณอันตรายสำหรับวลัคติเมียร์ และหัวหน้าอื่น ๆ ในกระบวนการโซเชี่ยลเดโมแครต หากชนชั้นกรรมาชีพมัวลุ่มหลงในผลเฉพาะหน้า ที่กระบวนการสหพันธ์กรรมกรจะนำมาให้ คณะพรรคปฏิบัติตามแนวทางของมากส์ก็จะมีสมาชิกเป็นกำลังในทางปฏิบัติได้เลย ความเปลี่ยนแปลงชั้นพื้นฐานของสังคมรัสเซีย จะต้องรอคอยให้กาลเวลาของการวิวัฒนาการดำเนินไปอีกกี่ศตวรรษ

ในปี ๒๔๔๖ วุลัคติเมียร์ ซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นเลนินจึงได้วางแผนต่อต้านการถอยหลังเข้าคลองของพวกนิยมโซเชี่ยลลิสต์ ในปีนั้นเขาได้เขียนบทความเรื่อง “จะต้องทำอะไร” เผยแพร่แนวความคิดใหม่ เลนินได้เสนอว่าต่อไปพรรคโซเชี่ยลเดโมแครตจะต้องเป็นพรรคซึ่งประกอบด้วยนักปฏิวัติโดยอาชีพ จะปล่อยให้พวกสมักรเล่นดำเนินการไม่สามารถต่อต้านอิทธิพลของความคิดต่าง ๆ ที่เข้ามาครอบงำ และชักนำให้ชนชั้นกรรมาชีพหันเหไปทางอื่น นักปฏิวัติอาชีพเหล่านี้จะต้องเรียนให้รู้ซึ่งถึงความหมายของลัทธิมากส์แล้วแทรกแซงเข้าไปในวงการของชนชั้นกรรมาชีพ เพื่อถ่ายทอดและปลุกฝังความคิด “ที่ถูกต้อง” ให้แก่คนเหล่านั้น เตรียมให้เป็นกำลังพร้อมที่จะร่วมมือเมื่อวาระสำคัญมาถึงในแผนการณ์นี้ เลนินเสนอให้คณะบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ อิสกระ เป็นคณะบริหารของพรรค เป็นฝ่ายวางแผนและสั่งการต่าง ๆ ให้มีคณะกรรมการกลางที่รับแผนงานและคำสั่งไปปฏิบัติในรัสเซีย

ให้คณะกรรมการกลางเลือกเฟ้นฝึกสอนสมาชิกของพรรค ให้เป็นตัวแทนที่จะเข้าไปแทรกแซงในวงการของชนชั้นกรรมาชีพอีกทีหนึ่ง ส่วน อิศกระ นั้น ก็ให้ส่งกระจายไปทั่วรัสเซีย เพื่อเผยแพร่ความคิด “ทางการ” ของพรรค

ในการประชุมครั้งที่สอง ของพรรคโซเชี่ยลเดมโมแครต ในปี ๒๔๔๖ (ที่แรกที่กรุงบรัสเซล แล้วต้องย้ายไปประชุมต่อที่กรุงลอนดอน) มีการโต้เถียงกันเป็นการใหญ่เกี่ยวกับข้อเสนอของเลนินที่ปรากฏอยู่ในบทความ “จะต้องทำอะไร” ยูเลียส มาร์ทอฟ และสมาชิกอีกไม่น้อย คัดค้านข้อเสนอเกี่ยวกับระบบพรรค โดยเห็นว่าจะเป็นที่มาของเผด็จการ เลนินพยายามแยกประเด็นที่จะต้องพิจารณาคำหนึ่ง คืออุดมการณ์ของพรรค ซึ่งไม่มีปัญหาอะไร แต่ด้านที่ต้องตกลงกัน คือวิธีการหรือแผนการที่จะต้องนำมาใช้ในสภาพการณ์ขณะนั้น ซึ่งบังคับให้ต้องมีระบบที่เข้มแข็งและรัดกุม ในที่สุดความแตกแยกครั้งสำคัญก็บังเกิดขึ้น ส่วนใหญ่ของผู้ร่วมประชุมสนับสนุนเลนิน (ความจริงโดยบังเอิญ เพราะมีสมาชิก ๗ คนถอนตัวไป เพราะเกิดความขัดแย้งในเรื่องอื่น ๆ เสียก่อน หากอยู่ด้วยตลอดการประชุม ผลของการออกเสียงจะเป็นอย่างไร ก็คงไม่แน่ว่า) แต่ขึ้นมา คณะพรรคของเลนินก็เรียกตัวเองว่า บอลเชวิค (ส่วนใหญ่) คณะพรรคของมาร์ทอฟได้ชื่อว่า เป็นเชฟวิค (ส่วนน้อย) ของพรรคโซเชี่ยลเดมโมแครตแห่งรัสเซีย เป็นครั้งแรกที่เลนินแสดงให้เห็นว่าเขาให้ความสำคัญแก่วิธีการมากเพียงใด และจนกระทั่งเลนิน และคณะพรรคบอลเชวิคได้ชัยชนะโดยสิ้นเชิง ในเดือนตุลาคม ๒๔๕๐ ชีวิตและงานของเขาถือการปรับวิธีการให้เข้ากับสถานการณ์เสมอ แม้ว่าบางครั้งสิ่งที่ทำที่หลังอาจจะขัดกับที่ทำมาแล้วก็ตาม ในด้านความคิดเห็นของเลนินนั้น แม้แต่ นักประวัติศาสตร์ของสหภาพโซเวียต เช่น

โฟครอฟสกี ก็ว่างานเขียนของเลนินนั้นจะหาสักชิ้นหนึ่งก็ไม่ได้ที่มีลักษณะเป็นหลักทฤษฎีโดยแท้จริง ทั้งหมดมีแนวโน้มไปทางด้านการเพาะปลุกความเข้าใจและความเชื่อมั่นในลัทธิ การอธิบายถึงเหตุผลของแนวทางและวิธีการที่ต้องปฏิบัติ ฯลฯ ซึ่งในข้อนี้ เลนินได้เปรียบนักคิดนักเขียนและบุคคลประเภทอินเทลลิเก็นเซียในวงการนักปฏิวัติด้วยกัน เช่น มาร์ทอฟ ผู้ซึ่งถูกอุดมคติมีดักจวนไม่สามารถขยับขยายหาช่องทางปฏิบัติที่เหมาะสมแก่กรณี เพื่ออำนวยให้ “อุดมการณ์ของส่วนรวม” บรรลุผลสำเร็จ และข้อนี้ก็เป็นมูลเหตุอันหนึ่งที่ทำให้เลนินเป็นผู้นำที่จะคบค้าสมาคมด้วย (นอกจากจำเป็น) ในสายตาของเลนิน พวกอินเทลลิเก็นเซียมักจะเป็นนักปฏิวัติที่ชอบกระทำการอยู่ในที่นิ่งสบาย ๆ ซ้ำลาตคาชาวและปราศจากความแน่นอน เมื่อถึงคราวที่จะต้องปฏิบัติงานกันจริง ๆ

ในปี ๒๔๔๘ ได้เกิดการปฏิวัติขึ้นในประเทศรัสเซีย โดยที่ไม่มีใครคาดถึง เป็นการกระทำของชนชั้นกรรมมาชีพโดยแท้จริง และทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นพรรคโซเชียลเดโมแครตมิได้มีส่วนก่อตั้งเลย แต่เพียงไม่กี่เดือน ฝ่ายรัฐบาลก็สามารถยึดอำนาจกลับคืนไปได้ การปฏิวัติครั้งนี้เป็นการฝึกซ้อมอย่างดีสำหรับเลนินและคณะพรรคบอลเชฟวิค สำหรับการปฏิวัติครั้งใหญ่ในปี ๒๔๖๐ แนวความคิดของเลนินเกี่ยวกับความจำเป็นที่ต้องมีคณะพรรคนักปฏิวัติอาชีพ จะถูกต้องอยู่ไม่น้อย พวกชนชั้นกรรมมาชีพที่กระทำการยึดอำนาจ เมื่อทำสำเร็จแล้วก็จะงันเป็นไก่ตาแตก ไม่รู้จะทำอะไรต่อไปได้ อำนาจหรือก็ยึดครองได้อยู่ภายในเมืองใหญ่ ๆ ไม่มีการชักนำเตรียมการให้ชาวไร่ชาวนานักสิกร ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ร่วมด้วยอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะขาดกลุ่มผู้นำดังที่เลนินกำลังเพาะปลุกอยู่ ในพรรคโซเชียลเดโมแครต

บทเรียนต่างๆ ของความล้มเหลวครั้งนี้ เลนินนำมาใช้แก้ไขปรับปรุงแผนการของตนเป็นอย่างดี และแล้วในวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๔๖๐ อำนาจก็ตกมาอยู่ในมือของเขา และคณะพรรคบอลเชวิค เพราะว่าในขณะที่มีแต่ความสับสนอลหม่าน ทั้งทางการเมือง การเศรษฐกิจ ฯลฯ มีแต่คณะพรรคของเลนินเท่านั้นที่รู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง

ความสำเร็จของเลนินทั้งก่อนและหลังการปฏิวัติปี ๒๔๖๐ (ตุลาคม) เป็นผลของการต่อสู้ตลอดมา ต้องต่อสู้กับอดีต ในการที่จะเลือกวิธีการที่เหมาะสม ที่จะอำนวยความสะดวกเปลี่ยนแปลงให้ลัทธิมากส์กับกระบวนการปฏิวัติแทนการก่อวินด้วยกำลังโดยปราศจากหลักการและแผนการระยะยาว ต่อสู้กับความหัวเราะในขณะที่ประสบความพ่ายแพ้ ต่อสู้กับพวกที่ยึดถือลัทธิของมากส์เป็นหลักตายตัว สำหรับพรรคโซเชี่ยลเดโมแครต ซึ่งเกือบจะทำให้พรรคนั้นไม่สามารถไหวตัวเคลื่อนไหวไปกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ต่อสู้แม้กระทั่งกับบุคคลชั้นนำในคณะพรรคบอลเชวิคเอง ที่มีความคิดแคบเฉพาะหน้าเกินไป หรือเฉพาะเรื่องเกินไป เลนินมีความสามารถพิเศษอยู่ที่การมองเหตุการณ์ได้ไกล เห็นความเชื่อมโยงของปัญหาต่าง ๆ และยังสามารถที่จะปรับความคิดวิธีการดำเนินงานให้เข้ากับกรณีเหล่านี้ ประกอบกับความรู้ความเชื่อมั่นในความรู้ของตน ในลัทธิของมากส์ ทำให้เลนินสามารถเอาชนะคู่แข่งต่อสู้ทั้งในและนอกพรรคของเขาได้ หากพวกเขาไร้ชวชนต้องการที่ดินของตนเอง ก็อนุโลมเอาใจเพื่อให้สนับสนุนเป็นกำลังแก่บอลเชวิคไปก่อน จะเอาคืนทีหลังก็ได้ถ้าจำเป็น หรือจะบีบบังคับกสิกรเพื่อเอาใจกลุ่มชนชั้นกรรมาชีพ (อำนวยความสะดวกของกลุ่มชนชั้นกรรมาชีพในเมืองใหญ่ ๆ อยู่ในระดับต่ำ) หรือในระยะที่เกิดความจำเป็น

ต้องพินทุกำลังในกสิกร (ราวปี ๒๔๖๕) ก็ยินยอมผ่อนผันเก็บภาษีแทนที่จะยึดพืชผลการเพาะปลูก “ที่เหลือกิน” ไปเป็นของรัฐเสียหมด ปล่อยให้เขาเอาส่วนเหลือนั้นไปขายเป็นรายได้ส่วนตัว หรือในเมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องใช้คนที่มีความรู้ความชำนาญด้านการบริหาร ด้านวิชาการ หรืออื่นๆ ก็นำบุคคลเหล่านี้กลับเข้ามาใช้ แม้ว่าจะเคยประณามเขาว่าเป็นชนชั้นศัตรูของกระบวนการปฏิบัติ และประชาชนส่วนใหญ่ ค้วยไหวพริบและวิธีการ ซึ่งอาจเรียกได้ว่า “สำหรับความเป็นจริง” ทั้งนี้เลนินจึงเอาชนะปัญหา วันรุ่งขึ้นของการปฏิวัติโดย “ปกครองประเทศ” ได้มาตรการที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่าง อาจจะเป็นการกระทำของผู้ขาดอุดมการณ์ และฉวยโอกาส แต่หากคำนึงถึงสภาพการณ์ที่คณะพรรคของเลนินต้องเผชิญ หลังจากยึดอำนาจได้แล้ว ก็จะเข้าใจขึ้นถึงความจำเป็น จะทำอย่างไรได้ ให้ชาวไร่ชาวนาผลิตพืชผลให้พอเพียงเลี้ยงชาติ แทนที่จะไปม้วยอ้อยฆ่าฟันเศรษฐกิจที่กิน จะทำอย่างไรให้โรงงานผลิตผลออกมาตามความต้องการของสังคมอย่างพอเพียง มีกรรมกรจะเข้าไปดำเนินงานที่ตนไม่รู้ “เคล็ดลับการบริหารงานของพวกนายทุน” เสียเอง จะทำอย่างไรที่จะหยุดยั้งการสู้รบในสงคราม ซึ่งรัสเซียมีแต่ผลเสีย (เพราะผู้ชนะฝ่ายใดก็ตามเป็นฝ่ายนายทุนทั้งนั้น) จะทำอย่างไรที่จะต่อต้านพวกก่อสงครามกลางเมืองที่คอยหักล้างระบบของบอลเชวิค จะทำอย่างไรไม่ให้ฝ่ายนายทุน (ที่เข้ามาแทรกแซงในสงครามกลางเมือง) ซึ่งห้อมล้อมรัสเซียอยู่ ต้องหวนเกรง ไม่รุกรานรัสเซีย ฯลฯ เหล่านี้อาจทำให้เราเข้าใจถึงเหตุผลที่เลนินจึงได้ย้ำในความเข้มแข็งรักภุมของพรรคบอลเชวิค (เรียกว่า พรรคคอมมิวนิสต์ หลังจากเดือนพฤษภาคม ๒๔๖๑) และที่ต้องใช้นโยบายที่เฉียบขาด

เลนินตายเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๔๖๗ ก่อนที่จะได้ทำงานเพื่อประเทศชาติได้มากกว่าชั้นแรกเริ่ม มรดกสำคัญที่เขาทิ้งไว้ คือพรรคคอมมิวนิสต์ที่เข้มแข็ง และนำเกรงขาม ตราบใดที่เลนินยังมีชีวิตอยู่ เครื่องมือสำคัญอันนี้ของกระบวนการคอมมิวนิสต์ก็ยังเป็นเพียงเครื่องใช้เพื่อหลักการของส่วนรวม แต่เช่นเดียวกับระบบของการปกครองแบบเผด็จการอื่นๆ ความดีหรือความเลวร้ายที่จะบังเกิดขึ้น กลายเป็นสิ่งที่ให้อยู่กับคุณธรรมประจำตัวของผู้นำเอง และเมื่อโยเซฟ สตาลิน ขึ้นครองอำนาจแทนเลนินแล้ว ความโหดร้าย ความกดขี่ ความทารุณ เพื่ออำนาจเข้ามาแทนที่ หากเลนินมีชีวิตอยู่ต่อไป พรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียอาจจะดำเนินไปในวิถีทางที่เป็นเสรีมากขึ้นกว่านี้ก็เป็นได้

วรพทุธ ชัยนาม

เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์

ไม่ว่าวันใดก็ตามหนึ่งในชีวิตของเรา จะด้วยเหตุที่มีประสบการณ์จากชีวิตประจำวันมากระตุ้น หรือว่าจะเป็นการได้มีโอกาสอ่านหนังสือหรือฟังคนอื่นเขาวิจารณ์ เราคงจะได้ใช้เวลาไม่มากนักน้อยครุ่นคิดถึงว่า ทำไมจึงมีความรวยความจน ความแตกต่างกันเกี่ยวฐานะและสิทธิในสังคมของเรา ทำไมจึงมีการแก่งแย่งกันทั้ง ๆ ที่จะมีแต่ความเจ็บปวดทั้งกายและใจบังเกิดขึ้น

บางคนมีฐานะมั่นคงสบายแล้วก็อาจคิดอยู่ชั่วครู่ แล้วก็ขบปัญหาต่าง ๆ ออกไปเสียจากสมอง จะต้องเอาเรื่องหนักห้าวมาสมทำไม บางคนทำงานตัวเป็นเกลียว เหน็ดเหนื่อยต่อการเลี้ยงชีพตั้งแต่เช้าจนค่ำ ก็คงจะหมดเรี่ยวแรงที่จะมานั่งวิเคราะห์ปัญหาของสังคม นึกเสียว่าเป็นผลแห่งบุญกรรมที่ได้กระทำไว้เป็นอันสิ้นเรื่อง ดังนั้นปัญหาสำคัญ ๆ ของสังคมเราจึงเปรียบเหมือนโรคร้ายที่ซ่อนตัวอยู่ตลอดไป จนกว่าจะมีผู้ที่มีความเพียรพยายามเป็นพิเศษมาขุดค้นเรื่องขึ้น เพื่อที่จะมาแถลงแจ้งให้กันทราบว่า อะไรบ้างที่เป็นสิ่งเหนียวรั้งหรือบั่นทอนความเจริญก้าวหน้าของสังคม และจะแก้ไขด้วยวิธีใด ๆ ได้บ้าง

งานนี้เป็นงานที่ใหญ่เกินกำลังที่คนคนเดียวจะพึงกระทำได้โดยสมบูรณ์ อย่างมากก็ได้แค่เสนอความคิดเห็นออกมาเป็นรูปหลักการบางอย่าง ซึ่งต้องคิดค้นทดสอบความถูกต้องและเหมาะสมกันต่อไปอีกหลายทอด เป็นต้นว่ามีคนเสนอให้รัฐบาลสนับสนุนโครงการควบคุมอัตราการผลิตของประชากร หรือที่เข้าใจกันตามภาษาชาวบ้านว่า “การคุมกำเนิด” เพื่ออำนวยความสะดวก

ประเทศ และป้องกันการขยายตัวของปัญหาสังคมนานาประการด้วยนั้น ก่อนอื่นบุคคลทั้งที่มีหน้าที่โดยตรง ในฐานะผู้เชี่ยวชาญของรัฐบาล และผู้อื่น ด้วยความรับผิดชอบในฐานะผู้รู้ข้อเท็จจริงบางประการ หรือผู้อื่น ๆ ที่มีความห่วงใยโดยทั่วไปเกี่ยวกับความกระทบกระเทือนทั้งทางดีและไม่ดีที่อาจเกิดขึ้นได้ ย่อมจะต้องไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วน แล้วเสนอความคิดเห็นออกมาว่า การคุมกำเนิดดีหรือไม่ประการใดบ้าง ปัจจุบันเมืองไทยมีประชากรเพียง ๓๕ ล้านคนก็แทบจะเลี้ยงกันไม่ไหว หากจะเพิ่มขึ้นเป็น ๕๐ ล้านคนภายในสิบปีข้างหน้า ต่อให้พัฒนากันอย่างแข็งขัน เพิ่มรายได้ประชาชาติปีละ ๗-๘% ก็ยังเลี้ยงไม่พอนแน่ ความต้องการของคน ในสิ่งของอุปโภคบริโภค และสาธารณูปโภค นับวันก็จะขยายเพิ่มขึ้นทั้งในทางปริมาณ ประเภทและคุณภาพ นอกจากนั้นก็ยังจะต้องมาคิดด้วยว่าวิธีใดจึงจะอำนวยให้โครงการคุมกำเนิดได้ผลดีที่สุด ทุนทรัพย์ของรัฐบาลมีพอเพียงสำหรับโครงการระยะยาวมากน้อยเพียงใด จะแบ่งออกเป็นส่วนปีละเท่าใด จะทดลองเป็นโครงการระยะสั้นก่อน หรือว่าเรามีความรู้และผู้ดำเนินงานพอเพียงที่จะดำเนินเป็นโครงการระดับชาติได้เลย โชคดีอยู่ที่ว่าในโลกนี้มีหลายประเทศที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน ต่างก็ได้พยายามแก้ไขด้วยกันทั้งนั้น ที่ประสบผลสำเร็จก็มีที่ล้มเหลวก็มี วิทยาการและประสบการณ์ในกรณีนั้น ๆ ถ่ายทอดให้กันได้ไม่ยากนัก แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีคนของเราเองที่มีสติปัญญาพอเพียงที่จะรับความรู้ความชำนาญเหล่านั้นมาประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ในบ้านเมืองเรา จะเห็นได้ว่าเพียงในเรื่องคุมกำเนิดนี้ กว่าจะออกมาเป็นรูปเป็นร่างเพียงในขั้นหลักการ (ซึ่งคงจะต้องรอให้เหยียบกันตายเสียก่อน จึงค่อยคิดวางแผนปฏิบัติกัน) ก็ต้องผ่านการพิจารณาหลายชั้นจะต้องมีนักคิด นักวิจัย

นักทำหลายคนหลายประเภทร่วมมือกัน จึงจะได้โครงการที่ “เหมาะสม” และแม้ว่าเราจะได้โครงการออกมาแล้ว ก็จะไม่พอใจว่าสมบูรณ์แล้วก็ได้ เพราะในขณะที่เรากำลังดำเนินงานไปนั้นสถานการณ์อาจเปลี่ยนแปลงไป หรือ ความรู้ความชำนาญก้าวหน้ายิ่งขึ้น อาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงการของเราไปตามความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ด้วย แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงโดยตลอดก็คือ เราต้องมีหลักการ ต้องรู้ต้องเข้าใจในหลักการของเราให้ แน่นแฟ้นถี่ถ้วน ก่อนที่จะคิดถึงรายละเอียดเรื่องปลีกย่อย ดังเช่นต้นไม้ ย่อมจะต้องมีลำต้นแข็งแรงพอที่จะรับเลี้ยงกิ่งใบดอกและผลเป็นธรรมชาติ เสียก่อน

ปัญหาใหญ่ที่ยังค้างการพิจารณาแทบจนทุกวันนี้ก็คือ เราต้องการให้การดำรงชีวิตในสังคมของเราดำเนินไปเช่นใด แน่นนอนที่สุดคนเราจะต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีวิต แต่ก็อีกนั่นแหละ ไม่ทุกคนจำเป็นต้องทำงาน ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และวิทยาการบางอย่างสามารถช่วยให้คน ๆ เดียว มีผลผลิตทางเศรษฐกิจพอที่จะเลี้ยงหลายคนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภารกิจที่เราจัดแบ่งการทำงานกันอย่างไรเป็นสำคัญ เราอาจจะให้คนบางกลุ่มทำงานทั้งหมด เพื่อที่คนอีกกลุ่มหนึ่งจะได้มีเวลาและความสุขสบายมาก หรือเราจะให้ทุกคนทำงาน ซึ่งในกรณีนี้ส่วนรวมย่อมมีเวลาว่างมากขึ้นสำหรับใช้ประกอบกิจการส่วนตัวตามความประสงค์ของตนมากขึ้น หรือเราจะกำหนดการแบ่งงานออกไปในลักษณะที่อยู่ระหว่างทางเลือกทั้งสองที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ก็ได้ อย่างไรก็ตาม ก็จำเป็นที่จะต้องขบปัญหานี้ให้แตกเสียที เพราะวาระของปัญหานี้คือ สาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ความขัดแย้งระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มบุคคล สืบลงไปถึงความพยายามที่จะ จัดแจงแบ่งภาระในการทำงานให้อำนวยผลประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากที่สุด

ความสำคัญของปัญหาமாகอยู่ที่ว่า แม้เราจะเห็นด้วยกับหลักการที่สนับสนุนให้ทุกคนทำงานโดยไม่เอาดีเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การที่จะแก้ไขให้เป็นไปได้ตามนั้น ก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคที่แข็งแกร่งมากที่สุด ก็คือทุนทุนนี้เองที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะใช้แรงงานมากน้อยเพียงใด ประเภทใด เครื่องจักรกล ที่ดิน และปัจจัยแห่งการผลิตนานาประการอย่างไร ผู้ใดมีทุนก็เปรียบดังผู้มีศรัทธานิเวศสามารถซึ่งบงการให้เศรษฐกิจดำเนินไปตามแนวทางต่าง ๆ ได้

จริงอยู่ที่ว่าความต้องการเป็นสิ่งที่ดีที่คุณให้มีการผลิตผลทางเศรษฐกิจแต่ในยุคนี้ก็จริงอีกเหมือนกันที่ว่า ผู้มีทุนอาจจะสร้างความต้องการขึ้นมาเพื่อให้คนนิยมในสิ่งของที่ตนบงการให้ผลิตออกมาก็ได้

ลองดูป้ายโฆษณาหรือโฆษณาในวิทยุ และโทรทัศน์ แล้วก็จะพบกับคำเชิญชวนให้ทดลองใช้ผ้าอนามัยล่าสุด แคมเปญพิเศษไปจนถึงแอร์คอนดิชันชั้นเยี่ยมสำหรับดีทรอยต์ชั้นยอด ๆ ฯลฯ โดยเฉพาะเครื่องแอร์คอนดิชันดีทรอยต์นั้นคงจะขายดี เพราะเดี๋ยวนี้ท่านไม่ต้องสูดไอพิษจากท่อถ่ายอากาศเสียของรถประจำทาง รถบรรทุก และรถชั้นเลวอื่น ๆ อีกแล้ว ท่านจึงไม่คิดที่จะซจักภัยอันร้ายกาจที่ลูกเล็กเด็กแดง และมหาชนทั่วไป ต้องเผชิญอยู่ทุกวันนี้ ซึ่งในที่สุดย่อมหมายถึงการสิ้นเปลืองด้านสาธารณสุขอีกมากมายในกาลข้างหน้า นอกจากนี้ยังบั่นทอนกำลังทางเศรษฐกิจของเราเอง ด้วยการทำให้คนไทยกลายเป็นคนพิการไปที่ละน้อย

นอกจากทุนจะกำหนดลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจแล้ว ยังสามารถกำหนดการเฉลี่ยหรือการปริวรรตผลผลิตทางเศรษฐกิจอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่มีแรงงานล้นเหลือหรือเกินใช้ เห็นได้ชัด ๆ เป็นต้นว่า

เจ้าของกิจการรับเหมาก่อสร้างสามารถที่จะว่าจ้างคนงาน รวมทั้งเด็กและผู้หญิงให้ทำงานตั้งแต่เช้าจนค่ำด้วยค่าแรงเพียง ๑๕ บาท หรือเด็กเล็ก ๆ ตามโรงงานเดือนทำปลอกถ่านไฟฉาย และเครื่องเหล็กบางอย่าง ทำงานในสถานที่ ๆ แสงจะทารุนต่อสุขภาพโดยอาจจะได้รับค่าแรงวันละ ๑๐ บาท สถานะของเศรษฐกิจจึงแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งได้แก่ผู้ที่มีกำลังกำลัง อีกส่วนหนึ่งรับรายได้เลี้ยงชีพไปวันหนึ่ง ๆ และถ้าหากว่าเราเชื่อในความถูกต้องพอสมควรของหลักตีमानต์ และชีพพลาย ผู้ที่มีกำลังเงินมากกว่า ก็ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้อง (คือมีสิ่งแปลกเปลี่ยน) เอาผลแห่งการผลิตทางเศรษฐกิจมาบำรุงความสุขของตนได้มาก ส่วนผู้ที่ยังมีกำลังเงินน้อยลงไปเท่าใด ก็เพียงสามารถแลกเปลี่ยนเอาแต่สิ่งที่จำเป็นจริง ๆ ต่อการดำรงชีวิตไปแต่ละวัน ในประเทศด้อยพัฒนาดังเช่นเรา ความต้องการมีมากมาย แต่ผลผลิตทางเศรษฐกิจมีอัตราต่ำ ทุนที่เรามีอยู่น้อย ซึ่งอาจช่วยกระตุ้นให้ระบบการเศรษฐกิจเคลื่อนไหวไปเร็วไวขึ้นจึงมีค่ามาก ทุนนั้นเราอาจนำมาใช้ขยายกิจการ ชื้อแรงงาน เครื่องจักรกลและปัจจัยแห่งการผลิตมากขึ้น หรืออาจจะใช้เพื่อส่งเสริมการคิดค้นประยุกต์วิทยาการใหม่ ๆ ให้ใช้การได้ผลดีที่สุดสำหรับบ้านเมืองเรา แต่ในเมื่อเจ้าของทุนเลือกได้ว่าจะใช้ทุนไปในทางสร้างสรรค์เพื่อส่วนรวมหรือจะใช้ไปในทางที่พอกพูนความสุขให้แก่ตนเอง ครอบงำที่ทุนยังเป็นของส่วนตัวอยู่ อะไรจะมาประกันว่าการใช้ทุนจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ในเมื่อสิ่งชักจูงความเคลื่อนไหวในเศรษฐกิจแบบ “เลเซเฟะ” (เนา) ของเรานี้คือกำไร และความสุขส่วนตัวเป็นสำคัญ อย่าพูดเลยว่าธรรมะจะชนะใจบุคคลเหล่านี้ ธรรมะเป็นสิ่งบริโภคน โดยเฉพาะสำหรับคนจน อย่างน้อยก็อิมจนทำให้ทนต่ออะไร ๆ ได้มากทีเดียว

รับเสียว่าเป็นผลแห่งบุญกรรมที่ได้ทำไว้ก็สบายใจ แต่การอยู่กันแบบแบ่ง
 ออกเป็นฝ่ายอยู่เพื่อกิน กับกินเพื่ออยู่นี้ จะดำรงต่อไปอีกไม่ได้ นอกจาก
 จะเกิดความวุ่นวายมากขึ้นทุกวัน ประสบการณ์และความรู้เห็นและที่ได้ยิน
 คนมาให้คำมั่นสัญญานานาประการ ทำให้คนที่เคยอดทนต่อความยากลำบาก
 โดยมิได้คิดเรียกร้องแต่อย่างใด (จะด้วยเหตุที่ไม่รู้ว่าจะเรียกร้องอย่างไรหรือ
 จะด้วยเหตุที่ว่า ยอมรับเป็นชวตากรรรมที่จะต้องก้มหน้าแบกต่อไป) ได้เริ่ม
 คิดถึงปัจจุบันและอนาคตในชีวิตนี้มากขึ้น จะว่าวัตถุนิยมเขาสนใจก็คงไม่ผิด
 และสำหรับท่านผู้ประเสริฐที่ละแล้วซึ่งความต้องการทางวัตถุทางโลก ใน
 ขณะที่ท่านเบื่อหน่ายต่อความสุขทางวัตถุที่ได้เสพเข้าไปมากแล้ว ก็อย่า
 รั้งเกียจหรือแปลกใจเลยที่คนอื่นซึ่งเขาไม่เคยลุ่มลุ่มมาก่อน จะแสวงหา
 ความสุขตามทางของวัตถุนิยมบ้าง ก็ในเมื่อเขาเหล่านั้นแทบจะไม่มีวัตถุที่จะ
 นิยมเสียเลย ย่อมเป็นธรรมดาที่จะอยากได้สิ่งของ ดังที่ผู้มีบุญมีครองมิใช่
 ยิ่งท่านส่งเสริมให้วิทย์และโทรทัศน์เผยแพร่ความสมบูรณ์พูนสุข ประเพณี
 นิยม แฟชั่นนิยมและนิยมอื่น ๆ อันเป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ดีกินดีของผู้
 มีบุญในยุคนี้อีกกระตุ้นให้ความต้องการของนครุหน้าเกินไปกว่ากระเป๋าจะ
 อำนวย ถ้าคิดกันแบบธรรมดา ๆ ก็อาจจะลัทธิโมยน้อย ถ้าคิดสั้นแต่คิดลึก
 ด้วย ก็อาจดำเนินการร้ายแรงจนกลายเป็นผู้ก่อการร้ายที่ต้องถูกล่ากันทุกวันนี้
 มาตรฐานของความต้องการขั้นต่ำสุดสูงขึ้นเรื่องทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ
 เพราะอิทธิพลของความฟุ้งเฟ้อจากในกรุงที่ถ่ายทอดไปสู่ชนบท มีส่วนสำคัญ
 ที่สุดที่ดึงให้คนตื่นตัวมากขึ้นทุกวัน หากเราไม่คิดค้นวิถีทางที่จะขจัดความ
 เหลื่อมล้ำต่ำสูง นับตั้งแต่ด้าน การครองชีพ ฐานะทางสังคม และสิทธิทาง
 การเมืองแล้ว ในไม่ช้าเราจะต้องเผชิญกับมรสุมร้ายแรงที่จะพัดมาให้สถาบัน

ต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดีในสังคมของเรา ล้มจมนวมไปอยู่ในกองขยะแห่งความพินาศ

บางคนคิดว่าเราควรจะทำเนิการเพื่อวางแผนพัฒนาทางการเมือง ซึ่งก็ดีอยู่ เพราะว่าขณะนี้ หลังจากที่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองกันมาแล้ว ก็ยังมีหลักการที่ยังค้างค้ำมิสามารถดำเนินไปตามความหวังได้โดยสมบูรณ์ แต่เราจะวางแผนพัฒนาการเมืองกันได้อย่างไร ถ้าหากไม่คำนึงถึงรูปลักษณะของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพราะว่าความมั่นคงทางการเมืองนั้นขึ้นอยู่กับความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ แต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยไม่มีอุดมการณ์หรือหลักการที่จะชี้แนะว่าเราต้องการแบ่งงานและผลงานกันอย่างไร ก็ไร้ประโยชน์อีกเช่นกัน เพราะสถิติเสรีภาพทางการเมือง และทางสังคมก็ขึ้นอยู่กับลักษณะจำกัดของการกระจาย หรือการรวมกำลังทางเศรษฐกิจอยู่นั่นเอง

เมื่อกล่าวมาถึงแค่นี้ ก็ใครจะพูดถึงหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งมีคุณค่าแก่ผู้ที่สนใจในเรื่องที่เรากำลังพิจารณากันอยู่นี้ หนังสือที่ว่านี้ก็ชื่อ “ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโส” ของศาสตราจารย์ เตือน บุนนาค (เสริมวิทย์ บรรณาคาร พ.ศ. ๒๕๐๐) หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาประวัติของเมืองไทยในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด ในนั้นจะปรากฏหลักฐานสำคัญบางประการที่ได้แสดงให้เห็นว่า เคยมีคนที่พยายามจะเสนอความคิดเห็นใหม่ ๆ มาปรับปรุงบ้านเมือง เพื่อที่จะให้ระบอบประชาธิปไตยองกรามโดยอาศัยความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสำคัญ แต่อาจจะเป็นเพราะว่าผู้เสนอความเห็นนั้นมีความกล้าและเชื่อในความถูกต้องของข้อเสนอของตนจนเกินไป จนทำให้คิดไปว่าจะเอาชนะกลุ่มอิทธิพลที่เหลือค้ำ

มาจากระบบเก่าได้ง่ายๆ ซึ่งปรากฏว่าในการพิจารณา “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ของนายปรีดีนั้น เสียงของฝ่ายที่จะขาดผลประโยชน์ ได้ทำการคัดค้านอย่างหนักแน่นและรุนแรง โดยไม่ยอมที่จะพิจารณาถึงความผิดชอบดีเลวของหลักการโดยแท้จริง ประเด็นสำคัญของฝ่ายที่คัดค้านมีอยู่ว่า ๑) ข้อเสนอของนายปรีดีมีลักษณะเป็นระบบบอลเชวิค ๒) ความยากลำบากนานาประการจะอุบัติขึ้น หากจะนำมาใช้ ดังมีตัวอย่างในรัสเซียบอลเชวิค ๓) จะเป็นภัยต่อประเทศชาติเพราะประเทศมหาอำนาจฝ่ายตะวันตกเขาเกลียดกลัวระบบบอลเชวิคและอาจตัดสัมพันธ์ไมตรีกับไทยได้ ๔) ประชาชนพอใจในสิ่งที่มีอยู่แล้ว ตั้งแต่เดิมมายังไม่ปรากฏว่ามีคนอดตาย “แม้แต่สุนัขตามวัดก็ปรากฏว่ายังไม่อดตาย”* จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องบังคับให้สลесอิสรภาพที่เคยมีมา เพื่อเข้าไปอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจจังกัรัฐบงการ

วิชาของเหล่าท่านที่จะเสียผลประโยชน์ส่วนตัวไปกับอุปาทานต่างๆ ของผู้ไม่รู้จักจริงจึงชนะไป และทำลายโอกาสที่จะได้มีการร่วมกันพิจารณาหารือกันถึงคุณค่าความดี และผลเสียอันแท้จริงที่พึงมี ในการที่จะนำเค้าโครงการเศรษฐกิจมาใช้ ในขณะที่นั้นลองใครได้ถูกประณามว่าเป็นบอลเชวิคหรือคอมมิวนิสต์ก็กลายเป็นวัวสันหลังหว่าไป และตราจบฉบับนั้นก็เลยมีวิธีการของพวกวิชาถ่ายทอดให้แก่กันมา สำหรับอุปาทานทำลายชื่อเสียงของผู้ที่กระทำการอันขัดด้วยผลประโยชน์ของตนด้วยการประจานนามไว้ก่อนว่าเป็นแดง เป็นซ้าย เป็นพวกไม่รักชาติ ฯลฯ ก่อนที่จะพิจารณาถึงสาระแก่นสารของความคิดเห็นของคนนั้นๆ และโดยเฉพาะในยุคนี้ ยุคแห่งบัณฑิตปราชญ์ทั้งหลาย จะพูดอะไรกระทบกระทั่งหรือที่อาจจะขัดประโยชน์ของผู้มีอิทธิพล

* จากข้อวินิจฉัยปรากฏในหนังสือ “ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส” หน้า ๑๑๕

แม้ว่าความคิดของตนจะบริสุทธิ์และเป็นไปในการสร้างสรรค์ ก็มักจะสมยอมกับวิธีการอันไร้เกียรติเช่นนั้น จะเห็นได้ว่าใครประณามประชาธิปไตย (จะเป็นแบบสมบูรณหรือแบบไทย ๆ ก็ตาม) ใต้อย่างโก่งเก้งผิดร้อนเท่าไรยิ่งดี และถ้าประณามหลวงประดิษฐหรือนายปรีดีด้วยก็ยิ่งดีใหญ่ เพราะจะแสดงว่าเป็นบุคคลที่ไม่เป็นภัยต่อสังคมไว้ใจได้แน่ แม้แต่ในหน้าหนังสือสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ที่ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอิสระ ในทางความคิดเห็นรวมทั้งได้มีบทบาทสำคัญเพราะปลุกความคิดในทางสร้างสรรค์ไว้มาก ก็ยังคงมีผู้ที่อุทิศสำหรับปฏิเสธรที่จะรับว่าความคิดเห็นของนายปรีดีมีส่วนดีแม้แต่น้อย นิด ช้ายังได้ปฏิเสธไปในนามของบุคคลรุ่นหลังด้วย ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นบุคคลรุ่นหลังเหมือนกัน ก็ใครจะใช้สิทธิที่จะปฏิเสธข้อปฏิเสธที่เคยมีคนไขบุญตกลงไปให้แล้ว ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่า การที่เราจะประณามหรือปฏิเสธอะไรลงไปนั้นควรที่จะศึกษาหาความรู้ให้แน่ชัดเสียก่อนว่าความจริงเป็นอย่างไร ความดีที่มีอยู่ก็ควรที่จะรับไว้ ส่วนความชั่วหรือความไม่ดีที่มีปนอยู่ด้วย ในเมื่อเรามีสมองจะใช้ได้อิสระ เราก็ยอมปฏิเสธมันไปได้ หากไม่รู้จักใช้สติปัญญาเลือกเฟ้นสิ่งใดควรปฏิเสธและสิ่งใดควรรับไว้ ก็เลิกคิดถึงอนาคตเสียดีกว่า ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรมคงจะสะดวกดีเหมือนกัน

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตย ในการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้น นายปรีดี พนมยงค์มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้นำฝ่ายพลเรือน และเป็นนักวิชาการมือเอกของคณะราษฎร เมื่อได้กระทำการเปลี่ยนแปลงมาแล้ว นายปรีดีตระหนักอยู่ว่ามันเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในหลักการทางการเมือง

ซึ่งจะอนุวัตไปตามความมุ่งหมายโดยสมบูรณ์ไม่ได้ จนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงระบบการเศรษฐกิจของเมืองไทยในยุคนั้นด้วย เพราะเชื่อว่าระบบการเมือง และสังคมจะดีจะร้ายอย่างไร ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของการเศรษฐกิจเอง トラบไตที่บัจจัยแห่งการผลิตส่วนใหญ่ ยังอยู่ในครอบครองของบุคคลส่วนน้อยจะให้สิทธิอย่างไรแก่ประชาชนทั่วไปก็เปล่าประโยชน์ เป็นต้นว่า ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยทุกคนที่มีสิทธิที่จะออกเสียงเลือกตั้งได้เท่ากันนั้น จะมีสิทธิเสมอกันจริงหรือไม่ในกรณีที่คุณหลายคนไม่เคยได้รับการศึกษาถึงขั้นสูงไปกว่าเขียนชื่อตัวเองได้ แต่ไม่เข้าใจถึงความหมายในสิทธิของตน มัวกังวลถึงเรื่องการเมืองซีฟไปวันหนึ่ง ๆ เขาคงไม่สนใจที่จะไปออกเสียงในการเลือกตั้งหรืออาจเห็นคุณค่าสิทธิของตนมีเพียงง่าที่ใครก็ตามที่จะมาหลอกซื้อเสียงทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ส่วนผู้ที่มีเงินในจำพวกผู้ครอบครองบัจจัยแห่งการผลิตนั้น สามารถไม่เพียงแต่จะใช้สิทธิสนับสนุนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ด้วยการลงคะแนนเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังสามารถที่จะทุ่มเทเงินทองช่วยเหลือให้บุคคล “ในกระเป๋า” ของตนได้รับเลือกตั้งขึ้นมา ก็ย่อมจะทำได้ ดังนั้น สิทธิของคนส่วนใหญ่จึงเป็นเพียงหลักการที่บันทึกไว้บนเศษกระดาษเท่านั้น และเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็จะปรากฏว่าแนวทางความคิดเห็นในวงการผู้บริหารประเทศ หรือวงการของผู้แทนราษฎร จึงมักใช้ไปในทางคิดกันว่า ทำอย่างไรจึงจะอำนวยผลประโยชน์ให้แก่ตน ทำอย่างไรจึงจะป้องกันไม่ให้มีคู่แข่งมาแย่งกำไรของตัวไป ๆ ล ๆ เหล่านี้มากกว่าที่จะคิดถึงปัญหาอื่น ๆ เช่น ทำอย่างไรจึงจะอำนวยความสุขสมบูรณ์ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วหน้า ทำอย่างไรจึงจะให้ประชาชนได้มีโอกาสได้รับการศึกษาคืออย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำอย่างไรจึงจะให้ประชาชนมีเวลาที่จะหาความสุขกายสบายใจได้บ้าง ๆ ล ๆ

โดยคำนึงถึงข้อสำคัญดังกล่าวมานี้ นายปรีดีจึงได้เสนอ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” เพื่อจะขจัดรากเงาของระบบอันเป็นอุปสรรคต่อวิวัฒนาการการเมืองและสังคม หลังจากที่ได้กระทำการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองมาหยก ๆ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” นี้มีปรากฏอยู่ใน ๙๔ หน้าในหนังสือของศาสตราจารย์เด็อน บุนนาค (ยุคนั้นเป็นยุคที่สืบมาจากสมัยที่เป็นแพชชั่น ที่ต้องลบล้างหลักฐาน ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จะหาหลักฐานของเดิมว่าคณะราษฎรทำอะไรไปบ้างก็ยากแสนยาก และขณะเดียวกันก็ง่ายแสนง่ายสำหรับนักประวัติศาสตร์เก๊ทั้งหลายจะได้กุกะไรต่ออะไรขึ้นมาล้างสมองคนรุ่นต่อไปด้วย ด้วยเหตุนี้หนังสือของศาสตราจารย์เด็อน บุนนาค จึงมีคุณค่าอ่อนๆรุ่นหลังที่ได้เอื้อต่อฝ่ายคตินแพชชั่น รวบรวมหลักฐานความเป็นจริงบางอย่าง มาไว้ให้เราพิสูจน์ความดีความชั่วด้วยตัวเราเอง) นายปรีดีได้เสนอหลักการใหญ่ ๆ ไว้สำหรับการพัฒนาปรับปรุงการเศรษฐกิจไทยในอนาคต และได้จัดทำร่างเค้าโครงพระราชบัญญัติ ซึ่งจะอนุวัตไปตามนั้นไว้ด้วย

หลักการที่สำคัญที่สุดในข้อเสนอของนายปรีดี ได้แก่การที่จะให้รัฐเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ให้ราษฎรทุกคน (ยกเว้นกรณีต่าง ๆ ที่ปรากฏในร่าง พ.ร.บ.) เป็น “ข้าราชการ” หรือลูกจ้างของรัฐบาล ให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ให้รัฐบาลเป็นผู้วางแผนการพัฒนาประเทศ

เหตุผลสำคัญที่ได้นำมาสนับสนุนข้อเสนอนั้น ๆ มีดังนี้

๑. ต้องการที่จะให้รัฐบาลดำเนินการตามคำมั่นสัญญาของคณะราษฎรที่ว่า “จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาล

ใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอย”^๑

ข้อนี้ก็เป็นที่ลึกลับธรรมดาแสดงว่ารัฐบาลมีความประสงค์ที่จะกระทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ประชาชน ซึ่งก็จำเป็นที่สุด มิฉะนั้นแล้วในกาลต่อไปก็ไม่สามารถเรียกร้องความสนับสนุนจากประชาชนได้

๒. โดยปรกติแล้วการประกอบการเศรษฐกิจ ย่อมต้องมีการเสี่ยงมากบ้างน้อยบ้าง เพราะมีความไม่แน่นอนหลายประการ ซึ่งรวมทั้งสภาพการณ์ทางธรรมชาติ การแข่งขันกัน โชคชะตา ฯลฯ ล้วนทำให้ปรากฏความไม่เที่ยงแท้แห่งการเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงควรที่จะให้ “รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร”^๒ ดีกว่าที่แต่ละคนจะสะสมเงินเอาไว้ เพราะเงินนั้นเองก็มีความไม่เที่ยงแท้ ขึ้นลงไปกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจด้วย

ข้อนี้น่าสนใจเป็นพิเศษ เพราะเป็นพื้นฐานของหลักการที่จะประกันอย่างน้อยที่สุดก็ไม่ให้คนต้องอดตาย ทั้งนี้โดยที่คำนึงถึงภาวะที่ปรากฏอยู่และที่อาจปรากฏขึ้นต่อไปภายหลัง คือมีคนที่ยจน ที่ไม่มีงานทำ คนแก่คนพิการ ก็จะได้รับเลี้ยงดู สำหรับผู้ที่ทำงานได้รัฐบาลก็จะหางานให้ทำ ส่วนที่รวยนั้นใครจะรู้ได้ว่า วันหนึ่งข้างหน้าจะไม่ล้มจมกลายเป็นยาจก ดังนั้นจึงสมควรที่จะรับการประกันจากรัฐบาล มิฉะนั้นก็ต้องกลายเป็นภาวะของรัฐบาลอยู่โดยปริยาย และโดยที่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองจึงสามารถที่จะกำหนดการผลิตให้พอเพียงที่จะเลี้ยงดู ประกันความเป็นอยู่ดีให้แม้แต่ผู้ที่ไม่สามารถตอบแทนการประกันของรัฐด้วยแรงงานหรืออื่นใด เช่นเด็กเล็ก คนแก่ และคนพิการ อนึ่ง หลักการประกันนี้ย่อมจะต้อง

๑. นายปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส หน้า ๖๔-๖๕

๒. นายปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส หน้า ๖๖-๖๗

พิจารณาดำเนินการตั้งแต่ขั้นต่ำสุดสูงขึ้นไป คือตราใบไตที่มีคนจนถึงขั้นใกล้จะอดตาย ก็ต้องยกระดับความเป็นอยู่ของบุคคลเหล่านั้นขึ้นมาเสียก่อนที่จะประกันความสุขสมบูรณ์ในขั้นที่เรียกว่าสบายมากให้แก่ทุกคนได้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าแต่ละบุคคลจะไม่สามารถช่วยตัวเองในเรื่องนี้ได้ ถ้ามีความทะเยอทะยานอยากสบายไปกว่าที่รัฐบาลจะอำนวยความสะดวกให้ได้ในมาตรการสำหรับทั่วไปแล้ว ก็ย่อมจะหาทางประกอบกิจการอื่นใด ที่จะช่วยนำมาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการเป็นพิเศษได้เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อส่วนใหญ่ผ่านพ้นระดับความเป็นอยู่แบบใกล้อดตายไปได้เมื่อใด รัฐบาลย่อมมีความรับผิดชอบที่จะต้องยกระดับความเป็นอยู่ของราษฎรให้สูงขึ้นได้ทุกที่ แต่ละชั้นของวิวัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจตามนี้ จึงจะเป็นไปในลักษณะที่เคลื่อนไหวไปตามความจำเป็นของความต้องการของส่วนใหญ่ในแต่ละระยะ แทนที่จะถูกจูงไปโดยความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย

๓. ถ้ารัฐเข้ามาดำเนินการเศรษฐกิจเสียเอง ก็จะขจัดปัญหาการที่สังคมต้องเสียแรงงานไปเพราะ ก.) มิได้ใช้เต็มที่ เช่นแรงงานของกสิกรที่ประกอบอาชีพจริง ๆ เพียงครึ่งปีเท่านั้น ข.) จัดการเศรษฐกิจไม่เหมาะสมไม่มีการร่วมมือกันในกิจกรรมที่พึงรวมกันทำได้ เช่นร่วมกันไถหว่านและเก็บเกี่ยว จะช่วยประหยัดแรงงานและเวลาได้มาก* ค.) ไม่ได้ใช้เครื่อง

*ได้พูดถึงการร่วมกันกินอาหารด้วย แต่เป็นเพียงเพื่อให้เห็นว่ามีวิธีการหลายอย่างที่จะช่วยประหยัดเวลาและแรงงานได้ มิได้อ้างถึงเพราะต้องการบังคับให้ทุกคนกินเหมือนกันหมดดูในหมวดที่ ๗ เกี่ยวกับหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ ข้อ ๓. "ร่วมกันในการจัดของอุปโภคบริโภค...แต่อาหารนั้นไม่จำเป็นที่สหกรณ์จะต้องทำอาหารสุกมาจำหน่าย สหกรณ์อาจจำหน่ายอาหารดิบ เช่นข้าวสาร เนื้อดิบ เหล้าดิบ ให้สมาชิกซื้อไปจัดปรุงเองตามชอบใจสมัคร"

จักรกลเข้าช่วยเหลืออย่างพอเพียง ง.) มีบุคคลจำนวนมากที่อาศัยคนอื่นกิน
ทั้งนัยกเว้นกรณีที่เป็นเด็ก คนแก่ และคนพิการ ซึ่งถือว่าเป็นกรณีจำเป็น

ข้อนี้มีความสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการเรียกร้องให้ระดมกำลังแรงงานที่มีอยู่
เพื่อให้ใช้เป็นประโยชน์มากที่สุด ซึ่งก็จำเป็นมากสำหรับประเทศที่จะพัฒนา
อย่างเร่งรีบ ในอันที่จะเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ส่วนรวม ส่วนเรื่องการ
ให้เครื่องจักรกลเข้ามาเสริมหรือทดแทนแรงงานคนนั้น อาจทำให้มีคณ
ว่างงานบ้างในระยะแรก ๆ แต่ก็ไม่สุดวิสัยที่จะแก้ไขได้ ในเมื่อรัฐบาลรู้ว่า
กิจการใดบ้างที่ต้องการใช้แรงงานเพิ่มเติม จะย้ายไปให้บ้างก็ย่อมกระทำได้
ต่างกับในกรณีที่เอกชนเจ้าของโรงงานกิตจะปลดคนงานออกเสีย เพราะมี
เครื่องจักรกลเข้ามาแทนที่ จึงปลดออกไปโดยไม่มีภาระรับผิดชอบที่จะหาง
งานใหม่ให้กับคนงานนั้น ๆ

๕. รัฐบาลจะสามารถรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศไว้ได้เป็น
อย่างดี เพราะเหตุที่บุคคลกระทำผิดอาญานั้นมีอยู่สองประการ เหตุแรกได้
แก่นิสัยสันดานของผู้กระทำผิด ในกรณีนี้ก็ต้องแก้ไขกันด้วยการอบรมบ่ม
นิสัย อีกเหตุหนึ่ง เนื่องจากสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ ความขาดแคลนออก
อยาก หากรัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของประชาชน ภาระที่ทำให้คน
ถึงกับกลายเป็นอาชญากรก็จะค่อยสลายตัวไป

ข้อนี้อาศัยหลักสังคมน ที่ก้าวหน้าพอสมควรสำหรับเวลานั้น แต่มาบัดนี้
ก็ยังไม่เป็นที่เข้าใจกันสักที ว่าการปราบปรามโจรผู้ร้ายนั้นจะอาศัยกำลัง
เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นสำคัญไม่ได้

แน่นอนจะต้องมีตำรวจไว้ แต่ก็ต้องแก้ไขสภาพการณ์ที่ทำให้คนกลายเป็น
เป็นอาชญากรไปด้วย มิฉะนั้นต่อให้มีตำรวจสักล้านคนก็ไม่สามารถจัด
ปัญหาไปได้

ด้วยหวังจะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างนี้ นายปรีดีได้ชี้แนะวิธีทางไว้ (ดู “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” หมวดที่ ๕-๑๐) ดังนี้

๑. ให้รัฐบาลซื้อที่ดินของเอกชน โดยจ่ายเงินตราหรือออกใบกู้ให้แก่เจ้าของที่ดิน ใบกู้ที่ดินนั้นรัฐบาลจะกำหนดให้เงินผลประโยชน์แทนดอกเบี้ยตามอัตราการกู้เงินในขณะซื้อ เมื่อที่ดินที่จะใช้ประกอบการเศรษฐกิจ (คือยกเว้นส่วนที่ให้เป็นที่พักอาศัย) กลับมาเป็นของรัฐบาลแล้ว รัฐบาลก็จะสามารถกำหนดลักษณะการแบ่งที่ดินออกเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมแก่การประกอบการเศรษฐกิจต่าง ๆ หนึ่งแทนที่จะค้างอยู่อย่างเปล่าประโยชน์ เพราะว่าเจ้าของ โดยเฉพาะชาวนาต้องไปจำนองไว้กับเอกชนผู้ให้เงินกู้เป็นส่วนใหญ่อยู่แล้ว ผลผลิตใด ๆ แทนที่จะมีพอเพียงที่จะนำทุนมาสำหรับปรับปรุงการทำได้ จึงกลับตกเป็นผลประโยชน์ของบุคคล ซึ่งอยู่กับโดยอาศัยดอกเบี้ย

เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีผู้อ้างว่าใบกู้ไม่มีค่าเท่ากับเงิน โดยอ้างว่าใบกู้ต่างกับเงินตรงที่ว่าเงินนั้นสามารถที่จะนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของได้โดยเสรีตามหน่วยขายสินค้าต่าง ๆ แต่ถ้าดูในแง่ที่ว่าเงินเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนสิ่งของที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ และที่เหลือใช้ก็กลายเป็นเงินที่ออมไว้โดยซุกไว้ใต้เตียง หรือเป็นส่วนที่ให้ผู้อื่นกู้ยืมเพื่อจะได้ดอกเบี้ยตอบแทนมาแล้ว ใบกูก็ก็น่าจะมีค่าเท่ากัน เพราะเป็นใบบอกว่ารัฐบาลเป็นหนี้บุคคลเท่าใด จะจ่ายดอกเบี้ยแทนให้เท่าใด ซึ่งยังไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องแลกใบกู้ออกมาเป็นเงิน เพราะเพียงค่าแรงงานที่บุคคลได้รับแต่ละวันหรือแต่ละเดือนตามอัตราที่รัฐจะกำหนดให้ตามหลักการประกันความสุขสมบูรณ์ของประชาชน ก็พอเพียงแก่การจะอยู่ได้อย่างสบายไม่น้อยไปกว่าคนอื่น ๆ ฉะนั้นใบกู้จึงมีประโยชน์ไม่มากหรือน้อยไปกว่าเงินที่นำไปฝากธนาคาร หรือที่ซุกไว้ใต้เตียง

อย่างไรก็ดีควรที่จะตระหนักไว้ว่า นายปรีดีได้วางหลักเอาไว้เพื่อที่จะให้ความเป็นธรรมแก่เจ้าของที่ดินและให้ทางเลือกเอาไว้ว่าถ้าคนคัดค้านการออกใบกุก็ให้พิจารณาจ่ายค่าที่ดินเป็นเงินตรา*

๒. รัฐบาลกำหนดให้ราษฎรทำงานตามคุณวุฒิ กำลังและความสามารถของตน และเมื่อพ้นเกณฑ์ที่จะทำงานก็จะได้รับบำนาญ “เงินเดือนนั้น จำต้องต่างกันตามคุณวุฒิกำลังความสามารถของตน” แต่อย่างไรก็ตาม เงินเดือนขั้นต่ำสุดจะต้องพอเพียงแก่การซื้อปัจจัยแห่งการดำรงชีพ นอกจากนี้ รัฐบาลจะอนุญาตให้ผู้ที่มิอาชีพอิสระ นักประพันธ์ จิตรกร ฯลฯ ดำเนินอาชีพตามความประสงค์ของตนได้

เกี่ยวกับข้อนี้ นายปรีดีได้เสนอรูปลักษณะการแบ่งงานและอัตราคร่าว ๆ พอเป็นหลักที่จะพิจารณากันในรายละเอียดในภายหลังได้ ดังใน *เค้าร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร หมวดที่ ๑* ซึ่งจะเห็นได้ว่า นายปรีดีเข้าใจถึงหลักการ และความจำเป็นของสิ่งจูงใจ (incentives) ตอบแทนแรงงานตามสัดส่วนอันสมควรแก่ความแตกต่างในด้านคุณวุฒิ ความสามารถและกำลัง

*ดูเค้าร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกอบการเศรษฐกิจ (นายปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส หน้า ๑๔๔-๑๔๕)

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน

มาตรา ๕ ในการกำหนดราคาที่ดินนั้น ให้เจ้าของที่ดินและรัฐบาลต่างฝ่ายตั้งอนุญาตตุลาการ ฝ่ายละหนึ่งคน และรวมกันตั้งผู้ชราดหนึ่งคน การกำหนดราคาที่ดินนั้นต้องไม่เกินกว่าที่เป็นอยู่ ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๖๕ (ป้องกันไม่ให้มีการแสวงหากำไร)

มาตรา ๖ ในการชำระราคานั้น ให้จ่ายเงินตราหรือใบกุ ใบกุนั้นให้กำหนดดอกเบี้ยตามอัตราดอกเบี้ยธนาคาร ผู้ถือใบกุนั้นมีสิทธิที่จะได้รับเงินปันผลอีกสัดส่วนหนึ่ง จากผลกำไรสุทธิอันรับที่ดินของตนได้ทำประโยชน์ ตามส่วนที่รัฐบาลจะกำหนดไว้

๓. ในการจัดหาทุนเพื่อมาจ่ายค่าแรงงาน และซื้อเครื่องจักรกล อันจำเป็นต่อการประกอบการเศรษฐกิจนั้น รัฐบาลควรเก็บภาษีมรดก ภาษีเงินได้ของเอกชน ภาษีทางอ้อม (เช่นรวมไว้ในราคาของยาสูบ ไม้ขีดไฟ เกลือ ฯลฯ ภาษีทะเบียนการพนัน ออกสลากกินแบ่ง) ภาษีเงินธนาคารแห่งชาติ ซึ่งจะจัดตั้งขึ้นเป็นศูนย์กลางควบคุมการเคลื่อนไหวของเงินในเศรษฐกิจ (บุคคลที่ได้รับเงินเดือน หรือเงินเพิ่มพิเศษ หรือเงินบำนาญจะนำไปใช้แลกเปลี่ยนกับสิ่งอุปโภคบริโภคได้ ณ สหกรณ์ของตน ถ้ามีเกินใช้ก็ฝากไว้กับธนาคารแห่งชาติได้ โดยจะมีสาขาอยู่ทั่วไป เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การรวบรวมทุนสำหรับรัฐบาล และให้ผลประโยชน์แก่ผู้ฝากเงินด้วย) ภาษีเงินจากต่างประเทศ ติดต่อกับบริษัทจำหน่ายเครื่องจักรอันจำเป็น เพื่อหาทางจ่ายส่งเป็นงวด ๆ

ข้อนี้ไม่มีอะไรเป็นปัญหา แต่ละรัฐบาลจะต้องหาเงินมาเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อราษฎร ยิ่งรัฐบาลที่รับภาระปฏิบัติตามหลักการประกันความสุขสมบูรณ์ให้แก่ราษฎรด้วยแล้ว ก็ยังมีความจำเป็นต้องรวบรวมทุนทรัพย์และปัจจัยต่าง ๆ อันจำเป็นต่อการประกอบการเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย แต่จะรวบรวมได้มากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นจริงในแต่ละขณะ ถ้าจะเก็บภาษีก็เก็บไปได้เท่าที่จะไม่ทำให้ราษฎรต้องยากลำบาก ส่วนเรื่องภาษีมรดกก็น่าจะพิจารณานำมาใช้จริงจังเสียที จะได้ช่วยลดจำนวนบุคคลประเภทที่ไม่คิดจะประกอบกิจการอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมให้มีน้อยลงไป ในขณะที่เพิ่มพูนทุนทรัพย์ให้แก่รัฐบาลด้วย

๔. รัฐบาลแบ่งให้การประกอบการเศรษฐกิจเป็นหน้าที่ของสหกรณ์ต่าง ๆ เพราะว่ามีในหลักการรัฐบาลจะเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองก็ดี แต่ใน

ทางปฏิบัติ “การเศรษฐกิจจะขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลางเสียทั้งนั้นแล้ว การควบคุม
 ตรวจสอบอาจจะเป็นไปโดยทั่วถึงไม่ได้ ฉะนั้นจำต้องแบ่งการประกอบเศรษฐกิจ
 นี้เป็นสหกรณ์ต่าง ๆ” ในแต่ละสหกรณ์ ผู้เป็นสมาชิกจะได้รับเงินเดือนจาก
 สหกรณ์และจะต้องทำงานตามความสามารถ เว้นแต่เจ็บป่วยหรือพิการหรือ
 ชรา ก็จะได้เบี้ยบำนาญแทน สหกรณ์จะประกอบเศรษฐกิจตามแผนเศรษฐกิจ
 แห่งชาติ เช่น “สหกรณ์ในทางกสิกรรมก็จะประกอบกสิกรรม เช่นการ
 เพาะปลูกพืชพันธุ์ การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ และกระทำการกิจการอื่น ๆ เมื่อมีแรงงาน
 เหลืออยู่” ราษฎรจะได้รับเงินรางวัลพิเศษจากผลการดำเนินงานของสหกรณ์
 นอกเหนือไปจากเงินเดือนประจำ ในด้านหน้าที่ของสมาชิกสหกรณ์ก็มี
 ดังนี้

ก. ร่วมกันในการประคองรัฐ โดยรัฐบาลออกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ส่วนสมาชิก
 ออกแรง (แรงในที่นี้มีได้หมายถึงเฉพาะแรงกาย)

ข. ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง

ค. ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคบริโภคแก่สมาชิก (ทั้งนี้มีได้หมาย
 ความว่าต้องกินร่วมกัน หรือกินอย่างเดียวกัน)

ง. ร่วมกันสร้างสถานที่อยู่ให้ถูกต้องตามหลักอนามัย ฯลฯ

ตามความในข้อนี้จะเห็นได้ว่า ผู้เสนอตระหนักดีว่า ต้องแบ่งงานออก
 เป็นส่วน ๆ ไป ให้อยู่ภายใต้ความควบคุมโดยตรงขององค์การ - สหกรณ์
 ต่าง ๆ ที่จะรับมอบนโยบายและแผนการไปจากรัฐบาล บทบาทที่สำคัญที่สุด
 ของรัฐบาลจึงอยู่ที่การวางแผนทางเศรษฐกิจ มิใช่อยู่ที่การออกควบคุมการ
 ปฏิบัติงานทุกชั้นทุกส่วน อันเป็นอำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ต่าง ๆ โดยแท้
 จริง นอกจากนั้น แต่ละสหกรณ์ก็จะเป็นหน่วยเศรษฐกิจ และสังคมหน่วย

หนึ่ง ซึ่งนอกเหนือไปจากการผลิตเพื่อเศรษฐกิจทั่วไปแล้ว ก็มีบทบาทที่จะอำนวยความสะดวกสมบูรณ์ให้แก่สมาชิกโดยตรงด้วย หนึ่งการที่ตั้งเป็นสัดเป็นส่วน ย่อมสะดวกแก่การปกครองแบบเทศบาลท้องถิ่น รวมทั้งการจัดบริการที่จำเป็นต่าง ๆ ให้ทั่วกัน เช่น การอนามัย สาธารณสุข การศึกษา

๕. ในการเลือกว่าจะจัดให้มีการเศรษฐกิจชนิดใดบ้างนั้น สนับสนุนให้มีแนวโน้มไปทางจักรรัฐบริบูรณ์ (Autarky) คือให้สามารถผลิตทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการขึ้นเอง โดยไม่ต้องพึ่งต่างประเทศ ทั้งนี้หวังว่าจะให้ปลอดพ้นจากการบีบบังคับของประเทศอื่น ๆ ที่เราต้องอาศัยซื้อสิ่งของที่เราไม่เคยคิดหรือไม่เคยประดิษฐ์ขึ้นมา

ข้อเสนอนี้ เนื่องมาจากอิทธิพลทางหลักเศรษฐกิจของลิสต์ (List) ชาวเยอรมันผู้เคยเห็นประเทศของตนถูกฝ่ายศัตรูปิดประตูการค้า เพื่อบีบบังคับทางการเมืองและการทหาร ข้อเสนอนี้อาจจะเกินแก่การที่เราจะกระทำได้หรือพึงกระทำ เพราะว่าเราเป็นประเทศด้อยพัฒนาเป็นประเทศที่ยังขาดปัจจัยทันสมัยสำหรับการผลิตอีกมาก ยังต้องค้าขายกับต่างประเทศที่จะได้มาซึ่งเงินตราต่างประเทศสำหรับซื้อสิ่งของนั้น ๆ อยู่ดี แต่ในขณะเดียวกันหลักการอันนี้ก็ไม่ใช่แปล่าประโยชน์ หากเราคิดดัดแปลงให้เป็นไปในรูปนโยบาย import substitution พยายามที่จะประดิษฐ์สิ่งของเท่าที่ทำขึ้นเอง ได้อย่างคุ้มค่าคุ้มแรง (efficient) เพื่อที่จะออมทรัพย์สิน มิฉะนั้นก็ต้องจ่ายไปเพื่อสินค้านำเข้ามากมาย อันนี้จะช่วยสงวนเงินตราต่างประเทศที่มีค่าไว้สำหรับสินค้านำเข้าประเภทที่จำเป็นจริง ๆ

๖. จัดทำแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ^๕ ซึ่งจะวางนโยบายและแผนการเกี่ยวกับประดิษฐกรรมทั้งหลายและปวิวรรตกรรม รวมทั้งการสร้างที่อยู่ให้

แก้ราษฎรและแยกงานออกให้สหกรณ์ต่าง ๆ “แผนเศรษฐกิจแห่งชาติ^๕ กำหนดประมาณว่าในปีหนึ่ง ๆ รัฐบาลจะทำอะไร และให้แจ้งผลแห่งการกระทำนั้นต่อมหาชนทุกสัปดาห์” ในระหว่างที่ใช้แผนเศรษฐกิจแห่งชาตินั้น “ถ้ามีเหตุจำเป็นต้องแก้ไขแผน เพราะรัฐบาลจัดหาทุนและแรงงานไม่ได้ตามกำหนดก็ดี หรือรัฐบาลมีทุนและแรงงานเพิ่มขึ้นก็ดี ให้กรรมการสภาแผนเศรษฐกิจแห่งชาติประชุมกันแก้แผนนั้น ๆ แล้วแจ้งผลให้มหาชนทราบ” และ “แผนเศรษฐกิจจะเริ่มใช้ในเขตใด ให้ประกาศเป็นราย ๆ ไป และให้ชี้แจงถึงที่ดิน เงินทุน แรงงานของราชการ และกรรมการ และผู้ชำนาญการพิเศษว่าพอเพียงประการใด”^{*}

ข้อนี้มีประโยชน์อยู่มาก เพราะแนะนำหลักปฏิบัติอันดีไว้ให้ด้วย ทั้งนี้โดยคำนึงถึงว่าการวางแผนนั้น ต้องอาศัยการรวบรวมข้อมูลต่างๆ เอามาวิเคราะห์หาผลของการคำนวณที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สุด แต่เนื่องจากเศรษฐกิจทั้งหมดมีความกว้างใหญ่มาก ยากแก่การที่จะรับเอารายละเอียดเกี่ยวแก่ปัจจัยทั้งหมดเข้ามาประกอบการพิจารณาได้อย่างสมบูรณ์ จึงย่อมมีความคลาดเคลื่อนบ้าง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นหรือลดน้อยลงในส่วนแห่งปัจจัยที่จะต้องพิจารณาโดยที่เราคาดไม่ถึง ซึ่งเป็นธรรมดาที่การคำนวณไว้แต่เดิมอาจมีส่วนคลาดเคลื่อนที่ปรากฏอยู่ในแผน ดังนั้นเมื่อผิดพลาดในส่วนใดและจะแก้ได้อย่างไร ก็ชอบแล้วที่จะให้ราษฎรรับทราบไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ความผิดพลาดที่วิญญูร้ายแรงขึ้นเป็นการวางหลักการไว้ว่าไม่สนับสนุนให้ฝ่ายบริหารหลอกลวงประชาชน นอกจากนั้นการที่จะบอกกล่าวให้ราษฎรทราบ

* นอกจากจะเสนอหลักการไว้ในหมวดที่ ๑๐ ของ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ยังได้เสนอไว้ในเค้าร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการประกอบการเศรษฐกิจ หมวดที่ ๔ ให้มีสภาวางแผนเศรษฐกิจตามนี้ข้างต้นนี้ด้วย

เป็นระยะ ๆ ว่าจะทำอะไรต้องใช้ปัจจัยอะไรบ้าง ฯลฯ ย่อมเป็นทางที่ดีจะ ช่วยฝึกให้ราษฎรตระหนักรู้ว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น เป็นการร่วมกันทำ ร่วมกันเสียสละ ร่วมกันแบ่งผล จะได้ให้ความร่วมมือด้วยดีต่อการ ดำเนินงานตามแผนในดินของตน อนึ่ง โดยทั่วไปแล้วควรจะเป็นที่เข้าใจ กันสักที ว่าในสังคมที่กำลังพยายามเร่งรีบที่จะพัฒนานั้น การปล่อยให้เอกชน เป็นผู้เลือกชี้ว่าควรจะใช้ปัจจัยอันมีค่าแห่งการผลิตในทางใดก็ได้ โดยไม่มี ขอบเขตย่อมเป็นภัยอย่างมหันต์ เพราะว่าสิ่งจูงใจสำหรับนายทุนเอกชนคือ กำไร ไม่ใช่ความสุขสมบูรณ์ของมหาชน ดังนั้นการที่รัฐบาลเข้ามาดำเนินการ วางแผนเสียเอง ย่อมจะให้ความสำคัญแก่สิ่งที่มีประโยชน์ต่อสังคม นอกเหนือไปจากการคำนวณผลรับผลเสียของส่วนบุคคล คือให้ความสำคัญแก่ external economies ได้มากกว่า

ที่ได้กล่าวถึง คือหลักการและหลักปฏิบัติสำคัญ ๆ ที่น่าสนใจเป็นพิเศษ นอกจากนั้นก็ยังมีส่วนอื่น ๆ ของเค้าโครงการเศรษฐกิจที่พึงศึกษาอีก โดยเฉพาะความใน *เค้าร่าง พรบ. การประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร* และ *เค้าร่าง พรบ. ว่าด้วยการประกอบกิจการเศรษฐกิจ* ซึ่งระบุนโยบายที่เตรียมไว้ สำหรับพิจารณาในรายละเอียดต่อไป หากหลักการที่เสนอไว้นั้นได้รับการ สนับสนุน

นายปรีดี ได้เสนอ “*เค้าโครงการเศรษฐกิจ*” มากี่ด้วยประสงค์ที่จะให้มีการ พิจารณากันในหลักวิชา อะไรดีก็รับไว้ อะไรที่มีเหตุผลควรปฏิเสธก็เลิกไป ได้ แล้วจึงค่อยมาคิดถึงรายละเอียดว่าจะทำกันอย่างไรต่อไป แต่ก็ปรากฏว่า แทนที่จะได้รับการต้อนรับในฐานะเป็นข้อเสนอในหลักการ กลับถูกโต้แย้ง คัดค้านอย่างรุนแรงที่สุดจากเหล่าอภิสิทธิ์ชน ที่เห็นว่าฐานะพิเศษของตนจะ

ต้องสูญสลายไป ปวโรณาคนเป็นผู้คัดค้านในนามของผู้รักสิทธิและเสรีภาพของราษฎร ทั้ง ๆ ที่เขาเหล่านั้นก็คือพวกที่กินและเล่นอยู่บนหัวของราษฎรนั่นเอง

ข้อโต้แย้งที่ว่า นายปรีดีประสงค์ที่จะให้ประเทศไทยเป็นดังเช่นในรัสเซีย ยุคบอลเชวิคนั้นเป็นความคิดที่น่าประหลาด จริงอยู่ที่น่ากล่าวได้ว่ามีหลักการหลายประการในทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกัน แต่สิ่งที่เราควรตระหนักไว้ก็คือวิธีการต่างกันมาก ในรัสเซียนั้นการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองกิตติ การเศรษฐกิจกิตติ สังคมกิตติ ได้ดำเนินไปด้วยการละเลงเลือด ส่วนในเมืองไทยเรา ไม่เห็นปรากฏว่ามีการโค่นราชบัลลังค์องค์พระมหากษัตริย์ และพระบรมราชวงศ์ก็ยังคงอยู่เป็นสถาบันคู่บ้านคู่เมือง ตราบมาจนทุกวันนี้ ในขณะที่พระเจ้าซาร์นิโคลาสและราชวงศ์ต้องสิ้นชีพไปอย่างน่าสมเพช ในเมืองไทยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจตามโครงการของนายปรีดีมิได้มีการยั่วยุให้ราษฎรลุกขึ้นเช่นผ่านายทุนหรือมุ่งให้บริบทพหุของคนรวยแต่ประการใด นอกจากนั้นก็ได้สนับสนุนให้มีพรรคการเมืองพรรคเดียวดังเช่น พรรคคอมมิวนิสต์ในรัสเซีย ซึ่งครอบงำการกำหนดชะตาชีวิตของคนทั่วไปหมด แต่ของไทยเรากลับมีรัฐธรรมนูญ ซึ่งระบุว่าส่งเสริมให้มีพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้ ไม่ใช่แต่พรรครัฐบาลพรรคเดียว และเมื่อมีพรรคการเมืองต่าง ๆ แข่งบารมีกันในการที่จะรับใช้ราษฎรแล้ว รัฐบาลก็ย่อมจะเปลี่ยนชุดไปเรื่อย ๆ ตามความนิยมและศรัทธาของราษฎร อนึ่ง หลังจากที่ราษฎรได้รับประกันให้มีฐานะที่ดี อย่างน้อยที่สุดพอเพียงแก่การดำรงชีพแล้ว ทุกคนก็ย่อมจะใช้สิทธิทางการเมืองได้เสมอกันยิ่งขึ้น ไม่ต้องเกรงที่จะเสียเวลาในการหาเงินเลี้ยงชีพ ไม่ต้องเกรงกลัวต่ออิทธิพล นายจ้างนายทุนหรือผู้มีพระเดชอื่น ๆ

ข้อโต้แย้งที่ว่าหลักการนั้น ๆ ยากลำบากแก่การที่จะปฏิบัติได้นั้นก็ถูก แต่เราจะปฏิเสธความรับผิดชอบ ในอันที่จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติ เพียงด้วยเหตุผลว่ายากลำบากเท่านั้นหรือ ถ้าเช่นนั้นก็สมควรแล้วที่ประเทศของเราจะต้องเป็นประเทศอนาถา ขอแบ่งบุญจากพวกที่เขา ร่ำรวยต่อไป ในขณะที่เดียวกันข้อโต้แย้งที่ว่า หากรับเอาหลักการซึ่งโน้มนำไปในทางสังคมนิยมตั้งนี้แล้ว จะเป็นภัยแก่ประเทศเรา จะนิยมหรือไม่นั้นอันที่จริงเดี๋ยวนี้เกือบจะทั่วโลกเขาเล็งมงายอยู่กับความสำคัญของข้อในสิ่งที่เรากระทำอยู่กันหมดแล้ว ไม่มีใครที่เจริญทางปัญญาแล้วจะวัดความดีงามด้วยชื่อเสียงเรียงนาม ว่านี่เป็นโซเซียลลิสต์แล้ว นั่นเป็นลิเบอรัลลิสต์ ฯลฯ หากการกระทำของเรามีความดีงามในตัวของมัน ไม่ขัดต่อมนุษยธรรม แต่ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม โดยไม่ไปเบียดเบียนใครแล้ว ใครเลยจะไม่เห็นความดีงามนั้น ๆ ไม่ว่าเราเองหรือคนอื่น จะให้ชื่อว่าเป็นระบบอะไรก็ตาม

ข้อโต้แย้งที่ว่า การที่รัฐบาลเข้ามาประกอบการเศรษฐกิจเสียเองนั้นเป็นการวิตรอนสิทธิเสรีภาพของราษฎร ข้อนี้ฟังเผิน ๆ ก็นึกว่านักประชาธิปไตยเป็นผู้พูด แต่แท้ที่จริงแล้วเสียงที่ดังที่สุด มาจากพวกที่เกรงกลัวว่าตัวเองจะขาดผลประโยชน์ ในเสรีภาพที่จะใช้ทุนและอภิสิทธิ์ที่มีอยู่ได้อย่างไม่ต้องพะอายใจต่อไป ภายใต้ระบบ เลเซเฟะ ของเรากำลังทุกวันนี้ สำหรับคนส่วนใหญ่ นั้น ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์มาก็เชื่อว่าจะมีอิสรภาพโดยสมบูรณ์เสียเมื่อไร ในยุคที่มีทาสก็ถูกบังคับใช้ ในยุคที่มีไพร่ก็ถูกเกณฑ์ใช้ ในยุคคนนายทุนก็ต้องขายแรงงานเพื่อเลี้ยงชีพ และเมื่อถูกบังคับโดยสภาพการณ์ให้ทำงานให้แก่คนอื่น ซึ่งผลประโยชน์ส่วนใหญ่ก็ตกเป็นของคนอื่น แล้วถ้าจะให้เลือกว่า จะทำ

เพื่อตนเอง จะมีใครปฏิเสธบ้าง ใครจะอยากกลับไปสู่ระบบซึ่งตนต้องทำงาน เพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่น โดยที่ตนเองเป็นเพียงบ้จจ่ายแห่งการผลิต มิใช่เป็นผู้ได้รับส่วนปันผล ส่วนในเรื่องที่ดินนั้น จะมีไว้เป็นส่วนตัว นอกเหนือไปจากที่ให้เป็นที่พักอาศัยทำไม ในเมื่อโดยปกติถ้าจะใช้ก็ใช้เพื่อการประกอบการเศรษฐกิจ แต่ในเมื่อการประกอบเศรษฐกิจ มีความไม่เที่ยงแท้ นานาประการ จะเก็บครองไว้ให้ลำบากใจทำไมในเมื่อรัฐบาลรับเอาไปและได้ประกันความสุขสมบูรณ์ให้แทนอันที่จริงแล้ว หลักการนี้ใช้ได้กับกรณีอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะเกี่ยวแก่สิ่งสาธารณูปโภค เช่นถ้ามีบริการรถประจำทางดี ๆ จำนวนพอเพียง ปลอดภัย สะอาด ตรงต่อเวลา ฯลฯ ก็จะช่วยลดความอยากหรือความจำเป็นในบางกรณีที่จะต้องมียุยนต์ส่วนตัว เป็นต้น

ข้อโต้แย้งที่ว่า การบังคับให้คนที่โดยปกติทำงานเพียงครึ่งปี เช่นกสิกรที่ทำนาครั้งเดียวใช้ “เวลาที่เหลือ”^{*} นั้นทำงานมากขึ้น เป็นการละเมิดสิทธิที่ตนจะเลือกไม่ทำงานนั้น น่าคิดอยู่ไม่น้อย การที่คนนั่งอยู่เฉยๆ เสียครึ่งปีนั้น อาจเป็นเพราะไม่รู้ว่ามีโอกาสงานอื่นทำเพื่อจะได้เงินมาเลี้ยงตัวเองได้มากยิ่งขึ้นต่างหาก เมื่อใดที่รู้ว่าตนมีทางเลือกก็คงอยากจะวิ่งเข้าไปหางานทำ เรื่องนี้ปัจจุบันก็ปรากฏอยู่ชัดแจ้ง แต่น่าสงสัยว่าทางเลือกของเขาเหล่านั้น

*ที่ให้คำว่า เวลาที่เหลือ ก็เพราะไม่ต้องการให้ปนกันกับ “เวลาว่าง” ซึ่งหมายถึงเวลาที่ทุกคนควรมีเป็นส่วนตัวสำหรับใช้ไปตามความประสงค์จะเป็นไปในทางเพิ่มพูนการศึกษาให้แก่ตนเองหรือการประกอบศิลปะ ฯลฯ ซึ่งแต่ก่อนนี้เป็นสิทธิของอภิสิทธิ์ชนซึ่งมีเวลาว่างมากกว่าคนอื่น จะเห็นได้ว่าที่เรียกกันว่าวัฒนธรรมไทยนั้น ส่วนใหญ่ก็เป็นผล (ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าไม่ดี) แห่งการกระทำ การเล่น การนันทนาการของผู้มีเวลาว่างเป็นของตัวเองนั่นเอง ส่วน “เวลาที่เหลือ” นั้นหมายถึงเวลาซึ่งโดยปกติใช้ทำงาน หากแต่ไม่มีงานทำจึงไม่ได้ใช้

กลับมีผู้หวังกำไรเป็นผู้ชี้แนะ คงจะเห็นได้จากบริการอบอบานนวดหรือบริการในเครือเดียวกัน และอื่น ๆ รวมทั้งงานหนัก ๆ ที่มีให้เลือกมากมายใน ขณะที่เศรษฐกิจของเรากำลังขยายตัว ดังนั้นแล้วจะสมควรหรือที่จะมองปัญหาอย่างง่าย ๆ ว่ามันเคยงอมืองอตีนอยู่ “โดยใจสมัคร” ก็ให้มัน ใช้อิสรภาพของมัน ในการที่จะงอมืองอตีนต่อไป ลองชี้แนะทางที่มีโอกาสที่เหมาะสมแก่การทำงานเสียก่อนสิ พวกเขาเหล่านั้นอาจจะร่วมมือร่วมใจทำงานเพื่อตัวเอง และส่วนรวมขึ้นมาก็ได้

ข้อโต้แย้งที่ว่า รัฐบาลขาดบุคคลที่มีความชำนาญแก่การดำเนินงานทางเศรษฐกิจจึงอาจจะก่อความบกพร่องให้มากหลาย มีความจริงอยู่มากเหมือนกัน แต่แท้จริงแล้วความรู้ความชำนาญนั้นฝึกสอนเรียนกันได้ ประการที่สองกรณีที่มีความผิดพลาดเกิดขึ้นในระยะแรก ๆ ก็คงจะไม่เลวร้ายไปกว่าที่จะให้เอกชนใช้ความรู้ความชำนาญตามใจชอบแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองแต่ฝ่ายเดียว เพราะผลประโยชน์ที่จะได้มาจากความรู้ความชำนาญนั้น ก็หาได้มาถึงส่วนรวมตามส่วนที่ควรได้ไม่ ประการที่สาม แม้รัฐบาลจะเข้าประกอบกิจการเศรษฐกิจเสียเองแล้ว ก็มีได้คิดจะเช่นว่าพวกที่มีความรู้ความชำนาญแต่เป็นการให้โอกาสแก่บุคคลเหล่านั้นได้มีส่วนเกื้อหนุนความก้าวหน้าของสังคมด้วยความสามารถของตนเอง อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นและป้องกันไม่ให้ร้ายแรงนัก รัฐบาลย่อมจะเลือกเข้าดำเนินการเป็นขั้น ๆ ไปได้ โดยเลือกประกอบกิจการที่เห็นว่ามีสำคัญเป็นพิเศษก่อน จนกว่าจะพร้อมที่จะเข้าดำเนินการทั้งหมด

เท่าที่ได้นำหลักการของนายปรีดีมากล่าวถึงนี้ ก็โดยที่เห็นว่าเป็นข้อเสนอที่น่าจะได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังต่อไป โดยท่านที่สนใจแต่ไม่เคยรู้ว่า

“เค้าโครงการเศรษฐกิจ” มีรูปร่างประการใด ข้อเสนอต่าง ๆ มีทั้งที่ดีอย่าง ปฏิเสธไม่ได้ และทั้งที่อ่อนในทางปฏิบัติ และก็ได้เสนอความเห็นไว้บ้าง ก็เพราะประสงค์จะชี้ให้เห็นว่า หากจะอ้างความที่สนับสนุนหลักการของนาย ปรีดีนั้น ก็ทำได้ไม่ยากนัก โดยไม่ต้องบิดเบือนข้อเท็จจริงแต่ประการใด ส่วนข้อดีหรือข้อโต้แย้งอื่น ๆ นั้นไม่จำเป็นต้องมาเสียเวลาเขียน เพราะมี นักวิชาการทั้งเก่าและใหม่ได้บรรยายไว้คั่งน้ำท่วมทุ่งในที่อื่น ซึ่งคงหาได้ไม่ ยากนัก

อย่างไรก็ตาม จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของนายปรีดี นั้น ไม่สำคัญเท่ากับว่าเรามีความเชื่อมั่นในความบริสุทธิ์ใจของเรา ที่จะคิดค้นหา ความเหมาะสมแก่การแก้ไขปัญหา ที่บ้านเมืองของเราต้องเผชิญอยู่หรือเปล่า และถ้าต้องการที่จะกระทำผลประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมแล้ว ก็สมควรที่จะร่วม กันคิดค้นหาวิถีทางที่ดำเนินไปบนพื้นฐานของเหตุผล ซึ่งทุกฝ่ายเข้าใจและ รับผิดชอบจะเป็นการดียิ่ง แต่ขอให้เร่งการพิจารณาให้เร็วขึ้นหน่อยเถิด โปรด อย่ารอให้สุนัขตามวัดต้องอดตายเลย ก่อนจะตายสุนัขนั้น ๆ อาจจะบ้าขึ้นมา ก็ได้

ปรีชา อารยะ

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๘

มิถุนายน ๒๕๑๓

ถนนุ่มสาวกับการปฏิวัติ

การปฏิวัติไม่ว่าจะใหญ่หรือน้อย เป็นวิธีการอันหนึ่งที่จะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่ดีมาให้แก่สังคมได้ แต่จะเป็นวิธีการเดียวที่เหมาะสมที่สุดหรือไม่นั้น ย่อมจะตอบไม่ได้จนกว่าเราจะรู้ว่าต้องการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง มีอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ทางเลือกที่จะเอาชนะอุปสรรคนั้นมีอะไรบ้าง ก่อนที่จะมาถึงการปฏิวัติ

โดยทั่วไปแล้ว คงไม่มีใครปฏิเสธว่าอยากจะเห็นความเป็นอยู่ในบ้านเมืองของเรา เป็นไปอย่างราบรื่น พร้อมไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ แต่ความยุ่งยากมาเกิดขึ้นตรงที่ว่า ความเห็นของแต่ละฝ่ายว่าอะไรเล่าที่ควรจะเป็นพื้นฐาน และเป็นปัจจัยอันจำเป็นต่อความราบรื่นอุดมสมบูรณ์ เรามีความเป็นอยู่ต่างกัน มีฐานะต่างกันต่าง ๆ ต่างกัน มีความต้องการและความจำเป็นต่างกัน มีประสพการณ์ต่างกัน ฯลฯ ดังนั้นแล้วจะหวังให้คนทั้ง ๓๗ ล้านเห็นพ้องต้องกันหมดในทุกทางหรือ แม้แต่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ก็คงจะเป็นไปไม่ได้ ในสภาพการณ์เช่นนี้เราต้องหาทางทำความเข้าใจซึ่งกันและกันว่าแต่ละฝ่ายมีความต้องการหรือความจำเป็นประการใดบ้าง เพื่อจะได้ร่วมกันพิจารณาว่าจะประนีประนอมที่คั่นและผลประโยชน์ที่ขัดกันได้อย่างไร จะสนองความต้องการความจำเป็นที่มีอยู่มาก ด้วยการแบ่งส่นปันส่วนความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างเป็นธรรมคาได้อย่างไร ทั้งนี้หมายถึงว่า แต่ละฝ่ายจะต้องมีโอกาสที่จะแสดงออกถึงความต้องการและความจำเป็นของตน เพื่อที่ฝ่ายอื่น ๆ จะได้รับรู้ และจะได้ทำความเข้าใจ และต่อรองกันอย่างเปิดเผย

เราจะต้องพยายามปรับทัศนคติของคนไทยให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น มัวคิดไปว่ามันเป็นเรื่องสกปรกโสम्म เป็นเรื่องของความหลอกลวง ก็ยิ่งทำให้มันเป็นเรื่องจริงและเป็นไปอย่างนั้นเรื่อยไป เราต้องทำความเข้าใจว่า การเมืองเป็นเรื่องจำเป็นซึ่งกระทบกระเทือนวิถีชีวิตของคนไทยทุกคน เพราะเป็นเรื่องของการเรียกร้องสิทธิความ ต้องการและผลประโยชน์ของแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่มถ้าหากไม่มีโอกาส หรือไม่ประสงค์ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง หรือโดยทางอ้อมในขบวนการทางการเมืองแล้ว ก็ยากที่จะให้สังคมของเราก้าวไปสู่จุดที่เราต้องการ วิถีชีวิตและแนวทางของสังคมก็จะคงอยู่เพียงแต่ในขั้นที่ผู้มีบารมีมีอำนาจกำหนดให้ ว่าเหมาะสมแก่ความเข้าใจและความต้องการของประชาชนตลอดไป เพราะที่จริงแล้วความเจริญก้าวหน้าทั้งหลาย ขึ้นอยู่กับการต่อสู้การต่อรองกันต่างหาก

การต่อสู้และการต่อรองที่ว่ามี ได้หมายถึงการใช้กำลัง (แต่ก็มีได้ ปฏิเสธการใช้กำลังในขั้นสุดท้ายถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้) แต่หมายถึงการต่อสู้ด้วยเหตุและผล ด้วยการรวบรวมกันเป็นกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นกำลังที่จะต่อรองซึ่งกันและกัน ภายใต้หลักการณ์และกฎเกณฑ์ระบบประชาธิปไตย ปัจจุบันในเมืองไทยการต่อรองกันในวงการเมืองเป็นไปอย่างจำกัด ระหว่างฝ่ายผู้มีอำนาจ และเครือข่ายบริวารในวงการข้าราชการและนักวิชาการทางหนึ่ง กับพวกที่มีเงิน และพวกที่แขวนผลประโยชน์ของตนไว้ แต่คนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะถ้าเกษตรกรและชาวนาชนบทยังไม่สามารถรวมตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมือง เพื่อต่อรองกับฝ่ายอื่นๆ ได้สำเร็จแล้ว ก็มัก

จะตกเป็นเบี้ยล่างของกลุ่มคนะอำนาจกับเงินในเขตเมืองตลอดไป ถึงแม้จะมีผู้แทนราษฎรจากเขตชนบท แต่ผู้แทนนั้น ๆ ก็สังกัดอยู่ในพรรคการเมือง ซึ่งมีอิทธิพลการเมืองและพื้นฐานอยู่ในเขตเมือง เมื่อเกษตรกร และชาวชนบทไม่สามารถสร้างพลังทางเศรษฐกิจการเมืองขึ้นมาได้ ก็ไม่สามารถตั้งให้ผู้แทนนั้น ๆ เป็นตัวแทนที่จะแสดงออกถึงความต้องการ และทำการต่อรองให้แก่ฝ่ายตนได้ ผู้แทนนั้น ๆ จึงยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพรรคการเมืองที่มีอำนาจและเงินผูกตัวไว้เป็นสำคัญ และผู้ที่ติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมืองของเรา ย่อมรู้ว่า ส.ส. ส่วนใหญ่ของเราได้รับการเลือกตั้งก็เพราะอำนาจการเมืองและเงินของพรรคและอิทธิพลจากเขตเมือง ไม่ใช่เพราะว่าประชาชนได้ฝากศรัทธาไว้ให้

การปฏิวัติมิใช่จะทำกันได้ง่าย ๆ แต่การทำให้ความเปลี่ยนแปลงอันเป็นวัตถุประสงค์ของการปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่อย่างที่กล่าวถึงนั้น คงจะหมายถึงการปฏิวัติของมวลชน ซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อระบบแห่งการต่อรองทางเศรษฐกิจการเมืองของเรา เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ เฉพาะในหมู่ของฝ่ายอำนาจ กับฝ่ายการเงินและการเมือง ที่จำกัดอยู่แค่ผลประโยชน์ของเขตเมืองเรื่อย ๆ ไป ความต้องการ ความจำเป็นและผลประโยชน์ของฝ่ายอื่น ๆ ซึ่งมีจำนวนมาก แต่ยังขาดการรวมกำลังทางเศรษฐกิจ การเมือง ก็จะถูกกดไว้ไม่ให้สำแดงตัวออกมา จะโดยเจตนาหรือโดยปริยายก็ตามที ยิ่งนานวันเข้า ความต้องการที่ถูกทับถมอยู่ประกอบกับความขาดความหวัง ก็จะเป็นชนวนรวมกำลังเพื่อทำลายระบบและสัญลักษณ์แห่งระบบ ซึ่งเป็นที่เกลียดชัง ระบบที่ไม่เอื้ออำนวยต่อความหวัง ต่อความต้องการของ “มวลชน” ในสภาพการณ์เช่นนี้ควรจะเข้าใจว่าไม่ต้องมีใครไปยุยงหรือก่อกวน การ

ปฏิวัติก็ย่อมเกิดขึ้นได้ การยุบเหี้ยหรือการก่อกวนเพียงช่วยให้มันอุบัติเร็วขึ้นเท่านั้น การปฏิวัติเช่นว่านี้ หมายถึงการรวมใจกันทำลายและเจตนาที่สำคัญอยู่ตรงที่การกระทำเพื่อทำลาย โดยหวังจะให้มီးอะไรที่ดีกว่าขึ้นมาแทนระบบที่ถูกทำลายไป แต่เมื่อสำเร็จในการทำลาย ฆ่าละเลงเลือดกัน สละชีพของตัวเองและของผู้ที่ตัวรักใคร่แล้ว ปัญหาตกอยู่ที่ว่า จะทำอะไรให้ความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อส่วนรวม ถ้าหากไม่มีใครคิดแนวทางและวิธีการในค้ำสร้างสรรคของการปฏิวัติไว้บ้าง ก็ปรากฏว่าความเจ็บปวด ความเสียสละ และการทำลายนั้นหาได้นำความสุขความอุดมสมบูรณ์มาให้ไม่ จะต้องมีการฟื้นฟูเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นมาใหม่ ต้องสร้างความเจริญก้าวหน้ากันขึ้นมาใหม่ ยิ่งทำลายมากเท่าใดก็ทำงานหนัก เพียงเพื่อให้มีฐานสำหรับจะสร้างสรรคให้ดีขึ้น ให้ก้าวหน้าขึ้นไปกว่าเดิม

การปฏิวัติของมวลชนย่อมจะเกิดขึ้นได้ไม่ว่าใครจะคัดค้านหรือสนับสนุนอย่างไร เพราะการปฏิวัติครั้งยิ่งใหญ่เช่นนั้น จะเกิดขึ้นมากด้วยความพอใจหรือไม่พอใจของมวลชนต่อระบบการที่มีอยู่ ถ้าเขาเห็นว่ามันเลวร้ายไปหมดต่อให้พรรณนาถึงความดีเลิศตามเข้าใจของเราอย่างสิ้นพัน ก็ไม่อาจจะให้เขาเห็นไปว่า มันดีอย่างไร เพราะไม่มีอะไรจะต้องหวังโยอาลัยอาวรณ์ ความเสียสละแม้แต่ชีวิตนั้น ย่อมไม่มากเกินไปสำหรับผู้ที่ไม่ได้รับผลประโยชน์ใดๆ จากปัจจุบัน และมองไม่เห็นว่าจะมีโอกาสได้รับประโยชน์ใดๆ จากระบบที่มีอยู่ ดังนั้นถ้าหากว่าระบบต่างๆ ในสังคมของเรายังไม่ทำลาย

ความหวังของมวลชนโดยสิ้นเชิง ในอันที่จะได้รับความยุติธรรมมากขึ้น
ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมแล้ว คนหนุ่มสาวทั้งหลายก็ไม่น่า
จะต้องกลัวการปฏิวัติของมวลชน

วรพุทธิ ชัยนาม

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่ ๒ ปีที่ ๕
กันยายน ๒๕๑๓

การเมืองที่จำเป็น

๑

ครึ่งหนึ่งเมื่อยังไม่เคยเสาสา เคยคิดว่า คนเราคงจะอยู่กันได้อย่างปกติสุข ด้วยความไว้วางใจต่อกัน ให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความ เป็นอยู่ของเรา คงจะผาสุกและดีขึ้นเรื่อย ๆ อย่างรวดเร็ว กำลังกายกำลังใจ สติปัญญาและความสามารถที่ต่างคนต่างมี ก็จะได้นำมาใช้สร้างสรรค์ให้เป็น ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งตั้งอยู่บนฐาน แห่งความเข้าใจ ในความต้องการ ความจำเป็นและความปรารถนาที่ระหว่าง กัน ย่อมจะอำนวยให้การอยู่ร่วมกัน ดำเนินไปได้โดยปราศจากการบังคับ อารยะประเพณีที่สร้างขึ้นด้วยความเข้าใจ ถึงคุณค่าแห่งความจำเป็นที่จะต้อง ประณีประนอม ผลประโยชน์ส่วนตัวของปัจเจกชน ให้เข้ากับของส่วนรวม ได้เช่นนี้ ย่อมเป็นสิ่งผูกพันบุคคล ให้ยึดมั่นเป็นหลักปฏิบัติต่อกันอย่างน้อย ที่สุด ก็จะไม่ทำสิ่งใดที่ไม่อยากให้ผู้อื่นกระทำต่อตน ดังนี้แล้วก็ไม่น่าจำเป็น ที่จะต้องมีการปกครองแบบสังคมนิยม เพียงแต่ให้มีองค์การส่วนกลางรับที่ จะประสานกิจกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน และรับภาระที่จะอำนวยบริการสาธารณะ แก่ประชาชนทั่วไป กฎหมายที่จะมีก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นกฎแห่งระบบบังคับ เพราะจริยะประ เณย์ดังที่ได้กล่าวถึง ก็จะวางแนวสำหรับความเป็นอยู่ร่วมกันไว้ให้แล้ว แน่ นอนที่สุด จารีตประเพณีย่อมเปลี่ยนแปลงไป ตามสภาพของสังคมตามกาล เวลา กฎหมายใดๆ ที่จะปรากฏขึ้น ก็ควรจะมิมีบทบาทเพียงเป็นหลักชี้แนะ

เพิ่มเติมกิจการปฏิบัติ ในสังคมที่วิวัฒนาการก้าวหน้า ไปเป็นระยะๆ และในสภาพเช่นนี้ ผลประโยชน์ส่วนตัวกับส่วนรวม ก็คงจะใกล้เคียงกันเข้า ในที่สุดก็ย่อมไม่มีกลุ่มบุคคล หรือบุคคลปลูกฝังผลประโยชน์ส่วนตัวของตนไว้กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือส่วนหนึ่งส่วนใด ในลักษณะแห่งนายของสังคม อันจะนำมาซึ่งอุปสรรค ที่กีดขวางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ อันจำเป็นต่อความก้าวหน้าของสังคมมนุษย์

๒

สำหรับในชั่วเวลาที่ความทรงจำได้บันทึกอดีต ไว้เป็นประวัติศาสตร์นั้น ความเป็นจริงช่างห่างไกลกับความหวังเสียเหลือเกิน แทนที่จะร่วมกันอยู่อย่างสันติ กลับแย่งกันกินกันใช้ “ใครดี (มีอำนาจ) ใครอยู่” หลักแห่งความสงบอันเป็นสภาวะจำเป็นต่อการอำนวยที่จะให้มีการพัฒนาก้าวหน้าไปได้ ซึ่งเป็นสภาวะชั่วคราว สลับฉากกับการต่อสู้ขับเคี่ยวกัน อย่างทารุณโหดเหี้ยม และความสงบที่ได้มาชั่วคราว ก็เป็นเพียงสิ่งที่ผู้ชนะในการต่อสู้ตราขึ้นเป็นระบบของสังคม ซึ่งมันก็อยู่ได้ตราบนานพอ นั้น จะไม่สามารถรักษาอำนาจบังคับใช้ระบบนั้นอีกต่อไปได้ นี่แหละที่มาของสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา แต่จำเป็นต่อความสงบคือ “รัฐบาล” ความสงบแม้จะเป็นความสงบชั่วคราวก็ยังเป็นสิ่งจำเป็น หากขาดความสงบเสียแล้ว บุคคลในสังคมจะไม่อาจคาดการณ์ได้เลยว่าพรุ่งนี้ หรือมะรืนหรือวันต่อๆ ไป จะต้องทำอะไร หรือน่าจะทำอะไรให้เป็นประโยชน์ เพราะไม่แน่ใจว่าสิ่งที่จะทำหรือคิดจะทำนั้น จะไม่ขัดกับผลประโยชน์และค่านิยมที่จะปรากฏขึ้นมาข้างหน้า ไม่แน่ด้วยซ้ำไปว่า จะมีชีวิตอยู่ภายในระบบที่สร้างกันขึ้นมาใหม่หรือไม่ และเมื่อใดที่

ความย่อท้อเข้าสู่จิตใจของบุคคลทั่วไปในสังคมแล้ว สังคมนั้นก็เปรียบดังสิ่ง
 ที่ตายแล้ว เป็นสังคมที่ปราศจากอนาคต แต่ตรงกันข้าม ถ้าหากว่าระยะเวลา
 แห่งความสงบยังยืดออกไปได้ยาวนานเท่าใด ก็ยังเป็นประโยชน์ต่อสังคม
 แต่ความสงบที่จะอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ และยาวนาน จะอาศัยระบบแห่ง
 การบังคับด้วยอำนาจเพียงทางเดียวไม่ได้ จะต้องสามารถอำนวยความสะดวก
 สมบูรณ์ให้แก่สังคมด้วย ระบบบังคับที่อาศัยอำนาจเป็นเอกตังพินาศและ
 สลายตัวไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยการแก่งแย่งกันในครอบครัวของผู้ครอง
 อำนาจ ในหมู่สมุนบริวารของผู้ครองอำนาจ หรือไม่ก็โดยการแก่งแย่งของ
 ฝ่ายอื่น ๆ ที่รวมกำลังขึ้นต่อต้านแย่งอำนาจไป ผู้ที่ประสบเคราะห์กรรม
 เดือดร้อนเป็นที่สุด จากการเล่นกีฬาประเภทนี้ ก็คือประชาชนธรรมดา ๆ
 ผู้ซึ่งหวังเพียงความสงบสุข ความยุติธรรม และความสุขสมบูรณ์และทราบ
 จนทุกวันนี้ก็ยังรอคอยให้ความหวังเป็นความจริงขึ้นมา

วงจรแห่งความสับสนอลหม่านที่สลับไปกับความสงบชั่วคราว จะคง
 ดำเนินอยู่ต่อไป จนกว่าจะสามารถทำให้เกิดความนิยมเชื่อมั่นกันไปว่า ความ
 สงบสุขอันยุติธรรมเป็นภาวะพึงปรารถนา และเชื่อว่าการแก่งแย่งซึ่งอำนาจ
 เฉพาะหมู่ เฉพาะคนเป็นอาการวิปริตผิดวิสัยในสังคม

๓

ความขัดแย้งภายในสังคม ไม่จำเป็นที่จะต้องนำไปสู่การต่อสู้ด้วยกำลัง
 หรือวิธีการอื่น ๆ ที่ทำลายความสงบเสมอไป หากเราสามารถที่จะวางกฎ
 เกณฑ์ ให้ทุก ๆ ฝ่ายในสังคมของเรา มีสิทธิเสมอกันในการที่จะแสดงออก
 ถึงความต้องการ และผลประโยชน์ที่พึงมีพึงได้ ในลักษณะที่ไม่ใช้อย่าง

อภิสิทธิ์ การเรียกร้องและวางกฎเกณฑ์ สำหรับโต้แย้งถกเถียงโดยสันติระหว่างกลุ่มต่างๆ เปิดโอกาสให้มีการต่อสู้กันด้วยสติปัญญา แทนการใช้กำลัง ดังนั้นแล้วความขัดแย้งนั้นจะเป็นประโยชน์เสียอีก เพราะจะช่วยเตือนสติ ให้มีการทดสอบและทบทวนความถูกต้อง ของสิ่งที่ปรากฏอยู่แล้ว เป็นที่ยอมรับอยู่แล้ว ไม่มีการปักใจอย่างตายตัวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ อำนาจให้มีการคิดค้นที่จะปฏิรูปสังคมให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและความจำเป็นยิ่งไปกว่านั้น ผู้ชนะในแต่ละกรณี ก็จะเป็นฝ่ายที่จะได้รับความเคารพเชื่อถือว่ามียุทธการ และวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมแก่ความต้องการของสังคม เป็นผู้บริหารงานเพื่อส่วนรวม ไปจนกว่าฝ่ายอื่นจะสามารถเสนอความคิด และแนวปฏิบัติที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมยิ่งขึ้นไปอีก ความเจริญทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ก็จะพัฒนาการไปด้วย ความสงบและราบรื่น ด้วยแนววิธินี้ก็จะสามารถอำนาจให้รัฐบาล กลายสภาพจากสัญลักษณ์แห่งระบบบังคับมาเป็นสถาบันที่รักษาและอำนาจประโยชน์ให้แก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น

๔

เมืองไทยเราปัจจุบัน ก็ได้พยายามสรรหาวิธีการต่างๆ มาใช้ เพื่อช่วยให้ความเปลี่ยนแปลงในสังคมมีความราบรื่นขึ้น หลักการแห่งระบอบประชาธิปไตยที่รับไว้ก็ดี รัฐธรรมนูญที่ตราขึ้นเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐก็ดี ล้วนเป็นสัญลักษณ์แห่งกฎเกณฑ์และขอบเขต ที่ผู้ครองอำนาจวางไว้ให้สำหรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ว่า จะต้องดำเนินไปตามนั้น ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นยุคใหม่ของการ “ปลดปล่อย” ยังจะต้องมีการทดสอบเจตนาจริงใจว่าจะใช้

ระบบชั่วคราวนี้ ก้าวไปสู่ความสมบูรณ์ขึ้นไปเรื่อยๆ หรือไม่ และวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทดสอบก็คือ ให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านทั้งหลาย เสนอความคิดเห็น หลักการและแนวปฏิบัติของตนอย่างชัดเจนต่อประชาชน ให้เป็นที่ประจักษ์ว่าดีกว่า เหนือกว่า จะให้ประโยชน์ในทางต่างๆ ได้มากกว่าฝ่ายครองอำนาจ หรืออีกนัยหนึ่งให้พยายามเสนอทางเลือก แทนที่รัฐบาลในปัจจุบันได้ให้ไว้กับประชาชน ถ้าหากถึงวาระแห่งการแข่งขัน ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (การเลือกตั้งที่ระบุไว้ตามวาระในรัฐธรรมนูญ) และปรากฏว่าฝ่ายค้าน ได้รับความนิยมนับสนุนจากประชาชนมากกว่าฝ่ายรัฐบาล และรัฐบาลยอมสละอำนาจโดยดี ก็จะเป็นความสำเร็จที่น่าชื่นชมสองประการคือ การแสดงออกถึงความสามารถของฝ่ายค้าน และแสดงออกถึงความจริงใจของรัฐบาล ต่อระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นความสำเร็จสำหรับการเมืองไทย ในแง่ที่ว่า การต่อสู้แข่งขันประเภทนี้ ไม่สกปรกโสมมดังเช่นแต่ก่อน เพราะคู่อริมีความเคารพต่อกติการมากขึ้น แม้ว่าการศึกษานั้นเองจะไม่สมบูรณ์นัก แต่โอกาสที่จะทำให้กติกานั้น สมบูรณ์ขึ้นก็อาจมาถึงได้ โดยไม่ต้องใช้กำลังอำนาจ

๕

ทุกวันนี้สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศไทย ยังคงความวิตกกังวลให้แก่ผู้ที่หวังจะเห็นประชาธิปไตยเติบโตงอกงามต่อไป ทุกๆ วันเราได้ยินได้อ่าน พบว่าการดำเนินงานของรัฐบาลปัจจุบันบกพร่องมากหลาย ซึ่งก็มีความจริงอยู่ในหลายเรื่อง ชั่วพวกพ้องของรัฐบาลในพรรค สปท. ยังแตกกันเป็นก๊กเป็นเหล่า วิ่งตามผู้มีพระเดชต่างบารมีกัน แทนที่จะร่วมกัน

ทำให้พรรคของตนสามารถดำเนินนโยบายตามหลักการที่มีอยู่โดยเฉพาะ^๑ แต่
นโยบายนั้นจะดีมากน้อยเพียงใด เป็นเรื่องที่จะต้องสืบมาจากสติปัญญาของ
บุคคลภายในพรรค จะทดสอบได้จริงก็ต่อเมื่อปรากฏผลให้ประชาชนเห็น
ไม่เช่นนั้น ย่อมจะก่อความข้องใจให้กับประชาชน ว่ารัฐบาลปัจจุบันจะยังมี
สมรรถภาพ ที่จะดำเนินงานต่อไปได้หรือไม่ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีคน
จำนวนไม่น้อย ที่กังวลอยู่เหมือนกันว่า จะมีอะไรเข้ามาแทนที่หรือเปล่าว่
สำหรับผู้ที่ยึดมั่นอย่างแน่นแฟ้น ก็คงจะตอบได้ทันที ว่าเรามีพรรคฝ่ายค้านเยะไป
เลือกให้เข้ามาแทนที่คงไม่ยากนัก แต่เท่าที่สังเกตพฤติกรรมของพรรค
ฝ่ายค้านต่าง ๆ แล้ว ไม่ปรากฏว่าได้ทำการอันเป็นที่น่าสรรเสริญ นอกไปจาก
ร่วมแรงร่วมใจกันตำหนิรัฐบาล ซึ่งก็มีอะไรให้นำคำและสมควรคำอยู่มาก แต่
พรรคการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคฝ่ายค้าน ควรจะมีบทบาทในทาง
บวกมากกว่านั้น ถ้าจะบอกให้ไปอ่านนโยบายฝ่ายค้าน^๒ ก็ขอยอมรับว่า
ได้อ่านมาแล้วหลายคำรบ วารสารของพรรคต่าง ๆ ก็อ่านจนล้มนไปบางฉบับ
แล้ว และขอบอกต่อไปด้วยว่า ที่เขียนแฉ่งแฉดนั้นๆ ไว้บนกระดาษนั้นๆ
หาพอเพียงแก่ความต้องการทางการเมืองไม่ ถ้าพูดไปแล้วก็ต้องกล่าวว่
อันที่จริงนั้น สิ่งที่พรรคต่าง ๆ รวมทั้งพรรครัฐบาลด้วย ได้แฉ่งอ้างว่
เป็นวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายของพรรค ในสาระสำคัญก็หาได้ต่างกันกันไม่

๑. ความระส่ำระสายภายในพรรค สปท. อันเนื่องมาจากเหตุดังกล่าวนี้ มีตัวอย่างในเหตุ
การณ์ในเดือนสิงหาคมนี้เอง ครั้งแรกทมิ ส.ส. จำนวน ๖๐ คน พยายามเสนมติพรรค
เสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๓๕ และต่อมาเมื่อวันที่ ๑๔ เดือนเดียวกันนี้ มีการ
หักหลังกัน รัฐบาลฝ่าย ตั้งกรรมาธิการปรญติติ พ.ร.บ. งบประมาณ

๒. รวมอยู่ใน “พรรคการเมืองไทยปัจจุบัน ฯลฯ รวบรวมโดย เฉลียว ประกอบสุข ฯลฯ
สำนักพิมพ์ปริญญา ธนบุรี (พิมพ์ออกมาเมื่อใดไม่บอกกล่าว แต่เข้าใจว่าออกมาปลายปี
๒๕๑๑)

ไม่มีพรรคโตปฏิเสธ ที่จะสนับสนุนให้ประชาชนได้รับความสุขสมบูรณ์ ไม่มีพรรคโตปฏิเสธหลักการ แห่งระบอบประชาธิปไตย ความแตกต่างที่มีอยู่ จึงมาตกอยู่ที่วิธปฏิบัติกันนั้นๆ ที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์ นโยบายของพรรค ประชาธิปัตย์ก็ดี พรรคประชาชนก็ดี พรรคแนวร่วมเศรษฐกิจก็ดี เท่าที่ปรากฏอยู่ในเอกสารนโยบายพรรคหาได้ให้ความกระจ่างแก่ความมีทิศทาง การเมืองในขณะนั้นไม่ แน่นอนจะหวังให้นโยบายที่แถลงไว้กว้างๆ เป็นหลัก ปฏิบัติสมบูรณ์แบบย่อมไม่ได้ พรรคเหล่านี้จะต้องทำอย่างอื่นด้วย เพื่อให้เป็นที่ประจักษ์ว่า ความหมายของนโยบายนั้นๆ ในทางปฏิบัติคืออะไร แทนที่จะมัวเวียนว่าควรให้แก้รัฐธรรมนูญ ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นรัฐมนตรีได้ โดยไม่ต้องสละตำแหน่งผู้แทนราษฎรซึ่งหาใช่เรื่องเป็นเรื่องตายใน ขณะนั้นไม่ ถ้าฝ่ายค้านได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ต่อไปจะเสนอให้มีการ แก้ไขอย่างไรก็ยอมได้ ที่สำคัญคือต้องพยายามเอาชนะให้ได้เสียก่อน ที่ว่า รัฐบาลมีข้อบกพร่องร้ายแยะประการ ก็คงจะเชื่อได้เกือบทั้งหมด ที่ว่ามี การโกงกันอย่างหนักหนา ก็คงเชื่อได้ว่าไม่เบา แต่แล้วจะแก้ไขกันอย่างไร ถ้าหากพรรคฝ่ายค้าน จะใช้เวลาที่เสียไปมากมาย ในการแสดงลิเกในวิก ใหม่เสียบ้าง แล้วนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสรรหาข้อเท็จจริง ข้อ บกพร่องในแนวปฏิบัติ แล้วนำมาตัดแปลงเสนอนโยบายของตน ทั้งใน หลักการและทางปฏิบัติให้เป็นที่เชื่อถือของประชาชน จนถึงขั้นที่ประชาชน นิยมไว้วางใจในความสามารถจริง ๆ ไม่ใช่เพียงด้วยเหตุที่เขาไม่นิยมรัฐบาล แล้วก็เลยเสียไม่ได้ สงเคราะห์กะเนนนิมแก่ฝ่ายค้าน แบบให้สตาจกับ ขอทาน ถ้าสามารถกระทำดังที่กล่าวมาได้ การเปลี่ยนแปลงของรัฐบาล ที่จะ ความมาย่อมมีผลดี เพราะรัฐบาลใหม่จะมีความมั่นใจในความสนับสนุนประ

ชาชน มีกำลังใจที่จะริเริ่มในกิจกรรมใหม่ๆ อาจจะเป็นด้วยเหตุผลที่พรรค
ประชาธิปไตย เริ่มเข้าใจในความบกพร่องของตัวเอง^๑ จึงได้ระงับการที่จะ
เปิดการอภิปรายทั่วไปตามมาตรา ๑๒๘ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่ง
หมายถึงการลงมติ ความไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจในคณะรัฐบาลปัจจุบัน
เพียงแต่ขอให้มีการอภิปรายทั่วไป แบบซักฟอกคณะรัฐมนตรีตามมาตรา ๑๒๗
เท่านั้น ในวาระที่มีความระส่ำระสายในค่าย สปท. เอง และมีเสียงติฉิน
นินทารัฐบาลเอามากๆ ดังเช่นในปัจจุบัน อาจเป็นไปได้ที่การลงมติตามมาตรา
๑๒๘ จะนำไปสู่การพ่ายแพ้ของรัฐบาลปัจจุบัน แต่ในการเลือกตั้งที่จะตาม
มา (หากการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ) ก็ไม่แน่ว่าคะแนนนิยม
จะไปตกอยู่กับฝ่ายค้านพรรคใดพรรคหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะตลอดระยะเวลา
แห่งการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายค้าน พรรคต่างๆ นั้น มิได้มีบทบาท เป็นผู้
นำในการเสนอทางเลือกใดๆ แทนฝ่ายรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะ
เป็นเรื่องตุลการค่า การเมืองระหว่างประเทศ การชันญาณี ฯลฯ ไม่เคยได้
ยืนยันชัดแจ้งว่า พรรคฝ่ายค้านจะดำเนินการอย่างไร ถ้าหากฝ่ายค้านได้คิด
อยู่ในใจแล้ว ก็ควรแถลงแจ้งให้ประชาชนได้ร่วมรู้ด้วยเถอะ ฉะนั้นคะแนน
นิยมที่จะหลุดมาจากพรรค สปท. ก็อาจจะกระจัดกระจายสู่พรรคฝ่ายค้านนั้น
นิด พรรคนั้นน้อย ไม่รวมอยู่กับพรรคหนึ่งพรรคใด เพราะพรรคของ
รัฐบาลพ่ายแพ้ ด้วยความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่เป็นสำคัญ ไม่ใช่เพราะ
ว่าพรรคฝ่ายค้าน พรรคหนึ่งพรรคใด สร้างความเลื่อมใสในความสามารถ
ของตน ที่จะเข้ามาแก้ปัญหาทั้งนี้แล้ว รัฐบาลที่จะเข้ามาใหม่ก็คงจะเป็น

๑. เมื่อเดือนสิงหาคม เลขานุการพรรค สชป. แถลงว่า ถ้ารัฐบาลปัจจุบันล้มไป พรรคของ
ท่านก็ยังไม่ว่างที่จะเข้าไปบริหารราชการแผ่นดินได้

รัฐบาล ที่ขาดทั้งความเข้มแข็งและความมั่นคง เพราะการสนับสนุนที่ (สมมุติว่า) ได้รับมานั้น ได้มาแบบเอียงๆ คณะที่ได้มานั้นก็เป็นคณะที่ไม่รู้ว่าจะไปลงให้ที่ไหนแล้ว จึงเป็นความนิยมลมๆ แล้งๆ ได้มาง่าย ๆ ก็หลุดไปง่าย ๆ เหมือนกัน ที่ร้ายไปกว่านั้น รัฐบาลอาจต้องเป็นรัฐบาลผสมของฝ่ายค้านหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่งยากที่จะปฏิบัติการงานได้อย่างเด็ดขาดจับใจ เพราะลำพังในแต่ละพรรค ก็ไม่ปรากฏว่ามีหลักการและแนวปฏิบัติที่มั่นคงเหมาะสม พอที่จะยึดเหนี่ยวความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในหมู่สมาชิกของตนเอง เหมือนกับให้มาลงเรือลำเดียว แจวคนละทีสองที คนละทิศละทาง นอกจากนั้นในเมื่อรัฐบาลใหม่ได้กำเนิดขึ้นมาบนพื้นฐานของความไม่แน่นอน ขาดความศรัทธา ของประชาชนอย่างแท้จริงแล้ว ในกรณีที่ประสบกับปัญหาสำคัญๆ ในระยะแรกเริ่ม ถ้าปรากฏว่าแก้ไขไม่ได้ ก็จะทำให้ฝ่ายที่รอโอกาสที่จะรวบรวมอำนาจโดยทางลัด หรือให้กำลังเข้ายึดความสามารถที่จะกระทำไปได้อย่างถึงความไร้สมรรถภาพของรัฐบาลใหม่เป็นเหตุสำคัญได้ และไม่ต้องวิตกกังวลว่า ประชาชนส่วนใหญ่ จะห้วงโยเป็นเดือคเป็นแค้นแทนรัฐบาลนั้นเลย

๖

ความหวังของประชาธิปไตยในเมืองไทย ขึ้นอยู่กับความสามารถของฝ่ายที่นิยมความเป็นเสรี และความเป็นธรรม ในการที่จะทำให้ประชาชนเลื่อมใสในหลักการและแนวปฏิบัติของตนที่จะนำไปสู่ ระบบการปกครองเพื่อประชาชน โดยประชาชน โดยเฉพาะในปัจจุบันที่จำเป็นที่สุด ก็คือพรรคฝ่ายค้าน จะต้องใช้เวลาศึกษาสาเหตุของปัญหาต่างๆ ให้รู้แจ้งถึง

ประเด็น จะได้รับวิธีการแก้ไขที่เหมาะสม จะได้ค้ำยันได้ดี ฝ่ายรัฐบาล
 ในปัจจุบันได้อย่างเต็มปาก การติการวิจารณ์ที่ว่ารัฐบาลเป็นสิทธิของ
 ประชาชน เมื่อเห็นว่าต้องการให้มีการแก้ไข หรือให้มีฝ่ายอื่นขึ้นมาค้ำเนิน
 การเพื่อแก้ไขพรรคการเมืองต่างๆ ที่เสนอหน้าปวารณาตนเองเป็นตัวแทน
 ของประชาชน จึงต้องเสนอความหวังให้แก่ประชาชนว่า มีทางเลือกที่ดีไป
 กว่าที่รัฐบาลเสนอไว้ มิฉะนั้นประชาชน จะต้องสนับสนุนเลี้ยงไว้ให้เสีย
 ข้าวสูกไปทำไม ทุกวันนี้ประชาชนและหนังสือพิมพ์ ก็ได้แสดงออกถึง
 ความไม่พอใจต่อสิ่งที่มีอยู่มากหลาย พอสมควร แต่ประชาชนโดยทั่วไปก็
 ยังรอคอยอยู่ว่าฝ่ายค้านจะมีอะไรดี การเป็นปากเสียงให้ก็ดียูบ้าง แต่ยังไม่
 พอต้องคิดทำด้วย ถ้ายังไม่คิดจะทำ หรือยังไม่ได้ทำ ก็ควรที่จะเริ่มจัด
 ตั้งทีมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ จัดตั้งทีมวิจัยนั้นๆ เพื่อให้มีข้อ
 เถ็จจริงอยู่ในมือ (จะหวังให้ฝ่ายครองอำนาจซึ่งจุดอ่อน สาเหตุของความ
 บกพร่องของเขาให้อย่างสบายๆ ก็แยะเต็มที) แล้วก็ประมวลความคิดเห็นให้
 ออกมาเป็นนโยบาย และจะต้องประชาสัมพันธ์มากหน่อย เพื่อให้เป็นที่
 เข้าใจกันทั่วไป ถ้าอ้างว่าไม่มีคนจะทำงานนี้ ก็ควรจะลืมหูลืมตาดูเสียบ้าง
 บ้างหนึ่งๆ มีนักศึกษาจบจากมหาวิทยาลัยเยอะเยอะ ว่างานหรือรองานกันเป็น
 แถว ก็จะสามารถได้ประโยชน์หลายประการ ทั้งยังช่วยให้คนรุ่นหนุ่มรุ่น
 สาวได้มีความรู้เกี่ยวกับ เรื่องของการเมือง เรื่องของสังคม ด้วยตนเองมาก
 ยิ่งขึ้น ยิ่งพอมีเงินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องอีกด้วย ทางด้านการวิเคราะห์วิจัย ข้อ
 มูลนั้น ก็ควรจะติดต่อกับนักวิชาการว่างงานที่มีอยู่ไม่น้อย (มีหน้าที่แต่เขา
 ไม่ได้ หรือด้วยเหตุผลอื่นก็แยะ) แต่อย่าไปหวังให้เขามาคุกเข่าเสนอบริการ
 ถ้าจะคุกเข่าทั้งที เขาก็ไปคุกเข่ากับฝ่ายที่มีอำนาจบารมีใหญ่ มีอยู่ไม่น้อยคน

ที่ยินดีจะให้ความร่วมมือ และรอคอยโอกาสที่จะได้ออกความคิดเห็น เสนอแนะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ พรรคต่าง ๆ ควรสนับสนุนให้สมาชิกของตน มีความสามารถ เสนอความคิดเห็นตามแนวนโยบายของพรรคให้แก่สาธารณะ ทางโทรทัศน์ ทางวิทยุ ทางหนังสือพิมพ์ ฯลฯ ช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสรู้ถึงความสามารถ บุคลิกของบุคคลชั้นผู้นำ ที่อาจเข้ามาบริหารประเทศ แทนรัฐบาลชุดเก่าได้แก่ไหน คือเป็นการเสนอตัว ให้ประชาชนรู้จัก “คณะรัฐมนตรีเงา” (Shadow cabinet) แต่เท่าที่เป็นอยู่เรามีแต่เงาเต็มไปหมด ไม่มีลักษณะว่าจะจะเป็นคณะรัฐมนตรีกันขึ้นมาได้เลย เพราะแม้แต่หลักการของพรรค วิธีการของพรรคก็ยังไม่เป็นที่ประจักษ์แจ้ง แล้วจะให้พวกถูกพรรคไปแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ ก็ขายหน้าห้าเปี้ยเปล่า ๆ เมื่อเร็วๆ นี้ในเดือนกรกฎาคมนี้เอง ขณะที่คนทั้งบ้านทั้งเมือง เป็นห่วงว่าไทยควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเขมรหรือไม่ ควรจะส่งทหารไปช่วยนายพลลอนนอลหรือไม่นั้น มีคนไปตามหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านที่ใหญ่ที่สำคัญที่สุด ว่าท่านมีความเห็นอย่างไร ท่านก็บอกว่าท่านไม่อยากพูดเพราะท่านไม่สนใจต่อเรื่องการทหาร ขอมอบ จตุรัสุมภ์ที่ห้า ให้กับท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

๓)

ตราบไต ที่คนเรายังขาดความอุดมสมบูรณ์ทั้งกายและทางใจ ยังมีความแก่งแย่งแข่งขัน ก็จำเป็นจะต้องหาหลักเกณฑ์มากำหนด ให้การแข่งขันเป็นไปโดยสันติ เพื่อให้บังเกิดความสงบพอเพียง ที่จะเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินวิถีชีวิต ไปอย่างราบรื่นพอสมควร แต่ในภาวะเช่นนี้ สังคมจะก้าวหน้าไปได้ ก็ต้องอาศัยความบริสุทธิ์ใจ ของฝ่ายครองอำนาจอยู่ ที่พร้อมที่

จะให้ผู้อื่นที่ชนะการแข่งขัน ด้วยวิธีการที่ตนเองตราขึ้นมาบ้าง ได้ขึ้นมาบริหารงานบ้าง แม้ว่าคณะใหม่จะคิดเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์เดิมก็ตาม ในขณะเดียวกัน ฝ่ายคู่แข่งอื่น ๆ ก็ต้องทำตัวให้เป็นที่ศรัทธาเชื่อมั่น ของประชาชนได้ ทั้งนี้แล้วการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ได้มา ก็ย่อมจะเป็นประโยชน์ขั้นที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ยิ่งสร้างความก้าวหน้าผาสุกให้แก่ส่วนรวม ได้ยิ่งมากเท่าใด กฎเกณฑ์ของการแข่งขัน กฎเกณฑ์แห่งการบังคับ ก็น่าจะค่อย ๆ สลายตัวไป เพราะหลักแห่งการร่วมมือกัน จะค่อย ๆ ชนะวิธีการแก่งแย่งแข่งขันกัน

ถ้าหากความหวังที่จะได้มีการเปลี่ยนแปลงกัน ด้วยเหตุผลของความต้องการของประชาชนแล้ว ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลรุ่นใหม่ก็เห็นจะต้องช่วยกันคิด ช่วยหาทางเลือกใหม่ ๆ มากขึ้น จะปักใจกับระบบเก่า วิธีเก่า บุคคลเก่าตลอดไปก็ย่อมไม่ถูก ในเมื่อสิ่งเหล่านั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ที่เป็นสัญลักษณ์ของความคลั่งอำนาจ ความไร้สติ ไร้สมรรถภาพ และเหนียวรั้งบั่นทอนพัฒนาการสังคมด้วยซ้ำไป

ปรีชา อารยะ

การเมืองเศรษฐกิจแคะ

คำถามที่เราได้ฟังจนชินหู ก็คือ เมื่อไหร่เมืองไทยจะเป็นประชาธิปไตยจริงๆ เสียที เมื่อไหร่ความยากจนความทุกข์ที่ปรากฏอยู่ จะได้รับการขจัดปัดเป่าให้สิ้นไป คำถามทั้งสองนี้ยังคงมีอยู่เรื่อยไปไม่ว่านายกถนอมจะปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของพรรค สปท. สักกี่ครั้ง ไม่ว่าพรรค ปชป. จะสามารถเข้ามาแทนที่วันนั้นหรือพรุ่งนี้ เป็นดังนั้นก็เพราะว่า นักการเมืองและนักปกครองทั้งในและนอกวงการของรัฐบาล เห็นแต่เปลือกของความบกพร่องการเมืองและเศรษฐกิจ จึงพยายามที่จะบำบัดอาการของโรค และละเว้นการวิเคราะห์และรักษาให้โรคที่มีอยู่หายไป ผลที่ปรากฏก็คือโรคก็ทรุดลง อาการก็ยังไม่หาย เพราะค้ำยาบำบัดเสียแล้ว

ทางด้านเศรษฐกิจนั้น รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ระยะแห่งการพัฒนาตามแผน ฉบับที่ ๒ ก็ใกล้จะสิ้นสุดลงแล้ว และในไม่ช้าแผนฉบับที่ ๓ ก็คงจะคลอดออกมาให้เราได้ชม ที่แล้วมารัฐบาลเคยแถลงว่า วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติคือ “ระดมทรัพยากรกำลังคน ทรัพยากรธรรมชาติ และทุนมาใช้ให้เกิดคุณประโยชน์สูงสุด ในด้านเศรษฐกิจตามหลักวิชาการ และวิทยาการแผนใหม่ เพื่อขยายพลังการผลิตของประเทศ อันจะเป็นการเพิ่มพูนรายได้ของประเทศชาติ เนื่องจากคุณประโยชน์ของการพัฒนา เป็นของส่วนรวม จึงพึงที่ควรจะต้องถึงมือประชาชนโดยทั่วไป”^๑ ขณะเดียวกัน “ประเทศไทย

๑. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่สอง ๒๕๑๐-๒๕๑๔ บทที่ ๓ หน้า ๓๔

มีระบบเศรษฐกิจแบบเสรี กิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่อยู่ในส่วนของเอกชน และไม่อยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรงของรัฐบาล การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจจึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ สองประการคือ เพื่อวางแผนการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจในส่วนของรัฐ ให้ได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้ และเพื่อชี้แนวนโยบายของรัฐบาล ที่จะส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาการเศรษฐกิจในส่วนของเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ของประเทศไทยในส่วนรวม”^๑

เจตนาที่จะให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน ระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายเอกชนในการที่จะนำมาซึ่งคุณประโยชน์ของพัฒนา มาให้แก่ส่วนรวมนั้น เป็นที่น่าสนับสนุนยิ่ง และควรที่จะได้รับความช่วยเหลือ ให้เป็นจริงขึ้นมาได้ ในปัจจุบันเราได้ยินการอ้างอิงถึงสถิติ ของความก้าวหน้าของการร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบนี้อยู่เป็นนิจ เท่านั้นเท่านั้นเปอร์เซ็นต์ต่อปี ทั้ง ๆ ที่ผลประโยชน์ที่แท้จริงนั้นหาได้พาไปสู่ส่วนรวมดังเจตนาไม่^๒ ปრაกฏการณ์ที่เห็นได้ชัด ถึงความวิปริตในเศรษฐกิจไทย มีเช่น การจัดตั้งสถานีโทรทัศน์อย่างพรวดเพื่อ ขณะที่ครูและอุปกรณ์เครื่องเรียน ยังขาดแคลนสำหรับเด็กจำนวนนับล้าน การส่งสินค้าพิเศษมาจากต่างประเทศให้คนกรุงบางส่วนกินและใช้อย่างมากหลาย ในขณะที่คนจำนวนสิบล้านยังขาดแคลนอาหารการกิน และเครื่องใช้อันจำเป็น การที่บางคนสามารถมีบ้านได้หลาย ๆ หลัง รถหลาย ๆ คัน และเที่ยวรอบโลกได้บ่อยครั้ง ในขณะที่อีกหลายล้านคน

๑. แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่สอง ๒๕๑๐-๒๕๑๔ บทที่ ๔ หน้า ๓๘

๒. อำเภอโขงเจียมมีพลเมือง ๓๐,๐๐๐ คน มีรายได้รวมกันทั้งอำเภอ ๔๐๐,๐๐๐ บาท “โขงเจียมหยุดร้องไห้” บทความโดย น.พ. บัณฑิต เลขวัฒน์ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ

แทบไม่มีอะไรเลี้ยงชีพวันหนึ่ง ๆ และหลายคนจะหาที่ซุกหัวนอนก็แทบจะไม่ได้ ฯลฯ ความจนและความทุกข์ยากนั้น ลำบากที่จะพูดถึงหรือพรรณนาในข้อเขียนนี้ แต่ถ้าได้พบได้เห็นเมื่อใดแล้ว ก็จะต้องไม่มีคำอธิบายใดๆ อีกต่อไป สามัญสำนึกย่อมบอกแก่เราว่า ความจนและความทุกข์ยากนั้น เป็นศัตรูของทุกคน เป็นศัตรูที่จะต้องปราบให้สิ้นไปโดยเร็ว การเศรษฐกิจแห่งชาตินั้น ไม่ต่างจากการครองเรือนขนาดใหญ่ จะต้องจัดแจงการผลิต การแจกจ่าย และการแลกเปลี่ยน ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดและทั่วหน้ากัน ในหมู่สมาชิกของครอบครัวเดียวกันนี้ สามัญสำนึกจะบอกแก่เราด้วยว่า ภายใต้อิทธิพลของเศรษฐกิจที่ล้าหลัง ที่ขาดสมรรถภาพ ที่ขาดมนุษยธรรมเท่านั้น ที่สมาชิกแห่งครอบครัว แห่งชาติเดียวกัน ต้องมีฐานะการเป็นอยู่ต่างกันราวกับฟ้ากับดิน สมาชิกส่วนใหญ่ครอบครัวของเรา นี้ ยังคงต้องเผชิญกับศัตรูหมายเลขหนึ่ง—ความจนต่อไป ในขณะที่ญาติมิตรที่สบายแล้วกลับเห็นห่างยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เกือบเรียกได้ว่า ขาดความสัมพันธ์ฉันท์ญาติมิตรกันเสียแล้ว จริงอยู่ขณะนี้เราจะเห็นได้ว่า สถาบันเอกชนต่าง ๆ มากแห่ง ที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ตกทุกข์ได้ยากเสมอ การทำบุญกุศลให้ความช่วยเหลือในกรณีที่มีคนประสบกับภัยพิบัติต่าง ๆ ที่มีได้คาดฝันมาก่อน ก็ย่อมเป็นสิ่งจำเป็น ถ้าผู้เคราะห์ร้ายเหล่านั้นจะไม่อดตาย แต่การทำบุญกุศลเพื่อบำบัดความทุกข์ยาก ที่รวมอยู่กับสภาพความจนนั้น เป็นภัยในระยะยาวถ้าทำกันอยู่เรื่อยไป เพราะจะทำให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือ กลายเป็นขอทานตลอดกาล เล็กคืดที่จะช่วยตัวเอง จะทำให้มี นักบุญใจบาป เพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก จะไปรีดไปไถที่ไหนมากก็ไม่เป็นไร โยนกลับไปให้กินบ้าง ก็รู้สึกอึดใจว่าได้ทำบุญกุศลให้แก่ตัวเองเพียงพอแล้ว นอกจากนั้นก็ยิ่งจะทำ

ให้รัฐบาลละเว้นที่จะคิดค้นแก้ไขสถานการณ์อีกด้วย ในเมื่อเห็นความสงบ (ประเภทภาพลวงตา) รักษาไว้ได้ ด้วยการแสดงเมตตาจิตเป็นครั้งคราว พอให้คนทนทุกข์จนไปได้วันหนึ่งๆ แต่ที่จะต้องแก้ไขกันนั้น อยู่ที่ว่ปัจจุบัน การแบ่งปันประโยชน์ จากการเศรษฐกิจของเรา ยังไม่ได้เป็นไปตามเจตนาที่จะให้ไปถึงส่วนรวมอย่างแท้จริง สำหรับคนส่วนใหญ่ นั้น เศรษฐกิจของเรานั้นก็ เศรษฐกิจเล็ก ๆ แคระ ๆ นั้นเอง เพราะที่ตกมาถึงมือถึงปากถึงท้อง ก็คือเศษส่วนเพียงนิดหน่อย ที่ตัวเฉลี่ยก็แทบจะไม่พอกิน การที่จะแก้ไข ปัญหาดังที่กล่าวมานี้ อาจดำเนินไปด้วยหลักการแห่งความร่วมมือ ระหว่าง รัฐบาลกับเอกชนผู้ผลิตแผนใหม่ คือให้รัฐบาลดำเนินกิจการ ด้านสาธารณูปโภคทั้งหมด เอกชนยังคงดำเนินกิจการผลิตและค้าขายได้ ภายในแนวทางที่นโยบายของรัฐบาลกำหนดว่ากิจการใด พึงได้รับการสนับสนุน เพราะจะมีประโยชน์ในระยะยาว ต่อส่วนรวม (อาจผ่อนผันลดภาษีให้ในระยะแรกเริ่มของกิจการ) และกิจการใดเพิ่มเพียงสิ้นเปลืองต่อทรัพยากรและปัจจัยแห่งการผลิต ที่มีอยู่อย่างจำกัด ถ้าจำเป็นก็เพิ่มภาษี เพื่อจำกัดการขยายของกิจการประเภทนั้นๆ และเพื่อให้ความร่วมมือกัน เป็นไปตามเจตนา (ไม่ใช่หลักการเลื่อนลอยเช่นในปัจจุบัน) ควรที่จะส่งเสริมให้มี สหพันธ์แรงงาน สำหรับคนงานอุตสาหกรรมแขนงต่างๆ และผู้ประกอบอาชีพทุกประเภท รวมทั้งข้าราชการฝ่ายต่างๆ ด้วย ก็ควรจะมีสหพันธ์ของตน ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับแห่งชาติ ถ้าสมควร และมีจำนวนพอเพียงเพื่อสร้างกำลังและเสียง ที่มีความหมายและพลังชัดขึ้น ในการต่อรองกับฝ่าย “นายจ้าง” ในเรื่องเงินเดือนและสวัสดิการ ว่าอะไรคือระดับที่ “พอเพียง” มิฉะนั้นความเป็นธรรม ก็เป็นสิ่งที่ตกอยู่ในอำนาจ ของฝ่ายว่าจ้าง ที่จะวินิจฉัยตัดสินและมอบให้

ตลอดไป โดยไม่ต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นจริง และความจำเป็นที่ฝ่าย
“ลูกจ้าง” ต้องเผชิญอยู่

ในขณะเดียวกัน ทางด้านการเกษตร ควรสนับสนุนให้มีสหกรณ์ร่วม
ผลิต และจำหน่ายของเกษตรกรในสาขาต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวก
กันใช้ปัจจัยแห่งการผลิตอย่างคุ้มค่า (ขนาดของสหกรณ์หนึ่งๆ นั้น
ในระยะแรกเริ่มควรจำกัดให้อยู่ในบริเวณพื้นที่มีการร่วมมือกัน มีความรู้จัก
มักคุ้นกันอยู่แล้ว และเงินส่วนใหญ่ในหมู่บ้านท้องถิ่น) และมีกำลังที่จะต่อ
รองกับพ่อค้าข้าว ฯลฯ ซึ่งในเรื่องนี้ รัฐบาลสามารถที่จะช่วยเหลือได้ เป็น
ต้นว่า จัดส่งวิทยากรทางเกษตรแผนใหม่มาประจำสหกรณ์ จัดตั้งยุงฉางให้
เพียงพอ สำหรับผลิตผลทางเกษตรกรรมของแต่ละสหกรณ์ อำนวยบริการ
สินเชื่อระยะยาวให้แก่เกษตรกร ซึ่งบริการทั้งสองนี้ ควรจะดำเนินไปโดยมี
สหกรณ์เป็นผู้ค้าประกัน ให้แก่ผู้ที่ประสงค์ใช้บริการ ทั้งนี้จะได้เป็นการ
เสริมสร้าง ให้มีความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบขึ้นมาในหมู่สมาชิกสหกรณ์ตนเอง
(กรณีเครื่องจักรกลโดยเฉพาะที่มีราคาสูงเช่น รถแทรกเตอร์นั้น สหกรณ์
อาจซื้อเข้ามาเอง แล้วให้สมาชิกยืมไปทำงานเป็นชั้นเป็นอันตามแต่ละแบ่ง
เวลากัน) สหกรณ์ของเกษตรกรในแต่ละสาขาควรมีสหพันธ์ของตัวเองใน
ระดับชาติ เช่นเดียวกับสหพันธ์แรงงานค้ำอกสหกรรมและอื่น ๆ

คุณประโยชน์ของการแก้ไขปัญห เศรษฐกิจภายในครอบครัวของเรา ด้วย
วิธีการที่ได้กล่าวมาแล้วคร่าวๆ ดังข้างต้นนี้ มีอยู่หลายประการเช่น

๑. อำนวยให้การประกอบกิจการผลิตผลทางเศรษฐกิจ มีความใกล้เคียงแก่
ความต้องการ ความจำเป็นของสังคมยิ่งขึ้น ปิดช่องโหว่ไม่ให้ปัจจัยแห่งการ
ผลิตต้องสูญเสียไป ในทางที่ฟุ่มเฟือยไร้ประโยชน์

๒. สหพันธ์แรงงาน ในระดับท้องถิ่น จะอำนวยความสะดวกเป็นธรรมชาติให้แก่คนงานมากขึ้น ในการต่อรองกับนายจ้างเกี่ยวกับการแบ่งปันผลแห่งการผลิต ในรูปเงินเดือน เบี้ยเลี้ยงและสวัสดิการ ที่พอเพียง (ซึ่งก็จะลดภาระของรัฐบาลไปได้ด้วย ในด้านประชาสงเคราะห์ส่วนหนึ่ง)

๓. สหกรณ์ของเกษตรกรในระดับท้องถิ่น จะสามารถอำนวยความสะดวกให้มีการร่วมแรง ร่วมปัจจัยแห่งการผลิต อันจำเป็นสำหรับการเกษตรที่ทันสมัย การร่วมกำลังกัน ยังจะทำให้สามารถกู้หนี้ยืมสินมา เพื่อการใช้จ่ายเกี่ยวแก่ส่วนรวมได้สะดวกกว่าที่แต่ละคนจะไปกู้เอง นอกจากนี้สหกรณ์อาจติดต่อซื้อสิ่งของอุปโภคบริโภค ในราคา “ขายส่ง” เพื่อมาจำหน่ายให้สมาชิกในสหกรณ์ใช้ ในราคาต่ำกว่าตลาดอีกด้วย อันเป็นการลดค่าครองชีพในตัว สหกรณ์จะสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก เท่าที่จะบริการให้ด้วยเงินทุนที่สะสม และผลที่ได้รับจากการเกษตรของสหกรณ์นั้น *

๑. เกี่ยวกับทุนแรกเริ่มของสหกรณ์นั้น รัฐบาลอาจช่วยด้วยวิธีเช่น

๑. ออกกฎหมายเวนคืนที่ดินทั้งหมดเกินกว่า ๑๐ ไร่ ที่เจ้าของมิได้ประกอบกิจการเป็นประโยชน์ (ทางเกษตร หรือทางอุตสาหกรรม หรือดำเนินการค้าขายหรือสาธารณประโยชน์ เช่น โรงเรียน ฯลฯ) แต่ให้เช่าหรือทิ้งวางไว้ โดยจะจ่ายเงินชดเชยให้ในราคาเป็นธรรม และมอบที่ดินนั้นให้แก่โครงการสหกรณ์ที่ใกล้เคียงที่สุด เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

๒. ออกกฎหมาย ควบคุมการเคลื่อนไหวของเงินทุนไปยังต่างประเทศ ควบคุมการส่งสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย จากต่างประเทศ ฯลฯ และอำนวยความสะดวกอันมากมายน ถ้ารัฐบาลออกบัตรออมทรัพย์ โดยให้ดอกเบิยในอัตราที่สมควร ก็จะช่วยดึงให้รัฐบาลมีเงินช่วยภายในโครงการต่างๆ ทางเกษตรมากขึ้น รัฐบาลอาจให้เงินทุนหรือเครดิต แก่โครงการสหกรณ์หนึ่งๆ ในจำนวนเท่ากับที่คำนวณได้ว่า ในปีที่แล้ว (โดยรวมกัน) สมาชิกของสหกรณ์ต้องใช้จ่ายเงินต้นทุนการผลิตเท่าใด เมื่อสหกรณ์สามารถดำเนินกิจการไปได้ช่วยตัวเองมากขึ้นได้ ก็ค่อยลดส่วนเกอหนุนลงไป

๔. สหพันธ์ สหกรณ์ระดับชาติ จะสามารถดำเนินการศึกษา ภาวะการตลาด และติดต่อกับผู้ซื้อได้สะดวก ด้วยความร่วมมือของรัฐบาล อาจไม่ต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลางอีกต่อไป ในการค้าขายทั้งภายในและภายนอกประเทศ

แต่ที่ได้กล่าวมานี้ก็เป็นไปโดยย่อ ย่อมมีงานที่จะต้องทำ ก่อนที่จะนำมาใช้ได้และในขั้นต้นนี้ อาจมีความข้องใจเกิดขึ้นได้ว่า *ดู ๆ รัฐบาลเข้ามายุ่งย่ำมบงการเศรษฐกิจมากอยู่ และในที่สุด รัฐบาลก็จะครอบงำไปทั่วทั้งการเมืองด้วยแน่* ซึ่งในขั้นนี้ควรเข้าใจว่า สหพันธ์แรงงานสาขาต่าง ๆ และสหพันธ์สหกรณ์เกษตรสาขาต่าง ๆ ในระดับชาตินั้น มีบทบาทที่สำคัญเกี่ยวแก่การเมืองของประเทศโดยตรงด้วย เพราะจะเป็นปากเสียงโดยตรง ให้แก่สมาชิกของตน ในการที่จะเรียกร้องความคุ้มกัน ความเป็นธรรมและการรักษาผลประโยชน์ฝ่ายตน ภายใต้กฎหมาย ถ้าทุกฝ่ายมีเสียงที่เชื่อถือได้ ก็จะทำให้การเมืองของเรา มีความ "เจริญ" มากขึ้น เพราะว่าพรรคการเมืองทุกฝ่าย จะต้องรับฟังและพยายามแข่งขันกัน เสนอนโยบายวิธีการที่จะสนองความต้องการทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้ แทนที่จะแข่งกัน หลอกหลวงตัวเองและคนอื่น ๆ ว่าประชาชนต้องการสิ่งที่ไม่มีความสำคัญ ไม่มีพื้นฐาน ยืนยันความประสงค์อย่างพอเพียง รัฐบาลจะมีอาจเป็นเผด็จการไปได้ อีกต่อไป เพราะจะมีทั้งพรรคการเมือง และสหพันธ์แรงงาน ฯ กับสหพันธ์สหกรณ์ ฯ ระดับชาติ เป็นกำลังคอยถ่วงไม่ให้ทำการตามอำเภอใจเสมอ

ถ้าเราสามารถ ดำเนินการแก้ไขสถานการณ์ปัจจุบันด้วยวิธีการเช่นที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ก็จะช่วยให้เราหลุดพ้นจากเศรษฐกิจแคระ ๆ ที่อานวย

ประโยชน์ให้แก่คนเพียงจำนวนส่วนน้อย และในโอกาสเดียวกัน เราก็จะ
ค่อย ๆ หลุดออกจาก การเมืองประชาธิปไตยแกระ ๆ ที่เคยเป็นแต่เรื่องที
ควรแก่ความสุขใจ ของผู้มีอำนาจอำนาจวาสนาเท่านั้น และเมื่อนั้นคนไทย
และเมืองไทย ก็จะได้เป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์

ปรีชา อารยะ

จตุรัส ฉบับที่ ๔

พฤศจิกายน ๒๕๑๓

สัมมนา : อุดมการการเมืองและเศรษฐกิจ

สัมมนา ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันเสาร์ที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ เวลา ๐๙.๑๕-๑๐.๔๕ น. ผู้ร่วมสัมมนา :

- กระมล ทองธรรมชาติ รองศาสตราจารย์ ประจำแผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไพจิตร หัตพานนท์ อาจารย์ประจำแผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วรพุทธิ ชัยนาม อาจารย์พิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๓
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา อาจารย์ประจำแผนกวิชาเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้จัดสัมมนา : ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

ฉัตรทิพย์ : สวัสดีครับ วันนี้อย่างที่เราตกลงจะมาพูดคุยกันเรื่องอุดมการการเมืองและเศรษฐกิจ ผมได้ตั้งประเด็นที่จะพิจารณาไว้ ๓ ประเด็นด้วยกัน คือ :-

ประการแรก น่าจะพิจารณาว่าอุดมการมีความหมายอย่างไร ? และสำคัญอย่างไร ? โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างเมืองไทย เราให้ความสำคัญอย่างไร ? มีอุดมการเฉพาะอันใดใหม่ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมากในประเทศที่กำลังพัฒนา ? ในการพูดนี้เราจะพูดทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ประการที่ ๒ ในประเทศไทยมีอุดมการณ์ที่สำคัญบ้าง ? ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ? ในปัจจุบัน ? และถ้ามีหรือไม่มี ผลของการมีและไม่มีนั้น มีอะไรต่อโครงสร้างและการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองของไทย ? และนำพิจารณาด้วยว่าทำไมถึงมี ? ทำไมถึงไม่มี ?

ประการที่ ๓ เราควรมีอุดมการณ์อย่างไรในอนาคต ? เพราะเหตุใด ? และเราจะมีแนวทางที่จะไปถึงอุดมการณ์ที่ตั้งไว้ได้อย่างไร ? ทำอย่างไรอุดมการณ์จึงจะแพร่หลายไปสู่คนส่วนรวม ? ไม่ใช่คิดกันแต่เฉพาะระหว่างผู้รู้หรือผู้ที่ใช้ความคิดอย่างมากบางกลุ่มเท่านั้น

ผมอยากจะเริ่มในประเด็นแรกก่อน และถ้าท่านผู้สนทนาท่านอื่นจะเพิ่มเติมประเด็นของผมก็ยอมทำได้ ผมอยากจะเริ่มว่าอุดมการณ์มีความหมายอย่างไร ? และมีความสำคัญอย่างไร ? โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา

กระมล : สำหรับเรื่องความหมายของอุดมการณ์ ผมได้เคยศึกษาความหมาย และได้เคยให้ความหมายไว้ในบทความซึ่งผมเคยเขียนไว้ ความหมายกว้าง ๆ ซึ่งผมคิดว่าตรงกับประเด็นที่เรากำลังพูดถึงนั้น อุดมการณ์คือ ระบบความคิดหรือแนวความคิดที่มีส่วนผลักดันให้เกิดพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ คือทำให้คนเรานั้นมีความต้องการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุถึงจุด ๆ หนึ่ง ซึ่งเราถือว่าดีเลิศ หรือมาทำให้คนเรานั้นทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่อาจจะเป็นการทำลายสภาวะการณ์อันหนึ่งซึ่งคนถือว่าดีเลิศอันนั้น ผมยกตัวอย่างง่าย ๆ อย่างอุดมการณ์ทางศาสนา ทำให้คนอยากทำนั้น อยากทำนั้น อยากให้ทำอย่างนั้นทำอย่างนี้ เพื่อจะไปสู่จุดอันหนึ่งซึ่งในศาสนาเราก็เรียกว่า ไปสู่นิพพานอันเป็นความสุขอันเลิศในความคิดของศาสนาพุทธ แล้วก็ทำให้คนเราไม่อยากทำอะไรที่จะไปทำลายภาวะอันเลิศที่เราเห็นอยู่ใน

ความคิดเสีย นี้แหละครับ เป็นความหมายกว้าง ๆ ที่ผมคิดว่าเป็นความหมายของคำว่าอุดมการณ์ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า ideology

ฉัตรทิพย์ : อาจารย์ไพจิตร กับคุณวรพุทธิ มีเพิ่มเติมใหม่ครับสำหรับความหมายอันนี้ ?

วรพุทธิ : ผมก็เห็นด้วยในหลักกว้าง ๆ ที่พูดถึงเกี่ยวกับอุดมการณ์ อย่างที่อาจารย์กระมลว่าถูกต้องแล้วในแง่ที่ว่า อุดมการณ์มันกว้างกว่าที่จะเป็นคำเฉพาะในทางการเมืองหรือการเศรษฐกิจ มันมีได้หลายแขนงด้วยกัน คือมันแล้วแต่ว่าจุดมุ่งหมายของเราคืออะไร ? ถ้าหากว่าเป็นอุดมการณ์ที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์ย่อมจะมีแนวแน่ในการที่จะชี้ชวนให้มวลชนหรือกลุ่มชนกระทำการเพื่อที่จะบรรลุสู่เป้าหมายอันนั้น

ในกว้าง ๆ นี้ผมก็ไม่มีปัญหาอะไร อาจารย์ไพจิตรมีปัญหาอะไรใหม่ครับ ?

ไพจิตร : ถ้าหากว่าเราจะดูเฉพาะทางด้านความหมายหรือนิยามของอุดมการณ์ ผมก็รู้สึกว่าจะไม่มีอะไรเพิ่มเติม แต่ว่าอยากจะเติมเพียงแต่ว่าความจริงเราดูลักษณะของอุดมการณ์ในทางที่มันเป็นอยู่แล้ว เราควรดูมากกว่านั้นว่า ทำไมถึงได้เกิดอุดมการณ์ขึ้น ? ซึ่งถ้าหากเราพูดกันตามความจริงแล้ว ผมรู้สึกว่าเราจะพูดกันอยู่นาน อาจจะไม่จบก็ได้ เพราะตามหลัก ผมคิดว่ามันควรที่จะเป็นมาจากลักษณะของการผลิตและลักษณะของทางด้านความเปรียบเทียบระหว่าง proportion of productive forces ต่าง ๆ หมายถึงแรง อาจจะเป็นแรงต่อสู้หรือสัดส่วนเปรียบเทียบในด้านการผลิตระหว่าง force ต่าง ๆ productive force ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดอุดมการณ์ขึ้นมา คือทำให้เกิดสังคมนั้นมาก่อน เมื่อเกิดสังคมแล้วพวกอุดมการณ์เหล่านี้ก็เป็นแต่เพียงการแสดงออกของ

สังคมนั่นเอง เพราะฉะนั้น ปัญหาที่ว่าอุดมการณ์สำคัญอย่างไร ? มีความสำคัญน้อยกว่าปัญหาที่ว่า ทำไมถึงมีอุดมการณ์อย่างหนึ่งขึ้นมาในสังคมอีกนั้น ?

ฉัตรทิพย์ : ผมคิดว่าที่อาจารย์ไพจิตรพูดมานี้เป็นอีกทางหนึ่ง รู้สึกว่าจะต่างกับของอาจารย์กระมลและของคุณวรพุทธ์อยู่ คืออาจารย์กระมลและคุณวรพุทธ์ มองอุดมการณ์ในลักษณะที่ว่าก่อให้เกิดการกระทำ คือเกิดเป็นความคิดขึ้นมาก่อนว่าสิ่งใดดีเลิศเป็นความคิดใน abstract แต่อาจารย์ไพจิตรมีความเห็นว่า อุดมการณ์นั้นเป็นเพียงแต่เงาสะท้อนของสภาพการผลิต สภาพทางเศรษฐกิจ

วรพุทธ์ : ไม่เชิงอย่างนั้น ที่ผมบอกว่าผมเห็นด้วยในคำนิยามกว้าง ๆ ที่อาจารย์กระมลว่านั้น โดยเหตุที่ว่า ผมถือว่าอุดมการณ์เป็นแนวความคิดของคนในแต่ละสังคม ซึ่งแน่นอนที่สุดที่คนจะคิดขึ้นมาในบางกรณีเป็น abstract คิดขึ้นมาด้วยความเพ้อฝันก็ได้ แต่ปฏิบัติแล้ว มันเป็นสิ่งสะท้อนออกมาว่า บุคคลที่คิดอุดมการณ์นั้นระย่อมตระหนักหรือสำนึกในสภาพของสังคมของตัวเองอย่างไร และแน่นอนถ้าหากว่าเราจะพูดถึงในแต่ละประเทศในแต่ละสังคมในขณะใดขณะหนึ่ง อุดมการณ์ควรจะเป็นอย่างไร หรือเป็นอย่างไร สาเหตุมันก็อยู่ที่สังคมหรือสภาพของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้นผมจึงไม่ได้เข้าไปในประเด็นนี้ เพราะเราถือว่ามันเป็นหลักธรรมดาในการวิเคราะห์เกี่ยวกับอุดมการณ์

ฉัตรทิพย์ : หมายความว่า คุณวรพุทธ์เห็นว่าอุดมการณ์นั้นจะมาจากความคิด abstract โดยบริสุทธิ์ก็ได้ หรือมาจากสภาพความเป็นจริงก็ได้ คือมีที่มาได้ทั้ง ๒ อย่าง

วรพุทธิ : ส่วนมากในกรณีที่เป็นอุดมการณ์ที่มีพลังมาก ๆ หรือพลังที่สามารถจะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ย่อมจะต้องเกิดจากความเป็นจริงหรือพื้นฐานที่มั่นคง หมายความว่าต้องสังเกตจากสภาพของสังคม ส่วนอุดมการณ์ที่เป็นความเพ้อฝัน หรือ utopian outlook นั้นก็อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งก็เป็นที่ปรากฏแล้วว่า utopian idea ต่าง ๆ นานาที่มันไม่อาจที่จะมีพลังในตัวของมันเองได้นานนัก เพราะว่าไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

ฉัตรทิพย์ : อาจารย์กระมล มีความเห็นอย่างไรครับ ?

กระมล : ผมขอเสริมต่อจากที่คุณวรพุทธิว่า เป็นความจริงทีเดียวในความหมายอันแรกที่ผมพยายามให้ไว้ ผมก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาลอย ๆ อุดมการณ์ที่คนจะคิดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับก่อให้เกิดพฤติกรรมหรือก่อให้เกิดขบวนการของคนมาก ๆ ในสังคมนั้นมันจะต้องสะท้อนภาพสะท้อนสถานะที่เป็นจริงในสังคมนั้น มิฉะนั้นจะเป็นอย่างที่คุณอาจารย์วรพุทธิว่า คือมันจะไม่สนใจ ไม่ใฝ่มน้าวจูงใจ ชวนให้เกิดการกระทำหรือเกิดขบวนการ (movement) แล้วต่อไปมันจะสูญหายไม่มีความหมายไป เพราะฉะนั้นผมเห็นพ้องกับอาจารย์ไพจิตรที่ว่า อุดมการณ์ที่มาจากสถานะเฉพาะของสังคม เคียงวันเห็นจะมีน้อยละครับที่อุดมการณ์จะเกิดจากความเพ้อฝัน ถึงแม้จะเป็นอุดมการณ์ที่เราเรียกว่า utopian มันก็เกิดจากการที่เขามองปัญหาสังคมอย่างหนึ่ง แล้วก็คิดหาทางแก้บางอย่างที่ว่าเลิศลอย จนกระทั่งปฏิบัติไม่ได้ ที่เราพูดถึง More เขียนเรื่อง Utopia ที่จริงที่ More เขียนครั้งนั้นก็แสดงภาพสังคมในยุโรปหรือในอังกฤษสมัยนั้น แต่แถวตาภาพไว้ไกลเกินไปจนกระทั่งไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้ มาถึงสมัย Karl Marx ได้ทำให้มัน realistic ขึ้นไปหน่อย และอธิบายถึงการกระทำที่จะไปสู่อุดมการณ์นั้นเสียด้วย

เราก็ยังมาปนกันอีกว่า อุดมการของ *Marx* ก่อนข้างจะเพื่อผันไปมากทีเดียว ในสังคมชั้นปลายที่มวลมนุษย์จะเคลื่อนไปสู่

ฉัตรทิพย์ : ผมเองก็มีความเห็นคล้ายกับท่านผู้สนทนาท่านอื่น อุดมการคือสิ่งที่เชื่อมระหว่างปรัชญากับการกระทำ คือเชื่อมระหว่างความคิดกับความ เป็นจริง แม้ว่าอุดมการเป็นสิ่งที่ได้รับมาจากการพิจารณาสภาพสังคม แต่ อุดมการก็ไปไกลกว่านั้น คือได้วางแนวทางซึ่งความจริงอาจยังไม่ได้มีอยู่ใน สังคมนั้นไว้ด้วย คือวางแนวทางไปสู่อนาคตไว้ด้วย คือเป็นการมองแนวทาง ในทางความคิดไว้ก่อน แล้วพยายามวางทางปฏิบัติด้วยว่าทำอย่างไรจะไปถึง จุดหมายของแนวทางอันนั้น ซึ่งกล่าวได้ว่า อุดมการเป็นเรื่องของความเป็นจริง และเป็นเรื่องของความคิดด้วยในเวลาเดียวกัน คือเปลี่ยนแปลงความ เป็นจริงปัจจุบันไปสู่สภาพซึ่งจะดีเลิศ ดังที่อาจารย์กระมลพูดไว้ในตอนต้น อันนี้รู้สึกที่เราเห็นด้วยกันทุกคน

ผมอยากถามต่อไปว่า อุดมการนี้สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาเกี่ยวพันกันอย่างไร ? อุดมการมีความสำคัญมากขึ้นเป็นพิเศษหรือเปล่า ?

กระมล : สำหรับเรื่องนี้นะครับ ถ้าเราจะมาพูดในวงกว้างว่า อุดมการกับประเทศกำลังพัฒนามันมีความเกี่ยวพันกันอย่างไรแล้วละก็ อาจจะซับซ้อนเกินมากมายทีเดียว คำว่าประเทศที่กำลังพัฒนาเป็นคำที่มีความหมายกว้าง อยู่มาก ผมจะขอลงมาสู่เรื่องเฉพาะรายหรือเป็นรายประเทศไปเลย

สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีพื้นฐานมาจากอดีตกาลเคยเป็นอาณานิคม อุดมการก็ค่อนข้างจะมีความสำคัญมาก อุดมการอันแรกที่ใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำต่าง ๆ ในประเทศที่กำลังพัฒนามักเห็นจะเป็นอุดมการศาสนา อันนี้ดูได้จากอินโดนีเซีย ดูได้จากพม่า สยามที่เป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการ

การชาตินิยมก็มาจากสมาคมทางศาสนา ของอินโดนีเซียก็ศาสนาอิสลาม ของพม่าก็ศาสนาพุทธ และจากนั้นมันก็มาเป็นอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง เข้ามาเป็นสิ่งคล้อยใจให้เกิดการกระทำขึ้นมาอีก ซึ่งออกมาในรูปของสมาคมหรือขบวนการทางด้านเศรษฐกิจเอาความคิดมาจากทางด้านตะวันตก ของ *Marx* บ้าง ของพวกเสรีนิยมบ้าง แล้วก็เอามาจากทางด้านลัทธิประชาธิปไตยบ้างมาประกอบกันก็มาผลักดันให้เกิดขบวนการต่าง ๆ ขึ้นในประเทศที่อยู่ใต้อาณานิคม หลังจากได้เอกราชแล้วบางประเทศก็นำเอาอุดมการณ์อันเก่านั้นมาใช้เรื่อยเรื่อย เพื่อที่จะเรียกร้องให้เกิดการกระทำในหมู่ประชาชนเพื่อจูงใจให้ประชาชนหันมาสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่รัฐบาลประสงค์จะนำมาใช้ปฏิบัติยกตัวอย่างเช่น อินโดนีเซียเป็นประเทศซึ่งกลุ่มผู้นำของประเทศใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องมือในการจูงใจให้ชาวอินโดนีเซียสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล แต่เอามาใช้มากเกินไป จนกระทั่งไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ครั้นสุดท้ายที่ผมจำได้ซูการ์โนพยายามสร้างอุดมการณ์หนึ่งให้ชาวอินโดนีเซียยอมรับก็คือว่า อินโดนีเซียนี้มีภารกิจที่จะต้องนำการปฏิวัติของประเทศที่เกิดขึ้นใหม่ทั้งหลายให้ไปสู่จุดหมายปลายทาง คือมีชัยชนะเหนือประเทศที่เจริญมาแล้วทั้งหมดที่มีอยู่เก่าก่อน ผลที่สุดอินโดนีเซียก็ต้องเกือบจะพินาศ เพราะว่าการสร้างอุดมการณ์นั้นไกลไปจากสภาวะความเป็นจริงที่อินโดนีเซียจะสามารถทำได้ แล้วแนวปฏิบัติที่ซูการ์โนพยายามที่จะสร้างให้คนอินโดนีเซีย บอกให้คนอินโดนีเซียปฏิบัติก็ไม่สามารถจะกระทำได้ ผลที่สุดคนอินโดนีเซียก็ปฏิเสธไม่ยอมรับอุดมการณ์นั้นอีก ซูการ์โนก็หมดอำนาจลงไปในที่สุด

แต่สำหรับบางประเทศอย่างของไทยเราอย่างนี้ คนไทยเรามีอุดมการทาง
 ศาสนมานานแล้ว และไทยเป็นประเทศที่ค่อนข้างจะยึดศาสนาพุทธอย่าง
 เคร่งครัดอยู่ในด้านความเชื่อถือ พอมาในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง
 ๒๔๗๕ นั้น อุดมการที่มีส่วนในการคลอใจให้กลุ่มผู้นำไทยรุ่นนั้น หรือ
 คนหนุ่มรุ่นนั้นปฏิบัติต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้นเป็นอุดม
 การประชาธิปไตยตะวันตกและทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมาช่วยสร้างแนว
 ความคิดให้กลุ่มบุคคลที่เรียกว่า *คณะราษฎร* ในครั้งนั้น แล้วตอนหลัง ๆ มา
 อุดมการก็เริ่มเสื่อมอิทธิพลไป เป็นเรื่องตรงกันข้ามกับของอินโดนีเซียเลย
 ในแง่ที่ว่าอินโดนีเซียพยายามรักษาส่งเสริมอุดมการตลอดเวลาเพื่อจงใจให้
 เกิดการกระทำในสังคม แต่ของไทยเรานี้อุดมการเริ่มหาย ๆ ไป กลายเป็น
 ผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งขัดแย้งกันมากในหมู่กลุ่มคณะราษฎร แล้วเลย
 แยกแยกกันไปในระยะหลัง จนกระทั่งมาบัดนี้เราก็เลยบอกว่าเราไม่มีอุดมการ
 เสียแล้วในการที่จะมาช่วยพัฒนากลุ่มคนหนุ่ม หรือกลุ่มชนส่วนใหญ่ให้เห็น
 พ้องกันในภาวะการอันใดอันหนึ่งที่เราถือว่าดีเลิศ แล้วพยายามหาแนวทางที่
 คิดว่าจะปฏิบัติได้ แล้วทำอย่างนั้นเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางที่เราปรารถนา
 เพราะฉะนั้น ความสำคัญของอุดมการนั้นจึงมีมากในประเทศที่กำลังพัฒนา
 แต่ปัญหาที่ผมมองก็คือว่าทำอะไรเราจะให้อุดมการนี้ไปถึงประชาชน รักษา
 มันไว้อย่าให้มันสลายตัวไป แล้วพยายามกำหนดแนวทางใช้มันสอดคล้องกับ
 ความสามารถของประชาชนและของสังคม เพื่อจะได้ก้าวไปสู่สถานะที่เราถือ
 ว่าดีเลิศนั้นได้ โดยไม่ต้องล้มเหลวกลางคันอย่างที่ประเทศอินโดนีเซียได้
 ประสบมาแล้ว

ไพจิตร : ความจริงเรื่องอุดมการเกี่ยวกับประเทศที่ด้อยพัฒนา ผมใช้คำว่า “ด้อยพัฒนา” ผมไม่ยอมใช้คำว่า “กำลังพัฒนา” เพราะว่าผมไม่เชื่อว่าประเทศที่ด้อยพัฒนาจะพัฒนาได้ อันนี้มาจากความหมายที่ผมให้เมื่อกันเกี่ยวกับอุดมการนั่นเอง อุดมการนี้เวลาเราพูดถึงมักพูดถึงลอย ๆ ว่าจะนำไปถึงจุดใดเลิศ เพราะฉะนั้น ประเทศที่ด้อยพัฒนาอาจจะตั้งเป็นหลักที่จะแนะนำการกระทำอย่างที่อาจารย์กระมลว่าเมื่อกัน

ผมสงสัยว่าสิ่งสำคัญกว่านั้น คือว่าอุดมการเพื่อจะทำอะไร ? มาจากชนชั้นไหน ? เพราะว่าตามความหมายที่ผมบอกเมื่อกัน อุดมการนี้ของบุคคลแต่ละบุคคลก็มาจากชั้นของบุคคลนั่นเอง คือ สภาพของสังคมมันเป็นไปทั้งประเทศ ไม่จำเป็นต้องเลือกเฉพาะคนจนหรือคนรวยก็ได้ คือทุกคนเกี่ยวกับสังคม ศาสนา และอะไรก็ตามจะทำให้ทุกคนมีความคิดคล้าย ๆ กัน เพราะฉะนั้น อุดมการที่ออกมาจะเป็นเงาสสะท้อนของสังคมอันนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่าเป็นอุดมการที่ต้องการจะรักษาระบบเก่า โครงสร้างอันเก่า ผมคิดว่าไม่มีทางที่จะไปรอด เพราะว่าระบบสังคมของประเทศด้อยพัฒนานั้นเป็นตัวการที่ทำให้ประเทศนั้น ๆ ด้อยพัฒนา เพราะฉะนั้น ทรายใดที่เรายังรักษาอุดมการที่มีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาระบบเก่าก็จะไม่มีทางที่จะทำให้ประเทศเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงจากประเทศด้อยพัฒนามาเป็นประเทศที่พัฒนาได้ เพราะว่าการพัฒนาสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ human factor เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะมีหลักการใดก็ตาม ถ้าหากว่าคนที่ทำสิ่งเหล่านั้นไม่พร้อมหรือว่าไม่มีความรู้สึก หรือว่าไม่มีความรู้พอเกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศตัวเองแล้ว สิ่งที่ตัวเองต้องการอย่างแท้จริงจะไม่มีทางไปได้

ฉัตรทิพย์ : ผมคิดว่าที่อาจารย์ไพจิตรบอกว่า อุดมการเป็นเรื่องของคนเป็นกลุ่มหรือคนในชั้นใดชั้นหนึ่ง อันนี้คงเป็นจริงเฉพาะอุดมการทางซ้ายสุดหรือขวาสุด คืออุดมการคอมมิวนิสต์ หรืออุดมการอนุรักษนิยม แต่อุดมการอย่างอุดมการประชาธิปไตยน่าจะเป็นอุดมการทั่วไปของคนทั้งสังคม

ไพจิตร : ผมว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะว่าสิ่งเหล่านี้มันออกมาจากโครงสร้างของสังคม เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะอยู่ซ้ายสุด ขวาสุด หรือตรงกลางก็ตาม แต่ถ้าย้ายยอมรับลักษณะสังคมอันนี้ ทุกคนจะมีอุดมการที่จะมุ่งไปที่จุดเดียวกัน ทุกคนถูกกำหนดมาให้คิดเหมือนกัน

ฉัตรทิพย์ : แต่อุดมการเป็นการมองไปในอนาคตด้วย

ไพจิตร : แต่การมองไปในอนาคตมองจากจุดเริ่มต้นอันไหน และในอนาคตนี้คนที่ถูกกำหนดมาให้มองอนาคตอย่างหนึ่งจะมองไปอย่างหนึ่ง ไม่เหมือนกับคนที่ถูกกำหนดมาอีกอย่างหนึ่ง

วรพุทธ์ : ที่ผมอยากมองอีกแง่ ก็คือเวลาเราพูดถึงอุดมการ เราไม่ควรมองว่าเป็นปัญหาเรื่องซ้ายหรือขวา หรืออะไรอย่างนั้น แต่ควรมองอุดมการในแง่ที่มันมีหน้าที่ในตัวของมันเอง เราควรมองว่าอุดมการมีบทบาทอย่างไร ในอันที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพที่เป็นอยู่ พอเรามองเห็นแค่นี้แล้ว อาจารย์ไพจิตรพูดมาก็เห็นได้ชัดขึ้น เพราะว่า เวลาเรามองสภาพปัจจุบัน แต่ละคนในแต่ละฐานะย่อมมองสภาพปัจจุบันว่าจะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นอย่างไรได้ แต่ถ้าเราคิดจะเปลี่ยนแปลงและทำให้อุดมการที่เราคิดกลายเป็นขบวนการขึ้นมา นี่เป็นอีกระดับหนึ่งแล้ว เพราะว่าคน ๆ เดียวกันนี้ ซึ่งอาจเป็นอย่างที่อาจารย์ไพจิตรว่าเป็น “ชนชั้น” ซึ่งผมเชื่อว่าสำหรับประเทศที่ด้อยพัฒนามันค่อนข้างไม่ตายตัวนัก ก็อาจเป็นไปได้

ว่าผู้ที่มีความรู้สามารถคิดขบปัญหาปัจจุบันแล้วใช้ความคิดของตัวเองวิเคราะห์ว่ามีทางออกทางเลือกอะไรบ้างที่ใกล้เคียงกับความต้องการ และสอดคล้องสภาพความเป็นจริงที่คนส่วนใหญ่ประสบอยู่อย่างไร แน่ใจว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะให้คิดเหมือนกันหมดทุกคน มันไม่เคยมีในโลกที่ทุกคนแม้แต่ในพรรคคอมมิวนิสต์ หรือผู้นิยมประชาธิปไตยก็ตามที่จะเห็นชอบด้วยต่ออุดมการณ์หนึ่งอันใดตลอดเหมือนกันหมด แต่มันมีส่วนรวมบางส่วนที่จะอำนวยความสะดวกปลุกใจหรือรวมใจกันเป็นพลังขึ้นมาได้ คือไม่ใช่ว่าอุดมการณ์จะต้องเริ่มมาจากความคิดของคน “ชนชั้น” เดียวกับผู้นับสนุนจึงจะมีพลังขึ้นมาได้ มันอยู่ที่สาระของความคิดนั้นต่างหาก ถ้าสาระของความคิดกว้างขวางและส่งเสริมประโยชน์ของส่วนรวมมากเท่าใด อุดมการณ์ที่ตามมาก็ย่อมมีการสนับสนุนจากมวลชนมากเท่านั้น ไม่ว่าผู้เสนอความคิดนั้นจะเป็นอาจารย์ หรือทหารหรือกรรมกร

ที่ผมเห็นว่าเป็นปัญหาสำหรับประเทศที่ด้อยพัฒนาที่เรายังไม่ได้พูดถึงกันก็คือว่า สำหรับประเทศด้อยพัฒนานี้ อุดมการณ์มีความสำคัญมากกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นอันมาก เพราะว่ามันอยู่ในสภาวะที่ต้องระดมกำลังทั้งทางด้านการเมือง การเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อาจารย์ไพจิตรว่าเมื่อกินคือ human factor หรือพลังทางบุคคล เพราะว่าในประเทศด้อยพัฒนาต้องมีความเสียสละมากกว่า ถ้าเรามองในแง่ผู้ที่ต้องเสียสละ บางคนอาจไม่ต้องเสียสละเลย เพราะว่า ไม่มีอะไรจะเสียสละอีกแล้วนอกจากหน่อของการที่ต้องเสียสละตลอดมา แต่หมายความว่าบุคคลที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ในกรณีที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบประชาธิปไตยทางรัฐสภา ผู้ที่อยู่ในฐานะที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรได้ต้องเสียสละมาก และบุคคลเหล่านี้จะยอมเสีย

สละพอที่จะให้ความเปลี่ยนแปลงมีความหมายหรือเปล่า ถ้าหากเราต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงตามอุดมการณ์ อยากจะพัฒนาไปสู่สังคมประชาธิปไตยแล้วนี้ถ้าหากว่าเรามีแค่มองเฉพาะในตำแหน่งสถาบันที่มีอยู่ว่า มันจะปรับกันไปอย่างไรอย่างนั้น อันนี้ผมว่าเราจะไปไม่รอด เพราะว่าไม่มีส่วนสัมพันธ์กับความเข้าใจของคนธรรมดาเลยว่า สถาบันที่มีอยู่ เช่นสภาพอย่างนี้มีประโยชน์อะไรสำหรับศาสนา ผมก็ไม่เข้าใจเหมือนกัน และมันสำคัญอยู่ที่ว่า เราจะระดมคน ระดมปัจจัยต่าง ๆ ได้มากแค่ไหนด้วย อุดมการณ์อย่างนี้ อุดมการณ์ซึ่งชาววิญญาน

กรรมล : อันนี้ผมอยากจะขอเพิ่มเติมที่คุณวรพุทธิว่าไว้ ผมว่าถูกต้องมากทีเดียวแหละครับว่า อุดมการณ์มันจะช่วยระดมพลังต่าง ๆ ในสังคมเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางที่เราถือว่าเป็นดีเลิศนั้น ผมขอเพิ่มเติมอย่างที่อาจารย์ไพจิตรว่า ซึ่งก็คือว่า การพัฒนาอะไรทั้งหลายเหล่านี้ขึ้นอยู่กับ human factor แต่ปัญหาที่ผมว่า นักคิดทั้งหลายขบคิดกันมามาก และผมว่า ในเมืองไทยเดี๋ยวนี้ด้วยขบคิดกันว่าทำอย่างไรถึงจะให้ human factor ที่ว่านั่นมันมีประสิทธิภาพในการทำงานแล้วก็เต็มใจที่จะทำงาน เพื่อที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม อันนี้ผมว่าเป็นปัญหาหนักของเมืองไทยครับ คือว่า human factor ของเรานี้มันแย่ แย่กันทำงานบ้าง ทำงานกันโดยไม่รู้หน้าที่ของตนบ้าง ต่างคนต่างทำบ้าง บางทีก็มีการทะเลาะเบาะแว้งซึ่งกันและกันค่อนข้างมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่า เรายังไม่มีจุดหมายปลายทางที่แน่นอนที่เราถือกันว่าดีเลิศ เรายังไม่เคยมานั่งเถียงกันเลยว่า เราอยากให้เห็นประเทศไทยนี้เคลื่อนไปทางไหน? เราพูดกันว่า พัฒนา พัฒนา พัฒนา แต่เรายังไม่รู้ว่าจะให้เมืองไทยนี้มีสถานะเป็นอะไร ๑๐ ปี ๒๐ ปีข้างหน้า

แผนพัฒนาของเราก็ยังบอกไม่ชัดเจน คำว่าประชาธิปไตยของเราก็น่าสนใจ ความหมายกันไขว้เขวมากในปัจจุบัน ระบบเสรีนิยมหรืออะไรต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจเราก็น่าสนใจไม่ได้เอาพูดกันให้แจ่มชัดว่า อะไรกันแน่ที่เราต้องการ เห็นเกิดขึ้นในเมืองไทยในอนาคต เพื่อลูกหลานของเรา หรือคนรุ่นหลังที่จะได้รับ

ฉัตรทิพย์ : อันนี้เรามาดูประเด็นข้อที่สองก็คือว่า เราได้สรุปประเด็นแรกไปแล้วว่า อุดมการณ์มีความสำคัญมากเพราะว่าวงแนวทางของการปฏิบัติเพื่อสู่อุดมคติที่ดีเลิศ โดยมองจากสภาพความเป็นจริงปัจจุบันว่า อะไรเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหา และเราเห็นด้วยกันว่า ในประเทศที่กำลังพัฒนา การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะฉะนั้น อุดมการณ์ซึ่งก่อให้เกิดหรือเป็นพลังในทางด้านความคิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้ ย่อมมีความสำคัญยิ่งเป็นพิเศษ และอย่างที่คุณวรวุฒิและอาจารย์กระมลพูด ก็เป็นพลังระดมทรัพยากรทุกชนิดเพื่อให้นำไปสู่อุดมคติที่ตั้งเอาไว้

คราวนี้ผมขอมาในประเด็นที่สองที่อาจารย์กระมลได้เริ่มไว้ คือในประเทศไทยเราซึ่งเป็นประเทศที่อาจารย์ไพจิตรใช้คำว่า “ด้อยพัฒนา” นี้ ทำอย่างไรจึงจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่พึงปรารถนายิ่งขึ้น แต่ผมว่าก่อนที่จะไปถึงปัญหานั้น เราน่าจะตอบปัญหาอีกข้อหนึ่งก่อนว่า ในปัจจุบันหรือในอดีตที่ผ่านมาในประเทศไทยของเรามีอุดมการณ์อันใดใหม่ ? และถ้ามีหรือไม่มีเป็นเพราะเหตุใด ?

ไพจิตร : ปัญหานี้ผมว่าตอบยาก เพราะว่าหากดูกันจริง ๆ ผมมีแนวโน้มที่จะคิดว่าในประเทศไทยเรานี้ อดีตก็ตาม หรือปัจจุบันก็ตามไม่มีอุดมการณ์อะไรเลย ถ้าในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อุดมการณ์รัฐสีกจะไม่มี เพราะว่า

ความต้องการของกษัตริย์สมัยนั้น ก็คือความต้องการของคนทั้งชาติ เพราะว่าถือว่าคนอื่นเป็นทรัพย์สินสมบัติของกษัตริย์ เพราะฉะนั้น ก็หมกปัญหาเรื่องอุดมการไป การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยเมื่อปี ๒๔๗๕ ซึ่งเรียกกันอย่างใหญ่โตว่าเป็นการปฏิวัติ ความจริงไม่ใช่การปฏิวัติบุคคลที่ทำอาจจะมีความคิดดี ผมยอมรับ บางคน ไม่ทุกคน แต่ปรากฏว่าไม่มีรากฐานอะไรเลยในประชาชน ประชาชนไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่ามีการปฏิวัติ แล้วทำเพื่ออะไร ระบบที่เกิดขึ้นภายหลังก็คือ ระบบเก่านั้นเอง คือระบบเจ้าขุนมูลนาย หรือการกดขี่ข่มเหงประชาชน หรืออะไรก็ตามยังอยู่อย่างเก่า แล้วประชาชนก็ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง หรือว่ามีความรู้สึกถึงความสำคัญของตัวเอง ในระบบสังคม จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้มันก็ยังเป็นอย่างนั้นอยู่ เพราะฉะนั้น ผมจึงเห็นว่า ประเทศไทยปัจจุบันและในอดีตไม่มีอุดมการอะไรเลย ที่นี้สำคัญว่าอย่าที่อาจารย์กรรมลพุด ทำอย่างไรจึงจะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกต้องการทำอะไรสักอย่างเพื่อประเทศ ผมว่ามันขึ้นอยู่กับ *การศึกษา* เพราะว่าปัจจุบันนี้เราพูดถึงคำว่า “เว” นี้เรามักจะหมายความถึงพวกปัญญาชน หรืออะไรที่เรียกกันซึ่งความจริงอาจมีไม่ถึง ๑% ของประเทศไทย คนไทยทั้งหมดไม่ใช่ปัญญาชน เป็นคนที่โง่ เพราะว่าไม่ได้รับการศึกษา เพราะฉะนั้นไม่รู้เลยว่าประชาธิปไตยก็ดี คอมมิวนิสต์ก็ดี ว่ามีความหมายอย่างไร ไม่รู้ด้วยซ้ำแม้แต่ว่าตัวเองถูกกดขี่ข่มเหง หรือได้รับความไม่ยุติธรรมอย่างไรบ้าง รู้สึกว่ายอมรับเป็นอย่างดี คือ ยอมคุกเข่าต่อหน้าระบบเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งยังมีอยู่ในปัจจุบันนี้ และยอมรับอาจเป็นเพราะว่า ศาสนาสอนให้เป็นอย่างนั้น คือยอมรับสถานการณ์โดยถือว่าตัวเองดีแล้วในฐานะอย่างนั้น เพราะฉะนั้น ตราบใดที่เราไม่เปลี่ยนทางด้านนี้ คือ ไม่พยายามให้ประชาชนได้รับความรู้ทางด้านนี้ ก็ไม่มีทางที่จะทำอะไรได้ในประเทศไทย

ภระมล : อาจารย์ไพจิตรจะลงมาสู่อย่างที่ผมจะพูดอย่างนี้ใหม่ครับว่า ปัญหาความขัดแย้งหรือทะเลาะเบาะแว้งกันในระหว่างข้าราชการกับประชาชนในปัจจุบันนี้ เพราะว่าเราไม่มีเครื่องเชื่อมทางด้านความคิดหรือที่เรียกว่าอุดมการ

ไพจิตร : ใช่

ภระมล : ถ้าอย่างนั้นหมายความว่าถ้าเราพยายาม “เรา” ผมก็หมายความว่าถึงเราที่ค่อนข้างมีความรู้กว่าพ่อแม่ของเราที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้รับการศึกษา เราควรมีหน้าที่ในการเผยแพร่ เพราะว่าเราจะไปหวังให้ตาสีตามายามีแกมกาคิดนั้น แกงไม่มีเวลามาคิดหรือครับ เรามีหน้าที่ที่จะต้องเผยแพร่ให้แกได้ทราบ ที่นี้ปัญหาที่อยู่ที่ว่า จะทำอย่างไรให้ความคิดนี้แพร่หลายและเผยแพร่ไปสู่ประชาชนเพื่อจะได้ให้เกิดการเข้าใจซึ่งกันและกันในหมู่ข้าราชการและประชาชน ที่นี้ปัญหาก็คือ ถ้าเราจะแก้ที่ข้าราชการนี้แหละอาจารย์ว่าจะได้ไหม ?

ไพจิตร : ผมว่าไม่ได้หรอก เพราะว่าทราบใจที่เราไม่ได้แก้ที่เหตุ แต่แก้ที่ผลจะไม่มีประโยชน์ ต้องลงไปถึงรากสุดท้ายคือว่าเปลี่ยนระบบการศึกษานั้นเอง อธิบายว่าทำไมคนพวกนี้มีสภาพเป็นอย่างนี้ในปัจจุบัน แล้วเขาเองคิดว่าควรจะเปลี่ยนสภาพของเขาอย่างไรบ้าง อันนี้เป็นสิ่งที่ยาก ผมยอมรับว่าเราอาจทำไม่ได้ทราบใจที่เรายังรักษาระบบของเราอยู่ปัจจุบัน เราอาจต้องเปลี่ยนระบบอย่างแน่นอน

ภระมล : ถ้าจะให้ข้าราชการเป็นหัวหน้าในด้านนี้จะเป็นไปได้ไหม เดียวนี้มีนักทฤษฎีทั้งหลายแหละว่า ข้าราชการคือ “agent of change” มันจะไปรอดไหมในสภาวะปัจจุบัน คือเปลี่ยนหัวข้าราชการแล้วมันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมใหม่ ?

ไพจิตร : พุดลอย ๆ อาจจะทำได้ แต่ผมเห็นว่าพวกข้าราชการเองก็ไม่มี
ความรู้สึกเหมือนกันในสภาพของตัวเอง คือเป็นผู้แทนของระบบโดยที่ไม่รู้
เหมือนกันว่าตัวเองเป็นทาสเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ไม่มีทางที่จะไปรอด

วรพุทธิ : เมื่อก็บอกว่าเปลี่ยนแปลงได้โดยการศึกษา นี่เห็นด้วยอยากให้มัน
เป็นอย่างนั้น แล้วก็ไม่ใช่ว่าคุณไพจิตรเป็นคนแรกที่คิดว่าจะใช้การศึกษามา
ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่ใครล่ะ? ตั้งแต่สมัยพวก Moralists โบราณ
โบราณมาถึง Kropotkin มาถึง *Bertrand Russell* และอีกหลาย ๆ คน
นี่ก็แนะนำให้มีการเปลี่ยนแปลงโดยใช้วิธีการทางด้านการศึกษา ซึ่งผมเห็นด้วย
ที่นั่นมันมีปัญหาอยู่ที่ว่าในระบบต่าง ๆ ของแต่ละประเทศ แม้แต่ในประเทศเรา
ใครล่ะที่คุมการศึกษาอยู่ ใต้นั้นมันเป็นปัญหาเพราะว่า ถ้าหากว่าระบบของเรา
มันเป็นระบบที่ครอบงำไปทุกแขนงทุกสาขา เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา
ที่ปัจจุบันนี้ท่านทั้งหลายก็เป็นข้าราชการประเภทหนึ่ง ซึ่งมีขอบเขตที่จะต้อง
ปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะหนึ่งซึ่งไม่อาจที่จะขัดต่อหลักการใหญ่ของรัฐบาลได้
นั่นผมถือว่าเป็นปัญหาในระดับรองลงมา ปัญหาอันแรกที่ผมคิดว่าควรแก้ไข
ก็คือว่า ขณะนี้เรายังไม่มีอุดมการณ์ เราไม่รู้ว่าเราต้องการอะไรขณะนี้....

ไพจิตร : นั่นซี ผมบอกเมื่อก่อนว่า แม้แต่ข้าราชการก็ไม่รู้เหมือนกันว่าสภาพ
เป็นอย่างไร ?

กระมล : ก็คราวนี้ถ้าหากว่าเรา ก็เราเป็นข้าราชการกันอยู่ทั้งนั้นนี่ครับ นี่
นั่งคุยกันอยู่นี่พยายามที่จะสร้างขึ้นมาให้ได้แล้วเผยแพร่ไปในหมู่ข้าราชการ
ด้วยกัน จะเป็นไปได้ไหมครับอย่างน้อยเราคงมีภาษาที่พูดคล้าย ๆ กัน
เพราะว่า อยู่ในระบบเดียวกัน เป็นกลุ่มที่เรียกว่ามีเวลาคิดมากกว่าเขา แล้ว
พยายามให้ความคิดที่เราคิดว่าจะเป็นแนวทางที่ดีเผยแพร่ออกไป จะมีทางทำ
ได้ไหม ?

ไพจิตร : ผมขอเปลี่ยนประเด็นนิดหนึ่ง แต่ความจริงปัญหามันเกี่ยวโยงกัน คือการศึกษาที่ผมพูด ผมยอมรับว่าคนอื่นก็พูดมาก่อนแล้ว แต่คราวนี้ ปัจจุบันนี้พอเราพูดถึงการศึกษาแต่โดยที่ต้องการให้รัฐบาลปัจจุบัน หรือ รัฐบาลของระบบอะไรก็ตาม... ไม่จำเป็นต้องเป็นประเทศไทยก็ตามทำ นี้จะเป็นไปไม่ได้ เราจะต้องเปลี่ยนวิธีโดยให้การศึกษาประชาชนอย่างแท้จริง ให้อุดมการแก่ประชาชนทุก ๆ คน ว่าจุดมุ่งหมายที่ประชาชนทุกคนจะต้องทำเพื่ออะไร เพื่อให้มี human dignity ของตัวเองมากขึ้น ปัจจุบันนี้คนไทยไม่มี ผมยืนยันว่าไม่มีแม้แต่ตัวผมเองก็ไม่มี

ฉัตรทิพย์ : ผมอยากตอบคำถามของอาจารย์กระมล ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เราพูดกันอยู่พอดีว่า จะเปลี่ยนจากข้าราชการได้หรือเปล่า ผมคิดว่าเราอาจไม่จำเป็นต้องเน้นมากนักว่า เปลี่ยนจากสถาบันไหนก่อน ผมคิดว่าที่จะต้องเปลี่ยนก่อนคือ *เปลี่ยนในความคิด*

ทำไมผมถึงบอกว่าการเปลี่ยนในความคิดนี้มีความสำคัญมาก ? ก็เพราะว่าการเปลี่ยนในทางความคิดนี้จะทำลายระบบเจ้าขุนมูลนายโดยตรงทีเดียว ผมหนึ่งนึกดูว่า ระบบเจ้าขุนมูลนายนี้มีอุดมการใดอยู่เบื้องหลังหรือเปล่า ผมดูแล้วก็รู้สึกว่ามี ระบบเจ้าขุนมูลนายเป็นระบบของความจริงเท่านั้นเอง เพราะไม่ใช่เป็นระบบที่ตีเลิศในอุดมคติอย่างไร เป็นระบบที่เกิดมาพร้อมกับสภาพการผลิตทางเกษตรและสังคมเกษตร คราวนี้ถ้าเผื่อจะมีอุดมการขึ้นมาภายหลังหรือมีความคิดขึ้นมาภายหลัง ก็เพื่อพยายามที่จะให้ justification เท่านั้นเอง ซึ่งอุดมการนั้นในประเทศไทยก็เรียกว่า อนุรักษนิยม อนุรักษเมืองไทยอนุรักษอะไร ? อนุรักษระบบเจ้าขุนมูลนายนั่นเอง ซึ่งอันนี้ถ้าคิดไปแล้วไม่มีเหตุผลอะไร เพราะว่า ระบบนี้เน้นเรื่องชาติกำเนิด เรื่อง

้วย เรื่องประเพณี อย่างนี้เป็นใหญ่แต่ไม่ได้เน้นเหตุผลเลย เพราะฉะนั้น ถ้าเมื่อไหร่ในสังคมของเรามีเหตุผลขึ้นมา ซึ่งเหตุผลนั้นก็จะได้จากการคิด เพราะฉะนั้น เมื่อไหร่ในสังคมของเรามีการคิดขึ้นมาแล้วคิดกันมากขึ้น ทั้งในสถาบันการศึกษา สถาบันข้าราชการ ในระบบพรรคการเมือง หรือในสมาคมอิสระต่าง ๆ หรือว่าในการผลิตลักษณะต่าง ๆ เกษตรกร คนงาน ฯลฯ ผมคิดว่าระบบนี้จะต้องพังทะลายไปแน่

ไพจิตร : เราจะเปลี่ยนความคิดก็ได้ แต่คราวนี้....

ฉัตรทิพย์ : ขอโทษ....ไม่เชิงเปลี่ยนความคิด เพียงแต่เน้นให้เขาเกิดความคิด นั่นก็เป็นก้าวที่สำคัญแล้ว

ไพจิตร : ใช่ แต่การที่เน้นถ้าเรายอมรับว่า บุคคลทุกคนเป็นผลผลิตของสังคมนั้น ถูกกำหนดมาให้คิดอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น จะเปลี่ยนความคิดได้จะต้องมีปัจจัยภายนอกเข้ามาทำให้เปลี่ยน ไม่ใช่ตัวเขาเองจะเปลี่ยน ไม่มีทางเปลี่ยนได้

ฉัตรทิพย์ : ผมมีความเห็นต่างกับอาจารย์อยู่บ้าง ผมคิดว่าคนไม่ใช่ผลของเหตุการณ์เสมอไป คนมีเหตุผลที่เกิดมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยตัวเองได้ด้วย

ไพจิตร : แต่เหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้มันถูกกำหนดมาจากระบบสังคมที่มีอยู่ ซึ่งระบบสังคมก็มาจากระบบการผลิต คือระบบเศรษฐกิจ

วรพุทธ์ : อันนี้คงมีส่วนจริงอยู่มาก แต่เราถือว่าเป็นอย่างนั้นในสังคมที่ปิดอยู่เฉพาะในตัวของมันเอง แต่ในปัจจุบันนี้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนต่าง ๆ

ไพจิตร : ในประเทศไทยผมยอมรับว่าเปิด คือมีบุคคลที่สามารถจะออกไปเรียนหนังสือข้างนอกได้ความรู้ใหม่ ๆ เข้ามา แต่เมื่อกลับเข้ามาแรงความ

เฉื่อยในประเทศไทยมันมีมาก จนกระทั่งบุคคลเหล่านั้นมักจะถูกกลืนไปทันที แม้แต่ระบบการทำงานที่เริ่มต้นจากเงินเดือนน้อยทำให้ต้องขึ้นกับคนอื่น เพราะฉะนั้น ต้องถูกเข้าต่อหน้าบุคคลทุก ๆ คนทั่ว ๆ ไปเพื่อจะมีทางรอดชีวิตอยู่ เพราะฉะนั้น การที่คิดมาก คิดไปคิดไป ในที่สุดก็เลิกคิด เพราะว่าจำเป็นต้องหาใส่ปากใส่ท้องเสียก่อน

กรรมล : คราวนี้วิธีการผลิตหรือระบบการผลิตที่อาจารย์ว่ามานั้นใครเป็นผู้กำหนดในปัจจุบัน? ผมอาจมองต่างไปนิดหนึ่งหรือจะว่าเหมือนกันก็ได้ ในแง่ที่ว่าระบบการผลิตที่มันเป็นอยู่นูอย่างนี้ ข้าราชการนี้แหละครับ ระบบข้าราชการนี้แหละครับเป็นผู้มีส่วนในการกำหนดให้มีการผลิตอย่างนี้เป็นอย่างนี้ มันก็เลยมีสภาวะที่ค่อนข้างจะไม่ค่อยจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เราอยากให้เห็นมากนัก เพราะว่าระบบราชการนี้ทั่ว ๆ ไป แล้วเราก็ดูว่าเป็นระบบที่ซ้ำ ทำงานต้องมีลำดับขั้นต่าง ๆ นี่ก็เหมือนกับที่อาจารย์ไปจิตรว่ามาเมื่อกี้แล้วว่า พอกลับมาก็เกิดแรงความเฉื่อยเบื้อหน้าย ไอ้แรงความเฉื่อยที่บีบบังคับให้จำเป็นต้องเลิกคิดอย่างที่ผมเคยชอบพูดเสมอกับเพื่อน ๆ ว่า ตอนกลับมาใหม่ก็คิดกันจะเปลี่ยนโน่นเปลี่ยนนี่ พอ ๔-๕ ปีก็ตีกอล์ฟดีกว่า เพราะว่า คิดแล้วปวดหัว ไม่คิดดีกว่า ไปสนใจในเรื่องอื่น เล่นกอล์ฟไม้บ่าง ตีกอล์ฟบ่าง มันจะได้ไม่ต้องมาเกิดภาวะความตึงเครียดทางจิตใจ ซึ่งผมเองก็รู้สึกว่าจะประสบอยู่มาก ๆ จึงไม่อยากมาพูดถึงเรื่องแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคม เพราะว่าคิดแล้วก็ไม่อยากทำอะไรเลย เลยต้องหาทางออกด้วยการอ่านหนังสือ เขียนหนังสือไป ผมยังสงสารและเห็นใจคนอื่น ๆ อีกเยอะที่ไม่มีโอกาสอยู่ในมหาวิทยาลัย พอเวลาเขาเบื้อหน้ายขึ้นมาในระบบราชการนี้ แก่ก็อาศัยสนามกอล์ฟเป็นที่พึ่ง ไปดูเดอะคลับ สนามกอล์ฟนี้ข้าราชการ

เป็นส่วนใหญ่ ข้าราชการดี ๆ นะครับ จบมาจากสถาบันสูง ๆ อะไรต่าง ๆ นี้
 แต่ว่าแกเบื่อกับภาวะที่ต้องคิด คิดมากแล้วก็ปวดหัว เดียวก็อาจจะต้อง
 ไปคิดวิธีการที่มันค่อนข้างจะไม่ใช่ที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม แม้
 แต่ในหมู่ข้าราชการด้วยกันเอง อันนี้แหละครับที่ผมขอเพิ่มเติม

ฉัตรทิพย์ : เราเห็นด้วยกันใช่ไหมครับว่าในเมืองไทยนี้ไม่มีอุดมการ คุณ
 วรพุทธิมีความเห็นอย่างไร ?

วรพุทธิ : ผมเห็นด้วย ขณะนี้แหล่งที่มาของอุดมการ คือเสียว่าพรรคการเมือง
 ทุกพรรคเลยระดับถึงว่าจะเชิดชูรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
 ด้วยวิธีการของระบอบประชาธิปไตย แล้วก็แก่นั้นแหละ ในลักษณะของมัน
 แก่นนี้ มีเนื้อหาสาระเพียงแต่เป็นการสนองความต้องการที่เคยเป็นจริงมาใน
 อดีต แต่ก่อนนั้น พระเจ้าแผ่นดินว่าอะไรก็เป็นไปตามนั้น ปัจจุบันนี้ความ
 คิดของคนคนเดียวหรือว่ากลุ่มคนเพียงไม่กี่คน ไม่มีความหมายแล้วสำหรับ
 คนในชนบทหรือแม้กระทั่งในเมืองอย่างกรุงเทพ ฯ ผมจึงกลับมาถึงปัญหาที่
 อาจารย์ถามว่าเมื่อคนที่บอกว่าคิดจะให้ข้าราชการเป็นแหล่งพลังที่จะเปลี่ยน
 แปลง ซึ่งผมเห็นว่า เป็นไปไม่ได้ เพราะว่า ก็อย่างที่ว่า ในที่สุดก็มีแรงความ
 เขี่ยขึ้นมา แล้วก็สำหรับบุคคลที่คิดจะเปลี่ยนแปลงอะไร นี่เราพูดถึงทาง
 ปฏิบัติกันแล้วถ้าจะคิดเปลี่ยนแปลงอะไรแล้วผมไม่คิดว่าจะฟังพรรคการเมือง
 ปัจจุบันได้ หรือจะฟังกลุ่มข้าราชการได้ มันต้องเป็น independent force
 ของมันออกมาแล้วขณะนี้

กรรมล : เพราะฉะนั้น อาจารย์วรพุทธิจะเสนอใหม่ครับว่า พวกที่ชอบคิด
 ทั้งหลายเหล่านี้ลาออกไปอยู่นอกวงข้าราชการเสียให้หมดจะได้เป็น indepen-
 dent force

วรพุทธิ : มันทำได้ ๒ อย่างครับ แล้วแต่ระบบมันมีอยู่ ๒ วิธีซึ่งมักจะเถียงกันเสมอว่า ถ้าเข้าไปแล้วอาจจะเปลี่ยนได้ ซึ่ง ๙๐% ไม่สามารถทำได้ ถูกกลืนไปหมด เหลือ ๑๐% ที่เสียว่า แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีอีกพวกที่ออกมาอยู่ข้างนอกแล้วก็ทำกิจการส่วนตัวอะไรนี้ ซึ่งก็เป็นปัญหาอีก เพราะว่าบุคคลเหล่านี้ออกมา ส่วนใหญ่ก็ไม่ใช่นายทุนหรือบุคคลที่สามารถมีกำลังผลิตอะไรเป็นเอกเทศได้ ฉะนั้นถ้าหากว่าในขณะที่ระบบยังอำนวยให้เราเข้าไปอยู่ข้างในแล้วกระทำการที่ค่อนข้างจะอิสระซึ่งทำได้มันขึ้นอยู่กับคุณภาพในตัวของเราเอง เราก็ทำไปใน dual capacity คืออยู่ในฐานะผู้เปลี่ยนและผู้พยายามจะเปลี่ยนในระบบด้วยได้ ทีนี้ถ้าจุดหนึ่งที่ระบบไม่อาจที่จะรับความคิดเห็นของเราได้ ผมก็ถือว่าต้องออกอย่างเด็ดขาด แต่การที่จะออกมาโดยโดดเดี่ยว ผมเห็นว่าไม่มีประโยชน์ เพราะว่า ความคิดเห็นของเราเหมือนพุดลมแล้งมันก็กระจัดกระจายไป ถ้าจะออกมาก็ต้องมีการรวมกลุ่มไม่ว่าจะต้องคิดเหมือนกันหมด แต่มันต้องมีแหล่งที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตัวเองและของผู้ที่มีแนวความคิดใกล้เคียงกันขึ้นมา มิฉะนั้นก็ลอยหายไปหมด

ภระมด : แหล่งอันนี้ คุณวรพุทธิหมายความว่าอย่างไรครับ? ในรูปสมาคม เป็นสโมสร หรือว่าเป็นขบวนการ เป็นอะไร?

วรพุทธิ : มันก็ต้องขึ้นอยู่กับคุณภาพของบุคคลที่เราคิดจะรวมกันประการหนึ่ง ผมไม่เรียกว่าชนชั้น แต่ว่าลักษณะหน้าที่ของตนที่เคยทำมาหรือกำลังทำอยู่ อาจมีส่วนกำหนดลักษณะของสังคมหรือสมาคม หรือองค์การที่คิดจะจัดตั้งเหมือนกัน ถ้าหากว่าบังเอิญผมมีเพื่อนเป็นกรรมกรโรงงานบ้างที่เป็นทหารบ้างหรือในฐานะอื่น ๆ แล้วเกิดเป็นบุคคลที่มีความสนใจทางด้านการเมือง มีความคิดเห็นใกล้เคียงกันหรือเกือบลดต่อกันในเหตุผล เราก็อาจ

จัดตั้งเป็นสมาคมอย่างกว้าง ๆ ได้ ไม่มีความจำกัดเกี่ยวกับลักษณะขององค์การ

กระมล : อาจารย์ไพจิตร ?

ไพจิตร : ผมคิดว่าการจะลาออกจากราชการเป็นไปได้ เพราะว่าการออกมาข้างนอกก็ยังคงอยู่ในระบบเท่านั้นเอง จะเป็นข้าราชการหรือไม่เป็นข้าราชการ ระบบไม่ใช่ข้าราชการแต่อย่างเดียว มันทั้งหมดรวมกัน トラบไตก็ยังมีคนกลุ่มหนึ่ง มีทรัพย์สินสมบัติมากมาย มีทุน คนอื่นมีเฉพาะแรงงานของตนเองที่จะไปขายแลกกับเงินซึ่งได้มาน้อยมากเพื่อจะกินอยู่ไปวันหนึ่ง ๆ ไม่มีทางที่จะทำอะไรได้

กระมล : ผมนั้นมองว่าระบบสังคมไทยถูกครอบงำด้วยระบบราชการ ถ้าหากแก้ระบบราชการแล้ว ระบบสังคมก็มีโอกาสจะเปลี่ยนแปลงไปได้ ช้าหรือเร็วเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ผมก็เลยถามอาจารย์วรพจน์เมื่อกี้ว่า ถ้าหากว่าจะแก้ระบบราชการนี้โดยเป็นข้าราชการอยู่ข้างใน แล้วพยายาม reform มันเอาเท่าที่จะพอทำได้ เพราะว่า เรามีภาษาพูดที่คล้ายคลึงกัน พูดใน context เดียวกัน คุณวรพจน์แกก็บอกว่า อย่างมากที่สุด ๑๐% คงจะทำได้ หรือเหลือสัก ๑๐% อีก ๙๐% ไปเล่นกอล์ฟหมก ที่นี้จะออกนอกระบบ อาจารย์วรพจน์ก็บอกว่า ไม่มีทางทำได้ เพราะว่าจะถูกกลืนไปด้วยระบบข้างนอก คือระบบสังคมอันนี้เอง ต้องหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ไม่มีทางที่จะไปแก้ไขอะไรได้ ที่นี้ผมก็เลยชักจะหมดหวังเสียแล้วซีครับ ไม่มีทางจริง ๆ หรือที่จะสร้างอุดมการณ์จิตใจให้เกิดขบวนการต่าง ๆ ให้มันมีพลังที่จะแก้ระบบที่เรากำลังเผชิญอยู่นี้

วรพุทธิ์ : มีทาง ผมเห็นว่าระบบสังคมต้องเปลี่ยนแน่ แต่ข้ามวันข้ามคืน เราจะไปเปลี่ยนมันไม่มีทาง ก่อนอื่นมันต้องมีขบวนการเพื่อที่จะร้องให้คนเข้าใจในอุดมการณ์ หรือวัตถุประสงค์ของการเปลี่ยนแปลง

ภระมล : อันนี้แหละครับที่ผมคิดว่าเป็นปัญหาสำคัญ

วรพุทธิ์ : แน่นนอน มันง่ายเหลือเกิน ถ้าผมทนต์ไม่ได้ต่อระบบที่มีอยู่ ผมอาจเข้าไปเข้าตงไปก็ได้อีก ที่นี้ผมคิดอีกที ทำอย่างนั้นแล้วจะมีคนเข้าใจในความคิดของผมหรือเปล่าเหมือนโยนก้อนอิฐไปในบ่อน้ำแล้วมันก็แก่นั้น เราต้องคิดในแง่ที่ว่ากรกระทำของเรามันจะมีผลกระจายต่อไปถึงคนส่วนใหญ่หรือไม่

ภระมล : อันนี้ ผมอยากจะขอสนับสนุนอาจารย์วรพุทธิ์เลยว่า ไอ้ตรงให้เขาเข้าใจเราว่าทำไมเราไปทำอย่างนั้น รู้สึกว่าจะเป็นปัญหาหนักในสังคมไทยเรา เพราะว่า มีความสงสัยระแวง ซึ่งกันและกันอยู่มากในขณะนี้ เหมือนอย่างขณะนี้ถ้าหากว่ากลุ่มประชาชนธรรมดา หรือข้าราชการชั้นต่ำ ๆ หรือชั้นกลางคิดว่าจะทำไอนั้น จะทำไอนี้ มักจะถูกสงสัยโดยฝ่ายข้าราชการชั้นสูงว่าไอนี้กำลังจะมีหัว radical รุนแรง พอข้างบนข้าราชการชั้นสูงคิดจะทำอะไร ไอ้เราก็สงสัยเสียแล้วคอร์ปชั่นอะไรทำนองนี้ ต่างคนต่างสงสัยกันและกันอยู่ตลอดเวลา และเป็นความคิดที่ห่างกันมากครับ ไอ้ฝ่ายหนึ่งก็คิดอยากจะทำเปลี่ยนแปลงถูกหาว่าบ่อนทำลาย อีกฝ่ายหนึ่งก็คิดจะทำอะไรขึ้นมา ซึ่งอาจมีจุดความสุจริตอยู่บ้าง เราก็บอกว่านั้นเขาจะคิดคอร์ปชั่น เช่นสมมติว่ากลุ่มข้าราชการชั้นสูงก็คิดจะสร้างสนามบินขึ้นมา พอมาถามพวกคนธรรมดาสามัญก็บอกว่า อ้า.....เอาอีกแล้ว คงจะต้องแบ่งกันคนละหลาย ๆ เปอร์เซนต์อะไรอย่างนี้ เป็นต้น นี่แหละครับ อันนี้เลยทำให้คนที่อยากคิดทำสิ่งใดสิ่ง

หนึ่งไม่ยากเท่าที่คิดว่า ปัญหาเมืองไทยขณะนี้ก็คือว่า *เราตัวรอดดีกว่า* กลับไปหาภาษีที่ทฤษฎีสอนสุดสาคว่าให้ “รัฐฯตัวรอดเป็นยอดดี” ดีกว่า จะเป็นอย่างนั้นไหมครับ ปัญหาเมืองไทยขณะนี้ ?

วรพุทธ์ : ที่ผมเห็นว่าต้องการจะให้คนเข้าใจว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ หรือว่า เหตุผลแห่งการกระทำของเรา มีอยู่ ๒ ทางที่เป็นได้ด้านหนึ่ง positive สร้างสรรจริงๆ หมายความว่า เราเสนอความคิดเห็นออกไปให้ประจักษ์แจ้ง แล้วคนอื่นที่มีความรู้ความเห็นก็จะรับได้ ขณะเดียวกัน การที่ออกมาทำตัวโดยอิสระด้วยการรวมกลุ่ม แม้ในฐานะที่เป็นข้าราชการหรืออะไรก็ตาม มารวมกันปฏิบัติงานที่เห็นสมควรโดยเปิดเผย แล้วกลับถูกบีบบังคับขัดขวาง นานาประการมันก็มีผลโดย negative แต่มีผลช่วยให้คนเข้าใจเราได้และให้เข้าใจในคุณภาพและลักษณะของการปกครองของเราไปในตัวได้เหมือนกัน

ฉัตรทิพย์ : ผมเห็นด้วยกับคุณวรพุทธ์ว่ากลุ่มอิสระสำคัญมากสำหรับสังคมไทยเพราะว่า อย่างที่อาจารย์ ดร. กระทบแล้วเมื่อก่อนสังคมไทยถูกครอบงำด้วยข้าราชการเสียนาน แล้วก็ยังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ถ้าเราเปลี่ยนจากทางด้านข้าราชการแต่อย่างเดียวจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะจากข้างบนมาข้างล่าง เมื่อก่อนเราทุกคนก็ยอมรับว่าการที่จะให้อุดมการและความคิดไปสู่ประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ ผมคิดว่าเราจะสร้างพื้นฐานที่มั่งคั่งมาจากข้างล่างด้วย ผมคิดว่าน่าจะทำทั้ง ๒ ทาง คือระบบราชการเปลี่ยนแปลงด้วย และประชาชนก่อตั้งกลุ่มอิสระขึ้นมาด้วย แต่ถ้าเปรียบเทียบกันแล้วผมเห็นว่า สำหรับประเทศไทย การก่อสร้างจากข้างล่างมีความสำคัญที่จะต้องเน้นมากกว่า เพราะว่าประเทศไทยเราขาดการสร้างจากข้างล่างนี้มาก

กระทบ : อันนั้นผมเห็นด้วยมาก เราต้องสร้างจากทุก ๆ ด้าน แต่อย่าง ที่อาจารย์ไพจิตรก็บอกว่าข้าราชการลาออกแล้วก็ทำอะไรไม่ได้

ไพจิตร : การที่เราออกมาพูดอะไรให้คนเข้าใจอย่างที่คุณวรพจน์พูดนี้ คนที่เราหมายถึงนั้นใคร ? ถ้าเป็นคนที่เขาพอใจในสภาพที่เขาเป็นอยู่แล้ว หรือมีอภิสิทธิ์หรือมีอะไรก็ตามสบายอยู่แล้ว เขาจะไม่เข้าใจเราหรอก เขาจะสงสัยเสียด้วยซ้ำว่าจะทำอะไร บ่อนทำลายอีกหรือเปล่า คนอื่นที่เข้าใจเรา คือ คนที่รู้สึกว่าการขัดแย้งต่าง ๆ นานาเห็นด้วย แต่ปรากฏว่าบุคคลพวกนั้นชั้นต่ำที่สุด....

กระมล : ไม่สามารถจะช่วยอะไรได้

ไพจิตร : มีก็แต่แรงงาน เป็นกองทัพ....

กระมล : ของผู้ผิดหวัง ?

ไพจิตร : ถูกแล้วคนจนนั้นมีมากขึ้น วันหนึ่งคนจนอาจมีมากจนกระทั่งกันให้ระบบพังลง ล้มเลิกระบบที่มีความเหลื่อมล้ำค่าสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านทางเศรษฐกิจ ผมว่ามันเป็นสิ่งสำคัญหลักมากกว่าการเมือง

กระมล : อาจารย์ไพจิตรไม่คิดเป็นห่วงบ้าง หรือว่า ถ้าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบอย่างหน้ามือเป็นหลังมือเช่นนั้น จะเกิดความปั่นป่วนแล้วสังคมไทยจะแตกแยกกันมากเหมือนอย่างในฝรั่งเศส อย่างที่มันแตกแยกกันมาจนเดี๋ยวนี้ โดยเฉพาะด้านความคิดเห็น

ไพจิตร : ผมไม่คิดว่าเป็นสิ่งที่ร้ายกาจอย่างไร การแตกแยกของความคิดเห็นอย่างน้อยทำให้ก้าวไปข้างหน้ามากกว่าการเห็นด้วยกับทุกคน ไม่เห็นด้วยก็ไม่กล้าพูด นั่งอยู่เฉย ๆ

กระมล : อาจารย์ไพจิตรจะไม่คิดการเปลี่ยนแปลงแบบ evolutionary หรือค่อยเป็นค่อยไปเท่าที่สภาวะแบบไทย ๆ ของเราอย่างนี้บ้าง ?

ไพจิตร : ผมว่าเราจะช้าเกินไป

กระมล : คือ อาจารย์กลัวว่าพวก ไทยกง จะเข้ามาเปลี่ยนให้ อย่างนั้นหรือครับ ?

ไพจิตร : ครับ ผมว่าถ้าเราไม่เปลี่ยนให้เสียเอง ให้คนอื่นเขามาเปลี่ยนให้ จะยิ่งกว่านี้

กระมล : อันนี้ผมก็คิดอยู่เหมือนกัน ถ้าเราไม่คิดเปลี่ยนเสียเอง ไม่reform กันเสียเอง พวกไทยกง หรือไทยเวียดกง หรือไทยคอมมิวนิสต์มันจะเข้ามาเปลี่ยนให้ อันนี้แหละครับที่เราเป็นห่วงกันมาก อาจารย์ไพจิตรมีอะไรจะเสนอใหม่ครับ อันนี้เพื่อป้องกันไทยกง ?

ไพจิตร : ผมไม่อยากจะเสนออะไรทั้งนี้ เดียวจะหาว่าเราควรจะทำสิ่งเหล่านี้ คนไทยเป็นชาติที่มักจะไม่ว่าอะไรรุนแรง มักจะเป็นลูกแกะถ้าหากมีใครแข็งสักคน ทุกคนจะก้มหัวหมด ถ้าหากเราแข็งเสียเองให้คนอื่นก้มหัว แทนที่เราจะก้มหัว ผมคิดว่าเราทำได้โดยไม่ก่อให้เกิดการจลาจลวุ่นวายเท่าไร ?

กระมล : อาจารย์วรพุทธิ์ว่าอย่างไร ?

วรพุทธิ์ : ผมเห็นว่าอย่างนี้ วิธีการนั้นถ้าหากเรามุ่งที่จะต่อต้านขบวนการปฏิวัติ (revolutionary) ไทยกงหรืออะไรก็แล้วแต่ ผมเห็นด้วยว่าต้องใช้วิธีปฏิวัติเหมือนกัน คือ ถ้าพวกเขาบอกว่าเขาต้องการปรับสังคมทั้งหมด แล้วเราบอกว่าจะปรับปรุงรัฐสภามันฟังไม่ขึ้น แล้วมันไม่สมเหตุสมผลกัน เราก็ต้องบอกว่าเราจะปรับปรุงสังคมของเราเหมือนแต่ด้วยวิธีต่างกับที่เขายื่นให้ มิฉะนั้นแล้วมันไม่มี social force หรือ dynamism ที่จะต่อสู้ได้

กระมล : อาจารย์วรพุทธิ์มีอะไรจะครับ revolutionary แต่ต่างกับวิธีการของไทยกง ?

วรพุทธ์ : มีซีอีโอ โครงสร้างของเศรษฐกิจของเราก็คือ สังคมก๊ตตี หรือการ เมืองก๊ตตี ขณะนี้วิธีการที่เป็นการปฏิบัติจากการตายซากได้แน่ แต่ละปี สมมติว่าเราประสบปัญหาเกี่ยวกับข้าว การขายข้าวและผลิตผลทางเกษตร ของเราออกมีปัญหามาก เราก็มองในลักษณะงอมืองอเท้า จะไปขอให้ญี่ปุ่น และประเทศอื่นที่เป็นตลาดของเราซื้อจากเรา ไ้่นี่ไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาแม้ แต่ revolutionary มันเป็นการแก้ไขแบบ....ผมไม่เข้าใจเหมือนกัน แต่มัน ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงที่ผมนต้องการเห็น การเปลี่ยนแปลงค่อนข้างจะ revolu- tionary หน่อยก็คือว่าเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของเรา เวลาเราพูด เกี่ยวกับโครงสร้างเศรษฐกิจของเราเนี้ ผมมองในแง่เกษตรกรรม เพราะว่า มันเป็นส่วนใหญ่ของเรา ตั้งแต่ ๒๕๗๕ มาเนี้และก่อนเนั้นเคยมีคนพูดถึงเกี่ยวกับ สหกรณ์ ที่เนี้ตั้งแต่ใช้ระบบสหกรณ์มานี้คนของเราไร้สมรรถภาพ ไม่ สามารถใช้หลักสหกรณ์ให้เป็นผลขึ้นมาได้ คนจึงเสื่อมศรัทธาต่อหลักการ อันนี้เนี้ ในแง่การเมืองและสังคมก็เหมือนกัน ผมว่ามันสอดคล้องหรือ เกี่ยวพันกับระบบการเศรษฐกิจของเราไม่น้อย เพราะฉะนั้นการมีรัฐสภาก๊ตตี การลงคะแนนเสียงก๊ตตี การเลือกตั้งอะไรเหล่านี้ อันนี้ก็แสดงว่าเรานิยมสิ่ง หนึ่งสิ่งใด แต่จะให้เป็นไปได้ตามที่เราต้องการมันขึ้นกับปัญหาพื้นฐานการ เปลี่ยนทางเศรษฐกิจของเราด้วย อย่างลืมนี่ว่าเราเรียกว่าวิธีการปฏิวัติมิได้หมายถึง การใช้กำลังเสมอไป เราพูดถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลง ยิ่งสภาพเดิม ล้าหลังป่าเถื่อนเพียงใด การเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยอาจถือว่าเป็นวิธีการ ปฏิวัติเหมือนกัน ของเรานี้ก็ออกจะล้าหลังอยู่เหมือนกัน เพียงการจัดระบบ สหกรณ์ขึ้นมาทีก็ถือว่าค่อนข้างจะเป็นวิธีการที่ revolutionary แล้ว

ฉัตรทิพย์ : ที่พูดกันมานี้ เราเห็นตอกันว่า ประเทศไทยไม่มีอุตสาหกรรม เมืองและเศรษฐกิจ และระบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันคือ ระบบเจ้าขุนมูลนาย ระบบนี้มีผลทำให้การพัฒนาการเมืองและเศรษฐกิจของเราอยู่ในขั้นต่ำมาก และเป็นระบบที่ไม่ได้เอื้ออำนวยต่อการตั้งอุตสาหกรรมหรือการมองการเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต แต่เป็นระบบที่รักษาไว้ ซึ่งโครงสร้างทางสังคม และเศรษฐกิจเดิม และในระบบเจ้าขุนมูลนายนี้สังคมขาดเสรีภาพ ขาดความเสมอภาค เพราะว่ามี การแบ่งลำดับบุคคลในสังคมเป็นชั้น

คราวนี้ผมอยากถามประเด็นข้อสุดท้าย ประเด็นนี้มีเรื่องพูดได้มาก แต่ต้องขอให้พูดอย่างสรุปคือว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ในเมืองไทย เรามีข้อเสนอทางด้านอุตสาหกรรมหรืออย่างน้อยทางด้านความคิด ก่อนว่าการเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปในลักษณะใด หรือว่ามีอุตสาหกรรมใดที่จะเสนอเพื่อไปสู่จุดหมายที่ดีขึ้นที่เราปรารถนา

ไพจิตร : ผมอยากจะเห็นว่า ก่อนที่จะมองว่าเราจะไปถึงจุดเลิศอะไรสักจุดหนึ่ง เราควรพยายามให้คนทุกคนในเมืองไทยนี้ได้รับรู้ถึงความเป็นอยู่ในปัจจุบันของเขาว่าตัวเขาเองนี้เป็นทาสโดยไม่รู้ตัว ครอบงำโดยไม่รู้ถึงเรื่องนั้นแล้ว ความคิดที่อยากจะเปลี่ยนมันจะไม่มี ถ้าหาการู้สึกว่าตัวเองนี้เป็นทาสก็ยากจะหมดจากความเป็นทาส เพราะฉะนั้น จะมี....

ภระมล : วิธีการ

ไพจิตร : ครับ มี drive อะไรสักอย่าง อยากจะเปลี่ยน เราอาจเสนอทีหลังว่าเราจะเสนอให้เขาทำอะไรบ้างให้มีการเปลี่ยนแปลง

สิ่งที่ผมอยากเน้นอีกอย่างคือ อยากให้มีการขจัดความเหลื่อมล้ำค่าสูงทางด้านเศรษฐกิจของประชาชน ในเมืองไทยเรา นี้ ผมรู้สึกจะมีความแตกต่าง

มากระหว่างชวานาคคนหนึ่งหรือว่าคนใช้คนหนึ่งกับนายรัฐมนตรี หรือว่า
เจ้าของบริษัทอุตสาหกรรมอะไรสักบริษัทหนึ่ง แม้แต่ในระบบข้าราชการเรา
เองนี้ เงินเดือนของอาจารย์ ซึ่งปริญญาเท่ากับอีกคนหนึ่งซึ่งทำงานกับ
เอกชนมักจะต่ำกว่าเขา ๓ เท่าเป็นอย่างน้อย ซึ่งผมรู้สึกว่ามันเป็นสิ่งหนึ่งของ
ระบบที่ทำให้ทุกคนอยู่ภายใต้ จำเป็นจะต้องเป็นทาส

กรรมล : คราวนี้สมมติว่าคนที่รู้ตัวว่าเป็นทาส และไม่อยากจะอยู่เป็นทาสต่อ
ไป อยากสลัดความเป็นทาส อาจารย์จะเสนออะไรเป็นแนวทางให้เขาสลัด
ความเป็นทาสอันนี้ได้

ไพจิตร : คือเราต้องเปลี่ยนระบบการผลิตใหม่ คือแทนที่เจ้าของจะเป็น
นายทุนคนเดียว หรือสองคน อาจเป็นของรัฐก็ได้....คือไม่ใช่ของรัฐทีเดียว
นัก เพราะว่า รัฐเป็นเพียง expression ของ society นั้นเอง เพราะฉะนั้น
เราควรที่จะตั้งระบบอะไรขึ้นมาสักระบบหนึ่ง ซึ่งประชาชนเป็นคนทำเพื่อ
ตัวเขาเอง เพื่อประโยชน์ของทุก ๆ คน คือจุดหมายเพื่อส่วนรวมไม่ใช่เพื่อ
คนแต่ละคน แล้วผลการผลิตที่ได้มาต้องมีการแบ่งอย่าง equity คือเทียบเท่า
กัน แต่ไม่ใช่เสมอภาคเท่ากัน คือไม่ใช่ได้ ๒ บาทเท่ากันทุกคน ไม่ใช่
แล้วแต่ความต้องการ และความสามารถของแต่ละคนด้วย

กรรมล : หมายความว่า สังคมนิยมใช้ไหมครับ ? จะพูดอย่างนั้นเลยได้
ไหมครับ ?

ไพจิตร : ใช่ครับ

กรรมล : อาจารย์วรพุทธิ์ล่ะครับ

วรพุทธิ์ : มีอยู่อย่างหนึ่งที่ผมให้ความสำคัญเป็นที่สุดเกี่ยวกับความคิดเห็น
ของคนในปัจจุบันนี้ คืออยากให้มีการเปลี่ยนแปลงในแง่ที่เรียกว่า เลิกเน้น

ไอ้ลัทธิหรือระบบที่เน้นความเป็นปัจเจกชน (individualism) ให้น้อยลงมาก ๆ แล้วหันไปเน้นส่งเสริมในความนิยมที่จะร่วมมือกัน อันนี้ค่อนข้างจะสำคัญ เพราะว่าตลอดมาเรารับเอาลัทธิการแข่งขันของบุคคลเป็นแนวทางแห่งชีวิตของเราปัจจุบันนี้ แต่ก่อนนี้มีระบบกึ่งรวบรัดปัญหาไป แต่ปัจจุบันนี้เน้นการแข่งขันมาก เมื่อการแข่งขันบังเกิดขึ้น มันทำให้ ethics และความคิดเห็นของคนเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ระหว่างกันค่อนข้างจะต่ำ ในแง่ที่ว่า ในเมื่อการแข่งขันนั้นมีวัตถุประสงค์ที่จะชนะ หรือจะออกมาเหนือกว่าคนอื่น นั่นก็หมายความว่าในบางกรณีคุณต้องเหยียบย่ำ บางกรณีคุณต้องเอาเปรียบคนอื่น บางกรณีคุณต้องหาวิถีทางทุกอย่างเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตัวเองไว้ตลอดเวลา นี่เราพูดทางด้านความคิดเห็น วิถีทางที่จะทำให้ความคิดเห็นนี้ได้รับก็คืออย่างหนึ่ง คือถ้าเราสามารถที่จะแก้ความคิดอันนี้ได้แล้วหลายอย่างที่คิดว่าเราจะยอมรับได้ซึ่งสาระเป็น revolutionary โดยไม่ต้องฆ่ากัน อย่างเป็นต้นเราต้องการเปลี่ยนแปลงระบบแห่งการผลิตด้านต่าง ๆ รวมทั้งด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ถ้าหากเราสามารถปรับความคิดว่ามันไม่ใช่การแข่งขัน แต่เป็นการผลิตเพื่อส่วนรวมหรือสังคมโดยทั่วไปแล้วนี้ วิธีการแห่งการดำเนินทางเศรษฐกิจมันจะมีลักษณะผิดแผนกไป คือมีลักษณะ public participation หรือเน้นไปทางนั้นมาก

กระมล : หมายความว่าอาจารย์สนับสนุนระบบสหกรณ์ ?

วรพุทธิ : ในด้านเกษตรสนับสนุนระบบสหกรณ์ แต่ทางอุตสาหกรรมผมสนับสนุนลักษณะให้มีรัฐวิสาหกิจ (state enterprise)

ไพจิตร : แต่รัฐวิสาหกิจ วิธีบริหารต้องใช้ commercial เพื่อให้มีประสิทธิภาพ

วรพุทธ์ : มันก็มีบางอุตสาหกรรมซึ่งมีลักษณะของมัน commercialize ได้ ถ้าหากเป็นอุตสาหกรรมทางด้าน consumers' goods แต่ถ้าหากว่าเป็นอุตสาหกรรมทางด้านยุทธศาสตร์หรือทางด้าน public consumption มาก ๆ อย่างที่เรียกสาธารณูปโภค....

ไพจิตร : แต่อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ก็ต้องให้มีประสิทธิภาพในการผลิตมากที่สุด ต้องเน้นข้อนี้ เพราะว่าถ้าหากเรายอมรับว่าเป็นรัฐวิสาหกิจ เฉย ๆ จะมีข้อเสียของราชการเข้ามา คือด้าน bureaucracy ต่าง ๆ ซึ่งทำให้ช้าและการตัดสินใจไม่รวดเร็ว ขาดความคิดริเริ่มต่าง ๆ นานา อันนี้เป็นข้อบกพร่อง....

ภระมล : ปัญหามันก็เกิดขึ้นซีครับ อาจารย์ครับ พอเป็นรัฐวิสาหกิจ เมื่อไทยก็ใช้ไอน์กันมานานมาก ขณะนี้ก็เห็นว่า มีประมาณ ๑๑๙ แห่ง มันจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ครับว่ามันจะเกิด bureaucracy ขึ้นภายใน เพราะว่าเมื่อมันเป็นรัฐวิสาหกิจมันก็ต้องมีการควบคุมกันเป็นลำดับขั้น ที่นี้ผมก็อยากถามอาจารย์ว่าถ้าเอากันในรูปนี้ นานาประเทศเขามีวิธีแก้อย่างไรที่จะไม่ทำให้เกิด bureaucracy จนกระทั่งมันเกิดความเฉื่อยช้านภายในระบบ

ไพจิตร : มีทางแก้ คือใช้ระบบบริหารแบบเอกชน คนที่ทำงานในนั้นจะต้องไม่เป็นข้าราชการแต่เป็นลูกจ้างเลย และการควบคุมไม่ใช่การควบคุมชนิดว่าดูทุกวัน จะเขียนตัวอักษรที่ตัว เป็นการควบคุมอย่างรวม คือว่าควบคุมผลแก่นั่นเอง คือให้เงินมาจากงบประมาณเท่าไร บอกว่าคุณจะทำอะไรก็ตาม ถึงเวลาผลจะต้องดีที่สุด

ภระมล : นั่นก็หมายความว่า จะต้องเลิกระบบการแบ่งชั้นกันในระบบวิสาหกิจนั้น คือไม่ให้เอาระบบราชการในการ ranking ไปใช้ในที่นั้นก็ทำให้รัฐ

วิสาหกิจทำงานไปได้ดีเหมือนวิสาหกิจเอกชน แต่ผลได้จะตกแก่ประชาชน เป็นส่วนรวมตกอยู่กับสังคม

ฉัตรทิพย์ : ผมอยากจะกลับมาที่คุณวรพุทธิพิศ ผมมีความเห็นว่าบัจเจกชนมีความสำคัญ เพราะว่าบัจเจกชนคือมนุษย์นั่นเอง ระบบอะไรทั้งหลายสร้างมาเพื่อมนุษย์เป็นจุดมุ่งหมายสุดท้าย และเคารพความมีเหตุผลของมนุษย์ และความมีเสรีภาพของมนุษย์ เพราะฉะนั้น เราจะต้องเน้นบัจเจกชนพร้อมๆ กับการเน้นสังคมด้วย จะหนักมากไปในทางใดทางหนึ่งนั้น มันจะทำให้จุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายของเราเอง

อีกจุดหนึ่งที่คุณวรพุทธิพิศบอกว่า อยากจะให้เน้นไปในทางร่วมมือกันมากขึ้น อันนี้ผมอยากบอกว่า สังคมไทยในปัจจุบันนี้มันไม่ใช่ระบบแข่งขันกัน อย่างคุณวรพุทธิพิศว่ามันเป็น ระบบอภิสิทธิ์ ระบบฟากตัวกัน ถ้าเราทำให้มีการแข่งขันกันได้จริง ๆ มันก็จะช่วยในการช่วยเซ็คกันระหว่างหน่วยต่าง ๆ ของสังคม จะทำให้มีความเป็นเสรีมากขึ้น และระบบที่เราจะเสนอใหม่นี้ควรรวมไว้ทั้งสองอย่าง คือมีการแข่งขันกันด้วยและมีความร่วมมือกันด้วย เพราะว่าการแข่งขันกันในทางทำสิ่งที่ดี ผมก็ไม่เห็นว่ามันจะเป็นการเสียหายมากมายแต่อย่างใด

วรพุทธิ : ที่บอกว่าการแข่งขันกันนี้ แข่งขันกันไม่ใช่ว่าแข่งขันกันในแง่ที่จะทำดี หมายความว่าแข่งขันกันเอาชนะทั้งในด้านการเศรษฐกิจ ในด้านการเมือง อย่างเป็นทางการว่า ในระบบเศรษฐกิจของเราเนี่ย ใครว่าไม่มีการแข่งขันของเรานี้มันมีแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งคือส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในวงจรของการแข่งขัน เป็นเพียงบัจจัยแห่งการผลิต เกือบจะเรียกได้นั้นก็คือเกษตรกรรม ที่นี้ในสาขาการค้าขายและอุตสาหกรรมนั้นมันมีวิธีการแข่งขัน

ก่อนข้างจะมากอยู่ไม่ต้องทำอะไรมาก ดูเวลาขอสัมปทานหรือขอตั้งอุตสาหกรรมประเภทใดประเภทหนึ่ง มันมีพรรคพวกที่แย่งกันเข้าฝากตัวเจ้านาย เยอะแยะ การแข่งขันกันมันมี มันมีในขณะที่ตัวเองเปรียบคนอื่น หมายความว่าจะต้องเอาชนะคนอื่นที่จะได้ผลประโยชน์เช่นเดียวกับตัวเอง

ไพจิตร : คือไม่ใช่เป็น pure competition

ฉัตรทิพย์ : แต่ถ้าเผื่อการแข่งขันนั้นเราสามารถทำให้มันเป็นการแข่งขันที่เสรีมากขึ้นได้

กระมล : อาจารย์ครับ อาจารย์ก็รู้สึกว่าจะพูดคำว่า เสรี เสรี มาก การแข่งขันที่เสรี เสรีของคนบางกลุ่ม? นี่แหละไอ้ประชาธิปไตยมันเสียหายมันอยู่ตรงไหนแหละครับ ย้ำในเรื่องเสรีๆ เลือกลเสรี แข่งขันกันโดยเสรี คราวนี้มันมีบุคคลกลุ่มเดียวที่สามารถจะใช้เสรีภาพนั้นให้เป็นประโยชน์กับตัวได้ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งถึงแม้จะมีเสรีภาพอยู่เท่ากับเขา แต่ไม่มีทางจะใช้เสรีภาพนั้นไปสู้กับเขาได้.....เสรีภาพที่จะอยู่ได้เขาตลอดไป มากกว่ากระมัง ผมคิดว่าผมอยากสนับสนุนอาจารย์วรพจน์ที่เดียวแหละครับว่า ต้องเลิกแข่งขันที่มุ่งหมายเพื่อเอาชนะ การแข่งขันที่มุ่งหมายจะเอาชนะนั้นผู้ที่ได้เปรียบคือผู้ที่สามารถจะเอาประโยชน์ได้ ในขณะที่ก็คือผู้มีอิทธิพล มีเงินมาก ๆ อย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้น ผมก็อยากจะมาสู่ปัญหาที่เรื่อรังของสังคมมนุษย์ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์มาจนถึงทุกวันนี้ว่า จะทำอย่างไรจึงจะเกิด *ดุลยภาพ* ระหว่างเสรีภาพของเอกชนและความต้องการทางสังคม ปัญหาของเมืองไทยเดี๋ยวนี้ผมว่า ความต้องการทางสังคมมันมากกว่าที่จะให้เสรีภาพแก่เอกชน เพราะว่าเสรีภาพของเอกชนมันก็หมายความว่ามีความถึงว่ามีคนกลุ่มเดียวที่จะใช้เสรีภาพนั้นให้เป็นประโยชน์แก่เขา แล้วสร้างควมมีอำนาจเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แล้วคลุมสังคมอันนี้ไว้

ฉัตรทิพย์ : ระบบที่จะลดการแข่งขันและหันไปเน้นความร่วมมือกันถ้าทำมากเกินไปมันมีทางทำได้้อย่างเดียว คือเป็นระบบที่บังคับมากขึ้น ต้องมีระบบของการบังคับมาจากศูนย์กลางว่า ให้ทำร่วมกันอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งเป็นระบบที่ผมไม่เห็นด้วย

คราวนี้สิ่งที่ผมอยากเสนอ คือ ที่ผมว่าเสรีนั้นนะ เราน่าจะตีความหมายให้กว้างออกไปได้ว่าเป็นระบบของการกระจายอำนาจ คือเป็นเสรีในลักษณะที่ว่ามีการรวมจากพื้นฐาน คือถ้าเน้นแต่เสรีภาพแล้วทุกคนอยู่ต่างหากจากกัน มันก็เกิดระบบอย่างที่อาจารย์กรรมล หรือคุณวรพุทธิที่ว่าทำให้ผู้ที่มีพลังมากกว่าใช้ประโยชน์ แต่ถ้าเผื่อเราเน้นเสรีภาพแต่เรามีการเกาะกลุ่มจากข้างล่าง แต่ยังรักษาเสรีภาพของสมาชิกที่เข้ามาอยู่ในกลุ่ม อันนี้จะทำให้เกิดการต่อรองแบบ collective ขึ้น ซึ่งจะรักษาไว้ได้ทั้งเสรีภาพ และในขณะที่เดียวกันก็มีการรวมกลุ่มมากขึ้นด้วย

วรพุทธิ : ผมขอเตือนนิด เมื่อกันบอกว่าถ้าหากมีการเน้นถึงการร่วมกัน ต้องมีการบังคับ ผมไม่เห็นว่ามันจำเป็นเลย ผมถึงได้เห็นว่าเราต้องพยายามแก้ไขความคิดของคน ถ้าหากว่าเห็นคุณประโยชน์หรือว่าเข้าใจในลักษณะของการกระทำร่วมกัน มันก็จะยังลดความจำเป็นที่จะต้องมีการบังคับลงอีก เพราะว่า ใครบ้างจะไม่เห็นประโยชน์ ถ้าทั้ง ๓ คนทำงาน เพื่อทั้ง ๓ คน มันสะดวกกว่าต่างคนต่างทำงานอันเดียวกันนั้นตามลำพังเพื่อประโยชน์ของตัวเอง

ฉัตรทิพย์ : แต่อันนี้จะต้องเริ่มมาจากแต่ละบุคคลที่จะเห็นด้วยกัน ไม่ใช่เริ่มมาจากมีองค์กรอะไรสักองค์กรหนึ่งมาบอกว่า คุณ ๓ คนนี้ควรจะร่วมกัน

วรพุทธิ : ผมถึงได้เน้นถึงการฝึกหรือการสอน หรือการอำนวยความสะดวกให้คนเข้าใจ ไม่ได้หมายความว่าวันดีคืนดีสถาปนากระทรวงแห่งความเป็นจริง หรืออะไรขึ้นมาว่าต้องเชื่อ ตรงกันข้ามผมไม่ได้คิดอย่างนั้น

ไพจิตร : อันนี้ผมเห็นด้วย คือว่าเราเริ่มต้นด้วยการให้การศึกษาให้รู้ว่าทุกคนต้องการอะไร ผมว่าเราสามารถที่จะทำให้ทุกคนเห็นด้วยกันได้ในเรื่องนี้ คือต้องการให้ทุกคนได้รับความยุติธรรมเท่ากัน ถ้าหากทำได้มันไม่ต้องมีระบบกลางที่บังคับ เพราะว่าระบบกลางที่บังคับ เพราะว่าระบบกลางนั้นมันจะมาจากคนแต่ละบุคคลนั่นเอง เลือกกันขึ้นมาเป็นลำดับ ขึ้นมาเป็นระบบกลาง ซึ่งมี rotation ทุกคนจะผ่านมาเป็นระบบกลางอยู่ดี เพราะฉะนั้น ในเมื่อมันช่วยกันทุกคน จุดหมายของกลางหรือตัวสุดท้ายเหมือนกัน จะไม่มีการบังคับ

ฉัตรทิพย์ : ระบบกลางนี้ผมเห็นผมกลัวว่า เขาอาจจะอ้างว่าเพื่อสังคม เพื่ออะไรต่าง ๆ แต่ความจริงก็เพื่อตัวระบบกลางนั่นเองแหละ....

ไพจิตร : ที่ระบบกลางที่ทำเพื่อคนทั้งหมด มันก็ไม่ใช้ระบบกลางในปัจจุบันที่ฉัตรทิพย์กำลังคุยอยู่ เพราะว่า ระบบกลางปัจจุบันมันไม่ได้มาจากรากฐานของประชาชน....

ฉัตรทิพย์ :หรือ ระบบสังคมนิยมเต็มทีที่ไม่ได้คำนึงถึงเสรีภาพของบุคคลมันก็คือระบบกลาง

ไพจิตร : คำว่า เสรีภาพ มันเป็น illusion มันไม่มีจริง ๆ

กรรมล : ผมเห็นด้วยกับอาจารย์ไพจิตรคือ เสรีภาพนี้ก็พูดกัน มันอยู่ที่อะไรก็ไม่ว่า... เรามักจะหวังว่ามันมีอยู่ตลอดเวลา แล้วก็ไม่มีโอกาสได้ enjoy the fruit of that freedom....

ไพจิตร : เป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่กลุ่มหนึ่งจะกดขี่อีกกลุ่ม...

กรรมล : อย่างนั้นแหละ

ฉัตรทิพย์ : ผมไม่เห็นด้วย เสรีภาพเป็นสิ่งซึ่งอยู่ในพื้นฐานของความเป็นมนุษย์อยู่แล้ว....

ไพจิตร : อย่างคำว่า individualism นั้น ก็มาจากระบบ capitalism นั้นเอง เพราะว่าคนจริง ๆ คนเดียวทำอะไรไม่ได้ จะต้องอยู่เป็นกลุ่ม มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่ใช่สัตว์ตัวเดียว ฉะนั้นจะอยู่ไม่ได้ จะไม่มีความหมายอะไรเลย ถ้าไม่อยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่ง

ฉัตรทิพย์ : ผมอยากจะเน้นอีกครั้งหนึ่งว่า ระบบที่เน้นเข้าสู่ศูนย์กลางนี้ ปากอาจจะว่าเพื่อสังคม แต่ว่าอาจจะทำเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง....

ไพจิตร : ตัวเองนี่คือใคร ?

ฉัตรทิพย์ : ตัวเองนั่น คือไฮ้กลุ่มกลางนี้อาจเป็น bureaucracy ของหน่วยกลางนั่นเองก็ได้ เพราะฉะนั้น ผมไม่ไว้ใจ ผมอยากจะทำให้มีการสร้างรากฐานมาจากพื้นฐานจริง ๆ คือพื้นฐานจากความเป็นคนของแต่ละบุคคล ไม่ใช่โดยระบบแห่ง....เผด็จการลงมา ถึงแม้ว่าจะอ้างว่าเพื่อสังคม ผมก็ไม่เชื่อ เพราะว่า อยู่ห่างไกลเกินไป

วรพุทธิ : นี่เข้าใจผิดนี้ เมื่อผมบอกว่าเน้นถึงการรวมกันกระทำเป็นส่วนรวม มิได้หมายความว่ามันจะต้องดำเนินไปโดยมีจุดศูนย์กลางอันเดียว ผมไม่ได้ว่าอย่างนั้น ผมหมายถึงทัศนคติหรือความคิดของคนต่างหากที่จะทำรวมกัน ถ้าหากมีคนที่คิดเห็นเช่นเดียวกันนั้นแล้ว ใช้วิธีการว่าเราจะทำอย่างไรนั้นมันขึ้นอยู่กับความเป็นจริง เป็นต้นว่าถ้าเรามีความคิดอย่างนี้แล้ว ไม่ได้หมายความว่าเราจะแปรสภาพเศรษฐกิจทางด้านเกษตรกรรมเป็น state-

farm ที่ใหญ่ที่สุดในโลก ไม่ใช่อย่างนั้น เราเพียงแต่ว่า เราต้องการให้มีการผลิตร่วมกัน ถ้าหากความเป็นจริงมันต้องบังคับให้เราให้มีการผลิตในส่วนบุคคลเป็นกลุ่มเป็นก้อนจำเพาะส่วนนั้น เป็นสหกรณ์อะไรขึ้นมา โอันนั้นมันก็เกี่ยวกับความเป็นจริงที่เราจะจัดขึ้น

ภระมล : เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าคุณวรพุทธิก็พูดชั้วว่าหมายถึงระบบสหกรณ์ก็ไม่ได้มีการไปตัดสิทธิ์เสรีภาพของใคร คือทุกคนยังคงมีเสรีภาพตามความสามารถทางการผลิตของตน เพราะฉะนั้น ไม่เห็นมีอะไรที่อาจารย์ฉัตรทิพย์น่าจะต้องปฏิเสธในจุดนี้ เสรีภาพที่อาจารย์พูดถึงมักจะหมายถึงเสรีภาพในทางการเมือง เสรีภาพในด้านอะไรก็ไม่รู้ ซึ่งผมยังไม่เข้าใจความหมายเหมือนกันว่า ไอ้เสรีภาพที่อาจารย์พูดคืออะไรแน่ ผมเชื่ออยู่เสมอว่า ถ้าหากย้ายในเรื่องเสรีภาพมากก็จะมีคนกลุ่มเดียวแหละครับที่ enjoy the fruit of that freedom

ฉัตรทิพย์ : ผมจะพูดให้ชัดเจนไป ในทางการเมือง เสรีภาพผมหมายถึงระบบประชาธิปไตย ซึ่งเคารพสิทธิของมนุษย์ที่ประกอบขึ้นมาเป็นระบบการเมืองอันนั้น เป็นระบบซึ่งรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางสังคมโดยมีข้อจำกัด คือไม่เข้ามาทำแทนสถาบันทางสังคมอื่นเสียทุกสถาบันไป ยอมให้มีสถาบันอิสระต่าง ๆ ในสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ สำหรับงานด้านเศรษฐกิจผมหมายถึงระบบ ซึ่งเอกชนหรือธุรกิจเอกชนเป็นตัวจักรที่มีความสำคัญในการผลิต อันนี้ไม่ได้หมายความว่าในการผลิต อันนี้ไม่ได้หมายความว่าในกิจการหลายชนิดนั้นจะมีรัฐวิสาหกิจไม่ได้ มิได้ ผมยอมรับในกิจการผลิตบางชนิด และระบบสหกรณ์นั้นผมเห็นด้วยแต่ผมอยากเห็นว่าในด้านการผลิตนี้ควรรักษาระบบที่เอกชนมีความคิดริเริ่มในทางการผลิตและเป็นเจ้าของ

ตัวประกอบการผลิตไว้ ซึ่งหมายความว่า การผลิตยังรักษาไว้ให้เป็นของ เอกชนอยู่ แต่สิ่งที่เราน่าจะเรียกร้องจากการปฏิบัติของรัฐบาลหรือหน่วยการ ผลิต คือให้มีการแจกจ่ายอย่างยุติธรรมโดยนำความคิดค้ำความเสมอภาค และสวัสดิการมาเกี่ยวข้องให้มาก

ข้อเสนอของผมนี้จะกระทบกระเทือนการผลิตด้วยในระยะหลัง คือจะทำให้ การผลิตมิได้อยู่ในมือของคนเฉพาะบางกลุ่มซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่เราไม่ ประารถนาในปัจจุบัน ถ้ามีการกระจายการแจกจ่ายได้ให้ยุติธรรมมากขึ้น การ ผลิตในท้ายที่สุดจะประกอบไปด้วย.....ผู้ที่จะเป็นนายทุนก็คือเรา ๆ หลาย ๆ คนนี้แหละ เพราะว่า ทุนนี้จะมาจากคนใดคนหนึ่งนั้นไม่พอเพียงเสียแล้ว เพราะว่าได้มีการแจกจ่ายรายได้โดยเสมอภาคยิ่งขึ้นแล้ว การผลิตในระบบ อันใหม่นี้ คือธุรกิจของบริษัทมหาชน ซึ่งเป็นของเอกชนอยู่ แต่ว่าเป็น เอกชนทั่ว ๆ ไปหลาย ๆ คน

ไพจิตร : เอกชนทั่ว ๆ ไปหลาย ๆ คน ก็มักจะเป็นเอกชนที่มีทรัพย์สินอยู่ แล้ว

กระมล : มีฐานะดีอยู่แล้ว....

ฉัตรทิพย์ : แต่ว่าการแจกจ่ายรายได้และทรัพย์สินที่ยุติธรรมมากขึ้นจะทำให้ คนเหล่านี้ไม่สามารถจะตั้ง family business อย่างปัจจุบันนี้ได้

ไพจิตร : แจกจ่ายรายได้หมายความว่าอย่างไร ?

ฉัตรทิพย์ : หมายความว่าใช้ระบบภาษีหรือระบบสวัสดิการในหน่วยธุรกิจ นั้นเอง

กระมล : ถ้าอย่างนั้น ผมก็เห็นจะพอรับได้ในส่วนใหญ่ของอุดมการณ์ที่ อาจารย์ฉัตรทิพย์ว่ามา แต่ผมขอเติมวันใดหนึ่ง อะไร ๆ ก็แล้วแต่เถอะ

ไฮ้การย้ายในเรื่องวิสาหกิจเอกชนมาก ๆ ที่ว่าเป็นตัวจักรสำคัญในการที่จะเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอะไรนี้ ผมรู้สึกว่าเป็นปัจจุบันเมืองไทยเรานี้ก็ย้ายในเรื่องนี้มาก ว่าให้เอกชนทำไอ้โน่น ทำไอ้โน้นมาก แต่ผมก็มานั่งเวทนาอยู่ว่า แหม เสรีภาพมันก็เลยเอาไปใช้ทางสร้างไนท์คลับ สร้างโรงแรม สร้างอะไรต่าง ๆ ที่ไม่เห็นจะมีประโยชน์อะไรกับเศรษฐกิจหรือทางสังคมอะไรเลย ทำให้มีการจ่ายเงินกันอย่างฟุ้งเฟ้อมากมาย ผมคิดว่าอันนี้ต้องมี guidance มาจากรัฐว่า การลงทุนนั้นคงลงทุนได้ แต่ต้องลงทุนไปในทางที่จะเกิดประโยชน์ต่อสังคมให้มากขึ้น ไม่ใช่เอาไปลงทุนในการสร้างโรงแรม แล้วก็เปลี่ยนไปกลายเป็นที่สำหรับทหารอเมริกันเช่น ไนท์คลับเกิดขึ้นมาเป็นดอกเห็ด เปิดกันทั่วทุกหนทุกแห่งนี่คิดว่าดีแล้วหรือครับ เสรีภาพให้เอกชนทำมาอย่างนี้ ?

ฉัตรทิพย์ : ก็อันนั้นมันเป็นระบบวิสาหกิจเอกชนในแบบปัจจุบันนี้ ซึ่งมีเป็นแบบ family business ระบบที่ผสมเสนอเป็นระบบธุรกิจเอกชน แต่ไม่ใช่ในรูป family business แต่เป็นธุรกิจเอกชนของมหาชนของบุคคลทั่วไป ซึ่งอันนั้นมันจะทำให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าการลงทุนนั้นจะลงทุนไปในทางไหน

ไพจิตร : ถ้าหากมหาชนสนใจในการตั้งไนท์คลับ คิดว่าดีหรือ ?

ฉัตรทิพย์ : ผมคิดว่ามหาชนคงไม่สนใจในการตั้งไนท์คลับ เพราะว่า มีความคิดความอ่านมาจากหลาย ๆ ฝ่าย

ภระมล : คำว่ามหาชนที่อาจารย์ฉัตรทิพย์พูดมันก็ illusion อีกแหละครับ มหาชนอาจจะมีคนอยู่กลุ่มเดียวแหละครับ สัก ๒๐๐ ครอบครัวแล้วก็ทำการทุกอย่างเหมือนอย่างที่เกิดขึ้นในปากีสถานหรือเกิดขึ้นในฟิลิปปินส์เดี๋ยวนี้

แหละครับ มหาชน มหาชนนามว่ามหาชนแต่ว่ามีคนกลุ่มเดียวจัดการในนามมหาชน

ฉัตรทิพย์ : ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบที่ผมเสนอโดยแท้จริง ข้อวิตกของอาจารย์นี้จะไม่มีทางเกิดขึ้นได้ เพราะเมื่อมีการแจกจ่ายรายได้และทรัพย์สินที่ยุติธรรมแล้ว ก็หมายความว่า ไอ้ ๒๐๐ ครอบครัวนั้นถูกตีแตกไปรายได้และทรัพย์สินจะถูกแจกจ่ายไปอยู่ที่บุคคลต่าง ๆ ในสังคมแทนที่จะสะสมอยู่เฉพาะใน ๒๐๐ ครอบครัว แล้วจะมีสถาบันการเงินทำหน้าที่ระดมการสะสมทุนกลับมาเพื่อก่อตั้งกิจการ แต่คราวนี้ทุนจะมาจากบุคคลทั้งหลายในสังคม ซึ่งบุคคลเหล่านี้ย่อมมีสิทธิในการควบคุมการจัดการของธุรกิจมหาชนที่จัดตั้งขึ้น บุคคลเหล่านี้ส่วนหนึ่งจะเป็นผู้ที่ทำงานในระดับต่าง ๆ ในธุรกิจนั้นเองซึ่งเขาเองจะคอยควบคุมมิให้ผู้ที่ทำหน้าที่บริหารในธุรกิจนั้นจัดการไปตามอำเภอใจ ผมอยากขอย้ำว่าระบบซึ่งให้คนเพียง ๒๐๐ ครอบครัว กิติ หรือให้รัฐเท่านั้นกิติ เป็นเจ้าของทุนและจัดการธุรกิจทั้งสิ้นของระบบเศรษฐกิจต่างเป็นระบบแห่งการบังคับด้วยอำนาจและมีความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจอย่างยิ่งด้วยกันทั้งสิ้น ผู้ที่มีอำนาจและทรัพย์สินทางเศรษฐกิจในระบบแรกก็คือ ครอบครัวที่มั่งคั่ง หรือพวกเจ้าขุนมูลนาย ส่วนในระบบหลังก็คือข้าราชการ พวก bureaucrat ชั้นสูงซึ่งมาจากสมาชิกสำคัญของพรรคเพียง พรรคเดียว ที่ครองอำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จในประเทศ ระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและการเมืองนั้นจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีการกระจายทรัพย์สินทางเศรษฐกิจทั้งที่เป็นรายได้และทรัพย์สินไปสู่บุคคลต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ

ไพจิตร : ผมคิดว่าระบบที่ฉัตรทิพย์พยายามจะเสนอ ก็คือระบบ welfare state ซึ่งตามหลักก็ แต่ถ้าเราจะดูกันอีกทีผมว่ามันจะเป็นระบบคล้าย ๆ เรียก

ว่า Paternalism คือคนที่รวบแล้วหรือมีอะไรแล้วนี่ คิดถึงคนจนบ้างนึกหน่อยในฐานะที่ตัวเองรวบแล้ว พยายามที่จะช่วย ซึ่งความจริงนั้นเป็นสิทธิของคนจนแท้ ๆ มีสิทธิที่จะได้รับความยุติธรรมทางด้านสังคม ไม่ใช่ที่เราโยนให้เหมือนโยนให้หมาตัวหนึ่ง ผมว่าบริษัทต่างๆ นี่ควรเป็นของ public แท้ ๆ ไม่ใช่มหาชนเฉย ๆ คือว่าเป็นของชนทั้งชาติ เป็น social ownership มากกว่า state ownership เพราะว่า state ก็เป็น expression ของ society อย่างที่ผมบอก มันควรจะเป็นสังคมแท้ ๆ รวมทั้งหมกที่เป็นเจ้าของ เพื่อผลิตขึ้นมาเพื่อที่จะให้ผลลัพธ์ที่แบ่งกันระหว่างคนที่อยู่ในสังคมนั้นทั้งหมด ผมรู้สึกว่าจะมีความยุติธรรมมากกว่า

ฉัตรทิพย์ : ความจริงลักษณะที่ผมว่าให้มีการแจกจ่ายรายได้โดยยุติธรรมยิ่งขึ้นนี้ ไม่ใช่เพราะว่านายทุนใจบุญ เห็นใจ แต่ว่าเป็นการเรียกร้องโดยสิทธิทุกฝ่ายเรียกร้องให้มีการแจกจ่ายได้โดยยุติธรรม อาจจะเป็นทางพรรคการเมือง โดยทางสมาคมอาชีพหรือสหภาพกรรมกร คือเรียกร้องโดยสิทธิและระบบการเมืองเอื้ออำนวยต่อการเรียกร้องอันนี้ด้วยคือการแจกจ่ายได้เป็นไปโดยยุติธรรมโดยสิทธิ ไม่ใช่เพราะว่าเห็นว่าสงสารก็เลยหยิบยื่นให้

ไพจิตร : คำว่ายุติธรรมมีความหมายแค่ไหน ? เพราะยุติธรรมสำหรับคนหนึ่ง สำหรับนายทุน นี่อาจไม่ยุติธรรมสำหรับลูกจ้าง

ฉัตรทิพย์ : ระบบที่เสนอนี้จะทำให้ทั้งสองฝ่ายประนีประนอมกันได้

ไพจิตร : มันจะประนีประนอมกันไม่ได้ ตราบใดที่คนหนึ่งมีฐานะเป็นคนให้ อีกคนหนึ่งมีฐานะเป็นคนรับ คนที่รับนี้ฐานะค้ำค้ำกว่าทุกที

ฉัตรทิพย์ : แต่ในลักษณะของระบบของวิสาหกิจที่ผมเสนอนี้ ความจริงกรรมกรหรือผู้ที่ทำงานก็เป็นนายทุนอยู่ด้วย เพราะว่ามีส่วนในหุ้นส่วนของ

บริษัทค้าขาย เพราะฉะนั้น ในลักษณะหนึ่งเขาก็ทำหน้าที่ในลักษณะเป็น
เจ้าของค้าขาย

ไพจิตร : ผมไม่เชื่อเท่าไร เพราะที่ฝรั่งเศส เดอโกลได้เสนอทำแบบนี้
ปรากฏว่ากรรมกรไม่ยอมรับ เพราะว่า เห็นว่ามันเป็นฉากเฉย ๆ ที่กันความ
เป็นจริง คือ exploitation ของกรรมกร และกรรมกรไม่ยอม เพราะว่า
จุดมุ่งหมายคือต้องการเป็นเจ้าของแท้จริง ไม่ใช่ว่าได้รับส่วนแบ่งหุ้นใบหนึ่ง

วรพุทธ์ : ปัญหามันอยู่ที่ว่าอย่างนี้ ในขณะที่ระบบส่วนหนึ่งเป็นอย่างที่คุณ
ฉัตรทิพย์ว่า และอีกส่วนหนึ่งยังดำเนินอยู่เอกเทศแบบในฝรั่งเศส ปัญหา
มันมีอยู่ว่าคณงานนี้เปรียบเทียบฐานะของตนเอง ในกรณีหนึ่งมีหุ้นส่วนอัน
เป็นกระต่าย อีกส่วนหนึ่งได้เงินสดเป็นการตอบแทนงาน เพราะฉะนั้น
ผมจึงเห็นว่าถ้าเราจะเปลี่ยน ถ้าเราจะทำอย่างที่คุณฉัตรทิพย์ว่า ต้องเปลี่ยน
ทั้งหมด ในเมื่อมันไม่มีการเปรียบเทียบว่า ใ้ันนี้มันอาจจะมีโอกาสที่จะได้รับ
ผลประโยชน์จาก exploitation แล้วนี้ มันก็จะไม่มีการขัดข้องต่อระบบที่คุณ
ฉัตรทิพย์ว่า ถ้าหากว่าทั้งหมดในสาขาอุตสาหกรรมใช้ระบบเดียวกันหมด
คือระบบ public participation อย่างนี้มันก็ไม่มีปัญหา แต่ถ้าเหลือไว้....

ไพจิตร : ใช่ ผมเห็นด้วย แต่มันก็ยังมมีปัญหาอยู่นิด เรื่องเงินเดือนที่ได้
รับมากับแรงงานที่เสียไปมันตรงกันหรือเปล่า ?

ฉัตรทิพย์ : ก็เรียกร้องได้ใช่ไหม ?

ไพจิตร : เรียกร้องไม่ได้ซี ถ้าทุกคนเหมือนกัน

วรพุทธ์ : ควรจะเป็นอย่างนี้ ทั้งด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมควรมี
exchange medium เหมือนกัน ไม่ใช่ทางด้านอุตสาหกรรม มีเงินสด มี
โบนัส หรืออะไรแตกต่างไปจากรายได้ของเกษตรกร ในกรณีนั้นก็มีการ
เปรียบเทียบกันอีก

ฉัตรทิพย์ : ครับ แต่ว่าในท้ายที่สุดก็อาจลดลงในแง่ที่ว่าคนงานทางเกษตรก็เคลื่อนเข้ามาอยู่ทางอุตสาหกรรมมากขึ้น ถ้าเผื่อเรามีระบบรับได้

วรพุทธ์ : แต่มันต้องมีเหลืออยู่เสมอ

ไพจิตร : แต่มันต้องมีเหลือ ไม่งั้นจะทำอย่างไร

ฉัตรทิพย์ : ใช่ แต่เมื่อจำนวนลดลง รายได้ต่อคนมันย่อมสูงขึ้น

ไพจิตร : นี่ไม่แน่

วรพุทธ์ : เพราะฉะนั้น เวลาผมพูดถึงองค์การสหกรณ์ ผมไม่ได้พูดเฉพาะในค้ำ production พูดในค้ำที่เป็นองค์การสำหรับ exchange ด้วย เป็นเป็นแหล่ง exchange สินค้าอุตสาหกรรมกับสินค้าเกษตรกรรม และเป็น exchange house สำหรับสินค้าทั้ง ๒ ฝ่าย เพราะฉะนั้น exchange system จึงจะไม่มีปัญหา

ฉัตรทิพย์ : ผมคิดว่าวันนี้เราก็ได้พูดกันมานานพอสมควรแล้ว เราคงยุติกันเพียงแค่นี้ ผมขอสรุปว่าสำหรับในประเด็นที่ ๓ ที่พูดถึงเรื่องที่ว่า ยุคตมการในอนาคตของประเทศไทยควรจะมีลักษณะไปในทางใด เราทั้ง ๔ คนเห็นด้วยกันว่า ควรเน้นให้เห็นความสำคัญของส่วนรวม แต่มีความแตกต่างในความเห็นอยู่ว่า ที่ว่าส่วนรวมนี้ควรจะพิจารณาในลักษณะของส่วนรวมแท้ๆ หรือควรพิจารณาส่วนรวมในฐานะที่เป็นส่วนประกอบขึ้นมาของปัจเจกชน ควรพิจารณาปัจเจกชนในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของส่วนรวมนั้นอย่างไร ? ซึ่งในข้อนี้ที่เห็นด้วยกันอย่างหนึ่งที่สำคัญคือ การแจกจ่ายรายได้ที่ไปสู่ปัจเจกชนนี้จะต้องเป็นไปโดยเสมอภาคยิ่งขึ้น แต่ทว่าระบบแห่งการผลิตนั้นมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ว่าจะใช้ระบบซึ่งรวมปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการผลิตอุตสาหกรรม อันนั้นอย่างหนึ่ง หรือว่าอีกอย่างหนึ่ง

พยายามแจกจ่ายรายได้ให้เสมอภาค ซึ่งจะทำให้ปัจเจกชนมีรายได้มากขึ้น ทำให้มีส่วนร่วมลงทุนมากขึ้น ซึ่งระบบหลังนี้การจัดตั้งองค์การรัฐกิจจะเป็นในลักษณะบริษัทมหาชน ซึ่งกิจการและปัจจัยการผลิตเป็นของเอกชน ที่สรุปมานั้นทางอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ ส่วนในทางเกษตรนั้นเราทุกคนเห็นด้วยกันว่า ควรนำระบบสหกรณ์มาใช้มากที่สุด เป็นระบบที่คงไว้ซึ่งเสรีภาพในการผลิตของแต่ละส่วน แต่ว่าในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมการร่วมมือกันมากขึ้นระหว่างสมาชิกของสหกรณ์

วารสารสังคมศาสตร์ ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ฉบับที่ ๒ ปีที่ ๘ เมษายน ๒๕๐๔

สันติภาพกับองค์การสหประชาชาติ

บทนำ

ความเหี้ยมโหดของมนุษย์นั้นมีนานัปการ และประวัติศาสตร์ก็ได้จารึกให้เราเห็นว่า สงครามในแต่ละยุคแต่ละสมัย เป็นเวทีและเป็นโอกาสที่มนุษย์จะได้แสดงออกถึงความร้ายกาจของตัวออกมาได้มากที่สุด และถึงขีดสุดยอกเท่าที่ความชำนาญความรู้จะอำนวยในแต่ละขณะ จะเป็นสงครามแย่งชิงฆ่าหรือเมียหรืออาณาเขต ฯลฯ จะต้องมีความเจ็บล้มตาย จนนับไม่ถ้วนไม่ว่าฝ่ายใดจะชนะหรือแพ้ ยิ่งความรู้วิทยาการวิทยาศาสตร์ก้าวหน้า ยิ่งอำนวยให้ขอบเขตของสงครามกว้างขวางออกไป มนุษย์สามารถฆ่ามนุษย์ด้วยกันอย่าง “คุ้มค่า” มากขึ้นทุกที ปัจจุบันระเบิดลูกเดียวอาจทำลายชีวิตนับล้านในพริบตา และในยุคปัจจุบันนี้เองก็ไม่เป็นการสุควิสัยที่มนุษย์จะทำลายมนุษยชาติให้สูญสิ้นไปจากโลก ความทุกข์ยากอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสงครามซึ่งส่วนใหญ่ตกแก่ผู้คนที่ไม่รู้เห็นด้วย และอาจไม่เข้าใจในสาเหตุอันแท้จริงของสงครามด้วยซ้ำไป ทำให้ผู้ที่มีเมตตาจิตและจริยธรรมประเสริฐ พยายามที่จะลดหย่อนผ่อนคลายความร้ายแรงของสงคราม และพยายามที่จะขจัดสงครามให้สิ้นไปโดยสิ้นเชิงในที่สุด

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น เพื่อรับหน้าที่รักษาสันติภาพและความมั่นคงของโลกไว้ สืบแทนสันนิบาตชาติที่ได้ถึงแก่ภรรณาไปแล้วเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ อุดมคติขึ้น ไม่นานมานักได้มีการเฉลิมฉลองวันครบรอบปีที่ ๒๕ แห่งการสถาปนาองค์การสหประชาชาติ

แต่ก็ปรากฏว่าประชาชนไทยและรัฐบาลไทยไม่ค่อยจะใส่ใจต่อเรื่องนี้ สำหรับประชาชนไทยทั่วไปนั้นก็พอจะเข้าใจได้ว่าไม่สนใจมากนัก เพราะมีเรื่องปากและท้องที่จะต้องเป็นห่วงกังวลพอดูอยู่แล้ว แต่รัฐบาลของเราเช่นเดียวกับรัฐบาลของอีกหลาย ๆ ประเทศ ก็จะให้ความสำคัญแก่องค์การสหประชาชาติน้อยลงทุกที ทั้งนี้ อาจเป็นด้วยความผิดพลาดที่ตามมากับความสั่นคลอนของสถานการณ์ของโลก ตลอดจนอายุขององค์การสหประชาชาติ ความหวังที่จะได้รับสันติภาพและสงบสุขได้อันตรธานไป พร้อม ๆ กับการปรากฏของ “สงครามเย็น” “สงครามกัวเตมาลา” และ “สงครามปลดแอก”

ความผิดพลาดที่มีอยู่ทั่วไป หากสืบเนื่องมาจากความเข้าใจในปัญหาและอุปสรรคที่องค์การสหประชาชาติต้องประสบอยู่ตลอดมาแล้ว ก็ย่อมจะช่วยให้มีการคิดค้นหาทางเอาชนะอุปสรรคเหล่านั้น เพื่อที่จะให้ความหวังกลายเป็นความจริงได้ ในทางตรงกันข้าม หากความผิดพลาดสืบเนื่องมาจากความไม่เข้าใจ หรือสืบเนื่องมาจากการมองปัญหาเฉพาะที่ปลายเหตุ ก็ย่อมก่อให้เกิดความทอดอวยขาดความมานะอุตสาหะที่จะหาทางก้าวไปสู่อนาคต และนี่คืออันตรายแห่งยุคปัจจุบัน

หลักการ เจตนาธรรม และความหวังอันสูงส่งที่จารึกไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ ต่างก็แสดงออกถึงคุณค่าอันดีงามอันควรแก่มนุษยชาติ* แต่ว่ามนุษย์โดยทั่วไปยังไม่พร้อมที่จะให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน เพื่ออำนวยให้คุณค่าเหล่านั้นเป็นกำหนดกฎเกณฑ์สำหรับสังคมแห่งมนุษย์ ดังนั้น ก่อนที่ความผิดพลาดและความย่อท้อจะเข้าครอบงำไปทั่วทุกหัวระแหง เราจะต้องทำความเข้าใจกับปัญหาและอุปสรรคที่กีดขวางทางที่จะนำไปสู่สันติภาพและความสงบสุขของโลกในยุคแห่งความมีติমন เราทำได้แต่หวังว่าเพียง

* ดูอารัมภบทและหมวดที่ ๑ ของกฎบัตร ฯ

แสงสว่างน้อยนิดอาจเป็นสื่อ นำทางให้ปลอดภัยจากอันตรายที่แฝงตัวอยู่รอบ
 ด้านได้

ทั่วไป

เมื่อเราพูดถึงสันติภาพและความสุข ก็แว่นเสียมได้ที่จะนำเรื่องความ
 เป็นระเบียบกับความยุติธรรมเข้ามาประกอบการพิจารณาของเราด้วย ทั้ง
 สองนี้เป็นสิ่งจำเป็นต่อสังคมก่อนที่สันติภาพที่มั่นคงยาวนานจะปรากฏขึ้นมา
 ได้ ความเป็นระเบียบในที่นี้ หมายถึงความสงบราบรื่นในความสัมพันธ์ทาง
 วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง พอเพียงแก่การที่สมาชิกแห่ง
 สังคมหนึ่ง ๆ จะกำหนดอนาคตของตนเอง หากขาดเสียซึ่งความสงบหรือ
 ความเป็นระเบียบขั้นพื้นฐานตั้งนั้นแล้ว รัฐบาลและประชาชนก็มีอาจที่จะวาง
 แผนการปฏิรูปสังคมให้เจริญก้าวหน้าไปได้ ส่วนความยุติธรรมในที่นี้ หมายถึง
 ถึงสถานะที่มวลความขัดแย้งที่มีอยู่จะต้องตกลงกันหรือตัดสินกันตามกฎหมาย
 แห่งกฎหมาย กระนั้นก็ตามสันติภาพที่มั่นคงและยาวนานจะไม่บังเกิดขึ้น
 หากความเป็นระเบียบและความยุติธรรมมีลักษณะตายตัว สถาบันต่าง ๆ ที่มี
 อำนาจและอิทธิพลปกคลุมเหนือสังคม ย่อมจะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับ
 สถานะความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มิฉะนั้น ก็จะนำมาซึ่งการต่อต้านความ
 รุนแรงและความสั่นคลอนมาสู่สังคมนั้น

ภายในสังคมของชาติหนึ่ง ๆ จะมีศูนย์กลางแห่งอำนาจที่จะกำหนดให้มวล
 สมาชิกของสังคมนั้น ปฏิบัติตามกฎหมายแห่งความเป็นระเบียบและความ
 ยุติธรรมที่ได้ตราขึ้นมา สังคมใดมีลักษณะล่าหลังหรือขาดความเป็นปึกแผ่น
 มากเท่าใด กฎหมายแห่งสังคมนั้นก็ย่อมมีลักษณะเป็นคำสั่งเป็นกฎบังคับมาก

คู่ควรกับสถานะดังกล่าว ทั้งนี้เพราะอำนาจที่ปกครองอยู่ตรากฎหมายขึ้นมา ในเบื้องต้นก็เพื่อรักษาความสงบและความเป็นระเบียบ เพื่ออำนวยความสะดวก ปกครองที่ราบรื่น^๑ ยิ่งมีความปั่นป่วนมากเท่าใดก็ยิ่งนำมาซึ่งกฎหมายที่มี สาระหนักไปในทางบังคับ นอกเหนือจากกฎเกณฑ์แห่งการบังคับที่ตราขึ้นมา แล้ว ในแต่ละสังคมยังมีจารีตประเพณีอันเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในสังคมนั้น การละเมิดจารีตประเพณีย่อมก่อให้เกิดปฏิกิริยาไม่พึงพอใจต่อผู้ฝ่าฝืนและด้วยเหตุที่จารีตประเพณีมีลักษณะเป็น ข้อจำกัดการประพฤติปฏิบัติ เราจึงอาจจะรวมไว้ด้วยว่าเป็นส่วนหนึ่งของ กฎเกณฑ์แห่งการบังคับ

ในภาวะความสงบที่ตามมากับระบบแห่งการบังคับ สังคมก็ย่อมจะวิวัฒนาการก้าวหน้าไปเป็นลำดับ เมื่อสมาชิกของสังคมนั้นมีความเจริญมากขึ้น มีความเข้าใจในความจำเป็นที่จะต้องมีความเป็นระเบียบมากขึ้น การบังคับกันก็จะมีความจำเป็นน้อยลงเป็นลำดับ ความยุติธรรมขั้นสูงขึ้นไปก็จะเป็นความหวัง หรือความมุ่งหมายอันใหม่ของสังคมขึ้นมา ทั้งนี้ ก็ดังที่ปราชญ์เคยกล่าวไว้ว่า “ความยุติธรรมที่ขาดอำนาจนั้น ไร้ประโยชน์ แต่อำนาจที่ขาดความยุติธรรมก็คือการข่มเหงกดขี่” การข่มเหงกดขี่แม้ว่าในระยะสั้นอาจรักษาความเป็นระเบียบไว้ได้ แต่ไม่สามารถที่จะสร้างความมั่นคงขึ้นมาได้ เพราะการข่มเหงกดขี่นั้นอาศัยอำนาจและกำลังเป็นที่ตั้ง และอำนาจและกำลังย่อมเปลี่ยนมือกัน ไปเปลี่ยนแหล่งรวมกำลังไปตามสายทางการแก่งแย่งหักล้างกันตามธรรมชาติ

๑. Sir James Salmond, *Jurisprudence 10 th edn.*, Sweet and Maxwell Ltd., 1957, p. 22.

ความยุติธรรมจะปรากฏอยู่ในกฎหมายของระบบแห่งการบังคับได้หรือไม่ นั่น คือความที่จะต้องพิจารณากันต่อไป ถ้าเราทำความเข้าใจเสียแต่เนิ่น ๆ ว่า กฎหมายไม่ใช่สิ่งตายตัว ปัญหาที่จะเบาบางลงไป มาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ของความยุติธรรมย่อมขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมเศรษฐกิจ และการเมืองในแต่ละขณะ อะไรซึ่งยุติธรรมในวันนี้ อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับกันเช่นนั้น ในวันต่อ ๆ ไปก็ได้ กฎหมายในแต่ละขณะ คือกฎเกณฑ์ที่กลุ่มชนที่มีอำนาจ อิทธิพลเหนือสังคมตราขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนไว้^๑ แต่เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางกระจายอำนาจอิทธิพลทางส่วนรวมมากขึ้นเป็นเงาตามตัวเหมือนกัน และยิ่งกฎหมายแผ่ขยายขอบเขตการรักษาสถาปัตยกรรมของส่วนรวมมากขึ้นเท่าใด สังคมนั้นก็ใกล้เข้าไปสู่ความเสมอภาคกันในด้านความยุติธรรมด้วย

เท่าที่ได้กล่าวมานี้เป็นหลักฐานในการพิจารณาการจัดความเป็นระเบียบ และการรักษาความสงบภายในสังคมทั่ว ๆ ไป ซึ่งก็นำมาประกอบการพิจารณา ปัญหาของสังคมระหว่างประเทศได้เหมือนกันในบางส่วน แต่ก็ต้องมีข้อจำกัด บางประการ คือภายในสังคมของแต่ละชาตินั้น ความเป็นระเบียบและความยุติธรรมย่อมหมายถึงการกำหนดหรือบังคับ โดยอำนาจอธิปไตยสูงสุด ซึ่งผู้อยู่ใต้อำนาจนั้นจะต้องปฏิบัติตาม แต่ในสังคมระหว่างประเทศเท่าที่เป็นอยู่ กลับปรากฏว่าสมาชิกแห่งสังคมนั้น ต่างอ้างตนเป็นอธิปไตยต่อกันทั้งนั้นคือ ถือว่ามีสิทธิที่จะอยู่ไปโดยไม่มีการแทรกแซงจากภายนอกต่อกิจการ และผลประโยชน์ของตน นอกเสียจากตนจะยินยอมต่อการจำกัดสิทธินั้นในบางส่วน หลักการของความเสมอภาคเป็นอธิปไตยนี้ ไม่ค่อยจะสอดคล้องกับความเป็น

๑. Harold Laski, *An Introduction to Politics*, Unwin Books, London, 1961, p. 14

จริงนัก หากเรากำลังถึงกำลังและอำนาจของประเทศต่างๆ และหากปัจจุบันไม่ใช่ยุคแห่งการปลดปล่อยอาณานิคม ยุคแห่งการต่อสู้กันระหว่าง “ลัทธิของมวลชน” กับ “ลัทธิของเสรีนิยม” และยุคแห่งภัยจากสงครามมหาประลัยแล้ว ปลาใหญ่คงจะไม่ปล่อยให้ปลาเล็กเวียนว่ายอยู่เคียงข้าง และสัตว์เสมอตนไปนานนัก ในภาวะซึ่งประเทศใหญ่น้อยต่างถือตัวเป็นเอกก็เป็น การยากที่จะให้ยอมรับอำนาจอธิปไตยสูงสุดเหนือสังคมระหว่างประเทศ ส่วน การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะใช้กำลังเข้าบีบบังคับให้ฝ่ายอื่น ๆ ยอมพินอบพิเทา ต่อตนก็เห็นจะสุดวิสัย ไม่ต่างอะไรกับการฆ่าตัวตาย ดังนั้นทางเลือกสำหรับการจัดตั้งความเป็นระเบียบขึ้นมาสำหรับสังคมระหว่างประเทศจึงอยู่ที่ระบบที่ สมาชิกแห่งสังคมนั้นยินยอมและร่วมกันตราขึ้นมา

ระบบขององค์การสหประชาชาติ

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ยุติลงแล้ว องค์การสหประชาชาติก็ได้ปรากฏขึ้น เป็นผลจากความพยายามอีกครั้งหนึ่งของกลุ่มบุคคลที่เห็นการณ์ไกล เห็นความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งระบบและกฎเกณฑ์ขึ้นมาควบคุมรักษาสันติภาพเอาไว้ กฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ ห้ามมิให้มีการข่มขู่หรือคุกคามหรือละเมิดต่อสันติภาพ (มาตรา ๑ ข้อ ๑) เรียกร้องให้มวลสมาชิกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี* และในการติดต่อสัมพันธ์ต่อกันก็ให้งดเว้นเสียซึ่งการใช้อำนาจข่มขู่และคุกคามต่อกัน (มาตรา ๒ ข้อ ๓ และ ๔) การที่จะให้มีการปฏิบัติตามเจตนารมณ์ดังกล่าวนี้ ย่อมจะต้องอาศัยระบบแบบแผนของการรักษาความเป็นระเบียบและการอำนวยความสะดวกธรรมให้แก่มวลสมาชิกดังจะได้กล่าวต่อไป

* ดูหมวดที่ ๖ ของกฎบัตรฯ

๑. การรักษาความเป็นระเบียบ

ระบบแห่งการบังคับขององค์การสหประชาชาติ ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า จะต้องได้รับความร่วมมือด้วยดีจากบรรดาประเทศของโลก (ในฐานะที่สถาปนาองค์การขึ้นมา) สมมติฐานดังกล่าวนี้ ปรากฏอย่างชัดแจ้งในข้อความบางส่วนของกฎบัตรฯ ซึ่งมอบความรับผิดชอบเป็นพิเศษควบคู่กับอิทธิทธิบางประการให้แก่ห้ามหาประเทศ^๑ ซึ่งได้แก่สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส และจีน (ขณะนั้นจีนยังมีได้แยกออกเป็นรัฐจีนคอมมิวนิสต์กับจีนคณะชาติ) ทั้งนี้ เช่น มาตรา ๒๓ ข้อ ๑ ซึ่งมอบตำแหน่งประจำให้แก่ประเทศทั้ง ๕ ในคณะมนตรีความมั่นคง ส่วนอีก ๖ ตำแหน่ง (ต่อมาเป็น ๑๐ ตำแหน่ง หลังจากการเปลี่ยนแปลงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙) ให้เป็นตำแหน่งหมุนเวียนสลับเปลี่ยนไปตามแต่จะเลือกกันในหมู่สมาชิกอื่น ๆ มาตรา ๒๗ ข้อ ๓ กล่าวไว้ว่า คำวินิจฉัยของคณะมนตรีความมั่นคงในเรื่องสำคัญ ๆ ที่นอกเหนือไปจากเรื่องระเบียบการแล้ว จะกระทำได้โดยคะแนนเสียงเห็นชอบของสมาชิก ๗ (ต่อมา ๙) ประเทศ ซึ่งรวมคะแนนความเห็นชอบของสมาชิกประจำด้วย มาตรา ๔๗ ระบุให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเสนาธิการทหารขึ้นประกอบด้วยเสนาธิการทหารของบรรดา ๕ มหาประเทศ เพื่อให้คำแนะนำแก่คณะมนตรีความมั่นคงในเรื่องเกี่ยวแก่ความจำเป็นด้านการทหาร เพื่อรักษาสันติภาพและความมั่นคงไว้ มาตรา ๑๐๖ มอบให้เป็นภาระหน้าที่ของ ๕ มหาประเทศ ที่จะร่วมกันดำเนินมาตรการอันจำเป็นเพื่อรักษาสันติภาพและความมั่นคงไว้ ทั้งนี้จนกว่าจะมีการตกลงกันเป็นพิเศษใน

๑. Wals L. Claude, Jr., *Swords into Ploughshares*, 3rd edn., Random House, 1964, P. 65

หมู่สมาชิกว่าจะจัดมอบกำลังทหาร ทหารพิทักษ์ และสิ่งของเครื่องใช้อื่น ๆ เพื่องานรักษาความสงบ ปลอดภัย ขององค์การ ๆ อย่างไร ซึ่งต่อมาจนบัดนี้ก็ยังไม่มีการตกลงกันเพื่อการดังกล่าว ความรับผิดชอบในเบื้องต้นต่อการรักษาสันติภาพและความมั่นคงอันควรจะอยู่แก่คณะมนตรีความมั่นคงทั้งคณะ (ตามมาตรา ๒๔) จึงกลับมาตกอยู่กับ ๕ มหาอำนาจโดยปริยาย อนึ่ง แม้ในหมู่ ๕ มหาประเทศด้วยกัน แหล่งอำนาจที่แท้จริงนั้นก็ตกอยู่ที่สหรัฐอเมริกา กับสหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นมหาประเทศเหนือมหาประเทศอีกทีหนึ่ง เป็นที่รู้จักกันในบัดนี้

ข้อแม้ที่ว่า ๕ มหาอำนาจจะต้องตกลงปลงใจร่วมกัน (ตามมาตรา ๒๗ ข้อ ๓) นั้นมีนัยสำคัญว่า มาตรการบังคับใด ๆ ดังในหมวดที่ ๗ ของกฎบัตรฯ จะมิอาจที่จะนำมาใช้แก่มหาอำนาจหนึ่งใดที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์แห่งระบบ ดังนั้น สิ่งเดียวที่จะควบคุมบรรดาผู้คุม คือความสำนึกในภาระหน้าที่และความรับผิดชอบแห่งตน (ต่อมาปรากฏว่ามีข้อยกเว้น เช่นในกรณีวิกฤติการณ์คลองสุเอซ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ซึ่งสองมหาอำนาจเหนือมหาอำนาจสามารถใช้อิทธิพลยับยั้งพฤติกรรมของสหราชอาณาจักรและฝรั่งเศสเอาไว้ก่อนที่จะไปสู่จุดวิกฤติจริง ๆ) สภาพะซึ่งผู้พิทักษ์กฎหมายอยู่เหนือกฎหมายย่อมไม่เป็นที่พึงปรารถนา แต่นั่นก็คือ สภาพความเป็นจริงที่ผู้ร่างกฎบัตรสหประชาชาติตระหนัก^๑ นัยอีกประการหนึ่งก็ตามมาจากข้อสังเกตข้างต้นนี้ก็คือ ไม่มีอะไรที่จะมาประกันหรือรับรองได้ว่าบรรดา ๕ มหาประเทศ จะวินิจฉัยเห็นพ้องต้องกันว่าในกรณีหนึ่ง ๆ ควรจะดำเนินการอย่างไรและใช้มาตรการอันใด

๑. Frederick L. Schuman *The Commonwealth of Man*, Alfred A. Knopf, New York, 1952. p. 373.

หลังจากที่สภาวะสงครามที่ได้อำนวยให้มีการร่วมมือกัน ได้สิ้นสุดลงไปแล้ว ความขัดแย้งในทางลัทธิและการเมืองระหว่างฝ่ายตะวันตกกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างสหรัฐ ฯ กับสหภาพโซเวียต ได้ปรากฏตัวออกมาอย่างชัดเจนและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการร่วมมือภายในองค์การสหประชาชาติ ซึ่งเกี่ยวกับอุปสรรคอันนี้ ศาสตราจารย์ Charles de Visscher ได้ให้ความเห็นที่น่าสนใจไว้ว่า

“การควบคุมรักษาสันติภาพเอาไว้ใน สาระสำคัญหมายถึงการจัดให้ความสัมพันธ์ทางการเมือง อยู่ในลักษณะที่จะอำนวยให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ในหมู่ผู้ที่มีอำนาจและอยู่ในฐานะที่จะรักษาไว้หรือละเมิดต่อสันติภาพเสียก็ได้ในขณะเดียวกัน (ดังนั้น) เพื่อที่จะให้เป็นไปตามนี้และเพื่อที่จะให้เป็นการสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับบทบาทการนำของสมาชิกประจำในคณะมนตรีความมั่นคง อย่างน้อยก็จะต้องมีการทำความเข้าใจในความตกลงกันในการเมือง เพื่อที่จะสร้างบรรยากาศที่อำนวยต่อความไว้วางใจกัน.....การที่จะแก้ความขัดแย้งทางการเมืองอันลึกซึ่งด้วยการเชื่อเชิญให้คู่กรณีมาบัญญัติกฎเกณฑ์ที่จะจำกัดแนวความสัมพันธ์กันในอนาคต ย่อมเป็นไปได้”^๑

ในเมื่อยังไม่ปรากฏว่าทั้งสหรัฐ ฯ และสหภาพโซเวียตพร้อมที่จะทำความเข้าใจตกลงกันเกี่ยวกับความขัดแย้งทางการเมืองที่มีอยู่ (จนกระทั่งจีนคอม

๑. Charles de Visscher, *Theory and Reality in Public International Law*, Princeton University Press, 1957, p. 108

มิวนิสต์ปรากฏกายมาเป็นมหาอำนาจที่น่าเกรงขามอีกฝ่ายหนึ่งในปัจจุบัน)* ก็ยากที่จะหวังให้ทั้งสองฝ่ายยอมรับระบบและนัยของระบบองค์การสหประชาชาติเป็นหลักที่จะควบคุมความสัมพันธ์ต่อกัน ตรงกันข้ามจากการศึกษากรณีพิพาทและความขัดแย้งต่างๆ ภายในระบบของสหประชาชาติ ก็พอจะเห็นได้ว่าทั้งสองมหาประเทศเหนือมหาประเทศ ได้พยายามที่จะใช้องค์การสหประชาชาติเป็นเครื่องมือในการที่จะต่อกรซึ่งกันและกันในทางการเมือง และในเมื่ออาณาเขตของสงครามระหว่างลัทธิของแต่ละค่าย หรือสงครามเย็นนั้นยากที่จะกำหนดลงไปว่ากว้างขวางเท่าใด เกือบจะทั่วโลกได้กลายเป็นเวทีแห่งการต่อสู้อันนั้นไป ซึ่งก็หมายความว่า เจตนาที่จะให้ความเป็นระเบียบเกิดขึ้นในสังคมระหว่างประเทศย่อมมีโอกาสที่จะเป็นจริงได้น้อยลง เพราะคู่พิพาทผู้คุมอำนาจเหนือระบบสหประชาชาติ ย่อมจะไม่ยอมให้กฎเกณฑ์ใดๆ มาจำกัดการดำเนินกลยุทธ์ กลวิธีนานาประการเพื่อสนองประโยชน์ของตนเท่าที่ปรากฏเราพอจะตีความได้ว่า การคงอยู่ของสันติภาพและความสงบภายในระบบขององค์การสหประชาชาติโดยแท้จริงแล้ว ขึ้นอยู่กับข้อแม้ดังต่อไปนี้ คือ ประการแรก ในกรณีพิพาทหนึ่งใด สหรัฐฯ และสหภาพโซเวียตจะ

* หลังจากที่จีนคอมมิวนิสต์ได้เข้าครองอำนาจบนแผ่นดินใหญ่ ผู้แทนของ "จีน" ที่นั่งอยู่ในคณะมนตรีความมั่นคง และที่ประชุมอื่นๆ ขององค์การสหประชาชาติเป็นผู้แทนจากรัฐบาลจีนคณะชาติแห่งเกาะไต้หวัน บทบาทของ "จีน" ในฐานะมหาอำนาจในระบบองค์การสหประชาชาติจึงสั้นไป ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงบทบาทของมหาอำนาจภายในวงการสหประชาชาติ เราจึงไม่กล่าวถึง "จีน" จนถึงตอนสุดท้าย ในเรื่องเกี่ยวกับสันติภาพโดยทั่วไป

๑. ดูจาก *Cases on United Nations Law*, Foundation Press, Brooklyn, 1956 : and *Recent Cases on United Nations Law*, Foundation Press, 1963, both edited by Louis B. John

ต้องเห็นพ้องต้องกันต่อการที่จะใช้มาตรการบีบบังคับคู่กรณีให้หันกลับสู่การเจรจาต่อรองกันหรือสู่สันติวิธีอื่น ๆ หรือประการที่สอง ในกรณีพิพาทหนึ่งใด มหาประเทศเหนือมหาประเทศฝ่ายหนึ่ง (คือไม่สหรัฐ ฯ ก็สหภาพโซเวียต) จะต้องเป็นผู้นำในการใช้มาตรการเพื่อรักษาสันติภาพเอาไว้ และในขณะที่เดียวกันอีกฝ่ายหนึ่ง จะต้องยอมรับการดำเนินมาตรการนั้น โดยสมัครใจหรือโดยปริยาย ทั้งนี้เราอาจยกตัวอย่างมาประกอบการพิจารณาของเราด้วย เช่น สำหรับข้อแม้ประการแรก อาจพิสูจน์จากกรณีพิพาทระหว่างฮอลันดากับอินโดนีเซีย (พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๔๙๑) ทั้งสหรัฐและสหภาพโซเวียต ด้วยเหตุผลต่างกัน แต่ก็ด้วยวัตถุประสงค์อันเดียวกัน ร่วมกันใช้อำนาจของคณะมนตรีความมั่นคงเรียกร้องให้การเจรจาระหว่างคู่กรณี^๑ ในขณะเดียวกันต่างก็ให้ความสนับสนุนแก่ฝ่ายอินโดนีเซีย ซึ่งเรียกร้องการปลดปล่อยจากฐานะเป็นอาณานิคมของฮอลันดาด้วย ทั้งนี้ไม่เป็นที่น่าประหลาดใจเพราะสหรัฐ ฯ และสหภาพโซเวียตต่างก็เป็นผู้นำค่ายแห่งลัทธิซึ่งกำลังแย่งกันจะมีอิทธิพลเหนือบรรดาอาณาเขตและประชาชนจำนวนมหาศาล ซึ่งต่อมาได้สมญาว่าเป็น "โลกที่สาม" แน่หนอนที่สุดฝ่ายใดสามารถแสดงตนเป็นมิตรและเป็นผู้พิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของฝ่ายโลกที่สามไว้ได้มากที่สุด ก็ย่อมจะเป็นฝ่ายที่มีชัยชนะอย่างน้อยก็ชั่วขณะหนึ่ง ฝ่ายสหรัฐ ฯ ขณะนั้นมีความผูกพันและอิทธิพลทางเศรษฐกิจกับฮอลันดาเป็นอย่างมาก และได้ใช้อิทธิพลนั้นบีบบังคับให้ฮอลันดาที่มีท่าว่าอ่อนตัวลงยอมที่จะให้มีการตกลงกันด้วยการเจรจา ทั้งๆ ที่มีกำลังอำนาจเหนือกว่าฝ่ายอินโดนีเซียเป็นอันมาก^๒ อีกกรณี

๑. *Cases on United Nations Law*, edited by Louis B. John, Foundation Press. pp. 420-456
๒. Leslie Palmier, *Indonesia and the Dutch*, Dutch, Oxford University Press, 1962, p. 67

หนึ่งที่อาจยกมาพิสูจน์ข้อแม้ประการแรกได้แก่ กรณีวิกฤตการณ์คลองสุเอซ (พ.ศ. ๒๔๙๙) เหตุการณ์ครั้งนี้มีปัญหาซับซ้อนย้อนหลังไปถึงปัญหาชาวียวกับอาหารับในปาเลสไตน์ด้วย^๑ แต่สาเหตุเฉพาะหน้ามีส่วนสืบเนื่องมาจากความไม่พอใจของอียิปต์ต่อการที่ประเทศฝ่ายตะวันตกปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือสร้างเขื่อนอัสวาน (ต่อมาปรากฏว่าเป็นโอกาสหาอีกไม่ได้แล้วที่สหภาพโซเวียตจะแทรกอิทธิพลของตัวเองเข้าไปในตะวันออกกลาง เริ่มด้วยการให้ความช่วยเหลือสร้างเขื่อนนี้เอง) อียิปต์จึงได้ยึดเอากิจการคลองสุเอซมาเป็นของรัฐเสีย เพื่อเก็บรายได้เข้าสมทบทุนเพื่อพัฒนาประเทศ บรรดานายทุนอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งแต่เดิมเป็นเจ้าของกิจการร่วมกันจึงหันเข้าปรึกษากับรัฐบาลของตนให้เข้าแก้ไขสถานการณ์ “โดยบังเอิญ” ได้เกิดมีการสู้รบกันขึ้นระหว่างกองทัพอิสราเอล (ยิว) กับของอียิปต์ อังกฤษและฝรั่งเศสใช้เสียงยับยั้งไม่ให้คณะมนตรีความมั่นคงเรียกร้องให้อิสราเอลถอนทหารออกไปจากเขตแดนอียิปต์ ช้ำยังปรากฏว่าทั้งสองประเทศนี้ได้ใช้กำลังทางอากาศและทางบกเข้าโจมตีที่ตั้งทางทหารของอียิปต์ด้วย ทั้งนี้โดยอ้างเหตุผลว่าเพื่อรักษาความปลอดภัยของคลองสุเอซและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการต่อสู้รบแผ่ขยายออกไป ในเมื่อปรากฏว่าสองมหาประเทศสมาชิกประจำในคณะมนตรีความมั่นคง ได้กระทำการอันฝ่าฝืนต่อเจตนารมณ์ของสหประชาชาติ ช้ำยังขัดขวางมิให้องค์การนั้นดำเนินมาตรการใดๆ ในหมวดที่ ๖ และที่ ๗ ของกฎบัตรฯ จึงได้มีการย้ายการพิจารณาปัญหาเข้าสู่สมัชชาใหญ่ (ตามนัยของ “มติการร่วมมือเพื่อสันติภาพ” มติที่ ๓๗๗ A (V) ที่ใช้กันมาในกรณีสงครามเกาหลี เมื่อ ๓ พฤศจิกายน ๒๔๙๓) และในทีนี้ ทั้งสหรัฐฯ และสหภาพโซเวียตได้

๑. a. *Cases on United Nations Law*, pp. 456-505 and
b. *Recent Cases an United Nations Law*, pp. 176-236

สนับสนุนให้มีการจัดตั้ง “กองกำลังสำหรับภาวะฉุกเฉิน” ขึ้น ส่งเข้าไปยังบริเวณการสู้รบกัน เป็นการแทรกเข้าไปเพื่อให้คู่กรณีหย่าทัพสงบศึกกันไป และได้เรียกร้องให้มีการถอนทหารต่างชาติ (อังกฤษ ฝรั่งเศส และอิสราเอล) ออกจากอียิปต์ ความสำเร็จในกรณีนี้มาจากการที่สหภาพโซเวียตแสดงตนว่าพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือประเทศแห่งโลกที่สามต่ออำนาจ “ฝ่ายอิมเพเรียลลิสต์” และจากการที่สหรัฐ ฯ พยายามที่จะปิดช่องทางไม่ให้โซเวียตแทรกแซงเข้ามาในบริเวณตะวันออกกลาง และได้ชัยชนะในทางการเมืองไป กรณีนี้มีความสำคัญอยู่ไม่น้อย แสดงให้เห็นว่าบางครั้งการแก่งแย่งทางการเมืองระหว่างสหรัฐ ฯ กับสหภาพโซเวียตก็มีส่วนช่วยให้มีความเห็นตรงกันว่า จะต้องเข้าแทรกแซงในนามขององค์การสหประชาชาติ เพื่อระงับกรณีพิพาท แม้ว่าการกระทำเช่นนั้น อาจขัดต่อผลประโยชน์ของสมาชิกประจำในคณะมนตรีความมั่นคงฝ่ายอื่น ๆ หรือแม้พวกนั้นจะเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกันมากก็ตาม ในทางตรงกันข้าม กรณีที่สหภาพโซเวียตรุกเข้าไปปราบปรามการปฏิวัติในประเทศฮังการี (ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๙)^๑ โซเวียตได้ใช้อำนาจยับยั้งมติของคณะมนตรีความมั่นคงที่จะเรียกร้องให้โซเวียตถอนทหารออกไป แม้ว่าปัญหานี้ย้ายเข้าสู่การพิจารณาของสมัชชาใหญ่อีกเหมือนกัน แต่ปรากฏว่า นอกจากการประณามการกระทำของโซเวียตแล้ว ไม่ปรากฏว่ามีมติที่เรียกร้องให้ดำเนินมาตรการต่อโซเวียต ซึ่งก็ไม่แปลกนัก เพราะเป็นที่รู้กันว่า ฮังการีและบริเวณยุโรปตะวันออกนั้นเป็นเขตภายในอาณาเขตของโซเวียต ต้องห้ามต่อการแทรกแซงของฝ่ายอื่น ๆ เช่นเดียวกับที่อเมริกาถือว่า ลาตินอเมริกาเป็นเขตสงวนของตน ถ้าจะใช้มาตรการบังคับให้โซเวียตละเว้นการ

๑. *Recent Cases on United Nations Law*, pp. 281-340

กระทำของตนและถอนออกไปจากฮังการี ก็ย่อมหมายถึงการเผชิญหน้ากันระหว่างไซเวียตกับสหรัฐ ฯ แต่ในเมื่อสหรัฐ ฯ รู้ดีถึงขอบเขตของผลประโยชน์ของตนกับของฝ่ายตรงข้ามในกรณีนี้ ไม่คุ้มกับการเสี่ยงต่อสงครามนิวเคลียร์ จึงไม่มีเศรษฐกิจขององค์การสหประชาชาติเข้าไปช่วยวีรชนแห่งฮังการี เช่นเดียวกับในกรณีทีสหรัฐ ฯ บุกรุกเข้าไปในเขตสงวนของตัวที่มีชื่อว่าสาธารณรัฐคอมมิวนิสต์ (พ.ศ. ๒๕๐๘)^๑ ฝ่ายไซเวียตก็ไม่ได้มีที่ท่าว่ากล้าที่จะเข้าไปแทรกแซงยับยั้งการกระทำนั้น มีก็เพียงการประณามด้วยวาจาถ้อยคำรุนแรงสำหรับข้อแม้ประการที่สอง เราอาจยกตัวอย่างกรณีสงครามเกาหลี (พ.ศ. ๒๔๙๓) ขึ้นมาประกอบการพิจารณาความสำเร็จของสหประชาชาติ ในกรณีนี้ จะขึ้นอยู่กับความบังเอิญมากกว่าอย่างอื่น^๒ กล่าวคือ เมื่อเกาหลีเหนือกระทำการรุกรานเกาหลีใต้ ในเดือนมิถุนายน ๒๔๙๓ นั้น ผู้แทนของสหภาพโซเวียตไม่ได้ประจำอยู่ในคณะมนตรีความมั่นคง (ตั้งแต่เดือนมกราคมของปีนั้นเป็นต้นมา) เพราะอยู่ในระหว่างที่ประท้วงการที่ผู้แทนจีนคณะชาติมานั่งประจำในคณะมนตรีความมั่นคง ดังนั้น เมื่อมีการพิจารณาปัญหาเกาหลีในที่ประชุมคณะมนตรีความมั่นคงสหภาพโซเวียตจึงไม่มีโอกาสที่จะใช้เสียงยับยั้งมติของที่ประชุม ที่ประณามการรุกรานของเกาหลีเหนือ และเสนอให้สมาชิกองค์การสหประชาชาติให้ความช่วยเหลือแก่เกาหลีใต้ ซึ่งการช่วยเหลือทางทหารก็ได้ดำเนินไปด้วยการนำของรัฐ ฯ ครั้นผู้แทนของสหภาพกลับคืนเข้าสู่คณะมนตรีความมั่นคงในเดือนสิงหาคม ๕๓^๓ คณะมนตรีความมั่นคงก็มีอาจที่จะทำหน้าที่ควบคุมสถานการณ์และการดำเนินงานของ “กอง

๑. ดู *U.S. Congressional Record*, 89th Cong., 1st. Session, Vol III. (October 22, 1965) pp. 1-5

๒. *Cases on United Nations Law*, pp. 505-527

กำลังสหประชาชาติ” ได้อีกต่อไป เพราะเสียงยับยั้งของฝ่ายสหภาพโซเวียตนั้นเอง เมื่อปรากฏว่าคณะมนตรีความมั่นคงไม่อาจที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่จะนำสันติภาพ และความมั่นคงกลับมาจึงได้มีการโยกย้ายหน้าที่นั้นมาสู่สมัชชาใหญ่ด้วย “มติการร่วมมือเพื่อสันติภาพ” ซึ่งมอบให้สมัชชาใหญ่รับบทบาทแทนคณะมนตรีความมั่นคงยามวิกฤติ หากคณะมนตรีความมั่นคงไม่สามารถดำเนินการใดๆ เพราะมีการใช้เสียงยับยั้งขึ้น ดังนั้น โดยอาศัยอำนาจดังกล่าว องค์สหประชาชาติจึงยังคงสามารถควบคุม และให้ความสนับสนุนแก่ปฏิบัติการของ “กองกำลังทหารของสหประชาชาติ” ต่อไป แม้โซเวียตจะคัดค้าน แท้จริงแล้วการต่อต้านการรุกรานครั้งนี้ถึงจะเข้าไปในขอบเขตอำนาจขององค์การสหประชาชาติก็จริง หากขาดเสียซึ่งการนำของสหรัฐ ฯ การตอบโต้ครั้งนั้นก็คงไม่เป็นผลนัก แต่การที่โซเวียตไม่ได้คัดค้านการดำเนินการครั้งนี้เสียแต่แรกก็มีส่วนช่วยให้มีผลสำเร็จขึ้นอย่างแน่นอน แม้กระนั้นสมาชิกของสหประชาชาติส่วนใหญ่ ก็หวาดหวั่นที่จะให้ความสนับสนุนนอกจากในคำพูดและทางกำลังใจ ปรากฏว่านอกจากสหรัฐ ฯ แล้วก็มีเพียงอีก ๑๕ ประเทศเท่านั้นที่ให้ความช่วยเหลือเกาหลีใต้ในทางทหารหรือที่เกี่ยวกับการทหาร อีกกรณีหนึ่งที่น่าจะได้รับการพิจารณาประกอบกับข้อแม้ประการที่สองได้แก่กรณีวิกฤติการณ์ในสาธารณรัฐคองโก^๓

องค์การที่จะบังคับให้มีความเป็นระเบียบขึ้นภายใต้องค์การสหประชาชาติก็คือคณะมนตรีความมั่นคง (ในเบื้องต้น) หน้าที่ที่สำคัญ ได้แก่การยับยั้งมิให้เกิดกรณีพิพาทขึ้น หรือหากเกิดกรณีพิพาทขึ้นแล้วก็ต้องบังคับให้คู่กรณี

๓. ดูจาก *Recent Cases on United Nations Law*, pp. 237-281

และ Andrew Boyd, *The United Nations : piety myth, and truth*, Penquin Books, 1964, pp. 121-159

หาทางตกลงด้วยสันติวิธี แต่ในเมื่อความเป็นจริงปรากฏว่าการดำเนินงานของคณะมนตรีความมั่นคงขึ้นอยู่กับความเห็นชอบสมัครใจของมหาประเทศในองค์การนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเห็นชอบของสองมหาประเทศเหนือมหาประเทศ การปฏิบัติหน้าที่จะบรรลุความสำเร็จหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับการณ์ลงของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศนี้ ยังมีความขัดแย้ง การแก่งแย่งเขตอิทธิพลสำหรับแต่ละฝ่ายในสงครามเย็นมากเท่าใด ก็ยังมีการหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์ของสหประชาชาติมากเท่านั้น วิธีการเลือกปฏิบัติเฉพาะที่ไม่ขัดกับประโยชน์ของสองมหาประเทศที่ใหญ่ที่สุดจึงกลายเป็นหลักการเหนือหลักการ ที่น่าวิตกก็คือในเมื่อเกือบจะทั่วโลกเป็นอาณาเขตของการต่อสู้ทางการเมืองของทั้งสองฝ่ายนี้ จะหาเหตุการณ์หรือกรณีพิพาทอันใดที่ประโยชน์ของทั้งสองไม่เข้าไปเกี่ยวข้องก็มีน้อยเต็มที สันติภาพของโลกจึงขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของสหรัฐฯ และสหภาพโซเวียตว่าเรื่องใดกรณีใดมีลำดับความสำคัญมากน้อยต่อตนเองเพียงใด จะยอมกันได้กรณีใด จะต้องประจัญหน้ากันเมื่อใด (ที่มีการประจัญหน้ากันอย่างน่ากลัวที่สุดก็เห็นจะได้แก่กรณีที่สหภาพโซเวียตพยายามที่จะเข้าไปติดตั้งขีปนาวุธในประเทศคิวบา และสหรัฐฯ ชูว่าถ้าไม่ถอนออกไปจะหมายถึงสงคราม พ.ศ. ๒๕๐๕) แน่แน่นอนที่สุดสันติภาพในสภาพเช่นนี้ย่อมเป็นสันติภาพที่สันคลอนน่าหวาดเสียว ไม่มีหลักเกณฑ์อะไรที่จะยึดเหนี่ยวเอาไว้ได้ ในเมื่อตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแก่งแย่งและการคานะโดยอาศัยข้อสมมติของแต่ละฝ่ายซึ่งย่อมไม่ตรงกันเสมอไป และในสถานการณ์เช่นนี้ ก็เป็นที่แน่นอนอีกเหมือนกัน ที่ระบบขององค์การสหประชาชาติจะเป็นเพียงระบบที่ทุกฝ่ายกล่าวว่ายากจะรักษาไว้ แต่ก็ไม้อาจจะปฏิบัติตามได้

๒. การอำนวยความสะดวก

ตามมาตรา ๗ และมาตรา ๘๒ ของกฎบัตร ฯ นั้น ระบุไว้ว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นองค์การสำคัญอันหนึ่งขององค์การสหประชาชาติ ทั้งนี้ตามนัยแห่งเจตนารมณ์ที่จะให้มวลสมาชิกขององค์การ หันเข้าหาสันติวิธีในการระงับหรือแก้ไขกรณีพิพาทระหว่างกัน (มาตรา ๓๓) ตามมาตรา ๘๓ ข้อ ๑ สมาชิกทั้งปวงขององค์การ ฯ โดยพฤตินัยถือว่าเป็นภาคีแห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และมาตรา ๘๔ กล่าวไว้ว่า สมาชิกขององค์การสหประชาชาติรับที่จะอนุวัติตามคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีใดๆ ที่ตนตกเป็นคู่กรณี และถ้าฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัย อีกฝ่ายหนึ่งอาจร้องเรียนไปยังคณะมนตรีความมั่นคงเพื่อดำเนินมาตรการอันจำเป็น (อาจถึงต้องบังคับกันก็ได้)

ในเรื่องความยุติธรรมภายใต้ระบบขององค์การสหประชาชาตินี้ มีปัญหาสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินตามแนวทางที่กำหนดไว้ไม่น้อย ประการสำคัญที่สุดอยู่ที่เนื้อหาของกฎหมายระหว่างประเทศนั่นเอง เราได้กล่าวมาแล้วว่าภายในสังคมของแต่ละประเทศ ย่อมจะมีศูนย์กลางของอำนาจที่จะกำหนดกฎเกณฑ์และตัวบทกฎหมายขึ้นมา เพื่อที่มวลสมาชิกจะได้ปฏิบัติตาม และเมื่อถึงแก่วาระอันสมควร ศูนย์กลางดังกล่าวนี้จะเป็นฝ่ายดำเนินการเปลี่ยนแปลงกฎหมายอีกนั้นแหละซึ่งหน้าที่ทางด้านนี้ อำนาจศูนย์กลางมอบให้ฝ่ายที่เราเรียกกันว่า ฝ่ายนิติบัญญัติ ที่สำคัญคือในยามปรกติแล้วจะไม่มีการประท้วงต่อการตรากฎหมายขึ้นมา และก็จะไม่มีการประท้วงต่อการใช้กฎหมายบังคับต่อมวลสมาชิกของสังคมนั้น (นอกจากในภาวะที่มีความวิปริตเกิดขึ้น เช่นมีการตรากฎหมายขึ้นเพื่อประโยชน์เฉพาะบุคคล หรือมีการเลือกปฏิบัติ

ต่อบุคคลภายใต้กฎหมาย หรือมีคนตั้งตัวอยู่เหนือกฎหมาย ย่อมจะมีการประท้วงเกิดขึ้นซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบอำนาจทั้งหมดในสังคมนั้น ไม่ใช่แต่เฉพาะในฝ่ายนิติบัญญัติที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบอำนาจที่เป็นอยู่) แต่ในสังคมระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามแต่องค์การนิติบัญญัติเลขาธิการหรือศูนย์กลางของอำนาจที่จะจัดตั้งความเป็นระเบียบให้แก่สังคมนั้นก็ยังไม่มีความเป็นระเบียบที่ปรากฏอยู่ในแต่ละขณะ เป็นผลของการร่วมมือหรือสมยอมต่อความจำเป็นของสถานการณ์ ซึ่งองค์การสหประชาชาติเองก็เป็นผลแห่งการสมยอมนั้นเหมือนกัน ในปัจจุบันเป็นการสมยอมเพื่อหาทางหลีกเลี่ยงภัยจากสงครามล้างมนุษยชาติมากกว่าอื่นใด ทั้งนี้ เมื่อเราพูดถึงกฎหมายระหว่างประเทศ เราจึงต้องเข้าใจว่า กฎหมายดังกล่าวนี้มีสาระอันเป็นผลจากการยินยอมเห็นชอบจากสมาชิก ไม่มีอำนาจอธิปไตยหนึ่งใดที่จะกำหนดให้ และที่ปรากฏอยู่ แหล่งที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศส่วนใหญ่ได้แก่จารีตในการปฏิบัติระหว่างรัฐและสนธิสัญญาอันมีลักษณะที่ก่อพันธะในทางปฏิบัติระหว่างรัฐ^๑ แต่ในภาวะหลังสงครามโลกครั้งที่สองมาจนปัจจุบันซึ่งมีแรงผลักดันทางการเมืองอย่างหนัก สาระแห่งกฎหมายระหว่างประเทศย่อมถูกระทบกระเทือนโดยคลื่นความไม่สงบทางการเมืองนี้อย่างแน่นอน^๒ เราอาจยกปัจจัยสามประการขึ้นมากล่าวประกอบพิจารณาเรื่องนี้ ประการแรก สำหรับสหภาพโซเวียตและค่ายคอมมิวนิสต์นั้นมีแนวโน้มที่จะพิจารณา

๑. ดู ก. Georg Schwarzenberger, *International Law*, Vol. 1, 3rd edn., Stevens & Sonr Ltd., London, 1957, pp. 15-62

ข. Charles F. Fenwick *International Law*, 3rd edn., Appleton-Century-Corfts Inc., 1952, pp. 27-85

๒. ดู Oliver J. Lissitzyn, *International Law in a Divided World*, International Conciliation, No. 542, March 1963

กฎหมายระหว่างประเทศว่าเป็นผลและเป็นเครื่องมือแห่งระบบนายทุนที่ครองอำนาจมาเป็นเวลานานและกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายนั้นตลอดมา สำหรับสหภาพโซเวียตนั้นยึดถือเป็นนโยบายเลยที่เดียวว่า ส่วนใดของกฎหมายระหว่างประเทศพอจะเป็นประโยชน์ต่อโซเวียตก็ให้รับ ส่วนใดที่ขัดกับผลประโยชน์ก็ให้สลัดทิ้งไป (ความจริงหลักนี้ก็ไม่ว่ากับที่ประเทศอื่น ๆ ยึดถือ แต่ที่น่าสนใจก็เพราะฝ่ายโซเวียตแถลงออกมาอย่างเปิดเผย O. Lissitzyn อ้างคำพูดของ E.I. Korhernikov โฆษกของรัฐบาลโซเวียต ยุคสตาลิน ดูหน้า ๑๖) ประการที่สอง สำหรับประเทศที่ได้รับเอกราชหลุดพ้นจากภาวะอาณานิคมมาหยก ๆ และประเทศอื่น ๆ แห่งโลกที่สามที่ตกเป็นเบี้ยล่างของอำนาจอิทธิพลต่างชาติมา ย่อมเป็นธรรมชาติที่ประสงค์จะใช้อำนาจและสิทธิแห่งความเป็นอธิปไตยของตนเองอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับประเทศอื่น ๆ บ้าง ดังนั้น จึงมีความมุ่งมั่นที่จะทำลายให้สิ้นไป กฎหมายระหว่างประเทศในส่วนที่จะมาจำกัดความเป็นอิสระและอธิปไตยของตน เช่น กรณีหลักเกี่ยวกับทะเลอาณาเขตของรัฐ ประเทศที่มีอำนาจและอิทธิพลทางทะเลมาก (อังกฤษ ญี่ปุ่น และสหรัฐ ฯ) สนับสนุนที่จะให้มีความยาวไกลมาจากฝั่งเพียง ๓ ไมล์ เหตุสำคัญประการหนึ่งได้แก่กิจการประมงอันก้าวหน้าของประเทศเหล่านี้ทำให้สามารถออกไปไกล ๆ จากประเทศของตนไปจับปลาในเขตไกลเคียงกับประเทศอื่น ๆ ได้ ยิ่งทะเลอาณาเขตแคบเท่าไรก็หมายความว่า อาณาเขตสำหรับการประมงของตัวก็กว้างขวางออกไปอีก ปลามีแหล่งที่เพาะพันธุ์ และที่ชุมนุมกันเป็นพิเศษ ซึ่งถ้าเขาไปอยู่ในทะเลอาณาเขตของใครเข้า ก็เป็นโชคสำหรับประเทศนั้น และเป็นลาภสูญญเปล่าสำหรับประเทศอื่น ๆ บางประเทศ เช่น โซเวียต จีนคอมมิวนิสต์ และไอซ์แลนด์

ก็นิยมทะเลอาณาเขตกว้าง ๑๒ ไมล์ เพราะเหตุผลทางยุทธศาสตร์เพราะตัวเองมีกำลังความสามารถไม่มากนักในการประมงน้ำลึก จึงอย่างน้อยก็ต้องการสงวนเขตไว้ให้แก่ตัวเองอย่างเพียงพอ เขต ๑๒ ไมล์นี้ก็เป็นที่ยอมรับกันภายใต้อนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยทะเลอาณาเขตและพื้นที่ต่อเนื่อง ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ (มาตรา ๔) แต่สำหรับประเทศที่มองเห็นว่าตัวเองตกเป็นเบี้ยล่างตลอดมาก็หาโอกาสที่จะแก้หลักการหรือแปลความหมายให้ต้องกับประโยชน์ของตนมากที่สุด เช่นอินโดนีเซียยึดหลัก ๑๒ ไมล์ ตามอนุสัญญาเจนีวาฯ เหมือนกัน แต่ตีความเสียว่าเป็น ๑๒ ไมล์ล้อมรอบหมู่เกาะทั้งหมด ซึ่งก็หมายความว่ารวมบริเวณทะเลมากมายเข้าไปอยู่ในอาณาเขตของตน ส่วนประเทศชิลี เอกวาดอร์ และอื่นๆ อีกสองสามประเทศในลาตินอเมริกาก็ยึดเอาว่าทะเลอาณาเขตของตัวเองถึง ๒๐๐ ไมล์ ความจริงแล้วก็ยติธรรมดีเหมือนกันตามที่คณะของประเทศเหล่านี้ ซึ่งเกรงกลัวต่อการที่ฝ่ายอื่นที่มีทุนทรัพย์และอื่น ๆ พร้อมทั้งจะเข้ามาล่ากำไร ถ้าประโยชน์ในส่วนที่จะเป็นของตนหากมีโอกาสเสียเอง และนี่ก็เฉพาะเรื่องเดียว ยังมีปัญหาเกี่ยวกับสนธิสัญญาที่ประเทศเจ้าอาณานิคมฝากทิ้งไว้กับประเทศใหม่หรือรุ่งเรืองมากมาย “เขาพระวิหาร” ก็เป็นปัญหาที่ตามมาจากยุคที่ฝรั่งเศสเรืองอำนาจเป็นเจ้าอาณานิคมในบริเวณอินโดจีน ความขัดแย้งในเรื่องเขตแดนของประเทศในแอฟริกา ก็สืบเนื่องมาจากกำหนดกฎหมาย และข้อตกลงสมัยที่ประเทศเจ้าอาณานิคมยัง

๑. ดูการพิจารณาของคณะกรรมการองค์การสหประชาชาติ ในเรื่องอำนาจเหนือทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัญหาที่บรรดาประเทศด้อยพัฒนาเป็นห่วงกันมากในเอกสาร A/AC.97/5 Rev.2 E/3511 A/AC 97/13

- I. The Status of Permanent Sovereignty over Natural Resources
- II. Report of the Commission on Permanent Sovereignty over Natural Resources

เรื่องอำนาจอยู่ เช่นปัจจุบันเอธิโอเปียก็มีความสัมพันธ์กับโซมาเลียไม่ราบรื่นนัก เพราะปัญหาเขตแดนที่สืบมาจากสมัยที่อิตาลีเป็นเจ้าถิ่นอยู่บริเวณนั้นประการที่สาม สำหรับประเทศที่เป็นฝ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ในความหมายของมาตรา ๑๐๗ ของกฎบัตรฯ เป็นรัฐที่ไม่ได้รับความคุ้มครองจากระบบขององค์การสหประชาชาติ เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นรัฐที่ไม่มีสิทธิต่อการเรียกร้องความเป็นธรรมที่ว่าได้ ดังนั้นข้อบังคับของฝ่ายชนะที่ตราขึ้นภายหลังสงคราม จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเขตแดนก็ดี หรือเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติของประเทศนั้น ๆ ก็ดี กลายเป็นข้อบังคับตายตัวขึ้นมา ซึ่งย่อมเป็นสื่อชักชวนให้มีการแก้ไขด้วยการใช้กำลังหรือการชู้จะใช้กำลัง เช่นในกรณีเยอรมัน อาจต้องการให้มีการรวมเขตแดนที่ถูกแบ่งแยกออกเป็นสามส่วนให้กลับเข้าเป็นเยอรมันที่สมบูรณ์* หรือในกรณีญี่ปุ่นหลังจากที่ได้เรียกร้องให้สหภาพโซเวียตคืนเกาะแชคาลิน และหมู่เกาะคูริลมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ไม่เป็นผล อาจคิดค้นมาตรการอื่น ๆ มาใช้ก็เป็นได้ เท่าที่โต้ยกบ้จยทั้งสามประการมากล่าวไว้ข้างต้นนี้ ก็เพื่อที่จะเน้นถึงปัญหาเกี่ยวกับแรงผลักดันสำคัญๆ ที่มีอยู่ในสังคมระหว่างประเทศ ซึ่งมีส่วนทำให้สาระของกฎหมายระหว่างประเทศปรวนแปรไม่แน่นอนยิ่งขึ้น ทำให้ยากแก่การสร้างศรัทธาในกฎหมายและ “กระบวนการยุติธรรม” ระหว่างประเทศ ทั้งนี้แม้ว่าธรรม

* ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ รัฐบาลเยอรมันตะวันตกได้ทำสัญญากับรัฐบาลโปแลนด์ยอมรับเขตแดนต่อเนื่องกันตามเส้นโอเดอร์-ไนสเซอร์ ที่กำหนดไว้ตั้งแต่สงครามสิ้นสุดมา ซึ่งก็เป็นนิมิตอันดีแสดงให้เห็นว่าเยอรมันตะวันตกตระหนักว่า ปัญหาเขตแดนดังกล่าวเป็นสาเหตุสำหรับความไม่ไว้วางใจกัน และอาจเป็นชนวนของความไม่สงบระหว่างเยอรมันตะวันตกและโปแลนด์กับโซเวียต การทำความตกลงกันดังกล่าวจึงเป็นการช่วยลดหย่อนผ่อนคลาภาวการณ์เมืองอันก่อนข้างจะตึงเครียดระหว่างยุโรปตะวันออกกับตะวันตกลงไปได้มาก

อนุญนของศาลโลกออกสำหรับไว้ในามตรา ๓๖ ข้อ ๒ ให้มวลสมาชิกลือกรับ
 เอลเองว่ เมื่อใดและในครณใตจะยอมรับอำนาจของศาลเกี่ยวกับความขัดแย้ง
 ทางกฎหมาย

- ก. ในการตีความหมายสนธิสัญญา
- ข. ในปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ
- ค. ในข้อเท็จจริง ซึ่งถ้าปรากฏอยู่ก็จะแสดงถึงการละเมิดกฎหมาย
 ระหว่างประเทศ
- ง. ในลักษณะและขอบเขตของการชดเชยต่อความเสียหายที่ตามมากับ
 การละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ

การยอมรับอำนาจศาลทำได้โดยมีเงื่อนไขนานับการ^๑ สำหรับสหรัฐฯ
 นั้น ยอมรับอำนาจศาลยกเว้นใปัญหาหรือเรื่อง “ภายในอำนาจของรัฐ”
 ซ้ำยังสงวนสิทธิในการที่จะตัดสินว่อะไรอยู่ภายในอำนาจของรัฐ ซึ่งก็หมาย
 ความว่สำหรับสหรัฐฯ อำนาจของศาลเกือบจะไม่มีอะไร แม้แต่อำนาจที่
 มาตรา ๖๖ ของธรรมนูญศาลให้ไว้ใในการกำหนดว่ปัญหาหรือเรื่องอันใดอยู่
 ในอำนาจของศาล นี้ก็แสดงให้เห็นถึงความหวงแหนดใอำนาจอธิปไตย และ
 ความพยายามอย่างถึงที่สุดที่จะไม่ให้อำนาจภายนอกมาก้าวภัยสิทธิ และผล
 ประโยชน์ของรัฐทั้งๆ ที่มาตรา ๒ ข้อ ๗ ของกฎบัตรฯ ระบุไว้แล้วว่องค์
 การสหประชาชาติจะเข้าไม่เข้าไปยุ่งยามใกิจการหรือเรื่องที่อยู่ภายในอำนาจ
 ของรัฐฯ สำหรับสหภาพโซเวียตก็เปิดเผยตี คือไม่ยอมรับอำนาจศาลเอา
 เสียเลย พฤติการณ์และท่าทีดังกล่าวไม่เป็นที่น่าแปลกใจก็ใเมื่อกรณีพิพาท

๑. ดู Julius Stons, *Legal Controls of International Conflict*
 Rinehart & Co., 1954, pp. 126-127

ส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากความขัดแย้งเกี่ยวกับความถูกต้องของสภาพที่เป็นอยู่ (ไม่ใช่เกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมาย) การที่ศาลจะประกาศคำวินิจฉัยออกมาว่า สิทธิของคู่กรณีภายใต้กฎหมายคืออะไร ย่อมไม่อาจแก้ไขความขัดแย้งที่มีอยู่ได้^๑

เท่าที่ได้กล่าวมาจนถึงขั้นแล้ว อาจทำให้เข้าใจไปว่าองค์การสหประชาชาติ ช่วงไรประโยชน์เสียจริง ไม่เห็นมีความจำเป็นที่จะต้องมีต่อไป ในปัจจุบัน ความมั่นคงปลอดภัย อาศัยระบบพันธมิตรผูกพันกันไปกับมหาประเทศใน แต่ละค่ายลัทธิก็ทำให้อยู่รอดกันมาได้ ไม่เห็นจำเป็นต้องอาศัยองค์การที่ไม่มีพลังในตัวของมันเอง ต้องอาศัยมหาประเทศอยู่ที่ หรืออีกตำแหน่งก็อาจมีผู้ มองไปในแง่ที่ว่ากฎบัตร ฯ หรือหลักเกณฑ์ขององค์การยังไม่รัดกุม ควรที่จะ แก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้น ตามจริงแล้วปัญหาไม่ได้อยู่ที่สองประเด็นนี้เลย ที่ต้อง ทำความเข้าใจคือ องค์การสหประชาชาติ ตั้งอยู่บนหลักการและสมมติฐาน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า อย่างน้อยในขั้นต้น ประเทศมหาอำนาจจะต้องร่วมมือกันเพื่อส่งเสริมจรรโลงวัตถุประสงค์อันดีเลิศขององค์การเป็นตัวอย่าง และ ในบางกรณีบังคับฝ่ายอื่นๆ ให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ โดยคำนึงถึง ความยากลำบาก และระยะเวลาอันยาวนานที่จะให้มีความร่วมมือดังกล่าวเกิดขึ้น บุคคลที่ร่างกฎบัตรสหประชาชาติขึ้นมา ก็มีได้เพื่อผันไปกับหลักการอัน สูงส่ง หากแต่พยายามกำหนดกฎเกณฑ์เอาไว้เพื่อให้เข้ากับสถานะความเป็น จริง เช่น มาตรา ๒๗ ข้อ ๓ ที่ยอมรับว่าหากมหาประเทศใดละเมิดสิทธิ และหลักเกณฑ์ก็จะหาใครไปบังคับให้ล้มเลิกการกระทำเสียมิได้ นอกเสียจะ

๑. ดู James L. Brierly, *The Law of Nations*, 4th edn., Oxford University Press, 1953, p. 265

มีคนเสียสติต้องการให้มีสงครามล้างมนุษยชาติให้สิ้นไป ฉะนั้น จึงระบุไว้ให้เป็นสิทธิที่มหาอำนาจจะลงคะแนนเสียงยับยั้งการกระทำใด ๆ ขององค์การ ฯ (คณะมนตรีความมั่นคง) ที่จะกระทำต่อตนหรือฝ่ายของตน อันเป็นการขัดกับประโยชน์ของฝ่ายนั้น เป็นการลดโอกาสที่มหาอำนาจจะต้องเผชิญหน้ากันให้เป็นที่สะพึงกลัวของผู้ไม่สันติทั้งหลาย หรือเช่นในมาตรา ๕๑, ๕๒ และ ๕๓ ซึ่งระบุเกี่ยวกับสิทธิในการป้องกันตัวเองของแต่ละประเทศด้วยตัวเองหรือด้วยการรวมเป็นกลุ่มป้องกันร่วมกัน ซึ่งก็เป็นการยอมรับว่า ทราบไตที่ระบบขององค์การ ฯ หรืออีกนัยหนึ่งพื้นฐานของความไว้วางใจและการร่วมมือกัน ยังไม่บรรลุขั้นที่จะพึ่งพาอาศัยโดยสมบูรณ์ก็ให้มวลสมาชิกช่วยตัวเองไปก่อน แน่นอนโดยเคารพต่อหลักเกณฑ์ขององค์การ ฯ เท่าที่จะทำได้

ดังนั้นแล้วก็จะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ขององค์การสหประชาชาตินั้นเป็นการตั้งจุดหมายสูงสุด ไว้ให้แก่มวลชิกของสังคมระหว่างประเทศ การที่จะไปสู่จุดนั้นย่อมจะต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการอันเป็นส่วนประกอบของสังคมที่เป็นอยู่ และเนื่องจากอุปสรรคเหล่านั้นมาจากสภาพความเป็นจริง ไม่ใช่มาจากจากระบบขององค์การ ฯ การที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการเปลี่ยนแปลงในตัวบทกฎหมายและกฎบัตร ฯ ย่อมเป็นไปไม่ได้ และการที่จะถอดออกกลับไปสู่สภาพเดิมเพราะความง่าย ความสะดวกที่ไม่ต้องคำนึงถึงสิ่งอันใด นอกจากประโยชน์ของตัวเองโดยเฉพาะแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับการลดฐานะความเป็นมนุษย์กลับไปสู่ภาวะที่อำนาจต่อการเป็นอยู่เยี่ยงเครื่องจักรนั่นเอง

ประชาคมของโลก

ที่ได้กล่าวมาในตอนที่แล้ว เป็นการปูพื้นความเข้าใจว่า ปัญหาที่ผู้ใฝ่สันติจะต้องคิดค้นแก้ไข เพื่อให้ความสงบสันติภาพและความยุติธรรมมาสู่โลกของเรา มีได้อยู่ที่การแก้ไขตัวบทกฎหมายและระบบการร่วมมือเท่าที่มีอยู่แล้ว หากแต่จะต้องแก้ไขปัญหาพื้นฐานอันได้แก่สภาวะทางเศรษฐกิจการเมือง และสังคมระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ หรืออีกนัยหนึ่งจะต้องพยายามปรับทัศนคติของประชาชน และรัฐบาลของนานาประเทศให้บังเกิดศรัทธาในระบบความมั่นคงและความยุติธรรมขององค์การสหประชาชาติให้จงได้ ทั้งนี้หมายถึงการที่จะต้องสร้างความเชื่อมั่นว่าระบบที่มีอยู่ มิได้มีอยู่เพื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ หากแต่เป็นสิ่งที่จะอำนวยประโยชน์แก่ทุก ๆ ฝ่ายเสมอกัน

การที่จะทำได้ตามนี้เพียงข้ามวันข้ามคืนย่อมเป็นไปไม่ได้ เป็นที่รู้จักอยู่แล้วว่าที่แล้ว ๆ มา ฝ่าย “โลกเสรี” สหรัฐฯ และคณะ ในฐานะฝ่ายข้างมากได้ใช้อำนาจการสหประชาชาติเป็นเครื่องมือในทางการเมืองเพื่อตอบโต้ฝ่ายคอมมิวนิสต์แต่ต้นมา ขณะเดียวกันฝ่าย “คอมมิวนิสต์” โซเวียต และบริวารตระหนักดีว่าในความอ่อนแอของตัวภายในองค์การ จึงได้พยายามใช้วิธีการต่าง ๆ ขัดขวางการดำเนินงานรวมทั้งการใช้ “วีโต้” หลายครั้งหลายหน (อเมริกาเองเพิ่งจะเริ่มใช้ “วีโต้” เป็นครั้งแรกเมื่อปีกลายนี้ในเรื่องปัญหาแอฟริกาใต้ แสดงให้เห็นถึงความคลี่คลายไปในทางที่ว้าอาณาในการควบคุมคะแนนเสียงไม่เข้มแข็งเช่นเดิมเหมือนในระยะ ๑๕ ปีแรก)

-
๑. จู ก. John G. Stoessinger, *The United Nations and the Superpowers*, Random House, N.Y., 1965
 ๒. Alexander Dallia, *The Soviet Union at the United Nations*, Frederick Praeger Publisher, N.Y., 1962

ส่วนประเทศแห่งโลกที่สาม ต่างก็ระแวงอำนาจของระบบที่จะมาครอบงำเอกราช และอธิปไตยของตัวอยู่เสมอ

กระนั้นก็ตาม ไม่เป็นการสุกิวสย ที่จะเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างประเทศชาติต่างๆ ให้สังคมนระหว่างประเทศกลายเป็นประชาคมของโลกหรือของมนุษยชาติ ทั้งนี้โดยที่เราจะต้องเข้าใจว่า การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นหมู่เป็นคณะขึ้นอยู่กับระบบความผูกพัน ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติความเป็นมนุษย์ และอีกส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการคิดค้นสร้างขึ้นโดยมนุษย์เอง^๑ ความผูกพันที่ขึ้นโดยธรรมชาติมี เช่น การที่มีเชื้อชาติเดียวกัน ภาษาเดียวกัน ศาสนาหรือภัยเดียวกัน ลักษณะพื้นที่ภูมิศาสตร์เหล่านี้มีส่วนทำให้การรวมกลุ่มดำเนินชีวิตเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ส่วนความผูกพันที่มนุษย์สร้างขึ้นมาอาจได้แก่ระบบการปกครอง การใช้อำนาจ การสร้างสถาบันต่างๆ ขึ้นมา เพื่อควบคุมและอำนวยความสะดวกการดำเนินตามวิถีชีวิตที่สังคมนหนึ่ง ๆ เลือกลง ในสังคมนระหว่างประเทศ ความผูกพันระหว่างมวลสมาชิกย่อมมีอยู่เป็นแน่ หากแต่ถ้า ถ้าจะเปรียบกับความผูกพันภายในสังคมนของแต่ละประเทศแล้ว ก็มีน้อยเต็มที ที่พอจะยกมาเป็นตัวอย่างได้ก็มี ความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่แต่ละประเทศจะต้องพึ่งพาอาศัยต่อกัน มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของของกันและกัน ความกลัวต่อยันตรายจากสงคราม และความเสียหายที่จะตามมา ความเข้าใจและในที่สุดความเลื่อมใสในความคิดที่สำคัญและอยู่เหนือประโยชน์เฉพาะหน้าของแต่ละประเทศ แต่เหตุผลทั้งสามประการนี้ มีปัญหาในตัวของมันเอง ที่ทำให้เป็นสื่อของความเชื่อมโยงผูกพันที่

๑. ดู *Reinhold Niebuhr on Politics*, edited by H.R. Davis and R.C. Good Charles Seribner's Sons, New York, 1960 p. 100

ค่อนข้างจะหลวม ทั้งนี้ เพราะในประการแรกสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ แตกต่างกันมาก ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยต่อกันยังมีอยู่จริง แต่ที่เป็นอยู่ระหว่างประเทศที่คู่เคียงกันนั้นมีน้อย จำเพาะในหมู่ประเทศที่พัฒนาก้าวหน้าไปแล้ว ส่วนใหญ่เป็นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างส่วนน้อยที่ก้าวหน้าแล้ว กับอีกหลาย ๆ ฝ่ายที่ล่าหลังและยากจน ซึ่งในภาวะที่มีความแตกต่างกันดังนี้ (และเช่นในปัจจุบันนี้) ความผูกพันทางเศรษฐกิจโดยมาก จึงเป็นไปในลักษณะของการรีดเอาประโยชน์กำไรส่วนใหญ่ทางหนึ่ง (ของฝ่ายที่มีทุนทรัพย์ความรู้และวิทยาการ) กับการแบมือขอความกรุณาปรานีแบ่งบุญคืนมาบ้าง (ของฝ่ายที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมายแต่ขาดความรู้และทุนทรัพย์อันจำเป็นต่อการพัฒนาสิ่งเหล่านี้ ให้เป็นปัจจัยของการผลิตทางเศรษฐกิจ) ซึ่งความผูกพันดังกล่าวนี้เป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายก็จริง แต่นานวันเข้ากลับจะกลายเป็นชนวนสำหรับความแตกหักขึ้นมา ในเมื่อเป็นที่รู้กันว่า “ประโยชน์” นั้น มีอัตราการแบ่งในส่วนที่ไม่ค่อยจะสมคูลย์กันนัก* ประการที่สอง ความเกรงกลัวต่อสงครามนั้นก็มีส่วนอยู่

- * เป็นที่น่าสมเพชยิ่งนัก ทว่าทุกวันนี้ประเทศด้อยพัฒนาส่วนใหญ่กำลังเรียกร้องความช่วยเหลือ ความกรุณาปรานีจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ทั้งในเรื่องภาษีสินค้าขาเข้าจากประเทศด้อยพัฒนา ในเรื่องเงินกู้เพื่อการพัฒนา และเช่นที่ขอให้ประเทศที่พัฒนาแล้วบริจาค ๑ เปอร์เซ็นต์ ของรายได้ส่วนรวมประชาชาติเป็นเงินช่วยการพัฒนาประเทศที่จน ฯลฯ ดังปรากฏในการประชุมระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะในองค์การสหประชาชาติ หรือองค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ เช่น ECAFE และ UNCTAD นั้น รัฐบาลของประเทศเหล่านี้หลายฝ่ายด้วยกันที่เกรงกลัวต่อกัน จากการเรียกร้องให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในประเทศของตัวเอง เพราะปฏิภูลโซเซียลิสต์และคอมมิวนิสต์ข่มขู่กันหมด แต่ครั้นมาในระหว่างประเทศ กลับปากกล้า หน้าซ้ำอ้างถึงหลักการอันสูงส่ง นานาประการที่จะเรียกร้องให้ประเทศที่ร่ำรวยมาแบ่งปันประโยชน์ และช่วยเหลือตัวมากขึ้น

มากที่ดึงให้ประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะร่วมมือกัน องค์การสหประชาชาติ ก็เป็นผลจากความสำนึกในข้อนี้ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว แต่ความร่วมมือกันด้วย แห่งความกล้วนั้น ไม่เพียงพอที่จะช่วยเกื้อหนุนให้ความสงบยั่งยืนไปนานนัก เพราะถ้าขาดความไว้วางใจต่อกันแล้ว อาจมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดคิดที่จะขจัดภัย เลือกลโอกาสทำลายฝ่ายอื่นที่เป็นคู่แข่งของตัวเสียก่อนก็เป็นได้เหมือนกัน ทั้งนี้ ยังมีความคิดที่หลงอยู่ว่าการโจมตีศัตรูเสียก่อนนั้น เป็นการป้องกันตัวที่ดีที่ สุด อย่างไรก็ตาม พอจะยอมรับได้ว่า ในยุคปัจจุบันนี้ความกลัวสงคราม นิวเคลียร์มีส่วนสำคัญมากที่ทำให้ศัตรู โดยเฉพาะมหาประเทศหลักเฉียงต่อ เผชิญหน้ากัน แม้ว่าจะยังไม่ถึงขั้นที่จะร่วมมือกันอย่างจริงจังขึ้น สำหรับ ประการที่สาม หลักการสูงส่งนั้นอาจมาจากคำสั่งสอนในจริยธรรมแห่งศาสนา ต่างๆ หรือจากปรัชญาที่เชิดชูมนุษยธรรมเหนืออื่นใดนั้น ก็มีปัญหายุ่งที่ ว่าต้องใช้เวลานานกว่าจะสร้างความเข้าใจให้เป็นที่ยอมรับได้โดยทุก ๆ ฝ่าย แม้แต่ภายในประเทศหนึ่ง ๆ ปัญหาที่จะให้ความเลื่อมใสศรัทธาในหลักการ หนึ่งใดก็กินเวลาเป็นศตวรรษ หลายครั้งหลายหนต้องใช้กำลังเข้าช่วยบังคับ ในสังคมระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ ความผูกพันและความร่วมมือที่สืบเนื่อง มาจากเหตุทั้งสามประการนี้ ช่วยให้มีพื้นฐานที่มั่นคงขึ้นอยู่เฉพาะในบางส่วน ดังจะเห็นได้จากความใกล้ชิดเป็นพิเศษในทางเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และแม้แต่ในทางศาสนาของกลุ่มประเทศที่มีเหตุผลที่ตรงกันหรือใกล้เคียงกัน แต่ความคับคูลานไปสู่ความร่วมมือ เพื่อหลักการขององค์การสหประชาชาติก็ ยังไม่มีผลปรากฏก้าวหน้าอย่างเป็นที่พอใจ

สิ่งที่น่าคิดก็คือ ในหลาย ๆ กรณีด้วยกัน จะเห็นได้ว่าความคิดหรือหลัก การอันดี กว่าที่จะได้รับความเชื่อมั่นและความเลื่อมใส ก็ต้องมีการแสดงให้

เห็นว่า มีความดีอย่างไร ยิ่งถ้าได้รับประสบการณ์ที่ยืนยันความถูกต้องของหลักการนั้นด้วยแล้ว ก็ยิ่งง่ายที่จะให้ความสนับสนุนมากขึ้น อัจฉริยอย่างกรณีการต่อต้านการค้าทาสการมีทาสขึ้นมาพิจารณาด้วย^๑ ความเป็นทาสนั้นเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นสถาบันตึกคำบรรพอันหนึ่งของสังคมมนุษย์ตั้งแต่ได้มีการสู้รบมีสงครามต่อกันมา และตั้งแต่วาระที่คนมีความคิดที่จะตั้งตัวเหนือคนอื่นขึ้นมา และตั้งแต่เก่าก่อนมาอีกนั้นแหละ ก็เคยมีเสียงต่อต้านการมีทาสที่มีระบุมามากแต่ต้นก็โฮเมอร์ นักคิดนักเขียนชาวกรีกสมัยแรกเริ่มของอารยธรรมตะวันตก และตลอดมาก็มีเสียงอื่น ๆ ที่ต่อต้านในทำนองเดียวกัน จุดแรกเริ่มของขบวนการต่อต้านสถาบันทาสอยู่ในจริยธรรมที่ค่อนข้างจะล้ำสมัย ไม่ค่อยมีใครฟังและก็มีบุคคลซึ่งสังคมโดยทั่วไปอาจรังเกียจ (หาว่าเป็นพวกชิปปี้ พวกบ้า พวกหัวรุนแรง) เป็นสื่อแพร่หลายความคิดนั้นออกไป มาในปี พ.ศ. ๒๒๑๔ ก็มีพวกนักบวชศาสนาคริสต์กลุ่มหนึ่งที่เรียกตัวเองว่าควอกเคอร์ ที่นี้การข่มเหงกดขี่จากคริสต์ศาสนิกชนฝ่ายอื่น ๆ ไปอยู่ที่อเมริกา ได้พยายามที่จะลดหย่อนผ่อนคลายความทุกข์ยากของทาสที่พวกตัวมีอยู่ โดยให้การเลี้ยงดูทาสของตนเป็นพิเศษกว่าฝ่ายอื่น ๆ และก็ยอมปล่อยให้เป็นอิสระหลังจากที่ได้ทำงานให้ครบจำนวนปีที่กำหนดขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๓๑๗ พวกควอกเคอร์ห้ามมิให้บุคคลใดในกลุ่มของตัวค้าทาส และอีกสองปีต่อมาก็ได้ปล่อยทาสที่มีอยู่เป็นอิสระหมด กระบวนการอันนี้ความคิดอันก้าวหน้านั้นได้ข้ามกลับมาถึงยุโรป และมาออกงามในประเทศอังกฤษ มีบุคคลสำคัญๆ เช่น ทอมมัส คลากสัน แกรนวิลล์ ชาร์ป วิลเลียม วิลเบอร์ฟอร์สย์ เป็นปากเสียงให้ ในปี พ.ศ. ๒๓๔๐ รัฐสภาอังกฤษออก

๑. ดู C.W.W. Greenidge, *Slavery* Macmillan Co., 1958

กฎหมายห้ามการค้าทาส แต่ต้องรอไปจนถึง พ.ศ. ๒๓๗๖ กว่าจะมีกฎหมายห้ามการค้าทาสในอาณานิคมของอังกฤษ กระบวนการดังกล่าวนี้มีส่วนชักนำให้รัฐบาลอังกฤษมีบทบาทสำคัญ เรียกร้องให้วงการระหว่างประเทศรับรู้และพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับการค้าทาสและการมีทาส แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่ารัฐบาลอังกฤษได้กลายเป็นนักบุญ หากแต่ว่าอังกฤษเองต้องประสบกับปัญหาที่กษัตริย์ของตัว เคยถูกพวกโจรสลัดแถบแอฟริกาเหนือจับไปเป็นทาสมากต่อมากมาแล้ว เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๖๕ อังกฤษต้องทำสัญญากับทริบโปลี เพื่อป้องกันโจรสลัดบาบารีจับเอาชาวเดินเรืออังกฤษในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนไปเป็นทาส จากการประชุมของเกรสแห่งเวียนนา ในปี พ.ศ. ๒๓๕๘ จนถึงการประชุมระหว่างประเทศที่กรุงบรัสเซลส์ ในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ คลื่นของการต่อต้านการค้าทาสทวีพลังขึ้นทุกที แต่ก็ต้องรอจนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และได้มีองค์การสันนิบาตชาติขึ้นมา การต่อต้านความเป็นทาส การมีทาสระดับโลกจึงได้เป็นที่ยอมรับกันโดยประเทศส่วนใหญ่ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ สมิัชชาแห่งสันนิบาตชาติให้ตราอนุสัญญาว่าด้วยความเป็นทาสขึ้นมา และแต่นั้นมาปัญหาขั้นต่อไปก็มีใช้การที่จะทำให้หลักการเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป หากแต่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อขจัดความเป็นทาสออกไป ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ องค์การสหประชาชาติก็ยืนยันหลักการดังกล่าวในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (มาตรา ๔) และอีกแปดปีต่อมามีการประชุมของ ๕๔ ประเทศที่นครเจนีวาเพื่อคิดค้นหาทางให้ความเป็นทาสหมด

๑. ดูใน *The Cambridge History of British Foreign Policy (1783-1919)* edited by Sir A.W. Ward and G.P. Gooch, Cambridge University Press, Vol. II, Ch. VI

สิ้นไปโดยสิ้นเชิง ปัจจุบันนี้ความเป็นทาสในบางลักษณะยังคงมีอยู่ แต่ก็เป็นส่วนน้อย และเป็นส่วนที่น่าขยะแขยงของสังคมโลกโดยทั่วไป ปัญหาเรื่องการขจัดความเป็นทาสนี้เป็นตัวอย่างที่ดีอันหนึ่งที่ทำให้เราเชื่อได้ว่า หลักการอันดีนั้นในระยะแรกอาจจะเป็นเพียงความคิดฝัน ไม่เป็นที่สบอารมณ์และความต้องการของสังคมโดยทั่วไป แต่ครั้นนานวันเข้าสมาชิกแห่งสังคมนั้น ได้มีประสบการณ์ด้วยตนเองที่ชี้ถึงคุณค่าความดีงามของความคิดนั้นเข้า ความคิดหรือหลักการดังกล่าวก็เริ่มจะได้รับการสนับสนุน จนถึงขั้นเป็นอุดมการณ์อันทรงพลังสามารถผลักดันให้มีการยอมรับมาเป็นกำหนดกฎเกณฑ์ของสังคมต่อไป ยิ่งได้ผู้สนับสนุนที่ทรงอิทธิพลในวงการระหว่างประเทศ (อังกฤษก็เคยเป็นมหาอาณาจักรมาแล้ว) ยิ่งสะดวกแก่การแพร่หลายของความคิดใหม่นั้น อาจเป็นด้วยความศรัทธาในความคิดและหลักการนั้นส่วนหนึ่ง และด้วยความเกรงอกเกรงใจในอิทธิพลนั้นอีกส่วนหนึ่ง ประเทศไทยก็ได้เลิกทาสเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ถ้าจะว่าเป็นเพียงเพราะไทยเราเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็กระไรอยู่ ก็ในเมื่อพุทธศาสนารุ่งเรืองอยู่ในเมืองไทยตั้งแต่โบราณกาล ไฉนจึงเพิ่งจะมาทำดีเอาตนเอง (หลักเกณฑ์ทศพิธราชธรรมของผู้ครองเมืองบางครั้งก็ออกจะเข้าใจยาก) เหตุผลอันแท้จริงที่เราได้เลิกทาสในครั้งนั้น น่าจะอยู่ที่ความพยายามของไทยที่จะแสดงให้เห็นว่าประเทศนี้กล้าอาณานิคมมีความเมตตาสงสารเห็นว่าเราเป็นประเทศที่เจริญแล้ว ไม่ควรที่จะยึดเอาไปเป็นอาณานิคม และควรผ่อนผันเรื่องสิทธิภาพนอกอาณาเขต ซึ่งเปรียบเสมือนไซ้ตรวนที่ประเทศเหล่านั้นได้ล่ามคอเอาไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๘ เป็นต้นมา

ความหวังของเราในระบบขององค์การสหประชาชาติ อาจจะเป็นความจริงขึ้นมาได้ หากความคิดของพวกเขา “ฟังเซียนนัลลิส” นำมาปฏิบัติได้เป็นผล ความคิดของพวกเขา (David Mitrarry) เป็นต้นคิดผู้หนึ่ง หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง^๑ มีอยู่ว่าจะต้องศึกษาคุณภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของโลก ว่ามีส่วนทำให้เกิดภาวะตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างไร แล้วใช้วิธีการที่ก่อปัญหาทางการเมืองน้อยที่สุด แต่ที่เรียกร้องความสนับสนุนได้มากที่สุดมาแก้ไข ทั้งนี้ โดยสรรหาความต้องการของมวลชีวิตของสังคมโลก มาประกอบเป็นพื้นฐานสำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศ และจากการร่วมมือกันในเรื่องที่ถูกฝ่ายต้องการนี้ เป็นที่เชื่อกันว่าประเทศต่างๆ จะตระหนักว่าประโยชน์จากการร่วมมือมีมากกว่าการแก่งแย่งกัน อันจะเป็นการปูพื้นความสัมพันธ์อันดีไว้ สำหรับให้มีการผ่อนหนักผ่อนเบากันมากขึ้น และการขัดแย้งทางการเมืองก็จะค่อยๆ คลายอิทธิพลไป นักคิดเหล่านี้เชื่อว่า ปัจจุบันแต่ละประเทศให้ความสำคัญแก่เขตแดนของตนมากเกินไป เพราะเกรงกลัวว่าฝ่ายอื่นจะเข้ามาครอบงำประโยชน์ของตนไป แต่ถ้าได้มีความคุ้นเคยในการร่วมมือกันมากขึ้นในหลายๆ ด้านแล้ว ปัญหาเรื่องเขตแดนก็จะหมดความสำคัญไปเพราะต่างฝ่ายต่างก็มีเชื้อโยต่อกันมากขึ้น และคงจะไม่ยอมให้ความขัดแย้งทางการเมืองมาทำลายประโยชน์สุขที่ได้รับร่วมกัน ความคิดเห็นเหล่านี้น่าฟัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเราตระหนักว่าในโลกนี้มีปัญหามากมาย ซึ่งมีลักษณะเป็นสากล เป็นเรื่องที่ประเทศทั่วโลกต้องการจะแก้ไขให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์ซึ่งกันและกัน อาทิเช่นเรื่องการควม

๑. David Mitrarry, *A Working Peace System*, Press, Quadrangle Books, 1966, Chicago

คุมโรคระบาด การปราบปรามอาชญากรรม การส่งเสริมระบบการสื่อสาร คมนาคมระหว่างประเทศ ปัญหาความอดอยาก ฯลฯ เหล่านี้มีใช้เป็นเรื่อง เฉพาะของประเทศหนึ่งประเทศใด และก็เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับประโยชน์สุข ของมนุษยชาติมากกว่าที่จะเป็นเรื่องการเมือง ความร่วมมือในเรื่องดังกล่าว จึงมีทางได้รับการสนับสนุนอยู่มาก ไม่ว่าจะในระดับส่วนภูมิภาคหรือระดับ ทั่วโลก แล้วแต่ความเหมาะสมของกรณี ตัวอย่างของการร่วมมือประเภท นี้ในอดีตก็มี เช่น การจัดตั้งสหพันธ์โทรคมนาคมสากล ในปี พ.ศ. ๒๔๐๘ และสหพันธ์ไปรษณีย์สากล ในปี พ.ศ. ๒๔๑๗ ซึ่งได้ผลเป็นอย่างดี การ อำนาจความสะดวกแก่ประเทศสมาชิก การคงอยู่ของทั้งสององค์การทราบจน ทุกวันนี้ ก็แสดงให้เห็นถึงคุณค่าอยู่ในตัวแล้ว องค์การสหประชาชาติเอง ก็มีหลักการที่จะสนับสนุนกิจการทางด้านนี้ ดังจะเห็นได้จากความในกฎ บัตร ฯ หมวด ๑ มาตรา ๑ ข้อ ๓ และข้อ ๔ ที่กล่าวถึงความมุ่งหมาย ขององค์การในเรื่องนี้ว่า

๓. “เพื่อให้มีการร่วมมือประเทศ ในอันที่จะแก้ไขปัญหาระหว่างประ เทศในทางเศรษฐกิจ การสังคม วัฒนธรรม และมนุษยธรรม และ ส่งเสริมสนับสนุนความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพหลัก มูลของทุก ๆ คน.....” และ
๔. “เพื่อเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานของประชาชาติทั้งปวง ในอันที่ จะบรรลุจุดหมายปลายทางร่วมกันเหล่านี้”

และในหมวดที่ ๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มาตรา ๕๕ ที่ว่า

“เพื่อที่จะสถาปนาภาวะการณ์อันมีเสถียรภาพและสวัสดิภาพ ซึ่ง จำเป็นสำหรับความสัมพันธ์ที่ราบรื่นฉันท์มิตรระหว่างนานาชาติ

ด้วยยึดถือในหลักการของสิทธิในความเสมอภาค และการกำหนด
เจตจำนงของประชาชนเป็นมูลฐานสหประชาชาติจักส่งเสริม

- ก. มาตรฐานการครองชีพที่สูงให้มั่งคั่งทำโดยทั่วหน้า และสภาพแห่ง
ความก้าวหน้าของพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม
- ข. การแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศในทางเศรษฐกิจ การสังคม อนามัย
และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในด้านการร่วมมือระหว่างประเทศทางวัฒนธรรมและการศึกษา....”

ตามนัยดังกล่าวก็ได้มีการจัดตั้งคณะมนตรีเศรษฐกิจ และการสังคมขึ้นเป็น
องค์กรสำคัญอันหนึ่งของสหประชาชาติ เพื่อที่จะปฏิบัติงานซึ่งนำสนับสนุน
และควรแก่ความสนใจมากกว่าที่ได้รับ แต่เนื่องจากปัญหาของคณะมนตรี
เศรษฐกิจและสังคมเป็นปัญหาระยะยาวและไม่ย่อจาว (เช่นที่เข้าสู่คณะมนตรี
ความมั่นคงและสมัชชาใหญ่) จึงขาดความตื่นตัวถึงคุณค่าความสนใจของบุคคล
ทั่วไป กระนั้นก็ตามองค์กรสหประชาชาติก็ได้พยายามดำเนินงานในทางนี้
ตลอดมา โดยเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างประเทศ ซึ่งมีทั้งองค์การ
ร่วมมือระหว่างประเทศที่ตั้งมาแต่เก่าก่อน เช่นองค์การแรงงานสากล องค์
การอนามัยโลก สหพันธ์ไปรษณีย์สากล ฯลฯ กับองค์การชำนาญพิเศษที่
สหประชาชาติตั้งขึ้นมาขึ้นตนเอง เช่น องค์การอาหารและการเกษตรแห่ง
สหประชาชาติ องค์การสากลเพื่อผู้ลี้ภัย คณะกรรมการเศรษฐกิจเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ กองทุนสงเคราะห์เด็ก องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม
 ฯลฯ อยู่ภายใต้ความอุปถัมภ์ของสหประชาชาติผ่านทางคณะมนตรี
เศรษฐกิจและการสังคม นอกจากนี้ยังมีโครงการความร่วมมือเฉพาะกาล

อีกเป็นจำนวนมากที่ได้รับความสนับสนุนจากสหประชาชาติ แต่ไม่ได้ขึ้นในลักษณะองค์การ เช่นการจัดตั้งกองทุนพิเศษ สำหรับการพัฒนาที่ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่ประเทศด้อยพัฒนา นี่คือความพยายามที่จะผูกสายใยแห่งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยอาศัยความต้องการ และความจำเป็นที่มีอยู่ การควบคุมโรคระบาด การต่อสู้กับปัญหาการขาดแคลนอาหาร การส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมระดับการศึกษาทั่วโลกให้สูงขึ้น การอำนวยความสะดวกระหว่างประเทศในหลาย ๆ ด้าน ฯลฯ ดังนั้นเป็นขั้นต้นของการสร้างความเข้าใจในมนุษยธรรมและจริยธรรมอันเป็นสากล เห็นอรรถกถาความต้องการที่เห็นแก่ตัว เช่นที่ลัทธิชาตินิยมและลัทธิอื่น ๆ อันมีขอบเขตจำกัดเฉพาะประโยชน์ในบรรดาพวกและเครือบริวาร แต่การปฏิบัติในการร่วมมือระหว่างประเทศตามนัยของพวกฟังเซียนนัลลิซ นั้น มีจำกัดอยู่เฉพาะในระดับโลก แต่อาจเป็นการร่วมมือกันในกลุ่มประเทศภาคพื้นทวีปเดียวกัน หรือในส่วนภูมิภาคเดียวกันก็ได้ ตัวอย่างสำคัญในเรื่องนี้คือการร่วมมือระหว่างประเทศยุโรปตะวันตกในองค์การตลาดร่วม อันเนื่องมาจากความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูเศรษฐกิจภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในระยะแรกความร่วมมือเป็นไปเพื่อใช้ทรัพยากรและความช่วยเหลือจากภายใต้แผนมาร์แชลของสหรัฐฯ ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดทั่วกัน ครั้นความร่วมมือในระยะแรกนี้ประสบความสำเร็จเป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่ายที่ร่วมด้วย จึงได้มีการสถาปนาความร่วมมือกันขึ้นเป็น “ประชาคมทางเศรษฐกิจของยุโรป” ภายใต้สนธิสัญญาแห่งกรุงโรม- (ลงนามเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๐๐) ซึ่งการร่วมมือตามรูปแบบใหม่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างประเทศสมาชิกอย่างใกล้ชิดมาก โดยเริ่มจากพื้นฐานความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การเงิน การค้า

แรงงาน トラบจนบัคนี้เรายังไม่อาจตีความได้ว่าประชาคมทางเศรษฐกิจของยุโรปเป็นประชาคมโดยแท้จริง ในแง่ที่ว่ามวลประเทศที่เป็นสมาชิกอยู่ยังไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถึงขั้นที่มีประโยชน์ร่วมกันไปในทุกกรณี จึงปรากฏว่า ต่างก็พยายามรักษานผลประโยชน์เฉพาะตนไว้ในหลายกรณีด้วยกัน^๑ กระนั้นก็ตามความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มประเทศเหล่านี้ได้คืบหน้าไกลไปกว่าความร่วมมือในส่วนภูมิภาคของกลุ่มประเทศอื่นๆ เป็นอันมาก และความสำเร็จของการร่วมมือนี้ เป็นที่ประจักษ์แจ้งอยู่แล้ว ตามความต้องการของพวกเขาซึ่งเขียนนัลลิสซ์ คือในปัจจุบันความผูกพันในด้านต่างๆ ระหว่างสมาชิกมีมาก และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าสำหรับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ และด้วยเหตุนี้จึงเป็นการยากที่ประเทศสมาชิกหนึ่งใดจะตัดจากความสัมพันธ์ต่อฝ่ายอื่นๆ หรือจะยอมให้ความขัดแย้งเฉพาะเรื่องมาบีบบังหรือทำลายความร่วมมือและประโยชน์ร่วมกันที่มีอยู่ในขณะนี้ ความคืบหน้าในการประสานความสัมพันธ์ยังไม่กว้างขวางและลึกซึ้งเท่าที่หวังไว้ก็จริง แต่ก็กว้างและลึกเกินกว่าที่จะเล็ดล้นลงง่าย ๆ โดยไม่ก่อความเสียหายจนกระทั่งแก่ตนเองและสมาชิกอื่น ๆ (ฝรั่งเศสในสมัยประธานาธิบดีเดอโกลได้พยายามดำเนินนโยบายทางการเมืองระหว่างประเทศอย่างเป็นอิสระที่สุด และในขณะที่เขียนอยู่นี้ก็มีวิกฤตการณ์เงินดอลลาร์มาร์ค ซึ่งฝรั่งเศสก็พยายามจะรักษาประโยชน์ของตนเองไว้ให้มากที่สุด ไม่ค่อยจะเต็มใจสนับสนุนมติของคณะมนตรีของประเทศภาคีตลาดร่วม แต่แล้วในทั้งสองกรณี ฝรั่งเศสต้องประ

๑. ดูการวิเคราะห์ความสำคัญและบทบาทของการร่วมมือของประเทศยุโรปตะวันตก ในทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในแง่ความบกพร่อง และผลสำเร็จในระยะเจ็ดปีแรก (พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๗) จาก Ernts B. Hass, *The Uniting of Europe*, Stevens & Sons Ltd., London, 1958

นอมที่ท่าของตนให้เข้ากับฝ่ายภาคอื่น ๆ ต่อไป อนึ่งถึงจะได้แยกตัวออกจาก
 องค์การนาโต้แล้ว แต่ก็ไม่ได้พยายามหักล้างการร่วมมือในตลาตร่วม เพราะ
 รู้ดีว่าความเป็นอิสระหรือความสามารถในการดำเนินนโยบายอิสระของตนขึ้น
 อยู่กับเสถียรภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจซึ่งผูกพันอยู่กับภาคอื่น ๆ ใน
 ตลาตร่วมไว้อย่างเหนียวแน่น) สำหรับในภูมิภาคของเราเองก็ปรากฏว่ามีความ
 ความพยายามที่จะให้มีการร่วมมือร่วมใจเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและ
 ความมั่นคงร่วมกัน ดังเช่น สมาคมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ “อาสา”
 ตั้งขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๐๔ มี ไทย สหพันธ์มาลายาและฟิลิปปินส์
 เป็นสมาชิกซึ่งค่อย ๆ สลายตัวไป เมื่อได้มีการจัดตั้งสมาคมประชาชาติเอเชีย
 ตะวันออกเฉียงใต้ หรือ “อาเซียน” ขึ้นมาแทนที่ในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๐
 สมาชิกก็มี ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ เมื่อเดือน
 มิถุนายน ๒๕๐๙ เก้าประเทศในบริเวณเอเชียและแปซิฟิก คือ สาธารณ
 รัวจีนใต้หวัน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลีใต้ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย
 สาธารณรัฐเวียดนามใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ได้ร่วมกันสถาปนา
 คณะมนตรีเอเชียและแปซิฟิก หรือ “แอสเปค” ขึ้น ซึ่งทั้งสามที่ได้กล่าว
 ถึงนี้ ต่างก็เป็นองค์การเพื่อการร่วมมือในส่วนภูมิภาคที่เน้นหนักในด้านการ
 เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สำหรับความร่วมมือกันในอาสาและ
 อาเซียนนั้น มีปัญหาที่เห็นได้ชัด คือ ประเทศสมาชิกต่างก็เป็นประเทศด้อย
 พัฒนา และนอกจากสิงคโปร์แล้ว ประเทศอื่นๆ ก็มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจ
 ในการกสิกรรมเป็นสำคัญ จึงปรากฏว่าการแลกเปลี่ยนสิ่งของการค้าขายต่อกัน
 มีน้อยมาก เมื่อเปรียบกับการส่งสินค้าผลิตภัณฑ์ทางเกษตรของประเทศ
 เหล่านี้ออกสู่ตลาดโลก ซึ่งก็ไปแข่งกันเข้าอีกด้วย โครงการร่วมมือกันทาง

เศรษฐกิจนับเป็นสิบ ๆ โครงการยังต้องรอทุนทรัพย์และความช่วยเหลือจาก
ผู้เชี่ยวชาญอีกเป็นอันมาก สำหรับแอสแปคนั้น แม้ว่าจะมีสมาชิกมากกว่า
อาสาและเอเซียเน และมีประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ เช่น ญี่ปุ่น
ไต้หวัน และออสเตรเลีย เข้ามาร่วมอยู่ด้วยก็หนีปัญหาดังกล่าวไม่พ้น ใน
เมื่อสมาชิกส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นประเทศที่ล้าหลังอยู่นั่นเอง ความช่วยเหลือ
ที่อาจได้รับจากญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และไต้หวันย่อมมีประโยชน์ แต่ก็เป็นการ
ร่วมมือช่วยเหลือในต่างลักษณะกับที่หวังจะให้เป็นการช่วยเหลือระหว่าง
ประเทศที่พึ่งพากันอย่างสมคูลย์กัน หรือใกล้เคียงกันในด้านความต้องการ
กลับจะกลายมาเป็นประเทศรวยช่วยประเทศจนขึ้นมากอีก ซึ่งบทเรียนของ
ประวัติศาสตร์ยุคปัจจุบันก็คงจะแสดงให้เห็นไว้แล้วว่า ความร่วมมือดังกล่าว
นี้มีทางที่จะเปลี่ยนรูปโฉมไปเป็นการครอบงำทางการเมืองได้อย่างง่ายดาย
ในเมื่อฝ่ายหนึ่งเป็นผู้รับ และอีกฝ่ายหนึ่งที่มุดเงินไว้เป็นฝ่ายให้ร่ำไป
ความร่วมมือในส่วนภูมิภาคในทั้งสามกรณีนี้ จึงมีความสำคัญไปในการ
เมืองมากกว่าฝ่ายอื่น ๆ ในระยะต้นนี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าประเทศใน
บริเวณรอบ ๆ บ้านของเรายอมรับนับถือหลักการ และความจำเป็นที่จะต้อง
ร่วมมือกันเพื่อความอยู่รอดและความเจริญร่วมกัน (การรับและการสนับสนุน
หลักการดังกล่าวมีความสำคัญยิ่งในสถานการณ์ของโลกในปัจจุบัน ซึ่งกำลัง
ชี้ให้เห็นถึงความไร้ประโยชน์ของระบบสัมพันธมิตรทางทหารกับการโน้มเอียง

* มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นหลักการลม ๆ แล้ง ๆ ซึ่งบรรดาประเทศที่ให้ความสนับสนุนย่อมจะ
มีศรัทธาก็แต่ในยามสะดวก ไม่มีความผูกมัดเหนียวแน่นพอที่จะเหนี่ยวรั้งความขัดแย้ง
เรื่องเล็กน้อย ไม่ให้กลายเป็นเรื่องร้ายแรงทำลายประโยชน์ในระยะยาวได้ ซึ่งมีตัวอย่าง
มาแล้ว เช่น ความขัดแย้งระหว่างมาเลเซียกับอินโดนีเซีย และมาเลเซียกับฟิลิปปินส์ จึง
จะต้องเร่งหาทางให้หลักการร่วมมือกันเพื่อสร้างความมั่งคั่งอันหนึ่งขึ้นมาก่อนที่หลักการอันดี
จะเลือนหายไป

ผูกมัดกับประเทศมหาอำนาจไม่ว่าจะเป็นฝ่ายใดก็ตาม) แต่ในเมื่อหลักการอันดีนี้ได้รับการสนับสนุนแล้วในขั้นต่อไปก็ต้องดำเนินการร่วมมือให้เป็นผลขึ้นมาให้ได้* (ดู ๒๔๗) เพื่อที่หลักการดังกล่าวจะได้มีเนื้อหนังตัวตนขึ้นมาตามวัตถุประสงค์โดยแท้จริง และแม้ว่าจะมีอุปสรรคมากมายที่ขัดขวางการร่วมมืออันนี้อยู่ก็ตาม เราก็คงพอมีความหวังหากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเว้นจากความเพ้อฝันในโครงการร่วมมือที่ห่างไกลจากความจำเป็นและความต้องการในเบื้องต้น แล้วหันมาทางประกอบกิจกรรมที่มีประโยชน์โดยตรงแก่ประชาชนพลเมือง เพื่อให้บังเกิดผลในการสร้างความมั่นใจว่าการอยู่ร่วมกันและการช่วยเหลือกันระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้สามารถจะนำความสุขและความเจริญก้าวหน้ามาให้แก่ทุกฝ่ายอย่างแน่นอน ความร่วมมือกันดังกล่าวนี้ในปัจจุบันก็มีอยู่บ้างแล้ว และที่เห็นได้ชัดก็จากการร่วมมือในโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงภายใต้ความอุปถัมภ์ของโครงการสหประชาชาติ อันเป็นโครงการระยะยาวสืบเนื่องมาจากการรายงานการศึกษาวิเคราะห์ของสำนักงานควบคุมอุทกภัยของคณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งเอเชีย และตะวันออกเฉียงใต้ขององค์การสหประชาชาติ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ซึ่งได้กล่าวถึงประโยชน์นานาประการที่อาจได้รับจากการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง รวมไปถึงการพัฒนาพลังงานไฟฟ้า (ไฮโดรอิเล็กทริก) และการใช้น้ำเพื่อประโยชน์ในการชลประทานของประเทศและรัฐที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง รายงานดังกล่าวได้นำไปสู่การศึกษาและพิสูจน์ประโยชน์อันพึงได้รับจากแม่น้ำโขง โดยคณะกรรมการและผู้เชี่ยวชาญหลายคณะด้วยกัน จนได้มีการจัดทำโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงขึ้น (แบ่งออกในรายละเอียดเป็นโครงการเฉพาะส่วนด้วย) ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ และเนื่องจากโครงการเหล่านี้มีความสำคัญหลาย ๆ

ทางด้านเทคนิค นโยบาย และการเงิน การพิจารณายังคงอยู่ในขั้นเตรียมการดำเนินงาน แต่ความใหญ่ยิ่งของโครงการนี้ น่าจะได้รับความสนใจเป็นพิเศษ แม้ว่าการดำเนินงานยังไม่ถึงขั้นที่เราจะให้เห็นผลออกมาอย่างแจ่มแจ้งก็ตาม ก่อนอื่นเราควรจะตระหนักว่าประเทศที่จะได้รับประโยชน์โดยตรงมากที่สุดก็คือ ไทย ลาว เขมร และเวียดนามใต้ ซึ่งมีเขตแดนติดต่อกันในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง และโครงการความร่วมมือครั้งสำคัญนี้ ก็มีถึง ๒๖ ประเทศจากทวีปต่าง ๆ และองค์การระหว่างประเทศและองค์ชำนาญพิเศษแห่งสหประชาชาติถึง ๑๒ หน่วย ที่มีส่วนร่วมอยู่ด้วยในทางใดทางหนึ่ง ประโยชน์ที่อาจจะได้รับจากการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนี้ตามข้ออนุমানของผู้เชี่ยวชาญ^๑ แบ่งออกได้เป็นประโยชน์ในด้านพลังงานไฟฟ้า การชลประทานและควบคุมอุทกภัย และการคมนาคมทางน้ำ รวมแล้วจะได้พลังงานไฟฟ้าจากเขื่อน ๑๐ แห่งที่คิดจะสร้างขึ้นนี้มีถึง ๑๐,๖๒๐,๐๐๐ กิโลวัตต์ พื้นที่ที่จะได้รับประโยชน์ทางชลประทาน ๕,๘๐๐,๐๐๐ เฮกเตอร์ (หมายถึงพื้นที่ที่อยู่ในเขตแดนของทั้งสี่ประเทศที่อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง) จะสามารถเพิ่มเส้นทางคมนาคมทางน้ำเหนือเขื่อนเหล่านั้น รวมแล้วประมาณ ๑,๗๒๐ กิโลเมตร หากโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงลุล่วงไปด้วยดีและสามารถนำประโยชน์ดังกล่าวมาให้ โดยเฉพาะในขณะนี้ประเทศทั้งสี่ (ไทย ลาว เขมร และเวียดนามใต้) ต่างก็พยายามที่จะเร่งพัฒนาเศรษฐกิจของตนให้รุดหน้า หากได้รับประโยชน์เพียงในด้านกำลังไฟฟ้าตั้งที่หวังเอาไว้ ก็จะได้รับประโยชน์พลอยได้ในด้านอื่น ๆ มาด้วย พลังงานผลิตซึ่งอาศัยกำลังไฟฟ้าที่ไม่ค่อยจะพอ และในปัจจุบันต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายส่งซื้อเชื้อเพลิงที่

๑. ปรากฏในรายงานประจำปี ๒๕๐๔ ของคณะกรรมการแม่น้ำโขง

จำเป็นต่อการให้กำเนิดกำลังไฟฟ้าเข้ามาในประเทศปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก จากทุนทรัพย์ที่มีอยู่จำกัด ต่อไปในเมื่อแรงงานไฟฟ้ามีเพิ่มขึ้นหลายร้อยเท่า ก็ย่อมจะอำนวยให้มีอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้น และที่ใช้อยู่แล้ว ก็จะสามารรถดำเนินกิจการและผลิตด้วยต้นทุนที่ลดน้อยลง การพัฒนาเศรษฐกิจก็อาจจะก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็วและคึกคักมากขึ้น คึกคักมากขึ้น ทางด้านการชลประทานนั้น ก็ไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่าปริมาณน้ำที่จะเก็บกักไว้ได้เพื่อการนี้ จะสามารถนำความอุดมสมบูรณ์มาให้แก่พื้นที่ที่เคยตกอยู่ภายใต้ความกดตัน และความกรุณาปรานีของดินฟ้าอากาศตลอดมา เส้นทางคมนาคมทางน้ำที่จะได้เพิ่มขึ้นก็ย่อมอำนวยแก่การขนส่ง และการค้าขายกันระหว่างประเทศทั้งสิ้น ได้ทั้งความสะดวกและค่าใช้จ่ายที่ลดน้อยลงด้วย ประโยชน์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ จะเห็น ได้กับตาและจะเป็นประสบการณ์ที่มีความสำคัญ ช่วยเบี่ยงตาบรรดาผู้นำและประชาชนพลเมืองของประเทศทั้งสิ้นให้มองผ่านเมฆหมอก “ชาตินิยม” (อันเป็นเครื่องมือที่ถูกที่สุดและใช้กันบ่อยที่สุด โดยกลุ่มผู้นำในบรรดาประเทศคือยพัฒนาเพื่อเรียกร้องความสนับสนุนจากประชาชน ในเมื่อหมดหนทางหรือขาดความสามารถต่อการที่จะนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมของตน) ไปสู่ความเจริญที่ว่าความขัดแย้งใด ๆ ไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบันที่เคยสร้างความบาดหมางให้แก่กันมา ย่อมไม่มีความสำคัญไปกว่าความอยู่ดีกินดีของประชาชนในประเทศที่เป็นเพื่อนบ้านกัน นอกจากนี้ประโยชน์ที่ประเทศทั้งสิ้นจะได้รับโดยตรงแล้ว การที่มีประเทศจากทวีปต่าง ๆ ถึง ๒๖ ประเทศเข้ามามีส่วนร่วมช่วยในโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนี้ ก็เป็นนิมิตอันดีสำหรับความร่วมมือเช่นเดียวกันในกรณีอื่น ๆ ต่อไป เพราะจะเป็นตัวอย่างสำคัญชักจูงให้เกิดศรัทธาในความร่วมมือให้ความช่วยเหลือผ่าน

องค์การระหว่างประเทศ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และมนุษยธรรม โดยมีได้ตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ที่แล้วมาตราบจนปัจจุบันอุปสรรคสำคัญของการดำเนินงานเพื่อการร่วมมือตามแบบฉบับของพวกฟังเซียนน์ลลิซ ก็คือปัญหาความขัดแย้งที่มีมาแต่เดิมและที่ยังปรากฏอยู่ระหว่างประเทศต่าง ๆ ทำให้การร่วมมือกันเป็นไปอย่างเชื่องช้าและในบางกรณีกว่าจะเริ่มได้ก็ต้องล้มลุกคลุกคลานกันมานานแล้ว สำหรับการร่วมมือกันระหว่างกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตก ลุ่่วงไปด้วยดีว่าการร่วมมือระหว่างประเทศในส่วนภูมิภาคอื่น มีเหตุผลสำคัญอยู่สามประการ คือ ประการแรก ประเทศเหล่านั้นต่างก็มีความจำเป็นและต้องการฟื้นฟูบ้านเมืองและเศรษฐกิจที่ต้องพังพินาศลงเพราะสงครามโลกครั้งที่สอง และข้อแม้อันหนึ่งของความช่วยเหลือเพื่อการฟื้นฟูตามแผนมาร์แชลของรัฐบาลสหรัฐ ฯ ก็คือต้องมีการร่วมมือกันระหว่างประเทศเหล่านั้น ไม่ใช่การดำเนินงานแบบตัวใครตัวมัน (เจตนาสำคัญเบื้องหลังการช่วยเหลือครั้งนั้นก็เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และความเป็นปึกแผ่นของประเทศในยุโรปตะวันตก จะได้เป็นกำลังสำคัญในการยับยั้งการแผ่ขยายอำนาจของสหภาพโซเวียต) ประการที่สอง ประเทศในยุโรปตะวันตกมีความก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรม วิทยาการเทคนิค ฯลฯ อยู่แล้ว ความช่วยเหลือที่ต้องการจึงเป็นการช่วยเหลือฟื้นฟู ไม่ใช่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จึงเพียงไม่ซ้ำสถานะของประเทศเหล่านั้นก็กระเตื้องขึ้น สามารถช่วยตัวเองและเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ประการที่สาม คือ ในเมื่อประเทศเหล่านั้นได้ถูกภาวะความยากลำบากในภายหลังสงครามบังคับให้ร่วมมือกัน โดยพยายามล้มความ เป็นปฏิปักษ์ต่อกันได้ในระยะสั้น ต่อ ๆ มาด้วยประสบการณ์อันดีที่แสดง

ให้เห็นว่า เมื่อร่วมมือกันแล้วก็บังเกิดผลดีแก่ทุกฝ่าย ความบาดหมางที่ยังเหลืออยู่ก็ค่อย ๆ เลือนหายไปทีละน้อย จนในที่สุด (ซึ่งอาจจะเป็นอีกหลายปี) คงจะหมดไปโดยสิ้นเชิง แต่สำหรับการร่วมมือกันระหว่างกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาเองหรือการร่วมมือกันระหว่างนานาประเทศเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มประเทศด้อยพัฒนานั้น ต้องเผชิญกับปัญหาหนัก ๆ ที่พอจะเห็นได้ คือ การไม่สามารถยกฐานะของตนเองขึ้นมาด้วยกำลังส่วนรวมของประเทศด้อยพัฒนาด้วยกัน จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยทุนทรัพย์ และวิทยาการของฝ่ายที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเหนือกว่าตนมาช่วยเป็นอันมาก ในภาวะเช่นนี้และในขณะที่สงครามเย็นหรือสงครามระหว่างลัทธิยังคงครอบงำอยู่ทั่วไปแล้ว ก็ปรากฏว่าประเทศที่อยู่ในฐานะที่จะให้ความช่วยเหลือ (คือหัวหน้าของค่ายลัทธิที่มีความขัดแย้งกันอยู่) แก่มวลชนแห่งโลกที่สาม จึงใช้โอกาสการให้ความร่วมมือช่วยเหลือเป็นเครื่องมือที่จะโน้มน้าวผูกพันบรรดาประเทศประเทศเล็ก ๆ ให้มาเข้าในค่ายแห่งตนและตกอยู่ในอาณาตติแห่งตนโดยแท้ที่หน้าเวทนายิ่งนักก็คือ ประโยชน์จากความช่วยเหลือที่ได้รับตามส่วนใหญ่มีลักษณะหนักไปในทางการทหาร และประโยชน์ทางการเมืองเฉพาะหน้าของประเทศมหาอำนาจที่ให้ความช่วยเหลือนั้น ๆ ดังนั้นแล้ว ผลร้ายที่ตามมาก็คือ การทวีความรุนแรง และแผ่ขยายอาณาเขตของความขัดแย้งระหว่างมหาประเทศมาสู่ประเทศเล็ก ๆ ซึ่งต้องเลือกว่าจะรับความช่วยเหลือและยอม

๑. ดู ก. L.K. Hyde, Jr., *The United States and the United Nations*, Carnegie Endowment for International Peace, N.Y. 1960

ข. H.K. Jacobson., *The USSR and the United Nations' Economic and Social Activities*, University of Notre Dame Press, 1963

เป็นลูกสมุน หรือจะรักษาอิสระภาพไว้โดยไม่ฝักใฝ่กับฝ่ายใด ๆ เลือกรับแต่เฉพาะความช่วยเหลือที่ไม่มี ความผูกพันทางการเมืองเข้ามาครอบงำ (แม้ว่าความช่วยเหลือที่จะได้รับในกรณีนี้อาจจะน้อยกว่าก็ตาม) ส่วนใหญ่ประเทศเล็ก ๆ มองเห็นแต่ประโยชน์เฉพาะหน้า จึงยอมสยบบนบอบแก่ผู้มีบารมีไม่ จากค่ายหนึ่งก็อีกค่ายหนึ่ง จึงยังเป็นการยุให้มหาอำนาจเห็นว่าการดำเนินนโยบายแบบเอาเหยื่อล่อปากได้ผลดี หันเหความสนใจไปจากการสนับสนุนความร่วมมือช่วยเหลือผ่านองค์การระหว่างประเทศเกือบจะโดยสิ้นเชิง และในเมื่อความขัดแย้งทวีความรุนแรงและมีอาณาเขตแผ่ขยายกว้างขวาง มหาประเทศคู่กรณีก็ต้องทุ่มเททุนทรัพย์ไปในด้านแข่งขันสร้างแสนยานุภาพต่อกันปีหนึ่ง ๆ คิดเป็นจำนวนเงินหลายพันล้านเหรียญอเมริกัน แน่แน่นอนที่สุดเมื่อเงินต้องละลายหายไปเป็นค่าใช้จ่ายทางด้านการทหาร และการดำเนินนโยบายทางการเมืองที่ขัดแย้งต่อกัน ทรัพยากรและทุนทรัพย์อันมหาศาลของทั้งสองฝ่ายก็ไม่มีทางที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ได้* ปีหนึ่ง ๆ งบประมาณขององค์การเพื่อให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศแทบจะไม่พอแก่การดำเนินงาน แม้แต่องค์การสหประชาชาติตัวแม่พิมพ์ของการร่วมมือดังกล่าวก็ต้องตกทุกข์ได้ยาก เพราะสมาชิกที่อยู่ในฐานะที่จะบริจาคสมทบได้มาก ๆ ได้นำทุนทรัพย์ไปละลายในแม่น้ำเสียแล้ว

เราได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้นว่า ความกลัวสงครามและภัยจากสงครามมีส่วนสำคัญที่จะปรับความเข้าใจต่อกัน หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากัน ฯลฯ แต่

* ในขณะที่โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง อาจจะต้องรอไปอีกหลายสิบปีกว่าจะได้เงินเดือนช่วยเหลือประมาณ ๒๐ พันล้านเหรียญอเมริกัน ซึ่งยังต้องการอยู่ สหรัฐฯ ใช้เงินมากกว่าหนึ่งพันล้านเหรียญต่อเดือนเฉพาะในปี ๒๕๓๐ สำหรับสงครามเวียตนาม ทั้งนี้ยังไม่ต้องพูดถึงการพัฒนาด้านการทหาร ฯลฯ และยังไม่ได้พิจารณาถึงค่าใช้จ่ายของสหภาพโซเวียตและประเทศอื่น ๆ ในทางเดียวกัน

ไม่ถึงกับให้ความร่วมมือกันนั้นเป็นการกล่าวโดยทั่วไป ในยุคปัจจุบันอาวุธนิวเคลียร์ได้ตกไปอยู่ในกำมือของประเทศต่างๆ มากขึ้นทุกที ความอยู่รอดของมนุษยชาติมิได้ขึ้นอยู่กับอยู่เฉพาะแต่การต่อรองและการวินิจฉัยของสหรัฐ ฯ กับโซเวียตเท่านั้น อังกฤษ ฝรั่งเศส จีนคอมมิวนิสต์ ก็ต่างสามารถผลิตและใช้อาวุธประเภทดังกล่าว และต่อไป (หรืออาจจะมีแล้วแต่ไม่เปิดเผย) ญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันตะวันตก อินเดีย อิสราเอล อียิปต์ ก็อาจจะก้าวเข้ามาในสมรภูมิดังนี้ด้วย อันตรายที่จะตามมาคือยังมีมากประเทศที่ครอบครองอาวุธดังกล่าวอยู่มากยิ่งขึ้นสำหรับการควบคุมไม่ให้มีการใช้อาวุธนั้น จะด้วยเจตนาหรือไม่ก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้นฝ่ายใดจะเป็นตัวการควบคุมการก่อสร้างความโจมตีฝ่ายอื่นขึ้นมาก็คงหาไม่ ซึ่งก็หมายความว่า ถ้าฝ่ายใดเริ่มเมื่อใดก็ถือได้ว่าเป็นสัญญาณสำหรับการโจมตีโต้ตอบกันและกันจนพินาศไปทุกฝ่ายทั่วทั้งโลก ด้วยตระหนักถึงภัยดังกล่าวนี้ สหรัฐ ฯ และสหภาพโซเวียตได้พยายามทุกวิถีทางที่จะป้องกันมิให้ความขัดแย้งระหว่างลัทธิต่อกันปะทุขึ้นมาเป็นสงคราม ในการติดตั้งระบบขี้อาวุธเพื่อติดต่อกันโดยทันทีในยามฉุกเฉินก็ดี ในการกำหนดนโยบายไม่ให้อาวุธขึ้นเผชิญหน้ากันก็ดี (เช่นในปัจจุบัน แม้ว่าสหภาพโซเวียตจะถือหางฝ่ายอาหรับ และสหรัฐ ฯ ถือหางอิสราเอลในสงครามอันเย็นแห่งตะวันออกกลาง แต่ต่างก็มีได้ยินยอมให้ลูกน้องที่ตัวถือหางอยู่นำพาเข้าสู่การสงครามระหว่างพี่เลี้ยง ตรงกันข้ามได้พยายามที่จะหาทางประนีประนอมกันเพื่อที่จะลดภาวะความขัดแย้งอันรุนแรงที่มีอยู่ และความตึงเครียดที่เข้ามาครอบงำความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับสหรัฐ ฯ ด้วย) รวมทั้งความพยายามที่จะควบคุมการครอบครองและการใช้อาวุธนิวเคลียร์ ทั้งจะเห็นได้จากการตกลงกันระหว่างสหรัฐ ฯ

สหภาพโซเวียต และอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๖ งดเว้นการทดลองนิวเคลียร์ ในอวกาศ ในอากาศ และใต้ท้องทะเล ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ก็ได้ตกลงกันที่จะใช้อวกาศเพื่อประโยชน์ทางสันติ โดยห้ามนำเอาอาวุธมหาประลัยไปโคจรอยู่ในเขตนั้น เมื่อสองปีที่แล้วมาจนปัจจุบัน สหรัฐฯ กับสหภาพโซเวียตได้พบปะกันที่กรุงเฮลซิงกิ และกรุงเวียนนาบ่อยครั้ง เพื่อหาทางตกลงลดการการแข่งขันสะสมขีปนาวุธบางประเภท แต่ความพยายามดังกล่าวยังไม่เพียงพอด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้ว จะต้องมีการทำความเข้าใจกันระหว่างทุกฝ่ายที่มีอาวุธนิวเคลียร์อยู่ในครอบครอง—รวมทั้งจีนคอมมิวนิสต์ด้วย ที่แล้วมาทั้งสหรัฐฯ และสหภาพโซเวียต ได้แสดงที่ท่าว่าอยากจะให้จีนคอมมิวนิสต์รับรู้ความรับผิดชอบของตัว ในฐานะที่เป็นฝ่ายหนึ่งในบรรดาประเทศนิวเคลียร์ แต่ไม่ได้ผลเพราะยังมีอภังการสร้างความไว้วางใจกันและกันได้ แต่ในปัจจุบันมีความคลี่คลายทางการเมืองที่สื่อให้เห็นว่า สหรัฐฯ พยายามมากขึ้น ที่จะให้จีนเข้าใจว่ามีได้มีความประสงค์ที่จะมุ่งร้ายต่อจีนอีกต่อไป ดังจะสังเกตได้จากที่ท่าเกี่ยวกับสงครามเวียดนามก็ดี ปัญหาเงินในสหประชาชาติก็ดี ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่ท่าอันแข็งกระด้างให้อ่อนโยนปรนเปรอมากขึ้น ความคลี่คลายดังกล่าวจะมีลักษณะเฉพาะกาลหรือจะเป็นแนวโน้มสู่การปรับความเข้าใจกันอย่างกว้างขวางเรามีอาจะรู้ได้ หากได้มีการปรับความเข้าใจกันอย่างกว้างขวางระหว่างมหาประเทศ คู่กรณีฝ่ายต่างๆ ก็ย่อมจะเป็นการดีสำหรับความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ เพราะจะหมายถึงการที่มหาประเทศไม่ต้องลงทุนมหาศาลสร้างแสนยานุภาพ และหมดความจำเป็นที่จะสนับสนุนถือหางประเทศเล็ก ๆ ทุ่มเทพรัพยากรอันมีค่า เพื่อปลุกน้ำใจให้ประเทศนั้น ๆ เข้าข้างกับตนในการเป็นปฏิปักษ์ต่ออีกฝ่ายหนึ่ง ทุนทรพัยอย่างนั้น

ยอมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในโครงการความร่วมมือกันให้เป็นผลมากขึ้น ได้อย่างแน่นอน และความหวังของพวกเขาพึงเขียนนลลิตซ์ ที่จะให้ชนชาติต่าง ๆ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นมาโดยอาศัยการผูกพันการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นสายเชื่อมความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นก็อาจบังเกิดขึ้นมาได้เร็วขึ้น

ท้ายบท

การอยู่รอดของมนุษยชาติขึ้นอยู่กับหลักการแห่งความร่วมมือกันในหมู่สมาชิกของสังคมมนุษย์ จะต้องมืองค์กร เพื่ออนุวัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเจตนารมณ์แห่งหลักการนั้นด้วย และที่สำคัญที่สุด มวลสมาชิกของสังคมมนุษย์จะต้องพร้อมที่จะปฏิบัติตามพันธะแห่งหลักการที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้นมา ในปัจจุบัน สังคมมนุษย์ในระดับที่สูงที่สุด คือระหว่างชาติ ข้อแม้สองประการแรกก็ได้รับสนองแล้วในหลักการกฎบัตรสหประชาชาติ และในตัวขององค์การสหประชาชาติเอง ส่วนข้อที่สามยังรอที่จะให้เป็นจริงขึ้นมา จะให้เป็นจริงขึ้นมาข้ามวันคืนย่อมเป็นการสุควิสัย มีอยู่ทางเดียวที่พอจะช่วยกระชับให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแน่นแฟ้น เป็นพื้นฐานสำหรับความสงบและสันติภาพอันคงทนถาวร ทางนั้นก็คือความพยายามที่จะใช้ความและความต้องการที่ปรากฏอยู่ให้เป็นประโยชน์ในการสร้างความเคยชินต่อการร่วมมือกันเพื่อประโยชน์สุขของทุกฝ่าย หากได้มีการร่วมมือกันบ่อยครั้งเข้า อคติหรือความระแวงที่มีอยู่ก็จะค่อย ๆ สลายตัวไปต่อหน้าความเจริญก้าวหน้าที่จะตามมา แน่่อนวิถีการดังกล่าวนี้ หมายถึงการดำเนินงานแบบค่อย ๆ ไป เพราะความขัดแย้งนานาประการยังเป็นอุปสรรคอยู่อีกมาก แต่มนุษยชาติ

กำลังได้รับความช่วยเหลือจากอิทธิพลของอาวุธมหาประลัย ซึ่งถูกผลักดันให้
บรรดามหาประเทศหันเข้าหากันมากขึ้น เมื่อใดที่ความไว้วางใจกันเข้ามา
แทนที่การแข่งขันสร้างความสพึงกลัวให้แก่กันแล้ว ทางไปสู่ประชาคมโลก
ย่อมจะใกล้เข้ามา เพราะกำลังทรัพย์ กำลังปัญญาและความสามารถทั้งหมด
ก็จะได้ใช้ไปในทางที่สร้างสรรค์ดังที่หวังเอาไว้

วรพูน ชัยนาม

วรรณไวทยากร (โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์)

เล่ม ๑ พ.ศ. ๒๕๑๔

อุบัตเหตุ ๒๕๑๖

ในระยะแรก ๆ หลังเหตุการณ์รุนแรงเมื่อเดือนตุลาคมที่ผ่านมา ราษฎรส่วนใหญ่คิดไปตามความหวังว่าอำนาจมีคจะหมดไป และแสงสว่างจะมาพร้อมกับประชาธิปไตยอันแท้จริง บรรยากาศในช่วงนั้นเต็มไปด้วยอารมณ์ทั้งที่แค้น ทั้งที่เศร้าสลด ทั้งที่ยินดี เหล่านี้ล้วนเข้ามาเคลือบงำการพิจารณาสถานการณ์โดยสิ้นเชิง

บัดนี้ วันเวลาก็ได้ผ่านพ้นเหตุการณ์ดังกล่าว ไปนานพอสมควรแล้ว นานพอที่จะศึกษาหาเหตุและผลประกอบกรวิจัยจยว่า อำนาจทรราชหมดไปจริงหรือไม่ และประชาธิปไตยที่ราษฎรหมายปองจะมีโอกาสงอกเงยหรือยัง

ก่อนอื่น ควรจะยอมรับกันได้แล้วว่า เหตุการณ์แห่งเดือนตุลาคมที่เลยเถิดถึงขั้นขับไล่สามทหารใหญ่ขึ้นเลวออกจากอำนาจนั้น มิใช่ผลของการวางแผนการณ์ของฝ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น หากแต่เป็นผลพลอยได้จากการประท้วงในจุดเล็ก ๆ ที่ลุกลามไปจนถึงจุดระเบิดในความอัดอั้นตันใจของราษฎร (ไม่ใช่เพียงแต่นิสิตนักศึกษา) ที่ต้องทนอยู่กับอำนาจมืดและความเหลวแหลกภายใต้ระบบทรราชย์อันยาวนาน ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าราษฎรทั้งหมดหรือแม้แต่ส่วนใหญ่รู้ซึ้งถึงประชาธิปไตย เพียงแต่ว่ามีอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งร่วมกันกระทำในสิ่งที่คิดว่าเป็นประชาธิปไตย คือ การเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรม “ภายในรัฐธรรมนูญ” คือจากกลุ่มเผด็จการ และสิ่งที่บันดาลให้ราษฎรรวมตัวกับขบวนการของนิสิตนักศึกษาก็คือ ความเลวร้ายของสภาพสังคมที่เป็นอยู่และเห็นได้ชัดจากภาวะใกล้ตัว -- ข้ำวยากหมากแพงในดินแดนที่เรียกกันว่าข้าว

ผู้นำ - โจรผู้ร้ายชุกชุม - การคดโกงรีดไถของกลุ่มเผด็จการ - การต่อต้าน
รัฐบาลด้วยกำลังอาวุธซึ่งรุนแรงขึ้น - เหล่านี้เป็นเพียงอาทิ

การประท้วงและเรียกร้องสิทธิเสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญสามารถประกัน
ความเป็นประชาธิปไตยได้หรือ (น่าจะคิดไปให้ไกลหน่อยว่า ถ้าเขาให้ได้
เมื่อไรจะเอาคืนก็ได้เหมือนกัน) อย่างไรก็ตาม คำถามอันนี้เป็นอันตกไปโดย
ปริยายในเมื่อรัฐบาลเก่าต้องหลุดไปจากอำนาจ เพียงด้วยเหตุบังเอิญที่นำไป
สู่การนองเลือดซึ่งถือว่าการขีดเส้นตายให้แก่ตัวเองเสียแล้ว ทั้ง ๆ ที่ก่อน
หน้าเหตุร้ายจะอุบัติขึ้น เป็นที่ยืนยันได้ว่าการตกลงประนีประนอมกันระหว่าง
อำนาจเก่ากับหัวหน้านักศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไข “การให้รัฐธรรมนูญ” ดังนั้
จึงพอเข้าใจกันได้ว่า การเรียกร้องครั้งนี้วัตถุประสงค์สำคัญอยู่ที่ความต้องการ
การรัฐธรรมนูญไม่ใช่การโค่นล้มอำนาจทราชาธิหรือการเปลี่ยนแปลงรากฐาน
ของสังคมแต่อย่างใด

เมื่อนักศึกษาและราษฎรกลายเป็น “ผู้ชนะ” ทั้งที่ไม่มีอุดมการณ์หรือ
แผนปฏิบัติเพื่อสังคม มีเพียงรัฐธรรมนูญเป็นจุดหมายปลายทาง ความเข้าใจ
อันผิดพลาดของคนส่วนใหญ่ที่เล็งไม่ได้ก็คือ รัฐธรรมนูญเท่ากับประชาธิปไตย
มาถึงขั้นนี้แล้วบรรดาผู้ชนะจึงต้องหันไปรอบ ๆ ด้านเพื่อหาที่พึ่ง ก็ด้วยนัก
ศึกษาเมื่อพ้นเหตุการณ์แล้ว ส่วนใหญ่ก็ต้องกลับเข้าห้องเรียน ส่วนทางด้าน
ราษฎรอื่น ๆ นั้นเล่า หาใช่ผู้รอบรู้การบ้านการเมืองไม่ นอกจากในปัญหา
เฉพาะหน้าของแต่ละคน บัดนี้เองเป็นวาระของ “อำนาจที่สาม” จะก้าวเข้า
มาสวมรอยสวมวิญญาณประชาธิปไตยที่บรรดาผู้ชนะ (หรือจะเรียกว่าผู้ไร้
เดียงสาก็คงไม่ผิด) มอบให้ อำนาจที่สามคือใครอะไรแน่ อาจตอบสั้น ๆ ได้
ว่าอำนาจที่สามประกอบด้วยผู้ชำนาญการและนักวิชาการนั่นเอง ถ้าจะให้ชัด
กว่านั้นก็ขอให้พิจารณาไปที่คณะรัฐบาลประชาธิปไตยชั่วคราวที่ครองเมืองอยู่

ขณะนี้ รวมทั้งที่ปรึกษานักวิชาการมากมายที่ห้อมล้อมอยู่ด้วย จะเห็นได้ว่ารัฐมนตรีส่วนใหญ่เป็นผู้ชำนาญการคุ้นเคยแก่งานบริหารด้านต่าง ๆ โดยที่เป็นข้าราชการประจำกันมาแล้ว บางคนรู้งานราชการแผ่นดินดีเป็นพิเศษ เพราะรับใช้อำนาจมีตมาอย่างใกล้ชิด ทางค่านักวิชาการที่ปรึกษานั้น ดูที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญก็เห็นนักประชาธิปไตยจอมปลอมคนหนึ่ง เป็นนักหนังสือพิมพ์ที่บ่อนยาพิษเคลือบน้ำตาลให้แก่ประชาชนเป็นนิจ เคยพยายามอาศัยอำนาจมีตของสามทรรราชย์ปราบ “ฝ่ายซ้าย” (คือพวกที่ไม่เห็นด้วยกับตัว) มาแล้วแต่ไม่สำเร็จตามใจนึก อาจารย์ผู้ทรงปัญญาสองคน ขณะที่บ้านเมืองตกอับราษฎรถูกรังแก (เช่นการขังฟรี การรีดไถโกงกิน การปิดหนังสือพิมพ์ตามใจชอบ ฯลฯ) คนหนึ่งนอนกินเงินฝรั่งอย่างสบายด้วยการเขียนรายงานให้ฝรั่งอ่านว่าคนไทยนั้นว่านอนสอนง่ายอย่างไรและเลี้ยงอย่างไรจึงจะเชื่อง ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นผู้ที่เจนต่อกรวิเคราะห์แต่ความตึงามของระบบสมบูรณาญาสิทธิราช นี้นี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของนักประชาธิปไตยแห่งอำนาจที่สาม ในเมื่ออำนาจและอิทธิพลตกมาอยู่ในมือของนักประชาธิปไตยชั่วคราวเหล่านี้แล้ว จะแปลกใจอะไรต่อการที่รากโคนของทรรราชย์ ยังคงเหลืออยู่ให้เห็นคำตาทั่วไปหมด ทั้งในประเทศ (ทุกกระทรวงทบวงกรมและในวงการค่านายทุน) และนอกประเทศ (นักการทูตที่มาจากทหาร รวมทั้งสมุนที่ได้บำเหน็จความตึกความชอบตั้งออกไปเสพสุขในตำแหน่งผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร — และปัจจุบันยังคงเป็นเส้นสายคอยสอดแนมให้แก่พวกทรรราชย์อยู่ต่อไป) ขณะเดียวกัน นักประชาธิปไตยชั่วคราวก็ได้เร่งแก้ไขความยุติธรรมแห่งระบบเก่าให้สิ้นไป ณ บัดนี้เวลาล่วงไปแล้วสองเดือนหลังจากที่ได้เข้าครองอำนาจเพียงแต่จะดำเนินการปลดปล่อย ๓ อดีต ส.ส. ที่ถูกจำจองโดยที่

พยายามใช้กฎหมายเข้าต่อสู้การยึดอำนาจของถนอมประภาส รัฐบาลใหม่ก็ยัง
อดเอื้อน ไม่ยอมให้อิสระภาพแก่ผู้ไร้ความผิดทั้งสาม

ตราบโคที่ “ผู้ชนะ” ไม่ได้เตรียมอุดมการณ์ และแผนแห่งการปรับปรุง
สังคมไว้อย่างสมบูรณ์แล้ว อย่าหวังเลยในประชาธิปไตยอันแท้จริงเพียงสอง
เดือนให้หลังจาก “ชัยชนะ” ราษฎรก็ถูกปล้นอำนาจธิปไตยอีกครั้งหนึ่งแล้ว
ประชาธิปไตยอันหมายถึงสิทธิเสมอภาคกันของราษฎรในการที่จะมีส่วนร่วม
กำหนดวิถีชีวิตของตนและของสังคมภายใต้กฎหมายสูงสุดที่เขามีส่วนจัดทำขึ้น
กำลังจะถูกโกงไปด้วยการแลกให้รัฐธรรมนูญจอมปลอมที่กลุ่มอำนาจที่สามร่างขึ้น*
เช่นเดียวกับการปล้นอำนาจราษฎรโดยพระยามโนฯ เมื่อปี ๒๔๗๖ อันเป็น
การเบิกทางให้ทหารเข้าครองอำนาจและสร้างฐานอันมั่นคงให้แก่ทราชย์ตั้งแต่
๒๔๕๐ ตราบจนทุกวันนี้โดยผลการ การร่างรัฐธรรมนูญ “ฉบับถาวร” โดย
รัฐบาลชั่วคราวเป็นการปล้นอำนาจของราษฎรอย่างชัดแจ้ง ก่อนที่กฎหมายสูง
สุดของแผ่นดินจะปรากฏตัวขึ้น ทำให้รัฐบาลไม่ให้ตัวแทนของราษฎร - ผู้แทน
ราษฎร ได้มีโอกาสพิจารณาถึงความเหมาะสมเสียก่อน ทั้งนี้เว้นเสียแต่จะมี
เจตนาที่จะให้เกิดประชาธิปไตยฉบับกระเป่าหิ้วขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง หรือร้าย
ไปกว่านั้น มีเจตนาที่จะสร้างพื้นฐานอำนาจที่สามไว้ให้มั่นคงเสียก่อนแล้วจึง
จะมอบสิทธิเสรีภาพในบางส่วนของฝ่ายตัวจำกัดไว้แล้วให้แก่ราษฎรการจัดตั้ง
“สมัชชาประชาชน” ขึ้นเพื่อเลือกสมาชิกสภาชั่วคราวขึ้น ก็เป็นสิ่งบอกเหตุ
อีกอย่างหนึ่งว่ารัฐบาลปัจจุบันตัดทอนอำนาจของราษฎร โดยซึ่งให้มีการแต่งตั้ง
สมาชิกสภาขึ้นมาก่อนที่จะมีการเลือกตั้งตามแบบฉบับของกระบวนการประ
ชาธิปไตย บัดนี้ เรามีรัฐบาลของพระเจ้าอยู่หัวมีสมัชชาประชาชนของพระ

* เช่นเดียวกับการปล้นอำนาจราษฎรโดยพระยามโนฯ เมื่อปี ๒๔๗๖ อันเป็นการเบิกทางให้
ทหารเข้าครองอำนาจและสร้างฐานอันมั่นคงให้แก่ทราชย์ตั้งแต่ ๒๔๕๐ ตราบจนทุกวันนี้

เจ้าอยู่หัว และต่อไปก็จะมีรัฐสภาของพระเจ้าอยู่หัว สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่อง
ประกันประชาธิปไตยของราษฎรแต่ละหรือ ตรงกันข้าม นี่คือจุดเริ่มของ
อำนาจมืดในอีกลักษณะหนึ่งในยุคมืดที่เพิ่งสลายไปนั้น ใครที่ดำเนินคดี
รัฐบาลตั้งเงินไปก็จะถูกตราหน้าว่าเป็น “ซ้ายจัด” บ้างเป็น “คอมมิวนิสต์”
ซึ่งล้วนเป็นข้ออ้างที่จะทำลายผู้ที่มีความคิดเพียงซัดขวางอำนาจพระราชย์ แต่
ต่อไปในใครที่ดำเนินรัฐบาลและระบบที่สร้างขึ้นใหม่คงต้องเผชิญกับข้อกล่าว
หาอีกกระทงหนึ่งของบรรดาชนที่บ้าอำนาจว่าเป็นกระทำการ “หมิ่นพระบรม
เดชานุภาพ”*

แม้อนาคตสำหรับผู้ที่เฝ้ารอประชาธิปไตยจะมีตมยิ่งนัก แม้ความหวัง
ที่จะได้ประชาธิปไตยที่ให้โอกาสแก่ทุกฝ่ายทุกคนทัดเทียมกันยิ่งเลื่อนกลางจาง
ไปทุกที แต่ก็อย่าสิ้นหวังเสียโดยสิ้นเชิง ตราบใดที่เรายังสามารถรักษาความ
เป็นอิสระทางใจและปัญญาของเราไว้ได้ ปืนและอำนาจเดือนใด ๆ ก็ไม่อาจ
หยุดยั้งความเคลื่อนไหวที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยในวันหนึ่งข้างหน้า

ในระยะสั้นข้างหน้านั้น และภายในเสรีภาพวงแคบที่ยังหลงเหลืออยู่ ควร
ที่จะมีการเรียกร้องให้มีการแก้ไขในปัญหาดังต่อไปนี้ อย่างน้อยให้เป็นจุดเริ่ม
ต้น

๑. สิทธิในการสมาคมและจัดตั้งองค์การของราษฎร

รัฐธรรมนูญจะต้องยอมรับสิทธิเสรีภาพของราษฎรทุกฝ่ายที่จะจัดตั้ง
สมาคมหรือองค์ขึ้นเพื่อดำเนินการใด ๆ ที่ไม่ผิดกฎหมาย (ทั้งนี้ย่อมหมายถึง

* พวกที่พยายามที่จะหุบขมอำนาจของพระเจ้าอยู่หัวมาประคับประคองอำนาจทางการเมืองหา
ใช้ผู้ที่มีความจงรักภักดีแต่ประการใดไม่ เป็นแต่พวกชนที่บ้าอำนาจหวังในบุญบารมีเฉพาะ
หน้า ไม่น่าถึงถึงภัยและหายนะที่จะมาสู่สถาบันกษัตริย์เลยแม้แต่น้อย ชึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับ
การบ้านการเมืองและอำนาจมากเท่าใด ก็ยังจะต้องเสี่ยงต่อคำดำเนินคดีเช่นอย่างเลื่องไม่ได้

กฎหมายที่เป็นธรรมอยู่แล้ว) อาทิเช่น กรรมการผู้ขายแรงงานย่อมจะต้องมีเสรีภาพในการสมาคมและจัดตั้งองค์การเพื่อต่อรองกับนายจ้างในการเรียกร้องค่าแรงและสวัสดิการที่ได้มาตรฐานอันเป็นธรรม ชาวไร่ชาวนาย่อมจะต้องมีสิทธิที่จะตั้งองค์การขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง เพื่อที่จะได้ค่าตอบแทนความเหน็ดเหนื่อยของตนอย่างเป็นธรรมยิ่งขึ้น ปัจจุบันนี้การนัดหยุดงานกำลังทำให้หลายคนกลัวว่าถ้าให้สิทธิมากไปกว่านี้เศรษฐกิจการเมืองคงต้องสั่นคลอนเป็นแน่ แต่พวกนี้ไม่เข้าใจถึงเงื่อนไขของปัญหาความไหวตัวของผู้ขายแรงงานในขณะนี้มีสาเหตุที่สำคัญอยู่สองประการคือ *ประการแรก* ราษฎรผู้ขายแรงงานถูกระบบเก่าของนายทุนกับทหารหุ่นส่วนกำจัดสิทธิเสรีภาพในการเรียกร้องความเป็นธรรมมาเสียนาน ครั้นอำนาจหลุดมือไปก็เป็นธรรมดาที่เขาเหล่านั้นจะต้องแสดงความรู้สึกที่ถูกกดตันอยู่ให้ประจักษ์แก่ราษฎรทั่วไป เป็นการเรียกร้องความสนใจในลักษณะหนึ่ง *ประการที่สอง* การที่การนัดหยุดงานไม่มีวิวัฒนาการที่จะหยุดยั้งไปบ้างเลยก็เพราะรัฐบาลชุดชั่วคราวไม่ยอมประกาศเจตนาออกมาให้ชัดแจ้งว่าจะรับรองเสรีภาพของราษฎรในการสมาคมและจัดตั้งองค์การและดำเนินการเพื่อหาความเป็นธรรมไว้ในรัฐธรรมนูญ ผู้ขายแรงงานจึงไม่แน่ใจในเสรีภาพแห่งตนในกาลข้างหน้า ฉะนั้นจะเรียกร้องได้มากน้อยเพียงใดในขณะนี้ก็เรียกร้องอย่างไม่หยุดยั้ง ตรงกันข้ามหากยืนยันว่าเสรีภาพนั้นเป็นของเขาอย่างแน่นอน เขาเหล่านั้นจะรู้สึกหวงแหนในสิทธิเสรีภาพอันนั้นและไม่ยอมใช้มันอย่างพร่ำเพรื่ออันเป็นการทำลายอำนาจในการต่อรองไปโดยเปล่าประโยชน์

๒. ตัวแทนของราษฎร

ไม่ว่ารัฐสภาใหม่จะมีรูปเป็นสภาเดียวหรือแยกเป็นสองสภาก็ตาม ราษฎรจะต้องมีสิทธิที่เลือกผู้แทนของตนให้รัฐสภาโดยตรง โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ

ที่สงวนอภิสิทธิ์ไว้ให้มีการแต่งตั้งกันขึ้นได้ นอกจากนี้พระราชกรณียกิจจะต้องมีสิทธิในการไล่ส.ส. ของตัวออกจากสภาก่อนครบวาระอายุของสภา ในกรณีที่กระทำการผิดทางของประชาริปไตยอย่างร้ายแรงหรือละเมิดต่อแนวนโยบายที่ไว้แก่ราษฎรที่เลือก ส.ส. นั้นเข้ามาในสภา

ดังนั้นแล้ว ราษฎรจะได้ตัวแทนของตนเองในรัฐสภา และยังสามารถให้โทษโดยตรงเป็นการตอบแทนการปฏิบัติหน้าที่ของราษฎรอีกด้วย

๓. เสรีภาพในการเผยแพร่ความคิด

บุคคลในสังคมเราจะต้องมีสิทธิเสรีภาพในการเผยแพร่ความคิดเห็นปลอดจากอำนาจมืดที่คุกคามปิดปากมัดมือเช่นที่เคยกระทำกันมาแล้ว มิฉะนั้นราษฎรจะต้องอยู่ภายใต้การโฆษณาชวนเชื่อหลอกลวงของทรราชย์ ที่ต้องการให้เขาอับปัญญากลายเป็นสัตว์เลี้ยงที่เชื่องซาอยู่ในกรอบในรั้วที่เริ่มสร้างกันขึ้นมาอีกแล้ว ในสถานการณ์เช่นนั้นสังคมของเราจะไม่อาจก้าวไปสู่ความเจริญในขั้นที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้เลย

๔. ระบบทหารและข้าราชการประจำ

จะต้องดำเนินการริบถอนแยกทั้งทหารการเมืองออกจากทหารอาชีพ เพื่อให้เหลือไว้เป็นเสี้ยนหนามของประชาริปไตย และต่อไปในภายหน้า จะต้องตัดทอนจำนวนกำลังทหารอาชีพให้เหลือไว้แต่ส่วนที่มีสมรรถภาพสูงเป็นแกนกำลังป้องกันประเทศ เป็นแกนสำหรับทหารอาสาสมัครที่จะสร้างขึ้นมาจากราษฎรผู้ได้รับการฝึกสอนให้มีความสามารถปกป้องเอกราชของชาติและอธิปไตยของตน ที่เป็นอยู่ขณะนี้ทหารซึ่งมีไว้เป็นจำนวนมากตกเป็นเครื่องมือของทหารการเมืองใช้กดขี่รังแกราษฎรผู้ไม่มีอาวุธ ขณะเดียวกันกองพล ๙๓ จะยุบยี่อธิปไตยของชาติอย่างไรก็ไม่เห็นรั้วของชาติจะป้องกันอะไรได้

